

T.C
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ZONGULDAK YÖRESİ TÜRBE, YATIR VE ZİYARET
YERLERİ ETRAFINDA OLUŞAN İNANIŞ VE
UYGULAMALAR

Aykut Günaydın

Zonguldak 2019

T.C
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ZONGULDAK YÖRESİ TÜRBE, YATIR VE ZİYARET
YERLERİ ETRAFINDA OLUŞAN İNANIŞ VE
UYGULAMALAR

Hazırlayan
Aykut Günaydın

1. Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özer

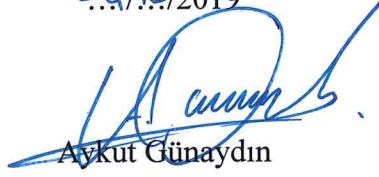
2. Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Berna Ayaz

Zonguldak 2019

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

04/12/2019

Aykut Günaydın

T.C.
ZONGULDAK BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında 181282121013 numaralı Aykut Günaydın'ın hazırladığı “Zonguldak Yöresi Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar” konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 06/09/2019 Cuma günü saat 10:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE/OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan _____

Dr. Öğr. Üyesi Hasan ÖZER (Danışman)

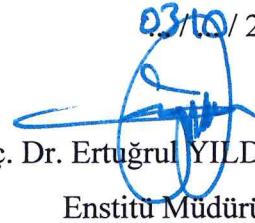
Üye _____

Prof. Dr. Mehmet Mehdi ERGÜZEL

Üye _____

Dr. Öğr. Üyesi Osman ARICAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

03/10 / 2019

Doç. Dr. Ertuğrul YILDIRIM
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum : ZBEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Başlığı : Zonguldak Yöresi Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar

Tez Yazarı : Aykut Günaydın

Tez Danışmanları : Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özer, Dr. Öğr. Üyesi Berna Ayaz

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi, 2019

Sayfa Adedi : 364

Batı Karadeniz'in köklü tarihî geçmişine sahip Zonguldak yöresi, bünyesinde barındırdığı zengin kültürel miraslar ile araştırmacıların türlü çalışmalarına kaynak oluşturmaktadır. Yörenin tarihî ve sosyal geçmişine aydınlık olan kültürel değerlerin başını türbe, yatır ve kutsal olarak atfedilen ziyaret yerleri çekmektedir. Zonguldak yöresinde yaptığımız araştırmada gün yüzüne çıkmamış ya da sınırlarını aşmamış birden fazla türbe, yatır ve kutsal sayılan ağaç, taş, dağ, mağara, su, vb. yapılar tespit edilmiştir. Bu yerlerden bir kısmı yöre halkının nezdinde canlılığını korur iken bir kısmı zaman içinde önemini kaybetmiştir. Manevi bir güce sahip olduğu belirtilen bu yerler, birebir yaptığımız mülakatlarda fotoğraf, ses ve video kaydına alınarak arşivlenmiştir.

Araştırmamız giriş, beş ana bölüm, sonuç, kaynakça, fotoğraflar, yöre haritası, sözlü kaynakların kimlik bilgileri ve kaynak şahıslara yöneltilen soruların bulunduğu ekler kısmından meydana gelmektedir. Giriş kısmında teorik bilgi, çalışmanın amacı yöntem ve tekniklerinden, birinci bölümde Zonguldak yöresinin tarihî, coğrafi, ekonomi ve eğitim hayatından bahsedilmiştir. İkinci bölümde Zonguldak yöresinde ziyaret yerleri üzerine yapılan çalışmalar ve bu yerler hakkındaki bazı tanımlamalar, üçüncü bölümde yörede tespit edilen türbe, yatır ve ziyaret yerleri hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde bu yapıların Türk inanış ve düşünce kalıpları çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmış, beşinci bölümde halkın gittiği bu yerlerde uyguladıkları halk inanışları örneklerle aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zonguldak, Türbe, Yatır, Ziyaret yerleri.

ABSTRACT

Institution : ZBEU Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature
Thesis Title : The Beliefs and Practices That Form Around the Zonguldak Local Shrines, Entombed Saints, and Places of Visitation
Thesis Author : Aykut Günaydın
Thesis Advisor : Assist. Prof. Dr. Hasan Özer, Assist. Prof. Dr. Berna Ayaz
Thesis Type : Master's Thesis, 2019
Pages : 364

The territory of Zonguldak has a rooted historic past in the Western Black Sea region, and it creates resources for various types of studies by researchers with the rich cultural heritage it harbors. Leading the cultural values that illuminate the historical and social past of the region are shrines, entombed saints, and sacredly attributed places of visitation. The research we conducted in the region of Zonguldak identified more shrine, entombed saint, and tree, stone, mountain, cave, body of water, and other structures considered sacred that have come to light or that have been unable to spread beyond their borders. A portion of these places preserve their vibrancy before the local public, while a portion have lost their importance over time. These places, which are noted as having a spiritual power, were archived by taking photographs, sound records, and video recordings in interviews we conducted one on one.

Our research comprises an introduction, five main chapters, a conclusion, bibliography, photographs, regional map, identification information for verbal sources, and appendices of questions directed towards living sources. The introduction section discusses theoretical information and the purpose, methods, and techniques for the study, and the first chapter mentions the historical, geographic, economic, and educational life of the Zonguldak region. The second chapter provides information about studies previously conducted over places of visitation in the Zonguldak region and some definitions about these places, and the third chapter provides information about the shrines, entombed saints, and places of visitation identified in the region. The fourth chapter evaluated these structures within the framework of Turkic beliefs and models of thinking, and the fifth chapter cited with examples the beliefs these people practiced at these places they visited.

Keywords: Zonguldak, Shrine, Entombed saint, Places of visitation.

ÖN SÖZ

Batı Karadeniz'in karaelmas şehri olarak bilinen Zonguldak, bulunduğu coğrafi konum, zengin yeraltı ve yerüstü kaynakları ile en eski medeniyetlerden itibaren tarihte insanı cezbeden bir yere sahiptir. Zonguldak; Frigyalılar, Persler, Roma İmparatorluğu, Bizans, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı olmak üzere farklı medeniyetlere ev sahipliği yapması ile birlikte bölge üzerinde çeşitli kültürel değerlere sahip olmuştur. Bu kültürel yapıların tespit edilip literatür kaynakları arasına alınması bölge tarihi, sosyal ve kültürel geçmişinin günümüzle bağlantısı açısından kayda değerdir.

Zonguldak'ta yer alan türbe, yatır ve kutsal ziyaret yerleri üzerine yörenin belirli ilçe ve köylerini inceleyen bazı akademik çalışmalar yapılmıştır. Fakat yörenin tamamını kapsamayan bu akademik çalışmaların içerisinde yer alan kutsal ziyaret yerlerinin dışında araştırmayı ve kaynaklarda yer edinmeyi bekleyen birçok türbe, yatır ve kutsal ziyaret yeri olarak bilinen kültürel hazinelerin olduğu görülmektedir. Bunun üzerine yörede bulunan bazı ilgili makamlar ile irtibata geçilerek gerekli görüşmeler ve izinler dâhilinde araştırmamıza kaynak olan yerler belirlenmiştir.

Bu çalışmada türbe, yatır ve kutsal ziyaret yerleri olarak tespit edilen yüz yirmi dört mekân incelendi. Araştırma sırasında gözlem, mülakat ve saha araştırması gibi tekniklerle elde edilen bulgular nesnel bir tutumla yorumlanmaya çalışıldı. Bu kutsal ziyaret yerleri olarak bilinen mekânların bir kısmının günümüzde halen çeşitli halk inançları ve işlevleri ile devam ettiğini ya da hatırlandığı görüldü. Zonguldak yöresinin sekiz ilçesi üzerinde yaptığımız bu araştırma bölgede daha önce çalışma konumuz üzerine yapılmış olan farklı kaynaklardan da faydalanılarak ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmamız giriş, beş ana bölüm, sonuç ve ekler bölümünden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde türbe ve yatırlarının kökeni ve günümüz yapısı ile ilgili kısa bir bilgidен sonra araştırmamızın amacı, kullanılan yöntem ve teknikleri tanıtılmıştır.

Birinci bölümde alt başlıklar halinde Zonguldak'ın tarihi, ekonomisi, coğrafyası ve eğitimi hakkında genel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde iki alt başlık yer almaktadır. Bu alt başlıklar içerisinde Zonguldak ilinde türbe, yatır gibi ziyaret yerleri üzerine yapılmış literatür çalışmaları ile saha araştırmamızda tespit ettiğimiz türbe ve yatırlarla ilgili temel kavramların tanımları açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde Zonguldak ilinin sekiz ilçesine bağlı toplamda beş yüz altmış mahalle ve köyü ile iletişime geçilerek derlediğimiz yüz yirmi dört ziyaret yeri, bu yerlerle ilgili akademik çalışmalardan yapılan alıntılar ve kaynak şahıslardan elde edilen veriler, ses kayıt ve video kayıt cihazlarından aktararak sunulmuştur.

Dördüncü bölümde saha çalışmamızda tespit ettiğimiz yüz yirmi dört ziyaret yeri, Türk inanış ve düşünüş kalıpları çerçevesinde “atalar kültü”, “ağaç kültü”, “su kültü”, “taş-kaya kültü”, “kurban kültü” ve “dede-baba-velî kültü” açısından incelenmiştir.

Beşinci bölümde yöre halkının günümüz sosyal, ekonomi ve teknoloji gelişmeler ile türbe, yatır ve ziyaret yerlerine hangi düşünce ile yaklaştığını ve gittikleri bu yerler de ne tür uygulamalar gerçekleştirdikleri işlevsellik çatısı altında değerlendirilmiştir.

Ekler kısmında kaynak şahısların bilgilerine, ziyaret yerlerinin fotoğraflarına, derleme sırasında sorulan sorulara, yörede tespit edilen kutsal ziyaret yerlerini gösteren haritaya yer verildi.

Çalışmanın oluşumunda ilgi ve alakasını üzerimden eksik etmeyen değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Özer’e, bu tezin hazırlanmasından son safhasına kadar çalışmayı özenle inceleyen engin bilgi birikimi, değerli görüşleri ile araştırmanın tutarlı ve bilimsel olmasına rehber olan kıymetli eş danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Berna Ayaz’a, saha çalışması sırasında yardımlarını her daim fazlası ile hissettiğim kadim dostum Erdinç Lermi ve Arş. Gör. Nurdan Gümüštepe’ye, ulaşım konusunda destekleri için sevgili Arş. Gör. Ekim Ortaç Uludüz, Umut Burbut, Karadeniz Muhtarlar Derneği Federasyonu Başkanı Şerafettin Nas’a, maddî ve manevî hep yanımda olan araştırmamı son dakikaya kadar sabır ve sevgi ile destekleyen saygıdeğer aileme, araştırma yöremiz olan bu yüce memleketimin misafirperver şerefli halkına teşekkürlerimi bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	ivv
ABSTRACT	viv
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1
1. ZONGULDAK'IN TARİHİ, COĞRAFI, EKONOMİK VE EĞİTİM DURUMU	6
1.1. Zonguldak'ın Tarihi	6
1.2. Coğrafi Konum.....	11
1.3. Ekonomi	14
1.4. Eğitim.....	15
2. ZONGULDAK YÖRESİNDE TÜRBE, YATIR, ZİYARET YERLERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR VE TÜRBE, YATIR, ZİYARET YERLERİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	21
2.1 Zonguldak Yöresinde Türbe, Yatır ve Ziyaret Yeri Üzerine Yapılan Çalışmalar	21
2.1.1 Kitap Olarak Yapılan Çalışmalar	21
2.1.2 Yüksek Lisans ve Doktora Tezi Olarak Yapılan Çalışmalar.....	32
2.1.3 Makale Olarak Yayımlanan Çalışmalar	35
2.2. Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri İlgili Temel Kavramlar	35
2.2.1 Türbe Nedir?.....	36
2.2.2 Yatır Nedir?	37
2.2.3 Ziyaret ve Ziyaret Yeri Nedir?	39
2.2.4 Makam Nedir?	40
2.2.5 Velî – Evliya- Eren Nedir?	41
2.2.6 Baba – Dede- Seyyid Nedir?	45
2.2.7 Hoca – Hafız – Şeyh – Molla Nedir?	49
2.2.8 Şehit Nedir?	53
2.2.9 Efendi-Bey Nedir?	53

2.2.10 Pîr – Hızır Nedir?	54
3. ZONGULDAK YÖRESİNDEKİ TÜRBE, YATIR, ZİYARET YERLERİ İLE BU YERLERİN ÇEVRESİNDE OLUŞAN İNANIŞ VE UYGULAMALAR	58
3.1 Türbe ve Yatırlar	58
3.1.1 Türbe.....	58
3.1.2 Türbeler Yanı.....	60
3.1.3 Türbe.....	62
3.1.4 Tekke Baba Türbesi.....	64
3.1.5 Sinanlı Türbesi (Dede Yatırı)	65
3.1.6 Şehit Türbesi.....	68
3.1.7 Seyyid Molla Mustafa Türbesi	69
3.1.8 Erenler Türbesi	75
3.1.9 Abdal Türbesi (Ebdal Dede Türbesi)	75
3.1.10 Taşpınar Türbesi	76
3.1.11 Yukarı Konuç Türbesi	76
3.1.12 Abdullah Yeşil Dede Türbesi	77
3.1.13 Dede Türbesi	79
3.1.14 Dede Türbesi	80
3.1.15 Dede Türbesi	81
3.1.16 Dede Türbesi	82
3.1.17 Evliya Türbesi (Erenler Türbesi).....	83
3.1.18 Dede Türbesi	86
3.1.19 Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi Türbesi	90
3.1.20 Dede Yatırı	92
3.1.21 Kara İsmailoğlu Türbesi	92
3.1.22 Hasan Dede Türbesi	93
3.1.23 Erenler Türbesi	95
3.1.24 Taş Ağıl Türbesi	96
3.1.25 Top Dede Türbesi	98
3.1.26 Beyler Efendi Türbesi.....	99
3.1.27 Kız Türbesi (Mezarı-Yatırı)	101
3.1.28 Abaza Türbesi.....	107
3.1.29 Hasan Matı Türbesi	108

3.1.30 Türbe Tepe.....	109
3.1.31 Muratlar Türbesi.....	110
3.1.32 Demirci Dede.....	111
3.1.33 Mercimek Dede Türbesi	114
3.1.34 Şeyh Yabalı Baba Türbesi	116
3.1.35 Muharrem Hoca Türbesi.....	120
3.1.36 Şeyhoğlu Türbesi.....	122
3.1.37 Türbe.....	123
3.1.38 Veli Baba Türbesi.....	124
3.1.39 Yeşil Türbe	131
3.1.40 Türbe.....	133
3.1.41 Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi Türbesi	133
3.1.42 Hızır Bey Türbesi	136
3.1.43 Çoban Dede Türbesi	140
3.1.44 Hacı Abdullah Sabri Efendi Türbesi	141
3.1.45 Ermiş Türbesi	143
3.1.46 Türbe.....	143
3.1.47 Erenler Türbesi	144
3.1.48 Türbe.....	144
3.1.49 Türbe.....	145
3.1.50 Evliya Mezarlığı	145
3.1.51 Geriş Türbesi	146
3.1.52 Bozlak Türbesi.....	146
3.1.53 Erenler Türbesi	147
3.1.54 Sivilce Erenler Türbesi	147
3.1.55 Çalça Türbesi.....	148
3.1.56 Erenler Türbesi	149
3.1.57 Gelincik Türbesi	149
3.1.58 Erenler Türbesi	149
3.1.59 Türbe.....	150
3.1.60 Türbe.....	150
3.1.61 Türbe.....	150
3.1.62 Türbe.....	151
3.1.63 Eren Mezarı	151

3.1.64 Türbe.....	152
3.1.65 Geriş Türbesi	153
3.1.66 Tekke Camii Banisi Şeyh Yusuf Ziyaeddin, Oğlu Mehmet Emin ve Mustafa Sami'nin Türbeleri	154
3.1.67 Türbe.....	154
3.1.68 Türbe.....	154
3.1.69 Türbe.....	155
3.1.70 Şehit Hafız Topaloğlu Ali ve Evliya Türbesi.....	155
3.1.71 Türbe Tepe.....	157
3.1.72 Dede Türbesi	158
3.1.73 İskenderli Türbesi.....	161
3.1.74 Türbe.....	162
3.1.75 Türbe Yanı.....	164
3.1.76 Türbe.....	164
3.1.77 Eyiba Türbesi.....	165
3.1.78 Türbe.....	166
3.1.79 Türbe.....	166
3.1.80 Türbe.....	166
3.1.81 Türbe.....	167
3.1.82 Türbe.....	168
3.1.83 Türbe.....	168
3.1.84 Örenden Meşe Türbesi	169
3.1.85 Gazi Hacı Muhammed Türbesi.	170
3.1.86 Evliya Türbesi	170
3.1.87 Gavur Evleri ve Şehitler Mezarlığı.....	171
3.1.88 Satı Türbesi.....	172
3.1.89 Kara Salih Türbesi.....	174
3.1.90 Kara Öruk Türbesi.....	175
3.1.91 Köseler Türbesi	176
3.1.92 Erenler Türbesi	178
3.1.93 Türbe.....	179
3.1.94 Yatır.....	179
3.1.95 Türbe.....	179
3.1.96 Kız Mezarı	180

3.1.97 Hacı Halil Baba Hazretleri Türbesi	183
3.1.98 Türbe.....	185
3.1.99 Pîr-i Hamza Hazretleri Türbesi	186
3.1.100 Türbe.....	189
3.1.101 Bir Allah Dostu Türbesi	190
3.1.102 Türbe Yanı.....	191
3.1.103 Fatma Ana ve Havva Ana Türbesi	192
3.1.104 Türbe.....	194
3.2 Ziyaret Yerleri	195
3.2.1 Ulupınar Suyu.....	196
3.2.2 Melekler Pınarı	197
3.2.3. Şifalı Taş ve Su.....	197
3.2.4 Ulu Dere	198
3.2.5 Gavur Evleri	199
3.2.6 Çorak ve Gavur Pınarı	200
3.2.7 Dilek Taşı	200
3.2.8 Ceviz Ağacı	201
3.2.9 Meşe Ağacı (Karapınar köyü)	201
3.2.10 Mübarek Taş	202
3.2.11 Sadaka Taşı.....	202
3.2.12 Şifalı Su	202
3.2.13. Kavlan Ağacı	203
3.2.14 Kuyu (Şeyhoğlu köyü)	203
3.2.15 Kiren Ağacı	203
3.2.16 Ulu Meşe (Yeşilköy)	204
3.2.17 Tarihî Taş.....	204
3.2.18 Ulu Meşe (Aşağı Çukur köyü)	205
3.2.19 Kuyu (Etçioğlu Mahallesi)	205
3.2.20 Kiren Ağacı (Kuyubaşı)	206
4. ZONGULDAK'TA BULUNAN TÜRBE, YATIR VE ZİYARET	
YERLERİNİN TÜRK İNANIŞ VE DÜŞÜNCE KALIPLARI	
ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ	207
4.1 Atalar Kültü.....	207
4.2 Ağaç Kültü	216

4.3 Dağ Kültü	225
4.4 Su Kültü	229
4.5 Taş – Kaya Kültü	233
4.6 Kurban Kültü.....	241
4.7 Dede – Baba – Velî Kültü	247
5. ZONGULDAK'TA BULUNAN TÜRBE, YATIR VE ZİYARET	
YERLERİNİN İŞLEVLERİ	263
5.1 Ferdi Talepler	264
5.1.1 Hayatın Geçiş Dönemi İle İlgili Talepler	264
5.1.1.1 Doğumla İlgili Talepler	264
5.1.1.1.1 Çocuk Sahibi Olmak İsteyenler İçin Ziyaret Edilen Yerler ...	266
5.1.1.1.2 Evlilikle İlgili Talepler.....	270
5.1.1.1.3 Para, Refah, Bolluk-Bereket, Mutluluk İle İlgili Talepler.....	273
5.1.1.1.3.1 Kişisel Talepler İçin Ziyaret Edilen Yerler	273
5.1.1.1.3.2 Toplumun Talepleri İçin Ziyaret Edilen Yerler	276
5.2 Halk Hekimliği İle İlgili Talepler	282
5.2.1 Çocuk Hastalıkları İle İlgili Talepler.....	283
5.2.1.1 Gelişmemiş, Zayıf Olan Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	285
5.2.1.2 Sıtma Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler	288
5.2.1.3 Çocuk Felci İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	288
5.2.1.4 Bronşit, Nefes Darlığı ve Kalp Çarpıntısı İçin Ziyaret Edilen Yerler	288
5.2.1.5 Kulak Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler	288
5.2.1.6 Yürüyemeyen, Geç Yürüyen Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler	289
5.2.1.8 Diş Ağrısı, Baş Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler	290
5.2.1.9 Konuşamayan, Geç Konuşan, Kekeme Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	290
5.2.1.10 Toprak Yiyen Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler	291
5.2.1.11 Yaramaz Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler	292
5.2.1.12 Kasık ve Ayak Yarası Olan Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler	292
5.2.1.13 Gece Uykusunda Ağlayan Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler	292

5.2.2 Yetişkin Hastalıkları İle İlgili Talepler.....	292
5.2.2.1 Diş Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler	294
5.2.2.2 Baş Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler	295
5.2.2.3 Sara Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler	295
5.2.2.4 Gelincik Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	296
5.2.2.5 Kızamık Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	296
5.2.2.6 Hazımsızlık ve Şeker Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler	296
5.2.2.7 Vücut Ağrısı (Baş, Ayak, El, Kol, vb.) İçin Ziyaret Edilen Yerler	296
5.2.2.8 Egzama Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	296
5.2.2.9 Cin-Peri Hastalığına Yakalananlar İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	297
5.2.3 Halk Baytarlığı İle İlgili Talepler	297
5.2.3.1 Her Çeşit Hayvan Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler	297
5.2.3.2 Sütü Az Olan Veya Kendisini Sağıdırmayan İnekler İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	297
5.2.3.3 Düşük Yapan Hayvanlar İçin Ziyaret Edilen Yerler	298
5.2.3.4 Tavuk Hastalıkları İçin Ziyaret Edilen Yerler.....	298
SONUÇ	300
KAYNAKÇA	305
EKLER	318
Ek 1: Sözlü Kaynaklar Tablosu.....	324
Ek 2: Sözlü Kaynaklara Yönlendirilen Sorular.....	327
Ek 3: Zonguldak Yöresinde Bulunan Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerine Ait Fotoğraflar.....	328
Ek 4: Zonguldak Yöresinin Haritası	363
ÖZ GEÇMİŞ	364

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 5.1: Doğum Talebi İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri	271
Tablo 5.2: Evlilik Talepleri İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri	270
Tablo 5.3: Kişisel Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri	273
Tablo 5.4: Çocuk Hastalıkları İle İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri	283
Tablo 5.5: Yetişken Hastalıkları İle İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri	292

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 5.1: Doğum Talebi İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdeler Dağılımı	266
Şekil 5.2: Evlilik Talebi İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdeler Dağılımı	271
Şekil 5.3: Kişisel Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdeler Dağılımı	275
Şekil 5.4: Çocuk Hastalıkları İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdeler Dağılımı	285
Şekil 5.5: Yetişkin Hastalıkları İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdeler Dağılımı	294

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.k.	: Adı geçen kaynak
bk.	: Bakınız
çev.	: Çeviri
H.z.	: Hazreti
İ. Ö.	: İsa'dan önce
Kdz.	: Karadeniz Ereğli
km.	: Kilometre
K.Ş.	: Kaynak Şahıs
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
m.s	: Milattan sonra
m.ö	: Milattan önce
s.	: Sayfa
SEKA	: Türkiye Selüloz ve Kağıt Fabrikaları
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Vesaire
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Din; ilk insan ile başlayıp günümüze kadar devam eden bir 'kurum' dur. Bundan dolayı insanlık tarihinin her döneminde 'din'e ve dinî inançlara rastlanır (Küçük vd., 2011:21). İnsanların dini inançları yaşanan coğrafya, kültür, sosyal dönem gibi unsurlara bağlı olarak değişebilmektedir. Ancak geçmişle günümüz arasındaki bağ kültürel olarak devam eder.

Dinler, Tanrı ile insan arasındaki iletişimi düzenleyen kurallar biçimidir. Bu noktada aynı zamanda yaşamı, bireyler Tanrı ile iletişim kurmak için dinî unsurları kullanırlar. Türbe, yadır ve ziyaret yerleri Tanrı ile iletişim kurma ve dileklerin yerine gelmesi hususunda aracı kişilerin deyim yerindeyse orada yatanın "yüzü suyu hürmetine" gidilen kutsal mekânları oluşturmaktadır. Bu inanış ve uygulamaların geçmişle elbette bağlantısı bulunmaktadır.

İslam inanç yapısında ibadet etmek amacıyla ziyaret edilen en önemli kutsal yer Kâbe olarak bilinmektedir. Belirli kaide ve kurallar çerçevesinde ziyaret edilen Kâbe'de, Müslümanlar Hac vazifelerini yerine getirmektedir. Türbe, yadır, ziyaret yeri olarak gidilen yerler, sonuç itibarıyla bakıldığında birer mezardır. Hz. Muhammed'in hayatına baktığımızda kabir ziyaretini yasaklayan, daha sonra da buna izin veren iki farklı uygulama vardır. Hz. Muhammed'in kabir ziyaretini kadın-erkek herkese yasaklaması, "Yanaklarını döven, yakalarını yırtan ve cahiliye çağırış bağırsıyla feryat eden kimseler bizden değildir" (El-Buhari, 1987:38) hadisi gereği İslam'ın kaideleri ile bağdaşmayan bazı cahiliye adetlerini unutturma, kabirlere ve dolayısıyla içindekilere aşırı saygı besleme ve hatta onlara ibadet etme şeklinde tezahür eden inanç görüntülerini yok etmek maksadına dayanıyordu. Kabirlerde bu İslam öncesi adetlerinin çirkinliği anlaşıldıktan ve ziyaret sırasında kötü söz sarf etmenin günah olduğu öğrenildikten sonra, Hz. Muhammed bu yasağı "Ben sizi kabirleri ziyaretten men etmişim, artık kabirleri ziyaret edin çünkü kabir ziyareti ahireti, ölümü hatırlatır" (En-Nisaburi, 1973:256) diyerek kaldırdığı görülür. Fakat burada belirtilen hususun dışında araştırmamız farklı bir konuyu oluşturmaktadır. Kabirden ziyade bahsi olan yerler yadır, türbe, dede-baba mezarı gibi adlarla bilinen yapıları teşkil etmektedir. Bu yapılarda kendilerine velî, evliya, şeyh, eren, ermiş, pîr, molla, hoca, seyyid, şehit gibi

sıfatlar verilen ve manevî gücünün, menkıbelerinin olduğu bilinen zatların yattığı belirtilmektedir. İnsanların bu zatlara çeşitli niyet ve dilekler için gidip birtakım inanç ve uygulamaları gerçekleştirdiği bilinmektedir.

Türkler, tarih boyunca farklı coğrafyalarda yaşamış ve bu coğrafyalarda çeşitli dinleri benimsemiştir. Fakat Türklerin tarihte bilinen ilk dini Gök Tanrı olarak ifade edilmektedir. Şamanizm, Animizm, Totemizm ve Atalar kültü bu dinin ana hatlarını oluşturmaktadır. Türklerin benimsedikleri bu inanışların yapısında kutsal varlığa olan saygı ve hürmeti, İslam dinine tabii olduktan sonra da yaşadıkları farklı coğrafyalarda devam ettirdiği görülmektedir.

Zonguldak ilinde türbe, yatır ve kutsal yerlerin tespiti, bu yerlerin tarihi geçmişi, burada yatan zat hakkında bilinen menkıbeler, hikâyeler, bu mekânların ziyaret günleri, özel olarak uygulanan inanışlar ile ziyaret öncesi ve sonrası için sunulan adaklar araştırmamızın konusunu teşkil etmektedir. İnsanların kutsal saydıkları yerlere geldikleri zaman bazı ritüeller uyguladıkları görülmektedir. Bu uygulamalar, toplumun hem geçmiş dini-sosyal yaşantısı hem de şu an benimsediği İslam dini, sosyal yaşantısı ile kaynaşarak varlığını devam ettirmektedir.

Araştırma konumuzu seçmemizde bizim için iki önemli neden etkili olmuştur. Birinci neden Zonguldak'ta bulunan ziyaret yerleri üzerine yapılmış çalışmaların yetersiz olmasıdır. Bu çalışmalara bakıldığında ya tek bir ilçe ya tek bir köy ya da tek bir mekân baz alınarak farklı kaynaklarda farklı biçimlerde yapıldığı görülmektedir. Çalışmamızdaki amaç bizden önceki yapılan çalışmaları inceleyerek konumuza kaynak olabilecek tüm Zonguldak ilçe ve köylerindeki ziyaret yerlerinin neler olduğunu tespit etmektir. Yapılan çalışmalarda yer almayan ziyaret yerlerini belirleyerek yeni bir kaynak oluşturmaktadır.

İkinci neden ise: Zonguldak, Türkiye'nin en çok göç veren illerinden biri olması, köy ve merkezlerde bulunan nüfusun giderek azalması, kutsal ziyaret yerlerine artık gidilmemesi ve tahrip edilmiş olması ile kültür tarihi bakımından kayıt altına alınacak değerlerin hızla yok olduğunu gösteren bir konuma sahiptir. Özellikle saha araştırması sırasında köylerde bulunan velî-evliya-yatır olarak tabir edilen mezarların tarihi ve geçmişi sorulduğunda çoğunlukla bunu bilen insanların

vefat ettikleri ya da şu an hasta oldukları için konuşamayacak durumda olmaları araştırmanın ivedilikle yapılmasını göstermiştir. Bu sebeple kaybolmaya yüz tutan tarihi yerlerin bir an önce tespit edilip kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara bir kültür mirası olarak bırakılması çalışma amacımızın ikinci nedenini oluşturmaktadır. Zonguldak ilinin sekiz ilçesi ve bu ilçelere ait bütün mahalle, köylerdeki keşfedilmeyen kutsal ziyaret yerleri dediğimiz türbe, yadır, şeyh, molla, dede, baba, kız, eren, ermiş, evliya, efendi, şehit, alp, velî, hacı, hoca, hafız mezarlarını tespit ettik. Bu ziyaret yerlerinin etrafında oluşan su, ağaç, dağ, taş ve kaya gibi unsurlar da belirlenip bu mekânların etrafında gerçekleştirilen inanç ve uygulamalar da kayıt altına alındı. Meydana gelecek olan bu çalışma sadece akademik camiada yönlendirici, yol gösterici bir çalışma olmayacaktır. Bunun dışında yerli halkın ve yörenin gelecek nesilleri de bu çalışmayı inceleyerek yörelerinde bulunan bu kutsal mekânlar hakkında bilgi sahibi olacağı apaçık gerçektir.

Araştırmanın yöntem ve teknikleri bölümüne bakıldığında bu çalışma saha araştırmasına dayalı olarak oluşturulmuş bir araştırmadır. Derleme yöntemi halk biliminin alan araştırmasının kaynağını teşkil eden bir yoldur. Halk bilimciler arasında çok sık bir şekilde kullanılan “derleme” terimi: Halk bilgisi yaratmalarının belli bir zamanda, belli bir yerde, bazı araç ve yöntemleri kullanan uzman halk bilimci veya amatör olarak halk bilimine ilgi duyan kişi veya kişilerce, halk bilgisi ürünlerini yaratan, yeniden yaratan, taşıyan, nakleden, aktaran ve icra eden kişilerden sözlü, yazılı ve görsel olarak kaydedilmesi ve maddi ürünlerin toplanması işi olarak (Ekici, 2007:25-26) belirtilmektedir.

Saha araştırmamıza geçmeden araştırma konumuzla ilgili olarak bizden önce yapılmış çalışmaları tespit etmek amacıyla literatür taraması yapıldı. Kütüphaneler, arşiv kayıtları ve sahaflar bu konuda başlıca uğrak yerlerimiz oldu. Bu kapsamda Zonguldak yöresi hakkında konumuza değinen kaynaklar irdelenip bir kaynakça oluşturuldu. Fakat konumuzla ilgili kaynakların oldukça sınırlı sayıda olması hususu ile karşı karşıya gelindi. Kaynakçalar oluşturulduktan sonra saha araştırması için bir teknik ve yöntem belirleme aşamasına geçildi.

Zonguldak yöresinin tümüne ait bir çalışma olduğu için bu noktada devlet kurumunun bir yapısına başvurma konusunda karara varıldı. Karadeniz Bölgesi

Muhtarlar Federasyonu Genel Başkanı aynı zamanda Zonguldak Muhtarlar Derneği Başkanı ile yüz yüze iletişime geçtikten sonra kendilerinden yardım talep edildi. Zonguldak ilinde bulunan toplam beş yüz altmış köy ve mahalle muhtarlarına ait iletişim bilgileri, her ilçenin muhtarlar derneği başkanına ait iletişim bilgileri temin edilip, gerekli idari izinleri aldıktan sonra mülakat tekniği kullanarak araştırma gerçekleştirildi. Araştırma sahasında sözlü kaynaklarına belli başlı sorular soruldu ve bu sorulara ekler kısmında yer verildi. Merkez ilçe başlangıç alınarak bütün köy ve mahalle muhtarları ile iletişime geçilerek buldukları bölgelerde kendi yörelerine ait kutsal saydıkları inanç veya ziyaret yeri olup olmadığı ve bu yerlere halen gidilip gidilmediği soruldu. Yörelerde araştırmamızın konusu kapsamına giren yerler tespit edildikten sonra verileri kayıt altına almak için ziyaret günü belirlendi. O günlerde kaynak yerlerimiz ziyaret edilip bilgiler kayıt altına alınarak arşivimize eklendi. Kaynak olarak belirlenen bölgeye gidildiğinde köy muhtarlarının yapacağımız çalışmadan haberleri oldukları için genelde köy muhtarı, köy halkı ve bazı köylerdeki dernek başkanları yerel tarihçiler, belediye çalışanları, köy azaları, cami imamı, türbedârlar, bakıcılar ile de hazır bir şekilde görüşüldü. Saha araştırmamızda kamera, fotoğraf makinası, ses kayıt cihazı, dizüstü bilgisayar ve gerekli araç gereçler kullanıldı. Genellikle kaynak şahıs kayıt altına alınırken bu işlem, dijital verilerin olası bir bozulma, kaybolma ve silinme gibi veri kaybını önlemek adına hem kamera hem ses kaydı ile birlikte yapıldı. Bilgiler, bu aygıtlara kaydedildikten sonra kayıt cihazlarından veriler incelenip deşifre işlemleri yapılarak yazı ortamına aktarıldı.

Saha araştırmamızda karşılıklı görüşme yöntemi, anket yöntemi ve gözlem yöntemi ile kaynak şahıslardan bilgiler elde edildi. Kaynak şahıslara bölgelerinde bulunan ziyaret yerleri sorulurken köyün tarihi hakkında da bilgiler sorularak ziyaret yeri üzerine daha kapsamlı bilgiye ulaşılmaya çalışıldı. Bilgilerin aktarımı sonunda görüşülen kaynak şahısların kimlik bilgilerine ait ad soyad, yaş, öğrenim durumu ve ikâmet adresi bilgileri, tezimizin ek kısmında numara sırasına göre K.Ş. kısaltması ile tablo içerisinde verildi. Araştırmamıza kaynak teşkil eden fotoğraflar ve Zonguldak'ta ziyaret yerleri olarak tespit ettiğimiz mekânların gösterildiği harita da tezimizin ekler kısmına ilave edildi.

Hazırlanan çalışmada: Zonguldak Merkez ilçesinde, (11), Alaplı ilçesinde (20), Çaycuma ilçesinde (23), Devrek ilçesinde (29), Ereğli ilçesinde (20), Gökçebey ilçesinde (10), Kilimli ilçesinde (7), Kozlu ilçesinde (4), olmak üzere toplamda 124 tane kutsal sayılan ziyaret yerlerinin araştırması mülakat ve görüşme yöntemleri ile kayıt altına alındı. Ayrıca daha önceden Ereğli ilçesi üzerine Fatih Akkaya tarafından yapılmış olan “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri – Zonguldak / Ereğli Örneği ve Şenay Atalan’ın “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları” tezlerinde yer alan toplamda (18) türbe, yatır ve ziyaret yerlerinden de ilgili bölümlerde faydalanılmıştır. Bu çalışma içerisinde yer alan bazı mekânlar da toplanılan bilgiler ile birebir örtüştüğünden çalışmamızda ayrı bir başlık olarak bu ziyaret yerlerine değinilmeyip ilgili bölümler içerisinde alıntılar yapılarak bilgiler kullanılmaya çalışıldı.

1. ZONGULDAK'IN TARİHİ, COĞRAFI, EKONOMİK VE EĞİTİM DURUMU

1.1. Zonguldak'ın Tarihi

Zonguldak, M.Ö. 550 yıllarında Dor boylarının “Mariandyn” olarak adlandırılan bölge halkını egemenlikleri altına almasıyla kurulmuştur (TÜİK, 2010:IX). İsmi 1848 yılından önce bölgesinde bulunan sazlık, bataklıktan almaktadır. Bölge halkı, sıtma hastalığının kaynağı haline gelen bu sazlık ve bataklık alana, mecazen titreten yer anlamını karşılayan “Zonguldak” veya “Zonklatan” ismini vermiş ve zamanla da bu isim Zonguldak” olarak söylenmiştir (Sarıkoçuncu, 2009:3-4). Ayrıca, “Zonguldak'ın tarihi “Havza-i Fahmiye” olarak adlandırılan kömür havzası sınırlarını kapsayan, Kastamonu (Pompeipolis) ve Bolu (Claudiopolis) illeri yani Batı Karadeniz tarihi ile bütünleşir” (Zaman, 2012: 1). İlin isminin çeşitliliğine, yörenin bir kıyı şehri olması farklı toplumların deniz yolu ile yaptıkları seyahatler sırasındaki ticari etkileşimler de katkı sağlamıştır. Bu husus Hamit Kalyoncu'nun kaynağında şu şekilde belirtilmektedir:

“Zonguldak'ta maden kömürünün bulunmasından önce Zonguldak şehrinin şimdiki bulunduğu yer, halen 5 km. mesafede mevcut olan Elvanlar köyünün 3-5 evli bir mahallesi imiş. Otlaklarının çok olmasından hayvanları çok bol süt verirmiş. Buradan Amasra'ya gelip geçen gemiciler buraya uğradıklarında süt ve yoğurt aldıklarından dolayı ‘sütveren iskelesi’ demişlerdir. Aynı zamanda buralar çok bataklık, sazlık ve sıtmalık bir yer olduğundan, sıtmaya tutulan gemiciler, titreten, ‘titreten’ manasına gelmek üzere ‘Zonklatan’ yer adını takmışlardır” (Kalyoncu, 2005: 75).

Zonguldak kelimesinin anlamını genelde sazlık ve bataklıktan aldığını açıklayan eserlerin dışında bölgede yapılan bir çalışmada şehrin coğrafi yapısında yer alan Göl Dağı'nın da isme sirayet ettiği şöyle ifade edilmektedir:

“Bu yöreye 1850'lerde gelen ve kömür üretimi işine giren İngiliz ve Fransız şirketleri, kentin hemen yanında bulunan ve en büyük yükseltisi olan Göl Dağı'nı (dağın üzerindeki bir noktayı değil) nirengi noktası olarak alırlar. Bu nedenle yöreye, “Göl Dağı kuşağı-yöresi-çevresi” anlamına “Zone Ghuel Dagh” derler. Bölge adını, bu sözcüklerin Türkçe okunuşu “Zon + Göl + Dag”ın birleşik söylenişi olan “Zongöldag” tan alır (Kalyoncu, 2005:75).

1838 yılında bölgeyi gezen, Fransız gezgin Eugene Bore'nin “Türkiye'den İran'a Kadar Mektuplar” adlı kitabından alınmış tarihi haritasında ise

Zonguldak'ın "Zenkilmedaik" adıyla Ereğli kazasına bağlı bir yerleşim yeri olarak gösterildiği ifade edilmektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:44). Zonguldak kelimesinin tarihi kaynaklarda geçen anlamının dışında yerel tarihçiler tarafından nasıl meydana geldiğinin aktarılması da mânîdardır. Zonguldak bölgesinde yaşayan amatör tarihçiler Zonguldak kelimesinin seslerinden yola çıkarak Zonguldak ismi etrafında çeşitli hikâyeler oluşturmuşlardır. Bu hikâyeler bir zamanlar kentte açıktan akan derelerin çevresinde yetişen bir otun isminden, Fransızların bölgeyi tanımlamak için kullandıkları kelimelere değin uzanır. Burada adı geçen otun ismi "*zonguradır*", çevreye de "*zonguralık*" demişler ve bu kelime zamanla bölgeyi, kenti anlatır olmuştur (Tan, 2015:12). Her ne kadar Zonguldak adının menşei konusunda Sandraka, Zone Ghuel Dagħ, Zenkilmedaik, Jungle Dağ ve Conkultali gibi farklı kaynaklara dayalı görüşler olsa da şehrin adını nereden aldığı ve bu adın ilk verilmiş tarihinin ne olduğu hakkında bir fikir birliği sağlanmış değildir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:44).

Bölge ile ilgili ilk tarihi veriler, Erken Kalkolitik Çağ (İ.Ö. 5500-4500) ile birlikte ulaşılır. Kalkolitik Çağ ile tarımda sabanın kullanılmasıyla beraber, Anadolu'da nüfus artmıştır. Bunun nihayetinde de köyler yerlerini birer kasaba büyüklüğündeki yerleşmelere bırakmıştır. Taş aletlerin kullanımının azalması bakırdan, bakır-arsenik alaşımından yapılan aletlerin ve süs eşyalarının çoğaldığı bu dönemde; Trakya- Kuzeybatı Anadolu, Göller Bölgesi, Konya Ovası, Çukurova, Doğu Güneydoğu, Anadolu gibi bazı farklı kültür alanları oluştuğu belirtilir (Karauğuz vd., 2010:137). Zonguldak ilinin tarihî geçmişine bakıldığında şehre bağlı olan Ereğli ve Devrek ilçelerine nazaran günümüze daha yakın bir tarihî geçmişe sahip olduğu aşağıda yer alan kaynaktan şu şekilde aktarılmaktadır:

"Tarih, Zonguldak ve yöresinde hem çok yeni, hem de eskidir. M.Ö. 2000'lere dayanan bulguların yanı sıra, henüz yüzyılı aşmamış yakın tarih gelişmeleri ile de bir başka özellik göstermektedir. Ereğli, Amasra merkezlerinin 3000 yılı aşan uzun tarihlerine karşılık, Zonguldak ve Karabük merkezlerinin 100 yılı aşmayan bir geçmişi vardır" (Eren, 1997:2).

Zonguldak bölgesinin tarihi dönemleri, yöre üzerine yapılan bir çalışmada yedi bölüm içerisinde toplanmaktadır. Bunlar:

Antik Dönemde (Frigyalılar Dönemi, Koloniler Dönemi, Persler Dönemi, Helenizm 'Makedonya İmparatorluğu- Büyük İskender, Bitinya ve Pontus Krallıkları' Dönemi), Romalılar Döneminde, Bizans Döneminde, Anadolu

Selçuklu Döneminde, Beylikler Döneminde, Osmanlı Döneminde, Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Döneminde Zonguldak olarak belirtilmektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:26-52). Bu sınıflandırmaların yanı sıra vilâyet adını Sandraka adı verilen çaydan aldığı söylene de genel tarihinin başlangıcı ile ilgili bir belirsizlik olduğunu Koca şöyle belirtmektedir:

“Zonguldak Havzasının tarihi M.Ö. 1000 başlarından itibaren tespit edilebilmiştir. Yazılı tarih öncesi dönemleri yeterli araştırma yapılamadığından aydınlanamamıştır. Zonguldak merkezi yeni bir yerleşme merkezi olup İlkçağda Sandraka adı ile anılan köyümsü Sandraka adını Sandra Çayı’ndan (Zonguldak Çayı) almıştır”(Koca, 1995:31).

Sandraka ya da Sandrakhe olarak bilinen çay da adını Realgar, kırmızı sülfür olarak söylenen mineralden almıştır. Bu mineral ilaç ve boya yapımında kullanılıp antik çağda bu bölgede üretilip Sinop limanından ihraç edilirdi. Bu da bölgedeki madencililiğinin başlangıç noktasının aslında daha eski zamana dayandığını gösterir (Tuncer, 1998:45). Zonguldak tarihi hakkında Ali Sarıkoyuncu’nun, Müfit Mansel ve Zekai Konrapa’nın kaynaklarından aktardığı bilgilerde şu ifadeler yer almaktadır:

“M.Ö. 2000’lerden Anadolu’ya Hititler gelmiştir. Daha sonraki yüzyılda (M.Ö. 1200 yıllarında) ise Balkanlardan aynı topraklara Trag-Frig akımı olmuştur. Büyük bir çoğunluğunu Frig oymakların oluşturduğu bu Trag akımları M.Ö. VII. yüzyıla kadar devam etti. Bu kavimlerden Heter ve Mariyedin gibi deniz kabileleri M.Ö. VIII. yüzyılda Zonguldak çevresine yerleşerek, yörenin bilinen ilk halkını oluşturdular. Hatta bunlar Filyos’ta Tion adında bir şehir kurmuşlardır” (Sarıkoyuncu, 2009:1).

İlk şehri kuran bu kabilelerden XI. yüzyılın sonlarına doğru bölgenin hâkimiyetini ele geçiren ilk Türk komutanı Emir Karatekin’e kadar bölge birçok topluluğun kontrolü altında olmuştur. M.Ö. VII. yüzyılda Ege bölgesinin bir kısım halkı Anadolu’nun kuzey kıyılarına yerleşip “Mağaralılar” ve “Beatyalılar” şimdiki adı Ereğli olan yere gelip buranın adına kahraman Herakles dedikleri belirtilmektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 1973:8). M.Ö. 676 yılında bu sefer yöre Kimmerlerin eline geçti. Daha sonra Kimmerlerin bölgeyi terk etmesi ile Frigyalılar ve Lidyalılar bölgeyi hâkimiyetine aldılar. Lidyalıların da bölgede üstünlükleri uzun sürmemiştir. M.Ö. 546 yılında Lidyalıları yenilgiye uğratan Persler yöreye hâkim olup bölgede 213 yıl hüküm sürmüşlerdir. M.Ö. 334 yılına gelindiğinde Persliler Biga Çayı yakınlarında Büyük İskender tarafından ağır bir yenilgiye uğratılmıştır. Böylece Zonguldak ve çevresini topraklarına katmıştır. Büyük İskender’in doğuya yaptığı seferler sırasında bu durumu fırsat bilerek

Bitinyalı komutan Bas'ın desteği ile yöre halkı Makedonya etkisini kırarak M.Ö. 326'da Zipoetes yönetiminde Bitinya Krallığı kuruldu. Bitinler M.Ö. 1. yüzyıla gelindiğinde Roma orduları karşısında direnemeyince M.Ö. 74'te Roma egemenliğini tanımış ve Zonguldak bölgesi Roma'nın Ön Asya ili haline geldiği ifade edilmektedir (Sarıkoçuncu, 2009:1-2). Roma İmparatorluğu M.S. 395 yılında Batı Karadeniz bölgesi Doğu Roma yani Bizans İmparatorluğu'na bağlandıktan sonra Zonguldak ilinin Opsikion Theması adı verilen bölgenin sınırlarında yer almaktadır (Kalyoncu, 2005:40).

Bizans'ı Malazgirt Savaşı'nda yenilgiye uğratarak akın akın Anadolu'ya ilerleyen Türkler, bölgenin dört bir yanına yerleşmeye başlar. Zonguldak bölgesinde ilk olarak Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın oğlu Emir Kara-Tigin görünür ve 1084 yılında ilk olarak İznik'i ardından Eflani, Ulus, Bartın, Devrek topraklarını fetheder. Orta ve Batı Karadeniz bölgelerinin birçok kentini alarak bir Türk Emirliği kurmuştur (Kalyoncu, 2005:47). Daha sonra bölgede Türk devletleri (Danişmentliler, Çobanoğulları, Kıpçaklar, Kumanlar, Candaroğulları) ve Osmanlı Devleti görülmeye başlar. Alp Arslan'ın komutanlarından Danişment Gazi, Kızılırmak çevresini ele geçirdikten sonra Danişmentli Emirliği'ni kurar. Zonguldak-Bolu-Kastamonu bölgesinde bu emirlik hüküm sürmüştür. Zonguldak yöresinde "Danişmantlar, Danişment, Danişmentli" gibi köy ve yer isimlerinin bulunması, Danişmentliler'in yıkılmasından sonra bazı grupların burada kalıp yaşadıklarını gösterir. Çobanoğulları döneminde Emir Çoban'a bağlı etnik bakımdan "Türkmen-Oğuz" olarak nitelenen göçmenler Batı Karadeniz civarına gelerek yerleşirler. Bu yerleşimden sonra "Karaveli, Dodurga, Bayat, Saltuklu gibi Türk-Oğuz boylarının isimleri Çaycuma, Ereğli, Devrek, Bartın, Safranbolu, Alaplı, Eflani bölgelerinde köy ve yer adları olarak günümüze kadar gelmiştir. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'ın Bartın Ağzı üzerine yaptığı çalışmada yörenin etnik, tarihi ve ağzı hakkında ayrıntılı bilgilere değindiği de görülmektedir¹ (Kalyoncu, 2005:48-49-50).

Osmanlılar dönemine gelindiğinde özellikle Ereğli bölgesinde Orhan Gazi'nin yöreyle ilgilendiği yörenin Türkleşme ve İslamlaşma sürecinde

¹Konu ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bk. Zeynep Korkmaz (1994), *Bartın ve Yöresi Ağzıları*, Türk Dil Kurumu, Ankara.

belirleyici rol oynadığı bazı kaynaklarda önemle belirtilmektedir. Osmanlı Devleti'nin, Zonguldak ve çevresindeki egemenliğin kesin bir başlangıcı ihtilâfidir. Osmanlı Devleti'nin hükümdarı Orhan Gazi devrinde Zonguldak ile ilk ilişkinin başladığı söylenebilir. Ereğli'de Orhan Gazi Camii'nin bulunması, Orhanlar Mahallesi adının olması ve ayrıca Orhan Gazi dönemine ilişkin Vakıf Defterleri'nde bu bölge arazilerinin yazılı bulunması bu ilişkinin kanıtı olarak gösterilmektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:34). Ereğli Bölgesinde Orhan Gazi'ye ait bazı eserlerin ve bilgilerin olduğu Kalyoncu'nun çalışmasında bu durum şöyle verilmektedir:

“Osmanlılar, Orhan Gazi döneminde, Süleyman Şah eliyle Taraklıborlu, Yenice, Göynük topraklarını ele geçirir. Eribollum'a da (Heraklia-Ereğli) egemen olduğu, Ereğli'deki “Orhan Gazi Camisi, Orhanlar Mahallesi”nin varlığı ile “Orhan Gazi Vakfiyeleri”nde buradaki arazilerin yazılı bulunmasından anlaşılır. Aralarında Seyyit Nasrullah Efendi'nin de bulunduğu kolonizatör Türk dervişleri Orhan Gazi zamanında Ereğli civarına gelirler ve bölgenin Türkleşmesine katkıda bulunurlar (Kalyoncu, 2005:52-53).

Kaynaklarda Ereğli'yi Osmanlı Sultanı Murat Hüdavendigâr'ın Cenevizlilerden para karşılığı olarak aldığı belirtilmektedir. Ayrıca 15. yüzyılın ortalarına doğru Zonguldak yöresinde Osmanlı yönetimi dışındaki tek yer Amasra'dır. 15. yüzyılın sonlarına doğru Amasra'da alınır. 19. yüzyıla kadar Zonguldak bölgesinde önemli siyasi olayların görülmediği de bilinmektedir (Kalyoncu, 2005:53-54).

19. yüzyılın ortalarına doğru 1848 yılında yapılan incelemelerle bölgede taşkömürü bulunan yerler tespit edilerek havza sınırlarının ilk kez tanımlanmış olduğu ifade edilmektedir. (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:37). Zonguldak'tan tarihinde bundan sonra kömürün çıkarılması ve işletilmesi görüldüğü aşikârdır. 1840'lı yıllarda başlayan taşkömürü üretimi 1850'den sonra hızlanınca, “Tahta İskele”² ve çevresi de gelişmeye başlamıştır. İngilizlerin denetimindeki “kömür kumpanyaları” kömür madenini işletmek için Hırvatistan, Karadağ ve Arnavutluk'tan taş ocağı ustaları ve taş işçileri getirilmiştir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:38). Kömür madenlerinin açılması bölge halkının ve havzanın gelişmesine olumlu katkıları olmuştur. Havzaya yerli kültür ile yabancı kültürde giriş

² Bk. Zonguldak Valiliği (2002), *Zonguldak İl Yıllığı 2002*. Şimdiki Zonguldak'ın şehir merkezi olan yer eskiden Ereğli kazasına bağlı deniz sahilinde ‘Tahta İskelesi’ olan bir koydu. Tahta İskele çevresinde depolanan keresteler buradan İstanbul'a Haliç Tersanesine gönderiliyordu.

yapmıştır. Kömür üretiminin başlanması ile şehir hem kültürel hem de ekonomik bakımdan etkilenmiştir (Özer ve Günaydın, 2017:1337). Kömür üretiminin şehre olan sirayeti, “Zonguldak’ın balıkçı köyünden maden ve sanayi kentine evrilmesinde kömür üretiminin etkisi oldukça baskındır” şeklinde ifade edilmektedir (Terzi, 2016:90-91). Kurtuluş Savaşı’nda Zonguldak’ın farklı devletler tarafından ele geçirilmek istenmesinin altında yatan en önemli sebep kömür işletmesinin ve madenlerin olmasıdır. Fransızların Zonguldak ve çevresini işgal etmesi, İtalyanların işgal ettiği Marmaris, Antalya, Konya bölgelerini az görüp maden şehri Zonguldak’a göz dikmesi, Zonguldak kömür havzası ile ilk ilgilenen ülkelerden biri İngiltere ve Karadeniz sahillerinde Pontus Rum Devleti’nin kurulmasını isteyen Yunanistan bunu göstermektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:44-45). Kurtuluş Savaşı’nda Fransızların elinden alınan Ereğli’nin kurtuluşu önemlidir. Savaş sırasında meydana gelen Alemdar Gemisi Olayı, Kuvâ-yımilliye güçlerinin mücadelesi sonucu geminin Ulusal güçlere katılarak, onlara silah, cephane taşımaya devam etmesi Kurtuluş Savaşımızın ilk ve tek savaş özelliğini taşımaktadır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:52).

19. yüzyıl ve sonrasında Zonguldak bölgesinin tarihî geçmişi ile ilgili bilgileri Sarıkoyuncu şu şekilde ifade etmektedir:

“XVIII. yüzyılda ayanların güç kazandığı Zonguldak ve çevresi, 1831’lerde Kastamonu Sancağı içerisinde yer almaktaydı. Ereğli Kömür havzasında taşkömürü ocaklarının işletilmesi XIX. yüzyıl ortalarından itibaren hız kazanmasıyla Zonguldak ve çevresi de hızla gelişti. Zonguldak 1876’da Kastamonu merkez Sancağı’na bağlı bir köy iken, 1877’de ise, Bolu Sancağı’nın Ereğli Kazası’nın bir nahiyesi durumuna geldi. 1899’da ise aynı sancağın kazası oldu. 14 Mayıs 1920’de müstakil mutasarrıflık olan Zonguldak Merkez, Bartın, Hamidiye (Devrek), Ereğli kazalarından oluşmuştur. Kuruluşları Cumhuriyet’in ilanından (29 Ekim 1923) sonra olan illerin ilki Zonguldak’tır. 1 Nisan 1924’te teşkil edilen Zonguldak Vilayetine, 1927’de Safranbolu kazası da bağlandı. Sonraki yıllarda İl’in bazı kasabaları da birer ilçe merkezi olarak teşkilatlandırıldı” (Sarıkoyuncu, 2009:3).

1.2. Coğrafi Konum

3.481 kilometrelik yüzölçümüyle Türkiye topraklarının binde altısını kaplayan Zonguldak, Batı Karadeniz Bölgesi’nde, Karadeniz’e batı ve kuzeyden kıyısı olan bir ildir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:54). Zonguldak’ın coğrafi konumuna bir başka kaynakta baktığımızda şu bilgileri görebiliriz: “Zonguldak Bölgesi, 41° 00’ ve 41° 27’ kuzey enlemleri, 31° 15’ ve 32° 20’ doğu boylamları arasında bulunmakta olup ve 3304 km²’lik bir alanı dolayısıyla Türkiye

topraklarının % 1,1'ini kaplamaktadır” (Karağuz ve Özcan, 2010:41). Zonguldak ili günümüz itibari ile Merkez, Alaplı, Çaycuma, Devrek, Gökçebey, Kdz. Ereğli, Kilimli ve Kozlu olmak üzere 8 ilçe, 374 köy ve 25 belediye teşkilatına sahiptir (Zonguldak Belediyesi, 2019:4). Zonguldak hakkında arkeolojik, coğrafi ve tarihî bakımından kapsamlı araştırmalar yapan Karağuz bölgenin jeomorfolojik özelliklerini şöyle açıklamaktadır:

“Zonguldak ili, fiziki coğrafya açısından bünyesinde birçok farklılıklar barındırmaktadır. Sahanın jeomorfolojik özellikleri, jeolojik yapısı, hidrolojik ve bitkisel zenginliği bu farklılıkların ana unsurlarını oluşturmaktadır. Örneğin, ildeki mağaraların çokluğu ilin jeomorfolojik zenginliğinin en önemli göstergelerindendir” (Karağuz vd., 2010:46).

Ilıman Karadeniz iklimi etkisi altında olan Zonguldak her mevsimi yağışlı ve ılık olup, kurak mevsimine rastlanmamaktadır. En fazla yağış sonbahar ve kış mevsimlerinde görülür (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:63). İklimsel ve klimatolojik özelliklere sahip olan bölgede son zamanlarda ılıman kış aylarının görülmesi, yağış oranlarında düşüş görülmesinin sebepleri coğrafi ve klimatolojik değişimlerden ziyade küresel çevre dengesi içinde meydana gelen bazı değişimlerle ilişkilendirilebilir.

Bölgede genel olarak baskın olan yoğun bitki örtüsü, sadece ülkemiz adına bir zenginlik olmaktan çok günümüzde ender olarak görülen birden fazla canlı içinde son derece uygun ve doğal bir yaşam alanı oluşturmaktadır (Baysal, 2016:43). Karadeniz kıyılarından doğru başlayan ilin toprakları kuzeyden Karadeniz, batıdan Düzce, güney ve güneybatıdan Bolu, doğudan Kastamonu ve güneydoğusundan Çankırı ile çevrilidir. “Zonguldak, Üzülmaz deresinin denizle kesiştiği yerde doğmuştur. Dere, mitolojide Sandrak ismiyle anılır” (Çatma, 2016:385). Çok engebeli bir arazi yapısına sahip olan Zonguldak ili alanının %55'i dağlarla, %32'si platolarla ve %13'ü ovalarla kaplıdır. İlin en yüksek dağı ise ilin güneyinde yer alan Bakacaklıyayla Tepe olup yüksekliği 1637 metredir (Akış vd., 2016:483). Bol yağışlı bir iklime sahip olmasından dolayı yer üstü su kaynakları bakımından çokça zengindir. Bölgede en önemli ırmaklarından biri olan Filyos Çayı dışında Alaplı Irmağı, Kozlu Deresi, Güllüç Çayı, Üzülmaz Deresi ve Devrek Irmağı da önem arz etmektedir (Akış vd, 2016:486 – Zonguldak İl Yıllığı, 2002:58). Bölgenin kuzey kesimlerinde dağlar 1000 metreyi bulmazken, orta kesimlerde 1200 metreyi aşmakta, güneyde ise yer yer 2000 metreye değin

ulaşmaktadır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:55). Bölgede birçok derenin oluşturduğu vadiler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri ilin en büyük vadisi olan Filyos Çayı Vadisi, ikinci büyük vadisi olan Alaplı Irmağı Vadisi, Gülüç Irmağı Vadisi ve Üzülmaz Deresi Vadisi'dir. İlin coğrafi zenginliğini gösteren bir başka yapı da kıyılarıdır. İldeki kıyılar deniz ulaşımı ve turizm için potansiyel bir kaynaktır. Alaplı, Mevreke, Kdz. Ereğli, Ilıksu, Değirmenağzı, Karakum, Kapuz, Göbü, Türkali, Filyos belli başlı doğal plajlarını oluşturmaktadır. Ayrıca koy ve körfezleri olarak Kocaman, Alaplı, Kozlu, Zonguldak, Filyos, Emirce, Ereğli, Göbü, Filyos, Türkali bilinmektedir (Akış vd., 2016:485). Karadeniz Ereğli yakınlarındaki Baba Burnu Karadeniz boyunca uzanan kıyı şeridinin tek önemli girintisidir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:56-57). Burada adı geçen vadi, çay ve dereler ile ilgili bilgiler "Zonguldak, İnsan Mekan Zaman" adlı kaynakta "Alaplı Çayı (Cales), Kızlar Deresi olarak bilinen Gülüç Çayı (Lycus), Kızılcıksu Çayı (Sycus), Baba Burnu (Acherusia), Cahenmenağzı (Cehennemağzı) Mağarası (Cavern d'Acheruse), Acheron Vadisi ve Acheron Deresi, Neyren Değirmenazğı-Ilıksu (Kallihoros)-Öküşne (Oxies) Dereleri, Zonguldak Üzülmaz Deresi (Sandaraca) ile Filyos Çayı (Billis, Billaeus, Rillaios ya da Vilayos) mitolojiye konu oluşturur" şeklinde ifade edilmektedir (Zaman, 2012:1).

Bölge sınırları içerisinde doğal göl bulunmamaktadır. Yakın zamanda yapımı tamamlanan Beycuma ilçesinin Karadere köyündeki "Karadere Köyü Barajı" dışında Zonguldak Merkezde Ulutam, Ereğli'de Kızılcapınar ve Gülüç baraj gölleri; Çatalağzı'nda Dereköy ve Karapınar'da Çobanoğlu göletleri ilin bilinen yapay göllerini oluşturur (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:60-61). Her mevsim yağış alan il ortalama 18°- 22° sıcaklığında değişmektedir. (Akış vd., 2016:494). Konumu ve iklim özelliklerine bağlı olarak Zonguldak orman bakımından Türkiye'nin en zengin illerindendir (Karauğuz vd., 2010:92). Bölgenin coğrafi bakımdan özünü oluşturan, yörenin simgesi haline gelen Karaelmas adının sahibi kömürdür. Zonguldak kömür havzasındaki kömürlerin otokton kökenli olduğu belirtilir. Otokton olarak belirtilen teoriye göre kömürleşmenin oluşumu için sulu bir ortam gerekir. Bu ortamda havanın oksijeni ile teması kesilen bitki artıklarının küçük canlıların etkileşimi ile başkalarına uğrar. Otokton kökenli kömürler bu yerde bitkilerin çökmesi ile oluşmuştur (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:70). Zonguldak yöresinin toprak yapısı bunu oluşturmaktadır.

1.3. Ekonomi

1896 yılına kadar Zonguldak Ereğli Sancağı Mülhakatından ve Elvan Köy Divanı'na bağlı Gaca köyünün bir parçasıyken, 1893'te Zonguldak limanı mendireği inşa edildikten sonra ortaya çıkmaya başlamış, 1896'da Kaza teşkilatı kurulmuş ve hızlı ilerleme sonucunda 1 Haziran 1924'de Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk vilâyeti olmuştur (Savaşkan, 1993:66).

Zonguldak ekonomisi Batı Karadeniz bölgesinin en önemli kollarından birini oluşturur. Bölge sadece kömür işletmesi ile ekonomisini sürdürmemektedir. Kdz. Ereğli'de bulunan "ERDEMİR Demir-Çelik Sanayii", Çaycuma'da, "SEKA Çaycuma Müessesesi" tesislerinde işlenen kâğıt ürünleri sanayisi, "Zonguldak Yatırım Filyos Ateş Tuğlası Makine Madencilik Enerji Sanayii Taş" da tuğla ve harç işlemesi, Gökçebey ilçesinde "Çanakçılar Seramik Sanayi" yerinde seramik üretimi, Alaplı ilçesinde "AK-AL Tekstil Sanayi" kuruluşu ile iplik üretimi, Ereğli Demir-Çelik fabrikalarının kurulması ile Ereğli tersanesi bölgesinde bulunan "Madenci Gemi Sanayii" gemi yapımı üretimi, "Çatalağzı Termik Elektrik Santrali" ve "Eren Enerji" enerji üretimi başlıca büyük sanayi işletmeleridir. Bunların yanı sıra farklı işletmelerde ormancılık, balıkçılık, fındık, çilek, yoğurt gibi ürünlerin işlenmesi, üretilmesi ve pazarlanması ile bölgenin ekonomisini çeşitli alanlarda sürdürmektedir. "Zonguldak, ilde bulunan doğal kaynakların yönlendirdiği bir ekonomik yapı göstermektedir. İl tarım dışı kesimlerin ağırlık kazandığı bir kaç ilden biridir" (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:249).

Bulunduğu yer itibarıyla Zonguldak, yağışlı, verimli toprak ve orman bakımından zengindir. Tarım ve hayvancılık potansiyeli bakımından bölgesinde önemli bir konuma sahiptir. Türkiye'nin sanayileşmesinde önemli bir yeri olan maden kömürü çıkartılmaktadır. Bölgede madenin getirdiği ekonomik refahla ülkede ilk sanayileşmeyi yaşayan yerlerden birisidir. İlde kömürden başka madenlerde bulunmaktadır. Bölgenin özel konumu ve sahip olduğu coğrafi güzellikler bakımından önemli turizm potansiyeli arz etmektedir. Mağaralar iç ve dış turizme konu olabilecek kayda değer doğal varlıklardır. Geniş ormanlık sahaları da doğa turizmine kaynak oluşturabilecek zenginliktedir (Karauğuz vd., 2010:114).

Zonguldak denilince ilk akla gelen doğal olarak yeraltı kaynakları açısından zengin olması ve bunların başını da karaelmas olarak nitelenen kömür çekmesidir. Zonguldak tarihi ve ekonomisi ile ilgili bilgi veren birçok kaynak bu ilin ekonomisinden bahsederken öncelikle kömüre değinmeden geçmediği görülmektedir. Bu husus aşağıda adı verilen kaynakta şöyle dile getirilmektedir:

“Zonguldak, yeraltı kaynakları açısından zengin illerden biridir. Zonguldak'ta taşkömüründen başka, alüminyum (boksit), demir, manganez, barit, dolomit, kalker, kuvarsit, şiferton yatakları bulunmaktadır. Çok yönlü ve canlı ekonomik yapısı olan Zonguldak, tarım dışı kesimlerin ve özellikle madencilik ve imalat sanayiinin ağırlık kazandığı bir kaç ilden biridir. İlin ülke genelinde bu denli önem kazanmasının kaynağını, taşkömürünün varlığı ile ağır sanayi tesisleri oluşturmaktadır” (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:252).

Bir sanayi kenti olarak bilinen Zonguldak, 1829 yılında taşkömürünün bulunması ile önem kazanmış, 1840'lı yıllarda kömür üretimi başlamıştır. İdari yapılanma ve askerî düzenlemelerle Ereğli-Amasra ilçeleri arasında taşkömürü bulunan yerler tespit edilerek “havza sınırları” ilk kez tanımlanmıştır (Zonguldak Belediyesi, 2019:5). Zonguldak ekonomisi hakkında ayrıca Zonguldak Valiliği'nin resmi internet sayfasında şu bilgilerin yer aldığı görülmektedir:

Zonguldak ekonomisi son 25-30 yıl öncesine kadar faaliyet kollarının belirli sektöre dayandığı, sektörler arası çeşitliliğin zayıf olduğu, üretken faaliyetlerin bir kaç büyük kuruluşa bağlandığı (madencilik, demir-çelik ve bunların yan sanayileri) bir yapı arz etmekte iken son 15 yılda özel sektör yatırımları ile önemli bir gelişme göstermiş ve bu sektörlere yaptığı yatırımlarla önemli bir istihdam alanı oluşturmuştur. İlimizden 2017 yılı sonu itibari ile merkezi yönetim bütçesine 3.204.836.000 TL gelir sağlanmışken 1.810.596.000 TL gider gerçekleşmiştir. İlimizde gelirlerin giderleri karşılama oranı %177'dir. Bu oran Türkiye ortalamasının bir hayli üzerindedir. Zonguldak; giderlerinin üstünde gelir yaratan birkaç ilden birisidir. Genel bütçe vergilerine katkı bakımından da 2017 sonu itibariyle 81 il arasında 6. sıradadır (Zonguldak Valiliği, 2019a)³

Ekonomi ile ilgili verilen bu istatistiklerin yanı sıra şehrin ana kaynağı kömür ve demir-çelik üretiminin katkıları hakkında da bilgiler yer almaktadır.

1.4. Eğitim

Kömürle birlikte var olan Zonguldak, cumhuriyetin ilân edildiği tarihten önce ve Zonguldak'ın il olduğu 1 Nisan 1924 tarihine kadar eğitim-öğretim adına önemli bir gelişme kat etmediği belirtilmektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:118).

³ Konu ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bk. <http://www.zonguldak.gov.tr/ekonomi-genel-bilgiler>

Yörenin geçmiş eğitim tarihi ile ilgili bilgilere 1882 tarihli “Kastamonu Salnamesi” ine bakıldığında aşağıdaki bilgilere ulaşılmaktadır:

“1882 tarihli “Kastamonu Salnamesi”nde Safranbolu’da 12 medrese, 2 kütüphane, 2 rüştiye, 2 ilkokul, 176 sübyan mektebi; Bartın’da 4 medrese, 1 rüştiye, ilkokul, 45 sübyan mektebi ve Ereğli’de 2 rüştiye 2 ilkokul, 70 sübyan mektebinden söz edilirken Zonguldak’a değinilmemiştir. Yine 1888 “Devlet Salnamesi”nde, Devrek ve Çaycuma’da birer rüştiyede 77 öğrencinin eğitim gördüğü kaydedilirken, Zonguldak adından söz edilmez. Eğitim ve öğretime bu denli kayıtsız kalışta, şüphesiz, yörenin ve Zonguldak merkez ilçesinin sosyo-ekonomik yapısı belirleyici özellik taşımaktadır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:118).

10 Eylül 1921 yılında “Havzaî Fahmiye Amele Kanunu” nun 13. maddesi ile Ankara Hükümeti tarafından ilk kez kömür havzasında çalışanların eğitim almalarına zorunluluk getirilmiştir. Ayrıca kanunun çıktığı 10 Eylül’de “Amele Bayramı” olarak nitelenmiş ve Ankara Hükümeti 13. madde durumdan şöyle bahsetmiştir: “Madde 13-Maden ocağı amilleri bir mescit ve genç ameleye gece dersleri vermek üzere bir mektep yapmaya ve muallim tutmaya mecburdurlar.” Kömür havzasında eğitimi ele alan en ciddi belge özelliğini taşıyan bu kanundan önce Zonguldak ve çevresinde ne sivil halkın, çocukların, ne de madende çalışanların mesleki yönden eğitildiklerine dair bir bilgiye rastlanmamıştır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:119). Bölgenin kaynaklarda eğitim tarihçesine bakıldığında genelde Zonguldak’ın Cumhuriyetin ilanından önce eğitim ile ilgili yatırımların olmadığı görülür. “Osmanlı döneminde “sadece kömür üretilen ve satılan bir yer” olarak görülen Zonguldak’ta eğitim yatırımlarının Cumhuriyet döneminden başlayarak yoğunlaştığı okul ve öğretmen sayılarında sürekli bir artış görüldüğü söylene de bazı kaynaklar buna karşı çıkmaktadır (Kalyoncu, 2005: 294). Zonguldak Merkezde eğitimin tarihi aslında Cumhuriyetten elli yıl önce 1870 yıllarında Sübyan mektepleri ile olduğu belirtilmektedir (Tuncer, 2016:263). 1877 yılında Zonguldak daha merkez olarak yokken şu an Zonguldak’a bağlı Çağlı köyünde doğan ulusal kurtuluş savaşı önderlerinden Müftü İbrahim Akça Efendi’nin ilköğretimini kendi köyünde gördüğü ve daha sonra ortaöğrenimini Ereğli Ali Molla Medresesi’nde tamamladığı ifade edilir (Tuncer, 2016:263). Zonguldak’ta geçmişte kalan veya şu an halen devam eden bazı eğitim kurumları bölgede önem arz etmiştir. Babıâli’de yüksek bir memuriyette görev yapan Yusuf Setevan Bey “İslami Hayır Cemiyeti” adında önce İstanbul’da bir cemiyet kurdu. Daha sonra da bu cemiyetin bir şubesi de Zonguldak’ta açıldı. Bu cemiyet Mondros Mütarekesi’nin ardından bugünkü Karaelmas Mahallesi’nde bir Kız

Mektebi kurmuştur (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:119). Zonguldak ve çevresi kömür ile tanıştıktan sonra kömür ocaklarının açılması ile burada personel ve maden mühendislerine ihtiyaç duyuldu. Bunun üzerine bölgede kurulan en önemli eğitim kurumu Maden Mektebi (Yüksek Maadin Mektebi) olmuştur. Bu mektebin Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yüksekokulu olduğu bilgisi Zonguldak İl Yıllığı'nda şöyle yer almaktadır:

“Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün etkinlik alanı içinde 1924 yılında, Cumhuriyetimiz henüz bir yaşında iken Zonguldak'ın Yayla semtinde, şimdiki Endüstri Meslek Lisesi'nin eski binasında Yüksek Maadin Mektebi açıldı. Maden mühendisi yetiştirmek amacıyla kurulan bu okul, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yüksek okuludur (yüksekokulu). Çünkü 20. Yüzyılın başında İstanbul'da Dar-ül Fünun adıyla açılan okul, tam bir Üniversite sayılmazdı. Ulusumuzun bu büyük eksikliği giderildi. Atatürk'ün buyruğu ile Dar-ül Fünun'un yerine İstanbul üniversitesi kuruldu (1933). Yine Atatürk'ün sağlığında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açıldı (1935). Kuruluş tarihlerine bakarsak, bu son iki örnekten anlaşılacağı gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yüksek okulu (yüksekokulu) Zonguldak'ta Atatürk döneminde açılmıştır” (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:121).

Numune Erkek ve Numune Kız Okulu, 1933 yılına kadar varlığını koruduğu ancak 1933 yılından sonra eğitim ve öğretime kapatılmıştır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:123). Merkez Kilimli İlköğretim Okulu, ilk olarak eğitim ve öğretime Cumhuriyet Döneminden önce 1912 yılında başlamıştır. 1912 yılında Devrekli İbrahim Bey tarafından kurulmuştur. 1 Aralık 1982 yılına kadar özel ilkokul olarak hizmet vermiş, bu yılda yapılan bir protokol ile Milli Eğitim Bakanlığına devredilerek Merkez Kilimli İlkokulu adını almıştır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:123). Merkez Mithatpaşa İlköğretim Okulu, adını büyük devlet adamı Mithat Paşa'dan almıştır. 1910-1912 tarihlerinde inşaatı bitirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından sonra çevresinin kültür merkezine gelen bir okulu olmuştur. Atatürk devrimlerinin halka benimsetilmesinde önemli bir payı vardır. Örneğin; Zonguldak'ta ilk şapkayı bu kurumun öğretmenleri giymiş, halka ilk yeni yazıyı bu okulun öğretmenleri öğretmiştir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:124). Gümeli İlköğretim Okulu, ahşap ustası Yiğilcalı Hasan Mustafa tarafından tek derslik olarak 1891 yılında yapılmıştır. 1911-1929 yılları arasında eski Türkçe ile eğitim-öğretim vermiştir. Yeni Türk alfabesinin kabul edilmesinden sonra okula Alaplı İncivez köyünden Ahmet Hafız Hoca atanmıştır. 1929 yılından itibaren yeni alfabe ile öğretim vermeye başlamıştır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:125). Devrek'te Maarif kayıtlarına göre kız ve erkek ilkokulları olduğu şöyle belirtilmektedir:

“Maarif kayıtlarına göre, Devrek’te Cumhuriyet kurulmadan önce, ilçe merkezinde üç adet ilk mektep bulunmaktadır. Bunlardan birisi kız öğrenciler için ve Mekteb-i Unas Hamidiye (Devrek Kız Mektebi) adını taşıyan okul, diğeri ise erkek öğrencilerin okuduğu okuldu (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:126).

Devrek’te Rüştüye mektebinin varlığı Müderris Abdurrahim Efendi’nin talebelerinden Mehmet Galip Efendi, hafızlık eğitimi aldıktan sonra Devrek’te bulunan Rüştüye’ye 1883 yılında girerek ve şahadetname (diploma) alması ile kanıtlanmaktadır. Ayrıca Şemsettin Sami, 1884 yılında yayımlanmış olduğu Kamusal-Alem adlı eserinin ikinci cildinin 1306. sayfasında, merkez nahiye konumundaki Devrek kazasında bir Rüştüye mektebinin bulunduğunu söylemektedir (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:127). Ereğli ilçesinde açılan Ormanlı İlköğretim Okulu 1910 yılında o zamanki ismi Başverencuma beldesinde yaptırılmış olduğu Arapça harfleriyle yazılmış olan bir taşın okutulması ile anlaşılmıştır. Bu bilgi kaynakta şu şekilde ifade edilmektedir:

“Taşa “Bolu Mutasarrıfı Alisi Ali Bin Efendi Hazretlerinin zamanında idaresi muavetinin Ereğli Kaymakamı Sabri’nin delaleti ve teşviki maarif pervaresi ve şarfi civar kariye halkının iştiraki ile ve gücü ile 1910’da yaptırılmıştır.” yazılmaktadır. Bahsedilen yazı taşı bugün kayıptır. Bu bilgiler daha önce görev yapan öğretmenlerin yıllar önce okutarak elde ettikleri bilgilerden edinilmiştir” (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:128).

Her ilin kendine ait kültür, edebiyat, eğitim, spor, yaşam vb. halkı ilgilendiren her alanı içinde barındıran, halkın yaşamını inceleyip arşivleyen önemli bir kurumu da Halkevleridir. Zonguldak Halkevi de bölgenin geçmiş tarihini, yaşamının ve kültürünü aktarması bakımından oldukça önemlidir. Zonguldak Halkevi’nin kuruluş ve içeriği kaynak çalışmada şöyle verilmektedir:

“Daha önce Zonguldak Belediye binası yapılan, bir dönem bir bölümü bankaya kiralanın, diğerk bölümleri Zonguldak Belediyesi Kültür ve Sanat Merkezi olarak kullanılan Zonguldak Halkevi’nin kentin kültür ve sanat yaşamında ayrı bir yeri vardır. 24 Haziran 1932’de kurulan Zonguldak Halkevi’nin temelleri, Mütareke yıllarında İngilizler tarafından Malta’daki Niverda hapishanesinde sürgüne gönderilen, Cumhuriyet Halk Fırkası ve Halkevi Başkanı Mithat Akif Bey tarafından atılmıştır. Zonguldak’ta mimaride ele alınan ilk kuruluşlardan biri de bu eski belediye binası olmuş. Cumhuriyet’in Zonguldak’a getirdiği ilk yapılar arasında yer almıştır” (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:133).

Halkevi yapısının o günkü mimari özellikleri için “Türkiye Cumhuriyeti’nin Onuncu Yılında Zonguldak Halkevi” adlı broşürde şu şekilde aktarılmaktadır:

“Yeni Halkevi yapısı üç katlıdır. İçinde Cumhuriyet Reisimiz Gazi Kemal Hazretleri için bir yatak odası, bir tuvalet odası, bir bekleme salonu, bir kış bahçesi ve yemek, dinlenme, sigara salonları, birçok odalar, banyo dairesi vardır. Yapının diğerk

kısımlarında 26 oda, üç banyo, bir sinema, 1 müzikhol, 1 okuma salonu ve makyaj odaları, bir çok hademe odaları vardır. Sinema, 800 kişi alacak ve müzikhol 500 kişi dans edebilecek bir genişliktedir. Holde müzikçilere mahsus bir sahne vardır". 13 mart 1932 tarihine kadar Zonguldak Halkevi bünyesinde oluşturulan şubeler şunlardır: Dil, Tarih, Edebiyat, Güzel Sanatlar, Temsil, Spor, İctimai Yardım, Kütüphane ve neşriyat, Halk dershaneleri ve kurslar. Dönemin mühendis, öğretmen, avukat, memur, doktor, tüccar, işçi ve diğer gönüllü aydın kesimlerinden oluşan Zonguldak Halkevi'nin bu şubelerinde görev alanlar, bir dizi konferans ve diğer etkinliklerle Zonguldak'ta hiç de azımsanmayacak sonuçlar elde ettiler. Türk Dili'nin araştırılması ile ilgili çalışmaların içinde de yerini alan Halkevi, Ankara'da yapılan "Büyük Türk Dili Kurultayı" na Zonguldak gazetesi sahibi ve Halkevi üyesi Tahir Karaoğuz'u yetkili kişi sıfatıyla göndermiştir. Karaoğuz ve ekibi yörede dil konusunda incelemelerde de bulunmuş, ajansdan sağlanan yeni sözcükler çoğaltılarak Halkevi üyelerine dağıtılmıştır. Bundan başka Halkevi ve Halk Fırkası kapılarının yanlarına birer kutu asılmış ve üzerine her gün gelen sözcüklerin listesi ile Türkçe anlamları yazılmıştır. Böylece ülke çapında başlatılan Türk Dili'nin Arapça ve Farsça sözcüklerden olduğu gibi diğer yabancı sözcüklerden arındırılması için yapılan çalışmalarda Zonguldak Halkevi başlı başına bir merkez durumunu almıştır (Zonguldak İl Yıllığı, 2002:134).

Her ilde olduğu gibi bir şehrin başta eğitim olmak üzere ekonomi, sağlık, teknik, mimari, kültürel, dil, din, spor ve daha birçok alanda kalkınmasını sağlayan en önemli kuruluşlardan biri üniversitelerdir. Zonguldak'ın en önemli eğitim kurumlarından birisi eski adı ile Zonguldak Karaelmas Üniversitesi şimdiki adı ile Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'dir. Batı Karadeniz Bölgesi'nin en önemli eğitim ve araştırma birimi olarak görülen üniversitenin kökü Maden Mühendis Mektebi'ne dayanmaktadır. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi'nin geçmişine baktığımız zaman ilk olarak 1949 yılında Maden Yüksek, 1975 yılında Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, 1982 yılında Hacettepe Üniversitesi'ne bağlı Zonguldak Mühendislik Fakültesi olarak yapılmış olan bu eğitim ve öğretim kurumu, 1992 yılında çıkarılan 3837 sayılı yasa ile Zonguldak Karaelmas Üniversitesi olarak tüzel kişiliğine kavuşmuştur. İlin üniversitesinin resmî internet sayfasında şu anki mevcut eğitim yapısı şöyle verilmektedir:

"Zonguldak Karaelmas Üniversitesi'nin ismi 11.04.2012 tarih 28261 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 6287 sayılı Kanununun 18. Maddesi uyarınca "Bülent Ecevit Üniversitesi" olarak değiştirilmiştir. 23.06.2012 tarih 28332 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararı ile Eczacılık Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi kurulmuştur. Son olarak 2016 yılında iki yeni fakülte kurulmuştur. Resmî Gazetede 2016/8562 Karar Sayısıyla yayınlanan yazıyla Mimarlık ve Tasarım Fakültesi ve 016/8555 karar sayısıyla 8 Nisan 2016 tarihinde Ereğli Turizm Fakültesi açıldı. Batı Karadeniz Bölgesinde etkin bir yörede kurulmuş olan Üniversitemiz, Zonguldak ili ve çevre ilçeleri ile birlikte 13 Fakülte, 3 Enstitü, 5 Yüksekokul, 7 Meslek Yüksekokulu ve 1 Devlet Konservatuarlarından oluşan yapısıyla eğitim ve öğretimini sürdürmektedir" (BEUN, 2019).

Zonguldak Valiliği'nin resmi internet sitesinde son olarak yayımlanan 2017-2018 yılının eğitim öğretim durumuna bakıldığında okul öncesi, ilkököl, ortaokul,

ortaöğretim (lise), mesleki eğitim, özel eğitim, taşımali eğitim olmak üzere toplamda 99.958 öğrenci, 6.908 öğretmen, 454 okul, 4912 derslik sayısı görölmektedir⁴ (Zonguldak Valiliği, 2019b).

⁴ Konu ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bk. <http://www.zonguldak.gov.tr/egitim13-11-2014>

2. ZONGULDAK YÖRESİNDE TÜRBE, YATIR, ZİYARET YERLERİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR VE TÜRBE YATIR, ZİYARET YERİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1 Zonguldak Yöresinde Türbe, Yatır ve Ziyaret Yeri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Zonguldak yöresinde türbe, yatır ve ziyaret yerleri üzerine yapılan derleme çalışmaları aktarılmadan önce konumuzla ilgili yörede daha önce yapılan çalışmalar bu bölümde tanıtılmaya çalışıldı. Burada yapılan çalışmalar kitaplar, makaleler-bildiriler ve tezler adı altında değerlendirildi.

2.1.1 Kitap Olarak Yapılan Çalışmalar

Araştırma sahamızda türbe, yatır ve ziyaret yerleri üzerine bilgilerin olduğu on dört kitap burada kısa şekilde tanıtılarak çalışmamıza kaynak olacak yerler üzerinde durmaya çalışıldı.

Hikmet Tanyu, “Ankara Çevresinde Adak ve Adak Yerleri”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1967

Hikmet Tanyu'nun 1959 yılında sunduğu bu çalışma Ankara Üniversitesi Dinler Tarihi Kürsüsünde doktora tezi olarak kabul edilmiş. Ankara Üniversitesi Basımevi tarafından 1967 yılında kitap olarak basılmıştır. Yazarın çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde adak kelimesinin tanımını, adak kelimesinin geçtiği masal, hikâye, fıkralardan alınan örnekleri, adak kelimesinin sözlüklerde geçen anlamlarını, adak kelimesinin etimolojisi, adak ve nezir kelimesi benzerliği olan deyimleri, inceleme sahası, metod, seyahatnameler ve adak, Türkiye sınırı dışında kalan Türklerdeki adak hakkında bilgileri, başka ülkelerde adak ve adak yerlerini sırasıyla açıklamaktadır.

Eserinin ikinci bölümünde asıl konusunu oluşturan Ankara ve çevresindeki adak ve adak yerlerini ilçelere göre ayırarak teker teker buraların tarihini, menkıbeleri, adak yeri etrafında oluşan adak türlerini yapılan uygulamaları kapsamlı bir şekilde aktarmaktadır. Üçüncü bölümde yazar Ankara'nın dışındaki kırk beş ilin içerisinde bulunan adak yeri olarak geçen bazı yatır, türbe, evliya

mezarları hakkında da ayrıntılı bir şekilde bilgi verip, adak yerinin içerisine giren bu yerlerde adak olarak yapılan uygulamaların neler olduğunu belirtmektedir. Yazarın Vasfi Akarsu'nun "Demirci Dede Efsanesi" adlı makalesinden yararlanarak kaleme aldığı, bizimde saha çalışmamızın içerisinde yer oluşturan "Demirci Dede, Köstepe Dede, Mersin Dede" türbeleri hakkında bilgiler de bu bölümde görülmektedir.

**Nihat Aytürk ve Bayram Altan, "Türkiye'de Dini Ziyaret Yerleri",
Altanoğlu İlim ve Kültür Hizmetleri, Ankara, 1992**

Nihat Aytürk ve Bayram Altan'ın 1992 yılında birlikte kaleme aldığı bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslâm'da dinî ziyaret yerlerinin tarihî ve dinî hakkında bilgiler, İslâm'da türbe ve kabir ziyaretleri ile bu ziyaretler esnasında gerçekleştirilen inanç unsurlarının İslâmî açıdan nasıl karşılandığını âyet ve hadislerden yola çıkarak ayrıntılı bir şekilde aktarılmaktadır. İkinci bölüme bakıldığında "Türkiye'de Dinî Ziyaret Yerleri" adı altında illere göre tasnif edilerek il, ilçe hatta kasaba ve köylerde bulunan tarihî nitelikteki yapılara özellikleri ile birlikte yer verilmektedir. Daha sonra dinî bir ziyaret yeri olarak geçen tekke, zaviye, kümbet, türbe, yatır; bunun dışında mağara, taş, ağaç ve su kültürüne giren yerler, maddeler halinde buldukları mevki, ulaşım imkânı, yapı durumu, tarihî bilgileri, örf ve âdetleri ve bu yerler hakkında söylenen efsanelerden bahsedilmektedir.

Kitabın 1992 yılında hazırlandığı sırada Bartın ve Karabük illeri Zonguldak ilinin birer ilçesi olduğundan bu iki ilin sınırları içinde yer alan dinî ziyaret yerleri, Zonguldak ilinin olduğu bölümün içerisinde verilmektedir. Zonguldak bölümüne bakıldığında "Türbeler ve Kabirler" başlığı adı altında bulunan on ziyaret yerinin isimleri, tarihî ve dinî bilgilerine ulaşılmaktadır. Bu bölümde çalışmamızın saha sınırları içinde yer alan bir tek Devrek'in Gerze (şu an Özbağı olarak bilinen) köyünde Hızır Bey Türbesi'ne ait bilgi bulunmaktadır. Geriye kalan saha çalışmamızın dışında ki dokuz ziyaret yeri; "Ebu Dede Kabri" Bartın'da, "Battal Gazi Türbesi" Karabük'te, "Emir Sultan – Ümmi Sultan" Karabük'te, "Kale Köyü Türbesi" Karabük'te, "Mescit Türbesi" Safranbolu'da, "Hıdırlıkbaşa Türbesi" Safranbolu'da, "Yıldızbaşa" Safranbolu'da, "Hasan Dede" Ulus'ta ve "Şeyh Efendi" Ulus'ta yer almaktadır.

Bayram Altan (Altanoğlu), “Türkiye’de Dini Ziyaret Yerleri”, FSF Printing House, İstanbul, 2007

Bayram Altan’ın 1992 yılında Nihat Aytürk ile birlikte yayımladığı bu kitabı kendi başına on beş yıl sonra tekrardan kaleme alıp düzenlemeler yaparak yayımlamıştır. İlk çıkarılan kitabı yazarlar iki bölüme ayırmıştır. Bayram Altan kendi başına yayımladığı bu kitabı ise üç bölümde ele almaktadır. Birinci bölümde yazar illeri plaka sırasına göre ayırıp buralarda bulunan dini ziyaret yerlerini (cami, medrese, türbe, yadır) her ili kendi içerisinde inceleyerek tanıtmıştır. Bizim kaynak olarak faydalandığımız bölüm de burası olmuştur. Kitap içerisinde Zonguldak ilinde dini ziyaret yerlerine baktığımız zaman 1992’de yayımlanan ilk kitaptaki bilgilerden farklılıklar olduğunu görmekteyiz. Bartın ve Karabük illerinin Zonguldak’tan ayrılıp il olmaları sonucunda ilk kitapta gösterilen ve bu iki ile ait olan dini ziyaret yerleri bu sefer bu kitap içerisinde kendi adlarına ait bölümler içerisinde aktarılmaktadır. Zonguldak ilinde verilen Türbeler-Kabirler başlığı içerisinde verilen dini ziyaret yerleri:

“Hızır Bey Türbesi (Devrek), Aktaş Şeyhi Türbesi, Seyyid Nasrullah Efendi Türbesi, Çeştepe Mevkiinde Demirci Dede, kent içinde Kuştepe ve kıyıda Mersin Dede Yatırı (Karadeniz Ereğli)” dir.

Burada verilen ziyaret yerleri ile yazarın ilk kitabında verdiği ziyaret yerleri arasında çok açık şekilde bir fark olduğu görülmektedir. Yazar ilk kitabında Zonguldak ilinde verdiği on türbeden sadece ilin şimdiki sınırları içerisindeki Devrek’te bulunan Hızır Bey Türbesine yer vermiştir. Bunun dışında ilaveten yukarıda isimleri saydığımız Karadeniz Ereğli ilçesindeki dini ziyaret yerlerini çalışmasına eklemiştir. Fakat kitap içeriğine bakıldığında Karadeniz Ereğli ilçesinde bulunan bu ziyaret yerleri hakkında hiçbir açıklama yapılmamış sadece isim olarak bunları aktarmıştır.

Yazar eserin ikinci bölümünde dini ziyaret yerlerinin tarihçesi başlığı altında cami-mescitler, medreseler, tekkeler-zaviyeler, türbeler-kabirler, türbe ve kabir ziyaretleri hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir.

Eserin üçüncü bölümü “Ekler” kısmı olarak ifade edilip kitapta adı geçen dini ziyaret yerleri il baz alınarak tekrar başlıklar altında bu yerlerin isimleri verilmektedir.

Hamit Kalyoncu, “Kömürde Açan Çiçek”, Pervaz Yayınları, Ankara, 2005

Yazar eserini iki bölümde kaleme almıştır. Bu iki bölümde Batı Karadeniz’in tarihsel gelişiminden Zonguldak bölgesinin tarihi, coğrafi, eğitim ve kültürel alanından birçok konu farklı kaynaklardan da bilgiler alarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. “Kömürde Açan Çiçek” kitabının birinci bölümü kendi içinde on bir alt başlık altında incelenmiştir. 1. Batı Karadeniz Yöresinde Tarihsel Gelişim. 2. Türklerin Zonguldak Yöresine Gelişi. 3. Zonguldak Adının Kaynağı. 4. Maden Kömürünün Bulunuşu. 5. Kömür Üretiminin Başlaması. 6. Yirminci Yüzyıl Başlarında Durum. 7. Cumhuriyet Dönemi. 8. Zonguldak’ta Eğitim-Kültür-Basın-Spor. 9. Maden İşçilerinin Örgütlenmesi. 10. Maden İşçilerinin Direnişleri ve Grevleri. 11. Zonguldak Hakkında Genel Bilgiler.

İkinci bölüm kaynakça bölümü de dâhil olmak üzere on dört alt başlık altında incelenmiştir. Bu bölümün ana başlığı “Zonguldak Yöresinde Kültürel Yapılanma ve Edebiyatta Zonguldak” tır. Alt başlıklara bakacak olursak: 1. Zonguldak Yöresinde Yaşama Biçimi. 2. Beslenme ve Yemekler. 3. Giyim-Kuşam. 4. Yöredeki Ev Yapıları. 5. Geleneksel El Sanatları. 6. Yerel Ağız Özellikleri. 7. Dinsel Yapı ve Boş İnançlar. 8. Evlenme Gelenekleri. 9. Doğum ve Çocukla İlgili İnanışlar. 10. Yöresel Halk Edebiyatı. 11. Edebiyatta Zonguldak. 12. Zonguldak’a Ses Verenler. 13. Zonguldak’ta Adlar – Yapıtlar. 14. Kaynakça kısımları görülmektedir.

Araştırmamıza kaynak teşkil eden Hamit Kalyoncu’nun bu çalışmasında ikinci bölümde yer alan bilgiler bizim için referans kaynağıdır. Burada 2. bölümün alt başlıklarından olan “Dinsel Yapı ve Boş İnançlar” ın içerisindeki “Dilek Tutma ve Türbe Ziyareti” ile “Yöresel Halk Edebiyatı” alt başlığı içerisindeki “Söylenceler” kısmında yer alan “Çeştepe’de Yatan Demirci Dede Söylencesi” ve “Veli Baba Yatırı Söylencesi” çalışmamızda kaynak olan bölümlerdir. Ereğli ilçesinde bulunan Çeştepe’deki Demirci Dede ve Çaycuma ilçesindeki Veli Baba Yatırı, kitabın “Dilek Tutma ve Türbe Ziyareti” kısmında

isim olarak kısaca değinilmiştir. Burada sadece Ereğli ilçesindeki Köstepe Dede Yatırı hakkında bilgi verilmiştir. Demirci Dede ve Veli Baba, “Söylenceler” bölümünde ayrıntılı bir şekilde aktarılmaktadır.

Recep Çetin, “Orhan Gazi ve Bir Fetih”, Truva Yayınları, İstanbul, 2014

Ereğli ve Alaplı ilçelerinin genel tarihi hakkında bilgiler içeren bir kitaptır. Ereğli ilçesinin Ormanlı köyünde doğan yazar, araştırmacı, gazeteci ve tarih öğretmendir. Ereğli ve Alaplı ilçelerinin Osmanlı dönemine ait bilgileri Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nden tahsis ederek inceleyip kitabında orijinal yazımları ile kaleme almıştır. Bunun dışında ayrıca bölge halkından da bilgiler toplayarak, araştırmasına yaşayan insanların bilgilerini de kaynak olarak sunmaktadır. Araştırmacı eserinde daha çok kitabın adından da anlaşıldığı üzere Orhan Gazi’nin ve alplerinin Ereğli ve Alaplı ilçelerinde bulunan izlerini, bıraktıkları tarihî eserlerini kaynaklarla sunarak tarihi araştırmalara ışık tutmak istemektedir. Çetin, bu iki ilçede bulunan eski Osmanlı mezarlarının kimlere ait olduğunu gün yüzüne çıkarıp bölge tarihinde Orhan Gazi’nin önemini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu tarihî kaynaklar, hem bölgenin geçmişi bakımından önemini hem de bizim de konumuza değinen Osmanlı döneminde yaşayan mürşitlerin, pîrlerin, seyyidlerin, evliyaların türbelerinin yerlerini tarihî bilgiler ışığında ve halkın anlattığı hikâyeler etrafında gün yüzüne çıkardığı görülmektedir.

Saha araştırmamız içerisinde bize referans kaynağı oluşturabilecek bazı bilgiler yer almaktadır. Bunlar, Ereğli’nin Türkleşmesi için çaba gösteren kolonizatör olarak gönderilmiş, halk arasında Hacı Baba Tekkesi da olarak bilinen Seyyid Nasrullah Efendinin tarihi bilgisi ve ziyaret yeri, Ereğli ilçesine bağlı Gebe köyündeki Salih Efendi Türbesi hakkında bilinenler, Anadolu’nun Türkleşmesi için manevî olarak görev yaptığı söylenen Aktaş Şeyhi, Havlucu Dede, Demirci Dede, Demirci Baba, Mersin Dede Yatırı, Üveyikli köyünde bulunan Çirazlı Türbesi ile ilgili bilgilerdir.

Alaplı ilçesi ile ilgili de Büyüktekke köyünde Hz. Muhammed’in soyundan geldiğine inanılan Seyyid Mustafa Efendi Türbesi, ayrıca Erenler Türbesi, Abdal Türbesi, Taşpınar Türbesi ve Çay köyündeki belirsiz türbe, Ortacı

köyündeki gönül insanlarından birine ait olduğu söylenen ismi belirsiz türbe, Tepe köyde bulunan yine ismi belirsiz türbe, Ebdal Dede Türbesi, Alioğlu köyündeki Dede Türbesi, Durhanlı köyünde Şeyh Ahmed Efendi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bunların dışında konumuz alanının içerisine girmeyen bazı tarihî kalıntılar hakkında da bilgiler kaynak içerisinde bulunmaktadır.

Sefer Köse, “Devrek ve Çomu Başlar Kariyesi”, Birlik Yayınları, 2006

Devrek ve Çomu Başlar Kariyesi olarak adlandırılan bu çalışma iki karyenin içerisine giren bazı köylerin tarihî geçmişi, coğrafi konumu, kültürel durumu hakkında bilgiler sunmaktadır. Bu çalışma içerisinde Devrek’in tarihinde ona bağlı Çomu denilen karyenin içerisindeki “Gürbüzler, Güzelyurt, Mahmutoğlu ve Sabunlar” ile Başlar olarak bilinen “Başlarkadı, Ataköy, Ahmetoğlu” köyleri bulunmaktadır. Öncelikle yazar burada bu köylerin bir bütününü oluşturan Çomu ve Başlar karyelerinin anlamları ve bu anlamların karyelerin içerisindeki köylerle nasıl bir bağlantı kurduğunu, köyün tarihi, fizikî, coğrafi ve kültürü ile aktarmaktadır. Saha çalışmamız kapsamı alanına giren konuyu yazar çalışmasında “Türbeler” ve türbelerden sonraki sayfada “Yağmur Duası” olarak iki bölümde aktarmaktadır. Eserde yazarın “Türbeler” olarak adlandırdığı bölümde Devrek ilçesindeki türbeleri sekiz alt başlık altında incelemektedir. Fakat bu türbelerden bir tanesi Bolu ilinin Mengen ilçesinde bulunmaktadır. Bu bölümde geçen türbeler şunlardır:

1. Hızırbey Türbesi, 2. Baba Hızır Türbesi (Bolu Mengen ilçesinde), 3. Gelincik Türbesi, 4. Mahmutoğlu köyü erenler türbesi, 5. Güzelyurt köyü ismi bilinmeyen türbe, 6. Sabunlar köyü ismi bilinmeyen türbe, 7. Sabunlar köyü erenler türbesi, 8. Sabunlar köyü aşağı erenler, yukarı erenler türbesi.

Bu türbeler hakkında kısa kısa bilgiler yer almaktadır. Bunun yanı sıra “Yağmur Duası” olarak geçen bölümde burada verilen bazı türbelerin içerisinde bulunan; Güzelyurt köyünün Adıbaşoğlu yerindeki Erenler türbesinde ve Kükner Düzünde, Mahmutoğlu köyü Cirbinoğlu Mahallesi Erenler mevkiinde, Sabunlar köyü Merkez Mahallesi ile Ömeroğlu köyünde icra edilen yağmur duası anlatılmaktadır. “Türbeler” ve “Yağmur Duası” bölümleri dışında “Bölgede Milli Mücadele” olarak adlandırılan bölümde araştırma alanımız içerisinde bulunan

“Hacı Abdullah Sabri Efendi Türbesi” inde yatan zat hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Tarık Dakal ve Sefer Köse, “Devrek ve Köylerinde Sülaleler-Lakaplar ve Soyadları”, Kalkan Matbaacılık, Ankara, 2009

“Devrek ve Köylerinde Sülaleler-Lakaplar ve Soyadları” olarak hazırlanan bu çalışmada yazarlar, sülale ve soyadları bilgilerini Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Devrek Nüfus Müdürlüğü Soy Kütüğü ve Devrek Tapu Müdürlüğü Arşivi kayıtlarından tablolar halinde aktararak bölgede hangi sülalelerin yaşadığı ve bunların sülale isimlerinin ve soyadlarının köylere nasıl sirayet ettiğini göstermektedir. Beş bölüm olarak incelenen bu eserde bizim çalışmamıza kaynak teşkil eden bölüm birinci bölümdür. Bu bölümde yazarlar Devrek’in tarihi, coğrafi yapısını ele almaktadırlar. Konumuz içerisine giren Hızır Bey Türbesi bu bölümde anlatılmaktadır. Burada Hızır Bey, Orhan Gazi’nin uç beylerinden biri olduğu ve bu bölgeye Orhan Gazi tarafından gönderilerek bölgenin Türk toprakları olarak sürdürülüp, korunması görevi verildiği belirtilmektedir. Daha sonra Devrek’in eskiden Gerze olarak bilinen şimdiki Özbağı köyünde türbesinden bahsedilmektedir. Eser içerisinde ayrıca Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yakınçağ Tarihi alanında görev yapan Prof. Dr. Kenan Ziya Taş’ın “Tapu Tahrir Defterlerine Göre 16. Yüzyıl’da Bolu Sancağı” doktora tezinden alınmış Hızırbey iline ait köylerin sıralanışı bir tablo şeklinde aktarılmaktadır.

Özer Tutkun ve Tefikuratoğlu, “Dünden Bugüne Çaycuma”, Milsan Basın, İstanbul, 2006

Çaycuma ilçesi ile ona bağlı olan Filyos, Perşembe, Karapınar, Nebioğlu ve Saltukova beldelerinin tarihi, coğrafi, ekonomik ve kültürel yapılarını anlatan bir çalışmadır. Çalışmada öncelikle Çaycuma ilçesinin tarihi hakkında kısa bir bilgi verilmektedir. Daha sonra coğrafi bölümünde yukarıda saydığımız bütün beldeler tek tek kısa bir şekilde tanıtılmaktadır. Kitabın içerisinde bizim çalışmamıza kaynak oluşturacak bölüm “Çaycuma’da Kültür” olarak ifade edilen yerdir. Bu bölüm içerisinde Çaycuma ilçesinde dile getirilen ve bilinen “Şairler ve Ozanlar, Maniler, Anılar, Hikâyeler, Masallar, Atasözleri, Bilmeceler, Deyimler, Köy Hayatı, Doğum Âdetleri, Sünnet Âdetleri, Asker Uğurlama, Ağıtlar, Dualar

ve Beddular, Batıl İnançlar, Bayramlar, Yöresel Yemekler, Geleneksel El Sanatları, Efsaneler, Dilek Tutma Türbe Ziyaretleri” hususunda bilgiler bulunmaktadır. Bu bölüm içerisindeki “Efsaneler” kısmında: “Veli Baba Türbesi ile Yabalı Baba Türbelerinin Gizemi, Demirci Dede Türbesi” hakkında bölgede bilinen bilgiler aktarılmaktadır.

“Dilek Tutma Türbe Ziyaretleri” kısmında ise “Efsaneler” bölümünden farklı olarak buradaki bilgilere bazı hikâyeler eklendiği görülmektedir. Burada adı geçen türbeler ise şunlardır: “Veli Baba Türbesi, Yabalı Baba Türbesi, Demirci Dede Yatırı, Dağüstü Köyü Türbesi ve Beylerbeyi Türbesi” dir.

Sefer Köse, “Geçmişten Günümüze Sabunlar Köyü”, Birlik Matbaası, Zonguldak, 2005

Yazarın kendi doğup büyüdüğü Devrek’in Sabunlar köyü üzerine yaptığı kapsamlı bir çalışmasıdır. Bu çalışmada yazar öncelikle Devrek’in genel bir tarihçesinden bahsederek araştırmasına bir giriş yapmaktadır. Daha sonra araştırmasının asıl kaynağını oluşturan Sabunlar köyünün sırasıyla coğrafi yapısı, tarihçesi, köye bağlı olan on bir mahalle hakkında genel bilgiler, ekonomik yapısı, el sanatları ve kültürel konular gibi ayrı ayrı başlıklar altında bilgiler ve sınıflandırmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada araştırmamıza kaynak teşkil edecek olan bölümler; “Eski Yerleşim Yerleri” başlığı altındaki “Erenler” bölümü, “Sosyal ve Kültürel Gelenekler” başlığı altındaki “Doğum Gelenek ve Göreneklere” ve “Yağmur Duası” adlı kısımlardır. “Erenler” bölümünde Çolakmemiş Mahallesi Erenler adı verilen yerde yağmur duası ve çaput bağlama geleneği hakkında bilgi verilirken, “Doğum Gelenek ve Göreneklere” adlı kısımda çocuğu olmayan kadınların Hızırbey Türbesine gittiklerinden bahsedilir. “Yağmur Duası” kısmında Sabunlar köyünün Erenler mevkiinde yapılan yağmur duası hakkında bilgiler yer almaktadır.

İbrahim Oral, “Alaplı ve Çevre İncelemeleri”, Oluşum Yayınları, Alaplı-Zonguldak, 1995

Alaplı ilçesinin tarihi geçmişi ve kültürel birikimi hakkında kapsamlı bir başucu kaynak kitabıdır. Alaplı ilçesinin Kürkükler köyünde doğan ve bu ilçede otuz yıl öğretmenlik yapan merhum yazarın meydana getirdiği bu kaynak birçok

alandanda araştırmacılarara rehber olmaktadır. Bölge halkının hemen herkes tarafından tanındığı İbrahim Oral'ın bu araştırma kaynağı çevrede çoğunlukla bilinmekte ve değer verildiği görölmektedir. Yazar eserini sekiz bölümde ele almaktadır. "1. Coğrafi Konum, 2. Köy Adları, 3. Tarihi Bölüm, 4. İnanışlar Görüşler, 5. Deyimler, Sözcükler, 6. Folklor ve Spor, 7. Ekonomik Durum, 8. Eğitim ve Sonuçları" dır.

Tarihi bölüm içerisinde "Alaplı'nın Tarihçesi" olarak adlandırılan kısımda yazar bölgede Osmanlı dönemine ait türbe ve yatır kalıntılarının olduğunu belirtmektedir. Bunların Sultan Orhan Gazi döneminde derviş kılığında diyar diyar gezen İslamiyet'i yaymak ve halkı irşat etmek için gönderilen din âlimleri olduğu aktarılmaktadır. "Büyüktekte köyündeki "Seyd-i Mustafa Türbesi", Büyüktekte - Yazıcı'lı arasında Sarıkayalar mevkiinde ki "Erenler Türbesi", Göktepe – Hamzavaklı (Hamza-vakfı) arasındaki "Abdal Türbesi" ve Taşpınar Türbesi ve Çay Köyündeki Türbe (belirsiz)" dir.

Çalışmanın "Büyüktekte'nin Tarihçesi" bölümünde Seyd'i Mustafa adında bir din adamının sandukasının bulunduğunu ve burası hakkında önemli bilgiler aktarıldığı görölmektedir.

ZOKEV, "Zonguldak Folkloru '13 Bienali Bildiriler Kitabı", Çizgi Matbaası, Zonguldak

Zonguldak Kültür Eğitim Vakfı (ZOKEV)'in Zonguldak Merkez ilçesi Atatürk Kültür Merkezi'nde 9-12 Mayıs 2013 tarihleri arasında "Zonguldak Folkloru" başlıklı düzenlediği sempozyumda sunulan dokuz oturumdaki otuz altı bildirinin bir araya getirildiği kitaptır. Kitabın içeriğine bakıldığında bildiriler ve makaleler olmak üzere iki bölüme ayrıldığı görölmektedir. Kitap içerisinde Zonguldak'ın tarihi, eğitimi, dili; Zonguldak Halkevinin kuruluşu, çalışmaları; Zonguldak yöresinde bilinen ve söylenen masallar, efsaneler, maniler, türküler; Zonguldak yöresinde yöresel kadın kıyafetleri, geleneksel el sanatları; Zonguldak'ta yaşayan Açık Yanarı ve Zonguldaklı folklor araştırmacısı Sadi Yaver Ataman hakkında ve daha pek çok bölgeye ait halk bilgisi, halk edebiyatı içerisine giren bilgiler bulunmaktadır.

Kitabın bildirilerden oluşan birinci bölümünde, Ramazan Çakıroğlu tarafından sunulan “Kara Salih Dağı Efsanesi” ve Sabahiye Noraşin tarafından sunulan “Veli Baba Türbesi Çevresinde Şekillenen Halk İnançları ve Türbe Etrafında Uygulanan Pratikler” bildirileri bizim çalışmamıza kaynak oluşturmaktadır. Gökçebey ilçesinin Bodaç köyü sakinlerinden derlediğimiz Kara Salih Türbesine ait anlatılan bilgilere ek olarak “Kara Salih Dağı Efsanesi” nin tamamı burada 1913 doğumlu Hüseyin Çakıroğlu adlı bir şahıstan derlenerek aktarılmaktadır. Derlenen bilgiler Kara Salih’in kim olduğu, bölge halkı tarafından pek bilinmeyen Kara Salih’in dostu Tümenoğlu’nun varlığından bahsetmesi ve ayrıca mezarlarının da günümüze kadar gelmesinin vurgulanması bakımından bu anlatılanlar pek kıymetli ve mânîdardır. Noraşin tarafından derlenen Veli Baba Türbesine ait bilgiler de çalışmamız açısından oldukça önem arz etmektedir. “Veli Baba Türbesi Çevresinde Şekillenen Halk İnançları ve Türbe Etrafında Uygulanan Pratikler” bildirisinde yazar bu kutsal mekân hakkında ayrıntılı bilgi aktarmaktadır. “Türbenin Konumu”, “Türbenin Mimari Özellikleri”, “Türbenin Bahçesi”, “Veli Baba’nın Tarihi Kişiliği”, “Veli Baba İle İlgili Anlatılar”, “Veli Baba Türbesinde Uyulması Gereken Davranışlar”, “Türbeyi Ziyaret Günleri”, “Veli Baba Türbesi İle İlgili İnanç ve Uygulamalar”, “Taş Kültünün Türbede Sergilenen Pratiklere Yansıması”, “Çocuğa Ad Vermede Türbenin Rolü” ve “Yağmur Duasında Türbenin Rolü” adı altında bildiri alt başlıklara ayrılarak kitapta yer almaktadır.

Kitabın ikinci bölümünü oluşturan Makaleler kısmında ise Hamit Kalyoncu’nun daha önce yayımladığı Zonguldak tarihini, dilini, kültürünü ve daha birçok unsurunu bir bütün olarak incelediği “Kömürde Açan Çiçek” den bazı bölümleri alarak tekrardan bu sempozyumda sunduğu görülmektedir. Araştırmamıza kaynak teşkil eden bu makaleler:

“Dinsel Yapı ve Boş İnanmalar” : Burada yazar Dilek Tutma – Türbe Ziyaretleri olarak bir alt başlık açmıştır. Bu başlığın içerisinde Çaycuma’da Veli Baba Türbesi, Ereğli’de Keşif Tepesi’ndeki (halk arasında Çeştepe olarak bilinen) Demirci Dede Yatırı, Köstepe Dede Yatırı, Ereğli kıyısında bulunan ve sadece balıkçılara görünen Mersin Dede Yatırından oluşmaktadır.

“Zonguldak’ta Söylenceler”, makalesinde yazar Zonguldak’ta halk arasında efsane olarak da bilinen ve nam salmış bazı söylencelerden bahsetmektedir. Araştırmamıza kaynak olan efsaneler burada “Veli Baba Yatırı Söylencesi” ve “Çeştepe’de Yatan Demirci Dede Söylencesi” dir. Yazar burada yatan zatlar hakkında anlatılanları aktarmaktadır.

ZOKEV, “Zonguldak Kent Tarihi ’05 Bienali, Bildiriler Kitabı”, Ezgi Matbaası, İstanbul

Zonguldak Kültür Eğitim Vakfı (ZOKEV)’in Zonguldak Merkez ilçesi Atatürk Kültür Merkezi’nde 11-13 Kasım 2005 tarihleri arasında “ ’05 Kent Tarihi” başlıklı düzenlediği sempozyumda sekiz oturum otuz bildirinin sunulduğu ve bu bildirilerin kitap haline getirildiği çalışmadır. Bu çalışma içerisinde Prof. Dr. Güngör Karauğuz’un, Devrek üzerine yaptığı çalışmalarından hazırlayıp sempozyumda sunduğu “Devrek Çevresinde Eski Çağ Yerleşmeleri ve Kalıntıları (2004 Yılı Çalışmaları)” adlı bildirisi bizim çalışmamıza kaynak oluşturmaktadır. Devrek ilçesinde bulunan tarihi yerleşmeleri ve kalıntıları inceleyen Karauğuz, Akçasu köyünde bir sunağa ve türbeye değinmektedir. Bu sunak etrafında halkın kutsadığı ve inanç faaliyetleri gösterdiğini anlattığı görülmektedir.

Zonguldak Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, “Zonguldak Turizm Rehberi”, Hazar Reklam Matbaacılık, Ankara

Zonguldak’ın tarihi, coğrafi, ulaşım, turizm, örf, âdet ve geleneklerini kısaca anlatan bir rehber kitabıdır. Zonguldak Valiliği ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlatılan bu kitap şehri kısa yoldan tanımak ve şehir hakkında öz, kısa ve şehri simgeleyen bilgileri fotoğraflarla akılda daha çok tutmak için yazılmış bir kaynaktır. Bu kaynakta bizim çalışmamıza referans olabilecek bilgiler yer almaktadır. On beş bölüme ayrılan bu kitabın içerisinde yedinci bölümü oluşturan “İlin Folklorik Özellikleri” adlı kısmın içerisindeki: “7.1. Söylenceler, 7.1.3. Demirci Dede, 7.1.4. Çoban Çeşmesi Söylencesi, 7.16. İnanmalar” alt başlığında yer alan bilgilerdir.

Zonguldak İl Turizm Müdürlüğü, “Zonguldak Turizm Envanteri 2002” Zonguldak

Zonguldak Valiliği, Zonguldak İl Turizm Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan bu kitap on üç bölümden meydana gelmektedir. Kitap içerisinde Zonguldak ilinin çevresinin konumu, ilin kısa tarihi, turizm etkinlikleri, kültürel geleneğin öğeleri, yapmadan dönme adı altında gezilip görülmesi gereken yerleri anlatan ayrı ayrı içerikler yer almaktadır. Bizim araştırmamıza referans olacak kısım kitabın dördüncü bölümünde yer alan “Söylenceler” adlı alt başlıktır. Burada çalışmamız içerisinde Ereğli ilçesinde bulunan “Demirci Dede” yatağı hakkında bilgiler bulunmaktadır.

2.1.2 Yüksek Lisans ve Doktora Tezi Olarak Yapılan Çalışmalar

Zonguldak ve çevresinde ziyaret yerleri üzerine yapılmış YÖK’ün Ulusal Tez Merkezi sisteminde iki yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu yüksek lisans tezlerinden ilki 2000 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Şenay Atalan tarafından yapılan “Zonguldak İlinde Kutsal Mekân Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları” adlı tezdır. İkincisi ise 2015 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Fatih Akkaya tarafından yapılan “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri” adlı tezdır. Yüksek lisans tezlerinin dışında Mualla Murat’ın 2000 yılında “Zonguldak ve Bartın Çevrelerinde Halk Bilimi” adlı doktora tezi içerisinde Zonguldak’ta bulunan bazı türbeler hakkında kısa bilgiler yer almaktadır.

Şenay Atalan, “Zonguldak İlinde Kutsal Mekân Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2000

Şenay Atalan’ın bu çalışması bir giriş üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında yazar çalışmasını dört alt başlık altında incelemektedir. Burada Zonguldak adının kaynağı, ilin coğrafi yapısı, tarihi ve Zonguldak ili ve ilçelerinin günümüz inanç coğrafyası hakkında bilgi vermektedir. Daha sonra bizim araştırmamıza kaynak oluşturan birinci bölümde Zonguldak ve çevre ilçelerinde bulunan türbelerin yerlerini tespit edip hem buralar hakkında literatür taramasından elde ettiği kaynaklardaki bilgileri hem de halkın çevredeki türbeler hakkında bildiklerini bir arada işleyerek aktarmaktadır. Bu bölümde yazar,

Zonguldak Merkezde (3), Alaplı ilçesinde (5), Çaycuma ilçesinde (1), Devrek ilçesinde (1), Ereğli ilçesinde (4) türbeye yer vermiştir.

Yazar bu bölümde türbeler hakkında bilgi verdikten sonra ikinci bölüme geçmektedir. İkinci bölümde Zonguldak'ta tabiat olayları ve yer su ile ilgili halkın ne tür inançlara sahip oldukları üzerine araştırdığı bilgileri aktarmaktadır. Burayı iki alt başlık “Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar” ve “Yer-Su İle İlgili İnanışlar” olarak ele alıp kendi içerisinde de başka alt başlıklar altında incelemektedir. Atalan tezinin son bölümünde “Zonguldak ve Çevresinde İnsan Hayatının Çeşitli Evreleri İle İlgili İnanışlar” adı altında doğum öncesi ve doğum sonrası, çocuklar ile ilgili inanışlar, evlenme ile ilgili inanışlar, bayram ile ilgili inanışlar, ölüm ile ilgili inanışlar, nazar ile ilgili inanışlar, muska ile ilgili inanışlar, fal ile ilgili inanışlar, cin ile ilgili inanışlar, giyim kuşam ile ilgili adetler, Zonguldak ve çevresinde görülen bazı inanışlar bu bölümün içerisinde yer almaktadır.

Fatih Akkaya, “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak/Ereğli Örneği”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimler Anabilim Dalı, Kayseri, 2015

Fatih Akkaya'nın Ereğli ilçesini baz alarak hazırladığı bu çalışma araştırmamızın Ereğli safhasına önemli bir kaynak teşkil etmektedir. Akkaya tezini giriş ve dört bölümden meydana getirmiştir. Giriş bölümünde araştırmasının amacı ve kapsamı hakkında bilgi sunmaktadır. Daha sonra yazar birinci bölümde kutsal ve ziyaret kavramlarının tanımlarına ve birbirleriyle olan bağlantılarına değinmektedir. Araştırmanın ikinci bölümünde Ereğli yöresinde bulunan ziyaret yerlerinin isimleri ve bilgileri hakkında birkaç cümlelik açıklamalar vermektedir. Üçüncü bölümde ziyaret yerlerinin tarihi ve fenomenolojik açıdan konuyu ele alarak teker teker incelemektedir. Ereğli yöresine ait yazarın tezinin içerisine aldığı bizim de kaynak olarak kullandığımız mekânlar şunlardır:

Ereğli Merkezinde Bulunan Yerler:

“Aktaş Türbesi, Fındıklı Dede Türbesi, Havlucu Dede Türbesi, Mersin Dede Türbesi, Demirci Baba Türbesi, Dede Türbesi, Dede Mezarı (Göktepe Mahallesi), Dede Mezarı (Ahmetçikler Mahallesi) ve Hacı Baba Türbesi” dir.

Ereğli İlçesinin Köylerinde Bulunan Yerler:

“Erdeş Dede Türbesi, Çirazlı Türbesi, Erenler Tepesi (Kızılcapınar Köyü), Erenler Türbesi (Gebedoğan Köyü), Köseler Türbesi, Erenler Mezarlığı (Dedeler Köyü), Varahlı Türbesi, Dede Türbesi (Zaramzorlu Köyü) ve Türbeyanı (İskenderli Köyü)” dır

Yazarın bu bölümde ele aldığı bu mekânlar dışında bazı kutsal olarak nitelendirilen (Çoban Çeşmesi, Fetih Çınarları, Kars-Sarıkamış Anıtı, Sadaka Taşı, Cehennem Ağzı Mağarası, Ceviz Ağacı, Kızlar Deresi) ziyaret yerleri bulunmaktadır. Fakat çalışmamız kapsamı altında araştırdığımız kutsal yerler manevi gücüne inanılan türbe, yatır mezarları ve onların etrafında oluşan taş, su, mağara, ağaç unsurlarının tespitidir. Yukarıda adlarını saydığımız Çoban Çeşmesi, Fetih Çınarları, Kars-Sarıkamış Anıtı, Cehennem Ağzı Mağarası ve Kızlar Deresi yerleri herhangi bir manevi kutsiyete sahip kişilerin mezarları ve inanç unsurlarını barındırmamaktadır. Burada bulunan doğaya ait unsurların kutsallığı ve efsaneleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu sebepten ötürü bu tarz değerleri oluşturan kutsal yapıları tezimizde tek başına olarak almamayı planladık. Akkaya tezin son bölümünde saha araştırmasında elde ettiği kutsal mekânları morfolojik ve tipolojik bakımdan ele alarak ayrıntılı bir şekilde incelemektedir.

Mualla Murat, “Zonguldak ve Bartın Çevrelerinde Halk Bilimi” Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Ankara, 2002

Zonguldak ve çevresi ile ilgili halk edebiyatı alanında yapılmış kapsamlı araştırmalardan biri Mualla Murat’ın hazırladığı bu doktora çalışmasıdır. Bu çalışma giriş ve dokuz bölümden meydana gelmektedir. Sadece Zonguldak ili ve çevresi değil aynı zamanda Bartın ili de ele alınarak hacimli bir bilgi yekûnunu oluşturmaktadır. Tezin içerisindeki dokuz bölümde yazar halk bilimi ve edebiyatına dair sahanın sunduğu hemen her bilgiyi kısa bilgilerle bulmak mümkündür. Yazarın çalışmasında araştırmamıza kaynak oluşturan yerler “III. Bölüm: Törenler”, kısmındaki “Yağmur Duası” adlı alt başlığı ile “IX. Bölüm: Sözlü Edebiyat, A. Konuşmalık Türleri a. Efsaneler” içerisinde bulunan

bilgilerdir. Bu bölümlerde Beycuma beldesindeki Hasan Dede Türbesi ve Demirci Dede hakkında bilgiler yer almaktadır.

2.1.3 Makale Olarak Yayımlanan Çalışmalar

Bu bölümde Zonguldak yöresinde türbe, yatır ve çevresinde şekillenen ziyaret yerleri üzerine çeşitli dergilerde yapılan araştırmalardaki bilgilerden faydalanılmıştır.

Vasfi Akarsu “Demirci Dede Efsanesi”, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Nisan 1954, No:69, Yıl:6, Cilt:3

Vasfi Akarsu'nun Karadeniz Ereğli'de Keşif Tepesi, halk arasında Çeştepe olarak bilinen yerde Demirci Dede Türbesi hakkında derlediği “Demirci Dede Efsanesi” başlığı altında yayımladığı ilk bilgiler Türk Folklor Araştırmaları Dergisinde yer almaktadır. Altmış beş sene evvel yazar tarafından derlenen bu bilgiler günümüzde halen bazı araştırmacılar tarafından kaleme alınan çalışmalarında referans olarak kullanılmaktadır. Bizim de çalışmamızda Vasfi Akarsu'nun verdiği bu önemli bilgiler referans kaynağı olarak yer almaktadır.

Vasfi Akarsu “Köstepe Dede ve Mersin Dede Efsanesi”, Türk Folklor Araştırmaları Dergisi, Şubat 1957, Yıl:8, Cilt:4

Ereğli sahilini çevreleyen Çeştepe ve Köstepe dağlarında bilinen üç yatır bulunmaktadır. Bu yatırlardan Çeştepe'de bulunan Demirci Dede ilk olarak Vasfi Akarsu tarafından “Türk Folklor Araştırmaları Dergisi” nde kaleme alındığı görülmektedir. Ereğli ilçesinin bir diğer önemli dağı olan Köstepe'de ise iki yatır bulunmaktadır. Bu yatırlardan biri ismini bölgeden alan Köstepe Dede, diğeri bulunduğu bölgede mersin adı verilen Akdeniz iklimine ait ağaçlarından alan Mersin Dede yatırıdır. Bu yatırlar hakkında anlatılan menkıbeler ve dinî ritüeller bu bölümde yazar tarafından aktarılmaktadır. Ayrıca yatırlar hakkında bilgilere geçmeden önce Ereğli ilçesine ait kısa bir coğrafi bilgi de aktarılmaktadır.

2.2. Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri İlgili Temel Kavramlar

Çalışmamızın temelini oluşturan türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin ne anlamlara geldiğini bu bölümde açıklayarak, saha araştırmamızda tespit ettiğimiz

yerler için bir ön bilgi oluşturduk. Araştırmamıza kaynak oluşturan yerlerin daha iyi anlaşılması için bu kavramlar önem teşkil etmektedir.

2.2.1 Türbe Nedir?

Türbe: “Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı” (Türkçe Sözlük, 2011:2020) olarak bilinmektedir. Bir başka kaynakta türbe tanımı üç anlamda ifade edilmiştir. İlk anlamı: “Mezar kabir”, ikinci anlamı: “ Mezar üstüne yapılan bina”, üçüncü anlamı: “Büyük kişilere ait ziyaret edilen mezar, kümbet” (Doğan, 2011:1729). Yaşar Çağbayır’a göre türbe kavramı ise şöyledir: “Çoğunlukla devlet adamları ve tanınmış kimseler için yaptırılan, içinde o kimsenin mezarı bulunan, çokgen planlı ve kubbeli büyük anıtsal yapı; anıt mezar” (Çağbayır, 2007:4944). Osmanlı Türkçesi Sözlüğünde bu tanım “Bir kimsenin gömüldüğü yer, mezar, merkad” ve “Ulu ve saygın kimselerin mezarları üzerine yapılan bina” (Parlatır, 2011:1737) olarak geçmektedir. Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat kaynağında türbenin tanımı “1. mezar (genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan) 2. mezar üzerine çatılmış yapı” (Devellioğlu, 2002:1115) şeklinde ifade edilmektedir. Tabiatüstü gücü bulunduğu ve dilerse insanlara yardım edeceğine inanılan mezarı belli ölü, evliya olan bu yatırlar, inanışa göre hastaların iyileşmesi, kızların bahtlarının açılması, kötülük ve belaların uzaklaştırılması gibi dileklerin yerine gelmesinde rol oynar (Erşahin, 2005:338). Pala’nın çalışmasında türbelerde yatan kişilerin önemli şahsiyetler olması, bu şahsiyetlerin ölmeden önce veya öldükten sonra rüyalar vasıtası ile bu mekânları yaptırmalarını vasiyet ettikleri şöyle verilmektedir:

“Mezar üzerine çatılan yapı, türbe. Üstü örtülmüş mezar. Büyük insanlar öldükleri zaman kendilerini diğer insanlardan ayrı tutmak için ayrıca, bir mezar yaptırıp oraya gömülmeyi vasiyet ederlerdi. Hatta türbeyi açıp kapamak, orada Kur’an-ı Kerim okumak için türbedâr adıyla bir görevli bulunduran türbeler de vardır. Tarihimizdeki mimâri değeri yüksek türbelerin de hayli çok olduğu dikkat çeker” (Pala, 2011:462).

Kâmûs-ı Türkî’nin günümüz Türkçesine çevrilen kaynağında türbe tanımı “1. Bir adamın medfûn bulunduğu toprak, mezar, merkad. 2. Kibâr ve mazanne-i kiramın merkadleri üzerine tesis olunan binâ ki ekseriya ziyaretgah olur: cennetmekân Sultan Selim Han Hazretlerinin Türbesi” (Gündoğdu vd., 2015:310)

şeklinde aktarılmaktadır. Başka bir kaynakta bu hususa şu şekilde değinilmektedir:

“Mezar üstüne kurulmuş yapı, sözcük olarak mezar demektir. Halk dilinde, içinde ünlü din büyüklerinin yattığı (genellikle veli sayılan) üstü örtülü mezarları dile getirir. Bir dileğin (hacetin) yerine gelmesi için bu türbelere iplik, mum, adanır. Türbenin bekçi ya da bakıcısına türbedar denir” (Hançerlioğlu, 2000:663).

Türbeler çoğunlukla sahabe, din uluları, sultanların, evliyaların kabirlerinin olduğu mekânlar olarak bilinmektedir. MEB tarafından hazırlanan bir kaynakta bu kavram şöyle tanımlanmaktadır:

“1. Ziyaret edilen üstü kapalı veya yarı açık mezar. 2. Sahabeler, büyük âlimler, şehitler, veliler, hükümdarlar, vezirler ve tarihte önemli işler başarmış kişilerin mezarları üzerine yapılan ve üzerleri kubbelerle örtülü bina. Müslüman olmayanların mezarları üzerine yapılan binalara türbe denilmez. İslam dini, türbelerin ziyaret edilmesinde bir sakınca görmez. Çünkü türbe, bir kabir olduğu için kabirleri ziyaret etmek insanlara ölümü hatırlatır” (Dinî Terimler Sözlüğü, 2009:370).

Türbelerde yatan zatlar sadece manevî bir güce bağlı olan kişiler değildir. Bunun dışında kahraman, memleket önderleri de olabilir. “Çoklukla manevî güç ve meziyetlere sahip kişiler, tarikat alanında yükselmiş kimseler, memlekete büyük hizmetlerde bulunmuş simalar, kahramanlar ve genel olarak ulu ölümler için yapılmaktadır” (Başar, 1972:26). İslam Ansiklopedisine bakıldığında türbe tanımı şu şekilde belirtilmektedir:

“İslâm coğrafyasında tanınmış şahsiyetlerin mezar anıtları türbeden başka “kümbet, makam, meşhed, buk’a, darîh, kubbe, ravza” gibi adlarla da anılmıştır. Bu adlandırmalar genellikle yapının ait olduğu kişinin makam ve mevki, mensup olduğu sosyal, dinî ve siyasî zümre, ayrıca yapının mimari özelliğini yansıtmakla birlikte birbirinin yerine de kullanılmıştır” (Orman, 2013:464).

Kaynak şahıslardan edindiğimiz bilgilere göre türbe, üstü kapalı veya açık mekân ya da yatır olarak bilinen ve mezarı belli olmayan kutsal yerleri çoğunlukla türbe olarak tanımlamaktadır.

2.2.2 Yatır Nedir?

Yatır kelimesinin tanımına Türkçe Sözlüğüne bakıldığında “Belli bir yerde mezarı olan, doğaüstü gücü bulunduğu ve insanlara yardım ettiğine inanılan ölü, evliya” (Türkçe Sözlük, 1992:1606) şeklinde yazıldığı görülmektedir. Mehmet Doğan “1. Ölmüş evliya. 2. Evliya kabri, türbe” (Doğan, 2011:1822) olarak ifade etmektedir. “Osmanlı Türkçesi Sözlüğü” nde bu tanım: “Bir yerde

mezarı olan ve kutsal bir kişiliği olduğuna inanılan kimse, evliya” (Parlatır, 2011:1822) olarak geçmektedir. Yaşar Çağbayır’ın kaynağında yatırın tanımı üç farklı şekilde verilmektedir: “[etT. yat (yada taşı) > yat-mak (yada taşı ile büyü yapmak)> yat-ur>yat-ır] 1. İnsanlara ölü veya diri yardım ettiğine inanılan mezarı belli ölü; evliya; dede (ağız) (aynı) 2. (ağız) Ermiş mezarı; evliya mezarı. 3. (ağız) Kutsal sayılıp kesilmeyen koruluk” (Çağbayır, 2007:5247). Bu kavramın tanımı “Türkçe Sözlük” adlı kaynakta ise: “İçinde doğaüstü gücü bulunduğu ve dilerse insanlara yardım ettiğine inanılan bir ermişin yattığı mezar ya da böyle bir mezarın bulunduğu yer” (Püsküllü, 2007:942) diye geçmektedir. Orhan Hançerlioğlu, “(Os. Evliya) Belli bir yerde gömülü olup doğaüstü gücü bulunduğu boş inancıyla insanlara yardım ettiği sanılan ölü” (Hançerlioğlu, 2007:531) olarak tanımlamaktadır. Yatırlar özellikle olağanüstü güçlere sahip kutsal mekânlar olarak bilinmektedir. Buldukları yerlerdeki insanların çeşitli halk inanışları için bu mekânlara gittiği şöyle ifade edilmektedir:

“Çeşitli olağanüstü güçleri olduğuna inanılan, adlı adsız velilere halk, türlü hastalıklarını sağıltmak için başvurur. Kısırlık kadının bir suçu sayıldığı için, yatırlara bunu gidermek amacıyla başvuranlar kadınlardır. Yatırlara giden kadınların giriştikleri işlemler çeşitlidir. Bir adak adamak, yatırın toprağından suya karıştırıp içmek, etrafındaki ağaç, çalı, parmaklık, pencere demiri gibi şeylere bez bağlamak, dileğini daha açık, daha keskin belirtmek için ufacık bir salıncak asmak, yatırın bulunduğu yerde geceleme, bunların en yaygınlarıdır. Kimi yatırlar bir hastalığın uzmanıdır; ama çoğunda birkaç hastalığı, kiminde ise “bütün dertleri” sağıltma gücü olduğuna inanılır. Ankara’nın Ayaş ilçesinde, Isparta’da “Sıtma Dedesi” vardır; adlarından da anlaşıldığı gibi bunlar “sıtma uzmanları”dır (Artun, 2014:488).

Farklı bir kaynakta yatır, hayatlarında takvâ, ibâdet, muhabbetle birlikte vatani, milleti uğrunda şahâdet mertebesine ulaşan, Tanrı’nın sevgili kulları arasında kabul edilen kimseler olduğu gibi, Tanrı katında hatırlarının kırılmayacağı inancı ile dilek kapısı olarak değerlendirilen, kült haline gelmiş veliler olarak da bilinmektedir (Köksal, 1987:227).

Yatır kavramına ilgili kaynaklardan bakıldığında genellikle evliya, velî, dede, ermiş olarak ifade edildiği görülmektedir. Türbe denildiği anda yapısal bir değerlendirme nüfuz fazla olan velî akla gelirken; yatır da ise genel manada evliya, ermiş ve kült şeklini almış velilerin olduğu belirtilmektedir. Zonguldak yöresinde kaynak şahıslardan öğrendiğimiz bilgilere göre yörede yatır kavramı eren, ermiş, evliya yahut bir Rum, Hristiyan velîsi olarak kült haline gelmiş olduğu görülmektedir.

2.2.3 Ziyaret ve Ziyaret Yeri Nedir?

Ziyaret kelimesi, Arapça kökenli bir kelimedir. Değer verilen birini, bir yeri görmeye gitmek anlamında mastar olan ziyaret kelimesinin kökü zevr de aynı anlama gelip birini veya bir yeri görmeye gitmeyi anlatmaktadır. Fakat ziyaret eden anlamında zâir sözcüğü daha yaygındır. Züver ve mezar sözcükleri de bir kimseyi görmeye gitmek anlamını ifade etmekle beraber ziyaret edilen yer anlamına da gelir. Türkçe’ de kabirle birlikte kullanılmaktadır (Kandemir, 2013:496). Mehmet Doğan ziyareti: “1. Bir yeri veya kişiyi görmeye gitme. 2. Mübarek bir yere gitme: Kabe ziyareti. 3. Ziyaret edilen yer, yatır, evliya türbesi, ziyaretgâh” (Doğan, 2001:1892) olarak açıklamaktadır. Ziyaret, “Kutsal kabul edilen mekânlar, ölen dost ve akrabaların mezarları ve evliyalar gibi kutsal kişilerin türbelerine belli zamanlar ve periyotlarda gidilmesi âdetinin adıdır” (Öztürk, 2009:1022). Parlatır: “Kutsamak veya dua etmek maksadıyla mübarek bir yere gitmek” (Parlatır, 2011:1878) olarak açıklamaktadır. Erşahin, “İslam’a göre büyük bir zatı veya mukaddes bir yeri görmeye gitme” (Erşahin, 2005:369) olarak belirtirken, Yaşar Çağbayır, kaynağında ziyareti: “Saygı duyulan bir mekânı gezip görmek, orada dua etmek, dilekte bulunmak amacıyla oraya gitmek. İnceleme araştırma gibi amaçlarla bir yeri gezip dolaşma işi” (Çağbayır, 2007:5492) şeklinde belirtmektedir. Ziyaret kelimesi ibadet etmek anlamında da tanımlanabilir. Galip Atasağun’un Ziyaret Fenomeni adlı makalesinde: “Eğer ziyareti ibadet amacıyla mübarek yerlere gitmek şeklinde tanımlarsak İslamiyet’te bunun en dikkate değer örneğinin belli erkân ve menâsike uygun olarak Kâbe’yi ziyaret etmekten ibaret olan hac ibadetinde bulunduğunu kolaylıkla anlayabiliriz” (Atasağun, 2004:34) şeklinde geçmektedir. Fakat ziyaretin asıl konusunu yatır, türbe, dede mezarı denilen kavramlar oluşturmaktadır. Yazar, yukarıda adı geçen çalışmasında bu konuya farklı kaynaklardan yaptığı aktarımlarla şöyle açıklamaktadır:

“Ziyaret fenomenine asıl olunan konu; yatır, türbe, kümbet, tekke, ziyaret, dede mezarı gibi çeşitli isimlerle anılan ve çoğunlukla kendilerine velî, evliya, eren, ermiş, âbid, zâhid, âlim, sofı, seyyid, şeyh, gâzi, mübarek, pîr, dede, baba, abdal yahut şehit gibi türlü isim ve sıfatlar verilerek mânevî güç ve meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlere, belli hacet, dilek, istek ve muratlarla yapılan ziyaretler ve bu çerçevede oluşmuş bulunan inanç ve uygulamalardır” (Atasağun, 2004:34).

Ziyaret ve ziyaret yeri sözcükleri için buraya kadar verilen anlamlara baktığımızda, genellikle manevî gücü ve kerametlerine inanılan kişilerin yattıkları yerlere gidilip ibadet edilmesi olarak açıklandığını görüyoruz. Fakat ziyaret yeri kendilerinde belirli bir manevî güç ya da keramet bulundurduğuna inanılan ve bunlara birtakım efsaneler, hikâyeler, kerametler ve mertebeler ithaf olunan kişilerin türbeleri, mezarları dışında kutsal olarak kabul edilen bir takım taş, ağaç, kaynak, göl, kaya ve dağ gibi mekanların da ziyaret yeri kategorisine girdiği belirtilir (Günay vd., 1996:10). Bu durum başka bir kaynakta: “Maddi veya manevî sıkıntısı olan bir insanın herhangi bir mekânda taşta yaslanması, su içmesi veya yattığı ağacın altında rahatlayarak sıkıntılarından kurtulması, o mekânın kutsallığına delalet eden emareler olmaktadır” (Oymak, 2013: 24) şeklinde ifade edilir. Nitekim bu durum Zonguldak yöresinde de benzer şekilde bilinmektedir. Yörede ziyaret yerleri olarak bilinen yerler, bazı manevi gücü ve kerametlerinin olduğu söylenen kişilerin yattığı kutsal mekânlar olarak belirtilmektedir. Aynı zamanda bu mübarek sayılan zatların mezarlarının dışında kutsal olarak bilinen su, kaya, taş, ağaç, dağ, çeşme, dere gibi mekânlar da halkın nazarında ziyaret yeri konumundadır.

2.2.4 Makam Nedir?

Velîlerin mezarlarının bulunduğu ya da hatıralarının olduğu yere verilen isimdir. Makam mezardan farklıdır. Misal Yunus Emre'nin Anadolu'da on ki, on üç yerde mezarı bulunduğu rivayet edilir. Bunlardan birinin mezar diğerlerinin makam olduğu belirtilir. Bunun yanı sıra Bektaşî tarikatında ocak, baba postu, gayb erenleri postu gibi makamlarda bulunmaktadır (Kaya, 2010:469-470). “Bir velînin ve büyük bir zatın gömülü olduğu yer, türbe” dir. (Erşahin, 2005:223). Makam, bir velinin mezar dışında tasavvufta bir kişinin ahlaki olarak yükselmesi anlamına da gelmektedir. “Tasavvufta kulun kendi gayretiyle yükseldiği yerdir. Tasavvufta kırk makam vardır. Onar onar şeriat, tarikat, mârifet ve hakikate paylaştırılmıştır” (Pala, 2011:296). “Tasavvufta müridin tekrar ede ede kazanıp vasıf ve huy haline getirdiği adap, ahlâk” (Erşahin, 2005:223). “Tasavvuf yolunda ilerleyen sufilerin kat ettiği manevî aşamaların her birinin adıdır” (Öztürk, 2009:666). “Kelimenin tasavvufi anlamı İslam Ansiklopedisinde “Ahlak ilkeleriyle sülukun mertebelerini, velilerin kabirlerini veya sembolik türbelerini

ifade etmektedir” (Uludağ, 2003:409). Artun, “Tasavvufta kırk makam vardır. Onar onar şeriat, tarikat, marifet ve hakikate paylaştırılmıştır. Salikin gösterdiği faaliyetle ulaştığı, sıkıntılara katlanarak azimli bir şekilde gerçekleştirdiği merhale” (Artun, 2014:340) olarak açıklamaktadır. Araştırma sahamızda kaynak şahısların buldukları yerlerdeki türbelerde yatan kişilerin birer makam sahibi evliyalar olduğu belirtilmektedir.

2.2.5 Velî – Evliya- Eren Nedir?

Türkçe Sözlükte velî kelimesinin anlamı, “Ermiş” (Türkçe Sözlük, 2011:2478) olarak geçmektedir. Arapça kökenli olan sözcüğün anlamını Ocak ise; “Arapça velâ yahut veliye (yaklaşmak, yakın olmak) fiilinden gelen velî kelimesi, sözlükte “dost, ahbab, arkadaş, yardımcı, komşu vs.” gibi mânalar ihtiva etmekte olup evliyâ ise onun çoğuludur” (Ocak, 2010:1) şeklinde dile getirir. Nurettin Albayrak’a göre velî; “Ermiş, eren, evliya; dost, yâr. Dinî-tasavvufi edebiyatta ve halk arasında “Hakk’ın dostu ve sevgili kulu” anlamında kullanılır. Velî, şeriat hükümlerine saygılıdır ve bunları uygular” (Albayrak, 2004:519). Tasavvufa göre velilik makamı peygamberlik içinde var olduğu ve dinî-tasavvufi edebiyatta halk arasında “Hakk’ın dostu ve sevgili kulu” olarak da kullanılmaktadır (Artun, 2014:482). Ayrıca “Sufi geleneğinde Allah ile özel bir ilişki içinde olduğuna inanılan kişilere verilen isim olup Arapça gardiyan anlamına gelmektedir” (Öztürk, 2009:969). Velîlerin en önemli özellikleri sağlıklarında ya da öldüklerinde gösterdikleri kerametleridir Velîlerin kerametlerini gösterdikleri hususu Erşahin şöyle dile getirilmektedir:

“Ermiş, eren. Genellikle çoğul şekli olan “evliya” kullanılır. /Dünyanın menfaat ve gösterişinden sıyrılarak Allah’a yakınlaşmış kişi. İslam tasavvufunda Allah’ın ilgi, himaye, yardım ve sevgisine mazhar olarak gizli bilgilerle donanmış, zaman ve mekân bağlarının dışına çıkmış, velayet makamına ulaşmış kimse. /Velilerde “keramet” denilen çeşitli olağanüstülükler (Gaipten haber verme, insanların içinden geçeni bilme gibi.) görülür. /Velilerde dinî emirlere kesin biçimde uymanın yanı sıra nafile ibadet, sürekli zikir, açlık ve öz denetimle benliği eğitip artırmak halleri görülür. /İki tip veli vardır. Biri halk içinde kendini saklayan gizli veli, biri de herkes tarafından bilinip sayılan veli. İkinciler genellikle tarikat ulularıdır” (Erşahin, 2005:351-352).

Sürekli ibadet eden, isyandan, koğ, gıybet, riya, şehvet gibi olumsuz davranışlardan uzak duran Allah dostu olan velî kişi Allah’ın himayesinde olup ilgi ve sevgisine mazhar olmuştur. Dünyanın heva vü hevesinden sıyrılmıştır. Velîler iki tipli olup kimileri kendini saklar, kimileri de kerametini açığa çıkararak

kendilerini belli eder (Kaya, 2010:760). Velî kavramının ortaya çıkışı IX. yüzyılda gelişmeye başlaması ve XI. yüzyılda tarikatların şekillenmesi ve tarikatların İslam âleminin her tarafı sarmasıyla tasavvuf hareketi ile oluşmuştur. Burada kulun Allah'a ulaşması ile ilgili yoğun manevî çabası ve kat edilmesi gereken yol meselesi velî kavramını oluşturmuş ve bu yolda başarıya erişen kişi velî yani "Allah dostu" olarak nitelendirilmiştir (Ocak, 2010:1-2). Mehmet Kaplan "Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar III" adlı çalışmasında velî kavramına alp ve gazi tipinden sonra en önemli bir tip olarak açıklık getirmektedir. Velîlerin dünya hayatından sonra da kendilerine has olan kerametlerinin zuhur etmesini şu şekilde ifade etmektedir:

"Veliler kendilerinin umumiyetle maddi iktidar sahiplerinden üstün görmüşlerdir. Halk da, kendilerine daha yakın ve yardımcı olduklarına inandıkları velileri, maddi iktidar sahiplerinden üstün tutmuşlardır. Bunda, velilerin öldükten sonra da tesiri devam ettiğine inanılan manevi güçlerinin büyük rolü vardır. Sultan ve gazilerden çoğunun öldükten sonra unutmalarına karşılık, Mevlâna, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli ve Akşemseddin gibi velilere karşı gösterilen saygı ve inancın asırlar boyunca devam etmesi, bu bakımdan manâlidir" (Kaplan, 2014:115).

Velîler, şahsiyetleri bakımından birbirinden farklı özellikler göstermesinin yanı sıra aralarında ortak bazı durumlarda bulunmaktadır. Velîlerin bu ortak özellikleri, yaşadıkları dönemin sosyal yapısı, içinde yetiştikleri tarikat adabı ve kültürleri ile yakından ilişkisi olduğu vurgulanır (Kaplan, 2014:117). Sonuç olarak verilen bilgileri topladığımızda velî olan kişiler Allah'a yakın olmakla bilinirler. Bu kişiler kendi hayatlarını Allah yoluna adanmış, dünyanın fani işleri ile bağlantısını kesmiş, nefsin arzularından kendini arındırmış, menfaatlerden, kinden, hırstan ve kibirden uzaklaşmış kişilerdir. Bu kişiler hayatlarında iken bazı kerametler göstermektedir. Bu kerametler öldükten sonra da devam ettiğine dair bir inanç oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak da bu velîlerin mezarları eskiden beri korunup kollanıp ziyaret yeri haline getirilmiştir. İnsanlar anlayamadıkları, çözüm bulamadıkları ya da çaresiz kaldıkları zamanlarda bu kabirleri ziyaret ederek burada yatan Allah dostu aracılığıyla dertlerine derman arayışında bulunmaktadırlar.

Evliya: "1. Ermiş, 2. İyi ahlaklı (kimse)" (Türkçe Sözlük, 2011:838) olarak bilinmektedir. Artun evliya sözcüğünü: "Ermiş keramet gösteren kimsedir" (Artun, 2014:189) şeklinde açıklamaktadır. Evliya kavramının ne anlama geldiği verilen kaynaklarda genellikle hem İslam açısından hem de folklor açısından ele

alınarak bir arada verildiği görülmektedir. Kaynak olarak aldığımız çalışmada İslam açısından bu durum şöyle açıklanmaktadır:

“(İslam) Tanrı’nın dostları olduklarına inanılan olağanüstü yeteneklere sahip, Tanrı sevgisiyle yoğrulmuş kişilerdir. Kuran’da “İyi bilin ki, Allah’ın dostlarına korku yoktur” (Yunus 62) ve “Çünkü benim dostum, Kitap’ı indiren Allah’tır, O iyileri dost edinir” (El Araf 196) ayetlerinde bahisleri geçen evliyalar yeryüzünde örnek bir yaşam sürüp, Tanrı katına çıkmış kişilerdir.”(Öztürk, 2009:366).

Folklor açısından ise bu durum şöyle belirtilmektedir:

“(Folklor) Mucize yaratabilen, gelecekte haber verebilen, hastalara şifa dağıtabilen hatta ölüleri diriltiren kısacası keramet sahibi insanların adıdır. Türk geleneğindeki evliya kavramı Kur’ân’daki anlamıyla Allah’ın emaneti olan dinini ve hükümlerini yeryüzünde yerine getirerek korumaya çalışan ‘veli ve evliya’ tanımından biraz farklıdır. Türk folklorunda evliyalar öldükten sonra bile keramet dağıtmaya devam etmekte, türbelerine giden insanlar (kısır kadınlar, hastalar, dertliler) ondan sıkıntılarına çare bulmasını dilerler” (Öztürk, 2009:366).

Ermişler, erenler, keramet sahibi kişiler olarak da bilinen evliyâ, kelime anlamı çoğul olduğu halde tekil anlamında da kullanılır. Bu kişiler hayatlarını riyâzet ve mücâdelelerle geçirip kendilerini ibâdete adanmışlar. Kendilerine gaybdan haber verme, durumu keşfetme gibi kerametler de verilen evliyâyâ bazen evliyâullah da denilir (Pala, 2011:143).

Kur’ân-ı Kerîm’de “evliyâullah” sözcüğü (yani Allah’ın dostları), Allah’tan başka herhangi bir kimseden korkmayan, dünyalık kayıplar için üzülmeyen, imana sahip ve buna bağlı olarak ilâhî emir ve yasaklara uymakta büyük titizlik gösteren bütün Müslümanlardır. Âyet-i kerîmede bu durum dört ayrı sıfatla nitelendirilmektedir: Korkmayan, üzülmeyen, imanlı olmak ve Allah’ın emir ve yasaklarını uygulamada titizliktir olaraktır (Yalçınkaya, 2008:10). Evliya, Türk halkının inanışında görünmezler âlemiyle bağlılığın olduğu bir varlıktır. Evliyanın gönlüne Allah tarafından ilham verilir ve kalbinde açılan kapıyla keramet sahibi olur. Geleneksel dinî-mitolojik düşüncelere bakıldığında evliyalar mucize yaratabilir, gelecekte haber verebilir, hastaları tedavi edip, ölüleri diriltebileceğine inanılır. Burak Baba, Dede Korkut, Hazreti Ali ve Hızır, Türk-Müslüman evliya tiplerini oluştururlar. (Beydili, 2015:207). Evliyalar Allah dostları olmasının yanı sıra Allah’ın kalplerine açtığı kerametlerle de ayırt edici özellikleri bulunmaktadır. İslam Ansiklopedisinde evliyaların sıradan insanlardan ayırt edilen özellikleri şöyle dile getirilmektedir:

“Ebû Nuaym el-İsfahânî evliyanın ayırt edici niteliklerinden bahseder. Buna göre kendisiyle karşılaştığında Allah'ı hatırlatan, zorluklara ve musibetlere katlanan, az yiyeceklerle yetinen, giyimine önem vermeyen, dünya ziynetine aldanmayan, Hakk'ın yarattığı varlıklar üzerinde tefekküre dalıp ibret alan, Allah ile olan ahbine sadık kalan, O'na sevgiye bağlanan, ibadetlerini eksiksiz yapan, kul hakkını gözetken, “yakınleri”leri sayesinde dağları delen, denizleri yaran, yüzü suyu hürmetine yağmurlar yağdırılan, insanların ihtiyaçlarına yardım eden, ihlâslı, faziletli ve adaletli, içi hüzünlü, yüzü mütebessim kimseler evliyadır” (Uludağ, 2013:25).

Evliyaların en önemli özellikleri masum, günahsız, yüce, yanılmaz şahsiyet; kutsal bir kişiliğe sahip olmalarıdır. Gizli şeyleri ve insanların gönüllerinden geçenleri bilirler. Duaları makbul; Allah, ne dua ederlerse onu kabul eder. Ölümünden sonra da mezarlarından ayrılarak İslâm ordularının ön saflarında düşmana karşı çarpışıp ve zafer getirirler. En uzak mesafeleri en kısa zamanda kat ederek, aynı anda birkaç yerde de bulunabilirler. “Tasavvufta bu tür kerametler, "Tayy-i Zaman ve "Tayy-i Mekân" tabirleriyle açıklandığı belirtilir (Akın, 2008:13). Eski Türk inançlarının unsurlarından biri olan atalar kültü, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra Türk-İslam tasavvufunun altında evliya kültürüne dönüşmüştür. Fakat bütün evliyalar kült konusu olmamıştır. Bir evliya öldükten sonra unutulduğu halde başka bir evliyanın kült konusu olabilmesi o toplumun bazı toplumsal psikolojik gerçekleriyle bağlı bir konu olduğu belirtilir. “Ölmeyen bir ölü” olarak ifade edilen evliya, toplumun inandığı tüm dinî-ruhanî ve ahlakî değerlerin sembolüdür. Evliyaların ruhanî güce topluma Tanrı katında yardımcı olacakları düşüncesini getiriyordu (Beydili, 2015:208). Evliya velî kelimesinin çoğul halini oluşturmasına rağmen Zonguldak'ta yaptığımız araştırmada bazı yerlerdeki tek mezarlara da evliya mezarı denildiğini tespit ettik.

Velî, evliya mezarlarının dışında kime ait olduğu bilinmeyen kerametleri ve mucizeleri olduğu inanılan mezarlar özellikle “eren ve erenler” mezarlığı olarak da sık tabir edilmektedir. Eren, “1. Ermiş, 2. Olağanüstü sezgileriyle birtakım gerçekleri gördüğüne inanılan kimse” (Türkçe Sözlük, 2011:806) anlamlarına geldiği görülmektedir. Erenler insanların gözünde Allah dostu olarak bilinir. Allah'a yakınlaşmış ve velîlik dercesine yükselmiş tasavvuf yolunda olanlara halk arasında bu ad verilmektedir. Erenler, Allah dostu ve ermiş olarak söylenmelerinin dışında ayrıca ulaşan ve yetişen olarak da bilinmektedir. “... Ayrıca “yetişen”, “ulaşan” anlamı da vardır. Daha çok dinî-tasavvufî edebiyatta, özellikle Alevî-Bektaşî şairler tarafından anlamına uygun olarak sık kullanılan bir

terimdir” (Albayrak, 2004:161). Erenler ifadesini Bektaşilikte, dervişler birbirlerine hitap ederken kullanırlar. Bu halde derviş, tarikat kardeşi anlamlarına geldiği ve ayrıca kahraman, gazi olarak da belirtilir (Artun, 2014:185). Eren, dinî inanışlarda Allah’a yakınlığı ile bilinirken geleneksel görüşlerde ise suda yaşayan hayalî bir varlık olarak bilinir. “Azerbaycan Türklerinin dilinde, “suya söyle, işitsin, eren yardımına yetişsin”, “yalan söylersen, seni suyun erenleri çarpsın” ve benzeri ifadelerle mitolojik anlamsallığını korumuştur” (Beydili, 2015:196). Beydili’nin erenlerin suda yaşayan hayalî bir varlık olduğunu belirttiği gibi Öztürk de kaynağında buna benzer bir açıklama yapmaktadır. Türk Mitolojisine göre başlangıçta insanlara yardım eden bir su ruhunun adı olmakla beraber, İslam sonrasında Allah ve evliyalarına yakınlık şerefine nail olmuş kişiler için kullanılmıştır. Anadolu inanışında erenler de kendi aralarında üçler, beşler, yediler, kırklar ve yüzler olarak sınıflandırılmıştır (Öztürk, 2009:341).

Velî, evliya, eren kelimeleri birbirleri eş anlamına gelen Allah dostu olarak bilinen kişilere verilen sıfatlardır. Bu kelimeler dilimizde Türkçeleşmiş ve Türkçe kelimeler olarak kullanılmaktadır. Ermiş, evliya, velî olarak bilinen bu kişiler iyi yetişmiş, nefisini terbiye yetmiştir. Bu zatlar darda kalan kişileri yardımcısı, hak dostu, ilim sahibi, gelecekte haberdar olabilen, şifa dağıtan, kâmil insan olarak tanımlanmıştır (Sezgin, 1998:457).

Yörede kaynak şahıslardan edinilen bilgilere göre türbe ve yatır olarak bilinen mekânlarda yatan kişilerin hepsinin aslında bir evliya olduğu özellikle belirtilmektedir. Fakat yöredeki halkın geçmiş yaşantı ve bilgisi buldukları yerdeki kutsal mekânlara evliya olarak belirtmesi dışında oranın adının çoğunlukla velî ya da eren şeklinde söylendiği de ifade edilmektedir.

2.2.6 Baba – Dede- Seyyid Nedir?

Baba sözcüğü Türkçe Sözlükte, “Tarikatların bazısında tekke büyüğü: Bektaşî babası. Bu gibi kimselere verilen unvan: Gül Baba. Nur Baba. Baba İlyas” (Türkçe Sözlük, 2011:219) olarak geçmektedir. Baba, Türk toplumu içerisinde koruyucu ata rolünü üstlenen kimse olarak bilmektedir. “Türk halklarının geleneksel dünya görüşünde, ruh hayatı ile bağlı olan evliya, koruyucu ruh ve benzer varlıkların adlarında işlenen bir tamamlayıcıdır” (Beydili, 2015:87). Baba,

koruyucu ata, ruh veya evliya rolünü üstlenen kimsenin dışında Bektaşilikte, Cem ayinini yöneten, tarikatın en yetkili kişisi olup halife tarafından icazet verilerek görevlendirilirler. Peygamber soyundan gelen babalar taçlarının üzerine yeşil, peygamber soyundan gelmeyenler beyaz sarık takarlar şeklinde de bilinmektedir (Öztürk, 2009:161). Baba sözcüğüne özellikle Azerbaycan Türklerinin inanç sisteminde yer alan pîrlerin ve ocakların isimlerinde çok sık rastlanıldığı görülmektedir (Beydili, 2015:88). Baba ayrıca Ahmet Yesevî'nin Horasan diyarından Anadolu'ya gelen müritlerine ve bazı tarikatlarda önder kişilerine verilen bir sıfatın olduğunu Kaya şu şekilde ifade etmektedir:

“Ahmed Yesevî'nin Horasan diyarından Anadolu'ya gelen müritlerine ve Bektaşilik, Haydarilik, Kalenderilikte önder kişilere verilen ad. X. yüzyıldan itibaren babalara rastlanır. Baba Kûhî (1050) ve Baba Tahir Üryan (1055) ilk bilinen isimlerdendir. Tasavvufta, -bilhassa Bektaşilikte- nefsinin yenip topluma yararlı hâle gelmiş olgun kişiye “Baba” denir. Baba olacak kişide hatiplik, mütebessim bir yüz, musikiye aşinalık gibi bazı özelliklerin bulunması gerekir. Baba, pir evinde feragati ve teslimiyeti esas olan Eyvallah Kapısında yetiştirilir. Mürit burada kazmak, kesmek, dikmek, çapa işi yapmak vs. gibi bazı bedenî faaliyetlerde bulunur. Bu, üç yıl sürer. Yaptıkları, Büyük Baba tarafından kabul görürse, dervişliğe kabul edilir. Derviş iken de tekkede on iki buçuk yıl hizmette bulunur ve nasibinde varsa, babalık makamına ulaşır” (Kaya, 2010:131).

Baba sözcüğü ayrıca Urartu dilinde dağ kültü ile olan ilişkisinden ötürü “Babani” şeklinde de kullanılmıştır. “Araştırmalara göre, adlarında “baba” sözcüğü olan pîrlerin büyük bir çoğunluğu, yükseklikten, dağ ve kayalardandır. Bu da Dağ Ruhı'na olan inançla bağlıdır. Baba sözcüğünün dağ kültürüyle bağlı anlamı, “Babani” şeklinde, Urartu dilinde de geçmiştir” (Beydili, 2015:88). Baba sözcüğü ata anlamında saygı duyulması gereken kişiler için kullanılan bu kavram, Türkistan bölgesinde evliya anlamında kullanılmaktadır. Özellikle bazı tarikatlarda (Kalenderiyye, Melametiyye, Haydariyye ve Nakşiyiyye) kullanılan dede, baba kavramları İslamiyet dönemi Türkistan bölgesinde evliya adlandırmaları ile eş değer göstermektedir (Artun, 2014:75). 10. yüzyıldan sonra Baba sözcüğü kendi kabuğuna çekilen etraftan ve insanlardan uzak yaşayan bazı sûfilere verildiği görülmektedir. TDV tarafından hazırlanan kaynakta baba sözcüğünün anlamına ve gelişimine ayrıntılı olarak şöyle değinilmektedir:

“X. yüzyıldan itibaren çeşitli tesir ve sebeplerle bazı meczuplarla münzevi sûfilere bab veya baba unvanının verilmeye başlandığı görülmektedir. Hücûvîrî Keşfü'l- mahcûb'da Ferganalı Bab Amr adlı bir sûfiden bahsederken bu bölgede büyük şeyhlere ve dervişlere bab unvanının verildiğini söyler... Baba unvanı XII. yüzyılda Türkistan'da haccagan yolunu tutan sûfillerle Yesevi dervişleri arasında da ilgi görmeye başladı. Menkıbelerde Ahmed Yesevi'nin mürşidi olarak adı geçen Arslan Baba ile Ahmed Yesevi'nin halifelerinden Zengi Baba ve Maçın Baba bu

unvanla tanınırlar. Ata ile baba kelimeleri aynı anlamı taşıdığından Yesevi dervişlerine önceleri ata denirdi. Bir ara bunlara hem baba hem de ata unvanı verildi. Nitekim Zengi Baba aynı zamanda Zengi Ata diye bilinir...⁵ (Uludağ, 1991:365).

Dede, “Mevlevî tarikatında çile doldurmuş olan dervişlere verilen unvan” (Türkçe Sözlük, 2011:604) diye ifade edilmektedir. İsmail Parlatır kelimenin anlamını “Tarikat babası, kıdemli derviş ve genellikle Mevlevî şeyhi ve dervîşi” (Parlatır, 2011:324) olarak vermektedir. Bazı kaynaklarda dede sözcüğü baba ile birlikte açıklandığı görülmektedir. “Bektaşî terimlerindedir. Kırşehir’deki post makamı postnişinine verilen unvandır. Tarikat mertebeleri, âşık, talip, muhip, dervîş, baba, hâlîfe, dede-baba. Dede baba pîr vekili olması itibariyle pîr payesindedir” (Artun, 2014:129). Kelimenin ilk şekli Dîvânu Lugâti’t-Türk’te geçtiği belirtilir. Beydili, “M. Kaşkarî’nin “Divan-ı Lügat-it Türk”ünde Oğuzca olduğu kaydedilen bu sözcüğün, “cet, ata” anlamı vardır. Eski inanışlara bağlı olup, manevî-ruhanî ata özelliği taşır” (Beydili, 2015:149) olarak açıklar. Dede kelimesini ayrıca Türk halk edebiyatının yapı taşlarından birini oluşturan Dede Korkut eserinde de görmekteyiz. Dede Korkut burada hikâyeye sonlarında gelerek millî-dinî kahraman bir velî olarak görülüp boy için Allah’tan dua eder hayır temennisinde bulunur. Dede adının millî-dinî efsane kahramanlarına ve evliyâlık katına yükselenlere verilmesi şöyle anlatılmaktadır:

“Dede adı, millî-dinî efsane kahramanlarına, evliyâlık katına yükselenlerine ve din büyüklerine de verilirdi. Selçuklular zamanında Anadolu’da İslamlaşmış Türkmenlerin din büyüklerine, “Baba” ve “Dede” denilirdi. Evliya Korkut Ata’nın kendisi de bir dededir. Onun adı, Dede Korkut Kitabı’nda, birkaç yerde, “Korkut Ata” olarak, diğer yerlerde ise “Dede(m) Korkut” şeklinde kullanılmıştır. Sonraki çağların en saygın el âşıkları da “Dede” adıyla bilinir, tanınırlardı” (Beydili, 2015:149-150).

Dede kelimesinin konumuz içerisindeki asıl anlamı Anadolu’da kurulan bazı tarikatlarda belirli mertebeye ulaşan dervişlere verilen bir isim olmasıdır. Nitekim bu hususu Uludağ şu şekilde açıklamaktadır:

“Türkler arasında halka yol gösteren tecrübeli ve bilgili kişilere eskiden beri ata ve baba denirdi. Bu iki unvanın ilk Yesevi dervîşleri hakkında kullanıldığı bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde dede unvanı da ata ve baba gibi bir saygı ifadesi olarak kullanılmıştır. Mesela Korkut Ata’ya aynı zamanda Dede Korkut denilmekteydi. Türkçe olan dede kelimesinin dedegân şeklindeki Farsça çoğul şekli de kullanılmıştır” (Uludağ, 1994:76).

⁵ Konu ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bk. Süleyman Uludağ (1991), “Baba”, *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, İstanbul, Cilt. 4.

Dede kelimesini Anadolu'da kurulan birden fazla tarikat mensupları kullanmıştır. Bunlardan en yaygın olanları da Mevlevî ve Bektaşî tarikatlarıdır. Mevlevîlikte ikrar verip bin bir gün hizmetini tamamladıktan sonra çile çıkarmış ve dervişlik onuruna yükselerek dergâhta bir hücre sahibi olmuş sâlike dede veya derviş adı verilir (Uludağ, 1994:76). Dede unvanı bunun dışında Bektaşîlikte de kullanılır. Bu unvanların ayrıca derecelerine göre adlandırmaları vardır. Bunlar: Âşık, tâlib, muhib, derviş, baba, halife, dede'dir (Uludağ, 1994:76). Alevîlikte ise dedelik şöyle ifade edilmektedir:

“Alevîlik'te dedeler ocakzadedir. Bir kimsenin dede olması için dede soyundan gelmesi şarttır. Alevîler genellikle dedelerin Hz. Ali soyundan geldiğini kabul ederler. Dedelerin Alevî ve kızılbaşların dini hayatında çok önemli bir fonksiyonları vardır. Kendilerini dede tanıyanlardan ikrar alır, ayinleri idare eder, bağluları arasında çıkan anlaşmazlıkları çözümlene hususunda hakemlik yapar, suçlu görülenleri "düşkün ederler" (uyarırlar)” (Uludağ, 1994:76).

Mahallî bir Alevî ocağının başında bulunan kişi yani dedenin peygamber soyundan geldiğine inanılır ve “Seyyid” olarak da bilinir. Cem ayinlerini yönetir. İkrar alır, talip arasındaki anlaşmazlıkları çözümler, ağır suç işleyenleri düşkün sayar. Dede, Cuma geceleri taliplerin bulunduğu köylere giderek görgü-sorgu cemi yaptığı bilinir. Bahar geldiğinde dede köyüne döner. Alevî toplumlar arasında bahar gelince “çiğdem bitti dede gitti” atasözü gibi söylenmektedir. Alevîlikte dede olmak soydan gelmekle ilgili bir durumdur. Bir başka deyişle ‘seyyid’ olmak Hz. Hüseyin'in soyundan gelmeye bağlıdır. Fakat Mevlevîlikte dede, muhiplikten sonraki derecedir (Kaya, 2010:210). Anadolu'da Sünnî halk arasında da dede inancı önemli bir yer edinmiştir. Ermiş biri olarak düşünülen dedeler ölümlerinden sonra da insanlara yardım edeceğine inanıldığından yatır diyerek bilinen kabirleri ziyaret edilir. Mumlar yakılır, bezler bağlanır, dilek dilenip ve dua edilir. (Uludağ, 1994:76). Zonguldak'ta yaptığımız saha araştırmasında türbe ve yatırların ismini bölge halkı genellikle dede olarak bildiklerini ve günümüze bu adla geldiğini aktarmaktadır. Dede mezarları ayrıca bölgede çoğunlukla yüksek yerlerde yer alması ve her dede mezarının yanında asırlık olarak belirtilen gürgen, meşe, palamut, kavla gibi ağaçların bulunması dağ, ağaç, velî kültü ile bir bütünlük oluştuğunu göstermektedir. Bu bütünlük bölge halkının inanç dünyasında kutsalı tezahür ettiğinden bir uğrak yeri konumundadır.

Hız. Peygamber'in çocukları ve torunları, amcaoğlu ve damadı birinci İmam Ali'nin eği ve Hız. Peygamber'in kızı olan Hız. Fatma'dan gelen bir soyu oluşturmuşlardır. Bunlardan Hız. Hasan'dan gelenlere şerif, Hız. Hüseyn'den gelenlere ise seyyid denilmektedir. Sözlüklerde: "Hız. Muhammed'in soyundan olan kimse" (Türkçe Sözlük, 2011:2083) olarak görölmektedir. Devellioğlu kelimeyi: 1. Efendi, bey; ağa; ileri gelen, baş, başkan. 2. Hız. Muhammed'in torunu Hız. Hasan'ın soyundan gelen kimse" (Devellioğlu, 2002:948) olarak aktarmaktadır. Mithat Eser kaynağında "Hiddetlenmeyen, ibadet ehli, takva sahibi ve halim selim; insanların çoğuna önderlik yapan; insanların çoğunun işini çekip çevirendir" (Eser, 2014:15) şeklinde ifade etmektedir. Yörede edinilen bilgilerde seyyid ve baba kelimeleri sınırlı bir şeklide kullanılırken dede kelimesi özellikle Alaplı ve Ereğli ilçelerinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Seyyid ile ilgili bir tek Alaplı ilçesine bağlı Aşağıtekkve ve Büyüktekkve köylerine bağlı yerde Seyyid Molla Mustafa Türbesi bulunmaktadır. Bu türbede yatan zatın Hız. Hüseyn'in soyundan gelen biri olduğu rivayet edilmektedir. Baba adında "şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Tekke Baba, (Demirci Baba⁶, Hacı Baba)" olarak beş türbe bilinirken, dede adında "Mercimek Dede, Top Dede, Hasan Dede, Abdullah Yeşil Dede, Çoban Dede, Demirci Dede, (Fındıklı Dede, Havlucu Dede, Mersin Dede, Erdeş Dede,)⁷ olarak herkes tarafından bilinen on türbe bulunmaktadır. Dede adı ile kullanılan bu türbelerin dışında Zonguldak yöresinde sadece dede olarak da tabir edilen birçok mezar bulunmaktadır. Kaynak şahıslardan edinilen bilgilere göre dede adı kutsal olarak bilinen bu yerlerde daha çok kullanılmaktadır.

2.2.7 Hoca – Hafız – şeyh – Molla Nedir?

Türkçe Sözlükte Hoca, "1. Akıl öğreten, öğüt veren kimse. 2. Medresede öğrenim gören sarıklı, cübbeli din adamı" (Türkçe Sözlük, 2011:1107) olarak belirtilmektedir. Hoca kelimesi bizim konumuz içerisinde genellikle bir tarikat mensubu olan yüksek mertebeye sahip bir kişi olarak bilinmektedir. "Tarikatlarda birçok tarikat büyüğu ile şeyh ve pîri bu unvanla anılırken kelimeye çoğul şekliyle "hatm-i hacedan, silsile-i hacedan" gibi terkipler içinde de yer verilmiştir" (DİA,

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), "Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri – Zonguldak/Ereğli Örneği", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, s. 13-29.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), "Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri – Zonguldak/Ereğli Örneği", Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, s. 13-29.

1998:186). “Medresede ders vermekle görevli kimse, üstat (Parlatır, 2011:640) veya İslam dininin eğitimin veren kişiler için kullanılan bu terim Farsça ‘efendi’ (Öztürk, 2009:475) anlamında da kullanılmaktadır. Eski Türk tarihi kaynaklarına bakıldığında hoca kavramının içeriğini oluşturan akıl veren, yol gösteren bir tip ilk olarak Oğuz destanı içerisinde Yuşu Hoca ve Irqıl Hoca olarak görmekteyiz. Yuşu Hoca ve Irqıl Hoca, Hanlarına önemli zamanlarda akıl vererek devletin geleceğinde rol oynarlar. Oğuz, halkı ile beraber göç ederken eğer ahalisinden kim geri ve arda kalırsa bunların cezalandırılmasını ister. Oğuz’un ahalisi içinde çok yaşlı ihtiyarlardan oluşan bir topluluk vardır. Oğuz bunların müşkülünü görür ve onları “Aq-qaya” adında bir yerde bırakır. Fakat bu yaşlı toplumun içlerinde biri vardır ki o sadece bir hoca değil aynı zamanda Oğuz toplumunun geleceğine de yön verir. Yuşu Hoca adındaki bu şahısoğlu Kara-sülük’e kendisinin burada bırakılmamasını onu da yanlarında götürmelerini zor durumda işlerine yarayacağını söyleyerek bir sandığın içerisinde gizlice Oğuz ve ahalisi ile gelir.

Yuşu Hoca Oğuz toplumuna yön veren bir kişidir. Yuşu Hoca hakkında şu bilgilere ulaşılmaktadır:

“Bu ihtiyarlar arasında pek dirâyetli, akıllı, görmüş geçirmiş ve dünyanın acı-tatlı günlerine erişmiş Yuşu Hoca adında birisi vardı (ki Türk dilinde yaşlı adam demektir. Moğol dilinde ise Qalsanqu (?; Bilgutay ?) deniliyor. Türkçede yaşlılara <Khoca> derler, zira <khoca> kelimesi aslında Türkçedir, Farsça veya Arapça değildir)” (Togan, 1982:23).

Destanın içinde Yuşu Hoca saklandığı yerden oğlu Qara-sülük’e, Oğuz Han ve ahalisinin zor durumda kaldığı anlarda akıl ve öğütler vererek Oğuz Hanı ve halkını müşkül durumlardan kurtarıp devletin istikbâline büyük katkı sağladığı görülmektedir⁸.

Yuşu Hocanın destan içerisinde oğlu Kara-sülük aracılığı ile Oğuz’a ve askerlerine darda kaldığı zamanlarda akıl vermesinin dışında bir de Oğuz Hanın ölümünden sonra yerine geçen büyük oğlu Kün Han vaktinde Irqıl Hoca’dan bahsedilmektedir. Oğuz ölmeden önce bir şehir yaptırıp bu şehre Yenikent adını koyup bu şehri de Irqıl Hoca adında bir adamın hâkimiyetine vermiştir. Bu hoca

⁸ Konu ile ilgili daha kapsamlı bilgi için bk. A. Zeki Velidi Togan (1982), *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*, Enderun Kitabevi, İstanbul, s. 23-49.

Kün Han'a devletin payidar kalması için oğullar arasında nasıl adil bir şekilde paylaşılması hususunu anlatmaktadır⁹.

Ezberlemek, akılda tutmak, saklamak, korumak anlamına gelen "h-f-z" kökünden türeyen hafız, ezberleyen, akılda tutan, saklayan demektir (Artun, 2014:222). Hafız, "Kur'an'ı bütünüyle ezbere bilen kimse" (Parlatır, 2011:1023). "Arapça'da "korumak, ezberlemek" manasındaki hıfz kökünden türemiş bir sıfat olan hafız çoğulu huffâz sözlükte "koruyan, ezberleyen" anlamına gelip Kur'an'ın tamamını ezberleyene hafız denilmiştir" (Bozkurt, 1997:74). Hafız Kur'an'ı ezberleyenlerin yanı sıra râvileriyle birlikte çok sayıda hadisi ezbere bilen kişiler için kullanılan bir terimdir (Öztürk, 2009:434). Kaynaklarda genellikle hafız kelimesi Kur'an-ı Kerim'i ezberleyen, akılda tutan, saklayan kişilere denilmektedir. Fakat bunun dışında hadis nakil ve rivayetini meslek edinip çok fazla hadis bilenlere, Osmanlı-Türk geleneğinde halk arasında bazı ilgi gören eserleri (Mevlâna'nın Mesnevî'sini ezbere bilenlere Hâfız-ı Mesnevî) ya da eskiden kütüphanede çalışan ve burada bulunan eserleri ezbere bilen kişilere (Hâfız-ı kütüb) de hafız denilmektedir. (Albayrak, 2004:223).

Arapça kökenli olan şeyh kelimesi Türkçe Sözlükte üç anlamda verilmektedir: "1. Tarikat kurucusu, bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse. 2. Tarikat büyüğü veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimse. 3. Arap kabile ve aşiret başkanı" (Türkçe Sözlük, 2011:2219). "Tarikat kurucusu, bir tekke veya zaviyede en üst makamda bulunan kimse" (Parlatır, 2011:1576). "Tasavvufta tarikatın tüm derecelerini aşmış liderler ve mürşitler için kullanılan terimdir" (Öztürk, 2009:896). "Tasavvuf terimi olarak şeyh, bir tarikatın başında bulunarak tarikata intisap eden müritleri tarikatın seyr ü sülûk esaslarına göre yetiştiren mutasavvıftır" (Albayrak, 2004:483). Bir tekkenin lideri konumunda olan şeyh müridi yetiştirip tarikatın inanç ve felsefesini öğretir. Başka bir ifadeyle kulu Allah'a, Allah'ı kula sevdirebilir. Kâmil kişi olan şeyh şeriat makamını bilen, ahlakıyla örnek olan fena makamını geçmiş kişidir. Yaptıkları işlere göre farklı adlandırılırlar. Sohbet Şeyhi, Tarikat Şeyhi, İrşad Şeyhi, Terbiye Şeyhi gibi. Şeyh kelimesinin anlamı İslam Ansiklopedisinde ise şöyle ifade edilmektedir:

⁹ A.g.e, s. 49-50.

“Sözlükte “yaşlı kimse” anlamındaki şeyh kelimesi (çoğulu şüyüh, meşâyih) tasavvufta velî, pîr, mürşidle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Türkçe’ de er, eren ve ermiş kelimeleri de “şeyh” mânasına gelir. Şeyh kelimesi Kur’an’da (Hûd 11/72; Yûsuf 12/78; el-Kasas 28/23; el-Mü’min 40/67) ve hadislerde (Wensinck, el-Mu’cem, “şeyh” md.) sözlük anlamıyla geçmektedir. Mürşid Kehf sûresinde (18/17) “doğru yolu gösteren rehber” mânasındadır. Buna göre şeyh “tâliplere doğru yolu gösteren ve onları irşad eden kimse” demektir” (Öngören, 2010:50).

Şeyh en kıdemli rütbeye sahip tarikatta bütün yetkileri bulunduran kişiye denir. Şeyh veya mürşid, bir bölgede irşada başlamak üzere mezun olup karar verdiğinde ilk yapılacak iş zikir ve ibadetlerin, tarikatın ruhi eğitim, disiplin ve terbiye kurallarının öğretilmesi için mabet, çilehâne, halvet, mahalli hamam, namazgâh, aşhâne, kiler, fırın, ahır, misafîrhane gibi yapılacak bir yer belirlemektir. (Tatlıhoğlu, 1995:65). Şeyh hakkında bazı rivayetler de oldukça önemlidir. Öngören’in çalışmasında şeyhin ümmeti içinde peygamber gibi görülmesi durumu şu şekilde anlatılmaktadır:

“Abdullah b. Ömer’den rivayet edilen ve bazılarınca zayıf, bazılarınca uydurma olduğu ileri sürülen bir hadiste, “Kavmi içindeki şeyh ümmeti içindeki peygamber gibidir” denilmektedir. Bu sebeple tasavvufta şeyhlik makamı tarikat yolunun en yüce mertebesi, Allah’a davet konusunda peygamber vekilliğinin en üstün derecesi kabul edilmiştir. Nitekim şeyh müridlerinin her bakımdan Resûlullah’a uymasını sağlamakla Allah’ı onlara sevdirmekte ve nefeslerini temizleme yollarını öğretmek suretiyle onları Allah’a sevdirmektedir” (Öngören 2010:50).

Güncel Türkçe Sözlüğünde Molla sözcüğü: “1. Büyük kadı: Mısır mollası. 2. Medrese öğrencisi. 3. Büyük bilgin. 4. mec. Dinî yönü ağır basan kimse” (TDK, 2019) olarak belirtilmektedir. Özhan Öztürk molla kelimesini kaynağında “Osmanlı döneminde İslam hukuku hocalarının adıdır” (Öztürk, 2009:703) şeklinde belirtirken molla sözcüğünün anlamı İslam Ansiklopedisinde ise şöyle belirtilmektedir:

“Monla, munla ve mulla biçiminde de görülen kelimenin Arapça’ da "efendi, sahip, amir" manasındaki mevlâdan geldiği kabul edilmektedir. Arapça’ da "efendimiz" anlamındaki mevlânânın değişikliğe uğramasından ortaya çıktığı düşünülen ve daha eski bir kullanım olduğu sanılan monla (munla) kelimesindeki "n" harfi zamanla 'l'ye dönüşmüştür” (Algar, 2005:238).

Yörede yapılan araştırmada molla kelimesi ile bilinen türbelerden biri Taş Ağıl Türbesi’dir. Burada yatan zatların eski zamanlarda İstanbul’da medrese eğitimi almış zamanın âlimleri, büyük hocaları olarak bilinirmiş. Bu kişilerin dinî bilgileri oldukça yüksektir. İnsanların dertleri olduğu zaman bu hocalara giderek kendileri için bir çözüm yolu bulması istenirmiş. Özellikle yağmur duası zamanında bu hocalar çağırılarak duada önder olmaları talep edilirmiş. Bu

hocaların keçi, geyik, ayı postlarını halkın gözünün ününde yürütmesi taşları oynatması gibi kerametlerinin olduğu söylenir. Bunun dışında bir de Seyyid Molla Mustafa Türbesi bulunmaktadır. Bu türbede yatan zatın da Hz. Hüseyin'in soyundan geldiğine inanılmaktadır. Şeyh olarak adı geçen “Şeyh Yabalı Baba, Şeyhoğlu, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Şeyh Yusuf Ziyaeddin” türbeleri bilinirken, hoca olarak Muharrem Hoca, hafız olarak Şehit Hafız Topaloğlu türbeleri bilinmektedir.

2.2.8 Şehit Nedir?

Türkçe Sözlükte “Kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse” (Türkçe Sözlük, 2011:2211) olarak geçmektedir. Şehit, “Bir olaya şahit olmak, bildiğini söyleyip tanıklık etmek, bir yerde hazır bulunmak" gibi anlamlara gelen şehadet (şühfid) masdarından türeyen şehîd dinî bir terim olarak Allah yolunda öldürülen müslümanı ifade eder” (Atar, 2010:428). Pala ise: “Allah yolunda yapılan bir savaş esnasında ölen kişi. Eşkıya veya âsiler elinde ölen müminler de şehit sayılır. Şehitler sorgusuz sualsiz cennete gireceklerdir” (Pala, 2011:423) olarak ifade etmektedir. Saha araştırmasında tespit edilen şehit mezarlarının (Şehit Türbesi, Şehitler Türbesi, Şehit Hafız Topaloğlu) bölgeye İslamiyet'i yaymak için gönderilmiş din adamları, tarikat mürşitleri ya da uç beylerinin mezarları olduğu söylenmektedir. Bu mezarların da manevî olarak bir güç, keramet taşıması bölge halkının umut aramak için gittiği uğrak yerleri olmuş ve halen de olmaktadır.

2.2.9 Efendi-Bey Nedir?

Efendi kelimesi, “1. Günümüzde bey unvanından farklı olarak özel adlardan sonra kullanılan ikinci derecede bir unvan. 2. Buyruğu yürüten, sözü geçen kimse (Türkçe Sözlük, 2011:757) anlamlarına gelmektedir. Folklor olarak efendi terimi Osmanlı döneminde toplumca saygı gösterilen kişiler ve din adamlarına verilen unvanın adıdır. Yunanca efentiko ‘sahip, efendi’ kelimesinden gelişmiş, Tanzimat döneminin ardından şehzadeler için de kullanıldığı belirtilmektedir (Öztürk, 2009:327).

Bey sözcüğünün ilk anlamı ile kutsallıkla bağlı içeriği olan bir anlayıştır. Kutsallıkla bağlılığının daha sonralarında bile, Türklerde beyliğin insanlara bir Tanrı vergisi olarak düşünülmesiyle açıklanmaktadır. Kodeks Kumanikus'da

“bay” köküyle ilişkili “Beyimiz Tengri” ifadesi kullanılmıştır. Yine Altun Göl metninde, “Umay-Beg” ifadesi görülmektedir (Beydili, 2015:101). Bey, Türk mitolojisinde önceleri dinsel ayinlerin uygulayıcısı şaman/kâhin olarak belirtilirken daha sonra ‘kabile lideri, efendi’ anlamını almıştır. Beydili’nin de belirttiği gibi bay ‘Tanrı’ kelimesiyle ilişkili olup beyliğin Türklerde Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisi olarak görülmesi sebebiyle böyle bir anlam değişmesi ortaya çıkmış olabilir (Öztürk, 2009:197). Türklerde genellikle yöneticilere ve üst zümreye verilen bu sıfat, çok eski zamandan günümüze kadar bütün Türk kabile, boy ve devletleri tarafından kullanılmıştır. Halk edebiyatının çeşitli ürünlerinde bey kelimesi, yöneten zengin, mert kişiler olarak kullanılmaktadır (Albayrak, 2004:78). Efendi ve bey kelimesinin anlamını temel kavramlar içerisinde vermemizin sebebi araştırmamız sırasında Çaycuma ilçesinde “Beyler Efendi”, Ereğli ilçesinde İskender Bey ve Devrek ilçesinde Hızır Bey, Hacı Abdullah Sabri Efendi ve Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi adında türbelerin bulunmasıdır.

2.2.10 Pîr – Hızır Nedir?

Türkçe Sözlükte “1. Yaşlı, koca, ihtiyar kimse. 2. Bir tarikat veya sanatın kurucusu” (Türkçe Sözlük, 2011:1925) şeklinde geçmektedir. Parlatır bu kelimeyi dört farklı anlamda vermektedir: “1. Koca, yaşlı adam, ihtiyar. 2. Bir tarikatın kurucusu. 3. Esnaftan bir grubun öncüsü. 4. Bir sanatın kurucusu, önderi, örnek alınanı” (Parlatır, 2011:1364). Artun, pîr kelimesini: “Bir tarikatın ilk kurucusu, zamanın kutbu olan kişidir. Arapçası “Şeyh”tir. Pîrin türbesinin bulunduğu dergâha “pir evi, pîr makamı, huzûr, huzûr-ı pir” (Artun, 2014:401). Bu kelime ayrıca: “Genellikle bu kişi bir peygamber veya bir veli olur” (Erşahin, 2005:278) şeklinde de belirtilmektedir. Türk halklarında göze görünmeyen varlıklardan çok sayıda kullanılan addan biridir. Korkut Ata’nın da bahşılardan pîri olduğu söylenir. Evliya ve koruyucu ruh kavramlarına çok yakın ve aslında evliya inancının İslâm’a kadarki ifadesini karşılamaktadır (Beydili, 2015:471). “Sözlükte “ihtiyar, ak saçlı, tecrübeli” kimse anlamındaki Farsça pîr kelimesi tasavvufta mürşid, velî ve şeyh ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Bu kullanıma göre pîr salike rehberlik yapan kimsedir” (Arpaguş, 2007:272). Tarikatların şekillenmesinden sonra pîr kavramı kurumsal bir anlam kazanmış tarikat kurucularına pîr ya da pîr-i tarikât isimleri verilmiştir. Abdülkadir-i Geylânî Kadîriliğin, Ahmed er-Rifâî Rifâîliğin,

Şah Bahâeddin Nakşibend Nakşibendiliğın, Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî Şâzeliliğın, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Mevlevîliğın, Hacı Bektâş-ı Velî Bektaşılığın, Hacı Bayrâm-ı Velî Bayramîliğın pîridir (Arpaguş, 2007:273). Pîr kelimesi tasavvuf inancında yer alan anlamının dışında Osmanlı toplumunda çeşitli zanaat kollarına ait Ahi örgütlerini kuran veya bir zanaat dalında önemli gelişmelerde yol alınmasını sağlayan ve bu yaşanan zaman içinde meslektaşları tarafından takdir edilip saygı gösterilen kişilere verilen bir addır (Öztürk, 2009:795). Alaplı ilçesinin Demirciler köyünde bulunan Dede Türbesi buraya Orhan Gazi zamanında gönderilen bir uç beyi ve demircilik işi ile uğraşan ahi mensubu olduğu söylenir. Yine eskiden İsafakılı, Yenidoğanlar, Körükaltı köylerinde bulunan insanlarda ahilikten gelme olup burada sepetçilik, demircilik işleri ile meşgul oldukları söylenmektedir.

Hızır, ab-ı hayat adı verilen ölümsüzlük suyunu içtiğine inanılan, adının etrafında dinî, menkıbevî ve mitolojik birçok malûmatın bir araya geldiği efsane kahramanı, bir peygamber veya velî olmasının yanı sıra ayak bastığı yerlerde yeşillikler meydana gelen, hâlâ yaşadığına ve darda kalan insanların karşısına çıkıp onlara yardım ettiğine inanılan bir kişidir. Ayrıca divan ve âşık edebiyatında çok işlenen rumuzların kaynağını da teşkil etmektedir. Divan edebiyatında Hızır'ın içtiği “ab-ı hayat” ebedilik sembolünü, âşık edebiyatında ise badelî âşıkların gördüğü rüyadaki “pîr” olarak karşımıza çıkmaktadır (Erşahin, 2005:173). Parlatır, Hızır, “Bengisuyu elinde bulundurduğuna inanılan kutsal ve ulu kişi” (Parlatır, 2011:633) olarak belirtirken Devellioğlu, “İçenlere ölmezlik veren âb-ı hayât'ı içmiş bulunan ve kul sıkıldığı zaman imdâdına yetişmekle meşhur olan peygamber” (Devellioğlu, 2002:365) olarak belirtmektedir. Hz. Musa döneminde yaşayan Hızır, kendisine ilâhî bilgi öğretildiğine inanılan hakkında dinî bilgilerin yanı sıra menkıbevî-mitolojik birçok bilgi de bulunan velî veya peygamber (Albayrak, 2004:260). Hızır'ın darda kalmışlara iyilik etmesiyle oluşan efsanevî karakteri dışında makamı vardır. “Hızır'ın makamı olan “ravza-i harda”, şeriat ve hakikat ilminin birleştiği yer olan “mecmaü'l-bahreyn”dir” (Artun, 2014:253). Hızır kavramını İskender Pala, İlyas Peygambere verilen bir lakap olarak şöyle ifade etmektedir:

“Âb-ı hayat’ı içip ölmezliğe kavuşan kişi. Peygamber veya velî olduğu hususunda rivayetler vardır. Halka inanışında büyük bir yer edinmiş olup Kur’ân-ı Kerîm’de Musâ Peygamber ile olan macerası anlatılır. (Kehf/59-81). Onun, kalanların imdadına yetişmesi inancı, hayli yaygın olup “Kul bunalmayınca Hızır yetişmez, Hızır gibi yetişmek” vs. kalıplaşmış sözlerde hâlâ yaşar. Hızır’ın İlyas Peygamber’e verilmiş bir lâkap olduğunu söyleyenler de vardır. Kelime olarak “yeşillik, yeşerme, tazelik” gibi anlamları olan Hızır, onun gezdiği yerlerin yeşerdiği inancını doğurmuştur” (Pala, 2011:204)

Arapça aslı el-Hadır olan Hızır hemen hemen tüm kaynaklarda isim olarak değil lakap olarak değerlendirildiği belirtilmiştir. Bu sözcük bazı kaynaklarda el-Hadr, el-Hıdır şeklinde kaydedilmiş olmasına rağmen doğrusu el-Hadır olarak kabul edilmiştir. Bu sözcük Türklerde Hızır veya az da olsa Hıdır, İranlılarda ise Khezr şeklinde kullanıldığı ifade edilmektedir (Ocak, 2012:58). Türkçede Hızır ya da Hıdır şeklinde kullanılan Arapça aslı Hadır olan sözcük “yeşil, yeşilliği çok olan yer” anlamındaki ahdar ile eş anlamlıdır. Bu anlamdan hareketle hadır kelimesinin özel isimden ziyade sıfat ve lakap olarak kabul edilmektedir. Bazı kaynaklarda bu duruma istinaden Hızır’a bu ismin kuru yerde oturduğunda altında otların yeşermesi, cennet pınarından içtiği için bastığı her yerin yeşile bürünmesi sebebi ile verildiği belirtilmektedir (Çelebi, 1998:406). İslam-Türk inançlarında Hızır konusu üzerinde araştırma yapılmış çok fazla kaynak bulunmakta olup fakat ortak ve kesin bir görüş yoktur. “İslâm kaynaklarında, doğruluğuna ilişkin tartışmalar hâlâ bitmemiş olan rivayetlerde, “Hızır” ın kişiliği hakkında çeşitli fikirler ileri sürülmektedir” (Beydili, 2015:238). Başta Kitab-ı Mukaddes olmak üzere Hızır kavramı üzerine hadis kitapları, tefsirler, tarih kitapları, kıyasu’l-enbiyâlar, İskender tarihileri, sûfi tabakâtlar, evliyâ menâkıbnâmeleri, divânlar, efsane, destan bu kavram hakkındaki bilgileri açıklamaktadır. Beydili, Hızır sözcüğünü “Efsanelere göre, karanlık dünyadaki “Dirilik Suyu”ndan içip daimî yaşayan ve ölüp-dirilebilen doğayı sembolize ederek ebediyetin göstergesiyle çevrilen mitolojik varlık” (Beydili, 2015:238) olarak dile getirmektedir. Hızır İslam’ın dışında Türk kültüründe Gılgamış destanındaki “Atra-Hasis” adlı karakterin zamanla çevre kültürler ve yeni gelen dinlere uyum sağlamasıyla günümüze dek yaşatılmış karakter olarak geçmektedir (Öztürk, 2009:467). İslam çerçevesinde ise Hızır’ın dirilik suyu içip ölümsüzleştiği ve ebedî yaşadığını kabul edenlere göre O, Hz. Âdem’den beri yaşamakta olup Nuh Tufanı’ndan sonra, Hz. Âdem’in, o zamana dek korunan cesedine yardım ettiği, Hz. Muhammed ve Hz. Ali ile de görüştüğü belirtilmektedir (Beydili, 2015:239). Öztürk’ün de Beydili’nin aktardıklarına ilaveten şu örnekleri verdiği görülmektedir:

“Dede Korkut masallarında Boğaç Han’ın yarasını tedavi eden şifacı rolündedir. Manas destanında ise Manas doğduğundan itibaren Hızır onun için dua etmekte, Şah İsmail ve Gülizar destanında ise babası İsmail’in gözüne mil çekerken yetişip kurtaran, Saltukname’de Sarı Saltuk’u alevlerden kurtaran, Köroğlu’nun Türkmen varyantında bizzat kahramana Köroğlu adını veren varlıktır” (Öztürk, 2009:467).

Hızır’ın şahsında karma olarak belirtilen bir insanüstü sima tasvir edilir. Bu karma sima normal bir insan, peygamber, velî ve kendine has olan insanüstü bir semavi varlığın bileşimini oluşturur. Hızır mutasavvıflarca daha çok velî kimliğinde düşünülmektedir. Bu kimliğin belirtilerini de Ocak şu şekilde ifade etmektedir:

“Hızır gerçek fizyonomisini değiştirebilme, sonsuz değişik kalıplarda görünebilme kabiliyetine sahiptir. İhtiyar veya genç bir adam, bir çocuk olabilir; kuş ve tavşana varıncaya kadar çok uzak mesafeleri aşabilir. Yardımına ihtiyaç duyulduğunda hiç umulmadık bir anda görünür ve işini bitirir bitirmez yine öylece aniden kaybolur. Doğadaki varlıkları kendi emrine alabilir, onları kendi hizmetinde kullanabilir. Ölü insanları diriltme kabiliyetine sahiptir. Havada, boşlukta yürüyebilir, durabilir; su üstünde batmadan durabilir, dolaşabilir” (Ocak, 2012:90-91).

Genel olarak baktığımızda bu bölümde türbe, yatır ve ziyaret yerleri ile ilgili belli başlı kavramlar hakkında bir ön bilgi verdik. Zonguldak yöresinde bulunan ziyaret yerlerinin yukarıda açıkladığımız kavramlar ile ilişkisini belirterek saha araştırmasında tespit ettiğimiz yerlerin bu kavramlar ile kullanıldığını belirtmeye çalıştık.

3. ZONGULDAK YÖRESİNDEKİ TÜRBE, YATIR, ZİYARET YERLERİ İLE BU YERLERİN ÇEVRESİNDE OLUŞAN İNANIŞ VE UYGULAMALAR

Bu bölümde Zonguldak yöresinde tespit ettiğimiz türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin neler olduğunu iki alt başlık “türbe ve yatırlar” ve “ziyaret yerleri” adı altında aktardık. Türbe ve yatırlar içerisinde yörede türbe ve yatır olarak söylenen yerlerin nereler olduğunu ve kaynak şahısların bu kutsal mekânlar hakkında ne söylediklerini aktardık. Zonguldak yöresinde daha önce yapılan araştırmalardan da bu bölüm içerisindeki ilgili yerlerde alıntılar yaparak faydalanılmaya ve kapsamlı bilgi vermeye çalıştık. Saha araştırmamız sırasında yöre halkının türbe, yatır ve mezar kavramlarına aynı gözle bakmakta olup türbe, yatır ve mezarların ne olduğunun halkın bilincinde iç içe geçtiğini fark ettik. Aşağıda türbe olarak vereceğimiz yerlerin bir kısmı aslında yatır olsa da halk bunları türbe olarak ifade etmektedir. Ziyaret yeri olarak değineceğimiz bölümde Zonguldak yöresinde türbe, yatır, mezarların dışında kutsal olarak atfedilen çevresinde birtakım inanç ritüellerin olduğu ağaç, su, taş, mağara, kuyu, pınar vb. yerleri alt başlıklar halinde aktaracağız.

3.1 Türbe ve Yatırlar

3.1.1 Türbe

Zonguldak’ın Merkez ilçesinin Yeni Mahallesi’ne bağlı Efe Sokaktaki bir şahsa ait evin bahçesinde bulunan ve içerisinde kimin yattığı bilinmeyen bir türbe ile hemen yanı başında yer alan anıt ağaç bulunmaktadır. Mahalle içerisinde yapılan görüşmelerde bu türbenin Türkler ile Ermenilerin savaştığı zamanlarda burada ölen askerlerden birine ait olabileceği ifade edilmektedir (K.Ş.1). Türbenin yanında bulunan anıt ağacın Şubat 2001 tarihinde Kültür Bakanlığı Yüksek Kurulu tarafından koruma altına alındığı ve ağacın önüne de bunu belirten yeşil bir tabela asıldığı belirtilir.

“Burası şimdi eskisi kadar ziyaret edilmiyor. Fakat yine de burayı bilenlerin ya da duyanların gelerek burada dua ettiklerini görüyoruz. Eskiden buraya çok sık gelirlerdi. Özellikle burası şifa için ziyaret edilirdi. Kadınlar ve çocuklar

buraya gelerek bu türbede adak adayıp, bir kurban keserek kan akıtırlar. Bunun etini sağa sola dağıtırlardı. Çok eskiden buraya gelenler burada banyo da yaparlardı. Çocuklar başta olmak üzere kadınlar, türbenin olduğu yerden toprak alarak yıkanarlardı. Bu yıkanma ile hastalıklarından kurtulacağına inanırlardı. Çocuğu olmayanlar da çoğunlukla buraya gelerek adak adarlar, dua ederlerdi. Sonunda da çocukları olurdu. Çocuk olduktan sonra da buraya gelip, ziyaret ederlerdi. O zaman da kurban keserlerdi. Çoğunlukla çocuk olmadığı zaman ve hastalıklar için gelinirdi. Adak adamanın dışında burada bulunan ağaca bez ve çaput da bağlarlardı. Rahmetli dedem burada bez bağlayanlara kızardı. Duanızı edin. Ama çaput niye bağlıyorsunuz derdi. Şimdi bu bez bağlama ya da adak adama işlemleri görülmüyor. O zamanlarda bu türbenin etrafında bu demirler yoktu. Tel örgüsü ile çevriliydi. O tel örgüsünün etrafı bez ve çaput ile doluydu. Burada yatan kişi bilinmiyor fakat yatanın erkek olduğu söyleniyor. Eskiden bu mahallede Ermeniler kalmışlardır. Türbenin karşısında bulunan caminin orada bir ev gibi bir yer varmış. Orada yaşamışlar. Ama burada yatan acaba bizden Müslüman biri mi yoksa o ölen Ermenilerden biri mi bunu bilmiyoruz. Dedelerimiz, bize ermiş yatıyor burada derdi, biz de ermiş diyoruz. Savaş zamanında burada ölünce buraya gömmüşler. Daha sonradan burayı türbe haline getiren kişi mezarın baş kısmına bir kitap şeklinde taştan yapılmış, üzerine yazı yazılmış bir taş dikmiştir. Burayı türbe haline getiren Orhan adında soyadını bilmediğim bir kişidir. Eskiden çok içki içen bir adammış. Bu adam içki içmeyi bırakmış ve tövbe etmiştir. Bunun üzerine içkiyi bıraktığım zaman yedi tane türbe yapacağım demiş ve yaptırdığı türbelerden birisi de burasıdır” (K.Ş.1).

“Eskiden bu türbede define olduğu söylenirdi. Burayı kazmak için birkaç defa geldiler. Rahmetli babaannem o zaman onlara benim ölümü çiğnersiniz yine de size türbeyi kazdırmam diyerek gelenleri kovmuştur. Rahmetli babaannem, dedem askere gittiği zaman burada çocuklarla tek başına kalmıştır. O zamanlarda burada olan Ermeni askerleri babaanneme soruyorlarmış. Kocan yok başında. Tek başına çocuklarla korkmuyor musun? diye sorarmış. O da korkmuyorum, dermiş. Bu türbenin yanında bulunan ağaç kutsal sayılıyor. Bu ağacın dalından kimse alıp, kesip de yakmaz. Hatta ağacı kesip de yakmaya çalışanlar ağacın yanmadığını da söylüyorlar. Bir tek camimizin imamı, çürüyen zarar gören dalları kesip camide yaktığını biliyoruz. Dedemin annesi bu ağaçtan dal kesip yakmış ve gözleri bu

yüzden kör olmuş. O şekilde kısa bir süre sonra çok yaşamadan ölmüştür. Hatta dedemin babası da daha önceden ölmüş. Annesi de böyle olup ölünce dedem öksüz ve yetim kalıp başkaları dedemi büyütülmüştür. Seksen beş yaşında vefat eden dedem de türbeye dua eder, saygı gösterirdi. Türbenin yanında bulunan meşe ağacının kökleri bahçemizin çoğunu sarmış bir şekildedir” (K.Ş.1).

Diğer kaynak şahsımız ise türbeye konulan bazı eşyaların burada yatan zat tarafından kullanıldığını belirtmektedir.

“Burada yatan kişi belli değildir. Daha önceden buraya gelenler havlu koymuşlar. Takunya koymuşlar. Bir ibrik içerisine, bir kap içerisine su koymuşlar. O havlu ve takunyalar ıslak oluyordu. İbrikteki kaptaki su da azalmış oluyordu. Takunyaların üzerinde ayak izleri oluyordu” (K.Ş.2).

“Bu türbenin olduğu yer ve mahalle Zonguldak’ın en eski mahallelerinden biridir. Buraya pek bakılmamış ve ilgilenilmemiştir. Bu türbenin olduğu mahalle Zonguldak’ın belki de en unutulmuş diye tabir edebileceğimiz yeridir. Her sene bakanlığın Anıtlar Kurulundan buraya bakmaya ve fotoğraflamaya geliyorlar. Geçen sene yine iki erkek bir bayan buraya geldiler. Fakat bakımla ilgili hiçbir şey yapılmamıştır. Bize daha önce buranın bakımını yapacağız diye söylemişlerdi. Bakımla ilgili hiçbir şey yapılmamıştır. Gördüğümüz gibi anıt ağacın dalları, yanında bulunan elektrik direğinin tellerine deşmektedir. Bu da mahalle için bir tehlike oluşturmaktadır. Ben bu ağacın tellere deşen kısımlarını budayalım dedim fakat bana abi dokunamayız yasak diye karşı çıktılar. Biz buraya daha çok önem verilmesini isteriz. Çünkü burası bizim için değerli kutsal bir yerdir” (K.Ş.3).

3.1.2 Türbeler Yanı

Zonguldak Merkez ilçesinden beş-altı kilometre uzaklıktaki Sarımsak köyü mevkiinde yer alan Türbeler Yanı orman içerisinde yer almaktadır. Eskiden burada bulunan ve kime ait olduğu bilinmeyen mezara türbe adı verilmekte ve bu mevkie de Türbeler Yanı denilmektedir. Bu yere yağmur yağmadığı zaman köy halkı ve diğer komşu köylerin vatandaşları birlikte gelerek yağmur duasında buldukları belirtilmektedir. Eskiden bu mevkie yol ulaşımı olmadığından insanlar dağ içlerinde bulunan patika yerlerden yürüyerek yaklaşık üç-dört saatte varıp burada bulunan türbede dua ederler. Şu an buraya herhangi bir erişim imkânı

olmadığından ve türbenin fizikî yapısı tamamen yok olmuş olduğundan görüntü kaydı yapılamamış olup sadece ses kaydı ile gerekli bilgilere ulaşılmıştır.

“Eskiden yağmur duasına Türbeler Yanı dediğimiz yere giderdik. Bu yerde genellikle Zonguldak köyleri ve mahalleleri birleşerek burada yağmur duası yapardık. Burada bir tane eski bir mezar vardı. Fakat bu mezar şu an yok olmuştur. Yani toprak çökmüş ve yeri kaybolmuştur. Burası ormana yakın bir yer olduğundan arazi ve yapı ormana karışmış ve yolu da kapanmıştır. Çocukken kaşıkları belimize sokar, bu türbeye gelir, yağmur duası yapardık. Orada patika yollar vardı. Bu yollar ile gidilirdi. Fakat yollar çok eski olduğu için bozuk ve zahmetlidir. Bu türbe Sarımsak köyünün hudutları içerisinde kalmaktadır. Biz buraya yağmur duasına gittiğimiz zaman duamızı yapıp geri dönmeye başlarken hakikaten yağmur da yağmaktaydı. O kadar çok yağmur yağıyordu ki eve de gelemiyorduk. Yağmur duasına geldiğimiz vakit türbenin olduğu yerde bir koyun kesip kurban ederdik. Bu eti burada pişiriyorduk. Burada bulunan herkes bu kurban etinden faydalanıp yiyordu. Bunun dışında kazanda pilav, keşkek, tatlı yapılırdı. O zamanlar rençberlik vardı. Millet tarla ile bağla, bahçe ile uğraşır eker, biçerdi. Bu yüzden yağmura, suya çok ihtiyaç vardı. Yağmur yağmadığı vakit zora düşer, yağmur duasına çıkardık. Artık rençberlik kalmadı. Suyla ilgili milletin bir sorunu da yok. O yüzden artık kim bilir yağmur duasını, kim yapar bu işleri. Her şey eskidendi. Burada bulunan mezar bir kubbe halinde belirgin bir şekilde bulunuyordu. Fakat üzeri kapalı bir şekilde değil açıktı. Ama mezar bir kubbe halinde görünür bir şekilde başlığında büyük bir taşı ile ağaçların arasında bulunuyordu” (K.Ş.4).

Başka bir kaynak şahsımız burada ulu meşe denilen ağaçların bulunduğunu ve bu ağaçların etrafında da yağmur duası yapıldığını belirtmektedir.

“Bundan kırk-elli sene önce köyümde fizikî yapısı sağlam olan Türbeler Yanı dediğimiz yere gelir, burada yağmur duasına çıkardık. Ben oraya bir defa gittim. Çok uzak bir yerdir. Bizim köylerimizin en yüksek noktasıdır. En tepede bulunan ve orman içindeki bir mezardır. Bize herkes evden bir kaşık alsın demişlerdi. Biz de tahta kaşıklarımızı alıp oraya gitmiştik. Orada üç köy birleşerek bir boğa kurban ettik, yemekler pişirdik, dua ettik ve namaz kıldık bunun sonucunda da hemen ardından yağmur yağdı. Biz duadan sonra dönerken

yağmura hemen yakalandık. Eve zor geldiğimizi iyi hatırlıyorum. Şu an orada bulunan türbeye dair hiçbir eser kalmamıştır. Bizim üç tane köyümüzün arasında Ulu Meşe dediğimiz hatta bunlardan iki tane olup İkiz Meşeler dediğimiz ağaçlar vardı. Bunlardan biri yıkılmıştır. Sadece biri bulunmaktadır. Burada da yağmur duasına çıkılmıştır. Etrafında eski mezarlık vardır fakat biz onu türbe diye adlandırmıyoruz. Biz eskiden üç köy; Çağlı, Olukyanı ve Sarımsak köyleri yağmur duasını bu türbe denilen şu an fizikî varlığı olmayan yerde yapardık. Şu anda oraya gidilse dair türbenin bir kalıntısını bulamayız. Elli seneye yakındır o tepeye çıkılmıyor ve yağmur duası yapılmıyor. Türbeler genellikle defineciler tarafından tahrip edilip yok ediliyor. Bunun üzerine doğa olayları ile beraber bu yıkılan zarar gören türbeler daha da yok oluyor” (K.Ş.5).

3.1.3 Türbe

Zonguldak’ın Kardeşler köyüne bağlı Marıkpınar mahallesinde bulunan ve içerisinde kimin yattığına dair herhangi bir bilgi bulunmayan türbe bölge halkı açısından olukça önemli ve kutsal sayılan bir yerdir. Türbe olarak adlandırılan mezarın eskiden sıklıkla ziyaret edildiği belirtilmektedir. Bu yere insanlar genellikle çocukları hasta oldukları vakit çocukları ile birlikte gelerek, burada yapılan bazı işlemler sonucunda çocuklarının iyileşmesi için medet umdukları anlatılmaktadır. Bölgede yaptığımız incelemelerde bu türbenin niçin ziyaret edildiğini ve burada nasıl dua edildiğini tespit etmeye çalıştık.

“Buraya eskiden beri türbe denilmektedir. Burada kimin yattığına dair bir bilgi yoktur. Fakat orada bir ermiş yattığı söylenir. Eskiden orada bir mezar vardı. Sonra o mezar zamanla toprak olup kayboldu. Türbenin olduğu yerde ağaçlar bitmiştir. O zamanlar çocukları rahatsız olanlar, hasta olanlar buraya gelirdi. Rahmetli kaynanam yirmi beş sene önce bana elini verdi. Rahmetli kaynanamın sağ işaret parmağını üç defa sıvazlayıp Kulhü’yü (İhlas Suresini) okudum. Bana elini verdi. Bana kızım dedi. Ben bu işi yapamayacağım, rahatsızım. Ben sana devir daim edeyim. Ondan sonra çocuklar hasta olduğu zaman sana gelecek dedi. Buraya duyanlar geldi. Ben de çocukları aldım ve türbeye götürdüm. Çocukların üstündeki çamaşırları çıkarttım. Evde temiz bir havluya sardım. Çocukları türbeye götürdüm. Türbenin olduğu yerde tepede biraz yer var. Ondan sonra orada ben bildiğim sureleri, duaları okudum. Kul e’üzü birabbilfelak...

(Felâk Suresi), Kul e'üzü birabbinnâsi... (Nâs Suresi), Kul hü... (İhlâs Suresi) yü okudum. Sonra orada mezarın başucundan kibleye doğru sağ tarafa örtüyü çocukların altına sererek çocukları yuvarladım. Ama mezar o zamanlar pek belli değildi. Çünkü ağaçlar bitmiş, toprak biraz göçmüş. Aklıma gelenleri tekrar orada okudum. Sirtında çocuğun türbeye giderken bir atlet bırakmışım. O atleti orada bulunan ağaca astım. Ağaca astıktan sonra yola indim. Bismillahirrahmanirrahim dedim. Sonra yine çocuğun başı sağ tarafına getirerek mezarın olduğu yerde kibleye doğru çocuğu elimden atıp yuvarladım. Ve sonra “Al hastalığını ver iyiliğimi, al hastalığını ver iyiliğimi, al hastalığını ver iyiliğimi” diyerek üç defa böyle okudum. Sonra geldim, o çıplak getirdiğim çocukları burada evimde yıkadım. Köpek başı vardı. Köpek başıyla çocukları yıkadım. Ondan sonra ulu ağaç dibinden toprak aldım. Defne dalı aldım. Onları böyle kalbura koydum. Ondan sonra kalburu birimiz çocuğun üzerine tuttuk. Bir tanemiz de su koyup dökerek ben o kalburdan akan su, toprak ve defne ağacı ile beraber o çocukları yıkadım. Sonra tamam dedim. Diğerlerine bunları kaldırın, dedim. Ben de çocuğu duruladım. Çocuğu toprakla beraber giyindiremezsin çünkü. Ondan sonra yıkadım. Yıkadıktan sonra annelerine çocukları verdim. Böyle yaparak Allah'tan şifa dilerdik. Buraya belli başlı hastalıklar için gelen yoktu. Genellikle bayılan çocuklar, ayaklarından basamayan güçsüz çocuklar, gelişmemiş zayıf çocuklar gelir onları bu şekilde orada atıp yıkar, dua ederdik. Mesela hoca ile yerimizin arasında sınır taşı dediğimiz yer vardır. Bu sınır taşı üzerinde bacaklarında can olmayan yürüyemeyen çocukları yürütürdük. Birimiz çocuğu tutup yürütmeye çalışır, diğerimiz de Kul e'üzü (Felâk Suresi), Kul e'üzü (Nâs Suresi) Kul hü... (İhlâs Suresi) böyle onları okuyup dua ederiz. Bazen yaşlılar oluyordu. O yaşlılar eskidendi. Şimdi öyle bir şey pek yoktur. Eskiden o çocukları da getirirlerdi. Kırk tane kazıktan kıyık alırdım. O kıyığı da yıkarken ben kalbura koyar, çocukları onunla yıkardım. Yaşlılar o zaman iyi olurdu. Allah'a şükür çok insan bana geldi. Hasta olan çocukların hepsi iyi oldu. Bir tane çocuk buraya gelip burada bu işlemleri yaptıktan sonra öldü. O da şu yüzden ölmüştür. Çocuğun annesi Almanya'ya gitmiş. Çocuğu görüncesine bırakmış. Çocuğu daha sonra başkası halası da istemiş. Biraz da ben de dursun demiş. Bunlar birbiri ile sürekli bu çocuk yüzünden çekişme yaptıkları için o çocuk öldü. Biri ben bakacağım, biri ben bakacağım diyerek aralarında tartışmışlardır. Bunun dışında buraya gelen bütün çocuklar iyi olmuştur. Şu an çoğu evli, çoluğu çocuğu vardır. Yirmi beş-otuz tane

çocuğun hepsini iyi etmişimdir. Dua aldım. Kalbin temiz olacak. Ben parada pulda değilimdir. Buraya gelen hiçbir çocuğun anasından bana şunu alacaksın, bana bunu alacaksın dememişimdir. Bir tanesi yalnız dört metre elbiselik getirdi. Başka hiçbir şey almadım. Bir şey istemem, söylemem. Şimdi uzun zamandır bana bu iş için kimse gelmemektedir. Ben artık yaşlandım. Ana yaşım seksen iki ama küçük yazdırmışlar. 1940 doğumluyum. Artık elimi birilerini vermem gerekiyor. Ama artık elimi alan yoktur” (K.Ş.6).

3.1.4 Tekke Baba Türbesi

Zonguldak Merkez ilçesine bağlı Ontemmuz Mahallesi'nin Reşitpaşa Sokağında bulunan Tekke Baba Türbesi diğer adı ile Mum Türbesi, bölgenin en eski kutsal yerlerden olduğu söylenmektedir. Bu türbenin etrafında mum yakma, havlu koyma, tespih asma, güğüm ile dolu su bırakma, terlik ve sabun koyma gibi uygulanan ritüellerin dışında bazı gizemli olayların meydana geldiği de anlatılmaktadır. Yüz yüze bölge halkı ile yaptığımız görüşmenin dışında bu yer ile ilgili Zonguldak'ın yerel haber ajansları da bir haber yapıp kendine ait internet sitesinde yayımladığı görülmektedir.

“Tekke Baba Türbesine eskiden komşularımızla birlikte gider, burada dua eder, niyet ederdik. Bunun sonucunda da burada adet olan mum yakma işlemini gerçekleştirirdik. Duanın sonunda bir mum yakarak arkamıza bakmadan buradan ayrılırdık. Buranın asıl adını biz Mum Türbesi diye biliriz. Ama bunun dışında bir de Tekke Baba ile söylendiğini duymuştuk” (K.Ş.7).

“Burada yatan zatın adına Ermiş Tekke Baba derler. Benim hatırladığım bundan yetmiş sene evvel de burada olan bir türbedir. Benim nenem, ben küçükken orada yatan bir evliyadır diye bize söylerdi. Orası eskiden burada gördüğümüz gibi çevrili değildi. Orayı eskiden burada oturan Düzceli bir hanım yaptırmıştır. Onun rüyasına burada yatan ermiş girmiştir. Benim burada etrafımı yaptır demiş. Bunun üzerine bu hanımda bu türbeyi yaptırmıştır. Buraya insanlar uzaklardan da geliyorlar. Burada dileklerini dileyip adaklarını adıyorlar. Özellikle gelinip belli bir dua etme durumu yoktur. Buraya gelen insanlar ne istiyorlarsa onu diliyorlar. Sağlık, ev, araba almak, hayırlı bir kısmet bulmak veya okumak için gelip dua ediyorlar. Adak olarak da buraya havlu bırakıyorlar, tespih

adıyorlar. Burada eskiden türbelerde yapılan çocuk yıkama gibi bir âdet yoktur. Genellikle abdest alıp havlu adıyorlar. Mesela, Allah’a dua ediyorsun. Eğer benim bu işim olursa diyerekten oraya terlik adıyorsun, güğüm adıyorsun ya da havlu adıyorsun. Ama buraya dışarıdan gelen başka insanlar dua edip renkli bez bağlayarak da adak adıyorlar. Benim Ayşe adında kalbi temiz nenem, eskiden buradaki türbede ermişi görmüştür. Bu dedenin burada bulunan güğümden abdest aldığı, havluyu kullandığını söylerdi. Hatta bir defasında bu dede nenemi çarpmıştır. Çünkü dede görülmesini istememiş, onu rahatsız ettiğini söylemiş. Ben İstanbul’a gittim. Dileğim için oradan havlu getirdim ve oraya koyacağım. İnşallah Allah kabul eder. Ben eskiden dedeyi lohusa olduğum zamanda görmüştüm. Bu ermiş kafasında sarığı ile bana göründü. Ben hemen dua ettim, adak adadım ve oraya testi ve havlu bıraktım” (K.Ş.8).

“Mahalledeki komşulardan duyduğumuz kadarı ile burada bir ermiş yatıyormuş. Bu ermişin mezarında bulunan testinin suyunun azaldığını, havluların ve terliklerin ıslak olduğunu bazı zamanlarda da bu ermişin komşulara görüldüğü söylenir” (K.Ş.9).

Zonguldak haber ajanslarından “Yeni Adım Gazetesi” bu türbe üzerine “Ontemmuz’da Gizemli Olaylar ve Tekke Baba Türbesi” haber başlığı altında yaptığı araştırmada konumuza farklı bir kaynak teşkil etmektedir. Bu kaynakta, türbede yatan zatın bir ermiş olduğunu ve bu ermişin insan kılığına girerek ortalıkta dolaştığı (Karamalak, 2017) belirtilmektedir. Ayrıca türbede yatan ermişin mahalle halkından kendisini rahatsız edilenleri cezalandırdığı da anlatılmaktadır. Türbede bulunan havlulardan alan birinin gece rüyasına Tekke Baba girerek aldığı havlu ile onu boğduğu söylenmektedir. Yine cezalandırmanın dışında türbesinin başucunda dua edenlere yardım ettiği de (Karamalak, 2017)¹⁰ anlatılmaktadır.

3.1.5 Sinanlı Türbesi (Dede Yatırı)

Sinanlı Türbesi, Alaplı ilçesinin Alioğlu köyünün Sinanlı Mahallesinde yer almaktadır. Geçmişinin çok eskiye dayandığı belirtilir. Bu türbede yatan zatın kim

¹⁰ Daha kapsamlı bilgi için bk. <http://www.yeniadimgazetesi.com/diger/ontemmuzda-gizemli-olaylar-ve-tekke-baba-turbesi-h42723.html>

olduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Türbenin adı Dede Yatırı olarak da bilinmektedir. Köyün adının anlamı ise köy halkı tarafından, “Ali Alp” adında buraya birinin yerleştiiğini ve onun oğullarından birinin adının da buraya verildiği ifade edilmektedir. Yöre üzerine yapılan bir çalışmada köyün adının anlamı Alaplı ilçesinin en son uç sınır bölgesinde yer alan Kocaali köyünden ötürü verildiği ifade edilir. Bu bilgi İbrahim Oral’ın çalışmasında şu şekilde yer almaktadır:

“Kocaali’nin oğlu tarafından kurulmuş olması lazımdır. Zira insanlarda daima karalardan deniz kenarlarına doğru bir akma mevcuttur. Kocaali’nin oğlu da babasına darılıp, derenin batı yakasına bir ev yapmış olması akla çok yakındır. Hatta: Aynı aileye mensup oğullar, tarlalarına önce bir bek yaparlar. Bu bek ilk zamanlarda ürünü domuzlardan, ayıdan korumak için yaparlar. Sonra bir aralık sonunda birisi hemen o beki ev haline çevirirler. Orada yerleşir. Köyün kurucusu olur gider. Artık o köy onun adı ile anılır.” (Oral, 1995:39-40).

Yörede yapılan başka bir çalışmada Sinanlı Türbesinin geçmişi ve yapısı hakkında bilgiler şöyle aktarılmaktadır:

“Alaplı İlçesi Alioğlu Köyüne bağlı Sinanlı Mahallesinde bulunan türbe hakkında elimizde bilgi bulunmamaktadır. Türbenin eski hali yıkılmış ve yakın yıllarda mermerden yeni bir mezar yeri yapılmış. Mezarın boyu ve enini gördüğümüzde, bir hayli büyük bir mezar yapılmış. Yatır olarak bilinen türbe-mezarda yatan zat hakkında net bilgiler verilememektedir. Fakat çok eski yıllardan beri bu mekanda türbe olduğu belirtilmektedir. Türbe olarak bilinen mekanda, üzerinde Osmanlıca metinler bulunan ve Hicri 1200’lü yıllara ait iki adet olduğu tespit edilebilen taş bulunmaktadır. Türbeyi tanıtan bir taş var mı diye çevreye bakınırken, türbe alanındaki bir taş dikkatimizi çekti. Bu taş, üzerine mermer konarak, musalla taşı yapılmış” (Çetin, 2014:279-280).

Türbe ile ilgili yaptığımız araştırmada kaynak kişiler bu türbenin adının nereden geldiğini ve türbe etrafında yapılan halk inançlarını ayrıntılı olarak şöyle aktarmaktadır:

“Benim dedem doksan dokuz yaşında öldü. O anlattı bize. O mezarı açmışlar. Açarken mezardan ses geliyor, orada yatan diyor ki: Ben Sinandım (Sinandım). (Burada iki türlü isim belirtmesi vardır) Bana dokunma. Bu dedemin deyişidir. Ondan sonra onun ismi Sinanlı Türbesi olmuştur. Önceden orada bizim çocukluğumuzda Cuma ve Pazartesi geceleri ışık yanardı. Tabi artık zamanla o ışıklar kesildi. O ışıklar orada gezerlerdi. İnançlar azaldığı için bu ışıklar da kayboldu. Orada eskiden yağmur duası yapılır, kurban kesilirdi. Aynı bugün burada olduğu gibi hava güneşli olurdu. Dua etmeye başladın mı yağmur şakır şakır yağmaya başladı. Genellikle Cuma namazından sonra ya da Perşembe

günleri yapılırdı. Eski zamanlarda ilim sahibi, bilgili yaşlı kadınlar vardı. Burada da Bakmaca Garı vardı. Köyden rahmetli Bektaşların Muzaffer'in hanımı hastaydı. Bu kadına Muzafferin Hanımını baktırıyorlar. O diyor ki: Cuma ve Pazartesi günleri türbeye ışık yakacaksın. Yani mum yakacaksın. Sonra türbeden arkana bakmadan oradan ayrılacaksın diyor. Daha sonra hasta kadın iyileşiyor. O şekilde bir niyet dileme işlemi yapılırdı” (K.Ş.10).

“Burası Sinanlı Türbesi olarak bilinir. Mahallenin adı da oradan gelmektedir. Orada yanan ışıklar aslında yine yanıyor ama şu an teknoloji ile çok fazla ortalıkta ışık olduğu için o ilahî ışıklar gözüküyor. Bu ışıklar sadece burada değil, Eleşler'de Büyüktekke'de bulunan türbelerde de yanarmış. Ama artık her yer ışıkla dolduğu için bu ışıklar görünmüyor, derler. Eskiden türbemizin olduğu yerde yağmur duaları yapılırdı. Buranın tarihî geçmişi vardır. Bizans kalıntılarına ait eserler vardı. Ama zamanla hepsi kayboldu. “Çamlık” dediğimiz Ketenciler köyü ile Alioğlu köyü arasında sınır olan orman içinde büyük bir kale vardı. Burası yıkılmıştır ama kalenin kalıntıları hala durmaktadır” (K.Ş.11).

Türbenin olduğu yerde yapılan uygulamalardan biri de köylünün oraya yemek bırakması ve bayramlarda yapılan siretdir¹¹.

“Bir rivayete göre Yedi Kardeşler diye adlandırılan Yığılca'da bir türbe var. Onların iki tanesi bizim bu çevrelerde ve hatta biri de Sinanlı Türbesi olduğu eskiler tarafından söyleniyordu. Diğerlerinin nerde olduğu bilinmiyor. Benim rahmetli anneannem kimseye söylemeden akşamları Sinanlı Türbesine yemek götürürdü. Sabah o yemeklerin hiçbiri olmazdı. Yemekler bitmiş olurdu. Anneannem çok inançlı bir kadındı. Bunu niçin yapardı, bilmiyorum. Zaten gizlice gider gelir, kimseye de söylemez aileden başka kimse de bilmezdi. O da onun bir inancıydı. Eskiden insanlar böyle yaparmış. Saygı gösterip dua ederlermiş. Bize bu kadar söylerler, fazla bir şey söylemezlerdi. Sinanlı Türbesinde eskiden bayramlarda siretler olurdu. Köydeki herkes bayram namazından çıktıktan sonra evlerinden yemekler getirerek Sinanlı Türbesine gelir, orada Kur'an ve dualar okunur. Sonra orada bir bayram sabahı kahvaltısı yapılır,

¹¹ Siret kelime anlamı olarak, Alaplı ve Ereğli yörelerinin bazı yerlerinde bayram günleri mezarlıklarda yapılan Kur'an okuma ve yemek yeme âdeti olarak bilinmektedir.

getirilen yemekler köylü ile birlikte hep beraber yenilirdi. Bir de Kocaali köyünde bir türbe vardır. Orada yatan zat hakkında bilgi yoktur. Aslında burada da yatan kişi belli değildir. Eski insanların söyledikleri size de anlattığımız onların duydukları rivayet edilen bazı duyumlardır” (K.Ş.12).

3.1.6 Şehit Türbesi

Alaplı ilçesinin Aşağı Doğancılar, Çamlıbel, Okçular ve Tepe Köyü Mahallelerinin tam orta sınırında bulunan bu türbe bir asker mezarı olarak da bilinmektedir. Bu türbenin içerisinde sahabe mezarlarında olduğu rivayet edilen dilek taşı bulunmaktadır. Türbenin içerisinde bulunan mezarın üzerinde Kur’an-ı Kerim, Yasin-i Şerif, havlu, tespih, su testisi, seccade, başörtüsü ve cehennemden halas olma duası bulunmaktadır.

Şehit Türbesi hakkında pek fazla bilgi bulunmamaktadır. Ereğli ve Alaplı yöresi üzerine yapılan bir çalışmada bu türbe hakkında kısa bir bilgi yer almaktadır. Bu çalışmada:

“Köyde yaptığımız araştırmalarda türbedeki zat hakkında yeterli bilgiye ulaşamadık. Fakat türbedeki zatın, şehit olan bir kişi olduğu söylenmektedir. Bu şehidin kimliği hakkında yine yeterli bilgi sunulamamaktadır. Çok eski tarihlerde bu zatın buraya gömülmüş olabileceği dillendirilmektedir. Türbenin içinde, sandukanın başında 40-50 cm uzunluğunda yuvarlak bir mermer taş bulunmaktadır ama o taşa da bir yazıya kitabeye ulaşamadık” (Çetin, 2014:262) bilgileri yer almaktadır.

“Köyümüzün ismi Doğancılarıdır. Bu isimin eskiden Osmanlı döneminde burada doğanlar yetiştirilip bunların askerler tarafından haberleşme aracılığı ile kullanıldığından ötürü verildiği söylenir. Alaplı’nın asıl adı Ali Alp tarafından buralara zamanında yerleşen bir komutandan gelmektedir. Bu komutanın askerleri zamanla yayılarak Alaplı ilçesinin çeşitli yerlerinde yaşayıp ve buralarda şehit düştükleri söylenmektedir. Bizim buradaki türbemizde Ali Alp’in askerlerinden adı bilinmeyen birinin mezarı olarak bilinmektedir. Bu türbeyi yaptıran kişi Alaplı ilçemizin en eski kuyumcularından olan bir ailenin dedeleridir. Onların dedelerinden gelen bilgi ile burası böyle bilinmektedir. Buraya eskiden aşırı kurak olduğunda çevre köylerin insanları ile bir olarak gelinirdi. Burada kurban kesilir,

yağmur duası yapılırdı. Burada yağmur duası yapma geleneği yüz-yüz elli sene önceden gelindiği söylenmektedir. Burayı çoğu insan bilir, buradan arabaları ile geçerken durup dua ederler. Şehit Türbesine gelen insanlar niyetlerinde ne var ise onun için dua ederler. Özel bir dilek için bu türbeye geldiğini duymadım” (K.Ş.13).

3.1.7 Seyyid Molla Mustafa Türbesi

Alaplı ilçesinin Aşağıtekke ve Büyüktekke köyü içerisinde bulunan bu türbe Seyyid Mustafa (K.S) ye ait bir evliya olduğu bilinmektedir. Burada bulunan türbe Alaplı yöresinde bilinen bir konumdadır. Ayrıca Ereğli Müze Müdürlüğü tarafından da koruma altına alınmış ve düzenlemeler yapılmıştır. Bazı basın yayın organları buradaki türbe hakkında çeşitli tarihlerde internet üzerinden haberler yapıp paylaşmışlardır. Türbe hakkında en fazla araştırma Ereğlili öğretmen ve yerel tarihçi Recep Çetin tarafından yapılmıştır. Recep Çetin’in “Orhan Gazi ve Bir Fetih” adlı araştırmasının farklı yerlerinde bu türbe üzerine açıklamalarda bulunmaktadır. Bunun dışında merhum İbrahim Oral’ın “Alaplı ve Çevre İncelemeleri” adlı kaynağında da bu türbeye ait bilgiler yer almaktadır.

Türbenin yapısı eskiden ahşap bir halde bulunmaktaymış. Kısa bir süre önce burası bölge halkından ve gerekli yerlerden yardımlar alınarak tekrardan beton bir yapı ile inşa edilmiş. Ahşap yapı bu türbenin geçmişinin çok eskiye dayandığının kanıtıdır. “Bu türbe, 4-5 yıl kadar önce yeni haliyle yapıldı. Daha önce ahşap ve kötü bir durumdaydı. Türbe yapım tarihi hakkında, 250-300 yıl kadar geçmişi olduğuna dair bilgi aktarımının olduğunu duyduk” (Çetin, 2014:253).

Türbenin olduğu konum Alaplı bölgesinde yüksek bir tepeye sahip yerlerden birisidir. Buraya gelen ziyaretçilerin burada gelip dua ettikten sonra oturup dinlenmeleri için belediye ve kaymakamlık tarafından banklarla çevrelenmiştir. Türbenin olduğu yere ayrıca bir şadırvan yeri yapılmıştır. Bölge tepe bir konumda olduğu için oldukça serindir. Türbenin hemen önünde yine türbe zamanından kalma asırlık bir meşe ağacı bulunmaktadır. Türbenin dış kısmında giriş kapsının hemen sağ yanında kahverengi camlı bir çerçeve vardır. Bu çerçevenin içerisinde: “LA İLAHE İLLALLAH MUHAMMEDÜN

RESULÜLLAH” ve “BURADA MAKAMI BULUNAN SEYYİD MUSTAFA” (K.S) ifadeleri yer almaktadır.

Türbenin içerisine girdiğimizde iki kişiye ait sanduka ve biri sandukaların başında diğeri kapının tam karşısında olmak üzere duvara asılı bir halde Arap harfleri ile yazılmış iki mezar taşı bulunmaktadır. Yaptığımız araştırmada sandukalardan uzun olanının Seyyid Mustafa’ya ait olduğu, kısa olan sandukada ise bir belirsizlik söz konusu olduğu görülmektedir. Belirsiz olan mezarın başında bulunan taşın üzerinde:

“Ziyaretten murad olan heman duadır

Bugün bana ise yarın sanadır

Merhum ve meğfur Ahmed Hoca

Ruhuna Fatiha - 11” sözleri yer almaktadır.

Metne göre Ahmed Hoca isimli kişinin yattığı söyleniyorsa da bu taşın buradaki sandukalara ait olmadığı, aslında bu civarda kaybolan mezarlardan birine ait olduğu belirtilmektedir. Zamanla buradan bu taşlar ya alınarak başka bir yerlere götürülmeye çalışılmış ya da tahrip edilmiştir. Araştırmacıların burada çalışmalar yapması ile bu taşlar korunmaya başlanmıştır. Bu taş da alınarak bu türbe içerisinde sandukaların başlarına dikilmiştir. Halk arasında bir başka söylenti de bu yazılı taşın burada kısa sanduka içinde yatan zata ait olduğudur. Bu kişinin Ahmed Hoca olduğu ve bunun da Seyyid Mustafa’nın soyundan gelen biri olduğu söylenmektedir. Nitekim halk ve yerel tarihî araştırmacılar arasında birer söylenti olsa da bu kesin bir bilgi değildir. Üzerinden çok vakit geçmiş, burayı bilen insanlar ölmüş ve buranın en az üç yüz yıllık bir maziye sahip olduğu belirtilmektedir. Burada önemli olan bir husus söz konusudur. Bu husus Bolu’da türbesi bulunan Horasanlı Ümmi Kemal Hazretlerini, araştırmacı İbrahim Oral’ın Ereğli Gülüç’te kendisinin yaşadığı zamanlarda gördüğü ve üzerinde Horasanlı Ümmi Kemal ibaresi yazan taşta buradaki taşta olduğu gibi on bir rakamının yazılmasıdır. Bu rakam burada Ümmi Kemal ile Ahmed Hocanın bir yakınlığını mı işaret etmektedir? Ya da devamındaki sayı yazılmamış mıdır? Bunlar cevabı muamma olan sorulardır. Bu belirsizlik yöre üzerine yapılan bir çalışmada şöyle belirtilmektedir:

“Dikkatimizi çeken husus, yukarıdaki taşta 11 yazılmasıdır. Ya tarih yazılırken devamındaki sayı yazılmamıştır, ya da ayrı bir mesajı olmalıdır. Rahmetli İbrahim Oral öğretmenin de dikkatini çeken bu sayılar, Oral’ın kitabında belirtildiği üzere Gülüş’te (kendisinin yaşadığı zamanda gördüğü ve Horasanlı Ümmi Kemal ibaresi yazan taşta 11 olduğunu belirttiği) tespit ettiği başka bir mezar taşında da yazılı imiş” (Çetin, 2014:255).

Seyyid Mustafa’ya ait mezar taşı ise türbenin içerisinde duvarda asılı bir vaziyette bulunmaktadır. Bu taşta:

“Maşallah”

“Lailaheillallah Muhammed Rasulullah”

“Haza makamı Seyyid Mustafa Kuddise sirruh”

“Seyyid Ali Rıza Sene H.1280 – M.1864” ibaresi yazmaktadır.

Alaplı’da Osmanlı dönemine ait türbe ve yatırların olduğunu belirten İbrahim Oral kaynağında Seyyid Mustafa Türbesi hakkında ve burada yatan zatın kim olduğu üzerine bazı önemli bilgilere değinmektedir. Çalışmada bu bilgiler şöyle verilmektedir:

“Bölgedeki Osmanlı kalıntıları sadece türbeler ve yatırlardır. Sultan Orhan zamanında bunlar çok korunmuşlardır. Derviş kılığında diyar diyar dolaşanlardır. Halk bunlara din uluları gözü ile bakmaktadır... Bunlardan birisi Büyüktekke de ki Seyd-i Mustafa türbesidir. 1878 tarihli bir yazıtı vardır” (Oral, 1995:48).

Oral yukarıda bulunan bilgileri kaynağının ilk kısımlarında verdikten sonra ilerleyen bölümlerde “Büyüktekke’nin Tarihçesi” adlı başlığın içerisinde türbe hakkında daha ayrıntılı bir çalışma paylaşmaktadır. Burada bölgenin ismini de türbeden aldığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Büyüktekke Alaplı’nın en eski köylerindedir demiştik. Adını yakınında ki türbeden almaktadır. Türbenin kesin tarihi belli olmamakla beraber, yakının da bulunan Ali Ağa’ya ait 245 senelik bir mezar taşı, kesin bir tarih belli etmektedir. Kaldı ki bu taşın etrafında yazısız yüzlerce mezar ve taş bulunmaktadır. Yaptığım inceleme ve araştırmalara göre, Türbeye iki yüz m. doğuda, bir koca cami varmış. Bu cami, çevre köylerin ortak camisi olarak uzun zaman kullanılmış. Eleşler kelimesi El-İşlerden türetilmiştir. Köyün erkeklerinin ve kadınlarının eskiden beri sanatkar oluşları buraya el-işler dedirmiştir” (Oral, 1995:68).

Türbeler bulunduğu yörelerde halk arasında rivayetlerinin anlatılması ile bilinmektedir. Seyyid Mustafa Türbesi hakkında da yörede iki rivayetin olduğu söylenmektedir. Bu rivayetlerden ilki yörede yapılan çalışmada şöyle verilmektedir:

“Büyüktekte türbesine gelince: Türbe hakkında iki efsane dolaşmaktadır. Birincisi: Sultan Orhan ve Sultan Birinci Murat Ereğli ve Alaplı çevresinin fethine memur ettikleri, Ali Alp ve Gazi Çelebi'nin fetihleri sırasında, Ereğli kalesinin kapılarının açılması ve hazinenin yerini Türk komutanlarına devetmesi sonucu Ereğli'den kaçarak Büyüktekte'ye sığındığı, bu iyiliğinden dolayı Müslümanlarca çok sevilmesi, Müslüman olması ve Türbeye yatması üzerindedir. Ben bu var sayıma katılmıyorum. Bunun denmesinin sebebi de, Cumhuriyetten önce rumların buraya gelip ziyaret etmeleri, eğlence yapmaları, şarap içmeleri gibi olaylardır. Büyüktekte Türbesinin olduğu yer hayli yüksektir. Kuzeye bakınca Kara-deniz, doğu, batı ve güney tarafları Baba Dağlarının yeşil zinciri ile sarılmış piknik yapmaya değer bir tepedir. Yazın en sıcak olduğu günde burada mutlaka rüzgar eser ve serindir. Rumların tercihi bundandır” (Oral, 1995:68).

Yukarıda verilen bilginin alındığı kaynaktan anlatılan diğer rivayet de türbe etrafında oluşan inanç unsurları dile getirilmektedir. Buna bölüme baktığımızda şu bilgiler görülmektedir:

“İkinci iddia ve gerçek olanı da şöyledir. 1878 tarihli kapı üzerindeki tabelasında Seyd'i Mustafa demektir. Seyd- Efendi demektir. Sandukalıdır. Yanında yatan ikinci mezar ve sandukada oğludur. Bazıları kumandan diyorlarsa da bu da doğru değildir. Bu kişi, daha önce adı geçen Koca Cami'nin imamıdır. Çünkü, Tekkeler, türbeler askeri kumandanlardan ziyade din alimlerine yapıldı. Halen bir çok kişilerin buralara adak adamları, hastalıkları için şifa gerekçesi ile iplik, çaput bağlamaları, türbelerde yatan zattan şifa beklemeleri benim düşüncelerimi sağlamlaştıran gerekçelerdir. Yanında yatan kişinin de onun oğlu olduğu tamamen doğrudur. Çünkü; Bugün de ailelerin yanı başına gömülmeleri eski Türk geleneklerinin devamı olarak tekrar edilmektedir” (Oral, 1995:68-69).

Seyyid Mustafa Türbesi hakkında Ereğli'nin yerel haber sitelerinde birden fazla araştırma ve röportaj bulunmaktadır. Yerel haber sitelerinin birinde burada yatan zatın peygamber soyundan geldiği söylenmektedir. Kaynaktan bu durum ayrıntılı olarak şöyle aktarılmaktadır:

“Peygamberimiz Hz Muhammed'in torunu Hz Hasan'ın soyundan olan Seyyid Mustafa'ya ait türbe yeni haliyle ziyaretçi akınına uğruyor. Öte yandan Türbenin eski fotoları dikkat çekti. Alaplı ilçesinin Büyük Tekke köyünde bulunan “Seyyid Mustafa” türbesi çevre il ve ilçelerden gelen çok sayıda kişinin uğrak yeri oluyor. Ahşap olan eski türbe dikkat çekerken, Sandukalar başında dua eden vatandaşlar iyi dilek temennilerinde bulunuyor. Eleşler olarak bilinen Büyük Tekke Köyü'nün adını da Türbeyle bağlantılı olarak konulduğu rivayet ediliyor. Araştırmacı Yazar ve Öğretmen Recep Çetin'in konu ile ilgili yazısı şu şekilde:

Peygamber Efendimiz Hz Muhammed'in torunu Hz Hasan'ın soyundan günümüze kadar var olan gelen soya “Seyyid” denilmektedir. Büyük Tekke köyümüzdeki türbede de Osmanlıca yazılmış bir taşın anlaşıldığı kadarıyla yöremizde de Peygamberimiz Hz Muhammed'in soyundan insanlar yaşamış ve görev ifa etmişlerdir. Bu soydan olan o zatın ya da diğer zatların soy devamı günümüzde (yöremizde) devam etmekte midir bunu bilmiyoruz ama bu konu ayrıca araştırma konusudur.

Büyük Tekke köyündeki türbe, bir tepede ve gayet güzel bir yerde bulunmaktadır. Türbenin avlusunda, Osmanlı dönemi yöre tarihi üzerine ışık tutacak fazla sayıda Osmanlıca mezar taşının toplanmış olduğunu gördük. Bazılarını okuttuk da. Önemli bulduğumuz taşlar da oldu” (Gündem, 2019).

Çetin'in kaynağına baktığımızda ayrıca bu türbe üzerine söylenmiş bazı önemli rivayetlerin aktarıldığı görülmektedir. Burada yatan zatın Orhan Gazi döneminde yörede yaşanan savaşta ilk şehit olan kişinin mezarı olduğu şu şekilde anlatılmaktadır:

"Türbede emeği olanlardan biri olan, köy sakinlerinden İbrahim Efe'den, Türbede yatan zatın kimliği hakkında şu rivayetleri dinlemiş idik. "Biz çocukluğumuzdan itibaren şunları duyduk. 1300'lü yıllarda Orhan Gazi yöremize uç beyleri göndermiş. Yörede yaşanan çatışmalarda "ilk" şehit olan kişinin bu türbedeki zat olduğu rivayetini duyduk. Hatta o olaydan çok uzun yıllar sonra yine o şehidin bir yakını köye gelmiş (araştırma yapmak üzere) ve iddiaya göre bulduğu mezar taşına göre, bu benim büyük dedem demiş ve yine başka bir iddiaya göre de köyde kalmış ve türbedeki ikinci mezar da o kişiye aitmiş. Ama biz bir şekilde o kişilerin seyyid olduğu bilgisini sıkça duyduk" (Çetin, 2014:252-253).

Ereğli Ormanlı Beldesinde tarih araştırmacısı olan Recep Çetin'in kendi kaynağı dışında bu türbe hakkında ilçenin Ereğli Haber gazetesinin internet ortamında da bir yazısı bulunmaktadır. "Zonguldak Alaplı İlçesinin Büyüktekke köyünde Bulunan "Seyyidler" Türbesi Ziyaretçi Akınına Uğruyor" başlıklı yazısında şu bilgilere ulaşılmaktadır:

"Alaplı ilçesi Büyük tekke köyündeki Seyyid Mustafa Türbesi, Alaplı Tarih boyunca Osmanlı'nın ilk döneminden beri, Orhan Gazi döneminin Türkleştirdiği ve İslamlaştığı bir bölgedir. Alaplı'nın geçmiş yıllarda, Osmanlı döneminde görevlendiren yönetici ayarlarından biri olan Sait Mustafa Fakih adında bir zatın türbesidir. Yörede yaşanan çatışmalarda "ilk" şehit olan kişinin bu türbedeki zat olduğu rivayet olarak biliyoruz. Hatta o olaydan çok uzun yıllar sonra yine o şehidin bir yakını köye gelmiş (araştırma yapmak üzere) ve iddiaya göre bulduğu mezar taşına göre, bu benim büyük dedem demiş ve yine başka bir iddiaya göre de köyde kalmış ve türbedeki ikinci mezar da o kişiye aitmiş. Ama biz bir şekilde o kişilerin "seyyid" olduğu bilgisini sıkça duyduk. Bu türbe, 7-8 yıl kadar önce yeni haliyle yapıldı. Daha önce ahşap ve kötü bir durumdaydı. Türbe yapım tarihi hakkında, 250-300 yıl kadar geçmişi olduğuna dair bilgi aktarımının olduğunu duyduk. Alaplı'nın birçok köyünde peygamber soyundan gelen isimler var. Daha önce tespit ettiğimiz yıllarda, Mezar Taşların 1830 Yıllara ait olduğunu gördük. Bu Mezar Taşları incelediğimizde onlarında Sait olduğunu gördük" (Ereglihaber, 2017).

Seyyid Mustafa Efendi Türbesi hakkında haber yapan bir diğer internet sitesi "Haber Alaplı" dır. Burada türbe hakkında verilen bilgilerin dışında bölgenin içerisinde Cenevizlilere ait kalıntılar, su kuyusu ve Hristiyan mezarların çıktığı da şöyle belirtilmektedir:

"Alaplı İlçesi Aşağı Tekke köyü Seyit Mustafa Efendi türbesi yanında, Hristiyanlara ait olduğu öne sürülen mezarlar ve Cenevizlerden kalma bozulmamış su kuyusu ortaya çıktı. Alaplı İlçesi Aşağı Tekke Köyünde 1700 yıllarda âlim olarak yaşamış, çevre köylerden gelen öğrencilere ders verdiği belirten Seyit Mustafa Efendi türbesi yanında Hristiyanlara ait olduğu öne sürelen birçok mezar, Cenevizlerden kalma bozulmamış su kuyusu ve mezar sütunları ortaya çıktı.

Aşağı Tekke ve Büyük Tekke Eğitim ve Kültür Dayanışma Derneği Başkanı, İbrahim Efe: AA muhabirine yaptığı açıklamada, Seyit Mustafa Efendi türbesini dernek olarak restore ettiklerini belirterek, türbenin yanında Hristiyanlara ait olan mezarların restore edilmesi için yardım beklediklerini söyledi. Köyün tarihi çok eski yıllara dayandığını anlatan Efe, şöyle dedi: “Köyümüzde 1700 yıllarda yaşamış, 1863 yılında türbesi yapılmış, âlim Seyit Mustafa Efendi türbesinin etrafından Hristiyanlara ait olduğu öne sürülen, Müslüman mezarlarına göre başları kibleye değil ters yöne bakan birçok mezar var. Ayrıca türbenin yanında Cenevizlerden kalma olduğu belirtilen bozulmamış su kuyusu bulunmakta, mezarlara ait mermer sütunlarda ortaya çıktı. Dernek ve Köy Muhtarlığı olarak türbeyi yeniden restore ederek yeniledik. Restorasyon çalışması isteyen diğer tarihi dokuları tam olarak gün yüzüne çıkması için yardım bekliyoruz” (Anadolu Ajansı, 2011).

Seyyid Mustafa Efendi hakkında yapılan araştırmalar saha çalışmamızda önemli birer referans kaynağı olmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak yapılan araştırmalarda medyaya sunulmayan ve bizim kaynak araştırmamızın özünü oluşturan türbeler etrafında uygulanan inanç unsurlarına ait bilgileri burada aktarmaya çalıştık.

“Köyümüzün asıl adı Tekke-i Zir’dir. Diğer köyümüzde Tekke-i Kebir’dir. Bu köy eskiden birmiş ve Alaplı’daki bütün köyler buraya bağlıymış, en büyük köy burasıymış. Burada yatan zat 1863 ya da 1864 yıllarında yaşamış olan Seyyid Mustafa Efendidir. Bu türbe eskiden ahşap halde bulunmaktaydı. Bu türbenin zamanla yıkılacak duruma gelmesinden sonra biz burayı tekrardan onarıp beton halinde yeniden inşa ettik. Sadece dış yapıyı değil görüldüğü üzere buranın bahçe kısmını ve içerisindeki sandukalarını da yeniledik. Buraya eskiden yılına göre Cumartesi, Pazar ya da aşure günlerinde gelinirdi. Kazanlarla aşureler yapılır ve burada dua edildikten sonra biden fazla köy halkı ile birlikte bir bayram havasında kutlanırdı. Bu bir gelenektir. Her sene bu işlem yapılırdı. Artık bu aşure âdeti ortadan kalktı. Eskiden bir de buraya yağmur duasına gelinirdi. Köylüler burada birleşerek yağmur duası yapar, kurban keserek bir ibadet yaparlardı. Bu türbenin ahşap olduğu zaman etrafında bulunan çivilere, buraya gelenler dua ettikten sonra adak olarak renkli iplikler asarlardı. Yağmur duası ve aşure günü dışında farklı niyetler için de gelinirdi. Çocuğu hastalanan, evlilik dileyen, sıhhat isteyenler buraya uğrardı. Bu türbe halen faaliyettedir. Eskiden bir de burada renkli ışıklar olurdu. Onları biz gözümüzle görürdük. Burada ağaçların etrafında o ışıklar döner, dururdu. İnsanlar bir de buranın bir kutsal yer olduğunu bilirler ve buraya geceleyin gelmeye korkarlardı. Türbenin bahçesinde bulunan meşe ve gürgen ağaçları asırlıktır. Bunlar türbenin ahşap olduğu zamandan beri bulunmaktadır. Bu ağaçlara da bez bağlar, niyet ederlerdi” (K.Ş.14).

Aşağı Tekke köyü muhtarı ile yapılan görüşmenin sonucunda yukarıdaki bilgilere ulaşıldı. Ereğlili tarih öğretmeni ve araştırmacı Recep Çetin'in Ereğli ve Alaplı tarihini ele alan çalışmasının içerisinde de bu türbe hakkında önemli derlemeleri aktardığı görülmektedir. Peygamber Efendimiz Hz Muhammed'in torunu Hz Hasan'ın soyundan günümüze kadar var olan gelen soya "Seyyid" denilmektedir (Çetin, 2014:252). Bölgenin peygamber soyundan gelen birden fazla mezara sahip olduğunu da ayrıca belirtmektedir. "Büyük Tekke köyümüzdeki türbede de Osmanlıca yazılmış bir taşın anlaşıldığı kadarıyla yöremizde de Peygamberimiz Hz Muhammed'in soyundan insanlar yaşamış ve görev ifa etmişlerdir" (Çetin, 2014:252).

3.1.8 Erenler Türbesi

Erenler Türbesi Büyüktekke ile Yazıcı'lı arasındaki Sarıkayalar mevkiinde olduğu söylenen bir türbedir. Araştırma yaptığımız sahada bugün bu türbenin kalıntısı bulunmamaktadır. Hatta uzun zamandır bu türbenin varlığının bulunmaması türbe hakkında bilinenlerin de unutulma tehlikesi ile karşı karşıya getirmiştir. Bu türbe hakkındaki yazılı bilgiler İbrahim Oral'ın "Alaplı ve Çevre İncelemeleri" kaynağında ve Şenay Atalan'ın "Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı Ve Yaygın Halk İnançları" adlı yüksek lisans tezinde yer almaktadır. Oral kaynağında Büyüktekke'deki birinci türbeyi söyledikten sonra diğer türbeyi aktarmaktadır. "İkincisi Büyüktekke Yazıcı'lı arasında Sarıkaya'lar mevkiindeki Erenler Türbesidir. Büyük ağaçlar altındadır. Çocukluğumuz da yağmur duasına çıkılırdı. Hasta insanlar için iplik, çaput bağlanırdı" (Oral, 1995:48).

Atalan, tezinde burada yatan zatın Horasan Erenlerinden biri olduğunu ve buraya gelen insanların burada dua ettikten sonra türbeden çocuğu olmayanlar için çocuk, sütü az olan lohusa kadınlar için şifa ve ailede huzur ortamı için yardım istediklerini belirtmektedir (Atalan, 2000:20).

3.1.9 Abdal Türbesi (Ebdal Dede Türbesi)

Göktepe ile Hamzavakılı (Hamzafakılı) köyleri arasında olduğu söylenen bir türbedir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda bölge halkının böyle bir türbenin varlığından haberleri yoktur. Türbeler bakımsızlıktan ve bölge coğrafyasından ötürü zamanla kaybolmuştur. Köy halkının bize verdiği bilgilere göre burası

zamanla toprağın göçmesi ve sadece eski insanların uğramasıyla unutulup gittiği belirtilmektedir. Şenay Atalan'ın yüksek lisans tezinde de bu durum aynı şekilde aktarılmaktadır (Atalan, 2000:20).

Bu türbenin varlığını anlatan bir çalışma bulunmaktadır. Burada bu türbe Ebdal Dede olarak aktarılmaktadır. Atalan'ın çalışmasından ziyade bu türbenin fizikî yapısından bahsedildiği görülmektedir. Bu çalışmaya baktığımızda şu bilgilerle karşılaşılmaktadır:

“Alaplı ilçesi Göktepe Köyünde bulunan türbenin adı olarak, halk arasında “Ebdal Dede Türbesi” denilmektedir. Fakat türbe hakkında ve türbede yatan zat hakkında hiçbir bilgimiz bulunmamaktadır. Demir bir çerçeve içine alınmış olan türbede, mezar başında bulunan büyükçe bir başlık taş dikkat çekmektedir. Türbe çevresinde üzerinde Osmanlıca metinler olan birkaç mezar taşı da dikkatimizi çekti. Türbe hakkında bilgimiz yok dedik ama “Ebdal Dede Türbesi” adı verildiğini duyduk. Yörenin eski yıllara ait bir haritasını incelediğimizde Abdal Dağı adını görmüş idik. İncelediğimiz ilgili haritada, Abdal Dağı'nın, Musabeyli-Üveyikli hattında yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca aynı haritada, Göktepe ile Gülüç mevkilerinin arasında ŞİH (Şeyh) adında bir köy adı da yer almaktadır” (Çetin, 2014:276-277).

3.1.10 Taşpınar Türbesi

Alaplı Taşpınar'da varlığı bilinmeyen fakat Horasan Erenlerinden olduğu belirtilen türbelerden biridir. Bu türbe de Abdal Türbesi'nde olduğu gibi bölge halkı tarafından bilinmediği söylenmektedir. Bu türbe Şenay Atalan'ın yüksek lisans çalışmasında bir kaynaktan aktarılarak verilmektedir. “Alaplı Taşpınar'da yeri bilinmeyen, Horasan Erenlerinden olan bir türbedir. Hakkında sadece kaynak kitaplarda bilgi verilmektedir. Alaplı ve çevresinde yaptığımız araştırmada halkın buradan habersiz olduğunu öğrendik” (Atalan, 2000:21).

3.1.11 Yukarı Konuç Türbesi

Alaplı ilçesinin Bektaşlı köyünde bulunan bu türbenin tarihî geçmişi ve mezarın içerisinde kimin yattığı hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Sadece ismini bu bölgeden almıştır. Halkın nazarında bir ermiş, evliya olarak inanıp kutsal saydığı zatın mezarıdır.

“Türbe değimiz bu yere eskiden Ömerli, Aşağıdağ ve Bektaşlı köyü insanları birleşerek yağmur duasına gelirlerdi. Burada kurban kesilir, büyük kazanlarda kurban eti pişirilirdi. Bunun yanında helva ve börek yapılır, halk bunu

burada toplu olarak yendi. Dua yapılıp yemekler yendikten sonra yağmur anında bastırırdı. Ondan sonra köye yağmurdan yetişemedik. Bir de bu türbemizin yanında bulunan ağaca milletimiz adak adar, bez bağlardı. Evlilik, hastalık, para, ev veya çocuk için ne dileği varsa burada gördüğünüz ağaca bağlarlardı. Halen bile bu ağaca gelip bez bağlıyorlar. Buralar hep eski yerleşim yerlerdir. Buralarda lahit mezarlar ve bu mezarların kapakları çıkmaktadır. Bir de eskiden bu türbenin olduğu yerde bir taş vardı. Bu taşın üzerinde Arapça yazı, bu yazının altında da iki tane ayak izi ve aşağı toprağı doğru gösteren bir ok vardı. O taş daha sonra toprağın altında kalmıştır” (K.Ş.15).

3.1.12 Abdullah Yeşil Dede Türbesi

Abdullah Yeşil Dede Türbesi, Alaplı ilçesinin Çay köyünde bulunmaktadır. Buraya Alaplı başta olmak üzere Zonguldak’ın tüm ilçelerinden insanlar gelmektedir. Bunun dışında burayı yakın olan Sakarya, Düzce gibi diğer çevre illerden de insanlar ziyaret etmektedir. Türbe ile ilgili daha önceden araştırma yapılan kaynakları taradığımızda Şenay Atalan’ın yüksek lisans çalışmasına ve İbrahim Oral’ın Alaplı üzerine yapılan araştırmasına rastlamaktayız. Bu iki araştırmaya baktığımız zaman türbe hakkında burada yatan zatın Horasan Erenlerinden biri olduğu fakat halkın bu mezarı bilmediği belirtilmektedir (Oral, 1995:48-49 - Atalan, 2000:21). Fakat Çay köyünde bu türbe için yaptığımız araştırmalarda artık buranın bölge tarafından ve hatta Düzce, Akçakoca, Sakarya gibi yakın il ve ilçeler tarafından da bilinerek bir ziyaret yeri haline geldiği tespit edilmiştir.

Çay köyünde yaptığımız saha çalışmasında türbenin bir türbedarı bulunmaktadır. Türbedar ile yapılan görüşme sonucunda türbe hakkında kapsamlı bilgiye ulaşıldı.

“Burada yatan zat hakkında biz bilgileri dedelerimizden aldık. 1650 ve 1810 yılları arası Alaplı ve merkezi yokken bu türbenin olduğu yer merkez olarak kabul ediliyormuş. Alaplı’nın hiçbir yerinde cami yokken en eski ve bölgedeki ilk cami buradaymış. Daha sonra buradaki cami de şu an Alaplı merkezde bulunan cami olarak oraya taşınmıştır. O zamanın keresteleri ile yapılan araç gereçler şuan ki yeni yapılan caminin temellerinde kullanılmıştır. Zaten orası Vakıflar Genel

Müdürlüğü tarafından koruma altına alınmıştır. Burada yatan mübarek zat İstanbul Sümbül Efendi Dergâhından Avcı Ahmet Efendi aracılığı ile Anadolu'ya İslam dinini yaymak için gönderilen bir müderristir. Yetmiş yedi yıl burada irşat vazîfesi görmüştür. Buraya gelen defineciler zatın kitabelerini talan etmişler, buraları kazmışlardır. Daha sonra Rabbim bize buranın mescit, misafirhane ve diğer alanlarını düzenlemeyi nasip etti. Buranın türbedarlığını yapıyorum. Biz burayı koruma altına aldık ve bakımını temizliğini gönüllü olarak yapıyoruz. Burada zatın misafirhanenin içerisinde yer alan 1850 yılına ait savaş kılıcı bulunmaktadır. Buraya gelen insanlara gerek hizmetinde gerek ikramda yardımcı olmaya çalışıyoruz. Eskiden buraya çevre köylerle birlikte insanlar yağmur yağmadığı zaman yağmur duasına gelirlerdi. Yağmur duası bu gibi muhterem Allah dostlarının olduğu yerde onların yüzü suyu hürmetine yapılırdı. Burada eskiden büyük kazanlar vardı. İnsanlar gelir kurban keserdi. Bu kurban etini kazanlarda pişirir, dua eder, namaz kılar ve yağmur dilerlerdi. Bunun sonucunda da Allah duaları kabul eder, kuluna yağmur verirdi” (K.Ş.16).

Abdullah Yeşil Dede, bölgede en fazla ziyaret edilen türbe olduğu için bu türbe hakkında birçok rivâyet bulunmaktadır. Türbede yatan zatlar birer evliya, şehit, Allah uluları olduğu için buranın hikmetlerinin, kerametlerinin bazı insanlarla birebir yaşanıldığı da aşikârdır. Türbenin türbedarı bize bizzat yaşadığı gerçek bir olayı aktarmaktadır.

“Size yaşanmış gerçek bir olayı anlatacağım. Buna bizzat bende şahit oldum. Bir gün yine yazın çok kurak olduğu zaman burada yağmur duasına çıkıldı. Yağmur duasından sonra bir süre yağmur yağmadı. Bu köyde yaşlı bir amca, (büyüklerden biri) yağmur yağmadı diye bu türbeye geliyor. Eski zamanlarda olan büyük bir demir kazığı alıyor ve daha sonra işte biz dua ettik, yağmur yağmadı diye bağıra çağıra bu mübareğin kabrinin toprağına demir kazığı batırarak zarar veriyor. Ondaki kısa bir süre sonra hava bir kararıyor. Bir gürültü, bir gök gürlemesi, bir fırtına, bir yağmur kopuyor. Bu yağmur bir hafta hiç durmadan yağıyor. Bu türbenin olduğu yerden yukarıdan karşıda gördüğünüz dağın dibine kadar su ile doluyor. Çok büyük sel almıştır. Ama bu türbenin olduğu yere hiçbir şey olmamıştır. Buranın etrafından doğru dönüyorsun bakıyorsun her yer su içindedir. Ama türbenin olduğu yerde hiçbir şey yok bir

zarar görmemiştir. O adamın başına sonunda bir musibet geldi. Ama onu burada anlatmayalım. Bir de buraya gelinen dua ile ilgili bir husus vardır. Biz ananemize eğce deriz. Eskiden sıtma hastalığı çok yaygınmış. Bu sıtma üşüme, terleme gibi durumlar gösterirdi. Buraya sıtma hastası olan kişileri çocuk, yaşlı artık hangisi ise eğcelerimiz getirir, türbenin içerisinde duruma göre kaç saat kalıyorsa burada kalırlarmış. Ondan sonra burada iyileşip türbeden giderlermiş. Bizzat bunu kendim yaşadım. Benim eğcem ebeydi. Bunların okumuşluğu, görmüşlüğü vardır. Mesela, hasta olan hayvanı ineği eğcelerimiz okuyarak iyi ederlerdi. Burada mum yakma, bez bağlama gibi bir âdet yoktur. Bez bağlama, mum yakma âdetleri daha önceden olmuş ama biz bidate izin vermeyiz. Eğer olursa onları toplar atarız. Çünkü bizim dinimizde bidat yoktur. Ama tabii ki burada yatan zatlar Allah dostlarıdır. Onları ziyaret etmek onları hatırlamak önemlidir. Onların yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilek dilemek makbulüdür. Ayet de ne diyor: “Onlar ki Allah dostları onlara ölü demeyiniz. Vatan için ölenler, din için ölenler ve Allah için ölenlere ölü demeyiniz. Onlar sizi hisseder ama siz onları hissedemezsiniz.” Yaptığımız her neyse burada Kur'an ve sünnete uygun olarak olmalıdır. Burada yatan kişiler Allah için hizmet ettikleri için biz onlara saygı göstermeliyiz” (K.Ş.16).

Türbedardan aldığımız bilgiler Alaplı bölgesinde daha önceleri varlığı bilinmeyen bu türbenin daha sonradan yerinin tespit edilip inşa edilmesi ile bölge halkı, komşu il ve ilçelerden ziyaret edilen bir yer konumuna gelmiştir. Yaptığımız görüşmeler sonucunda buraya bizim dışımızda yerel tarihçilerin, Ankara ve İstanbul'da farklı üniversitelerden hocaların gelerek incelemeler de yaptığı belirtilir. Ayrıca devlet erkânından da bazı önemli şahsiyetlerin buraya gelerek dua edip, namaz kıldıkları yapılan görüşme sırasında özellikle ifade edilmiştir.

3.1.13 Dede Türbesi

Alaplı ilçesinin Fındıklı köyünde iki tane dede mezarı olarak bilinen türbe bulunmaktadır. Bu türbelerin yerleri şu an kaybolmuştur. Eskiden buraya insanların dua etmeye geldikleri belirtilmektedir. Fakat zamanla bu türbeler halkın define merakı yüzünden talan edilmiştir.

“Burası Dede Türbesi olarak geçmektedir. Burada eskiden bir mezar vardı. Bu mezar bir ermiş, dedeye ait olduğu söylenirdi. Zamanla burası doğa olaylarından dolayı yıkılmış, kaybolmuş. Bir de definecilerin buralarda yaptıkları kazılar da mezarların yıkılmasına neden olmuştur. Buranın adı Türbe Tepe’dir. Bölgenin en yüksek yeridir. Burada fındık ağaçları vardır. Fındık ekimleri yapılır. Köyün ismi de buradan gelmektedir. Köyümüzde çok fındık bulunmaktadır. Buraya eskiden insanlar yazları kurak olduğu zaman yağmur duasına gelirlerdi. Kurban kesilir, sonra köylüler hep birlikte evden çeşitli yemekler getirerek burada yenirdi. Bu türbenin olduğu yerde bazı akşamları eskiden mavili, yeşilli ışıklar yanardı. Ama artık teknolojinin gelişmesi ve insanların dinî inançlarının azalması ile bu ışıklar kayboldu. Bir türbemizde köyün girişine yakın yerde bir bahçe içerisinde yer almaktaydı. Orası da Dede Türbesi olarak bilinir. Oraya da yağmur duasına gelinirdi” (K.Ş.17).

Türbeler saygı duyulan kutsal mekânlardır. Bu mekânlarda gösterilecek herhangi bir saygısızlık sonucunda saygısızlık yapan kişi karşılık Allah tarafından cezalandırılır.

“Benim bildiğim bu türbede köylünün biri buraya geldiği zaman küçük tuvaletini yapıyor. Ondan sonra o kişi bir allameye uğramış rahatsızlanmıştır. Uzun süre hastalık çekmiştir.” (K.Ş.18)

Yukarıda anlatıldığı üzere türbede küçük abdestini yapan kişi çok geçmeden bir rahatsızlığa uğrayarak yaptığı saygısızlıktan ötürü Allah tarafından gazaba uğramıştır.

3.1.14 Dede Türbesi

Belen köyünde bulunan Dede Türbesinin tarihi geçmişinin uzun yıllara dayandığı söylenir. İnsanlar darda kaldığı, çıkmaza girdiği durumlarda bu türbeye gelerek türbe etrafında bulunan taşlarla sıkıntılarında kurtulmak için dilek diledikleri ifade edilmektedir.

“Belen köyünde Dede Türbesi vardır. Bu türbe de Fındıklı köyümüzdeki türbeler gibi yıkılmıştır. Buraya eskiden insanlar dilek dilemeye gelirlerdi. Türbenin etrafından taş alırdık. Bu taşlar irili ufaklı olurdu. Bu taşları okurduk. Bu

taşa hangi dileğimiz olursa mesela hastalıktan kurtulma, çocuk dileme, para, ya da evlilik dileme için dua ederdik. Sonra bu taşı dedenin mezarının yanı başına bırakırdık. Bunu çoğu kimse yapardı. Böyle bir umut dileme olurdu. Tabi orası da burası gibi yıkıldığından yerini görebilmemiz mümkün değildir” (K.Ş.17).

3.1.15 Dede Türbesi

Alaplı ilçesinin Kıran köyünde bulunan bu türbenin kime ait olduğu belli değildir. Burası Dede Türbesi yöredeki köylünün deyişi ile Dedecük Mezarı, Dede Yanı olarak da bilinmektedir. Mezar köy ahalisinin oturduğu yerin dışında köye yaklaşık bir km mesafede orman içi düzlük bir yerde bulunmaktadır. Bu mezar dikdörtgen şeklinde pirket taşla örülmüş, ortasında bir kavlan denilen ağaç bulunmaktadır. Bu ağacın dalına da eski bir seccade asılmıştır.

“Burada yatan zatın Eleşler köyünden doğru geldiği söylenmektedir. Bir rivayete göre bu Dede ermiş bir zat ve bazı kerametleri varmış. Bu Dedenin kerameti Eleşler’den buraya üç atlayışta yani üç sıçrayışta geldiği ve burada yaşayıp vefat ettiğiidir. Ayrıca bu yer dedenin ismi ile Dede Yanı olarak da geçmektedir. Havalılar kurak ve sıcak gittiği zamanlarda burada yağmur duası yapılır, kurban kesilir, bu kurban eti kazanlarda pişirilir, toplu bir şekilde köylülerle yenir. Dua sonrasında buradan elimizin boş döndüğünü ben hatırlamıyorum. Burada dua edip kurban kestiğimiz zaman yağmur yağardı. Buraya bir de insanlar gelerek dilek dileyip, bez adarlar. Genel de evlilik için ya da çocuk için buraya gelip bu türbenin etrafındaki ağaçlara paçavra asarlar” (K.Ş.19).

Türbelerin olduğu yerlerin yüksek mevkiiler olması burada yatan zatların Allah’a yakın olması ile ilişkilendirilmektedir. Kıran köyündeki Dede Türbesinin de yörenin en yüksek kısmında bulunması halkın bilincinde bunun oluştuğu görülmektedir.

“Köyümüzün adı Kıran’ın iki anlamı vardır. Bunlardan ilki eskilerimizin bize anlattığına göre köyümüz bir kıran hastalığına yakalanmış ve insanları kıran tutmuştur. Çoğu insan bu hastalıktan ölmüştür. Bir diğer anlamı da yüksekte bakış anlamına geldiğini söylerlerdi. Burası görüldüğü üzere Alaplı’nın en yüksek yerlerinden biridir. Burada bu Dede Mezarının olmasını da buna bağlarlar. Bu

insanların yüksek yerlerde yaşadığı söylenir. Çünkü bu kişiler birer evliya olarak belirtilen ermiş zatlardır. Burası şu an ziyaret edilmiyor ama insanların dara düştüğü zaman geldiklerini biliyorum. Yağmur yağmazsa bizim de ilk geleceğimiz yer burasıdır. Buranın bir kutsallığı var, biz buna inanıyoruz. Fakat dediğimiz gibi burada yatan zatın tam olarak kim olduğunu bilmiyoruz. Biz de sizin gibi araştırmacıların buraları inceleyerek burada yatan kişilerin tespit edilebilmesini çok isteriz. Çünkü kültürümüze, ata mezarlarımıza sahip çıkmak önemlidir” (K.Ş.20).

3.1.16 Dede Türbesi

Alaplı ilçesinin Onurlu köyünde bulunan bu türbenin kime ait olduğu belli değildir. Köy içerisinde yer alan türbe köy halkının kutsal sayıp benimsediği bir yerdir. Eskiden açık bir halde bulunan bu türbeyi köylüler kendilerinin çabaları ile üstü kapalı bir yapı haline getirmişlerdir. Türbenin bakımını üstlenen bir de türbedarı bulunmaktadır.

“Köyümüz 1993’te Bölücek köyünden ayrılmadır. Köyümüzün adı eskiden Omarlı idi. Sonra dönemin valisi Omarlı’ya en yakın Onurlu diyerek bu isim burada kalsın diyor ve köyün adı Onurlu oluyor. Burası bizim çocukluğumuzdan beri Dede Yanı olarak bilinen bir türbedir. Daha önceden bu türbe açık bir mezar halde bulunuyordu. Sonra bunu hayırsever vatandaşlar etrafını ve çevresini yaptırarak bir kümbet haline getirdi. Alaplı’da bilinen önemli bir türbedir. İnsanlar buraya gelirler, dua ederler. Başında bizim bildiğimiz kadar bir kitabe falan yoktur. Kime ait olduğu bilinmiyor. Burayı bize eskiden dedelerimiz elleştirmek iyi değildir, derlerdi. Başınıza musibet gelebilir, derdi. Gerçekten de buna kulak asmayan bazı kişilerin başlarına musibetler gelmiştir. Buraya eskiden bir kere yağmur duasına geldik ve dua ettikten sonra yağmur yağmıştı. Bazı insanlar buraya gelip burada namaz kılıp dua ederler. Onların elbette niyetleri vardır. Ama bu niyetler sadece özel bir niyet olarak değildir. Evlilik, çocuk dileme, hastalıktan veya borçtan kurtulma gibidir. Eski türbenin yani mezarın içerisinde bir de bir metre genişliğinde elli metre yüksekliğinde büyük bir ıhlamur ağacı vardı. Bu ağaç etrafa çok güzel kokular yayardı. Buraya herhangi bir Kültür Müdürlüğünden, belediyeden inceleme yapmaya ya da bakım yapmaya gelinmedi. Alaplı’dan Almanyalı bir abimiz var. Sağ olsun. Bakımına o yardım ediyordu. Bir

de biz burada iki sefer aşure gününde etkinlik yaptık. Türbemizin olduğu yerde aşure kaynatıp hem burada dua edip hem de köylü ile beraber aşure gününü idrak ettik. Türbenin olduğu yere eskiden biri zarar vermek istemiş. O zarar veren kişiye burada yatan zat görünmüş ve ona seslenmiş. Sen benim abdestimi bozdun demiş. Daha sonra bu adamın başına bir musibet gelmiştir” (K.Ş.21).

Türbelerde yatan zatların ayrıca hayvanlarının olduğuna dair bazı hikâyeler anlatılmaktadır. Türbenin türbedarı da burada yatan zatın bir geyiği olduğunu belirtmektedir.

“Benim evim türbenin karşısında bulunuyor. Ben de bu köyde türbenin bakımını ve koruyuculuğunu üstleniyorum. Yani buranın türbedarıyım. Eskiden benim babaannem buranın hakkında bize çok bilgi anlatırdı. Babaannemin anlatmasına göre eskiden burada akşamları bir kandil yanarmış. Bu kandil sabah ezanında sönermiş. Söylenenlere göre daha eskiden de buraya bir geyik gelirmiş. Gece bu geyiği babaanneler de görmüş. Gece gelir buranın önünde yatarmış ve sabah ezanı okunduktan sonra geyik buradan gidermiş. Burada bir yatacın olduğu bir ermişin yattığı söylenirdi. Hatta eskiden bu türbenin olduğu yerde akşamları bu yatan zatın mezarından kendi kendine bir delik açılır ve buradan ermişin kefeni gözükdü. Ben iyi hatırlıyorum. O zamanlar daha çocuktum. O kefeni biz görürdük. Daha sonra burada bir zatın yattığı köylü tarafından anlaşılınca burası çevrelenip bir kümbet içine alındı” (K.Ş.22).

3.1.17 Evliya Türbesi (Erenler Türbesi)

Alaplı ilçesinin Demirciler köyünün Erenler mevkiinde Orhan Gazi'nin ileri uç beylerinden biri olduğu söylenen bir türbe bulunmaktadır. Bu türbenin yanı başında bir mezar daha vardır. Bu mezar, anlatılanlara göre görülen rüyalardan yola çıkılarak kızına ait olduğu söylenmektedir.

“Burada bulunan türbe Orhan Gazi'nin ileri uç beylerinden biri olduğu ve buralarda halkı irşat etmek için gönderilen zata aitliği ile bilinmektedir. Onun yanındaki mezarda da görülen rüyalardan yola çıkarak kızının yattığı söylenmektedir. Çünkü bu türbede yatan zatın kim olduğuna buraya gelinen ve görülen rüyalardan yola çıkılarak varılmıştır. Buradaki zatın yanındaki mezarda tesettürlü saygı gösteren bir hanım görüldüğü belirtilir. Bu hanım onun karısı

olmaz. Çünkü hanım erkeğine bu kadar çok mesafeli durmaz. Bu kişi bir kızın babasının yanında durduğu gibi görülmüştür. Benim anneannem dinine bağlı ve bu türbe ile çok ilişkiliydi. Birinci dünya savaşının çıkacağını benim ananem bu türbe vasıtası ile burada yatan zattan ona haber gelmiştir. O zamanlarda bu savaşın çıkacağını çevresindeki herkese anlatmıştır. Burası altı yüz, yedi yüz yıllık bir mezardır. Bu türbe bize dedelerden itibaren koruma olarak bir miras kalmıştır. Dedemlerden babamlara, babamlardan bana doğru gelmiştir. Eskiden burası köyümüzde İzzet Çavuş diye bilinen bir büyüğümüz tarafından, ağaç çakma işlemi ile tahtalarla çevrilmiş. Daha sonra burayı babam beton halinde etrafını çevreleyip korumuştur. Benim yeğenim iki yaşındayken çocuk felci olmuştu. Hiç yürüyemiyordu. Eşim yedi gün onu buraya getirdi. Ondan sonra yeğenim yürümeye başladı. Hatta burada yatan zat benim yeğenimin rüyasına girmiştir. Bu iki yaşındaki çocuk konuşabilir mi ya da rüyasını anlatabilir mi hayır. Yeğenim bana ben rüyamda o mezarda yatan kişileri gördüm. Bunlardan biri atlı bir kadın, diğeri de yaşlı bir dedeydi dedi. Tabi Allah daha iyisini bilir. Ama burada yatan değerli bir zattır. Ben şunu söyleyeyim. Bizim köyümüz çok badireler atlatmıştır. Bunun hepsini de burada yatan zata bağlıyoruz. Şu an köyümüzün gençleri çok iyi yerlerdedir. Köydeki insanların birbirleri ile komşulukları çok iyidir. Ben bunları burada yatan zata gösterilen saygıdan, buraya dua edilmesi ve hatırlanıp korunmasına bağlıyorum. Bu bölgelerde çok fazla ermiş zatlar yatmaktadır. Mesela karşı köyde Erenler Türbesi vardır. O farklıdır. Her köyün bir kutsal yeri bulunmaktadır. Bizim köyümüzün genel tarihine baktığımız zaman Tuna Boyundan gelen Türkler olduğu dedelerimiz tarafından söylenirdi. Allah rahmet eylesin. Halamın oğlu vardı. O çok iyi bilirdi ama ömrü yetmedi. Alaplı ilçesinin milli eğitim müdür yardımcısıydı. Buranın yolu eskiden geçiş güzergâhı idi. İnsanlar atlarıyla vesaire giderken buralardan geçerdiler. Burada da eskiden su testileri olurdu. Su vardı. İnsanlar geçerken burada yatan bir zat var. Onun yanında da suyu olur diye atları veya katırları ile geçerken burada durup hem dua edip hem de su içtiklerini bize anlatırlardı. Eskiden biz burayı definecilerden korumak için akü tarzında bir şey yerleştirdik. Bu akü ezan okurdu. Defineciler buraya geldiği zaman kazmayı vurduğunda bu akü ezan okur, adam her şeyini bırakır kaçar. Sonra vay efendim mezardan ezan sesi geliyor diyerek bir söylenti olurdu. Hayır! O söylenti değil, zaten onu korumak için oraya biz koyduk. Şu an burası briket ve demir halde duruyor. Ama biz bunu şimdi bir kubbe haline

inşallah alacağız. Buraya özellikle Kurban bayramının ikinci günü ve ramazan bayramının üçüncü günü “siret” biz ona “sıyrat” deriz. Ziyaret amaçlı bütün köylü ile toplanarak ziyarete gelir, burada dua ederiz. Eskiden bir de burada dilek dilenip bez bağlanıyordu. Ama artık o adetleri pek görmüyoruz” (K.Ş.23).

Araştırma sırasında kaynak kişilerle yapılan mülakat sırasında özellikle köylerinin adlarının ne anlama geldiklerini söylemek istedikleri görüldü. Ya da köy adlarının anlamını bilmeyenler de bunları bize sorarak ne anlama geldiklerini öğrenmek istedikleri de olmuştur. Kaynak şahısların köy adlarının neler olduğunu, niçin verildiklerini aslında burada yatan zatlarla olan ilişkiye bağladıkları da özellikle belirtmektedirler.

“Demircilerin adı şöyledir. Karşı köyün adı Derebeyi’dir. Buraya Orhan Bey’in askerleri Bizans’tan arındırmak için gönderilmiş ve buralar yurt yapılmaya çalışılmıştır. Mesela şu mezarlığımızda bizim Herakles’in kızının mezar taşı bulundu. Ama bu taşı bulanlar bunu ne yaptı bilmiyorum. Bunu yapanlar hakkında bir bilğim yok. Taş en son Amasya’da görüldü. Biz bunu araştırdık. Taş artık satıldı ya da taşındı ayrıntısını bilemeyiz. Şimdi Herakles’in kızının mezarından ve bazı çevre köylerde, Bizans imparatoru dönemine ait paralar altınlar falan da çıkıyor. Bunları biz görüyoruz ya da duyuyoruz. Yani Osmanlı’nın kurucuları ya da eski Türk boylarının beyleri her zaman Bizans’tan bölgemizi arındırmak için önemli ilim sahibi din adamlarını ya da dinî yaymak için görevli olan askerleri buralara irşat için gönderirmiş. Mesela karşıda Musa Beyli köyü, İsa Fakılı köyü bu adamın fıkıh ilmine vâkıf bir kişi olduğu söylenir. Eskiden buraya Ahi Evran’ın kabilesi geliyor. Bu kabilenin adamları da esasen bunlar olduğu atalardan söylenirdi. Burada Ahiler köyü vardır. Bu bunun ispatıdır. Ahiler ne demek sanatkâr insanlardır. Burada da sanatla uğraşan geçmişte veya şimdi çok insan vardır. Bu sanatla uğraşanlarda burada duran zatların askerlerin kılıcını, kalkanını ya da atının nalı ile ilgili işlerin yapıldığı sanatlar ile uğraşmışlardır. Bir diğer köyümüzün eski adı Körükaltı’dır. Körükaltı ateşte demirin, kılıcın, bıçağın dövüldüğü yerdir. Bu da bunun bir ispatıdır. Orası biraz eğimlidir. Körük olan yer üstte körükaltı dediğimiz yerde aşağıda bulunuyormuş. Sıcak demircilik burada yapılmıyormuş. Köyün ismi de yani Demirciler buradan gelmektedir. Bu körükçüler bir evden türemişlerdir. Sağırlar diye bir yer vardı,

onlardan gelmişlerdir. Bir de Yenidoğanlar köyünde bir zat vardı ama oraya sahip çıkılmadığından bu zatın taşları falan hep kaybolmuştur. Aslında buralar çok önemli zatlarla doludur ama bizim insanımız tarihine sahip çıkmadığından bunlar hep yok olmuştur.” (K.Ş.23)

“Köyümüz Ömerli köyünden 1993 yılında ayrılarak Demirciler adı ile bağımsız olmuştur. Köyümüzün ismi eskiden burada çok fazla demir döven ustalarla dolu olduğundan dolayı adını buradan almıştır. Bir de buralarda eskiden un öğüten eski değirmenler vardı. Buraya Erenler Türbesi adı verilir. Buraya insanlar hasta olduklarında ya da başka bir dilekleri olduklarında gelir dua ederler, şifa beklerler, bez bağlarlar, mum yakarlardı. Özellikle yağmur duasına gelinir, dua edilir ve kurban adanırdı” (K.Ş.24).

3.1.18 Dede Türbesi

Alaplı ilçesinin Ortacı köyünde bulunan bu türbe Dede Türbesi olarak bilinmektedir. Burada kimin yattığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Ama burada peygamber soyundan gelen bir Seyyidin ya da buraları irşat amacı ile gönderilmiş olan bir şehidin yattığına inanılır. Bu türbe hakkında Ereğli ve Alaplı üzerine tarihî araştırmalar yapan Çetin’in çalışmasında şu bilgiler yer almaktadır:

“Alaplı’ya bağlı Ortacı Köyünde yaptığımız bir araştırmada, köy mezarlığında ilginç bir türbeden haberdar edildik. Türbede yatan zâtın boyunun (mezarı-sandukası) çok uzun olduğu görülmektedir. Nedenini bilmiyoruz ama ya zâtın boyu uzun olmalı ya da mezarın boyu uzun yapılmış olmalıdır. Tek mezar bulunan türbede, ilgili mezarın başında çok eski yıllarda kitabesiz-yazısız iki taşın olduğu ifade edilirken, ilgili zat hakkında köy halkının hiçbir bilgisi olmadığı da dile getirilmektedir” (Çetin, 2014:259).

“İlgili zâtın olduğuyla ilgili yaptığımız şifahi araştırmalarda, örneğin köy sakinlerinden Yaşar Yılmaz ile de yaptığımız bir röportajda; zâtın, özellikle Orhan Gazi döneminde (1315-1350 yılları) Alaplı-Ereğli yöresine gönderilen akıncılardan biri olabileceği dile getirilmektedir. Hatta, Selçuklu Devletinin son yıllarında ve Osmanlı Beyliğinin-Devletinin ilk yıllarında Anadolu’nun her yerine gönderilen “gönül insanlarından” biri olduğu belirtilmektedir” (Çetin, 2014:259).

“Malumunuz olduğu üzere, Türkler fethetmek istedikleri yörelere, önce öncü adamlar ve kuvvetler göndermişler, onlar da kendilerine verilen görevleri yerine getirmeye çalışmışlardır. Bu akıncı-öncü insanlara, Anadolu’nun her yerinde rastlamak mümkündür. Bu kişiler, genellikle tasavvuf adamları olarak göze çarpılmaktadırlar. Görevleri icabı, gittikleri yörelerde insanların gönüllerine girmek onlara çeşitli yardımlarda bulunma misyonunu üstlenmişlerdir. Ortacı Köyündeki zatın adının “Orhan (Sultan) Efendi” olarak bir belgede tespit edildiği iddia edilmektedir ama bu yönde bize bir belge gösterilmemiştir.. Türbede yatan zatın kimliği hakkında bilimiz bulunmamaktadır” (Çetin, 2014:259-260).

Orhan Gazi'nin Alaplı ve Ereğli yöresini ziyaret ederek burada birden fazla vakıf eserleri bıraktığı yapılan araştırmalarda anlatılmaktadır. Burada özellikle belirten durum bu köyde Orhan Camiinin bulunmasıdır. Bu camiinin yapımı da Orhan Gazi zamanına dayandığı ve onun tarafından yaptırılan vakıf eserlerinden biri olduğu söylenmektedir. Yöre üzerine yapılan çalışmada bu durum şöyle belirtilmektedir:

“Bize sunulan bir belgede yöredeki Sultan Orhan Vakıfları hakkında bilgi bulunulduğu da belirtilmektedir. İlgili o belgenin okunmasından anladığımız o ki, yöredeki yani köy civarındaki bir camiinin “Sultan Orhan'ın bina ve inşa ettiği” anlaşılmaktadır ki o belge yine aşağıda okuyucularımıza sunulmuştur” (Çetin, 2014:260).

“Orhan Efendi'nin! (türbedeki zat her kimse) yine bir akıncı olduğu, bahsedilen yörede Türkleştirme İslamlaştırma görevi ifa ettiği düşünülmektedir. Orhan Efendi'nin Alaplı yöresindeki ilgili görevin aynısını Ereğli'de Seyyid Nasrullah Efendi'nin yaptığı bilinmektedir. Ereğli ve Alaplı yöresinde fazlaca Sultan Orhan Vakıf eseri kaydı göze çarpmaktadır. Hatta ilgili Ortacı Köyündeki Orhan Camisi de bu vakfın bir eseridir. Bu vakıf, yörede-köyde kurulmuş olan bir vakıf mıdır bilmiyoruz. Fakat, bu vakfın köyde kurulmuş olduğu inancı taşınmaktadır. Yine Orhan Camisinde alınıp, caminin karşısında Kuran Kursu olarak hizmet gören binanın içinde bir duvarda asılı duran Osmanlıca Levha da bulunmaktadır” (Çetin, 2014:260-261).

Ortacı köyünde kaynak şahıs ile yaptığımız görüşme sırasında burada yatan zatın kimliği dışında zatın kerametleri ve burada oluşan hikâyelerinin anlatılması önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

“Benim çocukluğumda yağmur duası yapılırken o zamanın molla hocaları vardı. O hocalar tekke eğitimi almış eğitimli molla imamlar olarak da bilinirdi. Biz oraya altı-yedi köy birleşerek kadın, erkek, çoluk çocuk oraya toplanırdık. Elbiselerimizi, şapkalarımızı bize ters giydirelerdi. O molla hocalar duaları okur, biz âmin derdik. Ellerimiz baş aşağı bir şekilde olurdu. Türbenin olduğu yerde kurban kesilir, pilavlar, etler, tatlılar pişirilirdi. Orada biz ortalama bin, iki bin kişi olurduk. Bu duayı yaz mevsiminde haziran, temmuz ve ağustos aylarında yapardık. Biz duayı yaptıktan hemen sonra hiç kimse bir yere dağılmadan Cenabı Allah bir bulut gönderir, ortalık bir gök gürültüsü bir fırtına kopardı. Sonrasında hiç durmadan aralıksız bir gün bir gece yağmur yağardı. Eskiden bize nenelerimiz, dedelerimiz burada yatan dede hakkında hikâyeler anlatırdı. Benim bildiğim bu hikâyelerden biri: Buraya eskiden defineciler geliyor ve mezarın olduğu yeri kazmak istiyorlar. Sonra mezarın olduğu yere kazmayı vuruyorlar. Artık ölen ölmüş, üzerinden zaman geçmiştir. Mezarı açtığı zaman ne bekleyecek,

kemik vardır, orada diye düşünüyorlar. Dedenin ayakucuna doğru kazmayı vuran adam bakıyor ki dedenin ayağına kazma gelince dede ayağını yukarıya çekiyor. Ondan sonra dedenin ayağı kanamaya başlıyor. Bunlar onu gördükten sonra kaçıp oradan uzaklaşıyorlar. Bu definecilerin başı, bu olaydan sonra kırk gün yaşıyor. O kırk günün sonunda ölüyor. O adamı ben biliyorum, adam sağlam ne hastalığı ne bir şeyi var. O sağlam adam kırk gün sonra öldü. Oranın böyle bir hikâyesi vardır. Bir de bundan sekiz sene önce benim evimin önüne bir tane Mercedes yanılmıyorsa elli dört plakalı bir araba geldi. Gelenler yabancı tanımıyorum. Ben o zaman yine muhtarım. Bir tanesi sakallı okumuş bir adam, bir tanesi de normal bir vatandaştı. Bu sakallı adam beni görünce işte benim rüyamda gördüğüm bu adamdı dedi. Ben şaşırdım. Hayırdır abi! Siz neyin peşindesiniz dedim. Açık konuşun da şu işi öğrenelim dedim. Abi dedi. Biz seni rüyamızda gördük. Burada dede var dedi. Sen bu dedeye ne yaptın diye bana sordular. Ben dedeye bir şey yapmadım. Ben onun olduğu yeri düzenledim, yol yaptım dedim. Sonra bu adamlar bana dedenin sarığı ve sandukasının örtüsü yokmuş dediler. Ben de evet dedim. Biz dediler birileri tarafından gönderildik. Bunları dedenin olduğu yere teslim edeceğiz dediler. Ben de onları aldım, götürdüm. Onlar getirdikleri eşyaları oraya yerleştirdiler. O zamanlar türbe daha yapılmamış inşaat halindeydi. Beni ne şekilde gördünüz dedim. Biz seni dedenin türbesini yaparken gördük dediler. O adamlar sabah namazından sonra ortalıkta kimse yokken geldiler, getirdikleri eşyaları yerleştirdiler ve sonra dua edip gittiler. Ondan sonra ben o adamların ne adını duydum ne kendilerini gördüm. Nerden gelip nereye gittiklerini söylemediler. Ben türbenin etrafını, bakımını falan hep üstlendim. Köyden bazı arkadaşlarla beraber halen oranın bakımını üstleniriz. Türbenin içerisine Kur'an-ı Kerim aldım. Arabistan'dan bir dua kitabı getirdim, oraya koydum. Türbenin içine çiçekler astırdım. Eskiden yaz mevsiminde yağmur yağmadığı zaman türbenin olduğu yerden sanki böyle rüzgâr uluması gibi gürültülü ya da adam ağlaması gibi çok kuvvetli bir ses duyulurdu. Uzaktan bir ses gelirdi. O zamanlar o eski molla hocalar derdi ki: Dede yağmur istiyor. Dede dua, Kur'an istiyor, derlerdi. Yağmur duasına çıkılırdı. Bu dediğimiz şey kırk elli sene önce olurdu. Dedenin orada dua yapıldıktan sonra uğultular kesilirdi” (K.Ş.25).

Bir de büyük babaannem bize bir anısını anlatırdı. Türbenin olduğu yerde büyük bir töngele ağacı vardı. O töngele ağacının olduğu yere bu eski cami sökülüp taşınmıştır. Orası taşınırken benim babaannem de orada çalışmıştır. Ona bir gece rüyasında sarıklı sakallı hocalar görünüyor ve diyorlar ki: Sen de o camide çalıştın hakkını aldın mı diyorlar. O da almadım diyor. Ona diyorlar sen git. Dede'nin olduğu yerde döngel ağacının altında altın var, kimseye söylemeden hakkını al diyorlar. O gidiyor alıyor. Bir hafta sonra yine aynı rüya görünüyor. Yine git al diyorlar. Yine gidiyor, altınları alıp geliyor. Sonra büyük dedem bakıyor ki babaannemin çıkısında altın var. Sen bunları nerden buldun diyor ve veriyor sopayı. Sonra babaannem anlatıyor. Beni gece rüyamda çağırıyorlar, ben de kimseye söylemeden gidip alıyorum diyor. Sonra zamanla söyledikçe babaannemin rüyaları kesilip altınlar görünmemeye başlamıştır. Bir de babaannemin bu sırrı ortaya çıktıktan sonra da camiden babaannemin taşıdıkları bütün eşyalar, ağaçlar tekrardan o eski caminin olduğu yere gecedan sabah namazına kadar geri taşınmıştır. Bir de dedenin olduğu yerde abdest almak için bir kuyu vardır. Mesela geceleyin sabah namazına doğru dedenin türbesinden beyaz sarıklı adamlar çıkıp o kuyudan abdest alarak camide sabah namazını kıldıklarını ve camiden güldür güldür dua seslerinin geldiğini duyanlar ve göreneler de vardır. Şimdi oranın bir çeşmesi yoktur. Oraya biz bir çeşme yapacağız” (K.Ş.25).

Dedenin kimliği hakkında bilinen ve anlatılan hikâyelerin dışında dedenin bulunduğu türbeye gelen insanların uyguladıkları birtakım halk inançları da yer almaktadır.

“Çocuğu olmayan bayanlar buraya gelerek türbenin olduğu yerde iki rekât namaz kılıyor, sonra dua ediyor. Halen de buraya gelenler var. Ben şimdiye kadar beş altı kişi duydum. Buraya gelip dua ettikten sonra çocukları olmuştur. Hatta hasta olan yetişkin ve çocuklar da buraya getirilerek burada namaz kılıp ve dua ettikten sonra şifa bulduklarını bana söylediler. Beni telefonla bile arayanlar olmuştur” (K.Ş.25).

“Bizim bu dede dediğimiz türbelerden buralarda birkaç tane vardır. Ama bizimkisi kadar bakımlısı pek yoktur. Orası eskiden sadece bir mezar halinde bulunuyordu. Başında siyah bir taş vardı. O taş sandukanın içindedir. Bir yazılı taş

daha olduğu söyleniyor ama taşı zamanında birleri alıp götürmüştür. Şimdi türbenin içerisinde eski mezarın olduğu yerden taşları vardır. Eski mezarın etrafında birbiri üzerine çakma tahtalardan bir ahşap vardı. Sonra onlar yıkılınca burası yeniden yapıldı. Bir de burada bazı gecelerde ışıklar yanardı. Biz o ışıkları görürdük. Sonrasında eskiden burada mum yakarlardı, fener yakarlardı. Türbenin etrafına bezler bağarlardı. Daha eskiden yani türbe eski halindeyken buraya bayram günleri mum dikilir, bez bağlanır, burası dilek dileme yeri olurdu. Burada ayrıca eskiden delikli paralar vardı. Onlardan atılırdı. Şimdiki bir lira elli kuruşlardan atılırdı” (K.Ş.25).

3.1.19 Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi Türbesi

Alaplı ilçesinin Hasanlı köyünde bulunan bu türbe köy meydanında bir evin bahçesi sınırlarında yer almaktadır. Bu mezarın çok eski bir mezar olduğu söylenmektedir. Kısa bir süre önce mezar hakkında yapılan araştırmalar sonucunda buranın Horasan erenlerinden Muhittin Efendi’ye ait olduğu tespit edilip mezarın etrafı çevrilmiştir. Mezar başına 1.04.2018 tarihinde yeşil boyalı bir levha eklenip levha üzerine bu zatın ismi ve kısa bir tarihçesi yazılmıştır. Tarihçe ve zat hakkında bilgi henüz araştırma aşamasındayken buradaki yatan zat Naim Dede olarak bilinmekteydi.

“Burada Horasandan geldiği söylenen ve yaptığımız araştırmalar sonucunda Muhittin Efendi olduğu belirtilen mübarek bir zat yatmaktadır. Fakat eskiden dedelerimiz burada Allah dostu Naim Dede adında bir ermişin yattığını söylemekteydi. Daha sonra buraya bir hoca gelmişti. Hoca da, yatan kişinin bize ermiş olduğunu söyledi. Hatta burada yatan kişinin 1500’lü senelerde yaşadığı ve mezarının da şimdiki bizim yaptığımız gibi yapılmasını o hocaya bir rüya yolu ile göründüğünü bize söyledi. Açıkçası ben ilk inanmamıştım. Ama sonra burada yapılan araştırmalar bunu gösteriyor denildi. Ereğli Müze Müdürlüğü tarafından yapılan araştırmada buranın 1500’lü yıllarda Horasandan İslamiyet’i yaymak için gelmiş Muhittin Efendi adında bir zata ait olduğu tespit edilmiştir. Bizim köyümüzün kuruluşu bu dedenin mezarı bir de buradan şu aşağıya bakıldığında görülen yerde eski mezarlar ve pınara dayanmaktadır. Tabi daha sonra bu mezarlar ve pınar kayboldu. Benim görüşüm bu dedenin mezarı yapılmadan ve pınarın bulunup çıkarılmadan köyümüzün kalkınmayacağı ve huzur

olmayacağıdır. Burada yatan zatın olduğu yere tüm komşu köyler gelir ve dua edildiği zaman dualar kabul olunur. Eskiden burada biz bütün çevre köylerle birlikte yağmur duasına çıkardık. Âmin âmin diyerekten köy köy dolaşarak buraya geldik. Burada kazanlar kaynardı. Namaz kılınır, dua edilirdi. Bu ermişin başka kerametlerinin de olduğu söylenmektedir. Mesela eskiden burada bir de bir meşe ağacı vardı. Onun etrafına bezler bağlardı. Ama bunlar da çok yaygın değildi. Belli kişiler tarafından yapılırdı. Bir de burada Perşembe ve Cuma akşamları yeşilli ışıklar yanardı. O zamanlar kesinlikle ışık falan yoktu. Ama Allah tarafından burada ışık yandığı bize büyüklerimiz söylerdi. Burada yatan zatın kimliği tespit edildikten sonra burayı bir sanduka haline alacağız. Tabi bu ilerleyen zamanlarda olacak işlerdir” (K.Ş.26).

Türbelerin bulunduğu yerler yöre halkının düşüncesinde mukaddes ve bereketli yerler olarak bilinmektedir. Eğer kutsal hazinelerine sahip çıkarlarsa köylerinin de her bakımdan kalkınacağına kanaat getirmektedirler.

“Bakın bir de bizim köyümüz önemli bir köydür. Biz Alaplı’da eski bir el sanatı geleneği sürdüren tek köyüz. Çekmen bezi, eski bir el ürünüdür. Biz bu ürünün varlığını koruyarak ve yaparak kaybolmasını engelliyoruz. Bunun için burada bir yer inşa ettik. Bakanlıktan belediyeden gerekli izinleri aldıktan sonra burada önce bir kurs verildi. Daha sonra İŞ-KUR aracılığıyla bir iş gücü ortamı oluşturuldu. Hafta içi her gün ve cumartesi saat 09.00 ile 15.00 arası burada bayanlarımız çalışmaktadır. Bizim bu geleneksel faaliyetleri devam ettirmemiz ve kültürel miraslara, ata mezarlarına sahip çıkmamız Allah’ın izni ile kalkınıp güçlenmemizi sağlayacaktır buna inanıyorum” (K.Ş.26).

Araştırma sonucunda türbenin başına yerleştirilen yeşil tabelada yazan yazı şu şekildedir:

“Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi, Doğum:1500 Ölüm:1578, 1571 yılında İslamiyeti yaymak amacı ile Horasan’dan gelmiştir. 6 sene burada ikamet etmiştir. Kerametleri; yağmur duası yeni evlenen çiftler için bereket, rızık, dirlik düzen ve mutluluk için duadır.” Bu yazının bulunduğu tabela çalışmamızın ekler kısmında yer alan fotoğraflar bölümünde bulunmaktadır.

3.1.20 Dede Yatırı

Alaplı'nın Gökhasan köyünde eski ve yıkılmış bir mezar bulunmaktadır. Bu mezar köyün dışında çalılık bir bölgede yer alır. Mezar eski zamanlardan beri bir Dede mezarı, Dede yatırı olarak bilinmektedir. Mezar şu an definecilerin altın merakından dolayı harap edilip yıkılma aşamasına getirilmiştir. Mezarın başında bir de dilek taşı bulunmaktadır.

“Eskiden mezarın biraz uzağında bir kilisenin olduğu söylenirdi. Hakikaten de orada kilise kalıntıları vardı. Tabi bunlar daha sonra kaybolmuştur. Bu mezara şehit mezarı da deniliyor ama eskiden beri dede halk deyişi ile dedecük olarak bilinmektedir. Zamanında burada yağmur duası olurdu. Başka bir dilek için geldiğini ben bilmiyorum. Eskiden yedi ya da altı köy burada birleşir, buraya gelen herkes ceplerine kaşıklarını sokar gelirdi. Türbenin olduğu yerde kazanlarda yemek pişirirlerdi. Kurban kesilir, dualar edilirdi. Bu dua sonucunda bir hikmetle yağmur yağardı. Buranın ismi ayrıca aşağı mezarlık, dede mezarı olarak da geçmektedir. Burada gerçekten bir dede mi yatıyor yoksa yakınında bir kilise olması sebebi ile bir Rum mu Hristiyan veli mi yatıyor bilemiyoruz” (K.Ş.27).

3.1.21 Kara İsmailoğlu Türbesi

Hasanlı köyü Merkez Mahallesi Mezarlığında Şam'dan gelmiş Alaplı'da halkı irşat etmek, İslamiyet'i yaymak için gönderilmiş bir zatın mezarı bulunur. Bu zatın mezarı çok kısa bir süre önce keşfedilmiştir. İlgili mercilerin buraya gelerek yaptığı çalışmalar sonucunda 1283 yılında Hasanlı köyünde vefat ettiği anlaşılmıştır.

“Kara İsmailoğlu 1200 yılı doğumlu Hasanlı köyünde yaşamış bir evliyadır. Biz bu mezarı bir tesadüf sonucu keşfederek gerekli yerlere bildirimini yaptık. Yapılan incelemeler sonucunda Kara İsmailoğlu buraya babası ile Şam'dan gelmiş ve burada İslamiyet'i yaymak için mücadele etmiş velilerdir. Mezarın boyu üç metredir. Biz bu mezarı toparlayarak çevresini düzenleyip bir türbe haline getirdik. Eskiden köyümüzün giriş kısmında eskilerimizin Naim Dede dediği yerde on-on beş köy birleşerek yağmur duasında bulunurduk. Fakat buranın yerini daha o zamanlarda bilmediğimizden burada herhangi bir gelenek yapılmıyordu.

Soruşturduğumuzda çok eski atalarımızın burada belki bir gelenek gerçekleştirmiş olabilecekleri söyleniyor. Ama bu durum kesin değildir” (K.Ş.26).

3.1.22 Hasan Dede Türbesi

Zonguldak ilinin Beycuma beldesine bağlı Karadere köyü Madenler Mahallesi yolu altı diye tarif edilen yerde, yaklaşık olarak yüz elli-iki yüz yıllık olduğu söylenen fakat köydeki yaşlı insanların daha eski bir mezar olduğunu belirttiği bir türbe bulunmaktadır. Araştırma için araba vasıtasıyla gidilen türbede kullanılan yol Karadere köyünden başlayarak Mudaroğlu Mahallesine vardikten sonra köyün bitiminden sonra yaklaşık bir ile bir buçuk km yürüme mesafesi arasında yer almaktadır. Orman Müdürlüğünün türbe tarafında ağaç kesim işletmesi kurmasından dolayı türbenin başucunda bulunan büyük eski meşe ağacının kesildiği görülür. Türbe son zamanlarda ziyaret edilmemesinden bakımsız kalmıştır. Hasan Dede mezarının çevresi eskiden daha açık bir alan olmasına rağmen şu an ormanların sıklaşmasından dolayı mezarın yerini tespit etmek güçleşmiştir. Hasan Dede Türbesinin ziyaret amacı ise yağmur duası içindir. Çevre köylerdeki insanların anlattıklarına göre eskiden çok kurak olduğu yıllarda bu türbeye gelinerek kurban kesilir, kesilen kurban eti yenilir ve orada namaz kılınp dua edildikten sonra yağmurun yağdığı söylenir. Türbenin etrafı beton direkler ve tel örgüyle çevrelenmiştir. Hasan Dede’ye yaptığımız ziyaret anında bize bilgi vermek için yolda rehberlik eden Selim Günaydın, Hüseyin Günaydın ve Rıza Öztürk ise türbenin uzun zamandır ziyaret edilmemesinden dolayı mezar etrafında oluşan gereksiz otları temizleyip mezarın taşlarını düzelterek daha iyi bir görüntü alınmasına yardımcı olmuşlardır. Bu türbe ile ilgili Mualla Murat’ın 2002’i yılında “Zonguldak ve Bartın Çevrelerinde Halk Bilimi” adlı doktora çalışmasının üçüncü bölümünde yer alan “Törenler” kısmının “Yağmur Duası” bölümünde de bilgiler yer almaktadır. Bu bölüme bakıldığında:

”Beycuma, Karadere köyünde tellal yağmur duasına çıkılacağına dair bir duyuru yapar. Köylü toplu bir şekilde Hasan Dede türbesini ziyaret eder. Herkes evinden bulgur, keşkek, helva, arpa, elma hoşafı, fasulye ve nohut gibi yiyecekleri de beraberinde götürür. Bu malzemelerle yapılan yemek ve gönül rızasıyla toplanan para fakir fukaraya dağıtılır. Çevre köyden çağrılan hocalarla yemekten sonra topluca dua yapılır. Çocukların gönlü alınır. Çocuklar hep bir ağızdan

“amin” der. Bunların yanı sıra Gökçebey’in Alancık köyünde de davar alınarak yenilecek olan yemekte kesilir. Ve diğer insanlara dağıtılır” (Murat, 2002:45) ifadeleri ile karşılaşılmaktadır.

Türbe hakkında kaynak şahıslarımızın bize verdiği bilgiler yukarıda verilen kaynaktaki bilgilerle benzerlik göstermektedir. Yağmur duasına çıkan köylüler akabinde hemen dualarının kabul olduğunu belirtmektedir.

“Benim çocukluğumda hatırladığım kadarıyla burası çok kurak olduğu zaman ve mahsullerin ürün vermediği vakit köylülerle birlikte toplanıp dua ettiği yerdir. Buraya Beycuma da dâhil olmak üzere on beş, yirmi köy gelir, burada kurban kesilip yemekler yapılırdı. Dua edildikten hemen sonra sağanak halinde yağmur yağardı” (K.Ş.28).

“Hasan Dede’ye geldiğimiz zaman burada büyük kazanlarda keşkek yemeği pişirilir, pilav yapılır, büyükbaş kurban kesilir ve tatlı yapılırdı. Bu civardaki köylerin tamamına yakını ile diğer ilçe civar köylerden de köylüler gelerek burada büyük bir kalabalık oluşurdu. Burada mezarın az ilerisinde hep birlikte iki rekât namaz kılar, dualar ederdik. Dua edilirken yağmur duasının bir özelliği olan ellerin avuç içleri semaya değil de yere doğru olarak tutulup Allah’ın rahmetinin toprağa yağması dileğiyle dua edilirdi. Daha dua bitmeden şarıl şarıl yağmur yağmaya başladılar. Bu yağın yağmur yaklaşık altı, yedi saat hiç dinmeden kuvvetli bir şekilde yağdı” (K.Ş.29).

“Bundan yirmi beş sene evvel yaz aylardan birinde tam hatırlayamıyorum. Köyümüz ve civar köylerde çok büyük kurak olmuştu. Uzun bir müddet yağmur yağmamıştı. Daha sonra köylü olarak Hasan Dede’ye ben de bizzat kendim gelerek bu törene katılıp burada kurban kesip dualar etmiştik. Bunun sonucunda yağmurun yağdığına şahitlik etmişimdir. Bu türbede yapılan dua ve yağın yağmur uzun senelerden beri konuşulur. Beycuma dâhil ona bağlı köylerdeki insanların çoğu bu kerameti bilir ve aynı zamanda benim gibi şahitlik ederler. Zonguldak’ın yakın köyleri, ilçeleri ve kasabaları buraya dua etmeye gelirlerdi” (K.Ş.30).

“Hasan Dede bizim genellikle kurak geçen yaz aylarında gidip dua ettiğimiz bir mezardır. Yağmur yağdırma kerameti ile bilinir. Eskiden köylerin çoğu birleşerek burada kurban keserdi. Büyük kazanlarda keşkek, bulgur yemekleri

pişirilir, tatlılar yapılırdı. Herkes evinden tahta kaşığı alarak buraya gelir yemeğini yer, namazını kılar, duasını ederdi. Daha dua bitmeden yağmur yağmaya başlardı. Hasan Dedemiz bizim köylerimizin dar da kaldığı zaman gidip dua ettiği Cenabı Allah'tan dua ederek yardım istediği, inandığı dedemizdir” (K.Ş.31).

“Hasan Dede Türbesi bizim çocukluğumuzda ve gençliğimizde Beycuma'da ve buraya bağlı olan köylerde şiddetli kurak olduğu zamanlarda yanına gelinerek dua ettiğimiz bir yerdir. Burada yapılan duanın sonucunda da Allah dilekelerimizi kabul edip bardaktan boşanırcasına bize bu zatın yüzü suyu hürmetine yağmur verirdi” (K.Ş.32).

3.1.23 Erenler Türbesi

Erenler Türbesi diye adlandırılan yer Beycuma beldesinin Keller köyüne bağlı köyün bir tepesinde bulunmaktadır. Bu bölgede eskiden yağmur yağmadığı zamanlarda Beycumanın Keller köyü ile bu köyün çevresinde bulunan bütün köyler bir araya gelerek Erenler Türbesi diye adlandırılan mezarların çevresinde yağmur duası gerçekleştirmektedir. Anlatılanlara göre bu duanın akabinde her daim yağmur yağmıştır. Bu bölgede yapılan yağmur duası Keller köyü açısından önem taşımaktadır. Her ne kadar şu an mezarlar hem zaman aşımından hem de bu bölgede define avcılarının yaptığı tahribattan dolayı zarar görse de köy halkının kutsal sayıp değer verdiği bu yer hatırlanmakta ve bazı zamanlarda ziyaret edilmektedir. Biz de bu türbede kaynak şahıslarımızla görüşürken yağmurun yağmasına tanık olduk.

“Yağmur duası eskiden Erenler Türbesi dediğimiz bu yerde özellikle Pazar günleri yapılmaktaydı. Burada namaz kılınıp dua edilirdi. Erenler Türbesi diye adlandırdığımız yerin beş yüz metre aşağısında bulunan düzlükte ise yemekler kazanlarda kaynatılır ya da evden getirilerek burada yenilirdi. Hatta bazen yemeğe bile başlamadan yağmurun yağması ile evlere gittiğimiz olmuştur. Türbede kurban âdeti yoktur. Türbe dışında kesilirdi. Et ya evde pişirilir ya da burada kazanlarda kaynatılırdı. Türbe eskiden mezarlar tahrip olmadan önce yapılı halde yani taşlarla dikili, belli bir halde bulunmaktaydı. Biz bunların geçmişleri hakkında hiçbir şey bilmemekteyiz. Fakat burada duaların kabul görmesine

bakarak buraya Erenler Türbesi denilip öylelikle bu zamana kadar gelindiğini biliyoruz. Yaklaşık on tane imam çevre köylerden de birleşerek bu mezarların olduğu yere doğru sıralanıp iki rekât namaz kılarak dua ederdik. Biz buna rahmet duası da derdik. Eskiden ayrıca Erenler Türbesi dediğimiz yere kadınlar hasta çocuklarını alıp gelir, burada dua ederlerdi. Çocukları rahatsız olanlar için şifa ya da dilek dilemeye geldiklerini duyardık. Fakat buraya hangi hastalık için ya da ne gibi bir dilek için geldiğini burada dua edip namaz kılmalarından başka ne yaptıklarını bilmiyoruz” (K.Ş.33).

“Erenler Türbesine yağmur duasına geldiğimiz zaman her evden bir sini yemek gelirdi. Bu yemekler burada bütün civar köy halkları ile beraber yenilir, dualar edilir, namaz kılınır ve yağmurun daha buradan ayrılmadan şakır şakır yağdığına şahit olunurdu. Biz burada şimdi yağmur duasının dışında Hıdırellez şenliğini de yapmaktayız. Eskiden yemeklerin yapılıp yenildiği yerde köy şenlikleri de yaptık. Buraya devlet adamlarından kişiler de gelip katılmışlardır. Burası sağlık yani temiz hava ve manzara açısından önemlidir. Bu bölge köyümüzün güzelliğini gösterir. Buraya gelen kaymakamlar, belediye başkanları da burayı çok sevip beğendiklerini söylemektedir” (K.Ş.34).

“Yağmur duası için türbeye çıkarken hep bir ağızdan tekbir getirirken çocuklarda ellerini avuç içlerini yere doğru açarak ilerlerdik.” (K.Ş.35)

3.1.24 Taş Ağıl Türbesi

Beycuma beldesinin Karapınar köyüne bağlı Taşağıl mahallesinde bulunan Taş Ağıl Türbesinin geçmişi oldukça eskidir. Bu köyde daha önceden yaşamış olan zamanın İstanbul medreselerinde yetişmiş çevre köyün ender insanlarından Molla Osman ve Molla Şakir adında iki kardeş varmış. Bu kişiler köyün geçmiş tarihine tanıklık etmiş, önemli kişiler oldukları söylenmektedir. Bu kişiler köyde eskiden vaazlar verirler. Yağmur duasında da bunlar bizzat bulunup yağmur duası için bazı kişisel ritüeller yaptıkları belirtilir. Bunun dışında bu köy çevre köylerden çok fazla okumuş ve mevki sahibi insan yetiştirmiştir. Köyden daha çok imam-hatip kişiler yetişmiştir. Bu kişilerin dışında doktor, öğretmen, milletvekili gibi devlet adamların da çıktığı belirtilmektedir. Bunların olması türbe

ile ilişkilendirilerek bu itibar ile türbede yılın bazı vakitlerinde pilav etkinliği ile Kur'an okunup dualar edilmektedir.

“Taş Ağıl Türbesinin adı bulunduğu bu yerin isminden gelmektedir. Eskiden bu türbenin bulunduğu yer taşlıklarla dolu bir alan imiş. Türbenin de burada bulunması ile beraber bu isim buraya bu şekilde verilmiştir. Hatta köyümüzün adı Taşağlı da buradan gelmektedir. Burada yatan zat hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Fakat görüldüğü üzere türbenin yanında yine bizim soyumuza dayanan Hacı Tahir Uçar'ın mezarı bulunmaktadır. Molla Osman dediğimiz kişi de Tahir Uçar'ın babasıdır. Bu Taş Ağıl Türbesi köyümüz için önem verilen ve kutsal sayılan bir yerdir. Eskiden otuz derece sıcaklığın altında biz burada yağmur duası yaptığımız vakit o an da ya da o gün içerisinde şarıl şarıl yağmur yağardı. Genellikle Perşembe günleri, Cuma akşamı diye söylediğimiz gün buraya gelirdi. Burada biz yağmur duasına çıkarken çok büyük hazırlıklar yapılırdı. Kurban kesilir, kazanlarda kurban eti pişirilir, pilav, keşkek ve tatlılar yapılırdı. Buraya çevre köyler de dâhil yüzlerce insan gelir, burası çok kalabalık olurdu. Burada namaz kılınıp, dua edilirdi. Herkes evlerinden tahta kaşıklarını alarak buraya gelirdi. Tekrar söylüyorum. Burada otuz derece sıcaklıkta yağmur duası yapıldıktan sonra yağmur yağardı. Burada büyük hocalarımız eskiden bu türbedeki mezar taşlarını okuyarak kaldırırlardı. Görüldüğü üzere bunlar çok büyük taşlardır. Üstelik bunlar eskiden daha yatık bir durumda bulunmaktaydı. Hocalar bu taşları yağmur duası yaparken okuyup üflerler ve bu taşlar kendiliğinden dikilirmiş. Bu taşlar insan gücü ile kaldırılacak güçte değildir. Onun nasıl kaldırılıp oluştuğunu tabi biz bilemeyiz. Bu hocalar senelerce İstanbul'da kalıp medreselerde zor şartlarda eğitim almış, çile çekmişlerdir. Onların bir bildiğidir. Allah onlara bir güç, kuvvet verir. Bu taşların dikilmesinin sebebi de yağmurun gökten gelerek aşağı doğru dik olarak yukarıdan yağması ile alakalı olduğundandır. Çocukluğumda yağmur duasına çıkarken hocalar bizi önden gönderir, onlar arkadan gelirlerdir. Biz kelime-i şهادet getirirdik. Bizler “Ver Allah'ım ver”, “Bizlerin yağmura ihtiyacı var”, “Allah Allah”, “Doğanın, hayvanların, insanların, bitkilerin yağmura ihtiyacı var” “Senden yağmur istiyoruz Yarabbi” diyerek hoca arkada söyler ve bize tekrarlatırdı. Biz de önden bunları söyleye söyleye giderdik” (K.Ş.36).

Türbenin olduğu yerin çevresinde kutsal sayılan taş, su, dağ gibi unsurlar bulunabilmektedir. Taş Ağıl Türbesinin civarında da yağmur duası yapılırken kullanılan bir taşın olduğu anlatılmaktadır. Türbenin olduğu yerde sadece halk inançlarının uygulaması anlatılmamaktadır. Bunun dışında türbenin etrafında meydana gelen hikâyeler de anlatılmaktadır.

“Zamanında burada bizim bir Yakup Amcamız vardı. Bu amcamız Rus harbi sırasında on iki yıl Yemen’de esir kalmıştır. Anlatacağım şey buraya bağlıdır. Burası bir keramet sahibi yerdir. Yakup Amcamız buradan geçerken türbenin etrafında karşısına beyaz sakallı uzun boylu bir zat görünmüştür. Ona amca nasılsın iyi misin diye sorular sormuş. Kimsin? Ne iş yaparsın? Derken konuşmuşlar sohbet etmişler. Bu görünen zat Yakup Amcaya, ne istersin? Benden bir isteğin var mı? Diye ona dilekte bulunmuş. Yakup Amca’da ona ömür isterim, demiş. Sakallı bu zat da Yakup Amcaya, ne kadar ömür istersin diye sormuş. Doksan yıl demiş, Yakup Amca. Ondan sonra Yakup Amca tam doksan yıl yaşadı ve doksan yaşında öldü. Onun doksan yıl istemesi ve doksan yıl yaşaması o kerametli zata bağlıdır. Belki de burada yatan zat Yakup Amcaya görünen kişidir. Bu yüzden burada anlatılan hikâyelerle birlikte biz bu türbeye çok önem veririz. Burası eskiden taş ağlarla çevriliymiş. Zamanla bakım isteyince bizim büyüklerimiz burayı beton kemerlerle çevrelemiş. Burayı bize miras olarak bırakmışlardır. Biz de burayı koruyup muhafaza etmekteyiz. Biz de bu türbenin içerisine bir tane şadırvan yaptırdık. Yine bu şadırvanın altında kurban kesme yeri yapıldı. Bayramlarda ya da özel günlerde burada kurban kesip misafirler ağırlanmaktadır. Burada ayrıca on yıl Konya’dan semazenler getirilip köy etkinliği yapıldı. Bu etkinliklere bakanlar, milletvekilleri, vali, kaymakamlar, belediye başkanları, müftüler gibi devlet erkânları da eşlik etmişlerdir” (K.Ş.36).

3.1.25 Top Dede Türbesi

Beycuma beldesinin Çukurören köyüne bağlı Top Dede adlı mevkii de eskiden bu köyün ve ilçenin önemli bir zatına ait mezarının bulunduğu belirtilmektedir. Bu mezarın fizikî yapısı daha önceleri mevcut iken günümüzde yapıya ait herhangi bir unsura rastlanmamıştır. Türbenin fizikî yapısı kaybolduktan sonra köy halkı sembolik olarak bölgenin başka bir yerine mezarı oluştursa da bazı define meraklı kişiler yüzünden yapı harap edilip yok olmasına

sebepe olunmuştur. Top Dede'nin olduğu yere köy halkı su sıkıntısı çektiği vakitlerde gelerek burada yağmur duası gibi bazı ritüellerde buldukları belirtilmektedir.

“Eskiden buraya köy halkımız yağmur yağmadığı zamanlarda gelerek duada bulunurlardı. Burada koyunlar kesilir, kazanlar kaynatılır, Kur'an okunur, dualar edilirdi. Herkes evlerinden kendine ait tahta kaşıklarını getirirdi. Bu tahta kaşıklarına kaybolmasın diye isimlerini yazardı. Burada dua edildikten sonra hemen peşine yağmur yağardı. Çünkü burada yatan Top Dede dediğimiz önemli bir evliyadır. Bir de dedenin olduğu yerde büyük ulu meşe ağaçları vardı. Bu meşe ağaçlarının olduğu yerde gerçekleşmesini istediğin bir şey varsa bu ağacın olduğu yerde dua edip ağaca çaput bağlanırdı. Top Dede'yi, Almanya'da yaşayan bir komşumuz rüyasında görmüş. Oradan köyü arayıp akrabalarına: “Orada Top Dede'nin mezarını yaptırın. Bana rüyamda göründü. O çok önemli bir ulu zat demiştir”. Bunun üzerine onun mezarı yapılmıştır fakat zamanla bazı kendini bilmez insanların yüzünden bu mezarımızın etrafında altın, hazine olacağı düşüncesi ile yıkılmıştır. Beycuma ilçemiz aslında Zonguldak'ta çok eski bir geçmişe sahiptir. Burada önemli davalar görüşülürdü. Köyümüzde tarihi cami, çeşme, yedi yüz yıllık olduğu söylenen servi ağacı, kadıların atlarını develerini bağladığı tarihî taşlar, tarihî dibek taşı, tarihî keşkek taşı bulunmaktadır. Bunların hep birlikte olması burada hem bir ulu zatın olması hem de köyün geçmişine bağlıdır” (K.Ş.125).

3.1.26 Beyler Efendi Türbesi

Çaycuma'nın Akçahatıpler köyünün Camili Mahallesinde bulunan Beyler Efendi Türbesi, köy halkının içerisinde Ehlî Beyti sevenler tarafından yaptırılıp bakımını üstlendiği ve korudukları kutsal ziyaret yeridir. Türbe, köyün tarihine şahitlik eden iki yüz yıllık köy camisinin de bulunduğu köy mezarlığının içinde yer almaktadır. Mezar kubbe şeklinde oluşturulmuş kapalı bir yapının içerisinde bulunmaktadır. Burası halen ziyaret edilip insanların şifa ve umut aradıkları bir mekândır.

Beyler Efendi Türbesi yeri hakkında yörede yapılan bir çalışmada da bahsedilmektedir. Bu kaynakta türbeye, Beylerbeyi Türbesi denilmekle beraber

buraya hasta, çocuğu olmayan insanlar özellikle arşamba ve Cuma günleri getirilerek türbenin kuzey tarafında dua edip, adak adayarak şifa arandığı belirtilmektedir (Tutkun ve Suratoğlu, 2006:115).

Yörede türbe için yaptığımız görüşmelerde kaynak şahısların türbeyi özellikle kulağı ağrıyan, başı ağrıyan, çocuğu olmayanların ya da su sıkıntısı olduğunda yağmur duası için ziyaret ettiklerini belirtmektedir.

“Burası Beyler Efendi Türbesidir. Buraya eskiden çevre köylerden kocakarılar yani yaşlılar gelirlerdi. Kulağı ağrıyanlara kemik sokarlardı. Bunun dışında başı ağrıyanlar, çocuğu olmayanlar da gelirdi. Burada tavuk, koyun kurban edip, namaz kılarlardı. Bilakis askerler buraya askere gitmeden önce ya da askerden izne geldiklerinde gelip, namaz kılar, dua ederlerdi” (K.Ş.37).

“Köyümüzde vefat eden Fatma Abla dediğimiz yaşlı bir ablamız ve benim koca anam dediğim Hatice Anam vardı. Burada kulağı ağrıyan çocuklara kulağına iyi gelsin diye hayvan boynuzunun kemiğini sokarlardı. Onu yaparken dua ederler, burada namaz kılarlardı. Artık buraya bu eski inançları yapan kimse pek gelmiyor. Buraya gelen duasını eder. On bir İhlâs bir Fâtiha’sını okur, gider. Cenabı Allah’tan bu zatın yüzü suyu hürmetine dileklerini dilerler. Eskiden burada çocuğu olmayanlar Beyler Efendiye gelirdi. Allah’tan çocuk olması için dua ederlerdi. Eğer çocuğu olursa daha sonra buraya gelir, adadıkları adağı koyunu, koçu keserlerdi. Kazanlarda bu eti pişirirlerdi. Daha sonra bu eti biz burada yerdik” (K.Ş.38).

“Benim tanıdığım rahmetli Kelme Kızı diye bir teyzemiz vardı. Burada hasta olanlara dua ederdi. Kulağa kemik sokma işlerini yapardı. Ama artık buraya gelip de bu işleri yapan kimseler yoktur. Buraya gelip duasını eder, namazını kılar, giderler. Eskiden burada ağaçlarda gördüğümüz üzere bez bağlama âdetleri de oluyordu. Artık biz görmüyoruz ama gelip de o âdete inanıp bağlıyorlarsa bilemiyoruz. Burada türbemizin yukarısında tarihi camimizin önünde yağmur duasına çıkardık. Daha sonra Beyler Efendi’ye gelir, burada da dua ederdik. En sonunda Türbe Yanına gider, orda da yağmur duası yapardık. Daha sonra mutlaka yağmur yağardı” (K.Ş.37).

“Beyler Efendi Türbemizin kubbesi daha yeni yapılmıştır. Henüz on sene kadar olmuştur. Burada vefat eden Güllü Yeşildere Abla’mızın rüyasına bu zat girerek mezarının yapılmasını söylemiş. Köyün kalkınarak bolluk bereket içinde geçeceğini belirtmiştir. Daha sonra burada bakımını üstlenen, Ehl-i Beyti seven, bazı çevre köy halkıyla bu köyden bazı kişiler tarafından bu türbe yaptırılmıştır. Güllü Abla dinine bağlı kalp gözü açık bir insandı. Bu zat ona görünerek buranın yapılmasına vesile olmuştur. Köy halkı ile yapılan bu türbenin ardından köylü kalkınmış, iyi duruma gelmiştir. Eskiden insanlar bir derdi oldukları zaman ya da hastalıkları olduğu vakit buraya gelirlerdi. Buraya bu insanlar geldiği zaman bizim anlattığımız ablalarımız onlarla beraber buraya gelerek Kur’an okur, dua eder, Allah’tan şifa dilerlerdi. Mum yakma gibi türbemizde bir âdet yoktu. Ama buraya geldikleri zaman burada türbenin olduğu yerdeki taşa bozuk para bırakırlardı. Çoluk çocuk buraya gelip onları alıp sevinirler diyerekten yapılırdı” (K.Ş.38).

“Aynı zamanda Güllü Yeşildere, Kâdirî Tarikatından gelen Şeyh Bacı Sultan’ın müritlerinden Kâdirî Tarikatının temsilcisidir. Kâdirî Tarikatının bir diğer temsilcisi de Kilimli İnağzında Hacı Halil Baba Türbesinde yatan Halil Hilmi Arcan’dır” (K.Ş.38).

Beyler Efendi Türbesinin köyün Türbe Yanı adı verdikleri yerde bir eşinin daha olduğu köy halkı tarafından ayrıca belirtilmektedir. Lakin bu türbede yatan kişinin de kim olduğu belli değildir.

“Bu türbenin bir eşi de bizim ormanlık alan da olan Türbe Yanı dediğimiz yerde vardır. Biz büyüklerimizden öyle duyduk, öğrendik. Oradaki yere de Beyler Efendi Türbesi deniliyor. Orada kimin yattığına dair hiçbir bilgi yoktur. Fakat eskilerden bizim duymamız oraya zamanında bir uçak düşmüş. Bu savaş uçağını başka bir uçak mı belli değildir. O düşenden biri midir, yoksa orada mezar olup da mı düşmüş. Buna dair hiçbir bilgi yok. Bize de atalardan söylendiği gibi size aktarıyoruz” (K.Ş.37).

3.1.27 Kız Türbesi (Mezarı-Yatırı)

Çaycuma’nın Aşağı İhsaniye köyünün ormanlık bir alan içerisinde olduğu söylenen Kız Türbesi ya da Kız Mezarı olarak bilinen yerdir. Eskiden üzeri tahta

bir kubbe şeklinde örtülü olan bu yerin içerisindeki mezar bugün varlığını kaybetmiştir. Araç ile yaklaşık köyden üç km uzaklıkta bulunan bu türbenin olduğu yer orman içerisinde. Orman alanına girdiğimiz zaman yaya olarak devam ettiğimiz dikenli ve çalılı yollarda uzun çabalara rağmen türbenin varlığını tespit edemedik. Köy halkı arasında yapılan araştırmamızda bazılarının türbenin yerini değiştirerek orayı tahrip edip yok ettikleri de belirtilmiştir. Bazı köy sakinleri ise günümüz şartları ile türbenin uzun zaman oraya çıkılmamasından dolayı zamanla orman olarak kaybolup toprağa karıştığı da söylenir. Burada yatan kişi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Lakin burada yatanın bir kız olduğu ve buraya çeşitli dualar için insanların geldikleri ve Allah'tan buranın yüzü suyu hürmetine şifa bekledikleri anlatılmaktadır. Yapılan duaların da kabul olduğunu hemen bütün köy halkı ifadelerinde belirtmektedir. Bu türbe hakkında Şenay Atalan'ın Zonguldak ile ilgili yaptığı yüksek lisans çalışmasında bilgiler bulunmaktadır. Atalan'ın çalışmasında burası Çaycuma'da Kız Türbesi olarak geçmektedir.

“Oradaki türbe dediğimiz Kız Mezarı eskiden yapılı bir halde bulunmaktaydı. Ben bunu iyi hatırlıyorum. Bir oda şeklinde eski üstü ağaçlık çalı çırpı ile kapalı biçimdeydi. Etrafında oturacak yerler vardı. Eskiden orası benim gözümde çok geniş bir yerdi. Türbenin içerisinde yaşlı kalın kalın meşe, gürgen ağaçları vardı. Oraya insanlar dua etmeye giderlerdi. Benim bildiğim özellikle yağmur duasına oraya çıkarlardı. Oranın tahtadan kapısı falan da vardı. Bir kubbenin içerisinde bulunuyordu. Eskiden yağmur yağmadığı zamanlarda bütün ahali oraya çıkar yağmur duası yapardı. Bir, iki tane hayvan keserlerdi. Orada pişirilir, yenirdi. Hatta türbenin hemen alt kısmında topraktan çıkan su vardı. Sudan faydalanırlardı. Ama bu türbeye benim gittiğim ve bildiğim zamanlar bundan yaklaşık yetmiş sene önceydi. Ben şu an seksen altı yaşındayım. Oraya bir yol yoktu. Eskiden patika dediğimiz dağ yolundan gidiliyordu. Biz çocukken o türbenin önünden geçerken yanımızda kimse olmadan geçemezdik, korkardık. O türbenin içerisinde büyük bir mezar vardı ve o mezar bizi korkuturdu. Orada ayrıca adak adalar, kurban keserlerdi. Orada türbenin olduğu yerde bulunan ağaçlara bez bağlarlar, dilek dilerlerdi. Ama ben özellikle yağmur duasına çıktığımızı hatırlıyorum. Dua eder, kurban keser ve yağmur da yağardı. Oradaki yağmur duasına Ahmatlar, Yolcuoğlu, Kaptanlar dediğimiz mahalleler ve bu çevre hep birlikte katılırdı. Dua biter, hemen hava bozmaya başlardı. Orada Rıfat

Bey'in evi vardı. Yağmur yağarken herkes oraya doğru toplanıp giderdi” (K.Ş.39).

Atalan'ın yaptığı araştırmasında da yukarıda kaynak şahsın anlattığı gibi ahşap üstü kapalı bir yer olduğu belirtilmektedir. “Çaycuma İlçesi Aşağı İhsaniye Köyü sınırları içerisinde, Şükrü Bey Dağı'nda yer alan; ahşap bir çatı altında yapısız, sadece başında mezar taşı bulunan bir türbedir” (Atalan, 2000:21).

Kız Türbesinde yatan şahsın hakkında gerek yörede yapılan çalışmalar gerek bizim yörede yaptığımız görüşmelerde bir belirsizlik söz konusudur. Bu belirsizliğin şahsın etrafında birden fazla efsanenin oluşmasına vesile olmuştur.

“Orada anlatılan hikâye aslında türbede yatanın bir kız olduğu ve bu kızın da bir geyiğe sahip olmasıdır. Bu kız geyiğini sağarmış. Bu köyden olan Cemal'lerin büyük dedelerinden biri, bu kızın bir gün geyiğini sağarken görmüş. O kişi kızın geyiğine tüfeği ile üç defa ateş etmiş. Kızın ve geyiğini korkutmuş. Bazıları geyiğini vurmuş da derlerdi. Daha sonra bu kız bu adama üç defa: Hay gözün kör olsun. diye beddua etmiş ve sonunda adamın gözleri orada kör olmuş. Üç, dört gün adam oralarda kalmış. Adamı köylü aramaya çıkmış ve zor bulup köye getirmişler. Bu bizzat yaşanmış gerçek bir olaydır. Ben çocukken de biliyordum. Hatta adama da Kör Hüseyin diyorlardı. Aksoy'ların Şeref'lerin büyük dedesi diye de bilinir bu adam. Bu adam kör olduktan sonra oraya avcılar bile korkularından gitmemişlerdir” (K.Ş.39).

Aşağı İhsaniye köyünün halkından aldığımız bilgilerde burada yatan kişinin bir evliya kızı, Filikos'un kızı bir prenses hatta Tandal Bey adında bir zengin, bir erkek kişisi olduğu söylenmektedir. Bu kişinin erkekten ziyade kız olduğu yaptığımız görüşmeler sonucunda daha baskın konumdadır. Çünkü Tandal Bey'in olduğunu sadece bir kişiden duyduk. Fakat bu kızın Müslüman bir evliya ya da Hristiyan azîze olduğu arasında çelişkiler bulunmaktadır. Her iki durumda da köylü arasında ortak görüşler vardır. Atalan'ın çalışmasında da bu kız bir şehit olarak geçmektedir. “Çok eskiden bu mevkilerin kışla olduğu, bu mezarın da bir şehide ait olduğu söylenmektedir” (Atalan, 2000:21).

“Bir de benim duyduğum kadarıyla orada yatan kişinin Kafkasya'dan buraya gelenlerden Tandal Bey adında birinin olduğu ve orada vefat ettiğiidir.

Bunu neye göre söylüyorlardı, hatırlamıyorum. Biz çocukken büyüklerimiz öyle anlatırlardı” (K.Ş.39).

Bir başka kaynak şahslarımızdan elde ettiğimiz bilgilerde bu türbeye yağmur duası ya da yeni doğum yapmış kadınlar, hasta, ayakları buruşuk olan çocuklar için gelinmekte olduğudur.

“Burada bulunan Kız Türbesi artık yıkıldı, yok oldu. Defineciler orayı yıkmışlar. Orada büyük meşe ağaçları vardı. Zamanla onları da kesmişler. Orada türbenin olduğu yerde ufak bir tam vardı. Orada ağaçlar ve oturma yerleri vardı. Şimdi eskiden oraya yağmur duasına gidilirdi. Dua yapılır ve yağmur yağardı. Orada kurban keserler, kurban eti pişirilir, yenirdi. Ayrıca oraya gelen fakir fukaraya bir kaba koyularak evinde pişirsin diye de verilirdi. Orada kazanda da pişirilirdi. Bir defasında dua yapıldı. Kazanda et pişirilirken yağmur yağmaya başladı. Öyle çok yağdı ki sel aldı. Hatta et kazanın altı falan da sönmüştü. Orada hikmetli meşe ağacının altına saklanırdık. O ağacın dibine su düşmezdi. Ama her yeri su alırdı. Biz o ağacın altında saklanırdık. Bir de şimdi diyelim. İki kadın doğum yaptı. Eğer birbirlerini görmediyseler orada birbirlerini görüştürürlerdi. Çünkü doğum yapan kadınlar birbirini görmezlerdi. Eğer görürlerse çocuklar hastalanabilirdi. O yüzden kırkıktan sonra oraya götürürler, görüştürürlerdi. Ben oraya yaklaşık yirmi senedir hiç gitmedim. Orada eskiden Öbdeklerden bir tanıdığımız yaşlı amca vardı. Orada bir kız koyun sağıyormuş. O kız koyun sağarken o da bir yere silah atmış. O kız da korkmuş: Hay gözün kör olsun demiş. Duyduğumuza göre böyle kör olmuştur. Sonradan kendisi ile konuşmadım. Ama ikisi mi biri mi kör oldu bilemiyorum. Oranın geçmişini tam olarak bilen yok. Herkes birbirinden duyarak bir şeyler anlatıyor. Orada türbenin içerisinde yamukken büyümüş bir gürgen ağacı vardı. Dört yüz, beş yüz senelik bir ağaç olabilir. Belki de daha fazladır. Ama onu sonradan kesmişlerdir. O gürgen ağacının dallarına bez bağlarıydı. Orada çok asırlık meşe ağaçları vardı. Daha sonra bu meşeleri orada kestiler. O türbenin olduğu yerde meşeler varken köylere çok yağmur yağardı. O ağaçlar kesildikten sonra köylere eskisi gibi yağmur yağmıyor” (K.Ş.40).

Yukarıda da kaynak şahısların belirttiği üzere Kız Türbesinde yatan bu kişinin bir hayvanı olduğu söylenmektedir. Bu hayvan hakkında da köylü arasında

bir belirsizlik vardır. Bu hayvan koyun, keçi, dağ keçisi ve geyik olarak bilinmektedir. Atalan'ın tezinde ise bu hayvan bir inek olarak geçmektedir. Fakat ortak bir görüş vardır. Derleme yaptığımız şahıslar da bildikleri bu hayvanlar bu kız tarafından sağılması ve bir gün bu kız hayvanını sağarken bir kişi tarafından hayvanına silahla ateş açılmasıdır. Bu saldırının soncunda da saldıran şahsın kör olmasıdır. Atalan'ın çalışmasına baktığımız vakit böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Orada ise sadece bu kızın bir ineği bulunmakta ve onu görenlere kaybolduğu anlatılmaktadır. “Anlatıldığına göre mezarın olduğu yere gelen ineklerin o mezardan, elinde bir kandil ile çıkan bir kız tarafından sütleri sağılıyormuş. Ancak insanlar onu gördüğü an gözden kayboluyormuş” (Atalan, 2000:21).

“Köyümüzden bir vatandaşımızın hayvanı kaybolmuştur. Hayvanını akşam namazı aramaya çıkıyor. Eski zamanlarda öyle ışık falan da yoktu. Türbeye doğru bakmaya gidiyor. Hayvan arayan adam türbeye varıyor. Orda da bir kız, keçi sağlıyormuş. O keçi, hayvan arayan adamdan korktuğu zaman sütünün sağıldığı tenceresini korkudan tepiyor. Süt bakırını teptikten sonra tabi süt dökülüyor. Sonra süt bakırını dökülen keçiyi sağan kız o adama üç defa hay Allah! Gözün kör olsun demiş. Gözü kör olmuş ve ağlaya ağlaya da eve gelmiş. Bunu benim çocukluğumdan beri köyde anlatırlar. Benim bildiğim aslında orada bu memleketin kraliçesi yatıyor diye söylenmesidir. Burası kız türbesidir. Bir de şu karşıda Torlaklar köyünde Veli Baba Türbesi vardır. Onunla ilgili eskiden bir hikâye anlatılırdı. Orada yatan zatla burada yatan türbedeki kız birbirlerini seviyorlar, birbirlerine vermedikleri için kavuşamamışlar diye anlatırlardı. Şu anda ikisinin yattığı yerler birbirlerine tam karşı karşıya olarak bulunmaktadır. Ama ne kadar doğru bilinmiyor. Buranın Veli Baba Türbesine yakın olması da bunu çağrıştırıyor. Doğru olabileceğine inanlar da var. Buradaki kız Veli Baba'yı seviyormuş derlerdi. Kız Türbesinde eskiden çocuğu durmayan kadınları ya da çocuğu doğup da ölen kadınları oraya götürüp yıkarlar, dua ederlermiş. Ondan sonra da onların çocukları durur ve sağlıklı olarak dünyaya gelirlermiş. Hasta olan çocukları da götürüp yıkadıkları gibi ölü doğan çocuklar da orada yıkanır canlanırmış” (K.Ş.41).

“Kız türbesine kadınlar eskiden şöyle giderlerdi. Şimdi diyelim iki kadın doğum yaptı ve birbirlerini görmediler. Bu çocukların ayaklarının altları buruşuk olurmuş. Bunun için bu iki kadın buraya getirilir. Birisi kendi çocuğunu ötekinin kucağına öteki de çocuğunu, çocuğunu aldığı kadının kucağına verirdi. Sonra türbenin içerisinde yuvarlak bir taş vardı. Çocukların ayaklarını o taşa bastırırlardı. Çocukları türbeden toprak alarak orada yıkarlar, dua ederlerdi. O çocuklar da düzelirdi. Hatta oradaki o büyük ağaç taşın altından doğru çıkmıştır. Biri çocuğu tutar, biri de su döküp yıkardı. Sonrasında da çocuğu baş aşağı çevirirlerdi” (K.Ş.40).

“Bizim çocukluğumuzda biz oraya yağmur duasına çıkardık. Orada dua yapıldıktan sonra şakır şakır yağmur yağardı. Türbenin olduğu yere eskiden Körduman ya da Sis derlerdi. Oraya bu Kör Hüseyin dediğimiz adam gitmiş. Buradaki kızın orada yaban keçisi varmış, onu sağıyormuş. Bu adam ona silah atmış. Kız da ona: Hay avcı gözün kör olsun demiş. Hakikaten onun orada gözleri kör olmuş. O kızı aslında benim duyduğum kadar Filikos’un kızı olduğu şeklindedir. Hatta bu Hristiyan bir veliyyedir. Ama Filyos karşıda bu kız buraya nasıl geldi? Bir şeyden kaçarken mi öldü? Buranın hakkında eskiden çok hikâyeler anlatılırdı. Ama yaşımdan dolayı pek hatırlayamıyorum. Düşünmek gerekirse bu bir ev keçisi değil yaban keçisidir. Ayrıca ettiği ah da tutuyor. Avcı kör oluyor. Şimdi eskiden Kız Türbesine kolay toparlanamayan zayıf olan çocukları götürürlerdi. Benim rahmetli anam Habibe Özgür, imanı sağlam bir kadındı. Eskiden orada çocukları yıkama görevi tasavvufta olduğu gibi silsile şeklinde el alarak geçmiştir. Annem de el aldıktan sonra elini birilerine verdi. Ama kime verdi. Bunu bilmiyorum. Annem buradan bizim çeşmemizden su alarak gider yıkardı. Genelde çocukları yazın yıkarlar, kış aylarında yıkamazlardı. Buradan su alır, giderdi. Türbenin toprağından toprak alır, sonra orada çocukları yıkardı. Yüzde doksan dokuz çocuklar iyileşirdi” (K.Ş.42).

Şenay Atalan’ın çalışmasına baktığımız vakit bu türbenin ziyaret amacı bizim derlediğimiz bilgilerle örtüştüğü görülmektedir. Bu çalışmada da türbenin başında yağmur, çocuk dileme, kismet açma, kurban kesme, bez bağlama gibi uygulamaların yapıldığı anlatılmaktadır (Atalan, 2000:21).

3.1.28 Abaza Türbesi

Çaycuma ilçesinin Basat köyünde bulunan Abaza Türbesinde kimin yattığına dair kesin bir bilgi yoktur. Fakat yörede kaynak şahıslardan yaptığımız görüşmelerde eskiden buralarda Abaza milletinden vatandaşların yaşamış olduğu belirtilmektedir. Bu yüzden kaynak şahıslara göre bu türbede yatan kişinin bu halktan birine ait olabileceği söylenmektedir. Köy meydanında yer alan tarihî caminin olduğu yerde bulunan bu türbe artık günümüzde fizikî varlığını kaybetmiştir. Türbenin olduğu yer tamamen yıkılıp kaybolmuş. Hatta olduğu yerde şu an küçük taşlardan oluşan moloz yığını bulunmaktadır. Bu türbeye genellikle yağmur duası ve çocuk dilemek için gelinip ziyaret edildiği belirtilmektedir.

“Eskiden buraya gelen insanlar mezarın olduğu yerde taşın üstüne doğru bozuk para atarlardı. Türbenin olduğu yerde onun kenarlarına çul (bez) bağlarlardı. Hastalıklardan kurtulsun diye bu bezleri dilek niyetine bağlarlarmış. Eskiden bir de özellikle buraya sara hastalığı olan insanlar galiba epilepsi de diyorlar bu hastalık için buraya gelip buradan şifa beklerlermiş. Ama aslında çoğunlukla buraya yağmur duasına gelinirdi. Burada eskiden el alma geleneğinin olduğu söylenirdi. Bu el alan kişiler hasta olan çocukların düzelmesi için yıkama işlemi yaparlardı. Çok eski adetler olduğu için biz bunları çok ayrıntılı bilemiyoruz. Bunları uygulayan insanlar da çok önceden öldüler” (K.Ş.43).

“Eskiden bu türbenin olduğu yerde eski doldurma tabanca gibi bir şey çıkardılar. Bu çıktıktan sonra bu türbeyi iyice kazıp yok haline getirdiler. Bu türbenin yanında kuyu gibi eski insanların savaşımlardan kaçarken mallarını içine koyup sakladıkları bir yapı vardı. Buradan bu çıkınca burayı devlet görevlileri daha sonra gelerek inceleyip kazmışlardı. Daha sonra burada bulunan türbe, görevlilerin dışında başkaları tarafından kazılıp yok edildi. Burada o tabancadan başka bir şey bulamadılar. Buraya eskiden gelenler inanç için bez bağlarlar, çul bağlarlardı. Burada üzeri sarıklı şekilde alt tarafı oyulmuş kafaya benzer el ile yapılma taşlar vardı. Sonra bu taşları buradan çaldılar. O taşlar da kayboldu gitti. Bu türbenin olduğu yerde ayrıca ağaçtan iki katlı camimiz vardı. Türbenin de eski hali etrafı açık üst tarafı tahta ile örülmüş çatılı bir haldeydi. Bir de eski insanlar

türbenin olduğu yere pencere gibi biz kol deriz, kol yapmışlardı. Ama kimin yattığına dair bir bilgimiz yok. Bizden çok eski insanlar bilebilirdi” (K.Ş.44).

“Burada türbenin olduğu yerin alt kısmında eskiden medrese varmış. Buraya Mektep Yanı derlerdi. Benim dedem 1992 yılında yüz yaşında öldü. Yani dedem 1892’liydi. O buradaki medresede okumuştur. Medresede ilim öğreten değerli hocalar varmış. Bu türbe onlarla da alakalı olabilir” (K.Ş.43).

3.1.29 Hasan Matı Türbesi

Çaycuma ilçesine bağlı Dursunlar köyünün Çürükçüoğlu Mahallesinde bulunan Hasan Matı Türbesi bölgede ziyaret edilen önemli inanç yerlerinden birisidir. Bu türbenin tarihî ve geçmişi hakkında kesin bir bilgi bulunmamasına rağmen türbenin geçmişinin çok eski zamanlara dayanabileceği söylenmektedir. Türbe köy camisinin avlusu içerisinde yer almaktadır. Buraya özellikle yağmur duası, çocuk dileme, kulağı ağrıyan çocuklar için gelindiği belirtilmektedir.

“Burada yatan zatın Hasan Matı olarak bilinmesi çok eskiye dayanmaktadır. Yani eski mezarın olduğu yerde bu zata ait aslında bir yazıt veya kitabe gibi bir şey yoktur. Bu türbenin adı da atalardan bilinerek bizlere aktarılmıştır. Türbenin çevresindeki koca koca meşe ağaçların diplerinden insan kemikleri çıkmaktadır. Buranın adı aslında Çürükçüoğlu’dur. Bu isim köyümüzün çok eski bir kökene ait olduğunu göstermektedir. Bir de burada çok eskiye dayanan ahşap bir yapıda medrese varmış. Bu medrese de köyün eski bir kökene dayandığını gösterir” (K.Ş.46).

“Burada yatan zat Hasan Matı Hazretleri olarak bilinen bir evliyadır. Bu zatın geçmiş tarihinin ne olduğu hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. Eskiden bu türbenin bu kubbesi yoktu. Bunun yerine kalın ağaçlarla etrafı çevrili bir yapı vardı. Daha sonra bu yapı zamanla çökmüştür. Mezarın olduğu yer dikenlik biçimdeydi. Türbenin mezarı ve mezarının da sarıklı başlığı bulunmaktaydı. Bu ahşap yer çöktükten sonra en az yirmi sene yapılmamış bir şekilde dikenlik içinde kalmıştır. Daha sonra Nakkaş Hasan Usta diye bir hayırsever bu türbeyi bugünkü halinde inşa etti. Ama mezarı mermerden normal bir mezar biçiminde yapmıştır. Aslında bu türbenin içerisindeki mezar normal bir türbenin içerisinde olan kabir gibi olmalıydı. Tabi biz şimdi bunu tekrardan üstlenip bir evliyanın mezarı gibi bu

mezarı tekrardan yapacağız. Hasan Matı Türbesinin olduğu yerdeki caminin adı da Hasan Matı Ada Camisi'dir. Bu yeni cami çok eski bir camidir. Bu cami şu an üçüncü kez yapılmıştır. Eskiden bu caminin ağaç olduğu vakitlerde insanlar buraya yağmur duasına gelir ve yapılan dua sonrasında yağmur da yağardı. Civar köydeki bütün insanlar buraya yağmur duasına gelirdi. Bu türbenin içerisinde de namaz kılarlar, dua ederlerdi. Evlerden yemek getirirler ve burada yerlerdi” (K.Ş.45).

“Buraya ayrıca çocuğu olmayan ve çocuğu hasta olan kadınlar gelir, burada dua ederler. Buraya bozuk para atarlar, türbenin olduğu yere bez bağlarlar. Buraya gelip dua eden kişiler daha sonra tekrardan gelirler. Biz buradan şifa bulduk, derler. Biz isteriz ki inşallah sizler vasıtasıyla insanlarımız burayı bilsinler, öğrensinler. Yolları buraları düştüğü zaman buraya da uğrayarak burada yatan zata dua etsinler, ziyaret etsinler” (K.Ş.46).

“Özellikle buraya kulağı ağrıyan bebekleri getirirler. Türbenin içerisinde eski dikenlik yerlere bez bağlarlar. Bir de şimdi görüldüğü üzere türbe içerisinde yer alan hayvan boynuzu ile ilgili bazı işlemler yaparlar. Bu boynuzu çocuğun kulağına sokarak dua ederler. Daha sonra o boynuzun içerisine su koyup dua edip çocuğa içirirler ve en son da boynuz ile dua ederek çocuğu yıkarlar. Buraya sonrasında pabuç (bez, iplik, paçavra) bağlarlar, türbenin içerisine para atarlar” (K.Ş.45).

3.1.30 Türbe Tepe

Çaycuma ilçesinin Esentepe ve Yukarıgöynük köyleri arasında bulunan bu mevki yağmur duası için gidilen halkın kutsal saydığı bir yerdir. Çaycuma'dan yaklaşık on beş km Esentepe köyünden ise yaklaşık dört km kadar uzaklıktadır. Eski patika yoldan gidilen ve oldukça yüksek mevkide bulunan türbede kime ait olduğu bilinmeyen iki mezar bulunmaktadır. Türbe gerek unutulmasından gerek define merakı olan kişilerin tahribinden dolayı yok olmaya yüz tutmuştur.

“Burası Esentepe ile Yukarıgöynük köylerinin arasında olan Türbe alanı ya da tepesi olarak dediğimiz bölgedir. Eskiden bu iki köy buraya yağmur duasına gelirdi. Buraya öküz arabaları ile fiçılarla su getirirlerdi. Eskiden sidilli dediğimiz süt bakırları ile yemek getirirlerdi. Bu iki köy birleşip burada dua yaparlardı.

Ayrıca buraya kurbanlık hayvan getirip burada kurban da keserlerdi. Burada büyük bir meşe ağacı vardı. Bu meşe ağacı sonrasında yanmıştır. Buraya yağmur duasına çıkıldığı zaman mutlaka yağmur yağardı. Ben on iki yaşlarındaydım. Yağmur duası yaptıktan sonra yarı yolda şiddetli bir şekilde yağmura yakalandık ve köye zor varmıştık. Orada bulunan mezarda kimin yattığına dair bir bilgi yoktur. Biz tarihî mezar olarak biliriz ve türbe deriz. Tabi şimdi defineciler onun etrafını oydular. Orayı karmakarışık bir hale getirdiler. Burada çaput bağlama ya da diğer halk inanışları faaliyetleri gibi bir inanış için gelme durumu yoktu” (K.Ş.47).

3.1.31 Muratlar Türbesi

Çaycuma ilçesinin Esenyurt köyüne bağlı Demirciler Mezarlığı yolu üzerinde bulunan Muratlar Türbesi merkezden yaklaşık sekiz, on km uzaklıkta yer almaktadır. Araçların geliş gidiş yol güzergâhında olan bu türbe halen faaliyetini korumaktadır. Fakat burada bulunan mezarın define meraklısı insanların yüzünden tahrip edildiği tespit edilmiştir. Mezarın etrafında meşe ve sarmaşık ağaçları bulunmaktadır. Buradaki meşe ağacının yapraklarına insanların kırmızı bezler bağladıkları görülmüştür. Muratlar Türbesinin anlamı buraya genellikle evlenmek için gelen kızların burada dilek dileyip ağaca kırmızı kurdele asarak kısmetin açılmasından, murada ermesinden gelmektedir. Esenyurt köyünde kaynak şahıs ile yaptığımız görüşmede Muratlar Türbesinin halen ziyaret edilen fakat bir yandan da mezarının defineciler tarafından tahrip edilen bir yer olduğu belirtilmektedir.

“Burada eskiden bir tane eski bir mezar vardı. Mezarın taşları ve uzun başlığı bulunmaktaydı. Fakat mezarın kime ait olduğu bilinmiyor. Burada eskiden beri devam eden görüldüğü üzere gelenek göreneğin uygulandığı bir halk inancı yaşamaktadır. Bunlar dilek tutma ve bez bağlamadır. Burada yatan zat murada erdiren bir evliya olarak düşünülmektedir. Buradaki mezar kazıcıların yüzünden artık yok olma ile karşı karşıya gelmiştir. Mezarlar varlığını kaybetmiş olmasına rağmen görüldüğü üzere ağaçlara kırmızı bezler bağlanarak buradaki inançlar devam etmektedir. Burası özellikle kısmet açma, evlenmek isteyenlerin hayırlı bir eş dileme isteği üzerine dua edip, bez bağladığı yerdir. Atalarımızdan beri biliriz, duyarız. Muratlar Türbesinin adı da buradan geldiğine yani muradına ermekten

olduğuna inanılır. Bunun dışında yine hastalıklardan dertlerden kurtulmak için de buraya gelerek niyet edip, bez bağladıklarını da duyuyoruz” (K.ř.48).

3.1.32 Demirci Dede

Çaycuma'nın Kalaycıoğlu köyünde merkezden yaklaşık on iki, on üç km uzaklıkta bulunan Demirci Dede Türbesi, bölgenin halen ziyaret ettiği kutsal inanç yeridir. Demirci Dede sadece köy halkından insanların değil aynı zamanda dışarıdan gelen insanların da sıkça ziyaret ettiği bir yerdir. Buraya köy halkından yaşlı bir kadın özellikle hasta çocukları getirerek şifa için Demirci Dede'nin olduğu yerde birtakım uygulamalar gerçekleştirmektedir. Yörede yapılan bir çalışmada da Demirci Dede hakkında kayda değer bilgiler bulunmaktadır.

Türbenin şu anki fizikî durumundan önce yapısının ahşap olduğu ve etrafında bazı araç gereçlerin olduğundan kaynakta şöyle bahsedilmektedir:

“Kalaycıoğlu-Sipahiler-Günyüzü geni arasında bir türbe vardır. Türbede metalden yapılan kepçe ve huni gibi bazı araç gereçler paslanmış küflenmiş halde durmaktadır. Ulu meşe ağaçları arasında ağaçtan yapılmış 2×4 metre ebadında 2 metre kadar yüksekliğinde üstü açık bir ahşap bina vardı. Sonradan bu yapı tarihi eser kaçakçıları tarafından yağmalanınca köyümüz Kalaycıoğlu halkı olarak pir ketten yeniden yapılmıştır” (Tutkun ve Suratoğlu, 2006:81).

Yukarıda anlatılan çalışmada türbenin yapısının kaçakçılar tarafından talan edildiği belirtilmektedir. Saha çalışmasında görüştüğümüz kaynak şahısların anlatmasına göre burada yatan zatın üzerinde çatıyı istememesi Allah'ın yağmurundan faydalanma talebine bağlanmaktadır. Bundan ötürü türbenin manevî bir durumdan dolayı göçtüğünü söylemektedirler (K.ř.50).

Kalaycıoğlu köyünde yapılan görüşmelerde ve yörede yapılan çalışmalarda Demirci Dede hakkında benzer hikâyeler anlatıldığı görülmektedir.

“Buraya zamanında dervışlerden biri gelmiş ve çok susamıştır. Suyun olduğu yerde su içmek istemiş ancak su içecek bir kap bulamamıştır. Burada bulunan Demirci Dede'de burada demir dövüyormuş. Dervış, Demirci Dede'ye su içecek kabı sorunca Demirci Dede elindeki demiri dizine bir vuruşta maşrapa yapmış ve dervışe bunu verip su içmesini sağlamıştır. Daha sonra Dervış, Demirci Dede'ye dua etmiş. Sonradan buraya gelen Dervışlere de maşrapa yapıp su vermiştir. Demirci Dede burada yaşamıştır. Vefat ettikten sonra buraya

gömülmüştür. Eskiden beri atalardan bu hikâye böyle anlatılagelirdi. Eskiden bu türbenin olduğu yerde şifa beklenirdi. Hasta olan çocukları buraya getirerek burada bulunan taşla sürerler ya da buradan toprak alarak çocukları yıkarlardı. Hasta çocuklar daha sonra iyileşirlerdi. Hasta olanlar, yürüyemeyenler, toprak yiyenler, benzi soluk olanlar, gelişmemişler buraya getirilir. Dedenin toprağından toprak alarak su ile çamur yaparlar. Daha sonra çocuğa sürerler ve çocuk ondan şifa alarak iyileşirdi. Halen de bu işlem yapılmaktadır. Burada eskiden büyük bir gürgen ağacı bulunmaktaydı. Bu ağacın her yeri bezlerle doluydu, bez bağlarlardı. Türbenin olduğu yere bozuk para atarlar, burası bozuk para dolu olurdu. Bunun dışında burada yağmur duası yaparlardı. Türbenin az aşağısında bulunan yol ağzı yere “Dua Yeri” derlerdi. Burada kurban kesilir, kazanlar kaynardı. Çevre köyler birden birleşir, buraya gelirlerdi. Bir de eskiden Demirci Dedenin olduğu yerden imanı zayıf olan insanlar geçemezler, korkarlardı. Çünkü onlara Demirci Dede izin vermez, orada kitlenirler bağlanırlardı. Demirci Dedenin yanında bulunan taşın olduğu yerdeki mezara ise Sarı Kız Türbesi deriz. O da Demirci Dedenin kızı olduğu söylenir” (K.Ş.49).

Kaynak şahıstan aldığımız bilgilerin dışında yöre üzerine yapılan bir çalışmada burada anlatılan dervişlerin yerini sıradan vatandaşların aldığı görülmektedir. Çalışmaya baktığımızda şu bilgilere ulaşılmaktadır:

“Bizim çocukluğumuzda Demirci Dede Türbesi’nin önünde bir tas vardı, su içmek için. Bu tasın nasıl oluştuğunu büyüklerimiz şöyle anlatırdı. Sonradan Demirci Dede olarak anılacak eren, su göleti yanında oturmuş, bir diğer yanında da ateş yakmıştır. Ateş içerisinde sonradan dövülüp şekil verilmek için ısıtılan bir demir parçası vardır. Bu sırada oradan geçmekte olan vatandaşlar çok susadıklarından su içmek için gölete gelirler fakat etrafta su içmek için kap bulamazlar. Demirci Dede bunun üzerine ateşin içinde bulunan yassı demir parçasını eline alır ve dizine hızlı bir şekilde vurarak o yassı demir parçasından su içilebilecek bir kap yapar. Yanında bulunan su göletine bunu daldırarak kaba son şeklini verir ve yolcular bu tası kullanarak suyu içerler. Biz dedelerimizden Demirci Dede’nin hikayesini böyle duyduk, bundan 50-60 sene önce bizim çocukluğumuzda, anlattığım hikayedeki bahsi geçen tas türbenin yanında durmakta idi” (Tutkun, Suratoğlu, 2006:114-115).

Türbelerin etrafında gerçekleştirilen halk inançları yörede önem taşımaktadır. Bu işlemleri köy ahalisinden genellikle bir kişi yapmaktadır. Kalaycıoğlu köyünde ise Nazmiye Kalaycıoğlu adında bir kişi türbe etrafında hasta olan çocukları götürerek onlara orada Allah’tan şifa dilemektedir.

“Oraya ben çocukları hastalandığı zaman götürürüm. Toprak yiyen, gelişemeyen, yürüyemeyen, korkan çocukları oraya götürür dua ederim. Orada bulunan ağaçlara çocukların üzerindeki elbiseleri çıkarır, asarım. Dedenin başı ucundaki taşın orada bir kuytak vardır. O kuytağın orada çamur yaparım. Orada bir tasla çocuğun ellerini kollarını ve yüzünü bu çamurdan alarak çocuğa sürerim. Ondan sonra oraya götürdüğüm ekmek, sarımsak, soğan ve yumurta kabuklarını ufalayarak dedenin alt tarafında bulunan meşe ağacının dibine dökerim. Dedenin yanına gidince Demirci Dede sana ziyarete geldik. Allah’ım, Demirci Dede’nin yüzü suyu hürmetine bu hasta olan çocuğumuza şifa ver derim. Daha sonra hangi duaları biliyorsam onları okurum. Bir de dedenin olduğu yerde çocukları gezdirir, dua okurum. Bu işi ilk benim koca anam (babaannem) yapmıştır. O elini anama vermiştir. Anam da elini bana verip bu işi yapmamı devam ettirmemi istedi. Buraya her yerden gelenler olur. Burada kalbin temiz olduktan sonra edilen duaların kabul olur. Hasta için getirdiğimiz bütün çocuklar iyileşmiştir. Demirci Dede’nin üzeri eskiden çatı şeklinde kiremitlerle örülü üstü kapalıydı. Ama Demirci Dede üzerinde çatı istemiyor. O çatı yıkılmıştır. Yani derler ki üzerinde çatı istemez etrafı açık olacak. Çünkü Allah’ın verdiği güneş ışığından yağmur suyundan faydalanmak istiyor. Onun üzerine bir kadının Demirci Dede rüyasına girmiştir. O kadın bu köyden değil. Başka bir yerden buraya gelmiş, onun etrafını kalebodur şeklinde o yaptırmıştır. Bunu ne zaman geldi yaptırdı ve gitti kimse bilmiyor. Daha sonra tekrar düzenlemişlerdir. Buraya çok insan duyarak gelir, burası sık sık ziyaret edilir. Orada Demirci Dede’nin alt tarafında dedenin kızı Sarı Kız’ın Türbesi var onu da definciler yıkmıştır. Onun altında dedenin yaptığı tas var diyorlardı, onu aramaya çalışmışlardır. Ne yaptılar bilmiyorum. Ama oralara hep zarar vermişler” (K.Ş.50).

Yukarıda kaynak şahıstan aldığımız Demirci Dede ve Sarı Kız bilgilerinin dışında yörede yapılan çalışmada ise Demirci Dede’nin bir de Kara Kız’ı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bu Kara Kız’ın mezarı da olduğu yazmaktadır. Lakin bizim yaptığımız görüşmelerde Kara Kız’ın mezarının bilinmediği söylenmektedir. Ayrıca Demirci Dede’de bize anlatılan tas bu kaynakta geçmekte ve tas yapan demirci olmasının dışında köylüyü dedenin felaketlerden koruyan bir kahraman da olduğu belirtilmektedir. Bu durum çalışmada:

“Kalaycıoğlu ahalisi buraya göç ettiğinde sarı kız ve kara kız adında iki kızıyla birlikte yaşıyan ak saçlı, sakallı beyaz atlı birinin yaşıdığı fark edilmiş. Köylü bu ihtiyarla ne kadar komşuluk etmek istediye de ihtiyar ve kızların konuştuklarını bile duymamışlar. Yalnız köy halkının başına gelebilecek tüm felaketlerde bu atlı ihtiyar orada görünüp felaketlerden korumuş. Ama konuşmadığı nakledilir. Sonraları demircilik yapan bu ihtiyara köy halkı dede demeye başlar ve hastalanan çocuklar bu dedeye götürülür ve okutulurdu. Ve hemen oracıkta dede çamurlu ve soğuk sularla çocukları okuyarak yıkarmış, çocuklar da hemen iyileşirmiş. Hatta yaramaz çocukları da okuyarak huylarını değiştirdiği söylenmektedir. Dede yatırın 1 km doğusunda bulunan “pire pınar’ı” na gider gider atını orada sularmış ve kendiside öğle namazını kılar evine dönermiş o çevredeki çobanlar tarafından sıklıkça görüldüğü söylenirmiş. Amansız bir hastalığa yakalanan kızları bir gün ölürler ve o gece şu anki türbede sabahlara kadar ışıklar yandığı nakledilir. Ertesi günü mezara gelenler üç mezarla birden karşılaşırlar. Ortada dedenin yatırı kuzeyinde sarı kızın ve kara kızın da güneyinde gömülmüş olduğu görülür. Günümüzde köyün ve yörenin yaramaz ve hasta çocukları türbeye getirilir, dualar edilerek çare umutları beklenmektedir” şeklinde ifade edilmektedir (Tutkun ve Suratoğlu, 2006:81).

Kutsal ziyaret yerleri etrafında bulunan bazı varlıklara orada yatan zatın kutsiyetinin sirâyet ettiği belirtilmektedir. Sarı Kız’ın yanında bulunan bir taşın da bu şekilde kutsal olduğu söylenmektedir.

“Orada Sarı Kız’ın yanında merdiven basamağı gibi basamaklı bir taş vardı. O taşı oradan alıp gitmişler. Onu kimin aldığı belli değildir. O taşı biz eskiden çocukken Kur’an kursuna getirirdik o taş geceleyin tekrar Sarı Kız’ın olduğu yere geri giderdi.” (K.Ş.51)

3.1.33 Mercimek Dede Türbesi

Çaycuma ilçesinin en eski yerleşim yerlerinden biri olan ve yaklaşık üç bin yıllık tarihî geçmişe sahip olduğu söylenen Kışla köyünde, devlet arşivlerinde Türbe Tepe olarak geçen yer, bölgenin en yüksek yerinde bulunan Mercimek Dede Türbesidir. Bu yer köy halkının eskiden beri sık sık ziyaret edip, dua ettiği kutsal bir bölgesini temsil etmektedir. Bölge bu zamanlarda işlevini yitirmiş olup

köy halkının göç etmesi ve türbe etrafında eskiden yapılan rençberlik işinin artık yapılmaması suretiyle de önemini kaybedip yok olmaya yüz tutmuştur. Kışla köyünde bulunan bu kutsal yerin dışında aynı zamanda 1915 yılına ait şu an yıkık durumda olan bir kilise, Hristiyan mezarları, tarihî Roma köprüsü ve köyün eski adı Değrimenözü'nden gelen değirmenleri ile köyün köklü bir geçmişe sahip olduğunu gösteren birçok kültürel hazineleri bulunmaktadır. Bu türbe hakkında yaptığımız görüşmeler, köyden yaklaşık bir buçuk kilometre uzaklıkta türbenin bulunduğu tepede gerçekleşmiştir. Eskiden türbeye insanlar bolluk bereket için dua etmeye geldikleri belirtilir.

“Köyümüzün resmî kayıtlarda Türbe Tepe olarak geçen yeri eskiden Mercimek Türbesi, Mercimek Dede Türbesi ve Bolluk Bereket Türbesi olarak bilinmekteydi. Çünkü mercimek topraktan çokça çıkararak bolluğu, bereketi temsil eder. Burada eskiden insanlar ekim yaparlardı. Özellikle de burada köy halkı eskiden mercimek yetiştirirdi. Burada türbe diye adlandırdığımız birkaç tane boyları çok uzun olan mezarlar vardır. Köy halkı buraya ekin ekmeye geldikleri vakit burada yatan zatların yüzü suyu hürmetine de dua eder, mercimek ekinlerinin Allah'tan bol olmasını isterlerdi. Atalarımız da bu mercimek ekinine hitaben bu türbenin adını o şekilde adlandırıyorlardı. Eskiden buraların etrafı tamamen taşlarla çevriliydi. Tabi üzerinden uzun bir zaman geçmesi bir de defîne meraklısı insanların hazine merakı yüzünden şimdi burası harap içindedir. Görüldüğü üzere mezarlar açılmış, kaybolmuştur. Ama halen etrafta görülen taşlar bunların kalıntısını göstermektedir. Muhtarlıkta kaldığım zaman inşallah ben burayı tekrardan düzenleyeceğim. Türbenin etrafındaki mezarları tekrardan onarıp, buranın etrafını temizleyerek güzelce çevireceğim. Buraya giden patika yolu da açıp, buraya büyük bir şanlı al bayrağımızı dikerek turizme açmayı planlıyorum. Çünkü bizim burada dua edip inandığımız bir ermişimiz, bir zatımız yatmaktadır. Biz onun için burada Allah'a dua eder, ekinlerimizden onun yüzü suyu hürmetine bolluk dilerdik” (K.Ş.52).

Kaynak şahsımız ayrıca türbenin dışında bizlere eski kilise, Roma köprüsü, Hristiyan mezarları ve yıkılmış değirmenleri göstererek köyün birden fazla kültürel değeri olduğunu özellikle belirtmiştir. Bu değerlerin aslında türbede yatan zata bağlayarak burada önemli zatların yaşadığını belirtmektedir.

“Bir de bizim bu köyümüz ve mahallerimiz çok eski bir geçmişe sahip olup çeşitli etnik kökenli insanları barındırmıştır. Burada size gösterdiğim üzere Hristiyan mezarları var, kilise var, tarihî Roma köprüsü var. Bunun dışında kırk İmamlar mahallemiz var bizim. Bunun soyu aslında Alevî mezhebine bağlı olan eskiden burada vatandaşlarımıza dayanmaktadır. Şu an bu mahallede bu mezhepten olan köy halkımız yoktur. Fakat ben bu ismin nerden geldiğini araştırdım. Bunun sonucunda eskiden bu vatandaşlarımızın burada yaşamış olduğuna ulaştım. Bunun dışında burada Rumlar ve Ermeniler de yaşamıştır. Çünkü köyümüzde eskiden değirmenler varmış. Bunların asıl ustaları da Ermeniler'dir. Bunun dışında türbenin tam karşısında Balat dağında Şehirban vardır. Şehirban demek yer altı çarşısı demek yani o millete ait yeraltı çarşısı en eski yaşam yeri de bulunmaktadır” (K.Ş.52).

3.1.34 Şeyh Yabalı Baba Türbesi

Çaycuma ilçesine bağlı Perşembe beldesinin Koramanlar köyünde bulunan Şeyh Yabalı Baba Türbesi yörenin önem arz ettiği kutsal bir yeridir. Burada yatan zat hakkındaki bilgilere Kültür Bakanlığının Kastamonu Müze Müdürlüğü'nde yapılan araştırmalar sonucunda ulaşıldıktan sonra burası bir türbe şeklinde üstü kapalı hale getirilip düzenlenmiştir. Köy camisi ve köy mezarlığının ortak bir avlusu içerisinde bulunan türbenin ismi camiye de verilmiş olup eski Rumca adı Gremedes Caminin ismi de Şeyh Yabalı Baba Camisi olarak değiştirilmiştir. Türbenin içerisinde yatan zat hakkında iki tane yazı bulunup yazılardan birinde zatın kerametini anlatan bir hikâyesi anlatılıyorken diğerinde ise Yabalı Baba'ya ait hikmetli sözler yer almaktadır. Türbe içerisinde zatın kerametini anlatan şu bilgiler yer almaktadır:

“Koramanlar Köyünün Şeyhler Mahallesinden olup 18.yy sonlarında yaşamış ismi, doğumu, ölümü bilinmemektedir. Bir rivayete göre bir harman zamanı ordumuzun harpte sıkıştığını hisseden şeyhimiz sap yığınlarının arkasına geçip birkaç saat sonra elindeki yabasıyla geri gelir, harpte bir tanıdık çıkar. O harpte şeyhimizin yabasının bir parmağı kırılır, yere düşer. Bu harpte onu tanıyan bu şahıs, o parmağı saklar. Harp bitince o arkadaşta gazi olarak memleketimize geri döner. Şeyhimizin yanına gelir. Harpte onu orada gördüğünü söyler, şeyhimiz cevap vermez, o tanıdık ona yabasını sorar. Şeyh yabayı getirdiğinde yabadaki

kırık parmak ile cebindeki kırık parmak ölçülür. Parmak oraya denk gelir. Şeyhimiz bu sırrı ölünceye kadar halka duyurmamasını rica eder ve böyle olur. Vefatından sonra buraya defnedilir.” Ayrıca hikâyenin sonunda ise Yabalı Baba’ya dua edilmesini isteyen şu söz yer almaktadır.

“Kıl mağfiret beni Ey Rabbi yezdan Bihakkı arşı ala Hazreti Kur’an Kabrimi ziyaret eden ihvan beklerim senden Merhumun Ruhuna Bir Fatiha İhsan”.

Şeyh Yabalı Baba hakkında bilinen bu bilgilerin dışında Yörede yapılan bir çalışmada farklı bir hikâye ile karşılaştık. Bu çalışmada “Veli Baba Türbesi İle Yabalı Baba Türbelerinin Gizemi” adlı başlığın içerisindeki Yabalı Baba’nın Çaycuma’nın Torlaklar köyünde yatan Veli Baba ile bağlantısı olduğu anlatılmaktadır. Burada anlatılan yabanın sahibi aslında Yabalı Baba değil Veli Baba’dır. Yabalı Baba, Veli Baba’nın askere gelip Yabalı Babanın onu orada gördüğü belirtilmektedir. Veli Baba’nın yabasının parçasını Yabalı Baba olarak daha sonra köye getirmiştir. Veli Baba’ya yabasının kırılan parmağını gösterdikten sonra Veli Baba’nın kerametinin ortaya çıktığı yazmaktadır. Yabalı Baba’nın Veli Baba gibi bir ereni görmesi sebebi ile o da ermiş olarak görülmüştür. Bu yabadan doğru onun da Yabalı Baba olarak anılıp türbesinin yapıldığı belirtilmektedir. Kaynakta bu durum şöyle aktarılmaktadır:

“Veli baba ve Yabalının kim olduğunu Dağ üstü köyünde 20 yıl muhtarlık yapmış Molla Ahmet oğlu İlyas BİLİCİ’ye sorduk. İlyas amca büyüklerinden duyduklarını bize anlattı; Bizim çocukluğumuzda dedelerimiz anlatırdı. Veli baba Çaycuma’da yaşamış âlim bir kişi olarak bilinir. Müslümanların yaptığı bir savaşta ordumuz güç kaybetmeye başlamış, yardım çağrısında bulunmuş ve Veli baba bu haberi duyduğunda harmanda elinde yabasıyla buğdayları saplarından ayırmakta iken birden bir zat belirir ve Müslümanların savaşta kaybetmek üzere olduğunu söyler Veli baba elindeki yabasıyla ortadan kaybolur. Savaşa katılır ve Müslümanlar savaştan galip gelmişlerdir” (Tutkun ve Suratoğlu, 2006:80).

Veli Baba bu bölümde bizim kaynak şahıslardan Yabalı Baba olarak derlediğimiz hikâyenin kahramanı konumunda anlatılmaktadır. Yazının kalan bölümünde Veli Baba ile asker olan Yabalı Baba’nın karşılaşmasının hikâyesi ise şu şekildedir:

“Savaşta Veli Babayı, Perşembeden bir asker görür, asker Veli Baba’yı tanır ve onu seyrederek bu arada veli babanın elindeki yaba’nın bir parmağı kırılır. Kırılan bu parmağı Perşembeli olan asker alır ve yeleğinin cebine koyar aradan yıllar geçer asker terhis olur, gelir gelmez Veli Baba’yı ziyaret eder. Kapıya Veli Baba’nın hanımı çıkar. Ona derki ben Veli babayla görüşmek isterim. Hanımı da durumu Veli

Babaya anlatır. Veli Baba kapıya gelir. Veli Baba sen neredeydin? Sen olmasaydın biz savaşı kaybediyorduk. Sen yetiştin, bizim ordumuz kazandı. Veli Baba şaşırır! Yok, böyle bir şey yanlışın var der. Bunun üzerine asker hanımına dönerek Veli Babanın kullandığı yabayı getirmesini ister. Ve yaba gelir bir parmağı kırıktır. Asker cebinden kırık parmağı çıkarır. Yabadaki kırık olan yere getirdiği parmağı takar. Ve Veli Baba da görüldüğünü anlar ve içeri döner ardan 3-5 gün geçtikten sonrada Veli Baba'da hakkın rahmetine kavuşur. Âlim kişilerin gizlilikleri öğrenilince ölürlermiş. Fakat hangi köyde yaşadığı hakkında bir bilgim yok. Ama Çaycuma'da yaşadığı söylenir. Şu anki Torlaklar Köyü tepesinde Çaycuma'yı dört bir yandan görebilen yerdedir. Bu arada Perşembeli askerde veli babadan sonra hakkın rahmetine kavuşur. Oda Allah'ın sevdiği kullarını görebilen âlim bir kişidir. Ve böyle kişilerin Allah tarafından rahmete kavuştuğu söylenir. Yabanın parmağını getiren kişinin de Yabalı Baba olduğu söylenir. Yabalı Baba Perşembe'de yaşamış ve şu an Perşembe Beldesi Koramanlar Köyü mezarlığında bulunan türbede yatmaktadır. Türbenin adı da Yabalı baba olarak bilinmektedir” (Tutkun ve Suratoğlu, 2006:80).

Şeyh Yabalı Baba Türbesinde bulunan ve ona ait olduğu söylenen bazı nasihatli sözlerin olduğu bir yazı bulunmaktadır. Bu yazıda aşağıdaki sözler yer almaktadır:

“İslam âlimlerinden bir büyük evliyadır. Kalplere sürur veren nasihatleri vardır”.

“Derdi: Nasıl yağmurla, “can” gelirse yerlere, Kur'an okumakla da “Nur” gelir gönüllere”.

“Şu iki şey vardır ki çok büyük bir nimettir. Fırsatını buldukça kaçırmamak gerektir. Allah adamlarının sohbetinde bulunmak, gece herkes uyurken kalkarak namaz kılmak”.

“İki şey vardır ki bedbahtlık sebebidir. Elden geldiğince kaçınmak lazım gelir. Kalbin katı olması, gözün yaşarmaması ve gönlün bu dünyaya çok sıkı bağlanması”.

“Eğer ki bir Müslüman dünyaya düşkün ise, büyüklerin feyzine ulaşamaz o kimse”.

“Kim lüzumsuz şeylerle uğraşıyorsa şayet geçimi çetin olup kalbine basar gaflet”.

“Bir günde buyurdu ki: Herkese ve her zaman güler yüz, tatlı dilli olmalıdır Müslüman”.

“Af dileyen olunca affedici olmalı, herkese iyi huylu yumuşak davranmalı”.

“Hiç kimsenin sözüne karşı gelmemelidir, kimseyle münakaşa kavga etmemelidir”.

“Büyüklerden birisi diyor ki bu hususta: Yalnız ibadet etmek yoktur bu yolumuzda”.

“Tasavvuf, sırf ibadet, namaz, oruç değildir, bunlar her Müslümanın kulluk vazifesidir”.

“Tasavvuf, hiç kimseyi incitmemektir asıl, bunu kim hâsıl etse maksada olur vasil”.

“Bir gün ona sordular: Doğru gerçek veliler nasıl başkalarından tam ayırt edilirler? Buyurdu ki: Onların yumuşaktır sözleri, huyları güzel olup daim güler yüzleri”.

“Herkesi ihsanları olur hem fazla fazla, konuşurken itiraz etmezler onlar asla. Özür dileyenleri kabul ediverirler, herkese merhametli ve çok şefkatlidirler”.

“Müslüman az konuşur, az güler ve az uyur, bunu yaptığı kadar bulur rahat ve huzur”.

“Onun emirlerini yapmaktan alır çok haz, her ne dileği olsa sırf Rabbine eder arz”.

“Zira buyuruyor ki hadiste fahr-i cihan: Yalnız Hak Teâlâ’ya güvenirse bir insan. Onun her dilediğini yaratır Hak Teâlâ, hatta yardımcı eder çoklarını o kula”.

“Öyle ise nefsinin ardından koşma artık, zira bu dinimizce değildir hiç muvafık”.

Koramanlar köyünde görüştüğümüz kaynak şahıslar, Şeyh Yabalı Baba’nın sadece Perşembe beldesinde değil Çaycuma hatta Zonguldak’ta da bilinen önemli bir zat olduğunu belirtir. Bu zatın bu bölgeye gelerek İslamiyet’i yaymak için çabalamış bir evliya olduğunu ve bu zatın huzurunda dualar ettiklerini vurgularlar.

“Eskiden burada yağmur duasına çıkılırdı. Burada yemekler yapılır, kurban kesilirdi. Tabi onun ardından Allah’ın hikmeti ile yağmur da yağardı. Buranın adı o zaman Gremedes Camisi olarak geçiyordu. Bunun dışında Torlaklar da bulunan Veli Baba Türbesi ve Şeyhler köyünde de yağmur duasına çıkılıyordu. Şeyhler köyünde de bir ulu ağaç vardı, orada yaparlardı. Tabi bunun dışında bu türbemize inanç içinde gelinirdi. Evlenememiş insanların evlilik ya da çocuğu olmayanların çocuk dilemesi gibi niyetler için buraya gelip dua ettikleri biliniyordu. Eskiden bu türbe, üzeri ağaçtan yapılma oluklu kiremitlerle örölü bir şekildeydi. O zamanlar türbenin etrafındaki tellere niyet için bezler bağlanıyordu. Türbe bu yeni halini aldıktan sonra bu bez bağlama âdetleri kalktı” (K.Ş.53).

“Yörede yaptığımız görüşmedeki diğer kaynak şahsımız türbeye eskiden insanların gelerek genellikle bez bağlayıp, niyet ederek burada yatan zattan bir umut beklediklerini fakat artık teknolojinin gelişmesi hastanelerin artmasıyla insanların dua yoluyla şifa istemeyi terk ederek hastanelere yöneldiğini de ayrıca belirtti.

“Türbeye öncelerden her dilek için geliyorlardı. Bez bağlıyorlar, dua ediyorlardı. Bunun da kabul olduğunu söyleyenler oluyordu. Burada yatan zatımız önemli bir kişidir. Burası köklü bir tarihe sahiptir. Bu türbemizin içerisinde eski su testimiz vardır. Bu testi sen oradan alıp da gidemezsin. Başına türlü musibet geleceğini bilmelisin. Buraya gelen dua eden kalben inan insanlar gönlünde bir ferahlık bulacaktır. Mezarlığımızda da görüldüğü üzere eski yazılı taşlar bulunmaktadır. Eskiden türbe sıklıkla ziyaret edilip etrafına bez falan bağlanırdı. Umut beklenirdi. Ama artık umut bekleme gibi şeyler yok. Çünkü artık tıp ve ilim ilerledikçe insanlar buralara başvurmuyor. Artık doktorlar var. İnsanlar oralarda tıpla çare arıyor” (K.Ş.54).

3.1.35 Muharrem Hoca Türbesi

Çaycuma ilçesine bağlı Şeyhler köyünün Merkez Mahallesinde köy halkından birine ait evin alt katında bulunmaktadır. Bu türbe bölge açısından oldukça önem arz edip bazı hastalıklar ve hayvan sağaltmak için gidilen özel bir yerdir. Bu türbenin yakınında beş yüz yaşında olduğu söylenen bir de kavlan

ağacı bulunmaktadır. Bu ağacın olduğu yerde de insanlar birtakım inanç unsurları gerçekleştirdiği belirtilmektedir.

“Muharrem Hoca Türbesi dediğimiz yerin aslında tam tarihçesini bilen yoktur. Geçmişinin ne olduğu, nerden geldiği, hayat hikâyesi bilinmiyor. Ama burası atalardan beri Muharrem Hoca Türbesi diye söyleniyor. Buraya dışı ağrıyan, başı ağrıyan ya da hayvanları sağaltmak için insanların uğradığı kutsal bir yerdir. Oranın toprağından insanlar eskiden toprak alır, ekmeğın içine koyarak yerlerdi. Aynı şekilde hayvanlara da yalın (suyun içerisine kepek, küspe, tuz, ekmek ya da yemek koyarak hayvana verdiğimiz bir yiyecek anlamındaki besini) tenekenin içine topraktan toprak koyarak yedirirlerdi. Onlar hemen iyileşirdi. Eskiden türbenin olduğu yerdeki o göreceğiniz yapı yanmıştır. Ama türbenin olduğu yere bir kıvılcım bile düşmemiştir. Orası ahşap odalı bir şekildeydi. Oraya bir iğne kadar ateş düşmemiştir. İnekler kendini sağdırmadığı zaman yani süt vermediğinde Muharrem Hocanın Türbesinden toprak alılar, ineğın yalına bu topraktan koyarlardı. O zaman hayvan süt vermeye başlardı. Oradaki türbe gerçekten önemli bir türbedir. Örneğın, oraya siz şimdi elinizde bir rakı şişesi ile gidince o şişe elinizde hemen patlar. Oraya davul, zurna yaklaşamaz. Davul patlar. Zurna ötmez. Daha önce oradan rakı şişesi ile geçen insanlar olmuş, onların elinde rakı şişesi patlamıştır. Eskiden burada ayrıca yağmur duası yapılırdı. Evlerden yemekler giderdi. Orada namaz kılınır, dua edilir, akabinde yağmur yağardı. O türbenin olduğu yerde mesela, başın ağrıyorsa oraya gidersin namaz kılsın. Allah’a dua edersen geçer. Daha sonra oradan toprak aldığı zaman da adak olarak para atarlar. Elli kuruş, bir lira neyse durumuna göre değişir. Ama burada bez bağlama gibi bir âdet yoktur. Bir de şu var. O türbenin olduğu yer, köyümüzde bir şahsın evinin altındadır. Sen oraya hayır için, dilek için para bıraktın. Bir başkası o parayı alacak olsun. O parayı oradan alamaz. O para onu rahatsız eder. O parayı ancak oranın ev sahibi alır, o kullanır. Çünkü oranın bakımını da ev sahibi yapar. Burada halen bu iş devam etmektedir. Burada hayvan süt vermediği zaman sağaltmak için toprak alınır, bu hayvana yedirilir. Ya da burada namaz kılınır. Bir türbemiz de mezarlıkta vardı. Orayı defneciler yıktılar. Oraya da adak adamak için para atarlardı” (K.Ş.55).

“Oraya gittiğin zaman oradan toprak alır eğer bir hastalığın var ise o toprağı yersen hastalığın kurtulursun. Bu genellikle baş ağrısı, diş ağrısı ya da hayvan hastalıkları içindir. Oraya gidenler oraya para da atarlardı. Parayı orada ufak bir taş vardı, onun üzerine atarlardı” (K.Ş.56).

“Eskiden türbenin aşağısında bulunan Kavlan ağacı dediğimiz anıt ağacın olduğu yerde yağmur duası yaparlardı. Evlerden yemekler gelir, orada namaz kılınır, dua yapılır ve sonunda da yağmur yağardı” (K.Ş.57).

3.1.36 Şeyhoğlu Türbesi

Çaycuma ilçesine bağlı Şeyhoğlu köyünün Şeyhoğlu Mahallesinde bulunan bu türbe şu an orman içerisinde ağaçların ve çalılıkların arasında kalarak varlığını kaybetme noktasına gelmiş yörenin kutsal yerlerindedir. Türbenin hikâyesi oldukça eski ve tarihidir. Zamanında buraya Çaycuma'ya bağlı köylerin halkından insanlar gelerek burada yağmur duası ve gelişmemiş çocuklar için türbede birtakım uygulamalar yaptıkları belirtilir. Yörede yaptığımız görüşme yerine yayan olarak gittiğimiz zaman türbenin orman haline gelerek her yerinin dikenlik bir halde kaybolmaya yüz tuttuğunu gördük.

“Bir zamanlar bir şeyhin oğlu gelerek buraya yerleşmiştir. Bu şeyh, yanında bir şeyh daha olduğu söylenen kişi ile dibek taşı dediğimiz taşı sırtlarına alarak buraya getiriyorlar. Bu taşı buraya yerleştiriyorlar. Bir de buranın aşağısında köy meydanında bulunan, yaşı tahminen beş yüz ile bin arasında olan ağacı da oraya dikiyorlar. Ama bu ağaç kuru kazık şeklindeymiş. Orada bulunan bir nine varmış. Bu ağacı sulamış ve yeşertmiştir. Ağacın ortasında bulunan bir delik vardır. Bir büyük delik de ağacın arkasında vardır. Eskiden burada köy halkı manda aşırırlardı. Mandanın kafasını ağaca geçirip mandanın boynunun arkasına da bir geri gitmesin diye kazık koyarlardı. Diğer adıyla biz manda tonlama yaparlardı, deriz. Bu ağacı eskiden yolcunun biri alarak başka bir yere götürüp oraya dikmeye çalışmış. Ertesi gün akşamında o ağaç aynı yerine gelmiştir. Bu birkaç kere olmuştur. Ondan sonra oradaki halk onu sulamış, sonunda yeşertmiştir. Bu şeyhin mezarı da burada yol kenarında bulunmaktaydı. Çok uzun bir mezardı. Fakat zamanla mezar toprak olup göçmüş, varlığını kaybetmiştir. Buraya eskiden insanlar özellikle gelişmemiş çocukları getirerek yıkarlardı. Benim zamanımda

Halise Zoroğlu adında bir teyzemiz vardı. Hasta olan gelişmemiş çocukları ona getirip o da onları burada türbede yıkardı. Ondan sonra o çocuk burada iyileşirdi. Bunun dışında bir de buraya yağmur duasına gelirlerdi. Burada en önemli yapılan şey yağmur duasıydı. Buradan Cenabı Allah bizleri hiç boş çevirmemiştir. O günde az da olsa yağmur yağardı. Burada kurban kesip, yemek yaparlardı. Dua edilip, namaz kılınırdı. Artık eskisi gibi burada bu gelenek ve âdetler yapılmamakta, unutulmaya yüz tutmuştur. Yapacağınız bu çalışma ile inşallah bizim torunlarımızda burada zamanında böyle bir hikâye varmış, bunlar yapılmıymış diyerek bunları öğrenmeleri ile bir miras kalır” (K.Ş.58).

3.1.37 Türbe

Çaycuma ilçesinin Yeşilköy Merkez Mahallesi eski adıyla Çekirgeler olarak bilinen yer ilçeden yaklaşık yirmi beş km uzaklıkta bulunmaktadır. Bu yerde kime ait olduğu bilinmeyen bir mezar bölge halkı açısından önem arz etmektedir. Bölgede yapılan incelemede ise türbenin bulunduğu yer, köy halkından bir şahsın evinin bahçesinde bulunmaktadır. Fakat mezarın şekline bakıldığı zaman bu mezarın baş tarafında genellikle Sahabenin, İslam dinini yaymak için diyardan diyara göç eden din âlimlerinin, askerlerin mezarlarında bulunduğu söylenen bir dilek taşının yer aldığı görülmektedir. Bu mezarın hemen alt tarafında bulunan bir alanda da Osmanlı dönemine ait taşların bulunduğu bunlardan bazılarının sarıklı bir şekilde mezar taşı olduğu belirtilmektedir. Bu taşların bazıları dikenli çalılar arasında kaybolmuş bazıları ise bilinmeyen kişiler tarafından alınmış olduğu söylenir.

“Burası türbe diye adlandırdığımız bir yerdir. Eskiden köy halkımız yağmur yağmadığı zamanlarda buraya gelerek burada yağmur duası yapardı. Burada kurban kesilir, namaz kılınır, dua edilir bunun sonucunda da yağmur yağardı. Burada kimin yattığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Burada biz sadece yağmur duasına çıkardık. Türbemizde artık yağmur duası yapılmamaktadır. Bu gelenek ve görenekler zamanla yok olmaya başladı. Ama biz her bayramda buraya gelerek burada da Kur’an okuyup dua ederiz” (K.Ş.59).

3.1.38 Veli Baba Türbesi

Çaycuma ilçesinin Torlaklar köyü sınırları içerisinde yer alan Veli Baba Türbesinin tarihi geçmişinin çok uzun bir zamana dayandığı söylenmektedir. Bu türbe hakkında bazı kaynaklarda bilgiler bulunurken köy halkı tarafından bu bilgilerin genellikle bilinmediği belirtilmektedir. Köy halkı ile yapılan görüşmelerde türbenin bulunduğu bölgeye bir bütün olarak Veli Baba denildiği görülür. Burada yatan zatın bir ermiş olduğu türbeye gelinip içtenlikle dua edildiği vakit duaların kabul olacağı anlatılmaktadır. Veli Baba Türbesi hakkında yaptığımız saha araştırmasında burada yatan zatın kimliğine dair herhangi bir veriye ulaşamadık. Lakin bu türbe hakkında yörede daha önce yapılan bir çalışmada bu zatın kim olduğu yazmaktadır. Yabalı Baba Türbesinin içerisinde de aktardığımız gibi burada da Veli Baba'nın kim olduğunu bu çalışmadan aktardık. Yörede yaptığımız görüşmelerde kaynak şahısların buraya özellikle yağmur duası için geldiğini bunun dışında da bazı niyetler için ziyaret edildiği belirtilmektedir.

“Veli Baba diye bildiğimiz türbemizin geçmişi hakkında çok fazla bilgi bilmiyoruz. Burası Torlaklar köyümüzün içinde bulunup merkeze dokuz kilometre uzaklıktadır. Köyümüzün içinden daha yukarıda olan tepede yer almaktadır. Buraya yol bulunmaktadır. Fakat biraz engebeli ve taşlık bir yoldur. Burada türbenin yakınındaki cami 1960 senesinde yapılmıştır. Bir de bunun dışında ahşaptan yapılmış ve evveliyatı daha eskiye dayanan bir cami varmış ama bu caminin nerede olduğunu kimse bilmemektedir. Veli Baba Türbesi burada daha önceleri de bulunmaktadır. Biz bunun ne zamandan beri burada olduğunu ya da tarihçesinin ne olduğunu bilmiyoruz. Türbenin kubbesi daha sonra yapılmıştır. Buraya sık sık köylümüz ziyarete gelir. Bunun dışında çevre illerden de buraya dinî bayramlarda akın akın gelirler. Bayramda burası çok kalabalık olur. Eskiden Veli Baba'nın yanında bulunan bu camiye özellikle Cuma ve bayram namazlarını kılmak için gelirlerdi. Veli Baba Türbesine genellikle şu dua veya niyet için gelinir diye bir durum söz konusu değildir. Veli Baba Türbesine yağmur duasına da gelinir. Ya da bir kişi gelir burada Kur'an okur, namaz kılar, niyeti ne ise onu dileyip Allah'tan şifa da diler. Buraya hastalık için gelen insanlarımız da vardır. Çünkü şöyle bir söz vardır: Dünya duayla durur. Bunun için buraya başı ağrıyan,

kulağı ağrıyan veya başka bir önemli ciddi hastalığı olan vatandaşlar gelerek burada dua eder ve buranın yüzü suyu hürmetine şifa beklerler. Buraya gelen adağını adar, gider. Bu adak kurban kesme olabilir ya da ağaç dallarında görüldüğü üzere renkli bez bağlama şeklinde de olabilir. Ayrıca bu türbenin etrafında görüldüğü üzere yemişler vardır. Bunlar buraya aittir. Bunlardan burada yenir ve bunu veren Allah'a dua edilir. Ama buradan bu yemişi alarak dışarıya götürmek başına bir musibet gelmesine neden olabilir. Bununla ilgili burada bilinen bir hikâye vardır. Bir zamanlar vatandaşın biri buradan yemiş alıp dışarıya evine ya da satmaya götürmüş. O kişinin başına o yemişler dert olmuş ve sürekli onu rahatsız etmiştir. Bunun üzerine bu vatandaş bu yemişleri buraya tekrardan getirdikten sonra başındaki bu olaylar da ortadan kalkmıştır. Ayrıca türbe gibi kutsal yerlerin yakınlarında kesinlikle saygısızlık yapılmamalıdır. Bu civardaki vatandaşlardan biri buraya içki şişesi ile gelerek burada saygısızca davranışlarda bulunmuş. Sonra da bu vatandaşın elinde içki şişesi patlamıştır. Ayrıca burada şu an bakımsızlıktan dikenlerin arasında kalmış birden fazla eski mezar taşları da bulunmaktadır” (K.Ş.60).

Kaynak şahıstan aldığımız bilgilerin dışında yöre üzerine yapılmış çalışmalar da bulunmaktadır. Sabahiye Noraşin'in “Veli Baba Türbesi Çevresinde Şekillenen Halk İnançları ve Türbe Etrafında Uygulanan Pratikler” adlı bildirisinde içerisindeki “Veli Baba Türbesi İle İlgili İnanç ve Uygulamalar” kısmında çaput bağlama, ağaç kültü, adak adama, çocuk dileme, çocuk ölümlerine çare, taş kültü, ad verme ve yağmur duası gibi halk inançlarını oluşturan unsurlara ait derlemeler ve kaynak kitaplardan alınan bilgiler yer almaktadır. Veli Baba Türbesinde gördüğümüz çaput, bez bağlama âdeti yukarıda adı verilen çalışmada şöyle belirtilmektedir:

“Dinsel-büyüsel nitelikteki bu pratiklerin ilki ağaçlara bez bağlamadır. Eski bir Türk geleneği olan çaput bağlama yoluyla dilek dileyerek, kansız kurban sayılan adak adama inancı, Veli Baba türbesine gelen ziyaretçilere devam edilmektedir. Ziyaretçilerin çaput bağlama nedenleri: Çocuk sahibi olmak, evlenip bir yuva kurmak, hatalıktan kurtulmak, askerden sağ salim dönebilmek” (Noraşin, 2016:80).

Bez bağlama işlemi ayrıca kutsal ağaçlarla bağdaştırılmaktadır. Bu kutsal olan ağaçlara evliya, ermiş ağacı da denildiği görülmektedir. “Kısmet açmak için, ağaçlara bez parçası bağlanıyordu. Veli Baba türbesindeki ağaca bez bağlarlardı. İnanılan yerler; mesela evliya derlerdi, bir ağaç vardı, oraya bez bağlarlardı”

(Noraşin, 2016:81). Veli Baba Türbesine gelen insanların ettikleri dilekler kabul olduktan sonra adak adadıkları belirtilmektedir. Adak adama işlemi genellikle türbede gerçekleştirilmekte ve adak olarak da koyun kesilmektedir. Bu durum yukarıda adı geçen kaynakta şu şekilde ifade edilmektedir:

“Veli Baba Türbesini ziyarete gelen kişiler, dilekleri kabul olunca türbeye çarşamba ya da cumartesi günleri gelerek adaklarını gerçekleştirirler. Adağıyla gelen kişi türbede namaz kıлып dua eder ve kesilen kurbanın kanını alınca sürer. Adak olarak genellikle koyun kesilmektedir. Kesilen kurbanlar türbedeki kişilerce pişirilip yenilebildiği gibi, türbedara bırakılıp fakir fukaraya da dağıtımı sağlanabilmektedir” (Noraşin, 2016:81).

Anadolu’da çocuk sahibi olmak isteyen insanların en çok uğradığı yerlerden biri türbelerdir. Veli Baba Türbesi bölgede bu amaç için ziyaret edilen uğrak yerlerden birisidir. Noraşin bildirisinde çocuk dilemek için gelen insanların Veli Baba Türbesinde neler yaptığını ayrıntılı olarak şöyle dile getirmektedir:

“Toplumdaki saygınlığını yitirmemek ya da kaybolmuş saygınlığını tekrar kazanmak adına çocuk sahibi olamayan kadınlar Veli Baba türbesine ziyaretlerde bulunarak çeşitli pratikleri icra etmektedirler. Çocuk dileyen ziyaretçilerin gerçekleştirdikleri davranışların aşamaları sırasıyla;

-Çocuk dileyen türbenin etrafında 7 kere döndükten sonra türbenin içinde iki rekât namaz kılar.

-Namaz kılındıktan sonra sandukanın başındaki kavuğu 3 kere öperek, orada yer alan taşı alıp dua ederek yüzüne sürer.

-Oradan camiye geçer ve camide de namaz kıldıktan sonra türbenin arkasında yer alan iki ağacın yerel halkın deyişiyle çatallı ağaç- olduğu yere gelir.

-Burada o iki ağacın arasından türbedar bayan önde, çocuğu olmayan bayan arkada olmak üzere köylülerin çatallı ağaç diye tabir ettikleri iki ağacın arasından, önce türbe yönüne doğru, sonra tam tersi yönünde atlar. Toplamda 8 defa türbenin olduğu yere doğru, 7 defa da tam tersine atlama gerçekleştirmiş olur. İlk atlamannın 8 olması ilkinin türbedar tarafından gösterilmesindedir. Pratiğin asıl sayıları 7’ye 7’dir” (Noraşin, 2016:82).

Türbenin türbedarı olarak belirtilen şahıstan anılan bilgiler de buraya çocuğu olamayan bir kadın getirilip dua edilerek bazı uygulamalar yaptıktan sonra çocuk sahibi olduğu anlatılmaktadır. Bu olay yörede yapılan çalışmada şu şekilde anlatılmaktadır:

“Meryem Kesim (Türbedar): Eskiden buralarda Rum çokmuş. Onlardan kalan bir çanla tahtadan haç vardı, Türbe’nin orda. Biz ineklerimizi olatmaya çıkardığımızda görürdük. Bir de kuyu var orada. Her yerde su kesilirdi de orada su kesilmezdi. Tertemizdi, kurum falan sinmezdi hiç. Genç bir gelin geldi bir zaman. Çocuğu olmuyormuş. Türbeye çıktık. Ona ne yapacağını

anlattım, gösterdim. 20 gün geçmedi, geldiler yanıma. Gebe kalmış. Bana da eşarp alıp getirmiş hediye. Vallahi Billahi bak!” (Noraşin, 2016:78-79).

Noraşin’in bu çalışmasında yukarıdaki kaynak kişi Meryem Kesim ’den derlediği bilgiler önemlidir. Türbenin olduğu yerde eskiden Rum’un çok olduğundan ve onlardan kalan bir çanla tahta haç olduğundan bahseder. Bu durum acaba burada yatan zatın bir Hristiyan veli mi? olduğunu düşündürmektedir. Saha araştırmamız sırasında Çaycuma ilçesinin Aşağı İhsaniye köyündeki Kız Türbesinde orada yatan zatın bir Hristiyan azîze olduğunu kaynak şahıslardan biri bizlere aktarmıştı. Lakin aynı kişi Veli Baba’yı Müslüman bir ermiş olarak belirtmişti. Bu durum bu iki türbe için anlatılan bilgileri bir araya getirerek düşündürmektedir.

Çocuk dilemenin dışında ayrıca çocuk ölümlerinin engellenmesi için de Veli Baba Türbesine insanların gelip bazı uygulamalar yaparak buradan şifa bekledikleri yazmaktadır. Adı geçen aynı kaynakta bu husus şöyle ifade edilmektedir:

“Veli Baba türbesine, çocuk sahibi olmak için gelenlerin yanı sıra, çocuklarını doğduktan kısa bir süre sonra kaybeden kadınlar da doğan çocukların ölmesini önlemek için ziyaretlerde bulunur. Bu amaçla türbeye gelen kadınlar ağaç kültürünün ve atalar kültürünün birer yansıması olan bez bağlama yoluyla dilek diler ve adaklar adar. Bu ziyaret neticesinde kadınlar çocuklarını doğar doğmaz türbeye ziyarete getirir ve türbe bahçesinde yer alan meşe ağacının altında çocuklarını türbedara yıkattırır. Bu pratiğin gizli fonksiyonu çocuklarının gölgesinde yıkadıkları ağaç kadar büyük, dayanıklı ve uzun ömürlü olacağı düşüncesidir. Bu pratiğin gizli fonksiyonundan hareketle denilebilir ki; ağacın özellikleri bir bakıma taklit ve temas büyüü ile çocuğa atfedilmektedir. Meşe ağacının kötülükleri uzaklaştırıcı, öteleyici, kaderi belirleyici niteliklere sahip, kozmik kutsallığı olan bir ağaç olarak düşünülmesi de kişilerin çocuk ölümlerini önleme amaçlı çocuğun doğduktan bir süre sonra meşe ağacının altında yıkanması pratiğini doğurmuştur” (Noraşin, 2016:82).

Noraşin’in çalışmasında Veli Baba Türbesinde yapılan bir diğer uygulama ise zatın başında bulunan taşta, gelen kişilerin yüzlerini sürerek dileklerinin gerçekleşmesini istemeleridir. Yine yukarıda adı geçen kaynakta bu uygulama şu şekilde belirtilmektedir:

“Eskiden Veli Baba türbesinde zata ait bir taşın olduğu ve ziyarete gelen insanların o taşı yüzlerine sürdüğü söylenmektedir. Çocuk sahibi olmak, hastalığından kurtulmak, evlenmek amaçlı türbeye gelenler bir dizi davranış sergiledikten sonra, Veli Baba’nın mezarının başını üç kere öperek insan kafası büyüklüğündeki taşı alıp; “Bizim elimizden değil, Fatma Anamızın elinden!” diyerek taşı yüzlerine sürmektedir. Ayrıca türbeye gelen ziyaretçilerin geçmişte türbeden çıkarken caminin içerisindeki taşın altına; “Duam kabul olsun, hastalığım gitsin.” diyerek para koydukları da söylenmektedir (Noraşin, 2016:83).

Yörede yapılan bir başka çalışmada Veli Baba Türbesinde yatan zatın kim olduğu hakkında bir bilgi aktarılmaktadır. Çalışmada bu bilgi şöyle aktarılmaktadır:

“Veli baba ve Yabalının kim olduğunu Dağ üstü köyünde 20 yıl muhtarlık yapmış Molla Ahmet oğlu İlyas BİLİCİ’ye sorduk. İlyas amca büyüklerinden duyduklarını bize anlattı; Bizim çocukluğumuzda dedelerimiz anlatırdı. Veli baba Çaycuma’da yaşamış âlim bir kişi olarak bilinir. Müslümanların yaptığı bir savaşta ordumuz güç kaybetmeye başlamış, yardım çağrısında bulunmuş ve Veli baba bu haberi duyduğunda harmanda elinde yabasıyla buğdayları saplarından ayırmakta iken birden bir zat belirir ve Müslümanların savaşta kaybetmek üzere olduğunu söyler Veli baba elindeki yabasıyla ortadan kaybolur. Savaşa katılır ve Müslümanlar savaştan galip gelmişlerdir” (Tutkun ve Suratoğlu, 2006:80).

“Savaşta veli babayı, Perşembeden bir asker görür, asker Veli baba’yı tanır ve onu seyreder bu arada veli babanın elindeki yaba’nın bir parmağı kırılır. Kırılan bu parmağı perşembeli olan asker alır ve yeleğinin cebine koyar aradan yıllar geçer asker terhis olur, gelir gelmez Veli baba’yı ziyaret eder. Kapıya Veli baba’nın hanımı çıkar. Ona derki ben Veli babayla görüşmek isterim. Hanımı da durumu Veli babaya anlatır. Veli baba kapıya gelir. Veli baba sen neredeydin? Sen olmasaydın biz savaşı kaybediyorduk. Sen yetiştin, bizim ordumuz kazandı. Veli baba şaşırır! Yok böyle bir şey yanlış var der. Bunun üzerine asker hanımına dönerek Veli babanın kullandığı yabayı getirmesini ister. Ve yaba gelir bir parmağı kırıktır. Asker cebinden kırık parmağı çıkarır. Yabadaki kırık olan yere getirdiği parmağı takar. Ve Veli baba da görüldüğünü anlar ve içeri döner ardan 3-5 gün geçtikten sonrada Veli baba’da hakkın rahmetine kavuşur. Âlim kişilerin gizlilikleri öğrenilince ölürlermiş. Fakat hangi köyde yaşadığı hakkında bir bilgim yok. Ama Çaycuma’da yaşadığı söylenir. Şu anki Torlaklar Köyü tepesinde Çaycuma’yı dört bir yandan görebilen yerdedir. Bu arada Perşembeli askerde veli babadan sonra hakkın rahmetine kavuşur. Oda Allahın sevdiği kullarını görebilen âlim bir kişidir. Ve böyle kişilerin Allah tarafından rahmete kavuştuğu söylenir. Yabanın parmağını getiren kişinin de Yabalı baba olduğu söylenir. Yabalı baba Perşembe’de yaşamış ve şu an Perşembe Beldesi Koramanlar Köyü mezarlığında bulunan türbede yatmaktadır. Türbenin adı da Yabalı baba olarak bilinmektedir” (Tutkun ve Suratoğlu, 2006:80).

Kaynak şahsın bizlere verdiği bilgilerin dışında bu zatın yukarıda anlatılan böyle bir hikâyesi olup olmadığını sorduk. Kaynak şahıs bu yörede bu şekilde bir hikâyenin varlığından haberdar olmadığını belirtti.

Veli Baba hakkında çalışma yapan araştırmacılardan biri de Hamit Kalyoncu’dur. Kalyoncu, Zonguldak üzerine “Kömürde Açan Çiçek” adlı kitabı ile Zonguldak’ın tarihini, kültürünü, eserlerini bir araya toplamaya çalışmıştır. Bu araştırmasında Zonguldak’ta bulunan bazı türbeler hakkında bilgiler vermiştir. Bu türbelerden biri de Veli Baba Türbesidir. Araştırmacı bu türbeyi hem “Kömürde Açan Çiçek” adlı çalışmasında anlatıp hem de Zonguldak’ta ZOKEV iş birliği ile oluşturulmuş “Zonguldak Folkloru ’13 Bienali” sempozyumunda bu türbeyi sunarak aynı isimli oluşturulmuş kitapta yayımlatmıştır. Veli Baba’nın, Kalyoncu’nun çalışmasında bir ermiş, evliya olduğu şöyle verilmektedir:

“Çaycuma'nın kuzey-doğusunda bulunan tepe, adını burada yatan “Veli Baba” adlı yatırdan almıştır. Veli Baba kimdir, buraya ne zaman gelmiştir, bunu kimse bilmiyor. Veli Baba'nın önce Balat Dağı'nda olduğu, daha sonra gökyüzünden uçarak bu tepeye geldiği, mezarının da bu tepede olduğu söyleniyor. Yöre halkı tarafından Veli Baba'nın “bir ermiş, evliya” olduğu belirtiliyor. Çocukluğumuzda gidip gördüğümüz bu tepede, Veli Baba'ya ait olduğu söylenen bir mezar var. Bunun yanında bir de ahşap mescit yapılmış. Çevre halkı değişik istek ve dilekleri nedeniyle buraya gelip, iki rekat namaz kılarak, türbeye çeşitli renk ve biçimlerde birer bez bağlıyor, dilek dileyip, adak adıyor. Veli Baba'ya olan inançtan olacak dilek ve isteklerinin gerçekleşeceğine inanıyor. Kimi de gerçekleşen dileği nedeniyle orada kurban kesiyor” (Kalyoncu, 2005:394).

“Zonguldak Folkloru '13 Bienali” sempozyumunda Veli Baba Türbesi hakkında bilgi sunan bir diğer araştırmacı kişi ise Sabahiye Noraşin'dir. Daha önce belirttiğimiz üzere “Veli Baba Türbesi Çevresinde Şekillenen Halk İnançları Ve Türbe Etrafında Uygulanan Pratikler” adlı bildirisinde türbenin konumu, mimari özellikleri, bahçesi, Veli Baba'nın tarihi kişiliği, Veli Baba ile ilgili anlatılanlar, Veli Baba Türbesinde uyulması gereken davranışlar, türbenin ziyaret günleri, türbe ile ilgili inanç ve uygulamalar, taş kültürünün türbede sergilenen pratiklere yansımaları, çocuğa ad vermede türbenin rolü, yağmur duasında türbenin rolü gibi birden fazla alt başlık ile incelemektedir. Bu alt başlıkların hepsi bizim çalışmamız açısından kaynak olarak önem teşkil etmektedir. Biz buradaki bilgilerden ilgili olanları bu bölümde kaynaktan alarak aktarmaya çalıştık.

Türbenin bahçesinde yazar dilek ağaçları, eski mezar taşları, ağıl alanından bahsetmektedir. Dilek ağaçlarından “Ziyaretçilerin çeşitli dilek ve isteklerinin simgesi olan bezler, kurdeleler, tülbentler döngel ağaçlarında asılıdır” (Noraşin, 2016:77) şeklinde ifade eder. Kimliği belirsiz mezar taşları ile ilgili, “Bilinçsiz çevre düzenlemesi sonucu türbenin bahçesinde yer alan dikili mezar taşları yerlerinden oynatılmış ve Veli Baba'nın müritlerine ait olduğuna inanılan bu taşlar ehemmiyetsizce etrafa saçılmış durumdur” (Noraşin, 2016:77) bilgileri yer almaktadır. Noraşin'in türbe etrafında kutsal bir meşe ağacının da insanlar tarafından bahçe dışında bırakıldığından bahseder. “Türbenin etrafını çevreleyen taş çiftler daha içerilere sokulmuş ve türbenin alanı daraltılmıştır. Bu düzenleme sonucu da köy halkının kutsallığına inandığı yaşlı bir meşe ağacının bahçenin dışında bırakılmıştır” (Noraşin, 2016:77). Noraşin kaynaktan Veli Baba ile ilgili anlatılara da değinmektedir. Burada bölge halkından derlediklerini kaynak kişilerin isimlerini vererek aktarmaktadır. Kaynak kişilerin aktardıkları arasında türbelerde görülen; türbede saygısızlık yapanın cezalandırılması, türbeden bir şey

alınmaması eğer alınırsa türbe sahibinin alan kişiyi rahatsız etmesi, türbede bulunan suyun, ağacın, taşın şifa kaynağı olması ya da hiç tükenmemesi gibi durumlar olduğu görülmektedir. Türbeden bir şey alındığında ya da yapılan saygısız davranışlarda görülen olaylardan bazıları şöyle ifade edilmektedir:

“İsmail Oramaç: Bir gün türbenin bahçesine bir arkadaş grubu gelmiş. O grup içmeye başlayıp türbeye saygısızlık niteliğinde davranışlarda bulununca birden fırtına çıkmış. Fırtınadan kaçmaya çalışan kişiler türbenin bahçesinden çıktıklarında yağmurun türbe bahçesinde dindiğini ve rüzgârın esmediğini fark etmişler. Fırtına belli bir süre onları takip etmiş ve o kişiler türbeden uzaklaşmaya kadar da rüzgâr ve yağmur dinmemiş” (Noraşin, 2016:78)

“İsmail Oramaç’ın Hanımı: Bu köy halkının yarısından fazlası türbeden hiçbir şey alamaz. Aldıklarında türbe sahibinin kendilerini rahatsız edeceğini bilir. Misal bir kişi gidip türbeden bir şey aldı mı geceleyin evinde Ramazan davulu çalıyor muşçasına sesler duyar. Bu sesler türbeden alınanlar bırakılana kadar devam eder. Bu olay gerçekten olmuştur. Ancak bazı kişilerin almasına izin verir. Misal biz kiren (kızılçık) toplayıp yeriz. Bize bir zarar vermiyor. Eşimin büyükannesi yıllardır türbeyi koruyup kollamış, türbeye gelen ziyaretçilere yol göstermiş bir kişiydi. Şimdi bu görev anneme verildi. Belki de türbeye emek verenler, türbenin nimetlerinden yararlanabiliyor. Bizim köyden yaşlı bir amca bir gün türbenin bahçesindeki meşe ağacının dallarını kesmek için çıkmış; ancak dalları hareketlenip sağa sola yatınca korkup inmiş aşağıya” (Noraşin, 2016:78)¹².

Noraşin’in çalışmasında Veli Baba Türbesi hakkında yazılan bir diğer durum Veli Baba Türbesinde uyulması gereken davranışların neler olduğudur. Yazar bu davranışların neler olduğunu maddeler halinde şu şekilde sıralamaktadır:

“-Türbeye abdestsiz girmenin, orada yatan zata karşı saygısızlık olacağı düşüncesi hâkimdir. Ayrıca; türbeyi ziyarete giden kişinin türbede namaz kılması, Kur’an okuması için bu hazırlık da gerekli kılınmaktadır. (Maddi temizlik-İslamiyet’te temizliğe verilen önem)

-Türbe içerisinde kişilerin gürültü yapmaması gerekmektedir. Büyük bir saygısızlık olarak nitelendirilen gürültüden Veli’nin rahatsız olacağına inanılır. (Saygı gösterme, hürmet etme)

-Veli Baba türbesine gelip ziyaretini gerçekleştirenler, türbede uyguladıkları birtakım davranışları sergiledikten sonra arkalarına dönüp bakmadan gitmelidir. (Cezai sorumluluğun türbedeki hareketleri yönlendirici olması)

-Türbeye gelen kişilerin Veli Baba’ya inanmaları ve kalben bu duyguyu hissetmeleri gerekmektedir. İnanırları takdirde yapılanların ve okunan duaların dileklerin gerçekleşmesi adına bir öneminin olmayacağına inanılmaktadır. (İnançlara dayalı sorumluluk bilinci, psikolojik telkin)

¹² Daha kapsamlı bilgi için bk. Sabahiye Noraşin (2016), “Veli Baba Türbesi Çevresinde Şekillenen Halk İnançları ve Türbe Etrafında Uygulanan Pratikler”, *Zonguldak Folkloru ’13 Bienali Bildiriler Kitabı, 9-12 Mayıs 2013 Kent Kültürü Bienali*, Zonguldak Kültür ve Eğitim Vakfı, Zonguldak.

-Türbede yer alan her bir eşya, ağaç, taş vs. türbede yatan zata aittir ve türbe dışına çıkarılmamalıdır. (Etik olmayan davranışlardan kaçınma)” (Noraşin, 2016:79).

2003 yılında uzun süre yağmur yağmadığı için köy halkının Veli Baba Türbesine gelerek yağmur duasında bulunduğunu “www.internethaber.com” adlı haber sitesinde bu olayın haber yapıp duyurulduğu şöyle aktarılmaktadır:

“Zonguldak’ın Çaycuma ilçesinde uzun süredir yağmur yağmayınca köylüler çareyi yağmur duasına çıkmakta buldu. Zonguldak’ın Çaycuma ilçesinde uzun süredir yağmur yağmayınca köylüler çareyi yağmur duasına çıkmakta buldu. Yaz sıcaklığının artması ve uzun zamandır yağmur yağmaması sebebiyle ekili alanları bulunan köylüler yağmur duasına çıktı. Çaycuma’nın Torlaklar köyündeki Veli Baba Türbesi’nde gerçekleştirilen yağmur duası öncesi ilahi ve Kur’an-ı Kerim okundu. Yağmur duasına katılan çiftçi Hüseyin Hatıl, “Buğday ve mısır ekili arazilerimiz susuzluktan kurudu. Biz de durumun düzelmesi için Allah’a sığındık.” dedi” (İnternethaber, 2019).

3.1.39 Yeşil Türbe

Çaycuma ilçesinin Saltukova beldesine bağlı Düz köyünde, Yeşil Türbe olarak bilinen yerin içerisinde Selahaddin Eyyubi’nin amcası Horasan Erenlerinden Zeynel Abidin’in ve onun yanında ismi bilinmeyen talebesinin mezarı yer almaktadır. Türbe etrafı yeşil boyalı bir beton ile çevrilmiş. Girişinde bir tane gri renkli demir kapısı bulunmaktadır. Türbede bulunan iki mezar günümüz mermer taşları ile yapılmış üzerlerine bilgileri yazılmıştır. Türbenin içindeki ağaçlardan birine mavi tabela ile Yeşil Türbe yazarak belirtilmiştir. Türbenin içerisinde asırlık üç tane birbirini çevreleyen meşe ağacı bulunmaktadır. Bir rüya yolu ile yeri tespit edilen bu mezarlarda Selahaddin Eyyubi’nin amcası ve onun talebesinin yatması ise çalışmamızda oldukça farklı bir yer edinmektedir.

“Zonguldak İl Halk Sağlığı Müdürlüğü’nde çalışan bir abimizin bu türbede yatan zatların rüyasına girdiği belirtilmektedir. Bunun üzerine bu abimiz buraya gelerek bize burada bir eski mezar olduğunu sordu. Bizde evet doğrudur var. Ama içinde kimin yattığına dair bir bilgimiz yoktur, dedik. Bunun üzerine abimiz oranın bakımını ben üstleneceğim, dedi ve onu yaptırdı. İlk Zeynel Abidin’in mezarını yaptırdı. Sonra dedi ki bize: Bakın burada fazla dolaşmayın burada bir mezar daha var. Bir müddet sonra geldi. O ikinci mezarı yaptırdı, gitti. Bu abimizin rüyasına birkaç farklı yerlerde mezarları bulunan kişiler girerek ona görünür, olmuşlar. O onları da yaptırmış. Hatta şu an tam hatırlamıyorum. Bir şehirde yine bir türbe yaptırmaya gitti diye duymuştum. Eskiden burası türbenin

içerisinde bulunan ağacın yanında harabe ve taşları yıkılmış bir halde bulunuyordu. Burayı define aramak için çok karıştırdılar. Buraya gelen insanlar burada gömü aramaya çalıştılar. Ama sonuç ne oldu bilmiyorum. Eskiden buraya daha çok çocuğu askere giden analar, babalar gelerek adak adarlardı. Oğlum askerden sağ salim dönsün derlerdi. Onun için burada durumuna göre koyun, keçi, davar ya da dana kurban edeceğim, diye niyet ederlerdi. Oğlu dönünce de adadığı hayvanı türbe önünde kurban eder, Kur'an okutur, sonra etini pişirir, pilav ve tatlı ile buraya gelen veya gelemeyen evlerinde olan bütün vatandaşlara dağıtırlardı. Daha sonra buraya yağmur duasına gelinirdi. Yine yağmur duasından önce Kur'an okunur, kurban kesilir ve dua yapılırdı. Bir de türbenin yanı başında eskiden bir ağaç vardı. Oraya çocuğu olmayan insanlar gelerek Allah'a dua edip çocuğum olsun diyerekten o ağaca ve onun etrafında bulunan çubuk demirlere bez bağlayıp adak adarlardı. Zamanla oradaki ağaç kaybolmuştur. Bu zamanlarda mahalleler arasında kopukluk var. Hem aşağı mahallemizde hem de yukarı mahallemizde camimiz var. Aşure günlerinde biz aşure yapıp bunu burada yiyoruz. Ama aşağı mahalleden kimse gelmeyince burada çok az kişi oluyor. Şimdi önümüzdeki aşure günlerinden itibaren Allah ömür verirse bu günü türbemizin etrafını daha geniş bir şekilde düzenleyip türbenin önünde ihyâ edeceğiz. Hem mahalleler birleşecek hem de köyümüzün kutsal olan yerinde bunu yâd etmiş olacağız. Buraya dışarıdan çok insan gelmektedir. Arabası ile geçerken burada durur. Çoluk çocuk arabadan aşağıya inerek dua ederler” (K.Ş.62).

“Bizim türbemizin önünde eskiden yağmur duası çok güzel bir şekilde yapılırdı. Kur'an okunur, namaz kılınır, dua edilirdi. Bunun dışında bir de kurban kesilir, bu kurban eti kazanlarda pişirilir, diğer yemekler ile birlikte köylüye dağıtılırdı. Önemli olan bir husus vardır. Çoğu yeni yetişme insan bilmez. 1960-1970 senelerinde eskiler burada yağmur duası yapılırken özellikle Osmanlı şerbeti yaparlar. Bunu burada gelenlere ikram ederlerdi. Kızını evlendirecek olan aile kızı ile beraber gelir, burada dua eder. Oğlu askere gidecek olan aile burada dua eder, oğlu askerden gelecek olanlar adak adar ve burada kurban keser. Buranın tarihi hakkında bizim bilgimiz yoktur. Burayı Mustafa Abi rüyalar yoluyla gördükten sonra mezarlarını yaptırıp üstlerine de isimlerini yazdırmıştır” (K.Ş.63).

3.1.40 Türbe

Çaycuma'nın Dağüstü köyünde yaptığımız saha araştırmaları sırasında bu köyde bir türbe olduğunu tespit ettik. Lakin bu türbenin hakkında bir bilgi toplayamadık. Yörede yapılan çalışmalardan birinde bu köye ait olduğu söylenen türbeden bahsedilmektedir. Türbe, Osman Taşdemir adında bir kaynak kişiden alınarak aktarılmıştır. Bu çalışmaya baktığımızda şu bilgiler görülmektedir:

“Türbe Dağüstü Köyünde orman içerisinde, futbol sahasının yanındadır. Dağüstü Köyün'de ermiş kişilerin sayısının kaç olduğunun bilinmediği söylenir, bu köyde ermişlerin mollaların çok olduğu söylenir. Hatta Türbenin olduğu mahallenin adı da Hatıplar Mahallesi olarak adlandırılmıştır. Osman Taşdemir anlatıyor, bizim çocukluğumuzda anlatılırdı, köyde âlim bir kişi varmış. Sabah vakti erkenden çıkar kaybolurmuş, takip etmişler, şuanki türbenin olduğu yerde namaz kılarmış. İnsanlar bu olayı öğrendikten sonra kısa bir zaman içinde bu alim kişi ölür ve rivayete göre buraya türbenin olduğu yere gömüldüğü söylenir. Bu alim kişinin ölümünden sonra bir sabah onu takip eden insanlarda kısa bir zaman sonra ölürler. Buradaki inanişaya göre alim bir kişinin mucizelerini görenler de iyi niyetli ve temiz insanlardır ve onlarda alim olurlar ve aynı inanişaya göre alim kişi öldükten sonra kısa bir süre içinde onu gören insanlar da alim olarak görürler. İşte tüm bu olaylardan sonra Dağüstü Köyündeki bu türbe oluşur” (Tutkun ve Suratoglu, 2006:115).

3.1.41 Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi Türbesi

Devrek ilçesinin İsabeyli köyünde bulunan Şeyh Ahmed Efendi Türbesi bölgenin önemli manevî değerlerinden birini oluşturmaktadır. Bu türbede yatan zatın 1700'lü yıllarda Devrek'in Merkez Mahallesinde yaşadığı söylenmektedir. Yörede yaptığımız görüşmelerde burada yatan zatın Fatih Sultan Mehmet Han'ın alperenlerinden biri olduğu da dile getirilir.

“Şeyh Ahmed Efendi eskiden Devrek'in Merkez Mahallesinde bulunan şu an yıkılmış ve kaldırılmış Şemsi Paşa Camisinin imamıdır. 1700'lü yıllarda yaşadığı söyleniyor. Fakat bildiğim kadarıyla burada yatan zatın Fatih Sultan Mehmet'in alperenlerinden biri olan bir din âlimi olduğudur. Şu anda Atatürk İmam Hatip Ortaokulunun yanındaki eski anaokulun orada yattığı söyleniyordu. Oradan bu zatın na'sı buraya taşınmıştır. İlk başta o na'sı taşımak istemişler fakat bunu yapamamışlardır. Dönemin âlim hocalarından biri mezarını açarak burada yatan zatın kemiklerini toparlayıp bir sanduka içerisinde şimdiki yerine defnettiği söylenir. Bir diğer anlatılan hikâyede ise durum şöyledir. O zamanın ihtiyar insanları mezar açıldığı zaman Şeyh Ahmed Efendi'nin vücudunun hiçbir yerinin bozulmadığını ve sakallarının bile aynı şekilde durarak şimdiki olan yerine buraya dualar eşliğinde defnedildiğidir. Bu na'sı bir de eskiden askeriye kaldırmak

istemmiş. Ama askerlerden biri çarpılınca askeriye bu durumdan vazgeçip bunu hocalara bırakmıştır. Bölgeden birkaç hoca getirmişler fakat bu hocalarda bu na'sı alamayınca farklı bir yerden dinî anlamda daha bilgili ve hatırı sayılır bir hoca ile bu iş sonuca ulaşmıştır. Sadece burası değil Devrek, Merkez ve diğer mahallerde Osmanlı soyundan gelen birden fazla önemli zatların ve askerlerin yattığı söylenmektedir. Bununla ilgili bazı tarih hocalarımız başta Güngör Karauğuz Hoca olmak üzere yerel gazeteciler, araştırmacılar çalışmalar yapmıştır” (K.Ş.64).

Şeyh Ahmet Efendi hakkında Devrek'te yaşayan insanlar duydukları ya da yaşadıkları olayları dilden dile aktarırlar. Sahaya indiğimizde de kaynak şahısların bizzat yaşadığı ve duyduğu bazı olayları anlattığı görülmektedir.

“Şeyh Ahmed Efendi Türbesini bilen insanlar buraya gelerek burada yatan zatın yüzü suyu hürmetine Allah'tan dileklerini dilemektedirler. Benim bildiğim kadarı ile insanların buraya özellikle şifa bulma, çocuk dileme, sıkıntıdan kurtulma isteği gibi dilekler için geldiğini duymuştum. Buraya geldikleri vakit insanlar namaz kılıp dua ederler. Bunun dışında buraya bozuk para bırakırlar ve mum yakarlar. Ben çocukken iyi hatırlıyorum. Mahallemizdeki bir ablamızın çocuğu olmuyordu ve o çocuğun olması için bu türbeye geliyordu. O zamanlar bu türbe daha eskiydi. Burada yatan zatın olduğu yerden toprak alıp o toprakla yıkandığını biliyorum. Daha sonradan bu ablamızın çocuğunun olduğunu da duymuştum. Ayrıca yağmur duası için köylü bir araya gelip Şeyh Ahmed Efendi Türbesinin olduğu yerde namaz kılarak yağmur duası ediyor. Yine bu zamanlarda havalar çok kurak giderse yağmur duası yapılmaktadır” (K.Ş.64).

Türbelerde yatan zatların bazı zamanlarda kalkarak abdest alıp, namaz kıldıkları oradan geçen ya da orada yaşayan insanlara göründükleri de sık anlatılanlar arasındadır. Buna kanıt olarak da türbe içerisinde bulunan bazı havluların ıslak olduğu, kabrin başucunda su dolu ibriklerin içerisindeki suların azaldığı söylenir.

“Bir de Şeyh Ahmed Efendi'nin burada abdest alıp namaz kıldığı da söylenir. O yüzden burada gördüğümüz gibi bulunan ibrikler doldurulur ve bunlar azalır, biter. Havlular da ıslak olur. Görüldüğü üzere burada çok fazla ibrik ve havlu bulunmaktadır. Burada yatan zatın hikâyesini bilen insanlar buraya

geldikleri zaman havlu, ibrik ve tespih getirerek de adaklarını adarlar. Özellikle Cumadan Cumaya buradaki ibrikler boşalır ve Cuma günleri bu ibrikler yöre halkı tarafından doldurulur” (K.Ş.64).

“Şöyle bir rivâyet daha anlatılmaktadır. Eskiden anlatılan henüz evlenmiş yeni evli bir çift, gusül abdestini bile almayı bilmiyorlarmış. Bu çiftin gelini bir gece rüyasında Şeyh Ahmed Efendi’yi görmüş. Ahmed Efendi ona: Kızım ben falanca yerdeyim ve benim namaz vaktim geldi. Abdest alacak suyum yok. Bana su getirir misin? Abdestimi alayım demiş. Gelin uyandıktan sonra bir rahatsız oluyor, sıkıntı içerisine giriyor, tekrardan geri yatamıyor. Suyu alıyor. Rüyasında gördüğü bu türbenin dışındaki ağacın önüne bırak diyor. Suyu getiriyor, bırakıyor. Daha sonra gelin ertesi gün merak ediyor, geliyor. Ağacın dibindeki ibrik boştur. Bu her sabah rüyasında böyle devam ediyor. Belli bir zaman sonra bu zat tekrardan gelinin rüyasına giriyor ve kızım kalk, gusül abdestini al diyor. Gelin, tamam ama ben bilmiyorum, diyor. Bu zat ona rüyasında nasıl alındığını anlatmış. Belli bir zaman sonra yine Ahmed Efendi gelinin rüyasına giriyor. Bu sefer de ona şöyle diyor. Kızım kalk sabah namazının ezanı okunuyor, namazını kıl. Bana da su getir. Gelin yine bu muhtereme ben namaz kılmayı da bilmiyorum, diyor. Bu zat ona rüyasında namazın nasıl kılınacağını anlatıyor. Gelin bu vakitten sonra beş vakit namaza başlıyor. Ayrıca her sabah namazına karşı buraya su getirdiği rivayet ediliyor. Daha sonra gelin yaşlandığı zaman hasta yatağında dâhil torunlarına vasiyet ederek buraya torunları tarafından su taşındığı söylenmektedir” (K.Ş.64).

Kaynak şahsımızdan aldığımız bu bilgilerin dışında türbe önünde yapılan saygısızlığın sonucunda oluşan ve köy halkı tarafından da bilinen hikâyeden bahsetti.

“Bir takside gençler İsabeyli yolu güzergâhından içkili halde geçiyorlar. Bu türbenin olduğu yerden saat on, on bir civarındayken geçen gençler, arabanın içerisinden büyük bir gürültü duyuyorlar. Bu sestten korkuyorlar. İleride durup inip bakıyorlar. Sanki kocaman bir kaya arabanın üzerine düşmüş. Arabanın üzerine baktıkları zaman bir kaya görüyorlar. Daha sonra ayıldıklarında görüyorlar ki arabanın tavanı göçmüş. Bunun üzerine bu arabadaki gençler içkiyi bırakıp namaza başlamışlardır” (K.Ş.64).

“Bir de bu türbe ile ilgili benim başımdan geçen bir olay vardır. Ben askerden geldikten sonra hemen evlenmişim. Evlendikten sonra yaklaşık altı ay işsiz kalmış ve çok huzursuz olmuşum. İnşaatlarda amelelik yapmaya bile gayretliyken iş bulamıyordum. Daha sonra Şeyh Ahmed Efendi'nin türbesine gelerek burada dua edip, namaz kılarak, dilek diledim. Altı ay sonra ben işe başladım. Bu türbenin kapısı eskiden demir kapılı ve kilitliydi. Bir gün bayram zamanı buraya annem, babam, eşim ve çocuklarımla birlikte geldim. Benim duam biraz uzun sürdü. Ailem benden önce duasını edip dışarı çıktı. Duam bitince edepli bir şekilde selam vererek dışarı çıktım. Üç dört adım attım. Kapıyı çekip çıkmıştım. Kapı tekrardan açıldı. Geriye döndüm. Ama şaşırılmışım. Herhalde ben örtemedim, dedim. Tekrar döndüm ve kapıyı kapattım. Demir kapının arkasındaki dil oturdu. Kapının kapandığına emindim. Tekrar üç dört adım attım ve kapı tekrar açıldı. Bunun üzerine ben bunun manevîyatına inanarak tekrardan selam verip kapıyı açık bırakarak oradan uzaklaştım” (K.Ş.64).

Türbede yatan zatlar genellikle âlimler, şehitler olarak ifade edilmektedir. Yörede bu kişilerin genellikle bir hikmete sahip olduğunu gösteren hikâyeleri ile karşılaşılmaktadır.

“Şeyh Ahmed Efendi'nin türbesinde yatan zatın sandukasının başucunda kendisine ait olduğu söylenen asası bulunmaktadır. Bu asanın 1700'lü yıllardan kaldığı söylenir. O asanın demir ucu tarihini yansıtır halen kendini korumaktadır. Sapı olan tahta kısım zamanla çürümüş yerine yenisi yapılmıştır. Yörede bu asa hakkında bir hikâye anlatılmaktadır. Şeyh Ahmed zamanında büyük bir felaket olmuş ve Devrek'i sel almıştır. Bu zat zamanın önemli din âlimlerinden biri olduğu için bazı kerametleri olduğu söylenmektedir. Bu zat insanların canlarını kurtarmak için Allah'a yalvarmış ve sonrasında asasını yere vurarak seli durdurmuş ve Devrek'in sular altında kalıp yok olmasına engellemiştir” (K.Ş.64 – K.Ş.30).

3.1.42 Hızır Bey Türbesi

Devrek ilçesinin Özbağı olarak bilinen eskiden büyük bir yerleşim yeri ve beldesi olan bu bölge zamanla insanların göç etmesi ile beraber belde konumundan bir köy haline gelmiştir. Özbağı adı verilen bölgede Devrek'in tarihi

açısından çok önemli bir türbesinin olduğu belirtilmektedir. Bölgede Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu başta olmak üzere bazı kurumlar, üniversite hocaları ve yerel tarihçiler tarafından incelemeler yapılarak bölgenin tescillenmesine, tanınmasına kaynaklık edilmiştir.

Devrek Belediyesinin internet ortamından “Hızır Bey İli Türbesi Tescillendi” adlı başlığı altında bölge hakkında bir haber yapıp halka duyurulmuştur. Ayrıca bu sitede yazan bilgiler, Zonguldak’ın bazı yerel haber sitelerinde de yayımlanmıştır. Bu bilgilerin verildiği kaynaklara baktığımızda şu bilgilere rastlanmaktadır:

“Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Toplantısı Devrek’te yapıldı. Devrek Belediye Başkanı Mustafa Semerci, Kurul Müdürü Mustafa Sucu, Kurul Başkanı Prof. Dr. Ender Ethem Atay ve kurul üyeleri ile ÇEKÜL Vakfı Temsilcisi Raif Tokel, Devrek Gökçebey ve Köylerini Kalkındırma Derneği Başkanı Lütfü Çavuş’un katılımıyla yapılan etkinlikte Özbağı Köyü’nde bulunan Hızırbey İli Türbesi ziyareti gerçekleştirildi. Ayrıca Devrek’teki tescillenmiş binalar ve tarihi dokuya sahip çarşılar gezilerek incelemelerde bulunuldu” (Devrek Belediyesi, 2017-PUSULAGAZETESİ 2019)

“Ziyaretlerin ardından yapılan toplantıda Osmanlı padişahlarından Orhan Gazi’nin komutanlarından Devrek bölgesini Osmanlı topraklarına dâhil eden Osmanlı Komutanı Hızır Bey’in Özbağı Köyü’nde bulunan türbesinin tescillenmesine karar verildi. Konuyla ilgili açıklamada bulunan Devrek Belediye Başkanı Mustafa Semerci, “Karabük Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Toplantısı ilçemizde yapıldı. Kurul üyelerimizle birlikte çeşitli ziyaretlerde ve incelemelerde bulunduk. Hızırbey İli Türbesi’nin tescillenmesi için yaptığımız çabalar sonuç verdi. Bundan dolayı çok mutluyuz. İlçemizde tarihi dokuyla ilgili gün yüzüne çıkmayı bekleyen birçok tarihi yapıyı, varlığı bir bir ortaya çıkartıyoruz. Bu konuda çalışmalarımız büyük bir titizlikle devam ediyor” dedi” (Devrek Belediyesi, 2017-Pusula Gazetesi, 2017).

Yine internet ortamındaki bir haber sitesi kaynağında “Osmanlı Akıncısı Hızırbeyin Türbesi Turizme Kazandırılacak” adlı bir başlıkla türbe haber yapıp Hızır Bey’in bir Osmanlı akıncısı ve Orhan Bey’in üçüncü dereceden bir komutanı olduğu şu şekilde verilmektedir:

“Zonguldak’ın Özbağı (Gerze) Beldesi’nde bulunan Osmanlı akıncısı Hızırbey’in türbesini onarım çalışmaları sürüyor.

Defina avcıları tarafından estetiği bozulan türbenin bakımını üstlenen Özbağı Belediye Başkanı İsmail Gözülü, tarihi mirasa sahip çıkacaklarını söyledi. Gözülü, "Beldemizde çok büyük bir komutanın kabri yatmakta, İnşallah bundan sonra ecdadımıza daha iyi sahip çıkacağız." dedi. Özbağı Belediye Başkanı İsmail Gözülü, türbesi beldelerinden bulunan Hızır Bey adına şenlikler yapmayı da planladıklarını söyledi. Tarihçi yazar Sefer Köse ise yaptıkları araştırmada 1320 ile 1519 yıllarında Batı Karadeniz Bölgesi’nde bulunan Dirgine’den Özbağı’na, Devrek’ten Çaycuma’ya kadar olan kısmın isminin Hızırbey ili olarak geçtiğini söyledi. Köse, 2. Osmanlı Padişahı Orhan Bey’in üçüncü dereceden komutanı Hızır Bey’in bugünkü askeri rütbesinin tuğgeneral olduğunu kaydetti. Bölgede yaşayan tarihçi yazarlardan

Mehmet Köktürk ise "Tarihi kaynaklarda geçen Orhan Bey'in askeri Hızırbey'in kabri olarak bildiğimiz bu kabristanın incelenmesini arzu ediyoruz. Kabristanda bulunan taşları incelemek üzere bir İslam Tarihi Uzmanı ile Sanat Tarihi uzmanının yarım saatlik yapacağı araştırma bölgemize değer kazandıracak. Uzmanların kabristanda yapacağı incelemeler sonucunda bizim dediğimiz gibi Hızırbey'in kabri doğrulanırsa Osmanlı tarihi tekrar yazılır." şeklinde konuştu" (Haberler, 2009).

Yörede Hızır Bey Türbesi hakkında bilgi veren bir çalışmada da Hızır Bey'in, Orhan Gazi'nin zamanında yaşamış uç beylerinden biri olduğu şöyle dile getirilmektedir:

"1320'li yıllarda Karadeniz bölgesinde bulunan Dirgine, Özbağı, Devrek ve Çaycuma'ya kadar olan bölgeyi Osmanlı hakimiyetine katan Orhan Bey'in 3.dereceden komutanı olan Ayrıca burada Hızır Bey'e verilen topraklarında Hızırbey İli olarak geçmektedir. Bu ile ait köylerin şeceresi çıkarılarak kitap içerisinde yer verilmiştir. "Osmanlı geleneğinde ele geçirilen yerlere ele geçirenkomutan adına vergi beyliği tahsis edilmiştir.Tıpkı Akçakoca ve Eflani bölgelerinde olduğu gibi, Dirgine'den Çaycuma'ya kadar kısma Hızır Bey İldenmesi bugelenekten gelmektedir. 1519 ve 1568 tarihli Osmanlı arşivlerinde Hızır Bey İline bağlı açıkça belirtilmiştir." (Dakal – Köse, 2009:9)

"Bölge genel olarak Candaroğulları Beyliği hâkimiyeti altında iken 1320'li yıllarda Orhan Bey'in komutanlarından Hızır Bey tarafından Osmanlı hâkimiyetine katılmış ve hatta 1519 ve 1568 tarihi kaynaklarda Hızırbey İli olarak Dirgine, Özbağı, Devrek ve Çaycuma yerleşkeleri sıralanarak mevcut köylerin isimleri sıralanmıştır." (Dakal – Köse, 2009:7).

Yukarıda bilgileri aktardığımız çalışmada ayrıca Hızır Bey Türbesinin kitabesinde Hızır Bey'e neden bey unvanının verildiğini belirten bir de açıklama kısmı verilmiştir. Bu açıklama şu şekilde ifade edilmektedir:

"Müslüman Türk geleneğinde dini ve manevi önderlere baba, dede, şeyh gibi isimler izafe edilir. Bolu Mengen İlçesinde ikamet eden ve köye adı verilen dini ve manevi önderlerden Baba Hızır buna örnektir. Yönetici zümrede görev alan kişilere ise Bey ismi izafe edilmektedir. Bu türbede yatan zata Hızır Bey denmesi askeri erkândan olduğunu göstermektedir." (Dakal-Köse, 2009:9).

Burada bey anlamının neden verildiğinin belirtmesi bizim araştırmamızda bazı türbelerde "bey" olarak bilinen yerlere kaynak oluşturmaktadır.

Özbağı köyünde yaptığımız görüşmelerde yazılı kaynaklardan elde ettiğimiz Hızır Bey'in tarihi hakkında anlatılan bilgilerin köy halkı tarafından da bu şekilde bilindiğini gördük. Bu bilgilerin dışında kaynak şahıslarımız Hızır Bey Türbesi etrafında şekillenen halk inançlarının neler olduğunu belirtti.

"Bizim bildiğimiz burada yatan zat bir subaydır. Osmanlı komutanlarından biri olduğu söylenir. Bu zat Dirgine'den buraya gelmiş ve hasta olduktan sonra burada vefat etmiştir. Ondan sonra burada muhterem bir zatın yatmasından dolayı

köy mezarlığı ile birleşmiştir. Daha sonra bu zatı duyan kişiler buraya gelerek burada adak adayıp, dilek dilemeye başlamışlardır. Halen buraya gelip dilek dileyen vatandaşlar vardır. Buraya özellikle hasta olan insanlar, doğum yapmakta güçlük çeken, çocuk sahibi olamayan kadınlar gelmektedir. Burada türbe etrafında üç defa dönüyorlar. Burada bulunan ağaca paçavra bağlayıp, adak adıyorlar. Türbenin dışarısında kurban kesiyorlar. Bu kurbanın etini burada ihtiyaç sahiplerine dağıtıyorlar. Bu gelenek eskiden çok yaygındı. Şimdi kurban kesme pek olmuyor. Ama paçavra bağlama gördüğümüz üzere çok oluyor. Buraya eskiden insanlar akın akın gelirlerdi. Ama şimdi aşağı yukarı biraz azaldı. Bu da belediyelerin hastanelerin kurulmasından dolayıdır, diye düşünüyorum. Buraya gelen insanlar buradaki türbenin etrafında üç defa dönüyorlar. Üç defa döndükten sonra türbenin içerisindeki çalınan taşla ellerini sürüp, daha sonra taşla sürdükleri ellerini yüzlerine sürüyorlar. Orada dönerken bildikleri sureleri, duaları okuyup, buradaki ağaca bez bağlıyorlar. En sonunda ise türbenin giriş kısmında bulunan ağacın dibinden bir parça toprak alıp o toprağı yutuyorlar” (K.Ş.65-K.Ş.66).

“Bu zatın eşi, yani o zamanlarda onun yol arkadaşı Baba Hızır da Bolu Mengen’de yatmaktadır. Mengen’i geçtikten sonra hemen karşı mahallede mezarı vardır. Buraya insanlar dua etmek için özellikle Cumartesi günleri gelirlerdi. Hızır Bey Türbesinde ayrıca yağmur duası yapılır. İleride büyük bir yerimiz var. Oraya kazanlar koyar, keşkek kaynatırlar, kurban keserlerdi. Burada dönerler, dua ederlerdi. Ekseriyetle bu zatın yüzü suyu hürmetine dua ederlerdi. Özpınaroğlu, Gerze, Özbağı ve Sofular köyleri burada birleşir, dua eder, sonrasında da yağmur yağardı” (K.Ş.65).

Kaynak şahıslardan halk inançları üzerine elde ettiğimiz bilgilere yörede yapılan çalışmalarda da rastlamaktayız. Bu türbe çoğunlukla kadınların ziyaret ettiği bir yer olarak belirtilmektedir. Çocuğı olmayan kadınların dua edip adakta buldukları, muskacılara çocuk muskası yazdırdıkları” ifade edilir (Köse, 2005:96). Yine türbeye çocuğı olmayanlar, çocuğı hasta olanlar, kısmeti kapalı olanlar vb. amaçlarla gelenlerin, türbenin etrafında üç-beş-yedi tur dönerek ve her turda pencere kenarına para bıraktıkları” aktarılmaktadır (Köse, 2006:109).

3.1.43 Çoban Dede Türbesi

Devrek ilçesinin İsabeyli köyünde bulunan türbe, Çoban Dede Türbesi ya da yatırı olarak bilinmektedir. Burada eskiden bir çobanın yaşadığı ve bu çobanın burada öldürüldükten sonra türbesinin oluştuğu söylenmektedir. Ama bu türbede yatan çobanın kim olduğu ve çobanı kimlerin öldürdüğü belli değildir. Çoban Dede Türbesi ile ilgili yaptığımız araştırmada bizlere anlatılanlar burada insanların kendileri için değil hayvanları için bir şifa aradıkları belirtilmektedir. Burası Şeyh Ahmed Efendi Türbesinin yakınında yer almaktadır.

“Burada eskiden bir çoban yaşarmış. Bu çoban koyunlarını otlattığı yere bir cami yapmak istemiş ve iş başına koyulmuş. Çoban koyunlarıyla ilgilenirken camiyi zaman içinde yapıp bitirmiştir. Fakat işin garip tarafı şu ki çoban cami bitirildikten sonra burada öldürülmüştür. Artık onu burada din düşmanı kişiler mi öldürmüştür ya da bir başkası mı bu belli değildir. Ama çoban bir ermiş, bir şehit kabul edilerek o zamanlarda türbesi yapılmıştır. Türbenin bulunduğu yer hakkında bazı söylentiler bulunmaktadır. Yöredeki bazı kişilere göre bu mezarın aslında bulunduğu yerden daha yukarı bir mevki de olduğu söylenmektedir. Türbenin kesin yerinin neresi olduğu belli değildir. Burayı çoğu insan bilmemektedir. Genellikle eski insanlar bilir. Eskiden buraya hayvan hastalandığı zaman, hayvanın buzağıları düştüğünde (hayvan düşük yaptığında) gelinir. Buraya insanlar yemek ve ekmekle gelirler, bunu bir adak adama şeklinde bir parça kendileri yiyip gerisini türbe etrafına saçarlar. Hayvanlar hasta olduğunda hayvanları buraya rahmetli bir teyzemiz vardı, o getirirdi. Şimdi onun gelini ondan el aldı. O getiriyor. Çobanın türbesinin olduğu yerde hayvanları döndürüp dua ederek Allah’tan şifa bekliyor. Bir de bizim burada gördüğünüz camimizin adı İsabeyli Köyü Merkez Kanlı Cami’sidir. Bu isim çobanın öldürüldükten sonra verildiği söylenmektedir. Yani çobanı ilk ahşaptan yaptığı cami Kanlı Camidir. Bu ad çobanın şehit edilip onun yaptığı camiye nazaran verilmiştir. Daha sonra ise bu adı yeni camiye vermişler” (K.Ş.67).

“Eskiden benim kayınvalidem Sıdıka Sucu buraya hayvanların hamile kalıp buzağısı durmadığı vakitlerde getirir, dua ederdi. Sonra kayınvalidem hastalandığı zaman son zamanlarında bana kızım sana elimi vereceğim. Bundan sonra bu işleri sen yapacaksın dedi. Bana sağ işaret parmağı ile elini verdi. Ben işaret parmağını

İhlâs ve Fâtiha sureleri ile üç defa okudum. Türbenin olduğu yerde kaynanamın bana öğrettiği şekilde dua edip, hayvanları gezdiriyorum. Orası gördüğümüz gibi yuvarlak bir yer içine alınmıştır. Türbeye hasta hayvanla gittiğim zaman önce Bismillah çevirip Allah rızası için niyet ediyorum. Niyetim Allah'tan diyerek hayvanı türbenin sağ tarafından başlayarak gezdiriyorum. Her gezdirişte türbenin oradan toprak alıp hayvanın boyunlarına, karnına, alnına doğru sürüyorum. Bir de her defasında hayvana sürdüğüm gibi çobanın türbesinin içinde bulunan ağaca da sürüyorum. Burada Fâtiha ve İhlâs surelerini üçer defa okuyorum. Sağ taraftan yedi defa döndürme işlemi bittikten sonra sol taraftan da aynı şekilde yedi defa gezdiriyorum. Fâtiha ve İhlâs surelerini okuyup türbenin solundan da yedi defa gezdirip bu işi bitiriyorum. Bunun sonucunda da o hayvanlar Allah'ın izni ile iyileşiyor. Allah'a şükür buzağular ölmüyor. Sağ salim doğuyor” (K.Ş.68).

3.1.44 Hacı Abdullah Sabri Efendi Türbesi

1870 yılı Devrek doğumlu Abdullah Sabri Efendi, Halveti Dergâhının şeyhi Hacı Mehmet Efendi'nin oğlu Devrek'in ilk müftüsü ve milletvekili olarak bilinmektedir. Hacı Abdullah Sabri Efendi 1950 yılında vefat etmiştir. Kabri ise Devrek'te bulunan Tekke Camisinin bahçesinde yer almaktadır. Abdullah Sabri Efendi, Devrek halkının önem verdiği, saydığı, sevdiği önemli zatlardan biridir. Onun Milli Mücadele yıllarında topraklarımızı düşman kuvvetlerinden korumak için giriştiği mücadeleler ve camilerde verdiği hutbelerle yöre halkını düşmana karşı bir olmaya davet etmesi ile bilinen bir devlet adamıdır. Abdullah Sabri Efendi hakkında Tunay Karakök'ün “Zonguldak'ta Milli Mücadele Destekçisi Bir Müftü: Devrek Müftüsü Hacı Abdullah Sabri (Aytaç) Efendi” adlı makalesinde bazı tarihî bilgiler yer almaktadır.

Hacı Abdullah Sabri Efendi bir müftü, milletvekili olmasının yanında en önemlisi vatanperver bir şahsiyetti. Kurtuluş Savaşı zamanında Devrek halkını Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almak için örgütlemeğe çalışmıştır. Kendisinin bu denli vatan millet sevgisinin olması Sabri Efendi'nin, Fatma Hanım'dan olan oğlu Mehmet Efendi'ye de yansımıştır. İlçede Türklük hareketini başlatmıştır. Karakök'ün çalışmasında bu husus şöyle belirtilmektedir:

“Abdullah Sabri Efendi'nin Fatma Hanım'dan olan çocuklarından Muallim lakaplı Mehmet Emin Efendi'den söz etmek gerekmektedir, zira kendisi ilçede

Türkçülük hareketinin başlaması ve Türk ocağının kuruluşunda önemli katkılarda bulunmuş birisidir. Öyle ki Aralık 1925 yılında kurulan Devrek Türk Ocağı'nın ilk Kâtibi olup, Garip Şiir Akımının önemli temsilcilerinden olan ve genç yaşta hayatını kaybeden Devrekli ünlü şair Rüştü Onur'un da babasıdır" (Karakök, 2012:153).

Abdullah Sabri Efendi, sadece Devrek halkının milli harekâta katılması için çalışmalarda bulunmadı. Bunun dışında Devrek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş ve işleyişinde de görev almış bir önderdir. Yukarıda adı geçen kaynakta bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

"Abdullah Sabri Efendi, Devrek halkının milli harekât yanında yer alması konusundaki çalışmalarıyla yetinmedi. Ankara Fetvası'nı da Devrek Müftüsü olarak tasdik etmenin yanında Devrek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş ve faaliyetlerinde de görev aldı. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni ilk kuran ilçe merkezlerinden biri olan Devrek'te Milli Mücadele lehindeki çalışmaları organize edip, yürüten hiç şüphesiz, Abdullah Sabri Efendi'nin liderliğini yaptığı bu cemiyettir" (Karakök, 2012:157).

Hacı Abdullah Sabri Efendi'nin hayat hikâyesi ve tarihinin yanı sıra yörede yaptığımız görüşmelerde Devrek halkının onun mezarına giderek yaptıkları dualar, gösterdikleri saygı ve sevgiler ile Abdullah Sabri Efendi'nin başucuna gittikleri vakit burada yatan zatın yüzü suyu hürmetine Allah'tan istedikleri dileklerin de olduğu belirtilmektedir. Görüşmelerimizde halkın daha çok Ramazan aylarında buraya gelerek oruç vakitlerinde, terâvih namazı öncesi veya sonrası yaptıkları ziyaretlerden bahsettiği görülmektedir.

"Abdullah Sabri Efendi Devrek'in ilk müftüsü ve aynı zamanda ilk milletvekilidir. Kurtuluş Savaşı döneminde Ermenilerin isyanlarını Türk halkını örgütleyerek bastıran, halka hutbe veren ilk kişi olduğu söylenmektedir. Abdullah Sabri Efendi'nin Kurtuluş Savaşı'nın olduğu yıllarda Devrek'te devleti ve vatani için halkı seferber etmesi ve vatan için yaptığı hutbelerle çok sevilen biri olduğunu söyleyebiliriz. İnsanlar Ramazan aylarında daha çok buraya gelerek Tekke Camisinin avlusunda bulunan bu zata, eşine ve çocuklarına dualar ederler. İnsanların içlerinde ne niyet var ise dua ederek Allah'tan niyetlerinin kabul olması için burada bulunurlar. Burada her türden niyet edilebilmektedir. Bu kişinin sıkıntı ve ihtiyaçlarına göre değişebilir. Aynı zamanda Abdullah Sabri Efendi'nin adı Ulu Cami yanında bulunan Kur'an Kursuna da verilmiştir" (K.Ş.64).

"Abdullah Efendi herkesin bildiği gibi Devrek'in ilk müftüsü ve milletvekilidir. Kurtuluş Savaşı yıllarında burada halkı örgütleyerek düşmanlara karşı bir birlik oluşturmaya çalışmıştır. Burada hutbeler vaazlar verdiği

söylenilmektedir. Babasının da eskiden burada bulunan Halveti tarikatının bir şeyhi olduğu söylenilir. Genç yaşta ölen Devrekli şair Rüştü Onur da onun torunudur” (K.Ş.30).

3.1.45 Ermiş Türbesi

Devrek ilçesinin Çolakpehlivan köyünde bulunan bu türbenin olduğu yerden yol geçmesi ile fizikî yapısını kaybetmiştir. Bu türbe yıkıldıktan sonra unutulmaya yüz tutmuştur. Yörede yaptığımız görüşmelerde eskiden türbenin olduğu yerde birtakım halk inançlarının uygulandığı anlatılmaktadır.

“Eskiden oraya ermiş, evliya türbesi denirdi. Fakat artık oradan yol geçti ve türbe yıkıldı. Türbe orada varken köylerden özellikle başı ağrıyan, dişi ağrıyan kadınlar buraya gelir, burada dua ederdi. Daha sonra türbenin yanındaki ardıç ağaçlarına bizim deyişimizle pür ağaçlarına kırmızı renkli pala (bez) bağlarlardı. Benim çok yaşlı, eski takvime göre 1317 doğumlu Ayşe Boncukoğlu adında ninem vardı. Ninem başı, dişi ağrıyan çocukları türbeye götürürdü. Orada üç İhlâs, bir Fâtiha surelerini okur, çocukları gezdirir, dua eder, pür ağacına kırmızı pala bağlar. En sonunda da oradan ayrılırken bir mum yakardı. Bu hastalıklardan başka yürüyemeyen, geç konuşan çocukları da oraya götürürdü. Orada türbenin toprağından toprak alıp, o hasta çocuklara hem dua eder hem de türbeden aldığı toprakla çocukları yıkardı” (K.Ş.69).

3.1.46 Türbe

Devrek ilçesinin Komşular köyünde daha önce bir türbe bulunmaktaymış. Fakat zamanla bu türbenin olduğu yerden yol, köprü ve tarla geçmesi ile beraber bu türbe fizikî yapısını kaybetmiştir. İnsanların burayı yağmur duası ve hasta çocuklara şifa bulmak için ziyaret ettikleri anlatılır.

“Bizim köyümüzde eskiden bir türbe yani bir mezar vardı. Burada bir ermiş, bir evliya yattığına inanılırdı. Biz bu türbeye yağmur duasına giderdik. Aşağı yukarı otuz seneden beri gidilmiyor. Burada birkaç köy birleşirdi. Daha sonra kurban keser, bu kurban eti kazanlarda pişirilir, buraya gelen halka dağıtılırdı. Namaz kılınır, dua edilirdi. Bunun dışında çocuklar hasta olduğu zaman da bu türbeye getirilir, çocuklar burada okutulur ve türbenin toprağından toprak alınarak

yıkanırdı. Ayrıca türbenin olduğu yerdeki ağaçlara bez bağlanır ve mum yakılırdı” (K.Ş.70).

3.1.47 Erenler Türbesi

Devrek ilçesinin Özyurt köyü sınırları içerisinde bulunan Erenler Türbesi eskiden köy halkının yağmur duası için ziyaret ettiği kutsal bir mekândır. Zamanla köy halkının göç etmesi ve bu geleneklerin günümüzde uygulanmaması bu yerin unutulmasına sebep olmuştur.

“Özyurt köyü ile eskiden Purtuloğlu diye bilinen mahallemizin bölge sınırları içinde bir ermişe ait olduğu söylenen mezar bulunmaktaydı. Bu türbeye eskiden köyümüzden Ali Hoca önderliğinde Eğerci, Purtuloğlu ve Özyurt köyleri birleşerek gelip, burada kurban keser, kazanlar kurar, bu kazanlarda yemekler yapardık. Burada daha sonra dua ederler, namaz kılarlar, yağmur duasına çıkarlardı. Bir de Ali Hoca matarasına köyün çeşmesinden su koyar, sonra yanına bir iki tane küçük çocuk alır, türbeye giderdi. Türbede mezar taşlarını çocuklar ile yıkar, beraber dua eder, sonra kendi bildiklerinden okur ve üflerdi. Yani iki şekilde de yağmur duası yapılırdı. Yapılan bu iki uygulamanın sonunda yağmurun yağmasına şahit olurduk. Zamanla köylerin göç etmesi eski insanların ölmesi ve teknolojinin gelişmesi ile bu uygulamalar artık yapılmamaktadır” (K.Ş.71-K.Ş.72).

3.1.48 Türbe

Devrek ilçesinin Taşkesen köyünde günümüzde fizikî yapısı bulunmayan bir türbenin varlığından söz edilir. Bu türbede yatan kişinin kim olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır. Köy halkının susuz kaldığı vakitlerde buraya gelerek burada yağmur duasında bulunduğu belirtilmektedir.

“Eskiden köyümüzde türbe dediğimiz fakat kime ait olduğu bilinmeyen mezarın önünde yağmur duasına çıkardık. Aslında asıl ermiş diye adlandırılan mezar, ormanın içerisinde yüksek bir yerdeydi. Eskiden üç, dört köy halkı birleşerek buraya gider, burada kurban kesip, dua eder sonra buraya tekrardan gelerek burada da dua ederdik. Kesilen kurban eti kazanlarda pişirilir, duadan sonra bütün köylü bunu yerdi. Yapılan duanın ardından genellikle yağmur

yağardı. Benim muhtarlık dönemimde yaklaşık on, on beş sene önce bir sefer yapıldı. Aslında eskiden daha sık yapılırmış. Fakat artık yağmurların ve suyun olmasıyla bu gelenekler yapılmamaktadır” (K.Ş.73).

3.1.49 Türbe

Devrek ilçesinin Gümüşpınar Mahallesinde bulunan bu türbe yüksek bir tepede yer almaktadır. Burası bir yığma toprak olarak ifade edilen yerin üstündedir. Etrafında çevrili kiren ağaçları vardır. Burada eskiden birkaç mezarın olduğu belirtilir. Fakat zamanla definecilerin merakı ile burası talan edilmiştir. Şu an burası Devrek Bölge Jandarma Komutanlığı tarafından yirmi dört saat kameralar ile izlenmekte olup koruma altına alınmıştır. Eskiden gelincik hastalığı olan insanların buraya gelerek burada şifa bekledikleri belirtilmektedir.

“Bundan on sene önce buraya insanlar gelincik hastalığından dolayı gelirlerdi. Bu türbenin olduğu yerde hastaları yedi defa döndürürler bu dönmenin sonucunda da burada bulunan mezar taşların altına bozuk para atarlar ve ağaçlara renkli pala yani bez bağlarlardı” (K.Ş.74).

“Duyduğuma göre buraya gelincik hastalığı diye bir hastalıktan insanlar geliyorlar. Burada bazı uygulamalar yapıyorlar. Bir süre buraya dışarıdan gelenler oldu. Daha sonra buraya bu hastalık için pek gelen giden olmamıştır. Buraya benim yaşımda kızlar erkekler gelir, buluşurlar, otururlar. Daha önceden türbenin olduğu yerde içki de içerlerdi. Burada bir nevi buluşma ortamı oluştururlardı. Buraya gelen sevgililer ağaçlara bez bağlama, dilek dileme gibi inanışlar yaptıklarını çevremden duyuyorum. Buraya dışarıdan defineci diye bilinen kişiler altın aramak için gelmişlerdi. Buraları kazıp mezarları yok ettiler. Daha sonra burayı Devrek Jandarma Komutanlığı koruma altına alarak yirmi dört saat gözetim altında tutmaktadır” (K.Ş.75).

3.1.50 Evliya Mezarlığı

Devrek ilçesinin Çomaklar köyündeki aile mezarlığı içerisinde kime ait olduğu bilinmeyen bir evliya mezarı bulunmaktadır. Bu mezar eskiden insanların darda kaldıkları anlarda ziyaret ettikleri önemli bir kutsal yeri olarak belirtilmektedir. Bu türbe yağmur duası ve hastalıklar için ziyaret edilmektedir.

“Burası çomaklar köyünün Konaklar Mahallesinde bulunan evliya mezarıdır. Bu mezarın kime ait olduğu belli değildir. Eskiden buraya çocuğu olmayan kadınlar gelir, burada dua ederdi. Bu türbenin içinde bulunan ağaca bez bağlar, adak adar, kurban keserlerdi. Burası bir inanç yeri idi. Eskiden ayrıca yağmur duası burada yapılırdı. Mezarın olduğu yerde kurban kesilir, kazanlar kurulur, keğkek yapılırdı. Halk burada hem dua eder hem de piğen kurban eti ve yemeklerden yerdi. Ben elli üç yağındayım. Burada iki defa yağmur duasına katıldım. ocuğu olmayan kadınlar, yürüyemeyen, konuğamayan hasta çocuklar on, on beğ yıl önce buraya çok sık gelirdi. Bu türbenin olduğu yerden toprak alarak hasta çocuklar burada yıkanır. Daha sonra mezarın toprağına bozuk para gömerler ve meğe ağacına bez bağlarlar” (K.Ő.76).

3.1.51 Geriş Türbesi

Devrek ilçesinin Karakoçlu köyündeki bulunan bir mezardır. Bu türbede kimin yattığı bilinmemektedir. Eskiden köyde kuraklık ve susuzluk olduğu vakitlerde bu türbe yağmur duası için ziyaret edilmekteydi.

“Burada bulunduğumuz yerin adı Geriş Türbesidir. Türbenin olduğu yer yağmur duası için ziyaret edilir. Burası eskiden daha belirgin bir haldeydi. Fakat zamanla toprak biraz gümüŐtür. Türbenin mevkisi köylüden bir kişiye aittir. Buraya defineciler gelmesin, mezarın olduğu yer aılmasın diye bu kişi buraya kilitli bir kapı yaparak koruma altına almıştır. Türbede özellikle çocuklar dndrlrd. Hoca duayı yapar, çocuklarda türbe etrafında min diyerekten dönerlerdi. Ben de çocukken türbede döndüğümü biliyorum” (K.Ő.77).

3.1.52 Bozlak Türbesi

Devrek ilçesinin Karakoçlu köyünün Bozlak adı verilen dağın yamacında bulunan türbedir. Bozlak dağın yamacında bir evliyanın, ermişin yattığına inanılmaktadır. Köylüler su sıkıntısı çektikleri zaman, bu evliyanın başucuna gelerek yağmur duasında bulunmaktadırlar.

“Bizim dağ içinde rahmet duası okuduğumuz Bozlak Trbemiz vardır. Bozlak Türbesi dağlık bölgenin en yüksek yerinde yer alır. Buraya yağmur için geldiğimiz zaman türbede kurban keser, bunun etini piŐirirdik. Yemekten önce

türbe önünde dua eder, namaz kılar, evliyanın etrafında dönerdik. Daha sonra da diğer ermişe gider, oranın başında da dua ederdik. Yapılan duanın akabinde yağmur da yağardı” (K.Ş.77).

3.1.53 Erenler Türbesi

Devrek ilçesinin Yağmurca köyündeki Erenler Türbesi köyün en yüksek dağlık bölgesinde bulunmaktadır. Buraya ulaşım dağ yolundan doğru yayan olmaktadır. Köy içinden yaklaşık bir buçuk kilometre uzaklıkta dikenli ve taşlı bir yapının tepesinde yer almaktadır. Yöre halkı, eskiden ekinlerinin bollaşması, sularının artması için yağmur duasında bulduklarını belirtmektedir.

“Burası Erenler Türbesidir. Eskiden buraya yağmur duasına gelirdik. Köyün girişinde bulunan camiinin olduğu yerde kazanlar kurulurdu. Kurban kesilir, burada pişirilir ve yağmur duasından sonra Yağmurca köyünde birlikte yerdik. Burada eskiden mezarlar vardı. Fakat burası zamanla hem bakımsızlıktan hem de defincilerin hazine aramalarından dolayı talan edilmiş, mezarlar yıkılmıştır. Erenler Türbesinin alt tarafına Erenler Türbesi altı denirdi. Burada tarlalar vardı. Biz öküzler ile burada çift sürerdik. Ben burada tarla sürerken bir olay yaşadım. O olayın sonunda burada ermişlerin, erenlerin yattığına hep inanırım. Burada tarlayı sürerken bir uğultu, gök gürlemesi gibi gürleme oldu ve yer yerinden sallandı. Eskiden bu tepenin arkasında Eğerci yolundan tuğla taşıyan kamyonlar geçerci. Herhalde onlar çarpıştı. Kamyonlar yuvarlandı, zannettim. Çıktım Erenler Türbesine baktım. Hiçbir şey yok. Aşağıda benle beraber başka köylüler de vardı. Onlarda o sesi duydular. Daha sonra o aşağıda görünen üç tane büyük kaya yuvarlanarak oraya geldi ve orada kaldılar. O gün bugündür, o kayalar oradadır. Bu olayın olması burada tarla sürerken yatan zatlara biz zarar mı verdik? Yoksa rahatsız mı ettik? Onlar da bizi cezalandırdı mı? Onu bilemiyoruz. Ama burada atalardan beri erenlerin, ermişlerin yattığına inanılmaktadır” (K.Ş.78).

3.1.54 Sivilce Erenler Türbesi

Devrek ilçesine bağlı Adatepe köyünün Sivilce Erenler Tepesinde bulunan bu türbe, köyün ormanlık bölgesindedir. Köyün içerisinden yaklaşık bir kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Bu türbenin etrafı taşlarla çevrili bir ağacın olduğu yeredir. Sivilce Erenlerin olduğu yerin hemen aşağısına da Erenler Türbesi denilmektedir.

“Buraya Sivilce Erenler Tepesi Türbesi denilmektedir. Yağmur duasına çıktığımız vakit bu türbenin etrafında eskiden ceketler, şapkalar ters giyilerek yedi defa dönülürdü. Eğerci’den insanlar dua ede ede gelerek burada yedi defa dönerlerdi. Sonra Çalça ve Erenler Türbesinde de yedi defa döner yağmur duasını tamamlardık. Burada kazanlarda yemekler pişer, kurban etleri kaynatılırdı. Pişirilen yemekler hep birlikte yenirdi. Bu köy çok eski bir tarihî geçmişe sahiptir. Bu köy kurulduğu zaman ortalıkta daha Zonguldak yokmuş. Sadece Ereğli varmış. Askeriye olarak burası Bolu iline, Merkez olarak da Kastamonu’ya bağlıymış. Aşağıda bulunan Erenler Türbesinden duaya başlanırdı. Etrafında yedi defa dönülür, daha sonra buraya gelinir, burada da yedi defa dönülür en son Çalça’ya gidilirdi. Burada da eski kilisenin olduğu yerde bulunan ağacın etrafında da yedi defa dönülür sonra burada kurban kesilir, yemek yemeye gidilirdi. Burası dediğim gibi çok gelişmiş bir köydür. Burada bulunan türbe dediğimiz mezarlarda yapılan uygulamalar eski Türklerden yani Şamanizm inancından kalma bir gelenektir. Bunu bize dedelerimiz ninelerimiz de söylerdi. Burada sadece bu mezarlar değil bunun dışında eski tarihi kiliseler, lahit mezarlar da bulunmaktaymış. Ama hepsi sonra kaybolmuştur. Bir de bizim çok meşhur olan bir hikâyemiz vardır. Adatepli kız evliyalar hikâyesidir. Bu hikâye hakkında birçok üniversite buraya gelerek araştırmalar yaptı. Esmâ ve Dudu Hatun eskiden milli sanayiye savunan ve yabancı sermayeye karşı çıkan iki vatanperver kadındır. Bunların mezarları da köy içerisindeydiler. Fakat bu kişilerin soyundan gelen torunları mezarlarını koruyamadığından bu mezarlar da yok olmuştur. Biz bunlara da türbe olarak bakardık” (K.Ş.79).

3.1.55 Çalça Türbesi

Adatepe köyünün Çalça adı verilen tepesinde yer almaktadır. Eskiden köy halkı buraya yağmur duası için geldiğini belirtir. Burada kimin yattığına dair bilgi yoktur. Fakat Çalça’nın olduğu yerde kilise kalıntılarının olması burada Hristiyan velî mi yoksa Müslüman velî mi yattığını düşündürmektedir.

“Yağmur duasına çıkarken önce Erenlere sonra Sivilce Erenlere gider duamızı oradaki türbenin etrafında yedi defa dönerek yapardık. En son Çalça dediğimiz bu yere gelir. Burada bulunan tarihî kilisenin olduğu yerdeki türbede de dua eder, yedi defa dönerdik. Kurbanımızı da bu türbede keser, üç gidiş toplamda

yirmi bir defa dönerek bu işlemi tamamlardık. En son buradan da Sivilce Erenler Türbesi dediğimiz yere gider, yemeklerimizi yedik” (K.Ş.79).

3.1.56 Erenler Türbesi

Sivilce Erenler, Çalça’dan sonra köy halkının yağmur duası için gittiği türbe Erenler Türbesidir. Köy halkı yağmur duasına çıktığı vakit ilk olarak bu türbeden dua etmeye başladıklarını anlatmaktadır.

“Vatandaşlar buraya geldikleri vakit de şapka ve ceketleri ters biçimde giyerek türbe etrafında yedi defa dönerler. Daha sonra Sivilce Erenlere giderler, ikinci duayı orada yaparlar” (K.Ş.79).

3.1.57 Gelincik Türbesi

Devrek’in Mekekler köyünde bulunan bir türbedir. Bu türbe hakkındaki bilgilere yörede yapılan bir çalışmadan ulaştık. Bizim yaptığımız görüşmelerde bu kaynak çalışmadan aldığımız bilgilere ek olarak bir bilgi olmadığı belirtildi. Çalışmada, Gelincik Türbesini daha çok kadınların ziyaret ettiği, buraya geldikleri vakit türbeye bez bağladıkları, soğan ve yumurta kabukları sardıkları anlatılmaktadır (Köse, 2006:109).

3.1.58 Erenler Türbesi

Devrek’in Cinbıroğlu Mahallesinde Erenler mevki olarak da bilinen bir yerdir. Bu bölge hakkındaki bilgiler yörede yapılan bir çalışmadan alarak aktarılmıştır. Bu çalışmada çocuğu olmayan kadınların ve hasta olanların türbe önünde neler yaptıkları şu şekilde anlatılmaktadır:

“Cinbıroğlu mahallesinde bulunan Erenler mevkiinde dikili taşların bulunduğu yerde halk taşların etrafında dönerek ağaçlara niyetleriyle birlikte çaput bağlarlardı. Uşağı olmayanlar, hasta olanlar, vb. türbeye gitmeden önce üç adet bıçağı akşamdan suya koyarlar ve bıçaklara doktor, hoca, türbe adları takılarak sabaha kadar beklerler. Sabahleyin hangisinin küflendiğine göre türbeye giderler ve 3-5-7 tur atar dualar eşliğinde para bırakırlardı. Hoca çıkarsa hocaya okutturulup, muska yazdırılır. Doktor çıkarsa hastalığa göre ilaç tedavisi yapılırdı” (Köse, 2006:109).

Erenler Türbesine çocuğu olmayanlar ve hasta olanların uğraması dışında bu köylünün yağmur yağmadığı vakitlerde de yağmur duası için ziyaret ettikleri belirtilmektedir. Türbe önüne gelen insanların buradaki dikili taşların olduğu yerde dua ettiği, türbenin etrafında kaşıklarla dönerek tur attığı ve yemekler yenildiği (Köse, 2006:110).

3.1.59 Türbe

Güzelyurt köyünün Aldıbaşoğlu mezarlığında kimin yattığı bilinmeyen bir mezara köy halkı türbe demektedir. Yörede yapılan bir çalışmada bu türbede köy halkının bazı inanç unsurlarını gerçekleştirdiği şöyle belirtilmektedir:

“Aldıbaşoğlu mezarlığının olduğu yerde bulunan tahta iskenin olduğu yere halk arasında türbe adı verilen ve manevi yönü bulunduğu inandıkları yerdir. Türbeye gelen halk etrafında dönerek para bırakır ve dua okur. Yine aynı yerde onbeş yıl kadar önce köyden birisinin türbeden ağaç keserken ağacın üzerine düşmesi sonucu yaralanıp kısa zaman sonra ölmesinden ilahi mesajlar aramaktadır” (Köse, 2006:109).

Aynı çalışmanın “Yağmur Duası” adlı bölümüne bakıldığında Kükner Düzü adı verilen yerde de köy halkının yağmur duasına çıktığı anlatılmaktadır. Lakin burada diğer yerlerde olduğu gibi herhangi bir mezar, yatır söz konusu değildir. Buranın geçmişten gelen bir geleneğin devamı olarak kullanıldığı ifade edilmektedir (Köse, 2006:110).

3.1.60 Türbe

Devrek ilçesinin Sabunlar köyünün üç ayrı bölgesinde türbe denilip kime ait olduğu bilinmeyen eski mezarlar bulunmaktadır. Bu mezarların etrafında köy halkının bazı halk inançlarını uyguladıkları görülmektedir. Yaptığımız araştırmalarda yöre üzerine yapılan bir çalışmada bu köyde bulunan türbeler alt alta üç ayrı şekilde verilmektedir. Bu türbelerden ilki Oğazlar da Dikilitaş mevkiinde bulunmaktadır. Oğazlar da Dikilitaş mevkiinde bulunan taşların olduğu yere halk arasında türbe adı verilmektedir. Hasta olan hayvanların taşların etrafında çevrilmesiyle ve okunan tuzun hayvanlara yalatmasıyla bu işlemin yapıldığı belirtilmektedir (Köse, 2006:109).

3.1.61 Türbe

Sabunlar köyünde yapılan bir çalışmadan aldığımız bilgilerde Merkez Mahallesinde bir türbe bulunduğu anlatılmaktadır. Bu türbede yağmur duasının yapıldığı, ağaçlara bezler bağlandığı (Köse, 2006:109) ifade edilmektedir. Ayrıca çalışmanın “Yağmur Duası” başlıklı bölümünde yağmur duasının nasıl yapıldığı ayrıntılı olarak şöyle aktarılmaktadır:

“Sabunlar köyünde yağmur duası geleneği 1960’lı yıllara kadar süregeldi. En son yağmur duası 1960 yılında yapıldı. Gerçi 1974 yılında da yağmur duası yapıldığı anlatılmaktadır. Merkez mahallede, önce sabahtan Cuma yanında kazanların altı yakılır, danalar kesilir, önceden yapılan davete icabet etmek için köylerden ve mahallelerden insanlar toplanır. Hocalar Kuran okur, dualar yapılır. Sonra köyün yüksek yerlerinden Erenler tepesine çıkılır, eller havaya kaldırılır. Avuç için yeri gösterecek şekilde açılır. Allah’a dua edilir, rahmet istenir, bereket istenir ve amin denilerek cemaat toplu halde Cuma yanına gelir. Kazanlarda pişen yemekler afiyetle yenir” (Köse, 2006:110).

3.1.62 Türbe

Devrek ilçesine bağlı Sabunlar köyünün Ömeroğlu mevkiinde bulunan türbede, köy halkının yağmur duasına çıktığı, burada bulunan ağacın etrafında dönerek dualar okuduğu ve bezler bağladığı (Köse, 2006:109) anlatılmaktadır.

Yuakarıda alıntı yapılan çalışmadan, Ömeroğlu mevkiindeki yağmur duası kısmında duanın nasıl yapıldığı ayrıca belirtildiği görülmektedir. Burada yağmur duası sırasında yapılanlar şu şekilde anlatılmaktadır:

“Ömeroğlu mevkiinin Ulfa deresi yakınlarında düzlükte toplanan halk ellerini avuç içi yeri gösterecek şekilde havaya kaldırır dualar yapılır. Kuran okunur, amin denildikten sonra iki üç kişi ulfa deresine inerek, suya birkaç dal parçası gömer. Sonra halk kazanların kaynadığı yere gelir ve kazanlarda kaynayan et pilav yenir. Duanın kabul olması için ikramlarda bulunurlar. Ömeroğlu köyünde Aşağı Eren ve Yukarı Eren olarak anılan iki yer vardır. Burada geçmiş dönemde büyük bir ağacın olduğu ve insanların buraya sık sık gittiği 1975 lerde kesilerek odun yapıldığı odun yapan kişinin de fazla yaşamadan rahmetli olduğu köylüler tarafından da anlatılmaktadır” (Köse, 2006:110).

Yöre üzerine yapılan diğer bir çalışmada türbe hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

“Yine Çolakmemiş mahallesinde Ömeroğlu mevki tarafındaki, Ulfa deresinin üst tarafındaki samallıkların olduğu yere aşağı ve üst tarafına ise yukarı erenler adı verilmektedir. Erenler de geniş düzlük alan da geniş hacimli büyük bir ağaç olduğu ve insanların burada dallarına bez bağladıkları ifade edilmekte. Ayrıca yağmur duasında Ulfa deresinde kaynatılan 7-8 kazan aşın pişmesini beklerken insanların erenlerdeki bu ağacın etrafında döndükleri aş yedikleri de söylenmektedir” (Köse, 2005:76).

3.1.63 Eren Mezarı

Devrek’in Eski Mahallesine bağlı Osmaşahlar Sokağında yapılan araştırmalara göre eskiden bir Eren mezarı olduğu rivayet edilmektedir. Bu mezarın daha sonra değişen yaşam koşullarıyla kaybolduğu, mezarının çok az kişi tarafından bilindiği söylenmektedir. Yörenin haber sitelerinden birinde bu türbe hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu türbeye özellikle kandil günlerinde gelinerek

kadınların akşam saatlerinde türbe önünde yöreyi kötü ruhlardan arındırmak için mum yaktıkları (Tığ, 2019) belirtilmektedir.

Yörede yaptığımız görüşmelerde bu türbenin varlığı hakkında bazı rivayetler anlatılmaktadır.

“İşimiz üzere mahallelere ve köylere gittiğimiz vakit türbe, yatır konuları sohbet esnasında bazen geçmektedir. Devrek’in de eski köklü bir geleneğe sahip olduğu üzere türbe ve yatırlar bu bölgede çok fazladır. Tam zamanını hatırlamıyorum. Ama burada anlatılan eren mezarını, yatırını eskiden duymuştum. Fakat etrafında mum yakıldığına dair bir bilgim yoktur. Bunu oranın yerli insanları daha iyi bilir. Fakat Devrek’in göç veren bir yer olması ve eski gelenekleri sürdüren neslin ölmesi ile bu mezarlar hem kaybolmakta hem de yapılan inançlar unutulmaktadır” (K.Ş.30).

3.1.64 Türbe

Devrek’in Bakırcılar köyünde bulunan türbede yatan şahsın Hızır Bey’in kardeşi olduğu belirtilmektedir. Bu türbe hakkında yöreye ait bir haber sitesinde yayımlanmış çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada Hızır Bey’in kardeşi olduğuna dair şu bilgiler görülmektedir:

“Bakırcılar Köyü’nde büyük mezarlığın içinde en az beş asırlık meşe ağacının dibinde Bizans dönemi sütunu’ndan yapılmış bir türbe vardır. Bu sütünün başlığının üstünde bir oyuk (suluk) bulunur. Burası türbe olarak kullanılır. Annem burada Hızır Bey’in küçük kardeşinin yattığını söyler, durur. Kanımca Hızır Bey, Osmanlı padişahı Orhan Gazi’nin Devrek bölgesini Osmanlı topraklarına dahil eden komutandır. [Gerze (Özbağı) Köyü’nde türbesi vardır.]” (Tığ, 2019).

Bu çalışmanın başında yazan “Türklerin ilk dini olan Şamanizm, dünyadaki tüm dinlerin çıkış kaynağı olarak kabul edilir” (Tığ, 2019) yazısı Anadolu’da eski Türk geleneklerinin izlerinin devam ettiğini göstermesi bakımından oldukça mânîdardır. Çalışmada bizim araştırma safhamızın içerisine giren kısım “Bakırcılar Köyü Türbe Döndürme Geleneği” olan yerdir. Burada yöredeki bir kaynak şahıstan alınan bilgiler okuyucuya sunulmaktadır. Türbenin kime ait olduğu söylendikten sonra türbeye insanlar hangi amaçla geldikleri ve buraya gelen insanların burada gerçekleştirdikleri inanç unsurları şöyle verilmektedir:

“Bu türbeden, çocuğu toprak yiyen, konuşamayan, tavuklarına öleklik gelen, kızına kısmet çıkmayan, çocuğu olmayan aileler gelerek medet umarlar. Bu medet (dilek) işi şöyle yapılır türbede; yukarıda sayılan nedenlerden herhangi birini yaşayan aile köye gelir ve türbeyle ilgilenen kadını bulur. Türbeci kadın, gelenlerle birlikte abdest alır ve su dolu bir ibrikle birlikte türbenin başına geçer. Sonra türbeci kadın önde, gelenler arkada dualar okuyarak 7 kez o türbenin etrafında dönülür. Dönme işlemi bitince de orada 2 rekat namaz kılınır. Namazın ardından türbe taşının yanına oturulur ve yanlarında getirilen yiyecekler afiyetle yenir. Daha sonra da asırlık meşe ağacının dalına kırmızı bir bez parçası (pala) bağlanır ve dilekte bulunulur. Oradan ayrılırken de türbe taşının oyuğuna su dökülür ve bir miktar para bırakılır. Böylece işlem tamamlanmış olur. Bırakılan bu parayı oraya ilk giden kişi alır” (Tığ, 2019).

Yörede yaptığımız görüşmelerde yukarıdaki kaynakta verilen bilgilerin hemen aynı şekilde bilindiği görülmektedir.

“Bu mezarda Hızır Bey’in kardeşinin yattığı rivayet edilmektedir. Eskiden bu mezarın başlığı kaybolmuştur. Bunu ya birileri buradan alıp götürdü ya da bir şekilde buradan gitti. Biz bu mezar taşını bulduk. Şimdi türbenin yanına bunu güzel bir şekilde yaptıracağız. Bu türbe hakkında anlatılanlar doğrudur. Türbe etrafında eskiden insanlar bazı inanç için faaliyetler yapmaktaymış. Fakat zamanla bu insanların ölmesi ile bu adetlerin yapılma işlemleri unutulmuştur” (K.Ş.80).

3.1.65 Geriş Türbesi

Devrek ilçesinin Akçasu köyünde yaptığımız araştırmalar sonucunda burada Geriş Türbesi adı verilen bir yerin olduğu belirtilmektedir. Lakin bu türbenin yerinin tespiti yapılamamıştır. Yörede yapılan bir araştırmada Akçasu’da bir sunaktan bahsedilmektedir. Bu sunak hakkında şu bilgiler:

“Devrek İlçesi, Akçasu Kasabası, Aşağı Mahalle, Gökmenler Türbesi mevkiinde yöre halkı tarafından halen kurbanlar kesilip libasyon yapılarak kutsanan ve etrafında yağmur duası yapılan bir sunak bulunmaktadır. Ayrıca bu mevkiide yöre halkı tarafından tahrip edilmiş olan mezar taşları köyün çeşme yapımında kullanıldığı anlaşılmaktadır” (Karauğuz, 2006:371) anlatılmaktadır.

Yörede yaptığımız görüşmelerde bu türbede eskiden insanların yağmur duasında buldukları anlatılır.

“Eskiden köylümüz su sıkıntısı çektiği zamanlarda Geriş Türbesine gelerek burada yağmur duası ederlerdi. İnsanlar burada kıyafetlerini ters giyer, kurban keser, namaz kılıp, dua ederdi. Bunun sonunda da yağmur yağardı” (K.Ş.128).

3.1.66 Tekke Camii Banisi Şeyh Yusuf Ziyaeddin, Oğlu Mehmet Emin ve Mustafa Sami'nin Türbeleri

Devrek'te Tekke Camiinin olduğu yerde Şeyh Yusuf Ziyaeddin, oğlu Mehmet Emin ve Mustafa Sami'nin türbeleri bulunmaktadır. Halvetî tarikatının Devrek'te ilk temsilcisi olarak bilinen kişi Yusuf Ziyaeddin'dir. Medrese müderrisi ve Kurtuluş Savaşı zamanlarında Devrek müftülüğu yapan Hacı Abdullah Sabri Efendi ile birlikte burada yaşadıkları ve savaş zamanlarında toplanarak önemli konularda çare aradıkları belirtilmektedir. Bu kişiler Devrek'in kurtuluşunda halk ile içe içe olarak halkın sorunlarına çare aradıkları anlatılmaktadır.

“Devrek halkımız özellikle Ramazan aylarında terâvih çıkışı ve öncesi türbemize gelerek dualar eder. Gönüllerinde gerçekleşmesini istediği niyetleri varsa bu mübarek zatların huzurunda Allah'tan isterler. Bu kişiler hem İslam dinini yaymada hem de Türk yurdumuzu düşmanın elinden korumada kendilerini siper etmiş ulu şahsiyetlerdir. Özel bir niyet için bu türbemize gelinmemektedir. İnsanları gönüllerinde ne niyet varsa buraya gelerek burada yatanların yüzü suyu hürmetine Allah'tan dilemektedirler” (K.Ş.64).

3.1.67 Türbe

Alparslan köyünde bulunan bu türbede kimin yattığına dair bilgi olmayan bir mezar bulunmaktadır. Bu türbede yatan kişinin eren, ermiş, evliya olduğu belirtilir. Eskiden insanlar yağmur yağmadığı vakitlerde bu ziyaret yerlerine gelerek buralarda yağmur duasında bulunur, kurban keser, dua eder, adak adarlarmış. Fakat mezarların kaybolması ile buraların unutulmaya yüz tuttuğu görülmektedir (K.Ş.30).

3.1.68 Türbe

Çorak köyünde bulunan bu türbede kimin yattığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu türbede yatan kişinin bir evliya olduğu ifade edilmektedir. Eskiden insanların buraya yağmur yağmadığı vakitlerde gelerek yağmur duasında bulunduğu ve burada kurban kesme, dua etme, adak adama gibi bazı uygulamaların yapıldığı anlatılmaktadır (K.Ş.30).

3.1.69 Türbe

Dağüstü köyündeki türbede eskiden yağmur duasına çıkılır, burada kurban kesip, dua eder, namaz kılarlarmış. Daha sonra yağmur yağdığı söylenmektedir. Fakat buralarda kimin yattığına dair bilgi yoktur. Orası bir evliya mezarı mı yoksa bir Rum mezarı mı belli değildir (K.Ş.30).

3.1.70 Şehit Hafız Topaloğlu Ali ve Evliya Türbesi

Ereğli ilçesinin Abdi köyünde yer alan geçmişi çok eskiye dayandığı söylenen etrafı taşlarla örülmüş eski bir yapının içerisinde Şehit Hafız Topaloğlu Ali'nin kabri ve yanı başında evliya olarak söyledikleri bir mezar bulunmaktadır. Bu mezarlar çok eskiden beri bakımsız bir şekilde kalmışlardır. Bu mezarların dışındaki boş arazide birden fazla eski yazılı mezarlar da bulunmaktadır. Bu mezarlar çoğunlukla Topaloğlu'nun soyundan gelen kişilere aittir. Mezarın tamiri ve düzenlenmesi için daha önceden Ereğli Kaymakamlığına bir yardım talebinde bulunmuş. Fakat bir yardım alamadıklarını belirten köy halkının şu an türbe Şehit Topaloğlu'nun soyundan gelen torunları tarafından yapılmaktadır. Buraya sıkıntıya düşmüş insanların gelerek birtakım inançlarda buldukları belirtilmektedir.

“Burada yatan kişi Şehit Hafız Topaloğlu Ali'dir. Eskiden rahmetli babam bize anlatırdı. Burada yatan büyük dedemizin harpte şehit olduğunu ve mezarının burası olduğunu söylerdi. Bunun yanında yatan bu büyük taşlı yerde de bir evliya yattığı söylenir. Buraya insanlar geldiği zaman özellikle burada yatan evliyanın ve şehidin yüzü suyu hürmetine dua ederdi. Bu türbenin dışında bir de Hafız Ali'nin çocukları bulunmaktadır. Onlarda eski mezar taşlarının üzerinde yazmaktadır. Buraya genellikle insanlar yağmur duasına gelirdi. Bir de çocuğu olmayanlar buraya gelirler, buradaki uzun taş a ip bağlarlar ya da bozuk para atarlar. Eskiden burada cumartesi pazarı olurdu. Bizim çocukluğumuzda insanlar buraya gelir, dua yaparlardı. Bayram zamanlarında buraya gelirler, dua ederler, Kur'an okurlardı. Ama artık bu eski âdet ve gelenekler kalktı. Buralar unutulmaya yüz tuttu. Burayı şu anda biz kendi imkânlarımızla tekrardan yapmaya çalışıyoruz. Daha önce burada altın aramak için definecilerin geldiği söylenirdi. O defineciler burada bulunan tarihî yere ve ağaçlara zarar vermişler” (K.Ş.81).

“Eskiden buraya insanlar yağmur duasına gelirlerdi. Yağmur duası burada yapılır, bütün çevre köyler burada toplanırdı. Özellikle burada kazan yerleri vardı. Bu kazanlarda yemekler, kurban eti pişirilir, ağaçlara, mezarlara adak adanırdı. Yemekler halka dağıtılırdı. Ayrıca burada tarihî ulu meşe ve gürgen ağaçları vardı. Fakat onlar da daha sonra bakımsızlıktan kesilmiştir. Yaklaşık beş yüz yıllık olduğu söylenen meşe ağacı vardı. O ağaç karda dayanamadı ve yıkıldı. Buraya bunun dışında bir hastası olan da gelirdi. Çocuğu durmayan ya da yaşamayan insanlar da buraya gelir, dua eder, şifa beklerlerdi. Bu dileklerini diledikten sonra da adak olarak bu ermişin başında bulunan uzun taşa renkli ip asarlardı. Hasta olan çocuklar getirilir, burada yaşlı teyzeler tarafından toprağından toprak alınarak yıkanırđı. Burası çok eski ve tarihe dayanan bir yerdir. Bu bölge köklü geçmişe sahiptir. Türbe ve çevresi şu an bakımsız bir halde bulunmaktadır. Aslında Ereğli Kültür Müdürlüğünden ya da belediyenin çalışma ekiplerinden buralara gelinip buraların incelenmesi için çalışmalar yapmalarını bekliyoruz. Sizler sayesinde, üniversitede yapılan araştırmalar, hocalar sayesinde kültürümüz, değerlerimiz inşallah korunacaktır, diye inanıyorum. Köyümüzün tarihi geçmişine dayalı birden fazla eseri bulunmaktadır. Buradaki okulumuz Cumhuriyetin ilanı ile kurulan açılan ilkokullardan birisidir. Bu okulun kurulmasını da biz türbemizle alakalı buluyoruz. Burada yatan hafız dedemizin oradaki öğrencilere ders vermiş olduğu söylenirdi. Türbemizin olduğu yer görüldüğü üzere merkezi bir yer olup her taraftan da görülebilmektedir. Birde burada eskiden özellikle her Cuma ve Pazar akşamları, kandil geceleri, dinî günlerde burada Allah tarafından ışık yanardı. Burası bir aydınlık içerisinde olurdu. Cuma ve Pazar akşamları dinimizde de kutsal günlerdir. Bizim soyumuz Orta Asya’ya dayanmaktadır. Bizim bu bölgenin adı “Min Atlı” olarak geçmektedir. Yani min, bin demektir. Zamanında buraya bin atlı bir şekilde bir göç olmuştur. Burası bin Türk savaşçıları tarafından yerleşilip yurt edinildiğini atalarımız bizlere anlatırdı” (K.Ş.82).

Yukarıda kaynak şahıstan elde ettiğimiz köyün adının eskiden Min Atlı olarak bilinmesi durumu yörede yapılan bir çalışmada da şu şekilde belirtilmektedir:

“Orta Asya’dan Anadolu’ya gelen Türklerin, eski Türkçe’sinde “min-bin” men-ben” diye telaffuz edilir. Abdi Köyünde bu MİN ATLI mahallesinin adı da bize bu tarihi bilgileri hatırlatmıştır. Araştırmalarımıza göre, bu köye ilk gelenler de, bu şekilde yöremize göç eden akıncı gruplardan olmalıdır” (Çetin, 2014:88-89).

Türbede hasta olan çocukların getirilerek bazı işlemler ile iyileştiğine dair bilgiler anlatılmaktadır.

“Benim bu türbe ile olan bir anım vardır. Annemin bize anlattığına göre bebekliğimde ben sürekli hasta oluyordum. Bunun üzerine annemler bir adaklık koyun almışlar. Buraya hocaları, beni ve kurbanı getirmişler. Daha sonra burada Kur’an okuyup, dua etmişler. Getirdikleri adağı burada kesip, pişirerek köylüye dağıtmışlardır. Sonrasında benim hastalığım geçmiştir. Burada bir inanç vardır. İnsanlar buraya çocuklarını getirirler ve burada hasta olan çocuklarına adak adayıp, dua ederler” (K.Ş.83).

3.1.71 Türbe Tepe

Ereğli ilçesinin Akkaya köyünde, yer alan bu türbe yüksek bir tepede bulunmaktadır. Bu mezarın geçmişi hakkında köy halkının bir bilgisi yoktur. Burada yatan kişinin bir ermiş, evliya olduğu belirtilir. Bu köy Kozlu’ya otuz kilometre uzaklıkta Ereğli ilçesine ise kırk beş kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Buraya özellikle eskiden insanların gelerek yağmur duasında buldukları belirtilmektedir.

“Burası Akkaya köyü Türbe Tepedir. Yörenin eski bir yerleşim yeri, bir köyüdür. Burada kimin yattığına dair bir bilgi yoktur. Ama burada evliyaların, yattığına inanılmaktadır. Buraya eskiden yağmur yağmadığı vakitlerde gelinerek yağmur duasına çıkarlardı. Yağmur duasının yapılan belli bir günü yoktur. Genellikle yaz ve kurak olan aylarda bir gün belirlenerek çevre köyler davet edilir, kurban kesilir, yağmur duası yapılır. Bunun dışında Hıdırellez’i de karşılar, o gün burada kutlarız. Hıdırellez şenlikleri yaparız. Bir de genellikle köy halkının içerisinde ya da burayı bilen çevre köyün halkından, daha çok yaşlı insanlar buraya gelir ne sıkıntıları, hastalıkları ya da istedikleri bir şey var ise istiâreye yatarlardı. Burada o dileklerinin, isteklerinin gerçekleşmesi için Allah’a dua ederlerdi. Bir de çocuklarla ilgili burada yapılan işlemler vardı. Eskiden neneler, yaşlılar buraya yürüyemeyen, konuşamayan ya da kekeme olan çocukları getirirdi. Burada dua ederler, türbenin toprağı ile çocukları yıkarlardı. Ayrıca burayla anlatılan bir hikâyeye vardır. Burada yatan zat ile türbenin karşısında bulunan

Köstenci dediğimiz yerde bulunan zat akşamları ve geceleri birbirleri ile haberleşir, buluşurlarmış” (K.Ş.84).

3.1.72 Dede Türbesi

Ereğli ilçesinin İmranlar köyüne bağlı yerde bulunan dede, Zonguldak halkının ağız özelliği ile söylediği Dedecük Türbesi bölgenin manevî bakımdan kutsal saydığı bir yeridir. Bu türbe eski hali ile beraber dört kere tekrardan inşa edilmiştir. Zamanla türbenin olduğu yerde mezar da göçüp toprağa karışmıştır. Mezarın yeri kaybolmasın diye en son beton bir yapı ile muhafaza altına alınmıştır. Bu türbede zamanında şehit düşmüş kardeşlerden birinin yattığı söylenmektedir. Yörede yaptığımız görüşmelerde burayı halkın özellikle yağmur duası için ziyaret ettiği belirtilmektedir.

“Benim ninem yüz on yaşında vefat etti. Bu yörenin en eski insanlarından. O, bizlere Gebe, İmranlar ve Zindancılar köylerinde bulunan türbelerde yatan kişilerin üç kardeş olduğunu anlatırdı. Savaş zamanlarında bu topraklarda şehit düştüklerini söylerdi. Bunların hepsi de evliya, ermiş olduğu söylenirdi. Buralar zaten Erenler Yanı, Erenler Türbesi olarak da geçer. Gebe köyündeki de Erenler Türbesi, Zindancılar köyündeki türbe diye adlandırılır. Ama burası Dedecük, Dede Türbesi diye bilinir. Burada bulunan türbe yıkıldıktan sonra inşa edilen dördüncü türbemizdir. Birincisi ahşap halde olduğu söylenen dedelerimizin dediği şekildedir. Daha sonra yıkıldıktan sonra ikincisini halk taşlarla tekrardan inşa etmişlerdir. Taşlarla olan türbede yıkılınca üçüncü şeklini briket ile yapmışlardır. Briketten sonra Almanyalı Nihat Abimizle birlikte beton bir yapı içerisine aldık. Aslında türbenin bulunduğu bölge eskiden çok büyük çimenlik bir alandı. Daha sonra buralar şahsî kişilerin tapuları üzerine geçince daraldı. Eskiden burada dualar yapılır, kurbanlar kesilirdi. Bu türbede yatan kişiler üç kardeşdir. Bunlar savaş zamanlarında oldukları yerlerde şehit düşerek defnedilmişlerdir. Burayı kime sorsanız Dedecük Türbesi diye bilir. Türbenin olduğu yerin adına eskiden Mektep Tarlası derlermiş. Çünkü burada eskiden tarihî bir medrese olduğu söylenirdi. Tabi o medrese zamanla kaybolmuş, yıkılmıştır. Tahminen o medresede burada yatan şehit evliya eğitim veriyordu. Eskiden burada büyük kazanlar vardı. Bu kazanlarda yemekler pişer, kurban kesilir, kurban eti pişerdi. Burada özellikle yağmur duasına gelinirdi. Burada çoluk çocuk yaşlı ile dolar,

insanlar ağırlanırdı. Yağmur duasının sonunda Cenabı Allah duaları kabul eder, yağmur verirdi. Gebe köyünden başlar, dua ederek buraya gelinir, buradan da Erenler Türbesine âmin diyerekten giderdik. Bir de bu türbemizde eskiden Cuma ve Pazar akşamları mum yakılırdı. Gönlünden ne geçiyorsa o niyet dilenirdi. Osmanlar olarak bilinen komşu köyde rahmetli olan eli ekmekli, dualı, yaşlı bir teyzemiz vardı. O buraya gelir, özellikle bu türbede dua eder, namaz kılardı. Çünkü o teyzemiz burada yatan dedeyi, burada namaz kılariken gördüğünü söylerdi. Onun buradaki türbesinin bakımını o üstlenirdi. Burada ibrik ile su koyar, seccade, tespih ve buraya temiz havlu bırakırdı. Eskiden burada bir de dut ağaçları vardı. Biz çocukken hem buraya dut yemeye gelir hem de türbede yatan dedemize dua ederdik” (K.Ş.85).

İnsanlar türbeleri yaptırdığı vakit hastalıklarından kurtulacağı ya da istedikleri bir dileğin gerçekleşeceğine dair bir inanca sahiptir. Kaynak şahsımız da babasının bu türbeyi yaparak hastalığından kurtulduğunu söylemektedir.

“Size bir anımıyı anlatayım. Babam rahatsızlanıyor ve zor bir duruma düşüyor. Bizim burada bir teyzemiz vardı. Tespihten insanların falına bakardı. Bu kadının sürekli şiddetli baş ağrısı, sara gibi bir hastalığı vardı. O kadın babama Ali Efendi, burada yatan zat rüyama girdi, diyor. Onu gördüm. Abdest alacak yer bulamadım. Burayı kim yaparsa onu deritten kurtaracağım diye bana göründü, diyor. O kadın da babama diyor ki: Sen burayı yap. Derdinden kurtulacaksın. Onun üzerine babam orayı briketten yapıyor. Babam ciddi olan rahatsızlığından bunun üzerine kurtuluyor. Bakın babam o zaman hastanelere salla gidiyor¹³. Ölecek diye sürekli bekleniyor. Ama bu türbeyi yaptırdıktan sonra babam hastalığından Allah’ın izni ile kurtuldu” (K.Ş.85).

Türbe, yatır veya kutsal yerlerde yandığı söylenen ışık hadisesi İmranlar köyündeki bu türbede de eskiden olduğu anlatılmaktadır.

“Çocukken bizzat yaşadığım bir olayı anlatayım. Eskiden evimizin olduğu yerde bir çardağımız vardı. Akşam olduğu zaman oraya çıkardık. Yaz aylarında allı yeşilli, yeşil, mor, al renkli halde ışıklar görürdük. O ışıklar Gebe köyünden

¹³Salla gidiyor: Bölgede kullanılan bir deyimdir. Salla demek artık bitik bir hâl ve o insanın ölmeye yakın olduğunu belirtir.

doğru buraya yani dedenin oraya gelir, oradan da Zindancılardaki Türbenin oraya gittiğini görürdük. Bu benim bizzat yaşadığım şahit olduğum olaydır. Bu ışıklar gelirdi. Biraz türbede dururlar, daha sonra diğer bulunan kardeşi denilen yere giderdi. Üç yerde şehit, evliya, kardeş yattığı söylenir. Bir de üç renkli halde bu gözükürdü. Yani bu bir Allah'ın hikmetidir. Ama şimdi bu ışıklar görünmüyor. Ben bunları göremiyorum. Çünkü bunun da bir hikmeti vardır. Çocuk melektir, saftır, temizdir. Onları görmek ona nasip olur. Ama insanlar büyüdükçe dünya değiştikçe günaha girdikçe bu manevî olayların görülmesi de durur. Gerçekten bakın. Elek sağman gibi görüyorduk. Bu ışıklar o türbeden başlıyor, bu türbeye geliyor, duruyor, buradan gidiyor, Zindancılardaki türbede duruyordu. Daha sonra oradan gidiyordu. Bu bir insan hızı değildir. Araba hızı desek o zamanlar araba da yoktu. Yani biri çıkıp ta: Sen hayal görmüşsün, diyebilecek bir durumda değildi. Eskiden bu durumlar olabiliyordu. Ama devir kötüleştikçe dünya değiştikçe bu durumlarda görülmemeye başladı. Eski insanlar hocalar âlimler bambaşkadır. Şimdikiler çok farklıdır. Eskiden ar namus adında bir çiçek vardı. Bu çiçeğin yaprakları beyaz olurdu. Ninem derdi ki ar namus kalktıkça bunlar karacak derdi. Gerçekten diye diye bu çiçekler şimdi kararmıştır. O çiçekte bir hikmettir. Bu dünyaya hiç hikmetsiz bir şey yaratıldı mı yaratılmadı” (K.Ş.85).

Çocukluğumuzdan beri bu türbeye beyin ağrısı yani baş ağrısı çeken insanlar gelirdi. Hala da gelenler var, diye duyuyoruz. Burada bir gece kalırlar, dua ederler, burada yatarlardı. Sonrasında iyileştik diye ertesi gün giderlerdi. Böyle bir inanç vardı. Bunun dışında buraya bir de yağmur duasına giderdik. Burada kurban keser, kazanlarda yemekler, kurban eti pişirir, halka dağıtılırdı. Hemen ardından da yağmur yağardı. Bizim orası yani Gebe köyünde yatan zat bu üç kardeşten biridir. O kişinin peygamberimizin soyundan gelen Salih Efendi adlı biri olduğunu dedelerimiz söylerdi. Ayrıca orada mezar taşını bulup okutmuştuk. O taşta da bu bilgi var dediler. Bir de oraya Akçakoca'nın Dadalı köyünden insanlar geldiler. Orada yatan zatın soyundan geldiklerini ve araştırmaları sonucunda atalarının burada yattıklarını öğrendiklerini söylediler. Burası için biz Kaymakamlığa başvurarak buranın korunma altına alınmasını talep ettik. Fakat gerekli bir yardımı göremedik. Şu an burası çamur halde ve gidilmeyecek bir durumdadır. İnşallah siz bizim sesimizi iletir, buraya gerekli yardımın yapılmasına vesîle olursunuz” (K.Ş.86).

Yukarıda kaynak şahsın Salih Efendi hakkında verdiği bilgilere yörede yapılan bir çalışmada da değinildiği görülmektedir. Buranın Salih Efendi ya da Mehmet Ağa Türbesi olarak bilinmekte olduğu fakat şehit mezarının o kişiye ait değil yakınlarında bulunan bir mezara ait olduğu (Akkaya, 2015:25-26)¹⁴ belirtilmektedir.

3.1.73 İskenderli Türbesi

“Ereğli ilçesine bağlı İskenderli köyündeki İskenderli Türbesi köyün tarihi geçmişini yansıtan kutsal bir yeridir. Burada yatan kişi, tarihi bilinmeyen zamanda burada oğulları ve askerleri ile yaşamış yörenin kurucu komutanı ya da beyi olduğu söylenmektedir. Bu bey aynı zamanda bu çevrede gözetleme kuleleri yaptırarak düşmana karşı halkını ailesini ve askerlerini de koruduğu belirtilmektedir. Yörede daha önce yapılan çalışmada bu türbe, Türbe Yanı olarak geçmektedir. Fakat burada bir İskender adında komutanın yaşadığı ya da onun yüzü suyu hürmeti için buraya yağmur duasına gelindiğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. “Ereğli’ye uzaklığı elli km olan bu köyde yağmur duası yapılan ve köylüler tarafından kutsallık atfedilen Türbe Yanı bulunmaktadır” (Akkaya, 2015:12). Bu türbeye yöre halkı yağmur duası için gelmekte olduğu ve yapılan dualar sonucunda yağmurun yağdığı anlatılmaktadır. Yörede yapılan çalışmada yağmur duası ile ilgili bu husus şöyle anlatılmaktadır:

“Türbe yanı olarak bilinen bu mevki köyün 3 km doğusunda bulunmaktadır. Anlatıldığına göre yöre halkı burada yağmur duası yapmaktadır. Yapılan dua neticesinde yağmur yağdığı görülmüştür. Köylüler tarafından buraya kutsallık atfedilmiştir. Bu mevkiden ağaç kesen insanların zarar görüldüğü anlatılır. Türbede yatırların olduğu anlatılır. Kim olduğu bilinmemektedir. Günümüzde de önemini korumaktadır” (Akkaya, 2015:29).

“Bu bölgenin adı İskenderli Türbesi ya da Türbe Yanı olarak geçmektedir. Kayalıdere köyü ile sınır bir bölgedir. Eskiden burada bizim dedelerimizin anlattığına göre İskender adında bir zat yaşamıştır. O zat bu bölgenin koruyucusu niteliğindeymiş. Bizim burada Yazlık dediğimiz bir yer vardır. O yerde onun çocuklarının, torunlarının, ailesinin mezarları vardı. Zamanla o mezarlar yıkıldı. Bir de İskender Bey’in olduğu yerin karşılıklı iki tepesinde düşmanlara karşı

¹⁴ Daha kapsamlı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri – Zonguldak/Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

kurulan gözetleme kuleleri vardı. Bu kuleler de yakın zamana kadar duruyordu. Fakat onlarda zamanla yıkılmıştır. Hem doğa olaylarından hem de definecilerin hazine merakından dolayı kaybolmuştur. Burada sizin de gördüğünüz üzere İskender Bey'in türbesi vardı fakat o türbeyi defineciler yıkıp harap etmişler. Daha sonra İskender Bey'in evi de buradaymış. Bu ev zamanla toprak altında kalmıştır. Bölgede söylenen ve duyulan bir rivayete göre buralardan olmayan birileri buranın büyük ve zengin bir komutana ait olduğunu bir yerden duyuyor. İstanbul'dan bir hocaya burayı danışmışlar. Hoca, orada o zatın büyük odalı kapısı olan bir evi var demiş. Bu evin kapısının olduğu yerdeki odanın içerisinde de bu zatın çok büyük bir hazinesinin olduğunu söylemiş. Fakat bu hazineyi kendisi ile bulabileceklerini onlara söylemiş. Ama adamlar hocayı atlatmışlar. Kendileri bu hazineyi burada aramak için sizin de gördüğünüz üzere kapsamlı bir çalışma yapmışlar. Burası köyden yaklaşık bir, bir buçuk kilometre uzaklıkta bir yerdir. Buraya çok fazla koruma yapılamıyor. İskender Bey'in evinin görüldüğü üzere bir kısmı meydana çıkarılmıştır. İskender Bey buraların en önemli zatlarından birisiymiş. Burada yaşarken çevre köylerin adlarını da oğulların isimlerinden yola çıkarak tayin etmiştir. Yazıveren, Yazıcıdibi, Hacıuslu ve Aşağı Kayalidere köylerinin adları İskender Bey'in oğullarının ve torunlarının adları olduğu söylenmektedir. Ama hangisi oğlunun adı hangisi torunun adı belli değildir.” (K.Ş.87).

“Bu türbemize eskiden köy halkımız yağmur duası için gelirdi. Burada dua edilir, namaz kılınır, Allah için kurban kesilirdi. Bu kurban eti burada kazanlarda pişirilir, aşağıda caminin olduğu yere gelen köylüye dağıtılırdı. Türbede hocalarımız dua ederdi. Biz de orada çoluk çocuk yaşlı âmin diyerekten giderdik. Yolu yarıladıktan sonra bir daha durur dua eder, âmin diyerekten caminin olduğu yere kadar gelir, yemeğimizi yedik. Yemekten sonra, yemek yerken ya da akşamına yağmur yağardı. Buraya gelmek için belirli bir zaman yoktur. Kurak zamanlarda yaya olarak gelinir. Burada yağmur duasından başka herhangi bir inanç üzerine bir âdet yoktur” (K.Ş.87).

3.1.74 Türbe

Ereğli ilçesinin Ortaköy Çollar Mahallesi köy muhtarının evinin bahçesinde bir türbe bulunmaktadır. İçi oyuklu dikdörtgen şeklinde bir taş ve bu taşın

üzerinde yaz kış akmakta olan su kaynağı da yer almaktadır. Bu suyun şifalı taşın da bir hikmete sahip olduğu dile getirilir. Köy muhtarının verdiği bilgilere göre adını hatırlamadığı İstanbul Üniversitesinden bir hoca öğrencileriyle okuduğu eski tarih kitaplarından yola çıkarak burada Peygamber Efendimizin din kardeşlerinden birinin yattığını tespit etmiştir. Daha sonra burayı incelemek için gelmiştir. Buranın hakkında bir kitap çıkaracağından da bahsetmiş. Fakat henüz kitapla ilgili bir bilgi kendilerine ulaşmadığını belirtmektedir. Bu türbenin olduğu yerde yöre halkından insanlar gelerek hastalıkları için şifa diledikleri belirtilmektedir.

“Eskiden burada bulunan taşı öküzlerle, dombaylarla alıp bizim aşağıda Dere Değirmeni dediğimiz yer var oraya götürüyorlarmış. Gece kendisi bu taş tekrardan buraya yerine gelirmiş. Hatta bizim köyümüzde şu an sağ olan teyzemiz var, onun evinin önüne çekmişler, tekrar yerine gelmiştir. Bu taşın alt tarafında gördüğümüz üzere dere vardır. Bu derenin olduğu yere Melekler Pınarı denir. Ben bu taşı bir zamanlar ters çevirip aktardım. Yirmi dört saat içerisinde bu taş benim hayatımı oynattı. Arabamı sattım. Arabamı sattığım kişiyle bağlantılı adam kendini vurdu. Maddî manevî olarak ben bitik duruma geldim. Ben bu taşı düzeltiltim. Arabamı da tekrardan geri aldım. Maddî manevî olarak da hayatım düzene girdi. Ondan sonra İstanbul Üniversitesinden arkadaşlar geldiler. Orada mezar olduğunu söylediler. Ben taşın olduğu yerde birisinin yattığını bilmiyordum. Osmanlıca kitaplarda burada yatan zatın kayıtlarına ulaştıklarını söylediler. Burada yatan zat beş kardeşmiş. Birinin kabri de benim bahçemde bulunan taşın olduğu yerde tespit edilmiş. Ben de ondan sonra onun olduğu yere ekmedim, orayı temizledim. Bazen oranın manevîyatına ait olaylar yaşıyoruz. Ama bunlar benim şahsî olaylarım olduğu için size bunları aktaramayacağım. Buranın kutsal bir yer olduğunu söyleyebilirim. İstanbul’dan gelen hocalar burada Peygamber Efendimizin din kardeşlerinden birisinin olduğunu söylüyor. Ama bunun kim olduğuna dair herhangi bir bilgimiz yoktur. Şu an bunun Osmanlıca olan kitâbesinin çevrildiğini söylediler. Mezarının da açılıp incelenmesi hakkında bir söz oldu. Ama ben kabul etmedim. Madem burada yatan bir Peygamber dostu dedim, ben buna izin veremem. Sadece korunması için gereken ne ise onu yaparız dedim. Ereğli Belediyesi buraya gelerek burayı koruma altına almayı buraya bir kümbet olarak türbe yapılmasını söyledi. Ama ben bunu kabul etmedim. Çünkü

burası bana ait ve buranın manevîyatından ben faydalanmak isterim. Buranın bakımını yaparak buranın sevabını ve hayrını kendi imkânlarımla almayı düşünüyorum. Allah bunu bana nasip ettiyse eğer bu değeri üstlenmeyi ben isterim. Benim burada bulunan türbe ile ilgili bir anım daha vardır. Benim eskiden seram bu türbenin olduğu yerdeydi. Buraya seramda olan patlıcanları, biberleri türbenin olduğu yere ektik. Ertesi gece bütün biberler söndü. Biz burada bir mezar olup olmadığını bilmiyoruz. Bu olaydan iki, üç gün sonra o arkadaşlar buraya geldi, bize buradaki durumu söylediler. Biz bunun üzerine ekinlerin neden bir gecede söndüğünü de anlamış olduk. Buradaki yatan zata ait bazı manevî olayları yaşıyoruz. Fakat bunlar benim kendi mânevî durumumu ilişkilendirdiği için bu durumları size açıklayamam. Bu benim ailemin yaşadığı kendimizin bir sırrıdır. Eskiden bahçemdeki türbenin olduğu yerden Kozlu'ya, Ereğli'ye ve Devrek'e giden patika yol buradan geçermiş. İnsanlar buradan geçerken türbeye dua etsinler diye bu yolu kullandığı da söylenir” (K.Ş.88).

3.1.75 Türbe Yanı

Ereğli ilçesinin Ortaköy'ünde fizikî yapısı kaybolan bir başka yer Türbe Yanı olarak bilinmektedir. Eskiden insanlar kuraklık olduğu vakit, yağmur yağmadığı zamanlarda buraya yağmur duasına gelirlermiş. Burada bir sığır kurban edip, bunun etini bütün köylüler pişirerek yermiş. Bir de at kurban edip bunun kafasını burada bulunan dereye bağlayıp bir dua ayini gerçekleştirirlermiş.

“Köyümüzün aşağı kısmında Türbe Yanı dediğimiz bir yer vardır. Orada da bir ermiş mezarı vardır. Eskiden oraya da köylü olarak yağmur duasına çıkardık. Dua eder, namaz kılar, kurban keserdik. Kurban kesme âdeti hep olurdu. Bir sığır kurban edilir. Bunun eti pişirilir, yenirdi. Daha sonra hemen sağanak bir şekilde yağmur yağardı” (K.Ş.88).

3.1.76 Türbe

Ereğli ilçesinin Aşağıkayalı Dere köyüne bağlı Agılı Mahallesinde kime ait olduğu bilinmeyen bir mezar bulunmaktadır. Halkın bu mezara ermiş, evliya gözü ile bakıp buraya yağmur duasına gelindiği anlatılmaktadır.

“Ağılı Mahallemizde bir türbe vardır. Eskiden onun olduğu yerde ulu ağaçlar vardı. Artık o ağaçlar yıkılmıştır. Buraya yaklaşık yirmi seneden beri dua için gidilmemektedir. Eskiden patika yollardan türbeye yayan gidilirdi. Tarla diye adlandırdığımız eskiden ekip, biçilen bir tepede yer almaktadır. Şimdi orada iki tane gürgen ağacı var. Bu mezarın biz kime ait olduğunu bilmiyoruz. Eski yapılı bir mezardır. Etrafında eski, yazısı olmayan taşlar bulunur. Eskiden buraya yağmur duasına gelirdik. Kur’an okur, namaz kılar, dua eder, kurban keserdik. Daha sonra bu kurbanı pişirir, köyün içinde köy halkı ile beraber yerdik. O zamanlar ben çocukken hoca önümüzde okurdu ve biz çocuklar arkada âmin diyerekten giderdik. Bunun dışında buraya herhangi bir inanç için gelinmemekteydi. Ağılı köyü eskiden göçmenlerin gelip yerleştiği bir köymüş. İsminin de onlar tarafından verildiği söylenmektedir” (K.Ş.90).

3.1.77 Eyiba Türbesi

Ereğli ilçesinin Dedeler köyünde bulunmaktadır. Türbe ile ilgili daha önce bir çalışma ortaya konulmuştur. Biz de bu çalışmanın üzerine köydeki kaynak şahıslarla görüşerek onlardan aldığımız bilgileri burada ek olarak aktardık. Yapılan çalışmada, bu türbenin merkezden on yedi km uzaklıkta olup Erenler Mezarlığı adı verilen yerde bulunduğu ifade edilmektedir (Akkaya, 2015:12). Ayrıca bu çalışmada Eyiba Türbesine halkın yağmur duası için geldiği şöyle ifade edilmektedir:

“Erenler adı verilen bu yerde yatan kişi Bayraktaroğlu Eyiba Türbesi olarak bilinmektedir. Türbe köy mezarlığı içerisinde bulunmaktadır. Türbeyi içine alacak şekilde kapalı bir yapı inşa edilmiştir. Geçmişte burada yağmur duası yapılmıştır. Şu anda ziyaret yapılmamaktadır. Bayramlarda yapılan ziyaretlerde dua edildiği bilinmektedir.” (Akkaya, 2015:26).

Yörede yaptığımız görüşmede bu türbede yatan zatın köy ahalisinden Bayraktaroğlu’ların atalarından biri olduğu söylenmektedir. Buranın bakımını da bu soy isme sahip kişiler tarafından yapıldığı da belirtilmektedir.

“Eskiden bu türbeye Yunuslu Mahallesi ile yağmur duasına gelirdik. Camiden başlayarak türbenin olduğu yere dua ederek, giderdik. Daha sonra dönüşte yemeğimizi yiyemeden yağmur yağardı. Yağmur duasına giderken şapkalarımızı tersine çevirirdik. Ceketlerimizi çıkarıp ters biçimde giyerdik. Bir de bildiğim yörede gerçekleşmiş bir olay vardır. Yunuslu Mahallesinde bir kadın

sürekli düşük doğum yapıyor, çocuğu olmuyormuş. Daha sonra bu kadın hamile kaldığında bu türbeye getirilip, dua edilmiş. Bunun sonucunda da bu kadının çocuğu durmuş ve dünyaya sağlıklı olarak gelmiştir. Orası bildiğim kadarıyla Bayraktaroğlu'nun soyuna dayanan atalarından birine ait ve onun türbesi olduğu söylenmektedir. Orada bir ermişin yattığı rivayet edilir” (K.Ş.91).

3.1.78 Türbe

Ereğli ilçesinin Elmacı köyünde türbe diye adlandırılan bir bölge bulunmaktadır. Burada eski bir mezar vardır. Bu mezarın kime ait olduğu belli değildir. İnsanların eskiden buraya yağmur duası için geldikleri söylenmektedir.

“Bizim türbe diye bildiğimiz bir yerimiz vardır. Burada eski taşlardan etrafı çevrelenmiş bir mezar vardır. Bu mezarda kimin yattığı belli değildir. Bir ermiş, bir zat ya da yatır olarak da bilinir. Eskiden buraya yağmur duasına gelinirdi. Burada kurban kesilir, yeme içme yapılır, namaz kılınır ve dua edilirdi. Sonunda da yağmur yağardı. Ama artık buraya eskiden beri gidilmemektedir” (K.Ş.92).

3.1.79 Türbe

Ereğli ilçesinin Hasankahyalar köyünde tarihî, geçmişi bilinmeyen bir mezar vardır. Bu mezarın olduğu yere köy halkı türbe demektedir. Bu türbeye yağmur yağmadığı vakitlerde gelinerek dua ettikleri söylenmektedir.

“Bizim köyümüzde eski bir mezar vardır. Buraya biz türbe diyoruz. Yaklaşık otuz seneden beri burası ziyaret edilmiyor. Eskiden biz buraya yağmur duasına giderdik. Hatta yaşlı insanlar eskiden yağmur duasına gidiyoruz diye çağırırlardı. Biz de belimize kaşıkları takar, giderdik. Orada kurban kesilir, ziyafet olur, yağmur duası yapılırdı. Bunun sonucunda da yağmur yağardı. Benim bildiğim halen faaliyette olan Serintepe köyü halkı türbe dedikleri yere her bayramda çıkarlar. Burada dua edip kurban keserler. Onların böyle bir faaliyeti devam etmektedir” (K.Ş.93).

3.1.80 Türbe

Ereğli ilçesine bağlı Serintepe köyünde eski mezar taşlarından yapılmış üç mezar bulunmaktadır. Bu mezarların ermişlere ait olduğu söylenir. Köy halkı bu

mezarların olduğu yere türbe adını vermiştir. Serintepe köyündeki bu türbede Kurban Bayramının dördüncü gününde öğleden önce kurban kesilerek köy halkı ile bir etkinlik yapılmaktadır. Bu etkinlik köyde uzun süredir yapılmakta olduğundan bir gelenek haline gelmiştir.

“Serintepe köyünde, türbe denilen mezarların olduğu yerde yağmur duasına çıkılırdı. Bu türbe dediğimiz yerde mezarlara ait hiçbir bilgi yoktur. Ama köy halkı olarak atalardan beri buraya bir kutsallık atfetmiştir. Buraya biz yağmur yağmadığı zamanlarda yağmur duasına gelirdik. Benim zamanımda üç, dört kez buraya yağmur duasına gidildi. Bu mezar taşlarının başlarında birer tane büyük taş bulunmakta başka da bir şey yoktur. Fakat şimdi biz buraya her kurban bayramının dördüncü gününde sabahleyin kurban kesme vakti geçmeden burada bir kurban keseriz. Burada hocalarla birlikte bir mevlit okutulur, köy halkı ile beraber yeme içme yaparız” (K.Ş.94).

“Köyümüzde bulunan bu türbenin düzenlenmesi için Ereğli Müze Müdürlüğüne başvuruda bulunduk. Buraya incelemeye geldiler. Fakat eski mezar taşlarında herhangi bir yazı olmadığından burada türbeyi adlandıracak ve burayı çevirip koruma altına alacak bir durum söz konusu olmadığını söylediler. Bizim türbemizin oldu yerin yakını Saltuklu köyüdür. Eskiden atalarımız burası Selçuklu döneminden Saltuklular’dan kalma mezarlar olarak buraları söyler ve burada yatan kişilere şehit mezarları olarak bakarlardı. Bize de onlardan doğru bu bilgiler gelmiştir. Biz de burada bazı dini ayinlerde bulunuruz. Buraya yağmur duasına eskiden gidilmiş, ben ona yaşım gereği yetişemedim. Bir de duyduğum kadarı ile eskiden köyden vatandaşın birinin hayvanı düşüyor, yaşamıyormuş. Buraya getirmişler, dua edip bazı işlemler, yapmışlar. O hayvan hastalığından kurtulmuştur. Ondan sonra bu inanış burada devam etmiştir” (K.Ş.95).

3.1.81 Türbe

Ereğli ilçesinin Sücüllü köyünde eskiden türbe diye adlandırılan iki mevkide köy halkının yağmur duasında bulunduğu anlatılmaktadır.

“Eskiden bizim türbe dediğimiz iki yerimiz vardı. Biz buralara çocukluğumuzda yağmur yağmadığı zamanlarda yağmur duasına çıkardık. Önce bir türbeye duaya çıkar, ardından diğer türbeye geçip, duamızı tamamlardık. İlk

başta bizim köyümüzün karşısında yer alan türbeden başladık. Daha sonra eski Zonguldak-Ereğli yolu üzerinde bulunan yaklaşık bir saat yürüme mesafesi olan arazi orman yolundan gider duayı ederdik. Burada kazanlarda yemekler pişirilirdi. Fakat şimdi buralar definciler tarafından yıkılmış, mezarlar yok edilmiştir. Bizde türbede yeme içme âdeti diğer köylere göre daha farklıdır. Bizim köyümüzün ileri gelenleri yağmur duasına çıkılacağı vakit buradaki masrafları kendi karşılar yemekleri kendi hazırlar, buradaki halka dağıtırdı. Ortak bir para ile alınan bir şey yoktu” (K.Ş.96).

3.1.82 Türbe

Ereğli ilçesine bağlı Fındıklı köyünde eskiden kime ait olduğu bilinmeyen bir mezar bulunmaktadır. Yöre halkı burayı türbe diye belirtir. Bu yere, yağmur duasına gidildiği belirtilir. Burada yağmur duası yapılırken yerden taşlar toplanıp dereye atıldığı kaynak şahıslar tarafından aktarılmaktadır.

“Eskiden biz çocukluğumuzda Fındıklı köyünde türbe dediğimiz yere yağmur duasına giderdik. Buraya araba ile ulaşım mümkün değildir. Orman içerisinde yüksek dağlık bir yerde bulunmaktadır. Yayan olarak eski patika adı verilen yollardan gidilmektedir. Buraya yağmur duasına geldiğimiz zaman kurban kesilir, burada kazanlarla yemekler yapılır, dua edilir, namaz kılınırdı. Burada bir de dua edilirken türbenin etrafından çakıl taşı gibi sayısını hatırlamıyorum. Taşlar toplanırdı. Daha sonra bu taşlar belli dualarla okunurdu. Bir çuvalın içerisine konulup türbenin yakınındaki ulu dereye atılırdı. Bir de dua yapılırken ceketlerimizi ve şapkalarımızı tersine giyer, belimize kaşığı sokar, öyle dua ederdik” (K.Ş.97).

3.1.83 Türbe

Ereğli ilçesinin Yaraşlıyörük köyünde türbe adı verilen birden fazla mezarın olduğu kutsal inanç yeri bulunmaktadır. Bu yapı taşlarla çevrili bir daire biçiminde yer almaktadır. Eskiden köy halkı yağmur yağmadığı vakitlerde buraya gelerek yağmur duasında bulunur. Bir de köyün bir geleneği olarak buraya anneler günü, Hıdırellez günlerinde gelinerek burada türbede yatanlara dua edilip, Kur'an okuduktan sonra piknik etkinliği yapıldığı belirtilmektedir.

“Burası bir köy yeri, köy merası olarak geçmektedir. Kadastro ölçümlerinde de buranın adı türbe olarak geçmektedir. Biz de burayı türbe olarak bilmekteyiz. Fakat burada yatanların kimler olduğu hakkında bir bilgimiz yoktur. Erenler, ermişler de denildiğini duyduk. Biz burada üç senedir özellikle anneler gününde Kuran-ı Kerim okutuyoruz. Hocalarla birlikte burada Kur’an okuduktan sonra mangal yakarak köy halkı ile bir yemek etkinliği yapıyoruz. Ayrıca burada on beş sene evvel Ereğli Çilek Festivali yapıldı. Bu festivalimize o zamanın Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, cumhurbaşkanı rahmetli Rauf Denктаş, onunla Kıbrıs’tan gelenler ve bizim devlet adamlarımız katılmıştır. Gördüğümüz gibi bu yer suyun, yeşilliğin ve düzlüğün olması ile beraber yaşanmış kutsal bir bölgedir. Eskiden burada yağmur duası yapılıyordu. Burada kurban kesilir, kazanlarda yemekler pişirilir, dua edilir, namaz kılınırdı. Bunun sonucunda da Allah bize yağmur verirdi. Ayrıca eski insanlar buraya gelerek dilek dileme, şifa bulma için buradaki ağaçlara bez bağlarlarmış. Yine türbenin toprağından toprak alıp çocukları yıkarlarmış. Ayrıca toprak yiyen, hasta olan çocuklara da birtakım işlemler yaparlarmış. Tabi bunları yapan çok eski insanlarmış. Şimdi köyümüzde bu âdetleri yapan yoktur. Bakın gördüğümüz üzere Ereğli’den buraya gelirken günlük güneşlikti. Buraya geldik, dua ettik. Allah’ın işi şu an yağmur yağmakta ve ıslanıyoruz. Bu da bir hayır kısmettir. Her şey Allah’tandır. Bu da bir hikmet göstergesidir. Şimdi orada türbenin olduğu yerde üç tane mezar vardı. Fakat zamanla buraları cahil insanlar talan etmişlerdir” (K.Ş.98).

3.1.84 Örenden Meşe Türbesi

Ereğli ilçesinin Terzi köyündeki bu türbe, yol kenarında bulunan hafif bir tümseğin üzerinde yer almaktadır. Bu türbenin başında dilek taşı ve bir de kızılıcak ağacı bulunmaktadır. Çok eskiden beri burada olduğu söylenen bu türbeye köy halkı yağmur yağmadığı vakitlerde gelerek yağmur duasında buldukları belirtilir.

“Eskiden biz burada yağmur duası yapardık. Bu duanın ardından evlerimize giderken yağmur şakır şakır yağmaya başladığı. Burada bir kurban keser, bu kurbanın etini kazanlarda pişirerek cami yanında yerdik. Bütün köylü cümbür cemaat bu duaya katılırdık. Sadece köylümüz değil çevre köylerin de hepsi gelirdi. Buradan dönüşte yağmurun yağdığını ben çok iyi biliyorum. Bunu bizzat

yaşadım. Buraya genellikle yaz aylarında gelinirdi. Belirli bir gün yoktur. Ama dediğim gibi havada güneş olmasına rağmen yağmurun yağdığına şahit oldum” (K.Ş.99).

3.1.85 Gazi Hacı Muhammed Türbesi

Ereğli ilçesinin Terzi köyünde bulunan türbedir. Bu türbe, birkaç sene önce Ereğli Kaymakamlığından bazı görevliler tarafından incelenmiştir. Fakat bölge halkına buranın kime ait olduğunu sorduğumuzda ismini bilmedikleri görüldü. Türbenin mezar taşını okuduğumuzda buranın Gazi Hacı Muhammed’e ait olduğu görülmektedir. Bu türbeye eskiden köy halkının diş ağrısından kurtulmak için ziyaret ettiği anlatılmaktadır.

“Buraya Ereğli Kaymakamlığından bazı görevli arkadaşlar gelmeden önce biz burayı eski mezarlıklar diye söyledik. Onlar buraya gelerek burada yatan zatın kim olduğunu bize söylediler. Ama ben ismini tam olarak hatırlayamıyorum. Oraya insanlar eskiden doktor olmadığı için diş ağrıdıkları vakit giderlermiş. Orada o zatın mezar taşına dişini sürer, daha sonra diş ağrılarından kurtulduklarını söylerlerdi. O mezarın başlığında yazılar var. 1400’lü yıllardan kalma olduğunu söylüyorlar. Bunu Ereğli Kaymakamlığından gelen görevliler söyledi. Bu mezarın bu civarda en eski mezar olduğunu da belirttiler” (K.Ş.99).

3.1.86 Evliya Türbesi

İlçenin en yüksek konumdaki köylerinden Akköy’ün Evliya Dağı’nda bulunan türbedir. Bu türbe eskiden köy halkı zamanında sıklıkla ziyaret edilen bir yer olmasına rağmen günümüz yaşamının sosyal ve ekonomik değişimleri sonucunda bu türbenin varlığı unutulmuştur.

“Evliya Türbesi dediğimiz yer dağın içerisinde yer almaktadır. Eskiden yağmur yağmadığı vakitlerde biz üç, dört köy birleşerek burada yağmur duasına çıkardık. Burada kurban kesilir, kazanlarda etler, yemekler pişirilirdi. Bütün halk burada yağmur duasında bulunur, namaz kılardı. Herkes daha sonra burada yemeklerini yedi. Peşinden hemen sağanak şeklinde yağmur yağardı. Burada ulu bir zat yatmaktadır. Allah burada yatan zatın yüzü suyu hürmetine dualarımızı kabul eder. Fakat şimdi buralar orman içinde kaldı. Zaman aşımına uğradığından

dolayı türbe kaybolmuş olabilir. Hava şartlarının kötü olması, yol olmaması buraya ulaşımı zorlaştırmaktadır” (K.Ş.126).

3.1.87 Gavur Evleri ve Şehitler Mezarlığı

Gavur Evleri ve Şehitler Mezarlığı olarak adlandırılan yerler, Gökçebey ilçesinin Dağdemirciler ve Pazarlıoğlu köyleri arasında bulunan bölgesindedir. Bu bölgede bulunan üç yerin yöre halkı tarafından değerli olduğu belirtilmektedir. İlk olarak bu bölgede Gavur Evleri diye adlandırılan ve Cenevizliler döneminden kalma olduğu söylenen yerler bulunmaktadır. İkinci bölge bu evlerin üzerindeki dağın eteklerinde yer alan Şehitler Türbesi diye adlandırdıkları yerdir. Şehitler mezarlığında eskiden yağmur duası yapılmaktaymış. Bunun dışında üçüncü önemli mevki ise Gavur Evleri diye söyledikleri mağaraların tam karşısında bulunan yerdir. Bu bölge şu an devlet tarafından incelenmiş ve orada çok geniş bir bölgeyi kapsayan yeraltı çarşıları tespit edilmiştir. Buranın bir sit alanı olarak ilan edilmesi ile yeraltı çarşılarının kontrollü bir şekilde incelenmek üzere kapatılması konumuzun araştırmasını daha da derinlere indirmiştir. Bölgenin bu derece kayda değer olması Gavur Evlerini ve Şehitler Mezarlığını bir bütün olarak ele almamızı gerektirmiştir.

“Pazarlıoğlu köyünden yola çıkınca yaklaşık iki buçuk km bir uzaklıktadır. Gavur evleri sarp ve dik kayalıklar üzerinde yer almaktadır” (K.Ş.100).

Asıl araştırmamızı oluşturan türbe ve yatır tespitinin sağlanmasına kaynak oluşturacak olan Şehitler Türbesi ise bu Gavur Evleri diye adlandırılan bölgeden yaklaşık yedi, sekiz km daha uzakta olduğu söylenmektedir. Ayrıca bu bölgeye Çaycuma'nın Hacıosmanlar adlı köyünden de gidilmektedir. Lakin burada da yine ulaşım iki, üç km arası uzaklıkta ve dağ tepesinde olduğu söylenir. Üstelik bu bölgeye araç ile ulaşım yoktur. Sadece dağ yolundan yürüyerek gidilmekte olduğu belirtilmektedir.

“Şehitler Türbesi denilen mevkide eskiden sütun şeklinde taşlar varmış. Bu taşlar bölge halkının ifade ettiğine göre şehitler için dikilmiş olduğu düşünülmektedir. Burada eskiden yağmur duasına çıkılmış. Kurban kesilir, namaz kılınır, dua edilir ve yemek yenirmiş. Daha sonra yağmurun da yağdığı ifade edilmektedir. Benim rahmetli dedem kırk sene muhtarlık yaptı ve çocukken

ondan duyduğumu sizlere aktarıyorum. Babam ölen kardeşleri ile birlikte on üç kardeşlermiş. Babam doğasıya kadar dokuz tane kardeşi bir kısmı doğumdan önce bir kısmı doğumdan sonra ölmüşler. Eskiden köyün yaşlıları, bilgilileri dedeme ve babaanneme bu türbeye gitmeleri gerektiğini söylemişler. Orada adak adayıp kurban kesmeleri ve dua etmeleri gerektiğini anlatmışlar. Bunun sonucunda da doğacak olan erkek çocuğa da Satılmış adının verileceğini belirtmişler. Babam doğduktan sonra adını Satılmış koymuşlar ve babamın adı buradan gelmektedir. Babamdan sonra üç çocuk daha doğmuş ve hepsi de sağlıklı olmuştur. Fakat babamdan sonra doğanlara Satılmış adı bir daha verilmemiştir. Arif, Şeref, Necati adları verilmiş” (K.Ş.102).

3.1.88 Satı Türbesi

Gökçebey ilçesi eski adı Rumca anlamında olan Tefen olarak bilinmektedir. Bu ilçeye bağlı Gaziler köyünde Satı Türbesi adında bir mezar bulunmaktadır. Bu türbe Gaziler köyünün içerisinde yol kenarındadır. Gökçebey’den yaklaşık iki buçuk km uzaklıktadır. Bu türbeye eskiden insanların gelme amacı genellikle çocuk ve kadınlar için olduğu bilinmektedir. Burada hamile olan kadınların düşük yaptığı, çocuğu olmayan kadınların çocukları olması için getirildiği ve hasta olan çocukların, bebeklerin iyileşmesi için burada bazı uygulamalar yapılarak ve Allah’a dua edilip, kurban kesildiği kaynak şahıslar tarafından ifade edilmektedir.

“Satı Türbesi, çocuğu olamayan kadınların ve hasta olan çocukların şifa umdukları bir türbedir. Burada çocuğu olmayan kadınlar şifa bulursa yani çocukları olduğu takdirde erkekse ismini Satılmış, kız olduğu takdirde Satı adını vermektedir. Türbenin ismini alması da buradan gelir. Satı Türbesinin yakınlarında bir tarihi anıt ağacımız olan Çatal Çamı bulunmaktadır. Yaşının dört yüz, beş yüz sene olduğu rivayet edilen bir çam ağacıdır. Satı Türbesinin orada bulunan ağaçlara bezler asılmaktadır. Türbe sıkça ziyaret edilir, şifa beklenir” (K.Ş.103).

Yörede görüştüğümüz kaynak şahıslardan biri bu türbede hasta olan insanlar için yapılan uygulamalara öncülük eden kişidir. Bu kişiyle yaptığımız görüşmede türbe hakkında detaylı bilgi elde ettik.

“Eskiden çocuğu durmayan kadınlar buraya gelirlerdi. Onları türbe etrafında gezdirip, dualar okurdum. Daha sonra bu kadınları eve getirerek onları evde yıkardım. Onlar iyileştikten, Allah’tan şifa bulduktan sonra benim yanıma gelirlerdi. Bana şifa bulduklarını söyleyip sağlık dilerler, dua ederlerdi. Allah razı olsun derlerdi. Aynı şekilde çocuklar hastalandığı zamanda onları oraya götürüp, dua edip, evde yıkardım. Orada kimin yattığını bilmiyorum. Ama orada ermişler ve evliyalar yatıyormuş derler. Ben bu işlemi el alarak yaptım. Rahmetli anam bana elini verdi. Orada ayrıca dua edildikten sonra adak adanır, kurban kesilirdi. Kurban eski zamanlarda sadece büyükbaş olarak değil küçükbaş olan davar ve tavuk da olabilir. Bu o zamanlarda insanların gücü neye yetiyorsa onu Allah’a kurban olarak sunarlardı. Orada kurban edildiği zaman çok fazla kadın, çocuk bulunup bu nimetten faydalanırdı. Bu kurban eti kesinlikle eve getirilmez. Orada bulunan insanlara dağıtılırdı. Orada hemencecik kaybedilir, alan alır giderdi. O zamanın parasıyla türbeye gelip şifa dileyen kişiler, türbenin etrafında bulunan bir taşın üzerinde kavuk diye adlandırılan oyuğun içerisine yirmi beş kuruş, elli kuruş para bırakırlardı. Muhtaç olan kişiler onları oradan alırlardı. Satı Türbesinin hemen alt kısmında bir karı koca yatıyor. Bu kadının daha önce anasından Satı Türbesinde yapılan işlem için el aldığı ve bu işlemi sürdürdüğü daha sonra karı koca ölmeden önce bu türbenin aşağısında bulunan yere gömülmeyi vasiyet ettikleri söylenir. Satı Türbesinin karşı dağ eteklerinde bulunan Kara Salih adlı türbeye de zamanında gidiliyordu. Oraya da buralardan insanlar yanlarına davar alarak gider ve orada kurban edip, dua ederlerdi. Satı Türbesinde hasta çocuklar getirildiğinde buna ismi yaramamış diyerek orada dua etme, kurban kesme, çocuk yıkama işlemleri yapılarak çocuğun adı değiştirilirdi. Eğer çocuk erkek ise ona çocuğun adı artık Satılmış derler ve bu ismi koyarlardı. Kız ise ona da bu kızın ismini sattık biz diyerek Satı ismini koyarlardı” (K.Ş.104).

“Dağdar Osman ilen biz bayram zamanlarında türbede kurban keserdik. Bir bayram zamanı kurban kestikten hemen sonra Dağdar Osman ve bana bir rüya ile sizi mezarlıktan çağırıyorlar, dendi. Artık sen oraya gitme tamam, diyerek bu rüya göründü. Bir daha ben oraya gitmedim. Bu işleri bıraktım. Kimseyi yıkamadım” (K.Ş.104).

3.1.89 Kara Salih Türbesi

Gökçebey ilçesinin Bodaç köyü sınırları içerisinde yer alan bu türbe eski faaliyetini kaybetmiş olsa da köylü tarafından bilinmekte ve halen olduğu yerde durmaktadır. Bu türbenin bulunduğu yerin özelliği Karabük ilçesine bağlı olan Yenice ile de sınır olmasıdır. Gaziler köyündeki Satı Türbesinde gerçekleştirilen uygulamalar burada da yapıldığı söylenmektedir. Yöre üzerine yapılan araştırmalarda Kara Salih Dağı Efsanesinin olduğu söylenmektedir.

Kara Salih Dağı Efsanesi, Filyos Irmağının hemen karşısında karşı karşıya bulunan Kara Salih Dağı ve Tümenoğlu Dağının başından geçenleri anlatmaktadır. Efsane olarak belirtilen bu metinde Kara Salih ve Tümenoğlu bir dağdan öte, iki savaşçı evliya olduğu belirtilir. Aynı zamanda bu iki evliya birbirleri ile dağdan dağa haberleşen birer dosttur. Efsanenin ana bölümünde Tümenoğlu'nun olduğu dağa gelen avcılarla bu iki evliyanın mücadeleleri anlatılmaktadır (Çakıroğlu, 2016:67-73).

“Kara Salih Türbesi geçmişe dayanmaktadır. Burada eski bir yaşantı olmuştur. Eskiden hasta olan çocuklar burada satıya geliyorlarmış. Yani çocukların hastalıkları satılıyor. Türbede hastalıkları için dua edilip Allah'tan şifa dileniyormuş. Kara Salih'in burada kim olduğu hakkında bir bilgi yok. Gazilerdeki Satı Türbesi gibi burada çocuk yıkama işleri ya da satma yapılmış. Satma dediğimiz işler, çocuğun adı tutmadı ya da çocuk hasta, gelişmemiş ise burada dua edilme, yıkama işlemi yapma, adak adama, çaput bağlama şeklinde yapılmış. Eskiden çocukları çivili kalburlardan toprak geçirerek yıkayıp, iyileştirmeye çalışırlarmış. Orada çocuklar satıldıktan sonra iyileşirlermiş. O inanç varmış. Şimdi artık her şey modernleşti. İnsanlar doktora gidiyorlar. Fakta yüksek yerlerde ibadet yapmak dinimizce de makbulmüş. Allah'a yakın olduğu yerlerde o şeklide ibadet ederlermiş. Kara Salih'in orada yaşantıların olduğu bellidir. Etrafi ağaçlarla çevrili bir yerd. Orada kayın meşe ağaçları vardı” (K.Ş.105).

“Orada sadece çocuk yıkama ve satma değil yağmur duası ve Hıdırellez zamanlarında da gidilirdi. Oraya yağmur duasına gidildiğinde kurban kesilir, evden yemekler giderdi. Yağmurun yağdığına da herkes şahit olurdu” (K.Ş.106).

3.1.90 Kara Örük Türbesi

Kara Örük Türbesi, Gökçebey ilçesinin Örmeci köyünde bulunmaktadır. Gökçebey merkezden yaklaşık yirmi beş, otuz km uzaklıkta bir tepede yer almaktadır. Burada eskiden insanlar yağmur duasında bulunmaya ve bazı hastalıklardan kurtulmak için geldikleri belirtilmektedir.

“Burası Kara Örük Türbesidir. Burada bir evliyanın yattığı söylenmektedir. Buranın bir şifa dağıtıcı özelliği vardır. Annemin bizden önce çocuklarının dört tanesi vefat etmiştir. Buranın varlığını ve kutsallığını büyüklerimiz eskiden bildiği için annemi burayı getirmişler. Çocuğu dursun diye dua etmişlerdir. Hatta benim büyük abim Satılmış Bostancı burada annemin dört ölen çocuğundan sonra olan ve burada yapılan duadan sonra duran ilk çocuktur. Abim doğduktan sonra burada kırkı çıktığında yıkanmıştır. Burada abim yıkanıp dua edildikten sonra annemin sağ salim beş tane daha çocuğu olmuştur. Buraya her köyden gelirlermiş. Eskiden beri anne karnında çocuklar durmadığı zaman ya da hasta oldukları zaman, anneleri ile birlikte yıkanmaya gelirlermiş. Burada yapılan duadan sonra o çocuklara hiçbir şey olmazmış. Burada çocuk işlemi, nasıl bir çocuğa abdest aldırma işlemi yapılıyorsa onun gibi yıkanır, dua edilirmiş. Çocuğun sağlıklı olması için ismine erkekse Satılmış, kızsı Satı ismini verirlermiş. Burada evliyamızın yattığı yerden toprak alarak onu kalburdan geçirip çocuğu yıkarlarmış. Evliyamızın yattığı yerdeki üç meşe ağacın tahminen sekiz yüz yıllık olduğu söylenmektedir” (K.Ş.107).

“Bizim bu köyümüzde Osman adında vefat etmiş amcamız vardı. Sıcak bir günde türbenin olduğu yerde çobanlık yaparken günün sıcaklığı ile ağaçların gölgesinde uyuya kalmış. Daha sonra Osman Amca'ya burada yatan evliyamız görünerek diyor ki: Sen nereye yatıyorsun. Burası senin yerin değil benim yerim. Bana ait burası diyor. Ondan sonra köye gelince halka bunu anlatmış. Burada yatan zatın büyüklerimizin dediğine göre Cumhuriyet tarihli yaşayan biri değil Osmanlı zamanında yaşayan bir zata dayandığı söyleniyor. Ama kimin yattığı bilinmemektedir. Çok eski olduğu için burası atalarımızdan beri Kara Örük olarak bilinir. Bir de buraya yağmur duasına çıkılır. Bütün çoluk çocuk ile burada yağmur duası yapılır. Burada yapılan dualar ret olmaz. Allah takdir eder, kabul olunur. Buraya yağmur duasına çıkıldığında kurban da kesilir, ya da hastalık için

gelindiğinde de kurban kesme âdeti olurmuş. Bu türbenin ilerisinde bir de höyük bulunmaktadır. Höyük eski tarihte insanların mallarını saklamak korumak için yerin altına taşlardan yaptıkları depo gibi yerdir. Burayı yaptıktan sonra toprak getirip üzerini kapamışlardır. Burada köyün suyu orada çıkarılırken o höyük meydana çıkmıştır” (K.Ş.107).

3.1.91 Köseler Türbesi

Köseler Türbesi, Gökçebey’in Bakiler köyündeki bir aile mezarlığı içerisinde yer almaktadır. Gökçebey merkezden dört kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Bu türbenin olduğu yerde eskiden bir dört köşe halinde büyük bir mezar bulunmaktaymış. Daha sonra çevre şartları ve özellikle definecilerin hazine aramaları merakıyla türbe tahrip edilmiş ve yok olmaya yüz tutmuştur. Türbenin olduğu yerde eskiden yağmur duası ve çocuk dileme uygulamalarının yapıldığı belirtilmektedir.

“Eskiden burada evliyanın mezarı vardı. Dört köşe halinde bir oda şeklindeydi. Etrafa baktığımız zaman taşları da bellidir. Mezarın başında bulunan buradaki yatık taş eskiden dikiliydi. Define kazarken yıkmışlar. Mezar eski tarihi taşlarla yapılmış büyük bir mezardı. Buradaki bu büyük meşe ağacı da mezarın içerisinde bitmişti. Türbenin ortasında bulunuyordu. Mezarın şekli aslında az çok belliydi. Fakat şimdi çalı çırpı büyüdüğünden mezar belirsiz hale gelmiştir. Buranın tarihi hakkında ve burada kimin yattığına dair bir bilgi yoktur. Buraya evliya mezarı denilmektedir. Burada yatık halde bulunan taşın üzerinde delik vardı. Eskiden evli insanlar çocuğu olmadığı zamanlarda buraya gelerek bu taşa para koyarlardı. Burada bulunan ağacın dallarına renkli küçük bez bağlarlardı. Kırmızı, sarı artık hangi dileğine göre ise bu ağacın dalına bağlarlardı. Yani dileklerine göre de kurdelelerin renkleri değişik olurdu. Evlilik için kırmızı, hastalıktan kurtulmak için yeşil gibi bezler bağlayıp dua ederlerdi. Türbenin olduğu yerde bir de kızılık, kiren ağacı vardı, bu ağaç yıkılmış. Hakikaten buraya gelince insanlar şifa bulurlardı. Eskiden buraya bir de özellikle kızamık hastalığı için gelirlerdi. Kızamık olan hastalar buraya gelerek dua edip bez bağladıkları zaman sonrasında kızamık diye bir şey kalmıyordu. Eskiden yağmur duası da yapılırdı. Yağmur duasına hoca burada bulunan ağacın önüne kibleye doğru oturarak dua eder, biz de hep bir ağızdan âmin diye bağırdık. Daha sonra karşığı

mezarlığa gidip orada da oturulur, bir dua yapılır, en son Erenler Türbesine çıkardık. Erenler Türbesinde duamızı bitirir bitirmez, hava kararmaya başlar, yağmur hemen yağardı. Bizim bu çevremizde Erenler Türbesi çok iyi bilinir. O türbenin olduğu yerde evliyaların, erenlerin yattığı atalardan beri söylenir. Ama orası defincilerin yüzünden mahvedilmiştir. Mezarlar tahrip edilip açılmış, orası haşa bir çöplüğe dönmüştür. Yağmur duası yapılacağı gün sabahtan gelinir, saat on bire doğru burada dua yapılırdı. Erenler Türbesinde dua yapıldıktan sonra çok şiddetli bir yağmur yağardı” (K.Ş.108).

“Köseler Türbesinde yağmur duası yapılırken özellikle büyüklerimiz bir uygulama yaparlardı. Burada koyunlarını otlatan çobandan bir koyun ve onun kuzusu alınır. Bir ağacın arkasına koyunu bir ağacın arkasına da onun kuzusu bağlanırdı. Fakat onlar birbirini göremezdi. Bu şu yüzden yapılırdı. Koyun peygamberimiz zamanında kurban edilen bir hayvandır. Şimdi burada koyun ve kuzu birbirini göremeyince anne bir yandan bağıırır, yavrusu kuzu bir yandan bağıırırdı. Bunun sonucunda onların kutsallığından dolayı da Cenabı Allah yağmur verir, diye anlatılırdı. Ekseriyetle bu yağmur duaları nisan ve mayıs aylarında olurdu. Eskiden yağmur duası yapılacağı vakit köylere tellal çıkardı. Gökçebey’in çevre köyleri dâhil duyan, bilen herkes buraya gelirdi. Eskiden burada insanlar uyuk oluyor derlerdi. Uyuk demek yani buradan geçen insanlara görünen bir şeylerdir. İşte burada görünen şey at, köpek, koyun olurmuş. Ama bu uyuk değildir. Köylü de bilir söyler ki burada yatan evliyadır. Burada öyle şeyler görünmez. Bazı arkadaşlar buraya korkusundan gelemez buradan geçemezler. Köyümüzde eskiden Bayburtlu bir öğretmenimiz vardı. Köseler Türbesinden bu ulu meşeyi kesip okulda yanması için getirmiş. Daha sonra bu türbeden alınan ağaçları öğretmen okulda yakmış. Bu öğretmenin zamanla başındaki saçlarının, sakallarının hepsi dökülüp hastalığa yakalanmıştır” (K.Ş.108).

“Burada anlatılan bir hikâye de şöyledir: Burada peygamberimizin keçisi varmış. Erenler Türbesinde de geyiği varmış. Burada bulunan keçiyi bir gelin sağarmış. Buraya gelen bir avcı, bu avcı köyümüzden biridir. Tüfeği ile gelinin sağdığı keçiyeye ateş ediyor ve keçiyi vuruyor. Daha sonra gelin bu ateş eden adama yöre ağzı ile beddua etmiş. Ta bu yakına kadar (ilelebet anlamına gelen yöresel bir ifade) öküzünü tek koş. Cenabı Allah seni öküzsüz koysun demiş. Bu keçiyeye ateş

eden şahıslar burada alt tarafta oturuyor. Her sene çift öküzünden biri ölüyor. Çünkü keçiyi vurmuştur. Hatta bu keçiyi sağan gelinin boynu altın dolu olduğu söylenirdi. Adam keçiyi vurduktan sonra gelin ve onun görünen altınları da kaybolmuştur. Ama beddua ettiği bilinmektedir. Benim çocukluğumdan beri bu adamın her sene bir öküzü ölmüştür. Çünkü o keçiyi vurduktan sonra Allah onu gelinin bedduası ile cezalandırmıştır” (K.Ş.108).

3.1.92 Erenler Türbesi

Gökçebey ilçesinin Bakiler köyünün dağ yamacında bulunan türbe, Erenler Türbesi olarak bilinmektedir. Köseler Türbesine yöre halkı yağmur duası için gitmektedir. Yağmur yağmadığı zamanlarda köy halkı ve civar köy halkları birleşerek buraya gelip burada hem evden getirdikleri yemekleri yiyip hem de dua ettikleri anlatılır. Köseler Türbesinde yapılan görüşmede önce burada dua yapıldığı daha sonra bu türbenin alt kısmında bulunan Etçioğlu Mezarlığında bir dua daha yapıldıktan sonra Erenler Türbesine çıkılarak son dua yapıldığı anlatılır. Bu duanın ardından hava bozmaya başlayarak yağmur yağdığı ifade edilir. Bu türbede bulunan mezarlar diğer mezarlara göre daha büyüktür. Burada evliyaların yattığına dair güçlü bir inanç vardır. Fakat mezarlar define meraklısı insanlar tarafından tahrip edilip, bozulmuştur. Burası köyün en yüksek tepesini oluşturmaktadır. Bakiler köyü Gökçebey ilçesinin şehir merkezinden yaklaşık altı buçuk km uzaklıktadır. Türbe ise bir kilometre uzaklıkta olup köy içerisinden orman yoluna araç ile gidilmektedir. Türbe ziyaretimiz sırasında hava güneşli olmasına rağmen bir saat sonra aşırı sağanak halde yağın yağmura yakalanarak buranın hikmetine biz de şahit olduk.

“Burada eskiden Erenler Türbesi bulunmaktaydı. Biz buraya özellikle yağmur duasına gelmekteydik. Burada Cenabı Allah duaları ret etmezdi. Duanın arkasından hemen yağmur yağardı. Burada birden fazla mezar vardı. Mezarların etraflarında taşları bulunmaktaydı. Mezarlar büyük ve geniş bir şekildeydi. Eskiden dedelerimiz, bize burada evliyalar, ermişler yatıyor diye söylerler, nasihat ederlerdi. Biz buraları korur, zarar vermezdik. Fakat bilgisiz insanlar buralara zarar vermişlerdir. Burada türbenin olduğu yerde büyük meşe (gökçe) denilen ağaç vardı. Onun etrafına oturup duayı yapardık. Dua biter bitmez hava hemen bir karışır, yağmur yağmaya başladılar. Öyle çok yağardı ki aşağıda bulunan Etçioğlu

Mahallesine kaçardık. Yağmur duası genelde öğleye ve ikindiye doğru biterdi. O arada da hemen rahmet gökten inmeye başlardı. Burada bu ince ağaçlar yoktu. Bir tek burada ulu, yaşlı çok büyük meşeler vardı. Onları da burada şu an rahmetli olan köy sakinleri bilir. O adamlar buradaki meşeleri kesmiş, başına türlü musibetler gelmiştir. Birinin gözü kör olmuş, biri felç kalmıştır. Onlar karşıdaki Etçiöğlü Mahallesiindirler” (K.Ş.108).

3.1.93 Türbe

Aktarla köyünde kime ait olduğu bilinmeyen yatır, türbe olarak ifade edilen mezarlar bulunmaktadır. Bu mezarların günümüz yaşamında önemini kaybetmesi sonucu faaliyetini yitirmiştir. Yöre halkının buraya eskiden yağmur duası için geldikleri anlatılmaktadır.

“Buralarda kimin yattığına dair herhangi bir bilgi yoktur. Türbe diye bilinir. İnsanlar eskiden yağmur yağmadığı vakitlerde bu türbelere giderek yağmur duasında bulunurdu. Buralarda kurban kesilir, dua edilirdi. Akabinde de yağmur yağardı. Fakat artık köylere yağmurların yağması, ya da devletin su ulaştırması ile bu âdetler kalkmaya başlamıştır” (K.Ş.102).

3.1.94 Yatır

Aliusta köyünde kime ait olduğu bilinmeyen bir yatır bulunmaktadır. Bu yatırın fizikî yapısı günümüzde bulunmamaktadır. Yöre halkının eskiden bu yatırın önünde yağmur duasına çıktığı anlatılmaktadır.

“Buraya eskiden köy halkı ile yağmur duasına gelinirdi. Burada kurban keser, dua eder, namaz kılarlardı. Hemen ardından da yağmur yağardı” (K.Ş.102).

3.1.95 Türbe

Bu türbe Kilimli ilçesinin Radar Tepe adı verilen yerde bulunmaktadır. Günümüz yaşam şekillerinin değişmesi ile bu türbe fizikî yapısını kaybetmiştir. Eskiden insanların su sıkıntısı çektikleri vakit buraya yağmur duasına geldikleri ve burada birtakım uygulamalar sergiledikleri anlatılmaktadır.

“1960 yıllarında yağmur yağmadığı zamanlarda geline türbemizde kime ait olduğunu bilmediğimiz bir mezar vardı. Bu mezarın etrafı çitlerle bir duvar şeklindeydi. Fakat günümüze gelindiğinde bu mezar ortadan kalkmıştır. Türbenin olduğu bu yer bir süre askeriye bölgesi olmuş, burası gözetleme kulesine dönüştürülmüştür. Yüksekliği sebebi ile askeriye burada şehri tehlikelerden korumak için bir kale olarak kullanmıştır. Daha sonra askeriye bu mevkiden ayrıldıktan sonra bu yer Orman İşletmesinin denetimi altına geçmiştir. Son olarak da şu an burası Kilimli Belediyesinin zimmetine geçerek belediye buraya bir park, bir ziyaret alanı tesis ederek bölge halkına ve tüm Zonguldaklılara burayı halka açık olarak sunmuştur” (K.Ş.110)

“Eskiden Kilimli halkı yağmur yağmadığı zamanlarda, bölge ile buraya yağmur duasına gelirlerdi. Buraya şu an geline yol eskiden bulunmamaktaydı. Onun yerine orman ve patika yollarından buraya gelerek dua eder, namaz kılar, Allah’a bize yağmur vermesi için yalvarırdık. Burada namaz kılip dua etmenin dışında kurban keser, kesilen yerde kazanlarda keşkek, pilav ve tatlı yaparak gelen insanlara dağıtırdık. Namaz kılariken ya da dua ederken bardaktan boşanırcasına yağmur yağardı. Bu inanç yağmur yağmadığı zamanlarda kalıcılığını korumuştur. Fakat günümüzde su sıkıntısı söz konusu olmadığı için burası işlevini yitirmiştir” (K.Ş.110).

“Şu anda bu mevkide Kilimli Belediyesinin halka açık bir park yeri ve toplantı salonları bulunmaktadır. Devlet erkânlarının Kilimli ilçesine ziyarete geldiği vakit bu mekâna getirilip burası bir karşılama ziyaret yeri olarak kullanılmaktadır. Çünkü bu mekân yüksekliği ile Zonguldak’ın en yüksek tepe bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Buradan Zonguldak, Filyos hatta Kozlu ilçesinin bir kısmı bile görülmektedir. Seyir yeri olarak güzel bir yer oluşturduğu için devlet adamlarını da burada karşılamaktayız” (K.Ş.110).

3.1.96 Kız Mezarı

Kilimli ilçesinden Çatalağzı beldesine giderken Karadon mevkiine bağlı yol kenarında bulunan eski sarı taşlı büyükçe bir mezardır. Mezarın adı Kız Mezarı olarak da aynı zamanda buradaki mahalleye verilmiştir. Mezarın olduğu yere Kilimli Kız Mezarlığı Mahallesi denilmektedir. Mezarın içerisinde yatan şahsın

kim olduğu bilinmemektedir. Bölge halkı ile yapılan görüşmelerde mezarın hikâyesi hakkında farklı bilgiler verildiği tespit edilmiştir. Bölge halkı bu mezara bayram zamanlarında, ramazan aylarında gelerek dua etmektedir. Evlenmek isteyen kızların burada Allah'tan evlilik için dilek diledikleri, evliliklerinin huzurlu geçmesini istedikleri, sağlıklı çocuk istedikleri belirtilmektedir. Düğünden önce veya sonra gelinin ailesi ile de buraya gelerek dua ederler. Ayrıca mezara çaput bağlama, yüzük asma, insanların kendilerine ait olan okunmuş eşyalarını da buraya bıraktıkları da anlatılmaktadır. Burada yatan kişi hakkında yöre halkı tarafından birden çok hikâye anlatıldıkları görülür. Hikâye hakkında yörede yapılan bir çalışmada Çatalağzı bölgesinden Kilimli ilçesine gelin giderken attan düşüp öldüğü söylenen bir gelinin hikâyesi diye (Atalan, 2000:19) bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra sevdiğine verilmeyen kızın ailesinden kaçarak sevdiğine gitmek isterken yoların eskiden çok kötü olmasından dolayı burada taşlara takılarak atın düşüp gelini de öldürdüğü söylenir. Bir başka hikâyede ise kızın zengin bir aileye verilerek oradan kaçması sevdiğine giderken kaçtığı aile tarafından orada yakalanıp vurularak öldürüldüğüdür.

Atalan'ın çalışmasına baktığımız zaman mezar hakkında yayımladığı bilgiler ile saha çalışmasında topladığımız bilgiler benzerlik göstermektedir. Atalan'ın verdiği bilgilerde gelinin ata bindikten sonra hemen öldüğü (Atalan, 2000:19) söylenir.

Yörede görüştüğümüz kaynak şahısların anlattığı bilgiler daha önce yapılan çalışmalarda bulunan bilgilere çeşitlilik kazandırmıştır. Yapılan çalışmada anlatılan hikâyelerin farklı varyantlarına ulaştık.

“Çatalağzı'ndan Kilimliye gelin hazırlanırken evden çıkmadan oradaki ailelerine demiştir ki: Beni öldüğüm yerde bırakın. Oraya gömün. Size bu vasiyetimdir. Bu ölüm de bu gelinin yüreğine haber verilmiştir. Gelin o gün, gelin almadan giderken öleceğini hissetmiştir ve bu vasiyetini orada vermiştir. Daha sonra gelin evden çıkarıldıktan sonra Kilimli yoluna doğru yola koyulurken mezarın olduğu bölgeye geldiğinde at çok hızlı bir şekilde koşuyormuş. Gelin burada yolların kötü olmasından ve ağaçların sık olmasından dolayı bunlara takılarak orada düşüp ölmüştür. Gelinin mezarının ne zaman yapıldığı hakkında bir bilgi yoktur. Ama yüz elli, iki yüz belki de daha fazla olduğu söylenir. Şahsım

tarafından oraya bir mezar taşı yaptırdım. Bu taşı yaptırıp üzerine yazdırdığım yazının sebebi de bu mezar taşını okuyan dinî duyguları zayıf olan insanlara ölümün elbet bizi bulacağını hatırlatıp ona göre dünyada yaşamamız gerektiğini düşünmesi için bir vesîle olmasını dilediğimdendir” (K.Ş.111).

“Mezarın burada ne zamandır olduğu hakkında bir bilgim yoktur. Çevre halkından veya başka yerlerden insanlar bazı zamanlarda gelip dua ederler, dilek dilerler. Mezar taşının başına bez bağlarlar, yüzük asarlar. Eskiden bu mezar yolun kenarında değil biraz daha yoldan içeri bahçe içinde olduğu söyleniyordu. Mezar ilerleyen zamanlarda biraz daha yola doğru kaydığı yani hareket ettiği söylenilmiştir. Bir kısım insanlar da bunu desteklerken bazı insanlarda böyle bir şey olmadığını belirtirler. Mezarın hikâyesi genellikle bilindiği gibi Kilimliye gelin gelen kızın attan düşerek burada vasiyeti üzerine gömüldüğüdür” (K.Ş.112).

“Kız mezarının anlatılan bir başka hikâyesi de sevdiğine kavuşmak isteyen kızın ailesinden sevdiğine kaçarken mezarın olduğu yere geldiği zaman attan düşüp ölmesidir. Bu kızın kim olduğu ve mezarının kaç senelik olduğu hakkında bir bilgi yoktur. Buraya bazı zamanlarda insanların gelip Allah’a dua ettikleri anlatılmaktadır” (K.Ş.113).

Bölge halkının özellikle evlenme niyetleri olduğu vakitlerde buraya gelerek dua ettikleri söylenmektedir. Bu evlenmeden önce ya da evlendikten sonra da olmaktadır. Mezarı evlenmeden ya da düğün sırasında ziyarete gelen insanlar, yandaki ağaçlara renkli bez bağladıkları ve kurban adadıkları (Atalan, 2000:19) belirtilmektedir.

Kız Mezarı hakkında anlatılan bu bilgilerin dışında “catalagzi67.webbly.com” adlı sitede yayımlanan bir araştırma yazısı bulunmaktadır. Bu araştırmada türbede yatan kişinin kim olabileceği ve mezar yapısı hakkında bilgi verilmektedir. Burada yatan zatın mezar taşında bir yazı olmaması Osmanlı döneminde cellatların mezarları ile benzerliği vurgulanmaktadır. Bir başka görüş ise yatan kızın kötü biri olması sebebiyle mezar taşında bir yazı olmadığıdır. Yazıda ilk önce mezarın fizikî yapısı hakkında bir yorum yürütüldüğü görülmektedir. Mezar başlığının delikli bir taş olması

araştırmayı definecilik ile ilgili konuya götürdüğü görülmektedir. Bu husus araştırmada şu şekilde verilmektedir:

“Osmanlı mezar taşları ve Definecilik kurallarını araştırdığımda ortak bir tanım buldum: Delikli mezar taşları genelde definenin yerini gösteren bir işaret olarak yapılmış. Delikten bakıldığında, ayak ucunda ki taş baz alındığında gözükken yer define yerini gösterirmiş. (Sakin böyle diyorum diye gidip dağı taşı kazmayın.). Zira öyle bir şey varsa da, bu zamana kadar çoktan götürmüşlerdir. Zaten bu mezarın kenar taşlarına baktığınızda; sonradan yükseltildiği, yerinin değiştiği, mezar taşlarının da daha yukarıya kalktığı görülür. O yüzden, define de olsa gösterdiği yerden kaymış olur... Her ne olursa olsun, mezar taşının çok eskiye dayanan bir şekil ve anlamı var. Bu mezarın kız mezarı olması için aslında çiçek desenler kullanıyor olması gerekirdi. Belki bu figür zaman ile kayboldu veya yan duvarlarda daha önce vardı, zamanla yıkıldı, yenilendi” (Yılmaz, 2019). “Böyle düz taşları olan mezarlar Osmanlıda CELLATLARIN mezarlarıdır. Her ne kadar görevi gereği cellatlık yapsalar da, dinen bunun caiz olmaması, mezar taşlarında herhangi bir kuran yazılmamasını özen gösterilmiştir.. Belki halk tarafından suçlu görünen yada kötü görünen bir kadın olarak gömüldü. Bilemiyoruz. Hakkında hiç bir bilgi yok. Eskiden beri denilen KIZ MEZARI olduğudur. Ama mezarında herhangi bir dua kuran yada yazı olmadığı da bize bu şüpheyi veriyor” (Yılmaz, 2019).

3.1.97 Hacı Halil Baba Hazretleri Türbesi

Kilimli ilçesinin Çamlık Mahallesi'ne bağlı Orhan Günaydın adlı sokakta bulunan Hacı Halil Baba Hazretleri Türbesi yörede halen ziyaretçisi olan önemli bir inanç yeridir. Burada yatan zat Afyon'un Emirdağ'ı ilçesinden göç etmiştir. Dernekte bulunan kayıtlara göre 1912 yılı Karacalar Köyü Emirdağ'ı Afyon'da doğmuş ve 17 Haziran 1993 İnağzı – Kilimli - Zonguldak'ta vefat etmiş, Hz. Halil Hilmi Arcan adında kişidir. Arcan, Kâdirî Tarikatına mensup bir kişidir. Bu kişinin bulunduğu tarikata Çaycuma – Akçahatipler Köyündeki Güllü Yeşildere de mensuptur. Ayrıca türbesinin içinde eşi Arife Arcan da yatmaktadır. Arife Arcan ise 1923 Tez Köyü - Emirdağ - Afyon doğumlu olarak bilinmektedir. Eşi ise 2016 yılında vefat etmiştir. Halil İbrahim Arcan, Çatalağzı'nda Lavvar'da çalışmıştır. Yaşadığı müddetçe ağzından bir kelime bile kötü laf çıkmayan bu zat, çalıştığı yerden emekli olmuştur. Hayatında herkese doğru yolu göstermeye çalışan bu zat özellikle namaz kılmanın faziletlerine değindiği söylenmektedir. İnsanları Allah yoluna davet edermiş. Afyon Emirdağ'ında eğitim aldığı söylenmektedir. Ayrıca soyunun mezarları da yine burada bulunmakta olduğu belirtilir. Yaşadığı zamanlarda buraya gelen kişileri asla boş çevirmez onları yedirmeden, eksikliklerini gidermeden göndermezmiş. Halil İbrahim Arcan Türbesi hakkında daha önce yörede yapılan bir çalışmada bilgiler bulunmaktadır.

Bu çalışmada burada yatan zatın türbesinin fizikî durumu, Kâdirî Tarikatına mensup olduğu ile ilgili bilgiler şu şekilde ifade edilmektedir:

“Zonguldak Kilimli Beldesi İn ağızı Çamlık Mahallesi’nde bulunan bir türbedir. 50m²’lik bir alana sahip, kubbeli, beyaz boyalı, dış duvarları çini işlemeli, 1994 yılında yapılmıştır. Yapının girişinde küçük bir avludan kubbeli olan mescit bölümüne geçilmektedir. İç kubbede Şii 12 imamın ve bir de Hacı Halil İbrahim’in resmi asılmıştır. Seyyid olduğu söylenen bu zatın duvarda soy şeceresi, Ehl-i Beyte dair şiirler, 33’lük ve 99’lük tespihler duvarda asılıdır. Yine duvarda asılı olan Osmanlıca bir beyitte “Ali’den başka genç, Zülfikar’dan başka kılıç yoktur” ifadesi bulunmaktadır. Türbenin kubbeli kısmı mescit olarak da kullanılmakta ve aynı zamanda bir dernek binası da yan tarafında yapılmıştır. Çevresinde güzel bir bahçe ve mahallenin diğer evleri vardır. Görevli imamı ve dernek tarafında görevlendirilmiş namaz kıldırarak kimse olmadığı için, insanlar mescit bölümünde kendi kendilerine namaz kılarlar” (Atalan, 2000:18) “Hacı Halil İbrahim denen bu zat Kadiri tarikatına mensuptur. Ve bu zata ait müritlerin sayısı belli olmamakla birlikte oldukça çok olduğu ve Zonguldak’ta halifesi olduğu da söylenilmektedir. Bu türbede 12 imamın resimlerinin asılmasını, tarikatın silsilesinde 12 imamdan imamların olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Çünkü Sünni tarikatların bir çoğunun silsilesinde 12 imamdan imamlar bulunmaktadır” (Atalan, 2000:18).

“Türbenin ayrıca mahalle halkı tarafından kurulmuş devlet kontrolü altında işleyen “Hacı Halil Baba Külliyesini Koruma ve Güzelleştirme Derneği” bulunmaktadır. Bu dernekte halkın yardımları ile ayakta durmaktadır. Hacı Halil Baba Hazretleri Türbesi Zonguldak merkezden yaklaşık yedi kilometre uzaklıktadır. Buraya Kilimli Belediyesine ait özel halk otobüsleri ile Zonguldak’tan gidilebilmektedir” (K.Ş.114).

“Afyon Emirdağ’ında Hacı Halil Baba’nın icâzet aldığı şeyhi Zehra Sultan bir diğer adı ile Bacı Sultandır. Onun da babası Hak Halil’i Efendi’mizdir. Zamanın padişahı döneminde halk, Hak Halili Efendi’yi şikâyet etmiştir. Padişah zatı alın getirin huzuruma demeden önce kendisi padişahın huzuruna gitmiştir. Hak Halili Efendi’yi padişah huzurunda suale tutacaklarmış. Lakin bu zat kendisine sorulacak olan soruların daha sorulmadan cevaplarını vermiştir. Daha sonra bu adamı burada tutalım ve ondan icâzet alalım demişler. Bu şekilde daha sonra silsile şeklinde Hacı Hali Baba’ya gelmiştir. Hacı Halil Baba ilk başlarda demir yollarında çalışmış daha sonra eskiden Ereğli Kömür İşletmesi olarak kurulmuş olan (EKİ) de ve sonra TTK kurulduktan sonra Çatalağzı’nda çalışarak Lavvar’dan emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra hayatını zikir ve hakka adayarak insanlara doğru yolu göstermeye adanmıştır. Büyüklerden ve dedelerden alınan eğitim ve terbiye ile buradaki türbenin varlığını geride kalan halk devam ettirmektedir. Türbede yatan zatın kerametleri anlatılmaktadır” (K.Ş.115).

Yörede Atalan'ın yaptığı çalışmaya bakıldığında bu türbeyi ziyaret eden insanların birtakım halk inançları uyguladıkları şöyle belirtilmektedir:

“Buraya gelenlerde mum yakma, kurban kesme, adak adama, bez bağlama gibi bir inanç görülememektedir. Türbeye olmasını istediği bir dileği için önceden giden şahıslar. “Şu işim olursa Hacı Halil İbrahim Türbesine kurban kesmek ahdim olsun” der ve o iş olduğu zaman adağını yerine getirerek bir kurban keser” (Atalan, 2000:18).

“Burada yatan zatın kerametleri hakkında birden çok hikâye anlatılır. Benim duyduğum ve bildiğim hikâyelerden biri de şudur: Vaktiyle bu mahallerden birinde çocuğu olmayan bir kadın Allah’u Teâlâ’ya gece gündüz çocuğu olması için dua edermiş. Bir gün bu kadının rüyasına nail olmuş. Ona burada yatan zatın yerini göstererek karşıda bir yatır var. Sen oraya giderek dua edip Allah için iki rekât namaz kıl demişler. Kadın uyandıktan sonra evinin balkonundan buraya bakarak burada yatan zatı görmüş ve buraya gelerek burada iki rekât namaz kılıp Allah’a yalvarıp yakarmış. Sonrasında kadının bir çocuğu olmuştur. Çocuğu olan kadının daha sonra türbeyi sürekli ziyaret ettiği de bilinmektedir. Buraya ayrıca iki, üç yıldır üniversiteyi kazanamayan öğrenciler de gelerek dua etmektedirler. Kazanamayan öğrencilerin üniversite kazandıklarına da şahit olmuşuzdur. Burayı ziyaret etmek isteyenler her zaman gelebilirler. Burada ibadetlerini yapabilir, yemeklerini yiyebilirler” (K.Ş.114).

3.1.98 Türbe

Türkali köyü Hatipler Mahallesinde bulunan türbeye insanların eskiden yağmur duası için gittikleri belirtilmektedir. İki meşe ağacı etrafında bulunan bu yerde herhangi bir mezar olup olmadığı belirsizdir. Lakin bu bölgeye türbe adı verilmiştir. Bu bölgenin karşı mahallesinde bulunan Kayacıkpınar dedikleri bölgede de yağmur duası yapıldığı söylene de uygulamanın genellikle Hatipler Mahallesindeki türbe denilen bu bölgede gerçekleştirildiği ifade edilmektedir.

“Eskiden buraya yemekler evlerden tepsiler halinde giderdi. Özellikle burada çocukların doyurulması çok önemliydi. Çocukların duası daha kabul olacağından yemeklerin çocuklara yedirilmesi daha makbul görülmüştür. Tabi ki büyükler de çocuklara yemekte eşlik ediyordu. Fakat önce çocuklar doyurulurdu. Burada eskiden beri iki kere yağmur duası yapılmış. İkisinde de Allah duaları kabul etmiş ve yağmur yağmıştır. Hıdırellez zamanlarında da biz buraya giderek

köylü ile birlikte burada Hıdırellezi kutlardık. Şimdi bu türbenin olduğu yere mahalle mezarlığı yapılmıştır” (K.Ş.116).

Yörede bir de “kız mezarı” bulunmaktadır. Bu “kız mezarı” denizin kenarında büyük bir kayanın tepesinde bulunmaktadır. Fakat burada yatan kişi hakkında hiçbir bilgi yoktur. Bazıları onun intihar eden bir kız olabileceğini bazıları ise onun bir kız evliyaya ait türbe olabileceğini söylemektedir. Mezar hakkında detaylı bir bilgiye ulaşılamamıştır.

3.1.99 Pîr-i Hamza Hazretleri Türbesi

Zonguldak’ın Çatalağzı Belediyesine bağlı Doğancılar Mahallesiinin Işıkveren bölgesinde bulunan bir mezardır. Mezarın geçmişi hakkında bazı söylentiler bulunmaktadır. Kimi anlatılanlara göre üç yüz senelik kimi anlatılanlara göre beş yüz seneliktir. Horasan Evliyası Pîr-i Hamza Hazretleri olarak bilinen ve mezar taşında da bu isim yazan zatın bir asker-i ateşe olduğu söylenmektedir. Yaşadığı zamanlarda bir askerî diplomat olarak da adlandırılan bu zatın bu bölgede askerleri toplayarak bir düzen haline getirdiği söylenir. Savaşlara karşı askerleri bir disiplinle eğiterek savaşa hazır ettiği de anlatılır. Bu mezar daha önceleri yol kenarında bulunmakta olup yolun gittikçe daralmasından sonra mezarın kaldırılmak istendiği ve birkaç defa kaldırılmaya çalışılmak istense de buraya gelen kepçelerin bozulduğu ve hatta bir işçinin de hastalandığı söylenmektedir. Bunun üzerine bir süre mezara dokunulmamıştır. Mezar hakkında çok fazla söylenti bulunmaktadır. Mezarda yatan zatın bazı hikmetlerinin olduğundan da bahsedilmektedir. Pîr-i Hamza Hazretleri, Çatalağzı Beldesi halkı ve Zonguldak halkı tarafından manevî olarak inanılan bir zattır. İnternet ortamında da bu türbe hakkında bilgiler yer almaktadır. Facebook adlı sosyal paylaşım sitesindeki “Zonguldak Nostalji” adlı grupta bu mezar hakkında şu bilgiler yer almaktadır:

“Arkadaşlar bu mezar için çok şeyler duydum. Her gün Körpüoğlu.- Göbü Filyos’a balık satmaya gidiyordum. Bir gün Işıkveren’e geldiğimde arabayı durdurdum. Elime 3- 5 tane taş aldım mezara atacaktım acaba taş mezara degecek mi yoksa değmeden yere mi düşecek bunu deneyecektim. Tam jandarmayı geçtim elimi kaldırdım taşı atacaktım mezar yerinde yok Allah Allah dedim. Çatalağzı’na kadar taş elimde geldim taşları Çatalağzı’nda yere attım. Bu mesele kafama takıldı yarın yine gittiğimde mezar yerindeydi. Bu olayı anneme anlattım. Oğlum dedi.

İçinde kötü bir niyet olmadığı için Allah senin gözüne perdeledi sana göstermedi Bir daha deneme dedi. Denersen koluna felç gelebilir dedi. Her gün geçtiğim halde dua okurum bu olayın canlı şahidiyim. Ağzımdan duymak isteyen varsa daha detaylı anlatayım. Zonguldak'ta hal müdürüyüm. Bir güç var buna inanın.” (Zonguldak Nostalji Grubu, 2019).¹⁵

“Benim duyduğum da Zonguldaklı ismini vermek istemediğim bir müteahhidimiz Umreden geldikten sonra piri Hamza Efendi müteahhidin rüyasına girer ve yoldan gecen hakkında konuştuğu rahatsızlığını söyler ve şimdiki yerine alınmasını ister ve müteahhidin mezarı ücretsiz yeniden yaptırır.” (Zonguldak Nostalji Grubu 2019)¹⁶.

Yukarıda adı geçen sanal ortamdaki kaynaktan alınan bir başka bilgi de burada yatan kişinin bir kız olarak bilindiği şu şekilde ifade edilmektedir:

“Bu yatırda yatanın ermiş bir kız olarak biliyoruz. Biz dedelerimizden böyle öğrendik. Birlik taksi durağından bir abimiz şuan sağ oradan geçerken arabada müzik dinliyormuş ve tam oradan geçerken aracın camının patladığını biliyorum.” (Zonguldak Nostalji Grubu, 2019)¹⁷.

Yöre ile ilgili yapılan bir yüksek lisans çalışmasında da bu türbede görülen doğaüstü bir olayın ve türbenin yapısı şöyle verilmektedir:

“Çevre sakinlerinin anlattıklarına göre buraya yol yapılırken mezarın etrafındaki taşlar kenara atılmış ve mezarlığa taşınmış. Ertesi gün geldiklerinde taşların eski yerine geldiğini ve mezarın eski halini aldığını görmüşler. Üzerinde Piri Hamza K.S. Hazretleri Ruhuna fatiha yazılmaktadır ve mezarın başında taştan yeşil sarık vardır” (Atalan, 2000:19).

“Horasan Evliyası asker-i ateşe olarak bilinen bu zatın bir zamanlar bu bölgede yaşadığı söylenir. Kendisi asker olarak bilinir. Bu bölgede askerleri toplayıp düzenleyen kişidir. Mertebesi yüksek olan bir evliyadır. Yöre halkının anlattıklarına göre bu türbede yatan zata gelinerek Allah'a kalpten yapılan duaların gerçek olduğu söylenir. Yöre halkının çeşitli zamanlarda bu bölgeye gelerek sıkıntıları için dileklerini Allah'a yöneltirler. Ben de bizzat çok zor olduğum ve sıkıntıya düştüğüm bir zamanda buraya gelerek yaptığım duaların kabul olduğuna şahitlik etmişimdir. Ara ara buraya giderek dua etme görevinde

¹⁵ “Zonguldak Nostalji” adlı grupta yapılan daha ayrıntılı yorumlar için bk. <https://www.facebook.com/zonguldaknostalji/photos/a.260949610722472.1073741828.260852310732202/462498507234247/?type=1&theater>

¹⁶ “Zonguldak Nostalji” adlı grupta yapılan daha ayrıntılı yorumlar için bk. <https://www.facebook.com/zonguldaknostalji/photos/a.260949610722472.1073741828.260852310732202/462498507234247/?type=1&theater>

¹⁷ “Zonguldak Nostalji” adlı grupta yapılan daha ayrıntılı yorumlar için bk. <https://www.facebook.com/zonguldaknostalji/photos/a.260949610722472.1073741828.260852310732202/462498507234247/?type=1&theater>

bulunurum. Buraya gelip dua ettiğim vakit huzurlu olduğumu hissediyorum. Bu mezarın kaldırılması hususunda Çatalağzı Belediye başkanı ile 2009 yılı Haziran ayının ilk haftası tam gününü hatırlamıyorum, iletişime geçtik. Bu mezarın yol kenarına nasıl alınabileceği hakkında bir plan yaptık. Çünkü bu mezar yol kenarında durarak yolun daralması ile arabaların geçişine engel olmaktadır. Benim inşaat mühendisi olmamdan dolayı belediye başkanı ile bir proje hazırladık. Benimle beraber yedi kişi bu zatın mezarda kalan kemiklerini yolun kenarına açtığımız kısma taşıdık. Bunun içerisinde benim kardeşim de vardı. O da mezara gül suyunu ve zem zem suyunu dökerek dua eşliğinde naklini gerçekleştirdik” (K.Ş.117).

Yukarıda yörede değindiğimiz yüksek lisans çalışmasında bu mezara ziyarete gelen insanların ne tür uygulamalar ve inançlar sergiledikleri şu şekilde aktarılmaktadır:

“Hastalılardan şifa bulmak için, çocuğu olmayanlar, çocuğu yaşamayanlar, bir dileği olanlar buraya gelip dilek için başörtülerini ve bez bağlıyorlar. Dilekleri yerine gelinler tekrar gelip burada kurban kesiyorlar. Ayrıca çocuğu yaşamayan analar, hazırladıkları bebek ve beşik şekillerini bu türbeye bırakarak, yaşayacağına inandıkları çocuklarına kavuşacağı günü ümitle beklerler. Hatta çocuğu yaşasın diye bu türbeye çocuğunu adayanlar ve adını koyanlar da vardır” (Atalan, 2000:19).

“Işıkveren bölgesinde bulunan bu mezar daha önce kaldırılmaya çalışılmıştır. Fakat bu mezarı kaldırmaya çalışan kepçe araçlarının bozulduğu söylenilmektedir. Benim bildiğim buraya iki kere gelen kepçe aracı tam mezarın önünde kepçeyi takacağı vakit bozulmuştur. Duyduğum kadarıyla bir işçinin de burada hastalandığıdır. Daha sonra buraya dışarıdan hoca, âlim diye adlandırılan yedi kişinin getirilerek burada dualar eşliğinde yatan zatın bedenine ait olan parçaların yeni yapılan mezara koyulduğu söylenir. Bazı kişilerin anlattıklarına göre burada yatan zatın vücudunun hiç bozulmadığını, aldıkları gibi yerine koydukları ifade edilir. Halkın kendi aralarında bu mezar hakkında konuştuğu şeylerden biri de burada yatan zata ait çok değerli bir yüzüğün mezarında içinde bulunduğu ve bunun buradan kimin aldığı belli olmadığı da anlatılır” (K.Ş.113).

“Çatalağzı’na giderken Doğancılar köyüne yakın bir yerde bulunan bu mezarın geçmişi hakkında çok fazla söylenti bulunmaktadır. Yöre halkının zaman zaman bu zata gelerek dua ettikleri bilinir. Dualarının kabul olduğunu söyleyenler, bulunmaktadır. Mezar kaldırılmadan önce burası yine yol kenarına taşınmak

istenmiştir. Fakat buraya gelen iş makinalarının birkaç defa üst üste aynı yerde bozulduğu görülünce yöre halkının da buna isyan etmeleri üzerine bu mezarın öylece bırakılmasına karar verilmiştir. Daha sonra yolun git gide daralmasından sonra dışardan getirilen hocalarla beraber bu mezar buradan kaldırılmış ve yeni yapılan yerine tekrardan defnedilmiştir” (K.Ş.28).

Mezarın kaldırılması sırasında bazı kişilerin hastalandığı ya da öldüğü Atalan’ın çalışmasında da yer almaktadır. Çalışmada bu durum şöyle ifade edilmektedir:

“Yol yapımında mezarı kaldırmak isteyen çavuş ve mühendisin başına felaketler gelmiş. Çavuş ölmüş, mühendis ise felç olmuş. O yüzden mezara dokunulmaktan vazgeçilmiş, eski yeri restore edilmiş ve yol ağzında bırakılmış. Hakkında derviş olduğundan başka bir şey söylenmeyen bu mezar yıllardır bu yolun ağzında bulunmaktadır” (Atalan, 2000:19).

3.1.100 Türbe

Çatalağzı Belediyesine bağlı Cumayanı ve Kokurdan Mahalleleri arasında bulunan bu türbeye eskiden yağmur duası için gidildiği belirtilmektedir. Yaklaşık dört yüz, beş yüz kişinin bir araya gelerek kurban kesip dua ettiği bu yerde insanların duanın hemen peşine yağmurun yağdığına şahit oldukları ifade edilmektedir. Türbenin kime ait olduğuna dair kesin bir bilgi bulunmazken burada eren, ermiş, evliya yattığı söylenir.

“Özellikle yağmur yağması için çocukların gönlünü almak burada âdetti. Her yağmur duasından önce çocuklara hediyeler verilirdi. “Dua etmeye giderken çocukluk yıllarımızda Allah’ım yağmur yağdır bize. Yağ yağmur yağ! Yağ yağmur yağ! diye şarkı söyleyerek eşlik ede ede türbenin olduğu yere giderdik” (K.Ş.118).

“Zonguldak’ta dâhil özellikle bu bölgede üç tane evliya mezarı varmış. Bunlardan biri Kilimli ilçesinin köylerine bağlı Göbü Mahallesi’nde birisi burada, diğeri de Zonguldak bölgesinde bulunmakta olduğu söylenmektedir. Buradaki türbenin eskiden varlığı bulunmaktaydı. Fakat zamanla bu türbeye ait bir iz kalmadı. Türbeyi daha önceleri bir vatandaş yapmak için niyetlenmiş ve mezar için malzemeler köye getirilmiş. Lakin bunu yapacak olan insan vefat ettiği için

türbe korunaklı bir hale getirilememiş ve insanlarda ilerleyen zamanlarda bura ile ilgilenmeyince türbe kaybolup gitmiş, herhangi bir iz kalmamıştır” (K.Ş.118).

“Buraya gidilen türbenin özellikle seçilmesinin nedenlerinden birisi hem burada bulunan mezarın olması hem de burası mahallenin en yüksek yerlerinden biri olup Allah’a yakın olması ile bağdaştırılmaktadır. Eskiden burası çok büyük yedi, sekiz tane meşe ağaçları ile çevrelenmiş bir yerd. Fakat artık bu meşe ağaçları bulunmamaktadır. Cumayanı Mahallesinin ismi de bu türbe ile bağdaştırılmış. Burada türbenin olduğu yer toplanma yeri olarak da kullanılmış. Bunun nedeni ise eskiden burada bir cami yokmuş ve orada toplanarak özellikle Cuma namazları kılınmış. Köylüler aralarında biz Cumayanı’na gidiyoruz diye de söylenirmiş” (K.Ş.118).

“Bu mezarın kutsal bir yer olarak inanılmasını kuvvetlendiren nedenlerinden birinin de burada eskiden hiç ışık olmamasına rağmen sadece bu türbede geceleri aydınlatan bir ışık saçtığından ötürüdür. Burada bulunan türbenin etrafında zamanında çok define için kazılar yapılmıştır. Eskiden buranın çok yüksek bir yer olmasının yanı sıra denize de kıyısı olması ile beraber savaş bölgelerinden kaçanların gemilerle buraya gelip yerleştiği anlatılmaktadır. Burada bulunan baraj yapımı çalışmalarında çok eskiye dayanan gemi kalıntılarına ait babalar bulunmuştur. Buna dayanarak define işlemleri burada daha yoğun olmuştur. Bölgenin ayrıca önemini gösteren yerlerden birisi de buraya yakın olan mahallelerden Kırımsa da eskiden bir saray olduğudur. Buradan kervanların geçtiği anlatılırdı. Buranın tarihçesi çok eskilere dayanmaktadır. Yağmur duası konusunda da babaannem bizlere burada yapılan duaların kabul olduğunu hep anlatırdı” (K.Ş.119).

3.1.101 Bir Allah Dostu Türbesi

Kilimli ilçesinin Muslu Beldesine bağlı Cumhuriyet Mahallesinde yer alan, mezar taşının üzerinde “Bir Allah Dostu” yazılı, etrafı taşlarla çevrili ve üstü kapalı şekilde oluşturulmuş bir türbe bulunmaktadır. Mezarın bulunduğu mevkiinin adı eskiden Kaz Köyü olarak bilinirmiş. Bu isim şu an bu mahallede Devlet Demir Yolları’na ait istasyon durağında da kullanılmaktadır. Mezarın olduğu yer Eren Enerji’nin işletme sahası içinde yer almaktadır. Türbeye gitmek

için bu işletmenin içerisinden izin alarak geçilmektedir. Ayrıca bu mezar dışında mahallenin de kendine ait olan aile mezarları bulunmaktadır.

Mahallede yapılan araştırmalara göre burada kimin yattığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu mezarın uzun zamandan beri burada bulunduğu ve halkın eskiden yağmurun yağmadığı, kuraklığın olduğu vakitlerde buraya gelerek burada dua edip Allah'tan yağmur dilendiği belirtilmektedir.

“Ben çocukken buraya yağmur duası için giderdik. Bu yerde birkaç köy birleşerek kurban keser, pilav pişirirlerdi. Namaz kılar, Allah'a dua ederek yağmur dilerdik. Ettiğimiz dua er ya da geç kabul olur yağmur yağardı” (K.Ş.120).

Kaynak şahsımız ile yaptığımız görüşmede türbelerin etrafında bazı hikâyelerin oluştuğuna değinen bir hikâyeyi bizlere aktarmaktadır.

“Benim çocukluğumda şu an sağ olan arkadaşım ile beraber türbenin olduğu yere fasulye için çubuk kesmeye gitmiştik. O zamanlar türbenin olduğu yer çok ağaçlık bir yerdirdi. Gündüz vakti biz orada ağaç keserken arkamızdan taşlar geliyordu. Biz taşları görüyoruz. Fakat taşların nereye gittiği görülüyor, sanki kayboluyorlardı. Kulağımızın dibinde ayak sesleri var gibiydi. Ama etrafımızda kimsenin olmadığından emindik. Daha sonra ağaçları orada bırakarak kaçtık. Ben bu durumu babama anlattım. Babam da o zaman köyümüzde bulunan Sürmeneli hocaya bunu danışmış. Hoca, babama: İyi ki çocuklara taş gelmemiş. Allah korusun hasta olabilirlermiş demiş. Ben türbe denilen bu yerin kutsallığına yaşadığım olay ve yağmur dualarından sonra daha da çok inanmışımdır. Bu yerlere saygı gösterip mezarların tahrip olmamasına gerekli özeni gösteririm. Allah için orada yatan zatlara da dua edilmesi gerektiğine inanırım” (K.Ş.120).

3.1.102 Türbe Yanı

Zonguldak'ın Kozlu ilçesine bağlı Yahma ile Üçköy arasında kime ait olduğu bilinmeyen eski bir mezar etrafında bu iki köyün yağmur duasına çıktıkları belirtilmektedir. Türbenin olduğu yer zamanla bozulmasından dolayı yok olmuştur.

“Kozlu’dan yaklaşık on üç kilometre uzaklıkta olan türbemize eskiden köy halkımız, köylerde kuraklık olduğu zaman yağmur duasına çıkarlardı. Bu yer bir dere kenarında bulunmaktadır. Mezarın etrafında ağaçlar vardır. Mezar da dere kenarında olup Üçköy ile bizim Yahma köyümüzün arasında olan bir yerdir. Mezarın olduğu yer şu an belirsiz bir haldedir. Defneciler oranın etrafını kazarak mezara da zarar vermişlerdir. Şu an mezarın yeri belli olmadığı için orayı fotoğraflayıp göstermek imkânsızdır. Türbe dediğimiz yerde birden fazla kurban kesilirdi. Bu kurban eti orada büyük kazanlarda pişirilir, yemekler yapılırdı. Bu iki köy halkı ve civardan komşu köylerde bu duaya katılırdı. Burada namaz kılınır ve dua edilirdi. Namaz kılınıp dua edildikten sonra yemekler yenilirdi. Daha oradan ayrılmadan yağmur yağmaya başlardı. Birkaç defa ben de denk geldim. Yağmur oradayken yağmaya başlamıştı. Burada mezarın etrafında bulunan ağaçlara herhangi bir bez ya da çaput bağlama geleneği yoktur. Bundan yaklaşık on sene önce biz buraya yağmur duasına gittik. Burada anlattığımız gibi kurbanlar kesip, dualar edip, namaz kıldıktan sonra burada yağmur yağdı. Yağmur duasına çıkmak için özel bir gün yoktur. Toplu olarak bir gün belirlenir ve oraya çıkılırdı. Aynı bayram hazırlığı gibi hazırlıklar yapılırdı. Börekler, tatlılar yapılırdı. Çok önem verilirdi. Sıradan bir gün gibi olmazdı. Oraya gelen herkese bütün yapılan yemeklerden dağıtıldı. Çok kalabalık olurdu” (K.Ş.121).

3.1.103 Fatma Ana ve Havva Ana Türbesi

Zonguldak’ın Kozlu ilçesine bağlı Futa köyü Mahallesi Yukarı Köy olarak ifade edilen bölgedeki Türbe Yanında eskiden fizikî varlığı bulunan fakat şimdi günümüz doğa koşulları ile bulunmayan bazı mezarlar bulunmaktaymış. Türbenin, Fatma Ana ve Havva Ana adı olarak anılması bu köyde yaşamış olan köyün en yaşlı abla – kardeşi (kısa bir süre önce vefat etmiş) olan Satı Ak ve Hakibar Sevimli adlı iki kadını tarafından bilinmektedir. Köyde yapılan araştırmalar sonucunda köy halkının da orada eskiden türbenin olduğunu doğruladıkları görülmektedir. Ama orada yatan kişi veya kişilerin hakkında bir bilgiye sahip olmadığını söylemektedirler. Konuyla ilgili bilgiye köyün en yaşlı ve bilgili insanları olan bu iki kadından öğrenileceği belirtilmektedir.

“Orada türbenin olduğu yerde eskiden büyük bir mezar vardı. O mezarın alt tarafında da birkaç mezar daha vardı. Büyük mezar eskiden bir avlu içerisindeydi.

O mezarın avlunun içerisinde büyükçe bir Çüğüdürük ağacı vardı. Bu ağaç çok büyük bir ağaçtı. Üç-dört insan bir araya gelerek ellerini bağlayıp bu ağacı anca sarabilirdi. Burada avlunun içerisinde eski tahtalardan oturaklar da vardı. Buraya köylü gelir, burada dua yapardı. Özel bir niyet içeren dua yoktur. Herkes istediği duayı okuyabilirdi. İnsanlar ne isterse o duayı orada ederlerdi. Eskiden çoğunlukla yağmur duasına gelinirdi. Burada yemek yenilir, dua edilir sonrasında yağmur yağardı. Eskiden bu ağacın olduğu yere salıncakta kurulurdu. Buraya Hıdırellez'e gelinirdi. Bu ağaçta insanlar salıncakta sallanırdı. Burada piknik yaparlar, yumurta kaynatırlardı. Tarlaya giderken burada ekinler bolluk olsun diye dua ederdik. Bu mezara eskiden insanlar, Fatma Ana - Havva Ana mezarları derlerdi. Orada edilen dualar kabul olurdu. Burada yatan Fatma Ana'mıza, Havva Ana'mıza dua ederek Allah'tan hem yağmur hem de toprağa bereket dilerdik. Eski insanlar, analarımız, dedelerimiz buradaki mezarları korumuşlar, orada dualar etmişler. Ben bahçeyi ektiğim zaman sağ elimle gübre, tohum atarken Bismillahirrahmanirrahim Allah'ım bu el benim elim değil. Fatma Ana'mızın Havva Ana'mızın eli. Ektiğimiz bahçemize bolluk bereket ver. Onların yüzü suyu hürmetine bize rızık ver. Bahçeye tohumu atarken bunları söyleye söyleye gezerim. Çünkü her iyi iş yapılırken besmele çekerek peygamberimizin Fatma Ana'mızın, Havva Ana'mızın adları söylenerek yapılır. Allah duaları öyle kabul eder. Türbede yatanlara da saygı gösterirler. Onlara Fatma Ana, Havva Ana denilir. Türbenin olduğu yer yola, tarlaya karıştı, yok oldu" (K.Ş.122).

Yörede yapılan yağmur duasına katılan köy imamı da bu türbede kimlerin yattığını bilmediğini belirtmektedir. Fakat buranın manevî bir değerinin olduğunu yağın yağmurdan gösterebileceğini söylemektedir.

"Türbeye ben Futa'da imamlık yaptığım zaman bir yaz günü bayağı sıcak ve kurak oluşu zaman yağmur duasına çıkmıştık. Orada yağmur duası yapmıştık. Oradan ayrıldıktan sonra ben hayvanları (sabah inekleri dağa otlamaya gönderip akşama doğru oradan onları geri götürmek) almaya gittiğimde okulun oradaki köprüyü geçerken yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başlamıştı. Hatta ben eve kendimi zor attım. Çok ıslandıydım. Türbenin olduğu yerde benim kimin yattığına dair bilgim yok. Zaten anlatılanlara göre oralar yol olmuş, mezarlar kaybolmuştur." (K.Ş.123).

3.1.104 Türbe

Kozlu ilçesine bağlı Çardaş köyü olarak bilinen yerde eskiden türbe bulunmaktaymış. Bu türbenin içerisinde mezarın olup olmadığına dair kesin bir bilgi yoktur. Türbenin içerisinde ulu ağaçlar diye bilinen ağaçların olduğu anlatılmaktadır. Zamanında bu ağaçlardan Futa köyünde bir aile, ağaç alıp evinin temellerini bu ağaçlar ile yaptıktan sonra bu evin orada bulunan bir ailenin bir gecede verem hastalığından ölmesi bunun dışında evin temellerinde kullanılan ağaçların da o aileye rahatsızlık verip evde bir takım garip olaylar olduğu aktarılmaktadır. Lakin bu türbenin orada mezar olup olmadığı bilinmediği için herhangi bir mezar etrafında oluşan dinî ritüellerin tespiti yapılamamıştır.

“Çardaş’ta eskiden türbeye bakan bekçi, bizim dedelere evin çatısını ve döşemesini yaptırmak için ağaç vermiştir. Oradaki bekçi ağaçları türbenin kenarına avlu için bizim dedelerimize satmış. Türbe eskiden çok büyük bir araziymiş. Etrafına hayvanlar girmesin, buradaki ağaçlara zarar vermesin diyerek bunu yapmış. Dedelerimiz ve kayınbabamlar o ağaçları döşemede ve çatıda kullanmışlar. Bir zaman sonra bu ev yapılıncaya huzursuzluk olmaya başladı. Geceleri kapıyı kilitleyince kilitli kapılar bir zaman sonra açılıyordu. Biz ilk başlarda kapıyı çocuklardan biri arkadan itiyor, açıyor, zannediyorduk. Sonra içerden sürgülü kilit taktırdık. Ama yine kapılar açılmaya başladı. Daha sonra kayınbabam: Ben bu evde Kur’an okutacağım dedi. Kur’an okuttuk. Kur’an’dan sonra bir hafta evdeki kapıların açılması durdu. Özellikle akşam namazından sonra bunlar olmaya başlıyordu. Sabah ezanından sonra kayboluyordu. Kayınbabam bizi dikkate almıyor. Bana ayrı ev yaptırırsınlar diye beni korkutuyorsunuz şeklinde söylüyordu. Sonra yan taraftaki evimizde bulunan eltimin evine, bir akşam eltim çocukları banyoda yıkarken banyosuna beyaz saçlı, beyaz sakallı bir dede gelmiş. O dede eltime demiş ki: KIZIM sen bir an önce bu evden çıkmaya bak. Bu evden büyük bir cenaze çıkacak demiş. O senesi eltimin kocasının ayağı kesilmişti ve hastalıktan öldü. Ölmeden önce ayağı kesildikten sonra o hasta olduğu için eltim eşini banyoda yıkarken yine bir tek eltime görünen bu dede görünmüş. KIZIM sen bu adamı bebek gibi yıka pakla temizle bu bir hafta bir ay içerisinde ölecek demiş. Ondan sonra eltim korkuyor ve kaçıyor. Kayınbabamın yanına gidip, ona durumu anlatmış. Kayınbabam bize niye

görünmüyor, bu adam diye ona sitem etmiş. Daha sonra dede eltime görüldüğü zaman ben kadınlara görünürüm. Çünkü kadın evini geçindiren toplayandır. Erkekler ise söz dinlemeyen günah işleyenlerdir, demiş. Ben bunu kadınlara söylüyorum ki kadınlar dikkate alır. Daha sonra benim rahmetli eşim kayınbabama: Bak baba. Biz Kur'an okuttuk bir hafta evin durumu düzeldi. Ama tekrardan bu garip olaylar olmaya başlıyor, dedi. Eltimin kocasının ayağı kesildikten sonra ayağında kanser olduğu tespit edilmiştir. Geceleri bacağım yanıyor diye hep bağırdı. Ben de biliyorum. O bağırdığında banyonun olduğu yerden güldür güldür sesler gelirdi. Gizlice ormandan kesilen ağaçları o banyonun bulunduğu odada saklardı. O odada bulunan ağaçlar akşamdan istiflenirdi. Sabahına hepsi ortalığa dağılmış bir vaziyette bulunurdu. Evin içindeki perdeler rüzgâr varmış gibi savrulurdu. Biz o dede görüldükten sonra saydık ve tam bir ay dolduğunda kocası öldü. Yine bu ulu ağaçların kullanıldığı evde kayınbabam sıcak yemek yiyemezdi. Yemeğini dışarıya kapını önüne koyar soğusun diye beklerdik. Ama tabağı görürdük. Kimse dokunmazdı. Yemeği orada bir alırdık. Yemek sanki avuçlayarak biri tarafından yenilmiş gibi olurdu. Tabakta el izi gibi iz olurdu. Bunun dışında eve gelen kişilere musallat olurdu. İnsanları sanki birisi tırmalıyor gibi bir şey olurdu. Evin içinde bazen adam sesleri gibi anlaşılmayan insan sesleri olurdu. Eski evimizin ambarı vardı. O ağaçlarda türbenin olduğu yerdeki ulu ağaçlardan alınmıştır. O ambarda da diğer eltimin beşikte olan oğlu ile bir de kızı ölmüştür. Daha sonra bu eski evi yıktılar, yerine yeni ev yaptırıldı. Bu ağaçlar türbeden alınıp getirildiği için insanlar burada felakete uğramıştır. Bu yüzden türbe diye dediğimiz kutsal yerlerden bir şey alınmamalıdır. Eğer bunlar alınırsa eninde sonunda seni rahatsız eder sana musallat olur” (K.Ş.124)

3.2 Ziyaret Yerleri

Zonguldak yöresinde yaptığımız araştırmalarda türbe, yatır ve mezarların bulunduğu yerlerin dışında tek başına kutsiyeti atfeden bazı varlıklar da bulunmaktadır. Bu varlıkların kendiliğinden bir manevî kuvvete sahip olduğu söylenmektedir.

3.2.1 Ulupınar Suyu

Çaycuma ilçesinin Kahvecioğlu Ulupınar olarak bilinen yeri kutsal bir mekândır. Burası bir caminin etrafında bulunan ve kaynağının nerden geldiği bilinmeyen bir kuyu bulunur. Bu kuyudan yaz kış hiç durmadan aktığı söylenen suyun ve yerin hikmetli olduğu söylenir. Eskiden birkaç köy halkı bir araya gelerek yağmur duası ettikleri bu yerde köylü Allah'tan yağmur istedikleri zaman bu dualarının geri çevrilmediği özellikle belirtilir. Ulupınar Suyu olarak bilinen bu su, ulu kavramı ile kutsallaştırılmış ve etrafında dinî bir tören düzenlenerek Allah'tan yağmur istenilen bir uğrak yeri haline gelmiştir.

“Köyümüzün Ulupınar denilen yerinde yağmur duası yapardık. Burada bulunan suyun etrafında yapılan yağmur duası sonucunda da yağmur yağardı. Ulupınar adı da bu pınardan akan suyun kutsal olmasından gelir. Çünkü bu su, yaz kış akar ve burada yağmur duası yapıldığı vakit kabul olur. Buraya sadece bizim köyümüzden insanlar gelip dua etmezdi. Çevre köyün insanları da buraya gelerek dua ederlerdi. Güzeloğlu, Yolgeçen, Karakoç, Oluklar, Serdaroğlu, Gökçetabaklar ve Yeniköy buraya gelip yağmur duası yaparlardı. Bütün köylüler evlerinden yemek getirerek burada dua ederlerdi. Kurban kesme âdeti yoktu. Ama bizde yağmur duası yapıldıktan sonra yemeği yerken yağmur yağardı. Yağmur duası genellikle ağustos ve eylül aylarında yapılırdı ve yağmur yağmayan köylere burada dua yapıldıktan sonra yağmur yağardı. Ulupınar'ın yanında aynı zamanda çok yaşlı söğüt ağaçları vardı. Ulupınar'ın yirmi dört saat gece gündüz akan suyundan dolayı buranın bir hikmeti olmasıyla burada bu duayı ederlerdi. Bu suyun nereden geldiği bilinmiyor. Kökü burada ama kaynağın nereden geldiği belli değildir. Bu suyun etrafında da yağmur duasının yapılması eskiden insanların bir inanç kaynağı olarak görmesine bağlıdır. Çünkü su kutsal sayılan bir kaynaktır. Aynı zamanda burada bulunan cami de buna eşlik eder ve insanların kutsal yerlerin önlerinde dua etmeleri ve inançları bunu gösterir. Bu suyun olduğu yerde eski bir kuyu tarzında bir yer vardı. Bunun için eski tuğla taşlarla örülüdür. Onların bile hangi tarihlere dayandığı bilinmiyor. Daha sonra biz kuyuyu güzel bir şekilde yeniden inşâ ettik. Eskiden burası çimenlik halindeydi. Köylüler buraya gelerek burada kilimler serip burada yağmur duası ederlerdi” (K.Ş.61).

3.2.2 Melekler Pınarı

Ereğli ilçesinin Ortaköy'ünde Melekler Pınarı adı verilen bir dere bulunmaktadır. Yağmur yağmadığı vakitlerde köy halkı bu dereye gelerek burada yağmurun yağması için birtakım dinî uygulamalar ve büyüler yaptıkları belirtilmektedir.

“Bu deremizde eskiden yağmur yağmadığı vakitlerde bir at kurban edilirdi. O kurban edilen atın kafası ile bir uygulama yapılırdı. Atı kurban edip kafasını alarak bu kafayı bir iple ya da zincirle bağlayarak Melekler Pınarı adı verdiğimiz dere kenarına bırakırdık. Dua etme ve kurban kesme işlemi bu şeklide olurdu. At kafası yağmurun yağması ile ilişkilendirilirdi. Dere kenarında at kafası gitmesin diye zincirle bağlandıktan sonra yağmur yağınca o kafayı oradan çekerlerdi. Eğer at kafasını dereden çekmezsen o yağmur hiç dinmezdi. Atın kafasının olduğu yerde ana taş vardır. O taşın üzerinde üç tane at ayağının izi vardır. O izler şimdi yok olmuşlardır. İki izi defineciler burada bir şey olabilir, diye kazmışlardır. O at kafası, ana taş dediğimiz ayak izlerinin olduğu yere zincirle bağlanıp dereye sarkıtılarak bir dua yapılırdı. Âdet bu şekildeydi” (K.Ş.88 – K.Ş.89).

3.2.3. Şifalı Taş ve Su

Ortaköy'de bir köylünün kendine ait bahçesinde bulunan bu taşın kutsal bir güce sahip olduğu belirtilmektedir. Bu taşın ve üzerinden akan suyun birlikteliği insan vücudunda çıkan yaraları iyileştirdiği üzerinedir.

“Burada türbenin olduğu yerdeki taş, kerametli bir varlıktır. Konuşamayan, yürüyemeyen ya da geç konuşan çocuklar buraya getirilerek burada yıkanır. O çocuk çok zaman geçmeden düzelir. Özellikle bir de çocukların kasıklarında ya da ayaklarındaki yaraları burada Cumartesi günü öğleye kadar gelip yıkarlar, onun yaraları kaybolur. Biz buna bizzat şahit olduk. Ben kendimde denedim. Ayakta olan yarayı burada Cumartesi günü öğleye kadar burada yıkayınca o yara geçti. Başka gün başka vakitlerde eğer gelir, bunu yaparsan olmayacaktır. Onun özelliği sadece o gün o vakte kadardır. Cumartesi sabah ile öğlen arasında yıkadığın zaman o yara geçiyor. Bunun yanında egzama hastalığı olanlar da buraya gelerek

burada Cumartesi günü sabahtan öğleye kadar gelip yıkadıklarında o yara iyileşiyor. Bize atalarımız, nenelerimiz böyle söylerdi. Onlar göçüp gittikten sonra bu şekilde uygulamaları yapılmasını istemişlerdi. Biz de onları yapıyoruz. Bizim köyümüzde Tabakların Hakkı dediğimiz bir kardeşimiz vardır. Bir zaman elleri, kolları, ayakları, kafası yara bere içindeydi. Doktor egzama olmuşsun, demiş. İlaç falan vermiş. Bir bayram günü Cumartesi öğleden önce bu taşın içindeki sudan su alarak onun yaralarını yıkadık. Birkaç güne hepsi geçti. Manevî bir hikmetinin olduğunu her zaman burada söylüyor ve buna inanıyoruz. Burada özellikle yıkanırken okunan bir dua ya da sure yoktur. Senin kalbinin inancı ile buraya geleceksin, eğer buna inanıyorsan, bu kişi şifa bulacaktır. İnanmadan geliyorsan, zaten bir fayda bulamayacaksın. Besmele çekersin. Allah'ım bana şifa ver dersin. İçinden bildiğin sureleri, duaları okuyabilirsin. Burada bulunan bu suyun kaynağı da burada bulunmaktadır. Bu suyu biz hiçbir yerde kullanmıyoruz. Bu su, dağ kaynağından çıkar. Burada taşın üzerinden doğru topraktan akar gider. Bu sudan ben sadece abdest alırım ve içme suyu olarak kullanırım. Bunun dışında ben bunu bahçe suyumda bile kullanmam. Bu suyun manevîyatını almak isteyen bunun hikmetini bilen gelir, faydalanır” (K.Ş.88).

3.2.4 Ulu Dere

Ereğli ilçesine bağlı Fındıklı köyünde bulunan bu dereye yöredeki insanların gelerek yağmur duasında buldukları belirtilmektedir. Buraya gelen insanların derenin yakınındaki türbeden bir çuval dolusu çakıl taşı toplayarak yöreye has bir uygulama yaptıkları anlatılır.

“Buraya yağmur duasına geldiğimiz zaman öncelikle türbeden bir çuval dolusu taş toplardık. Bu taşları çuvala koyarken hocalar tek tek okur, dua ederdi. Daha sonra bu çuvalı Ulu Dere adını verdiğimiz yerdeki suyun içine bırakarak yağmur duası ederdik. Bu çuvala beraber edilen duanın ardından mutlaka yağmur yağardı. Yağmur yağdıktan bir süre sonra eğer bu çuvalı deredeki sudan almazsak bu yağmur hiç dinmezdi. Bir felaket olarak geri dönerdi” (K.Ş.97).

3.2.5 Gavur Evleri

Gökçebey ilçesinin Dağdemirciler ve Pazarlıoğlu köyleri arasında bulunan bu yerin, eskiden bazı halk inançları için ziyaret edildiği belirtilir. Ayrıca bu yerin olduğu yörede birden fazla hikâyelerin de olduğu söylenmektedir.

“Gavur Evleri diye adlandırılan bölge eskiden beri define bakımından oldukça önemlidir. Buraya eskiden define avcıları ile beraber gidilir ve bizzat definelerin bulunup oradan çıkarıldığına şahit olunurmuş. Buraya gelip etrafta bulunan çöp, bardak atıkları gördüğümüz ve sesleri duyduğunuz üzere halen define aramaları yapılmaktadır. Size eskiden yaşanmış bir aile olayımızı anlatayım. Babam, abim ve bir başka kişi bu sanırım hoca imiş. Bunlar bu bölgede define aramaya çıktıkları ve defineyi buldukları halde onu almayı bunun ilerisinde daha büyük hazine var diyerek oradan başka yere gittiklerini abim bana anlatırdı. Babama bu hoca size gösterdiğim yerde beş kiloya yakın altın var çıkarayım mı bunu demiş. Babam bunu istememiş. Tepeye çıkmış. Tabi orada bulamamışlar. Döndüklerinde bu yere bir bakıyorlar ki altınlar çıkarılmış. Yine anlatılan başka bir hikâyede bu evlerin tepelerinde bir kapılı oda olduğudur. Bu odanın dış kapısının üzerinde bir yuvarlak göz gibi bir şeyin var olduğuy ve bunun tılsımlı olup oranın içerisinde çok büyük hazinenin söylendiğidir. Fakat buna ulaşanların başına ne geleceği bilinmemekte olduğuy söyleniyordu. Buraya bir kez ulaşılmış, görülmüş. Hatta onun başında çok güzel ve çıplak olduğuy söylenen peri dedikleri bir kızın bulunduğuy söylenirdi. Çünkü insanı oraya çekmek isteyen güzel bir kız yani hazineyi almaya çalışanlara musallat olacak biri görüldüğuy anlatılırdı. Fakat daha sonra burada ne o kız görülmüş ne de burası bir daha bulunabilmiştir. Buradaki definelerin ve bölgenin bir önem arz etmesi Şehitler Türbesi diye adlandırılan bölge ile de ilişkisine de bağlanmaktadır” (K.Ş.100 – K.Ş.101).

“Gavur Evlerinin içerisinde oyuk bölümler bulunmaktadır. Yöre halkının inançlarına göre eskiden hasta olan çocukların bu oyuk olan yerlerden geçirilerek şifa bekledikleri söylenmektedir” (K.Ş.100 - K.Ş.101).

3.2.6 Çorak ve Gavur Pınarı

Alioğlu köyünün Çorak ve Gavur Pınarı olarak adlandırdıkları yerleri, yöre halkının bazı hastalıklar için ziyaret ettiği ifade edilmektedir.

“Çorak” diye bir yerimiz vardır. Burada Bizans dönemine ait bir şeylerin olduğu söyleniyordu. Buraya eskiden çevre köylerle beraber insanlar haftanın belirli günlerinde gelerek şifa ararlarmış. Burada şifalı bir su vardır. Bu suya şeker hastası ve hazımsızlığı olan insanlar gelerek buradan içerler, şifa bulurlar. Yine Çorağın üst tarafında Gavur Pınarı adlandırılan bir yer vardı. Kışın sıcak yazın buz gibi kutsal su akardı. Bu suyunda bazı hastalıklar için ziyaret edildiği anlatılmaktadır (K.Ş.11).

3.2.7 Dilek Taşı

Çay köyde Abdullah Yeşil Dede Türbesinde bulunan dilek taşı, yöre halkın ziyaret ederek dilek dileyip, dua ettiği kutsal bir varlığıdır.

“Burada türbenin dışında bir taş vardır. Buna dilek taşı denilmektedir. Bu taşın ortasında delik vardır. Bu dilek taşları her evliyanın, şehitlerin, gazilerin, sahabenin yani Allah dostu olan kişilerin kabirlerinde bulabilirsiniz. Osmanlı zamanında bu dilek taşları vardı. Bu dilek taşlarının başında dilek dilenir. Burada dilek dileme işlemi şu şekilde olur. Sağ elinin avcunu dilek taşının üzerine koyacaksınız. Allah’u Te’alâya dileğini dilersen. Allah’ım Rabbim senden diliyorum. Artık ne istiyorsan şu dileğim ya da duam için senden istiyorum. Senin şu dünyada sevdiklerinin yüzü suyu hürmetine, şehitlerin yüzü suyu hürmetine, kimsesizlerin yüzü suyu hürmetine Allah’a yalvarıp dileğini diliyorsun. Eğer bunu kalpten yaparsan duan kabul olur. Dua bittikten sonra elini bir alıp koklarsın. Kâbe kokusunu alıyorsan eğer dileğin olacaktır demektir. Ama dileğin olana kadar kimseye söylemeyeceksin. Kâbe kokusunu alacak olan insanlar zaten manevîyatı Allah’a teslimiyeti güçlü olanlardır. Önemli olan âdem olabilmek adam olmaktır. Peygamberimizin bir hadis-i şerifi var ne diyor: “Ey Kâbe sen öyle şerefliisin ki senin şerefinin üzerine hiçbir şeref yoktur. Biz buna iman ettik ama gerçek teslim olan mümin senden daha şereflidir.” diye belirtiyor. İşte bu yüzden gerçek mümin teslim olmak, adam olmak, âdem olmaktır. Eğer bunlar sende var ise dileğini Allah geri çevirmez. Rızık istemek Allah’tandır” (K.Ş.16).

3.2.8 Ceviz Ağacı

Ortacı köyündeki Dede Türbesinin yakınında bulunan ceviz ağacı yörede kutsal kabul edilen bir ziyaret yeridir. Yörede bronşit, nefes darlığı, kalp çarpıntısı olan kişiler buraya getirilerek bu ağacın etrafında dualar edilip, şifa beklendiği anlatılmaktadır.

“Benim bildiğim hastalık için buraya özellikle bronşit, nefes darlığı, kalp çarpıntısı gibi hastalıklar üzerine gelinmektedir. Eskiden burada çocuklar nefes darlığı ya da sıkışması olduğu zaman Taşmanlı Mahaltesinde Sandukçu kadın diye teyzemiz tarafından iyi edilirdi. Bu kadın yaşasaydı şu an yüz yirmi yaşlarında olacaktı. Dedenin olduğu yerde bir buçuk metre genişliğinde büyük bir ceviz ağacı vardı. Bu ceviz ağacının etrafında hasta çocukları bir sağdan okur yedi defa döndürür, bir soldan okur yedi defa döndürürdü. O çocukların nefes darlıkları iyileşir, düzelirdi. Sonra bu teyze o ceviz ağacının önünde bulunan topraktan toprak alır, o toprakla çocukları kalburdan geçirerek yıkardı. Bu toprak ve ceviz ağacı türbenin yanındaydı” (K.Ş.25).

3.2.9 Meşe Ağacı (Karapınar köyü)

Karapınar köyünün Taşağıl Mahaltesindeki türbenin yanı başında yaklaşık dört yüz yıllık olduğu söylenen meşe ağaçlarının bulunduğu anlatılır. Yörede kutsal olarak görülen bu meşe ağaçların etrafında köylünün bazı halk inançları uyguladıkları belirtilmektedir.

“Burada türbenin yanı başında üç yüz, dört yüz senelik diyebileceğimiz meşe ağaçları bulunmaktaydı. Bu meşe ağaçları yıkılmaya yüz tutunca kesilmiştir. Bu meşe ağaçlarının dibinde bazı dilek dileme âdetleri yapılmaktaydı. Eskiden çocuklar hasta olduğu zaman buraya getirilir, o ağacın dibinde çocuklar yıkanır. O zamanın hocaları muska yazarlardı. Bu muskaları çocuğu yıkadıkları su ile yıkayıp daha sonra meşenin dibine dökerek muskaları gömerlerdi. Ondan sonra o hasta çocuk iyileşirdi” (K.Ş.36).

3.2.10 Mübarek Taş

Kozlu ilçesinin Kızanlık yöresinde mübarek olarak adlandırılan ortası çukur şeklinde büyük yuvarlak bir taş bulunmaktadır. Köy halkının yağmur yağmadığı vakitlerde bu taşın olduğu yerde dua ettikleri ifade edilir.

“Kozlu’nun Kızanlık bölgesi dediğimiz yerde büyük içi oyuk şeklinde yuvarlak bir taş vardır. O taşı yağmur duası yaparken köy halkı hocalarla birlikte dua ederek çevirip döndürmüş. Bu çevirme yapılırken hangi dualar okunur bilmiyorum. Bu taşın mübarek olduğu söylenmektedir. Bu yüzden yağmur duasında kullanılmış. Bu işlemler yapıldıktan sonra da yağmurun yağdığı söylenmektedir” (K.Ş.36).

3.2.11 Sadaka Taşı

Çukurören köyünün eskiden Top Dede denilen yerinde bulunan sadaka taşı yöre halkı tarafından kutsal sayılmaktadır. Bu taşın daha sonra köy meydanındaki caminin yanına getirildiği belirtilir. Eskiden bu taşta insanların dilek dileyip içine para attıkları söylenir.

“Bunun dışında yine Top Dedenin olduğu yerde sadaka taşı vardı. Bu taş şimdi camimizin olduğu yerdedir. Bu taşta da insanlar dua ettikten sonra adak niyetinde o zamanın parasına göre para bırakırlardı. Buraya gelen insanlar bakın özellikle söylüyorum. Ne kadar ihtiyacı varsa o kadar alır giderdi. Ne fazla ne eksik alırlardı. Bugün bu durum sizce böyle olabilir miydi?” (K.Ş.125).

3.2.12 Şifalı Su

Aşağı İhsaniye köyünün Kız Türbesi adı verilen yerde kaynağının nerden geldiği bilinmeyen şifalı bir su olduğu söylenmektedir. Bu su yörede bulunan türbenin yakınında bulunmaktadır.

“Eskiden suyun bulunduğu yere ayağı ağrıyan, vücudu ağrıyan insanlar yaşlılar giderlerdi. Evden ekmek, yiyecek alırlardı. Orada bulunan suda ayaklarını, ellerini yıkarlardı. Suyun olduğu yerde abdest alıp iki rekât namaz

kılar, dua ederlerdi. Sonra orada yemek yer, dönerlerdi. Suyun ağırlara iyi geldiğini söylerlerdi” (K.Ş.40).

3.2.13. Kavlan Ağacı

Şeyhler köyünün Ahmetbeyoğlu Mahallesiinde yaklaşık beş yüz yaşında olduğu söylenen bir kavlan ağacı bulunmaktadır. Yöre insanı bu ağacın kutsal bir yapıya sahip olduğunu belirtmektedir. Bu ağaca dilek dileme, şifa arama, yağmur duası için geldiği söylenir.

“Muharrem Hoca türbesinin az aşağı kısmındaki Ahmetbeyoğlu Mahallesiinde kavlan dediğimiz dört yüz, beş yüz senelik anıt ağaç vardır. Bu ağacın olduğu yerde eskiden başı ağrıyan insanlar gelir dua eder, dallarına şifa için bezler bağlarlardı. Bir de burada eskiden yağmur duası yapılırdı. Bu ağaca ulu ağaç da derlerdi” (K.Ş.55).

3.2.14 Kuyu (Şeyhoğlu köyü)

Şeyhoğlu köyünün Şeyhoğlu Türbesi yakınlarında manevî bir kuvvete sahip olduğu söylenen kuyu bulunmaktadır. Eskiden yöre halkının yağmur yağmadığı vakitlerde bu kuyunun etrafında bazı uygulamalar yaparak dua ettikleri belirtilir.

“Eskiden ağzı dualı kocakarı dediğimiz teyzelerimiz burada bir at kurban ederler. Kurban edilen bu atın kafasını kefenleyerek burada yol ağzında bulunan kuyunun içine koyup yağmur duası yaparlardı. O at kafasını kuyuya koyup dua ettikten sonra yağmur hiç durmadan yağardı. O at kafasını kuyudan çıkardıktan sonra yağmur dinirdi. Artık nasıl oluyorsa yağmur yapılan bu dua ve uygulama ile yağardı. Bu kuyu şu an durmaktadır. Biz bu kuyunun kerametine inanırız. Buraya zarar vermemeleri için korumaktayız” (K.Ş.58).

3.2.15 Kiren Ağacı

Şeyhoğlu köyünün Şeyhoğlu Türbesi yakınında bulunan kiren ağacı yöre insanları tarafından kutsal görülmektedir. Eskiden bu ağaca hasta olan çocuklar

getirilerek hastalıklarından kurtulmaları için bazı uygulamalar yapıldığını söylerler.

“Eskiden bu türbenin biraz ilerisinde kiren ağacı da vardı. Bu ağaca da bez bağlarlardı. Bu bez, kısmet açma ya da özel dilekler için asılırdı. Bir de ya türbenin orada ya da bu ağacın önünde çocuklar şifa için yıkandıklarında onların elbiselerinden ağaca asılarak da olurdu. Ekseriyetle bu bezleri kiren ağacına asarlardı. Kiren ağacının insanlara şifa dağıtan bir yapıya sahip olduğu söylenirdi” (K.Ş.58).

3.2.16 Ulu Meşe (Yeşilköy)

Yeşilköy’ün Merkez Mahallesinde yöre halkının kutsal bir güce inandığı ulu meşe denilen bir ağaç bulunmaktadır. Köylüler bu ağacın olduğu yere hasta olan çocukları getirerek şifa aradıkları belirtilir.

Köyümüzün içerisinde bulunan eski bir meşe ağacımız vardır. Biz ağaca ulu meşe de deriz. Burada eskiden hasta olan gelişmemiş çocuklar, el alan kadınlar tarafından ulu meşenin toprağından toprak alınarak orada yıkanırdu. Sonra ulu meşenin dallarına bezler bağlayarak dilek dilerlerdi. Buraya gelen hasta çocuklar düzelir, niyet edenlerin duaları kabul olur, diye söylenirdi” (K.Ş.59).

3.2.17 Tarihî Taş

Yeşilköy’ün Merkez Mahallesinde çok eskilerden kalma, uğurlu olduğuna inanılan bir taş bulunmaktadır. Yörede yaptığımız görüşmelerde, köy halkının atalarından miras kalan bu taşın etrafında halen köyün önemli meselelerinin görüşüldüğü anlatılır.

“Köyümüzün meydanında atalardan kalma bir taş vardır. Bu taş tarihî bir taştır. Bu taşın üzerine ve etrafına oturulur, köy ve yöre için önemli görüşmeler yapılırdı. Sosyal, ekonomi, köylü için faydalı meseleler görüşülürdü. Bu taşın etrafında oturma bize babalarımızdan, babalarımıza da babalarından geçen bir gelenek olarak bilinmektedir. Önemli meselelerden hayırlı bir şekilde çıkmak için

uğurlu saydığımız bu taşın etrafında istişâre eder, dua ederiz. Bu da köyümüzün geleneklerine, değerlerine sahip çıktığını gösterir” (K.Ş.59).

3.2.18 Ulu Meşe (Aşağı Çukur köyü)

Aşağı Çukur Mahallesi, Dere Yanı adı verilen mevkide şu an olmayan halkın ulu meşe dediği bir ağaç olduğu söylenir. Yörede yağmur yağmadığı vakitlerde birden fazla köyün bir araya gelerek kutsal saydıkları bu meşenin gölgesinde yağmur duasında bulunmaktadır.

“Dere Yanı dediğimiz bu yerde eskiden ulu meşe ağacı vardı. Biz eskiden bu meşenin gölgesinde yağmur yağmadığı vakitlerde yağmur duası yapardık. Burada birkaç köy birleşirdi. Bir iki tane havan kurban edilir, yemekler tatlılar pişirilirdi. Hocalar burada dua eder, iki rekât yağmur duası için namaz kılar, Allah’a yalvarırdık. Biz duayı ettikten sonra ya da daha duayı ederken yağmur gök delinmiş bir şekilde yağardı. Artık suyun bol olması, yağmurların yağması ile bu gelenekler de ortadan kalkmıştır. Zaten meşenin yaşlanması ile kesildiği de görülmektedir” (K.Ş.127).

3.2.19 Kuyu (Etçioğlu Mahallesi)

Etçioğlu Mahallesinde eskiden insanlar yağmur yağmadığında yağmur duası için köyden bir kişinin kutsal saydıkları evinin önüne ve köy içerisindeki bir kuyuya bazı uygulamalar yaptıkları anlatılmaktadır.

“Etçioğlu Mahallesinin olduğu yerde mezarlıkta yağmur duası yapılır, Kur’an okunurdu. Burada Cinganlı İsmail dedikleri köy sakinin evinin önüne bağ gömüyorlardı. Bu bağı gömdükleri yer köy halkına göre bereketli topraktı. Daha sonra bir de yağmur duası yapılırken orada köy arasında bulunan hikmetli eski kuyunun içine de bağ yapıp sarkıtarak dua ediyorlardı. Ondan sonra yağmur yağdığı anlatılırdı. Hatta bir keresinde bunu yaptıktan sonra üç, dört gün yağmur hiç dinmemiş, çok fazla yağmış. Daha sonra köylü kuyudan bu bağı aldıktan sonra yağmur dinmiştir” (K.Ş.109).

3.2.20 Kiren Ağacı (Kuyubaşı)

Keller köyünde Erenler Türbesine yakın bir yerdeki Kuyubaşı adı verilen bölgede de bazı dilekler için bez bağlama âdetinin olduğu belirtilmektedir.

“Keller köyümüze bağlı Tekmelik diğer adıyla Kuyubaşı dediğimiz yer buradan yaklaşık yedi yüz metre ilerdedir. Bu yerde dikenli etrafında gül biten bir kiren ağacı bulunmaktadır. O ağaca eskiden insanlar gelir, renkli bez bağlar, niyet ederlerdi. İnsanlar ne niyetle geliyorlarsa onu diliyorlardı. Özel bir niyet dediğiniz çocuk dileme, evlenme gibi ziyaret değil de her bir niyet için gelindiğini duymuştum. Halen buraya gelip dilek dilediklerini duymaktayız” (K.Ş.34).

4. ZONGULDAK'TA BULUNAN TÜRBE, YATIR VE ZİYARET YERLERİNİN TÜRK İNANIŞ VE DÜŞÜNCE KALIPLARI ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Türkler tarih boyunca birçok din ve inanç sistemlerinden etkilenmiştir. En eski Türk topluluklarının inanç sistemlerine baktığımızda Gök Tanrı dini, Atalar kültü ve Tabiat kültlerini görmekteyiz. (Turan, 1994:110). Türkler Müslüman olmadan önce Budizm, Zerdüştlük, Manihaizm, Hristiyanlık gibi birbirinden farklı dinleri benimsemiştir. Yukarıda adları geçen en eski inanç sistemlerinin bir kısmını sosyal yaşam ve benimsedikleri dinin buyruğu altında uygun kalıplara sokarak sürdürmüşlerdir (Ocak, 2010:10). VII. yüzyıldan itibaren İslamiyet ile tanışan Türkler, öz inanç sistemlerini İslam dininin buyruğu altında yaşadığı coğrafyalarda da devam ettirdiği görülmektedir.

Kült, doğada kutsal olarak görülen varlıklara ya da unsurlara karşı gösterilen bir saygı, tapınma anlamına gelmektedir (Tezcan, 1996:120). Kültler toplum içerisinde halkın çaresiz kaldığı anlarda başvurduğu, kendisinden bekleneni aldığı vakit şükür niyetine kanlı ya da kansız kurban sunduğu kutsiyeti oluşturur. Zonguldak'ta yaptığımız araştırmalar neticesinde türbe, yatır, mezar, taş, ağaç, su ve dağ olarak belirlenen yapılarda genellikle eski Türk inanç sistemindeki kült yapısının izleri görülebilmektedir. Tanrısal bir güce sahip olduğu düşünülen ağaç, taş, su, kaya, dağ gibi yapılarda yöre halkının darda kaldıkları anlarda medet umdukları belirtilmektedir.

4.1 Atalar Kültü

Eski Türk medeniyetleri arasında köklü, güçlü ve en eski inançlardan biri olan atalar kültü, ölmüş atalara saygı gösterme, onlar için kurbanlar kesme, ailedeki baba hâkimiyetinin inanç sahasındaki belirtisi olarak görülmektedir. Atalar öldükten sonra bile ruhları vasıtası ile geride kalan ailesini koruduğuna dair olan inançtan ötürü onlara karşı minnet hissi çeşitli şekillerde sürdürülmektedir (Kafesoğlu, 1980:46). Bununla birlikte, atalar kültürünün ölen her atanın ruhu ve dolayısıyla mezarının kült konusu olmadığı buna yalnızca saygıdeğer olanlarının nail olabileceği (Güngör, 2000:164) ifade edilmektedir. Bu ifade ile ölümler kültü ile atalar kültürünün birbirinden ayırt edilmesi gerektiği de önemlidir.

Atalar kültü, eski Orta Asya ve Kuzey Asya Türk toplulukları arasında oldukça yaygın bir şekilde görülmektedir. En eski Türk milletlerinden Asya Hunları'nın her yıl mayıs ayının ortalarında atalarının ruhlarına kurbanlar sunduğu belirtilmektedir. Ayrıca atalara ait hatıraların kutlu sayılması, mezarlarına karşı yapılan saldırıların en ağır şekilde cezalandırılması da bunu desteklemektedir (Kafesoğlu, 1980:46).

Türklerde, atalara karşı duyulan saygı, korku ve minnet karışık bir duygudur. Türkler arasında ölmüş ataların kendinden olan nesle iyiliklerinin ya da kötülüklerinin dokunacağına dair bir inanç hâkimdir. Atalarına minnet borcunun olduğu bilincinde olan Türklerin onlar için belirli zamanlarda kurbanlar kesme, hediyeler sunmalarına sebep olduğu (Güzel, 2009:110) söylenmektedir.

Atalar kültü ile ilgili bilinmesi gereken önemli bir husus da Türklerde ataların tasvirlerinin yapılıp saklandığına dair kayıtların olmasıdır. Orta Asya Türk toplulukları arasında görülen keçe, paçavra, kayın ağacı kabuğu ve bazı hayvan derisinden yapılmış Altaylıların “töz”, Yakutların “tangara” adını verdikleri sembollerin olduğu (Güngör, 2000:164) anlatılmaktadır. Ataların tasvirlerinin olduğu bu semboller duvarlara asıldığı, torbalarda saklandığı ve önemli bir yolculuğa veya ava çıkarken üzerlerine saçılar saçıldığı ağızlarına yağ sürüldüğü belirtilmektedir. Bu semboller Moğollarda da bulunmakta olup adına “ongon” denilmektedir. Ongon, “töz veya tös” kelimesi ile aynı anlama gelmektedir. Bu sembollere töz ya da tös denilmesinin sebebi atalarının ruhunun hatırası olarak yapılmasına bağlandığı (Güngör, 2000:164) ifade edilmektedir.

Türk toplumu üzerinde yaşadığı toprakları ülke, ulus ve yurt olarak adlandırmaktadır. Vatan, hakanın korumakla vazifelenen atalarından miras adlığı toprağa denilmektedir. Bu kadim topraklar kutsal sayılıp manevî güce sahip olduğuna inanılan ata ruhları tarafından korunmaktadır. Ataerkil aile yapısının egemen olduğu bir toplumda, topluma liderlik eden kişiler kutsal olarak kabul edilmektedir. Orta Asya'da yaşayan eski Türk inançlarından biri olan atalar kültü günümüzde Anadolu halk inançları içerisinde varlığını sürdürmektedir. Roux, eski Türk inançları üzerine yaptığı araştırmalarda Orta Asya ve bozkırda en eski zamanlardan beri atalara duyulan tapınma gücünün ve atalara tapmanın bir parçasını oluşturan kurban sunma törenleriyle mezarların önemini ortaya

koyduğunu (Roux, 1999:188-189) belirtmektedir. Abdülkadir İnan, Çin kaynaklarının verdiği bilgilere bakıldığında atalar kültürünün Orta-Asya Şamanizm'inin esasları arasında yer aldığını söylediği (İnan, 2015:2) görülmektedir. Atalar kültürü ayrıca Kök Tengri dini diye tabir edilen bir inancın temellerini oluşturduğu bu inancın özünde de ölmüş atalara gösterilen hürmet ve onlara adanan kurbanların sunulduğu gibi hususlar ile de (Gömeç, 2011:90) ifade edilmektedir. Başka bir kaynakta atalar kültürü, ölmüş atalara hürmet gösterme, onlar için kurbanlar sunmayı ilke edinen inanç âdetine denilmektedir. Türk dini tarihinin en önemli yapı taşlarından birini oluşturan atalar kültürü tabiat güçlerine inanma gibi dinler tarihi sahası içerisinde görülen bir olay olduğu şeklinde (Günay ve Güngör, 2009:80) dile getirilmektedir.

Türk toplumunun eski Türk inanç unsurları içerisinde barındırdığı atalar kültürünü tarihin akışı içerisinde gittiği her coğrafya ve toplum içerisine ulaştırmıştır. Türkler, İslam dinine tabi olduktan sonra da sosyal ve dinî yaşantılarında atalar kültürüne yer açıp günümüze velî, Hızır, dede, baba kavramları adı altında bu kültürü yaşatmaya devam ettirmiştir. Atalar kültüründe ulu kişilerin sahip olduğu kerametleri taşıyan ata, eski Gök-Tanrı inanç sisteminde Tengri ile insan arasında bir bağ bulundurduğu (Çetin, 2007:71) ifade edilmektedir.

Günümüzde Anadolu'da evliya, eren, ermiş, dede, baba, pîr, hızır, şeyh, yatır vb. isimlerle anılan şahısların mezarlarının, türbelerinin buldukları yerler mukaddes kabul edilip ziyaret edilmesi, atalar kültürünün inanç yapısına işaret etmektedir. Manevî bir güce sahip olduğu belirtilen ata mezarlarından fayda geleceği inancıyla bu mezarlara şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, evlenmek, refah ve bolluğa erişmek, kazadan, beladan kurtulmak, başarılı olmak gibi çeşitli dileklerin dilenmesi için uğranıldığı görülmektedir. Ayrıca bugünkü toplum yapısı içinde de görülen zarar geleceği inancıyla da ata mezarlarına saygısızlık yapmaktan uzak durulması atalar kültürünün bir yansıması olarak devam etmektedir.

Atalar kültürünün izlerine, araştırma sahamız olan Zonguldak'ta kutsal mekânlar olarak atfedilen türbe, yatır ve kutsal ziyaret yerlerinde de rastlanmaktadır. Zonguldak ve ona bağlı ilçelerin içerisinde yer alan türbe ve yatırlarda genellikle kimlerin yattığı bilinmemektedir. Halkın belirttiği bu kutsal

mekânlardaki bilmedikleri kişilere ata, baba, dede, evliya, eren, ermiş, velî, Allah dostu dedikleri görülmektedir. Bu isimlerle andıkları kişilerin oldukları yerler etrafında oluşan inancın temelinde atalar kültü yatmaktadır. Yöre halkının bu yerlerde şifa bulma, çocuk sahibi olma, refah ve bolluğa ulaşma, evlenme, derslerde başarılı olma, huzur ve mutluluk bulma gibi niyetler için burada yatan zatı Allah ile kendileri arasında bir aracı gördükleri belirtilmektedir.

Atalar kültürüne bağlı olarak yörede evliya olarak görülen ve manevî güçleri ile kendilerine derman olan bu zatlar, çeşitli unvanlar ile anılmaktadırlar. Bu unvanlardan 45'i evliya, 25'i dede, 19'u eren, 16'sı dede, 8'i şeyh, efendi, 6'sı baba, 4'ü ermiş, 3'ü bey, şehit, hacı, 2'si kız, seyyid, hoca, molla ve 1'er tanesi hafız, gazi, pîr, ana olarak bilinmektedir.

Zonguldak yöresinde bulunan türbe ve yatırların birçoğu bolluk ve bereket kaynağı olarak görülmektedir. Bolluk ve bereket için yöre halkının buldukları yerdeki türbe ve yatırlara çoğunlukla yağmur duası için geldikleri belirtilmektedir. Yağmur duası sırasında manevî güçlerine inandıkları türbelerin önlerinde kurbanlar kesip dualar etmektedirler. Yağmur duası için dualar edip namaz kılmanın dışında türbenin taşlarını ya da türbe başındaki ağacı yıkama, türbe etrafında bulunan kutsal saydıkları taşı çevirme gibi çeşitli inançlar da uygulanmaktadır.

Araştırma yöremizin çeşitli yerlerinde bulunan türbeler ve yatırlar, ayrıca birer şifahâne olarak da görülmektedir. Genellikle hasta çocuklar buralara getirilerek bazı uygulama ve dualarla şifa aranmaktadır. Konuşamayan, yürüyemeyen ya da zayıf olan çocuklar türbelere getirilip türbeden alınan toprak ile türbe önünde yıkanır. Yıkanan çocukların iç çamaşırları türbe başında bulunan ulu ağaçlara asılarak iyileşeceğine inanılmaktadır. Yörede bulunan bazı türbelerde ise kulağı ağrıyan çocuklar için dualar edip, okunmuş hayvan boynuzlarını çocuğun kulağına sokma, bu boynuz ile su içirme veya boynuz ile yıkama gibi birtakım işlemler de yapılmaktadır. Yine bir başka uygulamada çoğunlukla sıtma ve çocuk felci hastalığı olan çocukların türbe içine belirli bir saat bırakılarak orada kalması sonucunda şifa bulacağı anlatılmaktadır. Buldukları şifa sonucunda kutsal saydıkları bu yapıların önlerinde kanlı ya da kansız kurbanlar sunarak orada yatan

zadı da memnun ettikleri, kurban sunulmadığı zaman başlarına bir felaket geleceği de belirtilmektedir.

Yörede türbe ve yatırları ziyaret eden bir başka kısım da çocuğu olmayan kadınlardır. Çocuğu olmayan kadınlar da türbenin veya yatırın manevî gücüne inandıkları atanın toprağından toprak alarak yıkanma, toprağından yeme veya mezar taşına elini, yüzünü sürme gibi uygulamalar ile şifa aradıkları söylenmektedir. Atanın olduğu yerdeki nesnelere genellikle kutsal kabul edilmektedir. Bunun nedenini atanın manevî gücünün buralarda bulunan taş, toprağa, suya, ağaca sirâyet etmesine bağlanmaktadır.

Atalar kültüne ait özelliklerden biri de ataların buldukları bölgelerin genellikle yüksek yerler olmasıdır. Manevî güçlere sahip olan ve Tanrı dostu olarak görülen bu kişilerin Tanrıya yakın olması ile mezarlarının bulunduğu dağ, tepe zirveleri arasında bir bağlantı olduğu söylenir. Kilimli ilçesinin Radar Tepe adlı mevkiinde kime ait olduğu bilinmeyen türbe bölgenin en yüksek yeridir. Eski Türk inanç geleneğinde görülen ataların yüksek yerlerde yaşadığını belirten bu görüş ile aynı uygunlukta olduğu görülmektedir. Burada yatan ulu zatın mezarı modern zamanın çarpık kentleşmesi ile fizikî yapısını kaybederek yok olmuştur. Fakat yöre halkı atanın rûhânî varlığının bu bölgede olup bölgenin kutsiyetini koruduğuna inanmaktadır.

Ata kültüne dair belirtilen bir başka durum ise bulunduğu yerde mezarının olup olmadığı konusudur. Kutsal olarak kabul edilen topraklarda koruyucu bir yüce kişinin yattığına dair inanç vardır. Türkali köyüne bağlı Hatipler Mahallesi'nin Kayacıkpınar bölgesindeki mezarlığın etrafına köylü tarafından bir kutsallık yüklenerek burada yapılan duaların kabul olduğu ve burada eskiden varlığı bulunan lakin şu an fizikî yapısını kaybeden mezarlarda yatan kişilerin köy halkının ermiş, eren olarak gördükleri koruyucu kimseler olduğu söylenmektedir. Köy halkının belirttiği bu manevî varlıklar atalar kültüründen izler taşıdığını bizlere göstermektedir.

Cumayanı – Kokurdan adı verilen mahalleleri arasında bulunan kutsal bölge de türbe olarak adlandırılmaktadır. Halk arasında bu bölgede atalar kültürünün izlerini taşıyan manevî bir inanç duygusu oluşmuştur. Türbede yatan şahıs, atalar

kültünün İslam dini ile kaynaştıktan sonra meydana gelen yeni vasfı olan ermiş sıfatını almıştır. Ermiş, atalar kültürünün vasıfları içindeki koruyucu ruhu olarak burada sirâyet etmiştir. Halk darda kaldığı zaman da bu ermişin mezarına gelerek Allah'tan yatan şahsın hürmetine dayanarak yağmur istemektedir. Ayrıca atalar birbirlerine yakın olan yerlerde gömülü olabilmektedir. Bu bölgede de birbirlerine yakın olan mahaller arasında üç ermiş mezarı olduğu söylenmektedir. Bu üç ermişin kim olduğu hakkında bir bilgi yoktur. Atalar kültürünün İslam dinine yansımaları olan atadan ermişe geçiş bu üç kişide de aynı şekilde görülmektedir. Eski Türk inanç kavramları ve İslam dini içerisinde yer alan dini ritüellerin kaynaştığı hususundan bahsetmiştik. Atalar kültüründe atalara kurban sunma ayini, kime ait olduğu bilinmeyen lakin yüce bir makama ait olduğu söylenen bir cet mezarı ya da kutsal yer diye tabir edilen bölgelerde çoğunlukla uygulandığı görülmektedir.

Ataların bulunduğu her toprağı ve onlara ait mezarları kutsal bilen onlara kanlı ve kansız kurbanlar sunan kadim Türk milleti bu dinî-kültür ekinliğini günümüze değin ulaştırmaya çalışmıştır. Eski Türk dininin bir uzvu olan atalar kültürü daha sonra İslam dininin Türkler arasında kabulü ile velî kültürü adı altında yekvücut olmuştur. Kilimli ilçesi, Muslu beldesine ait Cumhuriyet Mahallesinin aile mezarlığı içerisinde kutsal bir şahsa ait olduğu söylenen mezar taşında “Bir Allah Dostu” yazan bu yapı ve özellikleri atalar kültüründen gelen bir kültürel zenginleşmenin kaynağı olduğunu sembolleştirmektedir. Burada bulunan mezarda kimin yattığına dair somut bir bilgi bulunmamaktadır. Çevre halkın atalardan duydukları bilgilere göre burada yatan kişinin koruyucu vasıflar üstlendiği ve halkın zorda kaldığı vakitlerde yanına gelerek dua edip, onun mezarı önünde kurban kestikten sonra ulu kişinin halkına yardımcı olduğu belirtilmektedir. Bu mezarın olduğu yerde halk su kıtlığı çektiği vakitlerde yağmur duasında bulunurlarmış. Orta Asya ve Sibirya'dan Anadolu yaylasına köy, kasaba, mahalle gibi yerleşim alanlarına kültür aracılığı ile aktarılan yağmur duası, inanç varlığını halen göçebe ve yerleşik Türk hayatında muhafaza etmektedir (Kalafat, 2012:541). Ataların huzuruna gelerek Allah'tan onun aracılığı ile yağmur isteme durumu Zonguldak ve çevre ilçelerinde yoğun bir şekilde görülmektedir. Genellikle tek bir mezar olarak bilinen bu yerler buldukları konumun ya en ücra bir köşesinde ya da dar, dik kayalıklar ve patika yollar üzerinde yer edinmiştir.

Merkez ilçesinin Sarımsak köyünde yer alan türbe “Türbeler Yanı” şeklinde halk diline kazanmıştır. Türbeler Yanı olarak belirtilen bu yer köyün orman bölgesinin iç kısmında ve yayan olarak üç, dört saatlik mesafeye sahip yerdedir. Bu yerde kurban kesilip dualar edilir ve bunun akabinde de atanın ulu mâneviyatının tesiri sonucunda yağmur yağdığına halk şahit olmuştur.

Yahma ve Üçköy arasında bulunan “Türbe Yanı” adlı kutsal bölgede ulu bir zatın yattığına inanılır. Eskiden fizikî yapısı ayakta olan zatın mezarı günümüz yaşamında yok olmaya mahkûm bırakılmıştır. Bu mezar da yukarıda anlatılanlarda olduğu gibi atalar kültürüne ışık tutmaktadır. Kime ait olduğu bilinmeyen mezarda yöre halkı kuraklık olduğu vakitlerde yağmur duasında bulunmaktadır. Ata kültürünün bir parçası olan ataları memnun etme, kurban sunma eylemine örnek olarak burada da halk kanlı kurban sunarak hem ataları sevindirmekte hem de yağmur duasının kabul olması için gerekli vazifeyi yerine getirdiği belirtilmektedir.

Aşağı Kayalıdere köyünün Agılı Mahallesi, Düzpelit köyü, Hasan Kahyalar köyü, Serintepe köyleri arasında bulunan yatırlarda da atalar kültürüne dair izler bulunmaktadır. Yöre halkı buralarda yatan kişileri ermiş olarak belirtir. Atalar kültürünün bir uzantısı olan bu kutsal yapılarda halk, diğer çevre ilçe ve köylerde olduğu gibi yağmur duası için ziyaret etmektedir. Kutsal mezarların yanında ulu olarak belirtilen gürgen, meşe, pelit ağaçların bulunması da mezarın bütünsel yapısına eşlik etmektedir. Halkın Allah’tan yağmur isterken bu ermiş ata gözüyle bakılan mezarlarda yatan şahısların da aracı olduğu bilincindedir. Onların manevî kutsiyetinden faydalanarak Allah’a ettikleri duanın kabul olacağından emin bir düşünce ile ata mezarlarını ziyaret etmektedir. Köylü dua ettikten sonra ataların ve Allah’ın sevgisini kazanıp dualarının karşılığı olarak da kurban keserek bu ritüeli tamamlama eğilimini gösterir.

Yöre üzerine yapılan “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri – Zonguldak/Ereğli Örneği” adlı yüksek lisans tezinde de Kızılcapınar köyündeki “Erenler Tepesi”, İskenderli köyündeki “Türbeyanı” olarak bilinen yerler de atalar kültürüne işaret etmektedir. Burada yatan zatların kim oldukları hakkında köy halkının bir bilgisi yoktur. Buralar maneviyatı güçlü, duaların kabul olduğu yerler olarak bilinmektedir. Ataların huzuruna gelerek sıkıntılarına çare aradıkları

akabinde kanlı ve kansız kurban sunma ritüellerinin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. “Bu yer köylü tarafından tel ile çevrilerek koruma altına alınmıştır. “Bu yerin içerisinde kime ait olduğu belli olmayan mezarlar mevcut olup mezarların içerisinde dallarına çaput bağlanmış bir ağaç vardır” (Akkaya, 2015:25). Burada görüldüğü üzere ağaca çaput bağlama geleneği, ata mezarında yapılan dua karşılığında kutsiyetini ata mezarından almış ağaca, kansız kurban sunma işleminin yapılarak geleneğin devam ettiğine işaret etmektedir. Akkaya'nın çalışmasında atalar kültürüne örnek teşkil edecek bir diğer yapı ise ata mezarında yapılan yağmur duası ve mezar çevresinde bulunan herhangi bir nesneye zarar verilmemesi durumu:

“Anlatıldığına göre yöre halkı burada yağmur duası yapmaktadır. Yapılan dua neticesinde yağmur yağdığı görülmüştür. Köylüler tarafından buraya kutsallık atfedilmiştir. Bu mevkiden ağaç kesen insanların zarar gördüğü anlatılır. Türbede yatırların olduğu anlatılır. Kim olduğu bilinmemektedir. Günümüzde de önemini korumaktadır” (Akkaya, 2015:29) şeklinde belirtilir.

Yukarı Konuç Türbesi, Ömerli, Aşağıdağ ve Bektaşlı köylerinin yağmur yağmadığı zamanlarda bir araya gelerek gittikleri kutsal bir yerdir. Yöre halkın anlattığına göre burada ulu bir zat yatmaktadır. Bu ulu zata gelindiğinde yapılan duaların geri çevrilmediği anlatılır. Atalardan gelen bir inanış olarak kabul edilip benimsenen mezarın kutsal bir kişiye ait oluşunun hafızalarda yer edinmesi atalar kültürüne kaynaklık ettiğini göstermektedir. Atalar kültürüne kaynaklık eden halk inanışın başka bir ritüeli ise mezara kanlı ve kansız kurban sunulmasını göstermektedir. Halkın yağmur yağmadığı vakitlerde dua edilirken mezar başında kurban kesip kan akıtması da ataların ruhlarını sevindirmeye ve saygı göstermeye karşılık gelmektedir.

Atalar kültüründe atanın bulunduğu bölge kutsal bir vatan olarak görülmektedir. Buraya ziyarete gelen insanlar sadece atanın maddî veya manevî varlığına saygı göstermez. Bunun dışında yurt kapsamı içerisinde yer alan atanın mezarının etrafındaki taş, suya, ağaca, toprağa da hürmet göstermektedir. Atalara saygının sebebi atanın miras olarak bıraktığı vatan, yurt, refah, düzen, hukuk oluşturabileceği gibi atanın sahip olduğu olağanüstü yetenekleri de bunu oluşturabilir. İnsanların atalardan korkmasının sebebinde ise kendilerine karşı saygıda kusur edilmesi, buldukları yapıya, mekâna karşı saygısızlık göstermesi ve bunun sonucunda da atalardan gelecek bir ceza ile karşı karşıya kalma

yatmaktadır (Peker, 2015:126). Ataların yattığına inanılan yerlerde davul çalmak, içki içmek, zina yapmak, küfür etmek, mezarına zarar vermek, bulunduğu yerdeki ağaçtan dal kesmek, meyve almak, taş almak ataya yapılan bir saygısızlık olduğundan ruhunu kızdıracığına inanılmaktadır. Yörede bununla ilgili birçok olayın anlatıldığı görülmektedir. Çardaş köyündeki “Türbe” adı verilen bölgede bulunan ulu ağaçların Futa köyünde yaşayan bir ailenin fertleri tarafından alınması sonucunda ailenin tümüne sirâyet eden bir felaket gelmiş olduğu söylenmektedir. Bu felaketin sonucunda aile kişilerinden bir kısmının aniden gelen hastalıklar sonucunda öldüğü anlatılmaktadır. Burada dikkat edilecek olan husus bu anıyı anlatan kişilerin ata mezarlarına inanarak oralardan alınacak herhangi bir maddî unsurun ataların ruhunu kızdıracak olmalarının farkındalığıdır.

Yeni Mahalle’de bulunan isimsiz türbede yatan ulu şahsın yanındaki dört yüz yıllık ulu meşe ağacından dal alıp yakmaya çalışanların bu dalın yanmadığına şahit olması, bunun yanında aynı ağaçtan dal keserek yakmaya çalışan bir köylünün büyük annesinin de gözlerinin kör olup, kısa bir süre sonra ölmesi, atalar kültüründe atalara yapılan saygısızlığın bir nişânesidir.

Yörede bulunan Kara Örük Türbesi de bu konuya örnek teşkil etmektedir. Ataların mezarlarına gelindiği vakit burada saygı gösterme ve adaplı bir şekilde bulunma önem arz etmektedir. Osman adlı çobanlık yapan bir vatandaş bu ata mezarına sıcak bir ayda geldiği vakit gölgeli kısımda uyuya kalmıştır. Bu ulu kişi bu vatandaşa görünerek: “Kalk ne yatıyorsun burada. Burası senin yerin değil. Bana ait burası.” diyerek mezarına gelen bu şahsı uyararak mezarında edepli olmasını belirtmektedir.

Köseler Türbesi’ndeki ulu meşeyi eskiden öğretmenlik yapan bir kişinin kesmesi sonucunda öğretmenin saçlarının ve sakallarının bir süre sonra dökülerek hastalığa yakalanması, aynı köyün Erenler Türbesi olarak bilinen başka bir kutsal bölgesinde bulunan ulu meşelerin köy halkından bazı kişiler tarafından kesilmesi sonucunda bu kişilerin de başlarına musibet gelerek birinin kör, diğerinin felç kalma durumuna gelmesi de ata mezarına yapılan saygısızlığa karşı verilen bir cezayı göstermektedir.

Zonguldak yöresinde bulunan türbe ve yatırların etrafında gelişen birtakım uygulamalar da atalar kültü ile ilişkilidir. Türbe ve yatırlara bez, çamaşır, tülbent, iplik bağlama, mum dikme, para gömme, taş yapıştırma, etrafında dönme, taşlara el, yüz sürme, toprağından yeme gibi örnekler bunların en çarpıcılarıdır.

4.2 Ağaç Kültü

Varlığın başlangıcında ve devamında hava, su, toprak kadar ağacın da önemli bir yeri bulunmaktadır. Ağaç insan hayatında sadece besin değerinin sağlandığı, ihtiyaç olarak kullanıldığı ya da yaşam kaynağı olarak düşünüldüğü bir varlık değildir. Ağaç insan zihninde kutsal bir varlık olarak da yer almaktadır. Ağacın kutsal bir yapı olarak düşünülmesi en eski insanlardan gelen tapınma kuramını da doğurmuştur. Ağaçların da insanlar gibi ruhlarının olduğuna inanılmaktadır. Dünyanın her yerinde yaşayan bir topluluğun kendine ait dinî-sosyal yaşamı ile bir ağaca saygı ve korku beslediği görülmektedir. Doğu Afrika'da Wanikalar her ağacın, özellikle de her hindistancevizi ağacının bir ruhu olduğunu düşünürler, bu ağacın yok edilmesini ana katili gözü ile bakmaktadırlar. Bir anne nasıl çocuğuna hayat ve yiyecek sağlıyorsa aynı durumu bu ağaç ile bağdaştırmaktadırlar (Frazer, 2004:61). Ağacın kutsal bir varlık olarak bakıldığını gösteren bir başka örnek de Sumatra'da bir ağaç kesilir kesilmez hemen yerine genç bir ağaç dikilir; aynı zamanda üzerine bir yemiş ve birkaç ufak para bırakılır. (Frazer, 2004:65). Günümüz yaşamında bu örneğin benzer türleri kesilen ağacın yerine hemen yenisinin dikilmesi, kutsal olarak görülen ziyaret yerlerinde bırakılan kansız kurban âdetlerini çağrıştırmaktadır.

Yeryüzünde en yaygın kültlerden biri olduğu söylenen ağaç kültünün dinler tarihi içerisinde insanlık geçmişinin en eski zamanlarından gelerek kendini göstermektedir. Yerin dibine dalan kökleri, arşa doğru dik bir biçimde yükselen gövdesi ve gökyüzüne adeta dağılır bir şekilde uzanan dalları ve yaprakları olduğu kadar mevsimden mevsime kendini yenilemesi ve daha nice kendine has özellikleri ile insan yaşamının ilkel dönemlerinden itibaren dinî anlayışlarına sahip olmasında yer edinmiş olduğu (Ocak, 2007:129) belirtilmektedir. Türk inanç sistemi içerisinde, üç âlem arasında köprü görevi gören dünya düzeninin teminatı olan ve her birinin kendine has bir anlamı bulunduğu hayat ağacı ile ifade edildiği görülmektedir. İnanç çerçevesinde kutsal bir yapı olarak atfedilen ağaca

ve ona karşı gösterilen hürmete oldukça dikkat edilir. Kutsal olarak nitelenen bu ağaçların arasında da “kayın, çam, kavak ağacı, ardıç, çınar, sedir, servi-selvi, meşe, dut, söğüt ve elma” türlerinin belirtildiği (Ergun, 2004:195-244) görülür. Doğal olarak bakıldığında bir takım kendine has özellikleri bulunan mevsimlerde yapraklarını dökmeyen, dış yapısı ile ayırt edilebilen, meydana geldiği yerin uzak ve ıssız olması, büyük, geniş, yaşlı ya da meyveleriyle şifa dağıtan dikkat çeken ağaçlardır (Bayat, 2007:178).

Her ne kadar yukarıda verildiği gibi meyve veren dut, elma gibi ağaçların da kutsal sayılmasının aksine bazı kaynaklarda her ağacın ya da aynı ağacın farklı bölgelerde bulunması kült kapsamına girmediği hatta kutsal olarak görülenlerin meyvesiz olan, çam, kayın, çınar, kavak türündeki ağaçların kabul görüldüğü söylenmektedir (Ocak, 2007:129).

Türk milletinin büyük bir kısmı İslam dinine tabi olmasına rağmen eski Türk dini ve buna bağlı inanışlar, İslam dini içerisinde kültürel ve dini etkileşim ile harmanlanarak Anadolu deryasında bulunan kült kapsamı altındaki kutsî varlıklar etrafında halen yaşatılmaktadır. Türk kültür ve inanışında kutsalın tezâhür ettiği ve Türk milletinin yüce, ulu gibi sıfatlarla anıp saydığı ağaç, en eski devirlerden günümüze uzanan Türk topluluğunun hayatında yer aldığı en yaygın inanışlarından birini oluşturmaktadır.

Türk topluluğunun her dönemde meydana getirdiği eşsiz eserlerin içeriğinde ağaç kültürüne örnek gösterilebilecek birçok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaklar içerisinde Türk milletinin ağaca gösterdiği saygı ve sevgi onun kutsî varlığına olan inancının tam olmasından gelmektedir. Ülkütaşır, insanın hayal dünyasında konuşan, koruyucu, şeytan, evlenme, doğum, ölüm, Tanrı ağaçlarını zihninde canlandığı gibi tarihî ve etnik kökeni de bu kült ile alakalı efsaneye bağlamak istediğini yani ağacın geleneksel dini inanç ve edebiyatında büyük bir yer edindiğini nitelemektedir (Ülkütaşır, 1938:245). Manas Destanında kısır kadınlara çocuk veren “ardıslı mezar” (ardıç ağacı) dan bahsedilmektedir (İnan, 1991:258). Dede Korkut’da, Salur Kazanın Evinin Yağmalandığı Boy, bölümünde Uruz’un ağaç ile soylaması ağaç kültürüne örnek gösterilecek önemli bir kaynaktır.

“Ağaç ağaç dir isem sana erilenme ağaç
Mekke ile Medinenün kapısı ağaç
Mûsa Kelîmün ‘asası ağaç
Böyük böyük sularun köprüsi ağaç
Kara kara denizlerün gimisi ağaç
Şâh-ı merdan ‘Alinün Döldülinün eyeri ağaç
Zülfikarun kını-y-ile kabzası ağaç
Şah Hasan-ile Hüseyinün bişigi ağaç
Eger erdür eger ‘avratdur korhusı ağaç
Başun ala bakar olsam başsuz ağaç
Dibün ala bakar olsam dipsüz ağaç
Meni sana asarlar götürmegil ağaç
Götüreçek olur-isen yigitligüm seni tutsun ağaç
Bizüm ilde gerek idün ağaç
Kara hindu kullaruma buyura-y-idüm
Senir para para toğrayalar-idi ağaç” (Ergin, 2011:108-109).

Ağaç kültü ile ilgili dikkat çeken bir başka husus ise Orta Asya sahasından Anadolu’ya kadar bu kültün olduğu her yerde evliya-ağaç ilişkisine rastlanılmasıdır. Evliya-ağaç arasındaki bu ilişki Ahmet Yaşar Ocak’ın çalışmasında şu şekilde açıklanmaktadır:

“Bazı ağaçların sırf bir türbe yanında bulunmaları sebebiyle zamanla halk arasında kudsîyet kazandıkları ve böylece kült konusu oldukları düşünebilir. Bu durumda ağaç yanındaki türbeye geçebilir. Ağacın yanındaki mezar, zaten eskiden beri takdis olunan ağaç sebebiyle kudsîyet kazanarak zamanla bir türbe hüviyetine girebilir. Oysa başlangıçta alelâde bir mezardır ve ağacın kudsîyetinden faydalanılmak düşüncesiyle oraya yapılmıştır. Son olarak da bazı ağaçların, yanlarında hiçbir türbe olmadığı halde bir evliya gibi adlandırılmasına bakılırsa, ya orada eskiden mevcut bir gerçek türbenin bulunduğu ya da daha büyük bir ihtimalle takdis edilen ağaçtaki ruhu evliya olarak şahıslandırılır” (Ocak, 2002:138-139).

Türk milletinde ağaç her daim saygı gösterilen kutsal bir yapı olarak toplumun inanç dünyasında yer edinmiştir. Hem Eski Türk dininde hem de İslamiyet’te ağaca verilen önem Türklerin ağaç üzerine olan manevî duygusunu bu vakte kadar ilk günkü gibi koruyup getirmiştir.

Zonguldak yöresinde türbe yatır ve ziyaret yerleri üzerine yaptığımız araştırmada ağaç kültü ile bağlantılı olarak karşımıza çıkan özelliklerden ilki ağaçların kutsal olarak kabul edilmesidir. Kutsal olarak kabul edilen ağaçların dallarına veya etrafına bezler asarak kutsala karşı adak adama işlemleri yapılmaktadır. Ermiş, eren, velî veya evliya olarak Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan mezarların başındaki ağaçlara eski Türk inançlarının dönemlerinden kalan bez bağlama ritüeli sıklıkla görülmektedir. Şamanlık dönemlerinden kalma soy ağacı, ataların ve büyük şamanların mezarları Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi ile birlikte evliya kabirlerine dönüştürülmüştür (Bayat, 2007:183). Merkez ilçenin Yenimahalle'sinde bulunan türbenin bitişiğindeki dört yüzyıllık meşe ağacına çevre halkından çocuğu olmayan kişiler gelerek burada dua edip kansız kurban kültürü içerisinde yer edinen bez bağlama işlevini gerçekleştirdikleri anlatılmaktadır. Gökçeşey ilçesinin Gaziler köyündeki "Satı türbesinde mezarın yanında bulunan ağaca bezler bağlanır, adak adanır çocuğu olmayan kadınlar için ulu ağaç ve türbeden çocuk istenilir.

Mezarlara ve ağaçlara nezir olarak bez bağlama inancının en ilkel Şamanizm geleneklerinden biri olduğu belirtilir. Tüm Müslümanların halk tabakası içerisinde de bunun dinî bir vazife gibi düşüncenin oluştuğu görülmektedir. Şamanizm inancının geleneğinde dağ, ağaç, orman, su ruhlarına özellikle "yer-su" dedikleri Tanrıya adak adama yani nezir uygulanır. Bunun temelinde "yer-su" ruhlarının koruyucu, merhametli oldukları ve onları sevindirmek için kansız kurban sunma ritüelinin uygulanması yer almaktadır (İnan, 1952:25). Beycuma beldesinin Keller köyünde yer alan "Erenler Türbesine" yaklaşık yedi yüz metre mesafe uzaklıktaki Kuyubaşı adı verilen bölgede etrafında gül biten bir kiren ağacı yöre halkı nezdinde kutsal kabul edilir. İnsanlar sıkıntılı oldukları durumlarından kurtulmak ya da gerçekleşmesini istedikleri şeyler için bu türbeye gelerek niyetlerine karşılık renkli bezler bağlamaktadırlar. Köy halkının bu ritüeli sergilemeleri eski Türk inanç geleneklerinin Müslüman Türk toplulukları arasında canlı bir şekilde sürdürüldüğünü göstermektedir. Yine bu beldenin Karapınar köyünün Taşağlı Mahallesinde bulunan "Taş Ağıl Türbesi" içerisindeki beş yüz yaşında olduğu söylenen meşe ağacının dibinde hasta çocuklar yıkanır. Daha sonra ağzı dualı hocalar tarafından bu çocuklara muska yazılarak ulu meşenin dibinden toprak alıp

yıkadıkları su ile onlara yazılan muskalar, ulu meşenin dibine gömülür. Bu âdetin izleri de bizleri eski Türk inancı içerisinde ağacın kutsal bir ruha sahip olduğu ve onun etrafında yapılan ayinin ya da ondan alınacak herhangi bir parçanın şifa getireceği düşüncesine ulaştırmaktadır.

Canlı varlıklar olarak düşünülen ağaçların yağmur yağdırma, güneş açtırma, sürüleri ve sığırları çoğaltma, kadınları kolayca doğurtma gücüne sahip olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda bu durum insan biçimindeki varlıklar, ağaçtanrılar gibi yapılarda olduğu da düşünülmektedir. Kamboçya'da her köyün ya da her eyaletin bir ruhun meskeni olan ağacı olduğu ve yağmur yağmadığı zamanlarda halkın buna kurban sunduğu söylenir (Frazer, 2004:68). Bu durumun Anadolu'da örneklerine sıklıkla rastlanılmaktadır. Ağacın çevresinde bulunan yatırların ve mezarların sahiplerinin manevî gücünün etrafındaki varlıklara da tesir ettiği özellikle belirtilmektedir. Çevresinde bulunan ağaç, taş, toprak, kaya vb. varlıkların da koruyucu ruha sahip olduğu bilinmektedir.

Yukarı Konuç Türbesindeki kutsal ağaca köy halkı genellikle yağmur duası, evlenme, hastalıktan kurtulma, bereket ve çocuk dileme niyetleri ile gelip, burada dua ettikten sonra mübarek saydıkları ağaca bez bağlarlar. Bu inanç eski Türk geleneğinde kansız kurban törenini yansıtmaktadır.

Kıran köyündeki Dede Türbesinde kime ait olduğu bilinmeyen mezarın içerisinde bulunan ağaca köy halkı evlenme ve çocuk için dilek dileyip dua ederek buradaki ağaca bez bağlayıp adak adamaktadırlar.

Ortacı köyündeki Dede Türbesinde bulunan yaklaşık bir buçuk metre genişliğindeki ceviz ağacı eskiden insanlar için bir şifa kaynağı olarak kullanıldığı söylenir. Kutsalın tezâhür ettiği bu ceviz ağacında nefes darlığı çeken çocuklar veya yetişkinler cevizin sağından ve solundan dualar eşliğinde yedi kere döndürülüp ulu ceviz ağacının toprağından toprak alarak yıkanır. Bunun sonucunda da çocuklar ve yetişkinler sağlığına kavuşur. Buraya şifaya gelen insanlar bu ulu mübarek ceviz ağacından umduklarını alınca kutsal varlığa şükran babında bezler bağladıkları belirtilmektedir.

Beyler Efendi Türbesinin etrafındaki meşe ağaçlarının dallarına kulağı ağrıyan çocukların tedavisi ve genç kızların evlenmesine karşılık olarak kansız

kurban niteliğinde renkli çaputlar bağlanmaktadır. Bu meşe ağacının genç kızlar ve hasta çocuklar için kutsal bir ruha sahip olduğu inancı yatmaktadır.

Abaza Türbesinde kutsal sayılan ağaca sara hastalığı olan insanların halk dilinde çul dedikleri bezler bağlayarak şifa diledikleri anlatılır.

Muratlar Türbesi adı verilen yer evlenemeyen gençlerin niyet edip kısmet açmak için uğradıkları bir ziyaret yeridir. Burada bulunan meşe ağaçlarına kırmızı renkli kurdelelerin asıldığı görülmektedir. Burası günümüzde halen sıkça ziyaret edilen bir uğrak yeridir. Evlenmek isteyen kişilerin bu mübarek saydıkları mezarda dua edip ulu ağaca kırmızı bez bağladıkları görülmektedir.

Demirci Dede Türbesinde bulunan gürgen ağacı kutsal olarak kabul görmektedir. Hasta olan çocuklar bu türbeye getirilerek türbede çocuklara dua ettikten sonra çocukların üzerindeki kıyafetlerden ulu gürgen ağacına asılır. Buradaki amaç çocuğun üzerindeki kötü ruhun, hastalığın ulu ağaç tarafından uzaklaştırılma inancının olduğudur.

Gök Tanrı inancının önemli inanç unsurlarından birini oluşturan ağaç kültürünün yapısında kutsal olarak kabul gören ağaçların bazı vasıflara sahip olduğu görülmektedir. Bu vasıflardan biri de ağacın kutsal olarak görülebilmesi için olduğu mekânda yalnız olarak bulunması gerekmektedir. Çünkü Türk inanç düşüncesine göre Tanrı tektir, eşi ve benzeri yoktur. Tanrıyı sembolize eden ağaç da bu görüntüye uygun olmalıdır (Ergun, 2000:23). Ahmetbeyoğlu Mahallesi köy meydanında yaklaşık beş yüz yaşında olduğu rivayet edilen bir kavlan ağacı bulunmaktadır. Bu ulu ağacın önünde eskiden köy halkı yağmur duasında bulunduğu söylenir. Yağmur duası dışında başı ağrıyan hastalarda buraya gelerek burada ağacın dibinde namaz kılıp dua ettikten sonra hastalığının iyileştiği söylenmektedir. Yöredeki insanların niyet için ağacın dibinden aldığı toprak adına ağaca karşılık minnet olarak bozuk para bırakılmaktadır. Bu uygulama halkın kutsal varlığa verdiği nezir olarak sayılmaktadır.

Şeyhoğlu köyünün meydanında beş yüz yaşında olduğu söyleyen kuru ağacı, yöre halkı mukaddes bir ağaç olarak görmektedir. Bu ağaç kuru, içi yarık şekilde tek başına bulunmaktadır. Bu ağacın tek ve kuru bir halde bulunması eski Türk geleneğinde ulu ağaç olarak nitelendirilmesine bir örnektir. Bu ağaç eskiden

birileri tarafından alınmış, başka bir yere götürülmeye çalışılmış. Fakat ağaç tekrardan olduğu yere geri gelmiştir. Bu ağacın tekrardan geri yerine gelmesi ağacın kutsal olduğuna işaret etmektedir. Bu ağacın dışında köyün türbe denilen yerinde yani kutsal mezarın yanında da şu an varlığı bulunmayan mübarek bir kiren ağacı olduğu söylenmektedir. Bu kiren ağacını köy halkı kutsal olarak görmüştür. Bu ağaca köy halkı dilek dilemek, kısmet açmak gibi amaçlarla geldikleri ve hasta olan çocukların kıyafetlerinden ağaç dallarına asarak şifa bekledikleri belirtilir. Köy halkının özellikle bu kiren ağacına insanların bez ya da elbise bağlamalarının ağacın kutsal ve ulu bir varlık olduğunu düşünmelerinden kaynaklanmaktadır.

Yeşilköy Merkez Mahallesiinde yaşı bilinmeyen köklü bir meşe ağacı bulunmaktadır. Eskiden insanlar bu ağaca gelerek dilek dilemek, kısmet açmak için bez bağladıkları söylenir. Ayrıca gelişmemiş, hasta olan çocuklar, bu ulu meşe ağacına getirilerek ağacın dibinden aldıkları toprakla yıkanıp şifa umulmaktadır. Ağacın kutsal olması sadece kendisi ile kalmamış, köklerinin uzandığı toprağa da sirâyet ettiği belirtilmektedir.

Hızır Bey Türbesinin çevresindeki ulu ağaç, derman arayan insanlar için bir şifa kaynağı konumundadır. Doğum yapamayan, düşük yapan ya da çocuğu olmayan kadınlar buraya gelerek türbenin etrafında üç defa dönerler ve ulu ağaca bez bağlarlar. Daha sonra ulu ağacın dibinden bir parça toprak alarak bu toprağı yuttukları belirtilir. Ulu ağacın toprağından toprak almaları karşılığında halkın ona bez bağlayarak bir kansız kurban sundukları görülmektedir.

Çolakpehlivan köyünün kutsal yeri olarak bilinen Ermiş Türbesindeki pür ağacına başı ağrıyan, dişi ağrıyan insanlar gelerek burada dua edip duanın sonunda da bu kutsal varlıktan şifa bulma niyetine halk diliyle kırmızı renkli palalar yani bezler bağlandığı söylenmektedir.

Gümüşpınar Mahallesiinde türbe adı verilen yere eskiden gelincik hastalığına yakalanan insanlar gelerek türbe ve ulu ağaçlar etrafında yedi defa dönerler ve hastalıklarından kurtulmalarına karşılık ağaçlara bez bağlarlar. Çomaklar köyündeki “Evliya Mezarlığı” çocuğu olmayan kadınların uğradığı ve kutsal olarak gördükleri meşe ağacına bez adadıkları bir yerdir.

Bunun dışında hem türbede yatana hem de ağacın kutsiyetine de inanılarak türbe ve ağaç arasında kanlı kurban ritüelinin yapıldığı da söylenmektedir. Satı Türbesinde koyun, tavuk ya da büyükbaş hayvanlardan biri çocuk dilemeye gelen insanlar tarafından adanarak mezarın başında kesilirmiş. Burada kurban edilen hayvanın eti orada muhtaç olan kimselere dağıtılır. Yine Gökçebey ilçesinin Örmeci köyünde yer alan “Kara Örük Türbesi”nde bulunan üç asırlık meşe ağacı önünde yağmur duası yapıp burada kurban keserek yağmura karşılık bir nezir verildiği ifade edilmektedir.

Sivilce Erenler Tepesinde yer alan etrafi taşlarla çevrili ulu ağacın etrafında insanlar yedi defa dönerek duada bulunurlar. Dua ayinin sonunda ağacın kutsiyetinin varlığına karşılık kurban kestikleri belirtilir.

Ağaç kültü, atalar kültü ile birlikte kaynaşmış bir kültürdür. Bu kültürün kaynağında eski Türk kavminin yaratılış efsanelerinde ataların ağaçtan meydana gelmiş olma inancı yer almaktadır. Buna istinaden ağaç kültü kapsamında ağacı atalar kültü içinde temsil eden kutsal bir varlık sayarak ona karşı gösterilen saygı ve tapınmayı ifade etmektedir (Korkmaz, 2003:100). Ağaç kültü içerisinde ağacın kutsal bir yapıda bulunduğunu belirtmiştik. Kutsal yapıda yer alması, ağaçtan herhangi bir dal koparmamak, kopan ya da koparılan bir dal parçasını yakmaya çalışmamak gövdesine zarar vermemek yahut meyvesine dokunmamak ağaca karşı gösterilen bir saygı çerçevesini göstermektedir. Eğer ki bu ağaçlardan herhangi bir dal koparıp yakacak ya da bu ağacı kesecek kişiler olursa bunlar ağacın manevî bir güç tarafından korunduğuna inanılarak aynı güç tarafından cezalandırılacağı da ifade edilmektedir. Zonguldak'ta ağaç kültürünün görüldüğü türbe, yatır ve ziyaret yerlerinde gösterilen saygısızlığın akabinde manevî güç tarafından ceza verildiği belirtilmektedir.

Yemnimahalle'deki türbe içerisinde yer alan meşe ağacından dal alıp yakan kişinin büyük annesinin gözleri kör olup kısa sürede öldüğü ifade edilir. Kozlu ilçesinin Futa köyünde bulunan türbenin içerisinde yer alan çüğüdürük ağacının kesilerek bölgedeki mezarların yok olması ile köy halkının o yerdeki bereketli toprağın artık verimsizleşerek cezalandırıldığı da söylenir. Kutsal varlığın zarar görmesi sonucunda cezalandırma işlevinin bölgedeki en önemli örneği Çardaş köyünde bulunan türbeden alınan ulu ağaçlardır. Futa köyünden bir aile buradaki

ulu ağaçları alarak yaptıkları evin çatısında kullanmaları sonucu evlerinde ahaliyi rahatsız eden olaylardan, bir ailenin bir gecede amansız bir hastalığa kapılarak ölümle sonuçlanmasına kadar giden bir cezayı göstermektedir. Kutsal yapının olduğu bu ağaçlara verilen zarar, zarar veren kişinin akıbetine olumsuz olarak geri dönmektedir.

Cumhuriyet Mahallesindeki “Bir Allah Dostu” diye bilinen türbesine ait ağaçlardan kesen çocukların başlarına taş yağdığı anlatılır.

Gökçebey ilçesinin Bakiler köyünde bulunan Köseler Türbesindeki ulu meşeyi kesenlerin saçlarının ve sakalların beyazlayıp dökülmesi ile hastalığa yakalanmaları, yine aynı köydeki Erenler Türbesinde yer alan ulu meşeleri kesen kişilerin kör veya felç hastalıklarına tutuldukları belirtilir.

Aşağı İhsaniye köyündeki Kız Mezarında bulunan asırlık ulu meşelere zarar verilmesi eskisi kadar yağın yağmurun artık yağmaması, ilçenin Torlaklar adlı köyünde bulunan Veli Baba Türbesi içerisindeki bahçede yetişen yemişlerden satmak ve dışarıya götürmek için alan bir köylünün sürekli kutsal varlığın manevî gücü tarafından rahatsız edildikleri söylenir.

Hasan Dede Türbesindeki asırlık meşe ağacının kesilmesi köy halkının kuraklık veya başka bir sıkıntılarla karşılaşması, kutsal yapılara verilen zarar sonucunda zarar veren kişiye ya da topluluğun kendisine, yaşadığı yere verilen cezaları göstermektedir. Kutsal yapının bulunduğu çevrede yaşayan halk atalarından gördükleri duydukları yahut bizzat şahit oldukları bu gibi olaylar karşısında bilinçlenerek gelecek kuşaklara bu kültürel-dinî yapı içerisinde yer edinen manevî değerleri anlatıp onlarda bir kutsî varlık bilinçlendirmesini oluşturmaktadır. Bu aynı zamanda kutsalın cezalandırmasına karşı alınan bir tedbir olarak da söylenebilir.

Bu kutsal ağaçlar, sıradan tohumlardan rastgele meydana gelmedikleri, onların her birinin kendine has bir oluş hikâyeleri olduğu düşünülür (Peker, 2015:177). Futa köyündeki çüğüdürük ağacının ve Veli Baba türbesinde bulunan bazı ağaçların burada yatan manevî şahıslar tarafından dikildiği de rivayet edilmektedir. Ereğli ilçesinin sahil mevkiinde bulunan Karadeniz Ereğli Fetih Çınarları, Fatih Sultan Mehmet Han'ın fermanı ile İstanbul'un fethinden sonra

dikilir. Sekiz çınar ağacından oluşan bu yer halk tarafından ulu ağaçlar olarak anılıp devlet erkânının, sanatçıların, ilim adamlarının ve çevre halkın ziyaret edip ata yadigârı olarak kutsal saydığı uğrak yerini oluşturmaktadır. 1960'lı yıllarda önemli kişilerin ve halkın bir araya gelerek toplandıkları bir yer konumundadır (Karadeniz Ereğli Belediyesi, 2019). Diğer köyler ve mahallerde bulunan türbe ve yatırların etraflarındaki ağaçların da burada yatan zatlar tarafından dikildiği rivayet edilmektedir. Her ne kadar bu konu hakkında çevre halkı arasında soruşturma yapsak da bunun kişisel görüşlerle rivayetten öteye gidilemeyeceği belirtilmektedir.

4.3 Dağ Kültü

Üç âlem arasında irtibat görevi gören dağlar, birçok dinin içerisinde kutsal mekânlar olarak dile getirilmektedir. Dağlar; heybetli, dik, göğe uzanan yapısı ile ilkel insanlardan günümüz yaşamına değin insanoğlunun hayatında cezbedici, sığımlan, lakin bir o kadar da ürkütücü, çekinilen özellikleri ile bilinen yüce varlıklardır. İnsan hayatının inanç tarihi içinde eski ilkel dinlerden başlayarak Sümer, Sami, Mısır, Babil, Yunan, Moğol, Çin gibi toplumların yaşamlarına bakıldığında da dağlar kutsal olarak görülüp Tanrının, devlerin, ruhların yaşadığı kutsal mekânlar olduğu kabul edilir (Tanyu, 1973:5-8).

Dağlar sadece kendinde var olduğuna inanılan güçlü ruhtan dolayı mukaddes sayılmamış, yer altı ve yer üstü varlıkları birleştiren mitolojik bir varlık olarak da algılanmıştır (Kaya, 2001:203). Kozmogonik anlatılarda Yeryüzünde yaratılan ilk varlıklar olarak kabul edilen dağlar dünyanın kozmik merkezi olarak kabul edilmiştir. Göktürk ve Uygur döneminde dağları ve ormanları bir arada barından Ötüken, eski Türk milletinin kutsal merkezi olarak görülmüştür. Merkez olarak kutsal bir vazifeye sahip olduğu için Ötüken'de olan her şey kutsanmış (Bayat, 2006:48) olarak belirtilir.

Şamanların dualarında Şamanistler dağ ruhlarının olduğunu düşünerek doğrudan doğruya ibadet eden, canlı ve her şeyi duyan kutsal bir varlık olarak görmektedirler. İnan bu durumu “Moğolların Gizli Tarihi” ne bakıldığında anlaşıldığını söylemektedir. Cengiz Han daha gençken bir saldırı sırasında Burhan Haldun dağına sığınarak düşmanlardan kurtuluşunu şu sözleri ile:

“Burhan Haldun tepesine çıktım. Haldun Burhan’ın yardımıyla, bir kırlangıcın hayatı gibi hayatım kurtuldu... Burhan Haldun’a her sabah tapınmalıyım, bunu neslim ve neslimin nesli böyle bilsin.” (İnan, 1986:51-52). Daha sonra Temuçin (Cengiz Han) bu sözlerle kuşağını boynuna külâhını koluna asarak güneşe karşı dönüp eliyle göğsüne vurarak güneşe karşı dokuz defa diz çöküp tövbe istiğfar ettiğini görebiliriz (İnan, 1986:52).

İlahî dinler içerisinde kutsal kitaplara bakıldığında da dağların önem arz ettiği görülmektedir. Yahudilikte Hz. Musa’nın Allah ile görüştüğü Sina Dağı, Hristiyanlıkta Hz. İsa’nın vaaz verip gecelediği ve aynı yerde çarmıha gerildiği Zeytin Dağı kutsal olarak görülmektedir (Tanyu, 1973:9-15).

İslamiyet’te dağın kutsal olarak kabul edildiği ifade edilmektedir. Fakat Yahudilikte Musa’nın Sina Dağında Allah ile bulunduğu gibi bir durum söz konusu değildir. İslam’da Allah bir mekândan ayrıdır. O kendiliğinden var olmuştur. Bu yüzden bir mekâna karargâh olarak ihtiyacı olmadığı (Tanyu, 1973:15) belirtilmektedir. Kur’an- Kerim’e bakıldığında dinî bakımdan önemli görülen dağların adı geçtiği ayetler bulunmaktadır. Hz. Muhammed’e ilk vahyin geldiği Nur Dağı’nın adı geçmese de Müslümanlar tarafından Cebel-i Nur olarak bilinmektedir. Bu dağ ilk vahyin geldiği ve peygamberimizin bu dağda bulunan Hira Mağarasında bazı gecelerde Allah’a ibadet etmesinden dolayı kutsal olarak görülmektedir. Kur’an’da Alak Suresi ilk beş ayet ilk inen ayetler olarak bilinmektedir. Cebel-i Nur Dağında inen bu ayetler de: “Oku ismiyle O Rabbinin ki yarattı; insanı, bir “alak”tan /rahmin duvarına yapışmış bir embriyondan yarattı. Oku! O, cömertliğine sınırı olmayan Rabbidir. Kalem ile öğreten de... O insana bilmediği şeyleri öğretti (Yazır, 2006:653) ifadeleri yer alır. Nuh Tufanını anlatan ayette Nuh’un gemisinin Cudi Dağına oturması ve kâfirlerin sular altında kalmasını: “...Bir de: Ey yer! Yut suyunu ve ey gök! Açıl!” diye seslenildi; su çekildi, iş bitirildi ve gemi, Cudî üzerinde durdu. O zalim topluma “Defolun!” denilmişti (Yazır, 2006:256) şeklinde belirtilir. Nuh Tufanının gerçekleştiği söylenen Cudi Dağı’nın bulunduğu yer bugün halen kutsal görülüp saygı gösterilmektedir. Müslümanların hac görevlerini yerine getirdikleri yerlerden biri olan Arafat Dağı bugün dünyanın her bir köşesinde yaşayan Müslüman milletler

tarafından kutsal olarak bilinip anılmakta ve Hac sırasında dualar eşliğinde ziyaret edilmektedir. Yazır, Kur'an'dan bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“(Hacda) Rabbinizin lütfundan kazanç elde etmeye çalışmanız size günah değildir. Arafat'tan seller gibi akıp indiğiniz zaman da, Meş'ar-ı Haram'da /Müzdelife yanında Allah'ı zikredin... Sonra, insanların seller gibi akıp geldiği yerden siz de akıp gelin ve Allah'ın bağışlamasını isteyin” (Yazır, 2006:69) şeklinde belirtilmektedir.

Şamanizm inancından gelen yer-su inancı içerisinde, insanoğlunu heybeti ile şaşırtan dağlar, yüksek mevkileri ile baş döndüren tepeler, göçebeler için nimet kaynağı olan otların “izi” yani ilâhlarla dolu olduğu söylenmektedir. Bunların yaşadığı yerlere gelerek burada dualar edilir, kurbanlar sunulur (İnan, 1998:394). Türkler İslamiyet'e geçtikten sonra izi denilen ilahların bulunduğu dağ, tepe, su, çayır gibi yerlerdeki yerini dede, baba, ata mezarları yer almıştır. Bu manevî güce, keramete sahip olan kişiler de Gök-Tanrı ilişkisine bağlı olan yüksek yerlerde bulunmanın Tanrı'ya yakın olma düşüncesinden kaynaklandığı gösterilmektedir. Zonguldak'ta dağ, tepe gibi yüksek yerlerin kutsiyet göstermesi dede, baba, velî, eren, evliya mezarlarının orada bulunmasından kaynaklanmaktadır. Fakat buraların olduğu birçok yerde günümüz itibari ile mezar yerleri yok olsa da halkın buraları yine de kutsal görüp koruyucu ruhların yaşadığına inanarak dua etmesi, Şamanizm inancının parçası izileri akla getirmektedir.

Alaplı İlçesine bağlı Fındıklı köyünün en yüksek tepesinde bulunan Dede Türbesi adlı yer dağ kütünün oluşumuna bir örnek teşkil etmektedir. Oldukça yüksek bir mevki olan bu kutsal yerde şu an bir mezar bulunmamaktadır. Burada yatanlara eskiden beri dede denilmiştir. Lakin burada yatanların kim olduğuna dair bir bilgi yoktur. Buraya gelen insanlar yağmur duasında bulunur, şükran olarak kurban keserler.

İnsanlar dağların en yüksek tepelerine tırmanıp dua etmesi tanrıya daha yakın olma ve duaların kabul edileceği inancından gelmektedir. Bu yüksek mevkilerde dua edildiği vakit, tanrının duaları daha iyi işiteceğine inanılmaktadır (Roux, 1994:124). Türklerde dağ kültürü, Gök Tanrı kültürü ile ilişkilendirilmiş, yeryüzünde ıduk olarak adlandırılan bu mekânlar tanrıya daha yakın olarak belirtilmiştir (Kalafat, 2010:138). Keller köyündeki Erenler Türbesinin olduğu yer köyden yaklaşık bir kilometre uzaklıkta oldukça yüksek bir tepede bulunmaktadır.

Burada yatan zatların da kim oldukları belli değildir. Buralarda yatan kişilere erenler adını veren köylüler bu kişileri ve yattıkları dağı kutsal mekân olarak benimsemiştir. Yöre halkı yağmur yağmadığı vakit buraya gelerek kurban kesip, dua eder. Burada yatan ruhları sevindirerek, Allah'tan yağmur diler. Mezarların günümüzde yapısını kaybetmesi burada yaşayan kutsal inancın varlığına zarar vermemiştir. Halk buranın kutsallığına hâlâ inanarak buraya saygı gösterir ve burada dua eder. Hıdırellez şenlikleri de bu tepeye yakın olan yerde yapılmaktadır. Çünkü buranın kutsal ve değerli olduğu halkın nazarında atalardan gelen bir inanç silsilesidir. Bu mezarların burada bulunması ve bu gibi yüksek yerlerde gerçekleştirilen duaların Allah tarafından kabul edileceği inancı halk içerisinde canlılığını korumaktadır. Buranın hâlâ kutsallığından bir şey kaybetmediğinin göstergesi olarak biz de buraya araştırmaya geldiğimiz vakit havanın güneşli olmasına rağmen dua edip çekim yaptıktan sonra şiddetli bir yağmur yağışına yakalandığımızdır.

Eski Türk inanç düşüncesinde yer-su ruhlarının en önemli mümessili olarak görülen dağlar, Şamanist Türklerde Gök Tanrı kültü ile ilgili bir kült olduğu şeklindedir (İnan, 1976:31). Türklerde önemli bir yer edinen dağ, her boya göre değişmektedir. Her boyun kendine has ıduk denilen mukaddes dağı olmuştur (İnan, 1976:32). Bu durum Türkler Müslüman olduktan sonra ve yerleştikleri bölgede de devam etmiştir. Nitekim Anadolu'nun hemen her ülcrasında olduğu gibi Zonguldak yöresinde tespit ettiğimiz her ilçenin belli başlı yerleşkelerinde halkın kutsal benimsediğı dağlar yer almaktadır. Bu dağların yöre halkı tarafından kutsal sayılması buralarda yatan evliyaların mezarlarının olmasından ileri gelmektedir. Buralarda yapılan ayinler, kesilen kurbanlar, kansız kurban niteliğinde sunulan adaklar, türbe ve yatırların etrafında gerçekleştirilmektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında da buralarda yatan kişilerin belli olmadığı ve oluştuğı yerin adını alarak yahut velî, evliya, eren, baba, dede gibi genel sıfatlarla bilinmeyen kimliğe büründükleri görülmektedir (Ocak, 2002:120). Torlaklar köyünün zirvesinde bulunan Veli Baba adı verilen türbe hakkında net bir bilgi yoktur. İsmi ise burada yatan zatın keramet sahibi olmasından aldığı söylenmektedir. Ayrıci eski Türk inancından gelme mezar başında kanlı ve kansız kurban sunma ritüelinin yapıldığı belirtilmektedir. Aşağı İhsaniye köyünün en yüksek bölgesindeki Kız Mezarı olarak adlandırılan yer de eskiden varlığı

bilinmeyen fakat halka görüldüğü söylenen bir ermiş kızın yaşadığı ve burada öldükten sonra türbesine gelen insanlara şifa dağıtması ile bilinir. Günümüzde fizikî yapısını kaybeden bu türbenin olduğu dağ halen kutsal bilinip Kız Mezarı olarak anılmaktadır.

Bu yüksek tepe ve dağ olarak adlandırılan yerlerin dışında Türbe Tepe (Esentepe köyü), Mercimek Dede, Erenler Türbesi (Özyurt köyü), Bozlak Türbesi, Geriş Türbesi, Sivilce Erenler Tepe Türbesi, Çalça Türbesi, Türbe Tepe (Akkaya köyü), Hasan Dede, Top Dede, Şehitler Türbesi Tepesi, Kara Örük Türbesi, Radar Tepe Türbesi, Dağüstü Türbesi, Muratlar Türbesi, Taş Ağıl Türbesi olarak bilinen kutsal yerler ismini oluştuğu yerin adından ya da genel bir ifade ile Orta Asya Türk geleneğinden gelen ata kavramının Anadolu'da baba, dede, eren olarak yerleşen sıfatlardan aldığını görmekteyiz.

4.4 Su Kültü

Eski Türk inancının bir parçası olan su, Türkler arasında kayda değer bir varlık olarak görülmektedir. Türkler buldukları yerlerdeki su kenarlarını kutsal olarak görmüşler. Buralarda gizli güçlerin yaşadığına inanarak kurbanlar sunmuşlardır. Türk kültüründe su, temizlik ve saflığın nişânesidir. Suyun bir ruhu olduğuna inanan Türkler suyu kutsal kabul edip kirletmemeye özen göstermesi ile bilinir (Güzel, 2009:110).

Gök Tanrı dini, atalar kültü, tabiat kültü ve Şamanizm inançlarına ait belli başlı unsurlar, İslamiyet'i kabul eden Türklerin yaşamında çeşitli şekillerde varlığını sürdürmektedir. Bozkır Türkleri; Gök Tanrı inancı, atalar kültü ve tabiat kuvvetleri denilen birtakım gizli ruhların varlıklarına inanmaktaydı. Orhun kitâbelerinde, tabiat kuvvetleri yer-su şeklinde ifade edilir (Kafesoğlu, 1980:42).

Köktürk kitabelerinden anlaşıldığına göre yer-su kültü, VIII. yüzyılda Türk imparatorluğunda devletin resmî kültürlerinden biri olmuştur (İnan, 1998:491). Yer-su kültü içerisinde bulunan tabiatın güzellikleri, dağlar, su kaynakları Türklerde tanrılaştırılmış bu nedenden ötürü Türk, vatanına ilâhî alâka ile bağlandığı söylenir (Yörükkan, 2006:58).

Eski Türk inancının parçası olan yer-su ıduk yani mukaddes olarak kabul edilmekteydi. Yer-su inancı içerisinde Türkler, yüksek dağları ve pınarları iyi ruhların makamı olarak görüyorlardı. Bu mekânlarda tanrıya ve atalara dualar edip kurban sunuyorlardı (Turan, 2003:73). Göçebe toplum yaşamına ait olan Türklerde su önemli bir yapıya sahiptir. Su hayat bahşeden yeniden dirilişi, temizlenmeyi, arınmayı çağrıştırmaktadır. Türkler İslam dinini kabul ettikten sonra su kültürüne olan inanışlarını kabul ettikleri dinin motifleriyle kendi içinde çeşitli şekillerle yaşamaya devam etmiştir. Abdülkadir İnan'ın eserinde Reşidî'ye göre dokuzuncu asırdan beri İslam dinine tabi olan Bulgar sahasındaki Kazanlı Türklerin, Hocalartavı denen dağı ziyaret etmesi ve bu dağın etrafındaki kutsal yerlerden biri pınar, “zemzem suyu” ile aynı kabul edilip yer-su kültürünün İslamlaştırılmaya çalışıldığını göstermektedir (İnan, 1991:255-256).

Onların olmadığı ve korunmadığı yerlerde felaketlerin başa geleceği belirtilmektedir. Bu yüzden Türkler her suyun bir iyesi olduğuna inanır ve eski Türk toplumunda çocuksuz kadınların kurumuş ırmaklara saçılar saçarak kurumuş ırmakları memnun etmeye çalıştıkları (Kalafat, 2005:93-94) ifade edilir.

Eski Türk toplumunun kutsal kabul ettiği en önemli iyelerden birinin su iyesi olduğu kabul edilmektedir. Mukaddes bir varlık sayılan su, Türkler tarafından bereket ve güç kaynağı olarak kabul edilirken aynı zamanda koruyucu ve cezalandırıcı tanrı olarak da sayılırdı. Suyun kutsal bir ruha sahip olması inancından ötürü sosyal hayatta su iyelerini memnun etmek ve ondan medet ummak oldukça yaygındı. Toplumdaki insanların bu iyeleri ziyaret edip, kurban sunduğu (Akman, 2002:4-5) belirtilmektedir.

Dede Korkut ve Manas Destanı'nda su kültürüne ait izlerin olduğu görülmektedir. Salur Kazan'ın evinin yağmalandığı bölümün içerisinde Salur Kazan yurduna geldiğinde yurdu ile konuştuktan sonra önüne çıkan su ile de haberleşmektedir. Suyun burada Hak yüzünü gördüğü belirtilerek sudan bir medet umma inancının oluştuğu görülmektedir.

“Çağnam çağnam kayalardan çıkan su
Ağaç gimileri oynadan su
Hasan ile Hüseyünün hasreti su
Bağ ve bostanun ziyeti su
Ayşe ile Fatımanun nigahı su
Şahbaz atlar gelüp içdüğü su

Kızılı develer gelüp kiçdügi su
Ağ koyunlar gelüp kiçdügi su
Ordumun haberin bilür misin digil mana
Kara başum kurban olsun suyum sana” (Ergin, 2011:101) olarak belirtilir.

Salur Kazan’ın hikâyesinin anlatıldığı bu bölüme bakıldığında su motifi, Türk toplumunun dinî ve sosyal hayatı ile bütünleşerek Şamanizm’den İslamiyet’e kadar süregelen toplumun yaşam dünyası içerisinde halen devam ettiği görülmektedir.

Manas destanına baktığımızda “Manas’ın Doğuşu” bölümünde Yakup Han’ın (Cakıp Kan), çocuğu olmamasının sebebini karısının evliya mezarlarına gitmediği, kaplıcalarda yıkanıp gecelemediğinden kaynaklandığı (Gülensoy, 2002:29) belirtilmektedir.

Günümüzde Anadolu’nun birçok yerinde su kültü, başlı başına veya kutsal olarak görülen ağaç, toprak, taş, dağ, tepe, dede, velî, şehit, baba mezarları ile bir bütünlük içerisinde bulunmaktadır. Kutsal olarak görülen su kültü çoğunlukla dilek dileme amacı ile kullanılsa da şifa verme özelliği de ilgidir. Bazen bu suların oluşturduğu kaynaklardan nehirler, ırmaklar ve dereler hakkında çeşitli inanışlar ve menkıbeler de anlatılmaktadır (Oymak, 2010:44).

Anadolu’da kutsiyet atfedilen suların bazıları velî, eren, baba, dede olarak bilinen evliyaların mezarları yanında yer almaktadır. Bu ermiş olarak adlandırılan kişilerin yanındaki su çoğunlukla kutsal olarak kabul edilir. Bu suya bazı bölgelerde adaklar adanır. Zonguldak’ta velî yanında bulunan su kaynakları: “Bir Allah Dostu Türbesi”, Çaycuma ilçesindeki “Kız Türbesi”, “Demirci Dede”, “Şeyhoğlu Türbesi”, Ereğli İlçesindeki, “Türbe” (Ortaköy), “Melekler Pınarı”, Gökçebey’deki “Kara Örük Türbesi” dir. “Bir Allah Dostu Türbesi” ve “Kara Örük Türbesi” etrafında bulunan su kaynaklarının kutsal olarak görülmesi hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Çevre halkı ile yapılan görüşmelerde bu suyun bir kaynak suyu olduğu ve yaz-kış orada aktığı belirtilir. Lakin herhangi bir şifa ya da adak adanan yer konumunda olduğu söylenmese de bu suların burada yatan velînin hürmetine aktığı da özellikle dile getirilir.

Evrenin yaratılışında ilk varlık ve insan yaşamının vazgeçilmez unsuru olan su tüm dünya âleminde yeniden dirilişi temsil eden kutsal bir varlıktır. Su ile

temas etmek her zaman yeniden doğuşu içermekte ve üretken kılıp hayat potansiyelini arttırdığı (Eliade, 1992:182) belirtilmektedir. Velî, baba, dedenin yanlarında bulunan bazı suların insanların sıkıntıda kaldıkları vakit derterine birer derman olduğu görülmektedir. Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Zonguldak yöresinde belirttiğimiz türbeler buna örnektir. Kız Türbesi ve Ortaköy'de bulunan türbe adı verilen yerlerde bulunan kaynak suları bedensel hastalıklar için kullanılmaktadır. Kız Türbesindeki su, vücudu ve ayağı ağrıyan insanların şifa durağı olup eskiden buraya gelerek burada ayaklarını yıkadıkları ve dua ettikleri anlatılır. Bunun sonucunda insanların buradan bir derman buldukları söylenir. Ereğli ilçesindeki türbe adı verilen yerde bulunan suyun da egzama gibi vücutta oluşan yara hastalıklarına şifa olduğu söylenmektedir.

Anadolu'da yatır ve türbelerin etrafında görülen kutsal suların, gelişmemiş veya bilinmeyen hastalığa kapılmış çocuklar için de sıklıkla ziyaret yeri haline geldiği görülmektedir. Çaycuma ilçesindeki Demirci Dede ve Kız Türbesi hasta olan, yürüyemeyen, geç yürüyen, konuşamayan çocukların eskiden götürüldükleri birer umut kapısıdır. Hasta olan ve konuşamayan çocuklar Kız Türbesine getirilerek türbe içinde bulunan ağacın köklerinin olduğu yerdeki kutsal su, hem burada yatan velînin kutsiyeti hem suyun kutsiyeti ile çocuklara şifa olmaktadır. Yapılan bazı uygulamalar ile çocukların iyileştikleri anlatılır. Demirci Dede Türbesinin olduğu yerde de sudan balçık yapılarak yürüyemeyen veya geç yürüyen çocuklara sürülüp daha sonra çocukların burada yıkanması ile derman aranmaktadır. Bu uygulamaların sonunda buraya gelen kişilerin nezir olarak su yanında bulunan ağaçlara çaput ya da çocuğun üzerindeki kıyafetleri astıkları belirtilmektedir. Eski Türk inanç biçimlerinin, yöre halkının inanç düşüncesi nezdinde kullanıldığı görülmektedir.

Kutsal olduğuna inanılan suyun, bir velî, dede, eren adlı kişilerin mezarlarının dışında kendi başına da bulunabildiği görülmektedir. Bu gibi pınar, nehir, çeşme olarak bulunan yerler iyi ruhların yaşadıkları makamlar olarak kabul edilmektedir (Oymak, 2010:45). Şeyhoğlu Türbesinin yakınında bulunan kuyu ve içindeki su kutsal olarak kabul edilir. Eskiden köyde ağzı dualı, eli ekmekli olarak bilinen kadınlar bu kuyu ve suyun içine, kurban ettikleri at kafasını temiz beyaz kefene sarıp bir iple kuyuya sarkıtarak yağmur duasında bulunurlar. At kafası

kuyuda kaldığı sürece yağmur yağmaya devam eder. Daha sonra bu kafa kuyudan çıkarıldığı anlatılır.

Suyun olduğu yerlerde eski Türk inancına göre koruyucu ruhların yaşadığı belirtilmektedir. Dede Korkut kitabındaki “Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü Boyu” hikâyesine bakıldığında “...uzun pınar demekle ünlü bir pınar vardı. O pınara periler konmuşlardı...” ifadesi suların bir hâmîsi olduğunu göstererek buralarda perilerin yaşadığı (Gökyay, 2013:186) belirtilmektedir. Ortaköy’de bulunan türbe adlı yerin yakınındaki Melekler Pınarında perilerin yaşadığı ve buranın kutsal bir dere yatağı olduğu söylenmektedir. Şeyhoğlu Türbesinde olduğu gibi eskiden yağmur yağmadığı vakitlerde bu kutsal saydıkları suyun olduğu yerde at kafası bir zincire bağlanıp dere içerisine konulur ve dua edilir. Eğer at kafası dere içerisinde kalırsa yağın yağmur hiç durmaz, köyü felakete sürükleyebilir. Bunun üzerine yağmur yağmaya başladıktan bir müddet sonra at kafasının dereden çekildiği söylenmektedir.

“Ulupınar Çeşmesi” yöre halkının yağmur sıkıntısına düştüğü zamanlarda ziyaret ettiği uğrak yeridir. Ulupınar çeşmesinin suyu hiç durmadan akar ve kaynağının nereden geldiği belirsizdir. Köy halkı susuz kalsa bile Ulupınar çeşmesinin suyu hiç eksik olmazmış. Köy halkı kutsal olarak gördüğü bu çeşmenin önünde yağmur duasında bulunur ve çevre evlerden getirdikleri yemekleri duadan sonra burada yer. Bunun akabinde de yağmur yağdığına şahitlik etmektedirler.

4.5 Taş – Kaya Kültü

Tarih boyunca insanlar, tabiat kuvvetlerini canlı ve güçlü varlıklar olarak düşünmüşlerdir. Tanrı’ya, onun dininin getirdiği emir ve yasaklara itaat eden insan tabiat kuvvetleri içinde saydığı kaya ve taş unsurlarına da sertliği, heybeti ve farklı farklı görüntüleri ile saygı göstermiştir.

Geleneksel Türk dini içerisinde yer-su terimi; dağ, ağaç, ateş, ve suyun dışında kutsallık atfettiği bir takım taşlar ve kayaların da bulunduğu görülmektedir (Güngör, 2000:163).

İnsan dünyasında bir çakıl taşı, bir kaya parçası dinsel saygı görmekte çünkü bir şeyi temsil eden, canlandıran bir yerden gelmektedir. İnsanlar taş veya kaya parçasını zor durumda kaldığı anda ölülerini ve kendilerini korumaya yönelik enerji merkezli bir araç olarak kullanmışlardır (Eliade, 2003:222).

Taşlar sahip olduğu olağanüstü özelliklerinden dolayı koruyucu ruhların, tanrısal ve kutsal güçlerin mekânı olarak kabul edilmiştir. Taşlara veya kayalara kutsallık kazandırıp “mânâ” diye tanımlanan hadise aslında görülmeyen güçtür. Mânâ ile kutsal, kutsal ile toplum arasında sıkı bir ilişki (Kıyak, 2011:11 – Güngör, 2008:348) olduğu belirtilir.

Eski Türklerde bu tabiat kuvvetine ait olan inanışlar Orhon yazıtlarına bakıldığında ıduk kelimesi “türük ıduk yiri”, “ıduk ötüken”, “ıduk yir”, “ıduk başda”, “ıduk yers-sub” ifadelerinde kullanıldığı (Tekin, 1988:10-14-40-46-50) görülmektedir. Gök- Tanrı inancına bağlı olarak yer-sub terimi de Eski Türk toplumunun içinde bir kutsallık atfedilmektedir. Türkler, Orhon yazıtlarında da adı geçen ıduk yerlerin birer “izi”sinin bulunduğuna inanmış bu yerlere saçılar saçıp, kurbanlar adamaları ile bilinir (Güngör, 200:163).

Iduk yir-sub adı verilen kutsal güçler Türk vatanını dışarıdan gelebilecek her türlü kötülüğe karşı koruyan “Tenri eli” olarak kabul edilirdi. Yer-suların dışında Türk kültüründe ölen ataların ruhları da bu dünya ile ilişkisini kesmezdi. Bundan dolayı Türklerin buldukları coğrafyalar ölüleri ve dinlerin yaşadığı, altı üstü ile birlikte kutsallık arz eden yerlerdir. Buralarda ekin ekilmez, avlanılmaz, ağaç orman kesilmezdi (Güngör, 2008:350). Türk kültüründe kendilerine tapmak bahsi olmayan yer-sular maddi değil manevî kuvvet olarak tasavvur edilmektedir (Kafesoğlu, 1998:304).

Türk dinler tarihi ve inançları içerisinde Kutlu Kaya, Yada Taşı vb. kutsal taşlar ve ziyaret yerleri, İslam dini içerisinde Hacer-i Esved, Şeytan Taşlama ve Hacer-i Muallâka (Sahre) olarak bilinen yerler önem arz etmektedir (Tanyu, 1968:3).

Türklerde taşla ilgili inanışların ilk izleri büyük Türk tanrısının Türk toplumuna armağan ettiği sihirli “yada” (cada, yat) taşına dayanmaktadır. Türkler bu taş ile istediği an yağmur, kar, dolu yağdırma; fırtına çıkarma durumuna

sahipti. Yine yada taşı her devirde büyük Türk komutanlarının büyük Türk kamlarının ellerinde bulunmaktadır. Yada taşı ile ilgili ilk habere Çin kaynaklarında rastlanmaktadır. Çin kaynakları dışında İslamî kaynaklarda da “yada” taşı hakkında bilgiler bulunmaktadır (İnan, 1986:160).

Bir inanışa göre Nuh peygamber tufandan sonra gemisinden çıkınca oğulları Ham, Sam ve Yafes’i farklı ülkelere göndermiştir. Yafes’i Türk ülkesine göndermeden önce bu yada taşını kendisine vermiştir. Yafes de sonra oğluna bu taşı bırakmıştır. Daha sonra Oğuz Han bu taşı elde etmiştir. Bir başka inanışa göre de Göç destanında Dokuz Oğuzlar’dan Buğu Tekin’e rüyasında aksakallı bir ihtiyar tarafından bu taşın verildiği anlatılır (Uraz, 1994:185).

Yada taşı muhtelif Türk lehçelerinde, her lehçenin fonetik özelliklerine göre söylenip Yakutça’da sata, Altayca’da cada Kıpçak lehçesinde cay, olarak ifade edilirken Arapların dilinde hacer ül matar, Farsların dilinde senk-i yede şeklindedir. (İnan, 1986:160 - Uraz, 1994:185).

Yada taşı hakkında Kaşgarlı Mahmut’un verdiği bilgiler Türklerin bu kutsal haznesini gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu husus kaynakta:

Yat: Bir türlü Kamlıktır (kâhinliktir). Belli başlı taşlarla (yada taşı ile) yapılır. Böylelikle yağmru ve kar yağdırılır; rüzgâr estirilir. Bu, Türkler arasında tanınmış bir şeydir. Ben bunu Yağma ülkesinde gözümle gördüm. Orada bir yangın olmuştu, mevsim yaz idi; bu suretle kar yağdırıldı ve Ulu Tanrının izniyle yangın söndürüldü (Atalay, 1985b:3) şeklinde verilmektedir.

Taşın kutsal olarak düşünüldüğünde koruyucu, şifa dağıtıcı, kurtarıcı olarak bir kült olmasının izlerini Türklerin muhtelif destanları arasında da görmekteyiz. Uygurların, Yaratılış ve Türeyiş adlı destanında Er Kişi boğulmak üzereyken Tanrı’dan aman diler. Tanrı suya: “Sağlam bir kaya olsun!” diye seslenerek su yüzeyinde bir kaya olur ve Er Kişi bu kayaya çıkarak kurtulur (Sepetçioğlu, 2010:22). Oğuz Destanı’nda “Div Kayası” adında bir yer geçmektedir. Bu dağın eteğinde üç tane büyük ağacın olduğu ve bu ağaçların her birinin de akar çeşmenin ayağında olduğu belirtilir. Burada suçlu olarak itham edilen insanların suçlu olup olmadıkları kutsal yere bağlı olarak ortaya çıktığı anlatılmaktadır (Togan, 1982:66). Roux’un kaynağında, Alevi Bektaşilerde Allah’ın ilk önceleri

yeşil renkte bir okyanus yarattığına ve bundan kıymetli bir taşın çıktığına inanılmaktadır. Allah'ın bu taşı iki parçaya bölmüş, bu parçalardan biri Hz. Muhammed'in yeşil ışığı diğeri Hz. Ali'nin beyaz ışığı olmuştur. Daha sonra ise meleğin yaratıldığı (Roux, 1994:88-89) belirtilir. Bayat'a göre taştan yaratılma ve ilk insanın Muhammed ile Ali olması eski Türk inancı ile İslamî Türk inancının iç içe geçtiğine bir örnektir (Bayat, 2007:108). Manas Destanı'nda, Manas'ın tölge (fal) taşının olduğu ve bir sefere çıkacağı vakit bu taşı kaldırıp bir adım öteye attığı anlatılmaktadır. Eğer bu taşı kaldıramazsa Manas: “Yolculuğum hayırlı olmayacak” diyerek seferden vazgeçermiş. Destanda Semetey'in sefere çıkacağı vakit taşı kaldıramaması ve annesinin sözünü dinelemeyerek Kançora'ya uyup bu taşın kutsiyetine inanmamasının sonucunda öldüğü görülmektedir (İnan, 1992:170-171). Eski Türk inancında yer-su olarak bilinen kutsal varlıklara saygı gösterilmemesi, iyelerin kızdırılması sonucunda iyeler tarafından insanların cezalandırılması bilinmektedir. Semetey'in fal taşına inanmaması bu eski Türk inanışına bir örnek teşkil etmektedir.

Dağ ve taşın kutsal olarak bilinmesinin Türk mitolojisindeki en somut örneklerinden biri Uygurların, Yaratılış ve Türeyiş Destanında geçen mübarek Kutlu Dağ'dır. Türklerin mutluluğu ve dirliği Kutlu Dağ'ın tepesinde bulunan bir kayaydı. Salur Han'ın, Kutlu Dağ'ı Çinlilere vermesi ve Çinliler tarafından dağı parçalayarak Çin iline götürülmesi kendisinin ölümüne ve tebaası Uygurların göç etmesine sebep olduğu (Sepetçioğlu, 2010:104-vd.) aktarılır. Taşlar, mübarek yerlerin ziyaret edilmesi esnasında, ziyaret adabı ve dilek tutma usûlünün bir aracı olarak fonksiyon görmektedirler (Günay vd., 2001:79).

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Zonguldak yöresinde de taş kültürüne örnek olabilecek kutsal yerler bulunmaktadır. Şehit Türbesi ve Abdullah Yeşil Dede'nin olduğu yerde dilek taşları bulunmaktadır. Şehit Türbesindeki dilek taşı hakkında kesin bir bilgi olmasa da bazı insanların buraya gelerek dua ettikleri söylenir. Abdullah Yeşil Dede'nin olduğu yerdeki dilek taşının ortasında bulunan deliğe ziyaret eden kişiler sağ avucunu yerleştirerek sevdiklerinin, kimsesizlerin ve erenlerin yüzü suyu hürmetine dua ederek dilekte buldukları belirtilmektedir. Burada önemli olan husus ise imanı sağlam ve kalbi temiz olan kişilerin dilek

dilediği sağ elinin avucunu kokladıkları vakit Kâbe kokusunu almalarıdır. Bunu hissettikten sonra dileğinin olacağı vakte kadar bundan kimseye bahsetmemesidir.

Türkler taş ve kaya ile ilgili inanışları İslam dinine tabii olduktan sonra da çeşitli biçimlerde devam ettirmektedir. Taş ve kaya kültürüne ait bu inanışlar şifa, çocuk sahibi olma, tılsım, sihir, dilek, yağmur ve kar yağdırmak gibi hususlarda, kutsal kabul edilen yerlere müracaat etme şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir (Işık, 1994:201).

Taş Ağıl Türbesinde eskiden yağmur yağmadığında köyün vakti zamanında İstanbul medreselerinde eğitim görmüş mollaları burada yağmur duasında bulunurlar. Taş Ağıl Türbesinde bulunan evliyanın mezar taşı uzunca olup yere eğik bir konumdadır. Molla hocalar bu taşı okuyarak ellerini kullanmadan eğik konumdan dik konuma getirdikleri söylenir. Bu uygulama sonucunda ise burada yatan zatın aracılığıyla yağmur yağdığı belirtilmektedir. Yukarıda uzunca bahsettiğimiz eski Türk inanışlarının kaynağı olan Şamanizm'in getirdiği sihri boyut ile Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi bu dinin getirdiği inanışlar ve uygulamalar birleşerek varlıklarını birlikte sürdürdüğü görülmektedir. Yine Türklerin yat, yada taşı adını verdikleri yağmur yağdırma taşı hususu günümüz Anadolu topraklarında Türk halkının kutsal saydıkları mezarlarda, yatırlarda, dağlarda bulunan taşlarla devam etmektedir. Kozlu köyünün Kızanlık bölgesindeki büyük yuvarlak taşın döndürülmesi ile yağmur yağdırma inanışının olması bu yapıya çok önemli bir delil teşkil etmektedir.

Aşağı İhsaniye köyü Kız Türbesinde bulunan yuvarlak taşa eskiden yürüyemeyen, hasta olan çocukların ayakları bastırılarak ayaklarına can gelmesi için şifa beklenip daha sonrasında kurban kesildiği anlatılır.

Demirci Dede Türbesinde dedeye ait olduğu söylenen mezar başlığının altından toprak alınarak bu toprakla hasta olan, geç yürüyen, konuşamayan çocuklar yikanırmış. Adak olarak da dedenin başucundaki taşa ekmek parçaları, yumurta kabukları bırakılmış. Buradan alınan toprak, taşın kutsiyeti ile bir şifa kaynağı olarak düşünülmektedir.

Muharrem Hoca Türbesinin olduğu yere başı ve dişi ağrıyan insanlar gelip dua ederek orada kutsal olarak gördükleri taşa bozuk para adadıkları belirtilir.

Hızır Bey Türbesinde bulunan taşta insanlar önce üç defa ellerini sonra yüzlerini sürerek çocuk dileme, hastalıktan kurtulma gibi dileklerde buldukları söylenir.

Ortaköy'deki türbenin yanı başında içi oyuk şeklinde büyükçe bir taş bulunmaktadır. Bu taş ve taşın üzerinden akan kutsal su bir şifa kaynağı konumundadır. Egzama hastalığına yakalanan insanlar bu taş ve suyu ziyaret edip suyu ile yara olan yerleri yıkayarak yaraların iyileştiğine şahit olmaktadır. Ayrıca zamanında türbenin olduğu yerdeki taşın toprak sahibi tarafından değiştirilmesi ile başına türlü musibetlerin geldiği anlatılmaktadır. Anlatılan bu hadiselerden sonra taşın ve etrafında bulunan suyun kutsal bir çerçeve içerisinde bulunduğu görülmektedir.

Marıkpınar Mahallesinde bulunan Sınır Taşı adlı yer, bacaklarında can olmayan çocukların yürütüldükleri yürütülürken İhlâs, Felâk ve Nas surelerinin okunduğu ve taşın kutsallığından şifa bekledikleri kutsal mevkiidir.

Eski Türk inanışlarının en önemli âdetlerinden olan yatçılığın İslamiyet'i kabul edip Anadolu topraklarını yurt edinen Türkler arasında yeni dinin ve kültürün yapısı ile şekil değiştirdiği görülmektedir. Anadolu'da icra edilen yağmur duaları sırasında merasimle birlikte suya, kimi yerlerde miktarı muayyen kimi bölgelerde miktarı bilinmeyen çakıl taşları atılması eski Türklerde yatçılık âdeti ile alakalı olduğu belirtilir (Sümer, 1953:2535). Ereğli ilçesinin Fındıklı köyündeki Türbe adı verilen kutsal yere köy halkı yağmur duası için çıktığı vakit yatacın bulunduğu yerden çakıl taşları toplar. Bu taşlara tek tek dua okuyup bir çuval içerisine koyduktan sonra türbenin yakınındaki dere içerisine bırakırlar. Bu ritüel sonucunda yağmur yağdığı belirtilmektedir.

Suya okunup üflenen taşların bırakılması hadisesi, taşın suya atılması su ile taşın teması geçmesi, bunların özelliklerinin bir araya gelmelerinden kaynaklandığı belirtilir. Yani taş kuraklık olan bir yerden alınmıştır. Bu yer uzun süre su yüzü görmemiştir. Bu araziye mensup bir taş parçası veya taş parçaları yağmur duası esnasında su ile buluşturulur. Su ise aslında yağmurun bir parçasıdır. Suya hasret taş ile yağmurun bir parçası taş bir araya gelince sihrin yapısının da ortaya çıktığı (Acıpayamlı, 1964:236) ifade edilir.

Anadolu'da muhtelif türbelerde, mezar taşlarına yahut yatırların olduğu yerdeki munasip bir duvara taş yapıştırılmaktadır. Buralara yapıştırılmaya çalışılan taşlar üzerine insanlar dilek dilemektedirler. Eğer yapıştırmaya çalıştıkları taşlar yapışsa dileklerinin kabul olacağına dair bir inanç oluşmuştur (Tanyu, 1968:99).

Köstepe Dede ve Mersin Dede Efsanelerinde Köstepe Dede yatırına gelenlerin bildiği bir şeyi aktarılmaktadır. Buradaki yatırın kerametinin insanlara gerçekleşecek niyetlerinin bildirdiği belirtilmektedir. Kaynakta bu durum şöyle aktarılmaktadır:

“...Bu yatıra Köstepe Dede denilmektedir. Yatırın kerameti insanlara niyetlerini bildirir. Niyetini anlamak isteyen kimse yatırın türbesi önünde durur; bir fatihâ okur ve mum diker. Niyetini tutar. Yerden düz bir taş alır. Ermişin başı veya ayağı tarafında bulunan şakulî taşlardan birine elindeki bu düz taşı sürer. Şâyet tuttuğu niyet olacak ise, sürülen taş şakuli olan taşa yapışıp kalır. Niyet olmayacaksa yapışmaz ve yere düşer. Bu iş bilhassa genç kızlar tarafından yapılır. Çünkü evlenmeği arzu ettikleri erkeklerle evlenebilecekler mi yoksa evlenemeyecekler mi, bunu öğrenmek için Dedeyi ziyaret ederler. Niyeti olan sevinip bayram eder” (Akarsu, 1957:1455).

Taş yapıştırma inanişinin dışında halkın kutsal mezarların etrafında bulunan varlıkların da bir mânâyâ sahip olduğu inanişi yer almaktadır. Alaplı ilçesinin Fındıklı köyünde bulunan Dede Türbesi etrafında bulunan küçük çakıl taşları köy halkı tarafından uğurlu olarak bilinmektedir. Halkın darda kaldığı vakitlerde, dileklerinin olduğu zamanlarda bu taşları alıp üzerlerine bildikleri duaları okuyup hangi istekleri varsa bunları diledikten sonra taşları dedenin başucuna bırakırlar. Halkın burada inanç dünyasında taşların ve dedenin bir aracı olduğu düşüncesi yer almaktadır. Bu aracı varlıklar sayesinde istekleri Allah'a iletilerek onların mübarek sıfatları sayesinde kabul olacağı bilinmektedir.

Hikmet Tanyu'nun “Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar” adlı çalışmasında Ankara, Nallıhan çevresinde Emre Sultan köyünde delikli yuvarlak taştan boğmacaya ve öksürüğe kapılan çocuklar geçirilerek şifa dilendiği anlatılır (Tanyu, 1968:100). Gavur Evleri ve Şehitler Mezarlığı adı verilen yerlerde taş kültüne örnek teşkil edebilecek önemli yerlerdendir. Gavur Evleri içerisinde bulunan delikli bölümlerden eskiden bebekler geçirilerek hastalıktan kurtarma sağaltma işlemlerinin yapıldığı söylenmektedir. Ayrıca bu bölge civarında çok

fazla altın hikâyeleri ve dağ perileri bulunduğunun anlatılması da bu bölgenin mukaddes olduğunun belirtisidir.

Çocuğu olmayan veya olupta yaşamayan aileler çevrelerinde buldukları kutsal muhitlere giderek orada bulunan manevî güçten yardım beklerler. Bazı özel kutsal mekânlarda dileklerinin kabul olması durumunda aile doğan çocuğunu buradaki kutsal varlığa satar. Şakir Ülkütaşır bunu: “Çocuk doğunca yaşına girmeden yatıra gidip adak yerine getirilir; çocuk da yatıra satılmış olduğundan yaşayacağına inanılır. Bazı yerlerde “Satı Taşı” denilen kutsal tanınan taşlar da vardır” (Ülkütaşır, 1937:27) şeklinde belirtir.

Bu taşlar çocuğu olmayan aileler tarafından ziyaret edilir. Yaptıkları ziyaretlerden sonra gerek orada bulunan yatırımın himmetinden ve gerek taşın kutsallığından ötürü çocuk olursa oğlana “Satılmış” kıza “Satı” adı konulur (Ülkütaşır, 1937:27).

Şehitler Mezarlığı adı verilen yerde de birden fazla sütun şeklinde eski taşların bulunduğu ve burada şehitlerin yattığına inanılır. Eskiden çocuğu anne karnında iken düşen ya da çocuğu olmayanların ziyaret ettiği uğrak yeri konumundaki bir yerdir. Bu taşların olduğu yere kadınlar getirilerek onlar için dua edilir, kurban adanmış. Dua edilen kişilerin çocuğu olduğunda da bu kutsal yere izafeten kız çocuklara Satı, erkek çocuklara Satılmış ismi verilmiş. Yine Gökçebey ilçesinin Gaziler köyünde bulunan Satı Türbesi, çocukları olmayan ailelerin yahut düşük yapan kadınların halen ziyaret ettiği uğrak yeridir. Bu yerde dua ve bazı işlemler yapıldıktan sonra doğacak çocuk bu türbeye satılarak erkek ise adına Satılmış kız ise Satı konulur.

Sadaka taşı olarak bilinen taşlar da Türk toplumunun inanışlarına yer etmiş bir başka unsurdur. Ereğli ilçesindeki Akarca Camisi avlusunda bulunan Demirci Baba Türbesinde yer alan sadaka taşına insanların dileklerinin kabul olması için bozuk para bırakarak dilek diledikleri belirtilmektedir (Akkaya, 2015:20). Top Dedenin yakınında yer alan sadaka taşı yörede kutsal olarak benimsenmektedir. Yöre halkı refah ve bolluk gibi dilekleri olduğu zamanlarda bu sadaka taşı önünde dua edip, bozuk para bıraktıkları bilinir.

Türbe yahut taşlar etrafında dualar edilip niyetler edildikten sonra eski Türk inanının kaidelerinden biri olan kansız kurban ritüelinin saçı âdetinin yerini Anadolu'da taşta bozuk para bırakma yahut ip bağlamaya bırakmıştır. Gümüşpınar Mahallesinde bulunan Türbe, Muharrem Hoca Türbesi, Satı Türbesi, Köseler Türbesi, Evliya Türbesi, Beyler Efendi Türbesi, Top Dede bunlara birer örnektir.

4.6 Kurban Kültü

İnsanlık tarihi boyunca hemen tüm dinlerde kurban inancı ve bu inanca ait uygulamaların olduğu fakat kurbanın amaçları, kurban edilecek olan varlıkların nasıl kurban edildikleri arasında farklılıkların bulunduğu (Gökbel, 2000:181) belirtilmektedir.

İbranice Qurban kelimesinden Arapça'ya geçmiş, ruhî bir güç kaynağı ile bu güce ihtiyacı olan arasında ikincisi yararına bir ilişkiyi tesis etmek anlamına gelen kurban kelimesi günümüz Türkiye Türkçesinde de kullanılmaktadır (Güngör, 2008:195). Arapçada maddî ve manevî yakınlığı kuşatacak bir kavram olan kurban kelimesi, dinî terminolojide kendisi ile Allah'a yaklaşılacak şeyi, özel olarak Allah'a yakınlık sağlayıp belirli cinsten hayvanı keserek ibadet etme hususunu ifade etmektedir (Güç, 2002:433).

Türkçe etimolojisinde kurban merasimlerine tapıg veya yağışıklıg tapıg denilmekteydi (Esin, 1978:100). Kaşgarlı Mahmut eserinde kurban kelimesini ıduk olarak belirtmiştir. Kutlu ve mübarek nesne olarak bırakılan her hayvana bu ad verilir. Bu hayvana yük vurulmaz, sütü sağılmaz, yünü kırılmaz; sahibinin yaptığı bir adak için saklanır (Atalay, 1985a:65). Ayrıca bu eserde İslamiyet'ten önce Türklerin adak için yahut Tanrılara yakınlık elde etmek için putlara kestikleri kurbanı da yağış denildiği (Atalay, 1985b:10) görülmektedir.

Türk Lehçeleri Sözlüğüne bakıldığında: Azerbaycan Türkçesi'nde "gurban", Kazak Türkçesi'nde "kurban" veya "kurbandık", Kırgız Türkçesi'nde "kumandık", Türkmen Türkçesi'nde "gurban" veya "gurbanlık" Uygur Türkçesi'nde "kurban" veya "kurbanlık", Özbek Türkçesi'nde "kurbanlik", Tatar ve Başkurt Türkçesi'nde "korban" şeklinde kullanıldığı (Ercilasun vd., 1991:516-517) görülmektedir.

Eski Türkler, kötü ruhlardan kendilerini korumak amacıyla kurban keserlerdi. Hunlar çağında da kurbanlar atalara, gökyüzüne, yeryüzüne, ruhlara ve Tanrı'ya verilirdi. Kurban töreni, eski Türklerin bahar bayramlarının başlıca olayı sayılırdı (Beydili, 2015:347). Bir başka kaynakta kurban, Türk törelerinde temel bir yer işgal etmektedir. Zafer istemek, teşekkür etmek, barış ve antlaşmalar yapmak, kuraklık zamanında yağmur istemek; bir bayrağa, tanrılara, göğe, yeryüzüne, suya, dağa, ırmaklara, yıldızlara, ateşe, nehirlere, putlara, ecdatlara sunulan kurbanlarla gerçekleştirdiği ifade edilmektedir (Roux, 1994:200).

Türk içtimâî hayatının hiçbir safhası yoktur ki kurbanla birlikte icrâ edilmesin. Doğumlar, ölümler, düğünler, bayramlar, şölenler, yatır ve mezar ziyaretleri, hayvancılık ve ziraat hayatı ile ilişkili bereket dilekleri, Tanrı'ya yakarışlar hep kurban ile gerçekleşirdi. Hunların Hundağı adını verdikleri dağda kesilen kurbanla, Toroslara çıkan Yörüklerin Bulgar Dağının zirvesindeki yatıra, Kazdağı'nın en yüksek tepesindeki mağaranın önünde bulunan Baba ve Sarıkız yatırları başında, altı yüz yıldır eylül aylarında Karakeçili Yörüklerinin, Ertuğrul Gazi Türbesi önünde kestikleri kurban arasında sıkı bir kültür bağının bulunduğu (Eröz, 1980:212) belirtilmektedir.

Hunlar ve Türklerde, başlıca törenler, yaz dönüşümleri sırasında oluyordu. Yaz dönüşümleri sıralarında, (bu beşinci Çin ayı olarak söylenen zaman) Kök-Türkler, gök tanrısına ve semâvî su tanrısı denen Kök-luu'ya (gök timsali ejdere), başka devirlerde de, yer tanrısına, kurban verirlerdi (Esin, 1978:100).

Bütün dinlerde ve milletlerde olduğu gibi İslamiyet öncesi ve İslamiyet sonrası Türk toplumunda kurbanın önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Eski Türk milleti inanç dünyasında kanlı ve kansız kurban geleneğinin olduğu görülmektedir (Çıblak, 2005:158).

Kimi toplumlarda yaşam gücü, can kaynağı taşıdığına inanılan insan yahut hayvan bedenindeki kanın herhangi bir biçimde doğaüstü varlık adına akıtılması olayı kanlı kurban töreni mevzusunu oluşturmaktadır. Kanın akıtılması hadisesi evrensel biçimde uygulanan kan taşıyan kurban niteliğindeki mahlûkatın kesilmesi (boğazlanarak) olabileceği gibi herhangi bir uzvunun: parmak boğumu, kulak memesi, derinin kesilmesi veya bir damarın delinmesi gibi işlemlerle de

gerçekleştirilebilmektedir. Kansız kurban ise hem kan taşıyan kurban olarak görülen varlığın azat edilmesi hem de kan özelliği taşımayan süt, çeşitli yiyecek, içecek, eşya, bira, rakı, şarap gibi alkollü içeceklerin doğaüstü tasarıma sunulması olgusunu içermektedir (Erginer, 1997:139-140).

Kurbanın ne olduğu ve nasıl icra edileceği konusunu ortaya koyan kaynakların başını Kutsal Kitap ve Kur'an-ı Kerim oluşturmaktadır. Kutsal kitabın "Mısırdan Çıkış" ın 13.bölümünde Hz. Musa'ya İsrail halkının Kenan iline vardıkları vakit Rab için kurban kesilmesi emredilmektedir. Bu husus kaynaktan şöyle verilmektedir:

"RAB size ve atalarınıza ant içerek söz verdiği gibi sizi Kenan topraklarına getirecektir. Orayı size verdiği zaman, ilk doğan erkek çocuklarınızın ve hayvanlarınızın hepsini RAB'be adayacaksınız. Çünkü bunlar RAB'be aittir. İlk doğan her sıpanın bedelini kuzu ile ödeyin. Bedelini ödemezseniz boynunu kırın. Bütün ilk doğan erkek çocukların bedelini ödemelisiniz" (Kutsal Kitap, 2019).

Kurban, Müslümanların kitabı Kur'an-ı Kerim'de açık bir şekilde ifade edilmektedir. Allah, kurban kesmeye gücü yeten Müslümanlara kurbanı farz kılmıştır. İslam dinindeki kurban geleneği, Kur'an-ı Kerim'de Sâffât Suresi'nde Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i Allah'a kurban etme isteği ile başlamıştır. Bu durum Kur'an'dan şu şekilde aktarılmaktadır:

"...Biz de ona uslu bir oğul müjdeledik. Ne zaman ki yanında koşma çağına erdi, "Ey yavrum! dedi, uykumda-rüyamda görüyorum ki, ben seni boğazlıyorum; artık bak, ne düşünüürsün?!" "Ey babacığım, dedi, ne emrolunuyorsan yap! Beni, inşallah sabredenlerden bulacaksın." Ne zaman ki bu şekilde ikisi de (Allah'ın emrine) teslim oldular ve onu tutu şakağının üstüne yıktı. Ve şöyle ona seslendik: "Ey İbrahim! Rüyayı gerçekten doğrulukla yerine getirdin/gördüğün gibi inandın. Biz böyle ödüllendiririz işte güzel davrananları... Kuşkusuz bu açık bir sınama, kesin bir deneme..." Dedik ve ona, (oğlunun yerine kesilmek için) büyük bir kurbanlık fide verdik. Şanını da bıraktık sonrakiler içinde.. Selâm İbrahim'e.." (Yazır, 2006:468).

Kurban eski Türk toplumunda Tanrıları kızdırmamak için kesildiği gibi hoşnut ve kaidelere göre kesilmesi durumudur. İslamiyet'te Allah kurbanı ancak ondan korkanlardan kabul edeceğini buyurmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Mâide Suresi 27. ayette Adem'in kurbanla ilgili bir hususu şu şekilde geçmektedir:

"(Ey Muhammed!), Hem onlara Âdem'in iki oğlunun kıssasını hakkıyla oku/anlat. Hani ikisi, (Allah'a) birer yakınlık vesilesi kurban sunsalar da, birinden kabul edildi, diğëerinden edilmedi. Ve (kurbanı kabul edilmeyen), "Seni mutlaka öldürürüm" dedi; o biri "Yok", dedi, "Allah ancak muttakilerden kabul buyurur". (Yazır, 2006:146-147).

Kur'an-ı Kerim'in Hac Suresi 27. ayetinde belirli vakitlerde Müslümanların Allah için kurban kesmesi durumu ise şöyle belirtilmektedir:

“Gelsinler, kendilerine ait bir takım yararları tanık olsunlar ve Allah'ın onlara rızık olarak verdiği (kurbanlık) hayvanlar üzerine, belli günlerde, O'nun ismini ansınlar / Allah için kurban kessinler. Artık onlardan yiyin ve yoksulu, fakiri doyurun” (Yazır, 200:361).

İslamiyet ile birlikte Anadolu'da kime ait olduğu bilinmeyen mezarlar velî olarak belirtilmektedir. Aslında bu durum eski Türk inançlarından olan atalar kültürünün yapısından gelmektedir. Burada önemli olan husus atanın bizzat kendisine tapınma mâhiyetinde değil, atanın öldükten sonra bir takım mücehhez hale geldiği ve bu sayede ailesine yardım edeceği inancı ile korku ve saygı düşüncesinin oluştuğu durumdur. Bu yüzden ataların mezarları mukaddes bilinir ve mezarlarının başlarında kurban kesilir (Ocak, 2010:12). Zonguldak yöresindeki yatır, türbelerde yatan kişiler Allah'a yakın olan ve Allah katında hatırlarının kırılmayacağına inanılan mukaddes insanlardır. Bu kişilerin mezarları şifa bulma, çocuk dileme, evlenme, bolluk ve bereket için ziyaret edilmektedir. Bu yerlere gelen ziyaretçiler burada yatan şahıs aracılığı ile Allah'a yalvarır, dua eder ve kurban keserler. İslamiyet'te Allah'ın farz kıldığı fıkıh dilindeki udhiyye kurbanı ve Allah rızası için kesilen adak kurbanı yer almaktadır. Türbe ve yatır dışında yer alan, kutsal ziyaret yerleri olarak da bilinen ağaç, taş, su gibi varlıkların önünde de kurbanlar kesilmektedir. Burada kurban kesilmesinin sebebi bu varlıkların önünde bilinmeyen bir mezarın olabileceği yahut buralara Tanrı tarafından bir kutsallık bahşedilmesine dayanmaktadır. Zonguldak yöresinde türbe, yatır ve ziyaret yerleri üzerine yaptığımız araştırmada bu yerlerde adak kurbanının sunulduğu görülmektedir.

Beycuma beldesinde bulunan Hasan Dede, Erenler Türbesi, Taş Ağıl Türbesi, Top Dede Türbesi, yağmur yağmadığı vakitlerde uğranılan kutsal yerlerdir. Yöre halkı bu yerlerde yatan zatın hürmetine Allah'a dua eder ve dualarının kabulü için bir kurban keserler.

Yeni Mahallede bulunan türbe, Evliya Mezarlığı, Satı Türbesi, Kara Salih Türbesi, Kara Örük Türbesi, Hacı Halil Baba Hazretleri, şifa bulma, çocuk dileme için ziyaret edilen türbelerdir. Hasta çocuklar veya çocuğu olmayan kadınlar bu

türbelere gelerek bir takım uygulamalar yaparlar ve dualar ederler. Allah'tan istedikleri bir can ya da şifa uğruna türbede yatan zatın önünde kurban sunarlar.

Eski Türk toplumunun bir geleneği olan kansız kurban; saç, yalma, tös, ateşe yağ atma ve şarap serpmeye gibi törenlere denilmektedir. Kansız kurbanların en önemlisi ruhlara bağışlanarak başıboş salıverilen hayvanlardır. Türkler, salıverilmiş, gönderilmiş anlamına gelen ıduk, ıdik kelimelerini kullanmışlardır (İnan, 1986:98). Mezarlara ve ağaçlara nezir olarak paçavra bağlamak en ibtidai Şamanizm'in geleneklerinden biri ve bütün Müslüman Türklerin halk tabakası içinde dinî bir görevmiş gibi telâkki edilmektedir (İnan, 1998:472). Şamanizm'de bu nezir yer-su dedikleri dağ, orman, taş, kaya, su, ağaç ruhlarına bağışlanırdı. Bu ruhların koruyucu ve merhamet edici özelliklere sahip olduğu (İnan, 1998:472) belirtilmektedir.

Türkler, İslamiyet'in kabulü ile eski inanışlarını devam ettirmişlerdir. Yer-su tanrıları gerçek ve uydurma velîlerin mezarlarına yerleşerek eskiden şamanlık devrinde hak ettikleri paçavraları aldığı görülmektedir (İnan, 1998:472). Kansız kurban olarak belirttikleri adaklar günümüzde türbe, yatır, mezar, ağaç, taş gibi unsurların üzerlerine uygulanmaktadır. Daha çok renkli ip, bozuk para, mum, bez, seccade, tespih, ekmek, yumurta kabuğu, kıyafet, poşet, havlu, tülbent gibi nesnelerin adak niyetinde bırakıldıkları görülmektedir. Zonguldak yöresindeki türbe, yatır ve ziyaret yerlerinden bazılarında kansız kurban geleneğinin devam ettiği görülmektedir.

Sinanlı Türbesi'nde eskiden Cuma ve Pazartesi günleri mum yakarak huzur için adak adandığı belirtilir. Yine köy halkından bir kadının buraya gecedan yemek getirip bıraktığı da söylenmektedir.

Yukarı Konuç Türbesi, Hızır Bey Türbesi, Kıran köyünde bulunan Dede Türbesi, Şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Abdullah Yeşil Dede Türbesinde evlilik, para, çocuk, ev, şifa isteyen insanlar dua ettikten sonra türbenin yanı başında bulunan ağaca bezler bağlamaktadır.

Muratlar Türbesi'nde yer alan ağaçlara özellikle evlenmek isteyen genç kızlar gelerek dilekte bulunup, kırmızı kurdeleler bağlamaktadır.

Fındıklı köyünde bulunan Dede Türbesi'nin çevresinde bulunan taşlardan insanlar alıp, ne istiyorlarsa bu taşa okuyup üfledikten sonra taşı dedenin başı ucuna bırakarak adak adadıkları söylenir.

Seyyid Molla Mustafa, Beyler Efendi Türbesi, Yeşil Türbe, Aşağı İhsaniye köyünde bulunan Kız Mezarı, Satı Türbesi denilen yerlerde özellikle hasta çocukların iyileşmesi ve çocuk dileme için dua edilip türbenin olduğu yerdeki ağaca bez bağlanmaktadır.

Abaza Türbesine sara hastalığından kurtulmak ve Gümüşpınar'da bulunan türbede gelincik hastalığından kurtulmak için bozuk para atılıp, bez bağlandığı belirtilmektedir.

Hasan Matı Türbesi'nde özellikle kulağı ağrıyan çocuklar getirilerek burada bulunan hayvan boynuzundan su içirilip, kulağına bu boynuz sokulduktan sonra buraya bozuk para adanmaktadır.

Şeyhoğlu Türbesi, Demirci Dede Türbesi'nde hasta olan çocuklar yıkandıktan sonra burada bulunan ağaçlara çocuğun kıyafetleri asılır. Ayrıca çocuklar yıkandıktan sonra burada bulunan dedenin mezarına soğan, ekmek, sarımsak ve yumurta kabukları nezir olarak bırakılmaktadır.

Muharrem Hoca Türbesi'nde başı ağrıyan ve hayvan sağaltmak için gelen insanlar dua ettikten sonra bozuk para adamaktadırlar.

Yeşilköy de bulunan Ulu Meşe ağacına hasta olan çocuklar getirilerek yıkanıp dua edildikten sonra bezler bağlanmaktadır.

Devrek ilçesindeki Ermiş Türbesinde başı ve dişi ağrıyan insanlar gelerek ağrılarınin geçmesi için dua ederler. Bunun akabinde halkın dilinde pür genelde ardıç olarak bilinen ağaçlara kırmızı renkli palalar bağlandığı söylenir.

Komşular köyünde bulunan türbeye hasta çocuklar getirilip burada yıkandıktan sonra dua edilmektedir. Daha sonra dualarının gerçekleşmesi için mum yakılmaktadır.

Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi Türbesi genellikle ocuk dileme, bolluk bereket için ziyaret edildiği belirtilir. Buraya gelen insanlar birden fazla adakta bulunur. Mum yakma, bozuk para bırakma, tespih, havlu, ibrik adamaktadır.

oban Dede Türbesi'nde bulunan mezarda doğum yapmakta güçlük çeken, buzağıları karnında durmayan inekler getirilerek dedenin mezarı etrafında döndürülür. Daha sonra ziyaret edenlerin yanlarında getirdikleri ekmek, su, soğan, yumurta gibi yiyecekleri dedenin mezarının olduğu yerlere bırakarak adak sundukları belirtilir.

Ereğli ilçesindeki Evliya Türbesi'nde bulunan uzun mezar taşına çocuğu olmayan ve durmayan kadınlar, renkli bezler bağlayarak adakta bulunmaktadır. İmranlar köyünde bulunan Dede Türbesi'ne gelen insanlar niyetleri için ibrik, tespih, seccade ve havlu adamaktadır.

Gökçebey ilçesinde Satı Türbesi'ne çocuğu olmayan kadınlar gelir dua ederler. Doğacak olan çocuklar burada kız ise Satı erkek ise Satılmış olarak satılarak adak adandığı belirtilir. Aynı uygulama Kara Salih Türbesi, Kara rk Türbesinde de yapılmaktadır.

Kilimli ilçesindeki Kız Mezarının başında bulunan delikli taşa evlenmek isteyen genç kızlar gelerek renkli bezler ve yüzükler asmaktadırlar.

4.7 Dede – Baba – Velî Kültü

Velî: Ermiş, eren evliya; dost, yr. Dinî tasavvufi edebiyatta ve halk arasında ‘‘Hakk’ın dostu ve sevgili kulu’’ anlamlarında kullanılır (Albayrak, 2010:553).

Dinler tarihi araŐtırmalarına göre velî kültü, Budizm, Hristiyanlık ve İslamiyet gibi büyük dinlerin hâkim olduğu sahalarda benzerlikler gösterdiği dikkat çekmektedir. Mtehassslar Hristiyanlıktaki aziz, Mslmanlıktaki velî kültünün menŐeini, bu dinlerin ortaya çıktığı bölgelerde eskiden mevcut olan birtakım kültlere bağladıklarını söylerler (Ocak, 2010:6).

Velî kültü, fevkalâde kuvvet ve kudretle mücehhez olup Tanrı'ya yakın kabul edilen bir Őahsiyetin herhangi bir konuda sağ yahut l iken yardımının

dokunacağına inanılarak bunu temin için ritüel yollara başvurulması şeklinde belirtilir (Ocak, 2010:6).

Nitekim dinlerin hemen hepsinde din adamlarında veya inananlarda zuhur ettiğine inanılan inanılmaz olayların olduğu bilinmektedir. İlkel kabile dinlerinde büyücü, kabile doktoru veya şamanın vecd halinde kutsal varlıklara bir tür temas sağlamak suretiyle kötü ruhları kovduğuna, hastaları iyileştirdiğine inanılmaktadır (Uludağ, 2002:265). Özellikle eski Türklerin dini inancı Şamanizm’de yer alan atalar kültü, İslamiyet’i kabul eden Türklerin yaşadığı yerlerde oluşan velî kültürünün temelini oluşturduğu ifade edilmektedir.

Köklü bir geçmişe sahip olan Türkler, Müslüman olmadan önce Şamanizm, Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık gibi birbirinden farklı dinleri ve inançları benimsemişlerdir. Bu dinleri kabul etmeden önce kendilerinin uzun yıllar sahip olduğu birtakım inanç sistemleri bulunmaktaydı. Orta Asya topraklarında hüküm süren Türkler, kendine has olan inanç sistemlerini zamanla kabul ettikleri yeni dinlerin kalıplarına uydurarak devam ettirmişlerdir. Bu sebepten ötürü Orta Asya’dan Balkanlar’a kadar bütün Müslüman Türk topluluklarında bilinen en eski inançlardan, atalar ve tabiat kültürlerinden çeşitli izler bulunmaktadır. Anadolu’da görülen velî tipinin de bu geçmişin izlerini taşıdığı (Ocak, 2010:10-11) belirtilmektedir.

Ocak, çalışmasında Orta Asya’da dolaşan Fransız tarihçilerden Fernard Grenard’ın çeşitli bölgelerde gördüğü velî kültürünü inceleyip, mezarlara yapılan ziyaret ve kurban törenlerini gözlemleyerek buralardaki velî kültürlerinin eski atalar kültü ile ilgisi olduğu görüşlerini aktarmaktadır (Ocak, 2010:12).

Velî, Müslümanlıkla bağdaşmakta güçlüğü uğramayan üstün ruhanî kuvvetlerle donanmış bir tiptir. Kur’an-ı Kerim’de çeşitli mucizeler gösteren peygamberler ile Hz. Muhammed’in kişiliği, Müslümanlığı kabul eden Türk milletine hiç de yabancı gelmedi. Türkler, kendi din adamları ile peygamberler ve sahabeler arasında pek çok ortak noktalar bularak İslamiyet’e kolaylıkla geçiş yaptılar. Velî kültürünün İslamiyet’te yerini gösteren kaynakların başında Kur’an-ı Kerim gelmektedir. Bunun yanı sıra muhtelif tasavvuf kitaplarında da velî kültüne ait örnekler gösterilmektedir (Ocak, 2010:13). Kur’an Kerim’de velîyi tarif eden

çok sayıda âyet bulunmaktadır. Tasavvufta bu velî ile ilgili konular işlenirken bu ayetlerin kanıt olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Bu ayetlerin birkaçı:

Enfâl 8/34, Yûnus 10/62-64, Vâkıa 56/7-12, Fâtır 56/32, En'âm 6/90, Mâide 5/54, Mutaffifin 83/18-26, Beyyine 98/7-8, Bakara 2/257, En'âm 6/122, Bakara 2/20, Nûr 24/37, Âl-i İmrân 3/161, Tevbe 9/119, Kehf 18/28, Âl-i İmrân 3/64, A'râf 7/196 vd. Burada sıralanan bazı âyetlerin yanında velîleri çeşitli yönlerden anlatan pek çok âyet-i kerimenin olduğu söylenmektedir (Selvi, 2012-73-74-75).

Bu ayetlerin arasında velîyi en anlaşır Yûnus suresinin 62-64. âyetinin geldiği belirtilir. Bu ayette velî şu şekilde ifade edilmektedir:

“Haberiniz olsun ki, Allah’ın velileri (dostları) için hiçbir korku yoktur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir. Onlar, iman edip (gerçek) takvaya ulaşmış kimselerdir. Dünya hayatında da, âhret hayatında da onlar için nice müjde (ve kerâmet) ler vardır. Allah’ın söz (ve hüküm)lerinde asla bir değişme yoktur. İşte bu (hâle ve va’de ulaşmak) en büyük kurtuluştur.” (Selvi, 2012:73 – Pehlivan, 2004:25).

Velî kavramına ait bilgiler Kur’an’da yer alan âyetlerin dışında çeşitli tasavvuf kitaplarının içindeki bazı hadislerde de bulunmaktadır. Sûfiler, velîliğin temelini şu kudsî hadis ile açıkladıkları görülmektedir:

“ Allah buyurur ki: Her kim, benim velî kullarımdan birisine düşmanlık ederse, muhakkak ben ona harp açar (dostumun intikamını alırım). Bir kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevgili bir şeyle bana yaklaşmamıştır. Kulum bana nâfile ibâdetleriyle de durmadan yaklaşır; nihayet onu severim. Bir kere de onu sevdim mi, artık ben, o kulumun (özel ihsân edeceğim nûrum ile) işiten kuşağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden herhangi birşey isterse onu verir, bana sığırsa muhakkak onu himâye ederim.” (Selvi, 2012:75-76).

Yukarıda verilen hadis örneği velîlerin hem sağ hem de ölü iken kendilerine yahut mezarlarına karşı yapılan saygısızlık, düşmanlık ve inkâr etmenin karşılığında o anda veya ileriki zamanlarda başlarına gelecek olan musibetlerin Allah’ın burada belirttiği “...düşmanlık edene harp açarım” sözüne karşılık gelmektedir. Nitekim bugün Anadolu’da velîlerin mezarlarında saygısızlık yapan kişilerin aslen Allah tarafından fakat halk inancında velî tarafından cezalandırıldığı bilinmektedir. Zonguldak yöresinde yaptığımız araştırmada da Abdullah Yeşil Dede Türbesi’nde dedenin şahsına inanmayarak hakaret edip aynı zamanda türbesini kazık demirle rahatsız eden kişinin sular altında kalması, Pîr-i Hamza Hazretleri mezarının yerini değiştirmeye çalışan çavuşun ölmesi ve

mühendisin felç olması, Veli Baba türbesinde içki içenleri yağmur ve fırtınanın türbeden uzaklaştırarak cezalandırması, Muharrem Hoca türbesine içki ile gelelerin şişelerinin elinde patlayarak yaralanmaları buna birer örnektir.

Türklerin buldukları yerler de dâhil, İslâm dünyasında farklı yerlerde ve farklı zamanlarda yaşamış olan velîlerin hepsi kült konusu olmuş değillerdir. Bu velîlerden çoğu yeryüzünden unutulup gitmiştir. Fakat farklı coğrafyalarda yaşamış olan bir kısım velîler etrafında kült teşekkül etmiştir. Asırlar boyunca sadece velînin yaşadığı topraklardaki halkın değil farklı yerlerdeki milletin de hafızasına kazınıp “ölmeyen ölü” olarak hatırlanmaktadır (Ocak, 2010:7). “Ölmeyen ölü” olarak nitelendirilen velîlerin en önemli özelliği keramet ehli olmalarıdır. Keramet anlam olarak: “Herhangi bir meydana okuma ve nübüvvet iddiasına bağlı olmaksızın Allah tarafından velînin elinde gösterilen hârikulâde bir hârikadır” (Köksal, 1987:227) şeklinde tanımlanmaktadır. Keramet, mucize de olduğu gibi tabiat kanunlarıyla açıklanması mümkün olmayan sıra dışı bir olay olup, oluş mahiyeti itibari ile mucizeden farklı değildir. Aralarındaki fark meydana geliş şekli ile ilgili olduğu belirtilir. Mucize peygamberlerden, keramet tam olarak ona bağlı olan velîlerden zuhur etmektedir. Mucize gibi keramet de yaratıcısı ve hakiki sahibi Allah’tır (Uludağ, 2013:26). İslam dininde keramet sahibi kişilere ve bu kişilere has meydana gelen olaylara baktığımız zaman Kur’an’da ve hadislerde bir takım bilgilerin olduğu belirtilmektedir. Bu bilgileri Süleyman Uludağ şöyle dile getirmektedir:

İlk zamanlarda genellikle “âyet” terimiyle ifade edilen (meselâ bk. el-Eş’arî, el-İbâne, s.63) bu tür olaylar için II. (VIII.) yüzyıldan itibaren kerâmet kelimesi kullanılmaya başlanmıştır. Kerâmet teriminin sonraki dönemlerde ortaya çıkması bu hallerin Kur’an ve hadislerde bulunmadığı anlamına gelmez. Kur’an’da adı belirtilmeyen bir zatın Sebe melikesinin tahtını bir anda Hz. Süleyman’ın yanına getirmesi (en-Neml 27/38; Fahreddin er-Râzî, Tefsîrû’l-kebir, XXIV, 197; bk. DİA, III, 455), Meryem’e Allah katından rızık gelmesi (Âl-i İmrân 3/37; Meryem 19/25), Ashâb-ı Kehf’in köpekleriyle birlikte bir mağarada uzun süre uyuyup kalmaları (el-Kehf 18/16-26), Hz. Musa’nın annesine bebeğinin geri verilmesi (el-Kasas 28/7-13), ayrıca Hızır ve Zülkarneyn olayları da (Kehf 18/60, 83-98) Kur’ân-ı Kerîm’de geçen kerâmet örnekleri olarak görülmüştür (Uludağ, 2002:265-266).

Kur’ân’da anlatılan bu hadiselerin dışında Hz. Muhammed’in sahabelerinde de keramet olduğunu gösteren hadisler bulunmaktadır.

Hz. Ebû Bekir son hastalığında Hz. Âişe’ye: “Artık malım vârislerindir.” sözüyle vefat edeceğini haber vermesi ve “Malımı, iki erkek ve iki kız kardeşin

arasında Allah'ın kitabına uygun taksim edin.” ihbârıyla da hâmile olan eşinin bir kız çocuğu doğuracağına işaret etmesi,

Hiz. Ömer'in suyu çekilen Nil nehrine hitâb eden bir yazı ile akmasını sağlaması ve bir zelzele sırasında kamçısı ile yere vurarak: “Sakin ol! Ben senin üzerinde adâletle hükmetmedim mi?” dediğinde, o anda yerin sakinleşmesi,

Hiz. Osman'ın, yanına gelen bir kişinin işlediği günahı yüzünden anlayıp onu uyarması,

Hiz. Ali'nin, kendisini yalanlayan ve alay eden birisine beddua etmesi ile o kimsenin anında gözleri kör olması, başka bir hadisede Hiz. Ali'nin duasıyla bir adamın bilekten kopmuş elinin yapışıp iyi olması da bir kerâmet örneğidir (Selvi, 2012:423-424). Sahabeler döneminde görülen bu kerametler onların Allah katında birer velî olduğunun ispatıdır. Allah'a olan bağlılıkları ve teslîmiyeti Allah'ın onlara bahşettiği ayrıcalıkları gösterir. Türklerin İslamiyet ile tanıştıktan sonra Orta Asya ve Anadolu'da ortaya çıkan velî kültü inancında da Allah yolunda cenk etmiş, onun uğrunda İslâm dinini yaymış ve halkı irşat etmiş kişiler bulunmaktadır.

İlk Türk tarikatı olarak bilinen Yesevî tarikatının kurucusu ve İlk Türk mutasavvıfı Ahmed Yesevî, Türk kültüründe velî tipinin bir temsilcisidir. Onun dışında daha pek çok Türk mutasavvıfı, Ahmed Yesevî gibi velî tipinin temellerini oluşturmuştur. Özellikle Türk velî imajının prototipini meşhur Dede Korkut'un şahsında bulunduğu belirtilir (Ocak, 2010:13). Dede Korkut'un giriş kısmındaki tarihî belge özelliği taşıyan şu bilgiler oldukça kayda değerdir:

“Resûl ‘aleyhi’s-selâm zamanına yakın Bayat boyından Korkut Ata dirler bir er kopdı. Oğuzun ol kişi tamam bilicisi-y-idi. Ne dir-ise olur-idi. Gayıbdan dürlü haber söyler-idi. Hak Ta’âla anun kõnline ilham ider-idi. Kokrut Ata ayıtdı: Ahır zamanda hanlık girü Kayıya deđe, kimsene ellerinden almaya, ahır zaman olup kıyamat kopınça. Bu didüğü ‘Osman neslidür, işde sürilip gide yorrı. Ve dahı niçe buna benzer söz söyledi. Korkut Ata Oğuz kavminun müşkilini hall ider-idi. Her ne iş olsa Korkut Ataya tanışmayınca işlemezler-idi. Her ne ki buyursa kabu iderler-idi. Sözin tutup tamam iderler-idi” (Ergin, 2011:73).

Yukarıda verilen bilgiler her ne kadar velî kelimesiyle gösterilmese de şahsına sayılan vasıflar onun velî bir kişi olduğunun göstergesi olarak düşünülmektedir (Ocak, 2010:14).

Anadolu'nun fethedilmeye başladığı on birinci yüzyıldan itibaren Oğuzlar'a bağlı boyların oluşturduğu muhtelif Türk toplulukları kendileri ile beraber bu kültü de gittikleri yerlere taşıdılar. Moğol istilasından kaçan şeyh ve dervişler Anadolu'da Yesevîlik, Kalenderîlik, Kadirîlik, Kübrevîlik gibi tarikatları kurmuşlardır. Zamanla bu tarikat ve tekkelerin başında bulunan Hacı Bektaş-ı Velî, Mevlânâ, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Velî, Dursun Fakîh, Akşemsetdin gibi büyük velî olarak tanınmış kişilerin ölümü ile bir takım türbeler meydana çıktı. Bu türbeler de zamanla kendine mahsus ziyaret ve kurban törenlerinin gelişmesine ortam hazırladı (Ocak, 2010:15).

Büyük âlimlerin Anadolu'ya yerleştikten sonra ölümleri ile oluşan bu velî kültü günümüze kadar gelerek mezarı bilinmeyen pek çok yatırda kendini göstermiştir. Anadolu'da bulunan birçok yatırda kimin yattığı sorulduğunda genellikle Horasan Erenlerinden biri olarak cevap verilmektedir (Pehlivan, 2004:45). Zonguldak Çatalağzı beldesinde bulunan "Horasan Evliyası Askeri Ateşe Pîr-i Hamza K.S. Hazretleri", Saltukova beldesinde yer alan "Horasandan Gelmiş Zeynel Abidin RA- Selahaddin Eyyubinin Amcası" ve Alaplı ilçesindeki "Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi" mezarları Horasan'dan gelen ve burada şehit düşmüş kişilerin olduğu şeklindedir. Daha sonra halk, yaşadıkları bölgenin kültürü ve inanış şekli ile bu kişilerin kerametleri olduğunu belirterek mezarlarını türbeye çevirip bir uğrak yeri olarak benimsemiştir.

Velî kültürünün Anadolu'da oluşup bir kült haline gelmesi ile ilgili bir başka husus da Hristiyanlık'ta yer alan aziz kültürünün İslamlaştırılarak velî kültüne çevrilmesidir. Ocak, çalışmasında bu konuya şöyle değinmektedir:

Burada önemli bir nokta üzerinde durmak gerekiyor. O da, vaktiyle Orta Asya'da vuku bulan bir olayın, Anadolu'da da tekrarlanmış olmasıdır. X.-XII. yüzyıllarda İslâmiyet Orta Asya'da yayılırken, tekkelerin çoğu, eski budist manastırlarının yerine, yahut yakınlarına inşa ediliyor, zamanla bu manastırlar çevresinde mevcut, oradaki azize ait menkibeler islâmleştiriliyordu. Böylece o bölgedeki eski kültün kendine maledilmesi suretiyle halk ile bir bağ kurularak islâmlaştırma kolaylaştırılmış oluyordu (Ocak, 2010:16).

Yukarıda anlatıldığı üzere Türklerin, Orta Asya topraklarında gerçekleştirdiği bu durum, Anadolu'ya yerleştikten sonra da devam etmektedir. Kökü Hristiyanlık hatta Hristiyanlık öncesi devirlere çıkan mahallî aziz kültürleriyle karşılaşan Türkler kerâmet adı verilen menkabelerle bunları İslâmleştirip halkın

Müslümanlığa daha kolay ısınmasını sağlıyorlardı (Ocak, 2010:17). Anadolu'nun birçok bölgesinde örnek gösterilecek bu duruma araştırma kapsamımızı oluşturan Zonguldak yöresinde de rastlamaktayız. Çaycuma ilçesinin Aşağı İhsaniye köyündeki Kız Mezarı adı verilen türbede yatanın köy halkının bazı kişileri tarafından Hristiyan bir velî (velîyye) olduğu söylenmektedir. Burada yatan velîyyenin eskiden Frikos adında bölgede hüküm sürmüş kralın kızı olduğu rivayet edilirken aynı zamanda bu kızın bir dağ keçisine de sahip olduğu belirtilmektedir. Zonguldak yöresi, tarihte bir kısım Rumların yaşadığı bir yer olarak bilinmektedir. Köylerde bulunan yadır ve türbe olarak bilinen mezarların, bazı kesimler tarafından aslında bir Müslüman kişiye değil de bir Rum kişisine ait olabileceği görüşündedir.

Velîler Anadolu'da kültlerin mâhiyetlerine göre çeşitli sınıflandırmalar içerisinde yer almıştır. Bu sınıflandırmalar içerisinde bazı velîler dünya çapında üne kavuşmuş iken bazı velîler yazılı kaynaklara yansımamıştır (Ocak, 2010:19). Zonguldak'ta velî kültü etrafında oluşan türbelerin hepsi mahallî velîler olarak bilinmektedir. Şeyh Yabalı Baba, Seyyid Molla Mustafa, Abdullah Yeşil Dede, Veli Baba, Hacı Halil Baba gibi velîlerin türbeleri sınırları aşacak kadar üne kavuşmamış sadece yaşadıkları bölgedeki insanlar tarafından bilinmektedir.

Bir kısım velîlerin gerek yazılı kaynaklar, gerekse şifahî rivayetler vasıtası ile ya da kendilerinden kalan belgelerle gerçekten yaşamış kişiler olduğu bellidir (Ocak, 2010:19). Zonguldak ve ilçelerinde, Seyyid Molla Mustafa, Abdullah Yeşil Dede, Hacı Abdullah Sabri Efendi, Hızır Bey, Pîr-i Hamza Hazretleri, Şeyh Mustabaşoğlu Ahmed Efendi, "Aktaş Türbesi"¹⁸ - Hacı Baba Türbesi¹⁹ yaşayan bu kişiler gerçek velî olarak görülmektedir.

13 ve 14. yüzyıllarda Anadolu'nun uç bölgeleri olarak bilinen Bizans sınırlarında yaşayan Türkmen boylarının fetihlerinde yer edinmiş yahut Rumeli'deki Osmanlı gazileri arasında çarpışıp bu sebepten ötürü hatıraları halk

¹⁸ Aktaş Türbesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), "*Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.22-23.

¹⁹ Hacı Baba Türbesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), "*Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak/Ereğli Örneği*", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-22.

arasında sürüp günümüze kadar ulaşan velîler ayrıca savaşı-gazi olarak da anılmaktadır (Ocak, 2010:20-21). Zonguldak yöresinde yaptığımız araştırmalarda asker olarak nitelendirilen velîler bulunmaktadır. Alaplı ilçesinde Ali Alp adında eskiden bölgenin iskânını sağlayan bir velî-savaşı kişisinin olduğu söylenmektedir. Buralarda bulunan türbelerin birçoğunun onun askerlerine ait olduğu özellikle belirtilmektedir. Fakat burada önemli bir husus bulunmaktadır. Savaşı-velî olarak gösterilen türbelerin çoğunda yatanın ismi bilinmemektedir. Burada yatan kişiler genellikle Orhan Gazi'nin uç beylerinden ya da onların askerlerinden birine ait olabileceği söylenmektedir. Alaplı ilçesinde yer alan: Sinanlı Türbesi, Şehit Türbesi, Dede Türbesi (Ortacı Köyü), Ereğli ilçesindeki: İskenderli Türbesi, Dede Türbesi (İmranlar Köyü), Erenler Türbesi (Gebe Köyü), Erenler Türbesi (Zindancılar Köyü), Şehitler Tepesi bunlara örnek gösterilmektedir. Bunun dışında şahsî kimliği bilinen ve bölgede savaşı-gazi bir velî kişiliğine sahip mezarlar da bulunmaktadır. Pîr-i Hamza Hazretleri, Hızır Bey, Hacı Abdullah Sabri Efendi, Şehit Hafız Topaloğlu, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Gazi Hacı Muhammed mezarları bu sınıfa girmektedir.

Anadolu Selçukluları devrinden itibaren meslekî esnaf türleri Ahîlik bünyesinde yarı tasavvufî bir mahiyet kazanmışlardır. Bu esnaf türlerinin her birinin genellikle geleneğine bağlı bir şeyhi yahut pîri bulunuyordu. Bunlar çoğu defa ait oldukları meslek türleri içerisinde bir kült konusu yapılmışlardı. Bu tip türünün en bilineni debbağların (sepetçi) ustası Ahî Evran sayılmaktadır. Bununla beraber fırıncıların pîri Somuncu Baba, deve çobanlarının pîri Veysel Karanî bu sınıflandırmaya örnek verilebilir. Araştırma sahamızdaki Ereğli ilçesinde Vasfî Akarsu'nun yaptığı araştırmadaki Balıkçı Dede, yazılı kaynakta balıkçıların pîri Mersin Dede olarak da bilinen zat da bu sınıflandırmaya örnektir. Mersin Dede hakkında yazılı kaynakta şu bilgiler yer almaktadır:

“...Eski zamanlarda dere ve deniz sahilinde balık yutan balıkçıların yanına bazan yaşlı bir ihtiyar gelir, “rastgele” der ve gidermiş. İhtiyarı gören balıkçının şansı çok olurmuş. O zaman balığı daima fazla tutarmış... Ölümünden sonra yine görülmeğe başlar. Bu defa gören balıkçılara “avınız bol olsun” dermiş. Daha ziyade çayda tatlı su balığı tutanlara görülürmüş. Çay kenarlıkları sazlık olduğu için balıkçılar tuttıkları balıkları sazlara dizerlermiş. Bunlara görüldüğü zaman, “avınız bol olsun, balıkları gözlerinizden çizmeyin” diye ihtar eder ve kaybolurmuş.” (Akarsu, 1957:1455).

Yine Ereğli ilçesinde Vasfi Akarsu'nun yaptığı çalışmada demirciliğin pîri olduğu söylenen iki velî anlatılmaktadır. Akarca Mahallesinde bulunan Demirci Baba, Fatih Sultan Mehmet zamanında yaşadığı söylenen bir zattır. Demirci Baba bölgede demir ve gemi yapım işlerini yürüten bir velîdir (Akkaya, 2015:19). Çeştepe mevkiinde bulunan Demirci Dede'de, demircilerin pîri olarak bilinmektedir. Bizim de yaptığımız bölge araştırmasında bazı kişiler bugün Er-Demir Demir Çelik Fabrikası'nda çalışan işçilerin pîrinin bu zat olduğu rivayet edilmektedir. Demirci Dede bu çalışmada şu şekilde anlatılmaktadır:

“...Demirci Dede efsânesi halk arasında çok yaygındır. Bu efsaneye göre Çeştepe köyünde çok eski zamanlarda köylünün birisi kazma, saban ve sair demir malzemeyi tamir ederek geçinirmiş. Hiç pazarlık etmez, para verene de, vermiyene de bereket versin, dermiş. Zaten fakir olan bu adama günlerden bir gün birisi demiş ki: Baba sen fakir olduğun halde herkese iyilik ediyorsun, ne iyi kalplisin! O da Evlâdım, ben bu iyiliği dünyadaki insanlara öldükten sonra da yapmaya devam edeceğim cevabını vermiş.” (Akarsu, 1954:1096).

Kalaycıoğlu köyündeki Demirci Dede'de bir meslek pîrîdir. Demirci Dede yaşadığı zamanda demir dövdüğü yerden kervanların geçerken su içmesi üzerine orada demirden tas imal edermiş. Bunun üzerine ürettiği tas ve işlediği demir kerameti ile bölgede bir ün kazanmış. Öldükten sonra mezarı şifa amacıyla uğrak yeri olmuştur.

Yaşadıkları engin mistik yaşam ve geniş kitleleri irşad nitelikleri ile dikkati çeken velîler mürşid velîler olarak da bilinmektedir. Bu kişilerin dünyada iken bıraktıkları yazılı eserlerinde yahut kendilerinin mürşidlerine aktardığı sözlerinde varsa yazılı veya sözlü menkabelerinde kimlikleri açıkça görülmektedir. Mevlâna, Yunus Emre ve Hacı Bayram Velî gibi bir kısım kişiler bu tipin en belirgin örneklerini oluşturmaktadır (Ocak, 2010:22). Anadolu'da yüzlerce şahsiyet tasavvuf ilminden yetişerek mürşid velîler olarak bilinip gönüllerde yer edinmiştir. Halk bu kişilerin menkabelerini özlü sözlerini dillerden dile aktarmaktadır. Mezarları türbe olarak çevrilip halkın her açıdan uğradığı ziyaret yerleri olmuştur. Bu kişiler Allah yolunda kendi canından vazgeçerek İslam dinini yaymak, ulaşmamış en ücra köşelere bu dinî ulaştırıp anlatmak ve güzel ahlakı öğretmeği kendilerine pay biçmiştir. Zonguldak'ta halkı irşad etmek için bulunan bazı yaşamış velîlerin türbeleri bulunmaktadır. Bu kişilerin bazılarının kerametleri bilinmekte bazılarının ise aktardıkları sözler bulunmaktadır. Kilimli ilçesinde bulunan “Hacı Halil Baba Hazretleri”, Kadîrî tarikatına mensup olan bir kişidir.

Hayatta iken yaşantısı ile halkın gözünde bir velî olarak görülmüştür. Onun sözleri çevresindeki kişilerin yaşamında birer öğüt olarak hafızalara kazınmıştır. Ölümünden sonra da halkın çeşitli rüyalar ile onu görüp darda kaldığı vakitlerde Allah'ın sevgili kulu olduğunu bilerek türbesinden medet umduğu belirtilmektedir. Perşembe beldesinde bulunan “Şeyh Yabalı Baba”, bölgede velî olarak bilinen önemli bir şahsiyettir. Hakkında anlatılan ve yazılı olarak da geçen menkabeti ile halkın yaşamından ders çıkardığı özellikle belirtilmektedir. Yine türbesinin içinde yer alan kendisinin sözleri de burayı bilen yahut ziyaret eden kişilerin okuyup dinî ve sosyal yaşantısına yer ettiği de söylenir. Yabalı Baba'da diğer türbelerde olduğu gibi halkın zorda kaldığı vakitlerde ziyaret edilen kanlı veya kansız kurban sunarak derman aradıkları bir uğrak yeridir. Çayköy'de bulunan müşid Abdullah Yeşil Dede'nin türbesi yukarıda belirttiğimiz üzere menkabeti dillerde olan, kerâremetleri ile bilinen bir ziyaret yeridir.

Halk arasında kült konusu yapılmakla birlikte hakkında ne yazılı ne sözlü kaynaklarda bir bilgi bulunmayan, üstelik yaşadıklarına dair herhangi bir belge dahi olmayan velîler de bulunmaktadır. Bu velîler her zaman belirli bir ismi taşımaktan ziyade, Buğday Dede, Kum Baba, Çınar Dede, Çitlembik Dede, Nohutlu Baba, Ağaç Baba vs. genellikle buldukları bölgenin konumundan aldıkları ağaç, kaya, dere, dağ, taş ve yiyecek gibi isimlerin adları ile anılırlar. Bu çeşit velîlerin bir kısmı dağ kültü ile ilişkilidirler (Ocak, 2010:22-23). Araştırmamızın dağ kültü ile ilgili olan kısmında da belirttiğimiz üzere dağ tepelerinde bazı doğaüstü güçler ve ruhların yaşadıkları söylenmektedir. Bu İslamî dönemde de böyle meçhul olan velîlerin buralarda yaşadığı ve dağ, su, taş, kaya kültleri ile anıldıkları bilinmektedir. Zonguldak yöresine bakıldığında bulunduğu dağ, su, kaya gibi yerlerin diplerinde veya yüksek kesimlerinde bir evliya yaşadığının ve yattığının anlatıldığı çok sık görülmektedir. Bu kişiler genellikle evliya olarak söylenmektedir. Lakin yukarıda belirtildiği gibi yörede Mercimek Dede, Top Dede, Fındıklı Dede²⁰, isimleri de yer aldığı görülür. Kışla köyünde yer alan “Mercimek Dede” türbesi, köylünün eskiden mercimek ektiği tarlaların bulunduğu tepede yer alan bir mezardan ibarettir. Halkın ekinden önce ve sonra

²⁰ Fındıklı Dede hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.23-24.

mahsullerinin bereketlenmesi için uğrayıp dua ettikleri bu yerde köylünün nazarında yiyeceklerine bolluk ve bereket veren bir evliya yattığı söylenmektedir.

Halkın velî olarak kabul ettiği bir başka kişiler de tarihî şahsiyetler olarak bilinmektedir. Bunların çoğunun belki hayatlarında tasavvufla ilgisi olmamış, fiilen bu yolda aşılması gereken merhaleleri aşmamış, fakat yaşadıkları zamanda, şahsî tavır ve ahlâkî faziletleri veya yaptıkları fevkalâde işlerle toplum içinde son derece hürmet ve minnettarlık uyandıran şahsiyetlerdir. Bu sebepten ötürü halk, ölümlerinden sonra onları kendi değer hükümlerinin ve fazîlet kavramlarının temsilcisi olarak görüp velî olduklarına karar vermiştir. Fatih'in veziriazamlarından Mahmud Paşa buna örnek teşkil etmektedir (Ocak, 2010:25). Anadolu'nun hemen her bölgesinde bu velî türüne rastlanabilmektedir. Zonguldak'ta tarihî şahsiyetlerin oluşturduğu velîlerin bulunduğunu gösteren bir kaynak il konumundadır. Bölgede savaş zamanlarında halka yön gösteren, millî mücadele ruhunda göreve alan ve resmî bir şahsiyet olarak bilinen "Hacı Abdullah Sabri Efendi" bu velîlerden biridir. Devrek'te bulunan türbesi bölgede yaşayan bazı halktan kişiler tarafından velî olarak kabul görmektedir. Bu kişi yaşadığı zamanda bir müftü, bir milletvekili görevini icra edip, Türklük hareketini bölgede aşilayarak bölgenin Kurtuluş Savaşı sırasında canla başla mücadele etmesinde rol oynamıştır. Ayrıca halkı düşmana karşı örgütleyerek vatanın bütünlüğü için yaptığı bölgesel mücadele onun öldükten sonra bile mezarının bir ziyaret yeri olmasına katkı sağlamıştır. Halkın özellikle Ramazan ayında ziyaret edip, dua ederek kendi adlarına da bu zatın yüzü suyu hürmetine şifa bekledikleri belirtilmektedir.

Anadolu'da ve araştırma konumuz olan Zonguldak yöresinde velî olarak görülen kişilerin gerçek mânâda bilinen bir türbesi yahut basit bir mezarı her daim bir ziyaret yeri olarak önem ve saygı görmüştür. Farklı zamanlarda farklı kişiler etrafında bu yerler ziyaret edilerek dualar edilip birtakım halk inanışları uygulanmaktadır. Bu uygulamalar sırasında yapılan dualar, kesilen kurbanlar, adanan adaklar velîyi memnun etmek için yapıldığı ifade edilir.

Dede-Baba kültü, eski Türk inançlarından atalar kültürünün etkisi ile şekillenmiş, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi ile Anadolu ve Orta Asya'da ortaya çıkmıştır. İster soyun ad aldığı ilk ata Oğuz Ata, ister koruyucu görevi

üstlenmiş Kamber Ata olsun samimi duygularla halkın benimsediği kişilere ata denilmiş ve asırlar boyunca süregelmiştir. Günümüzde bu duruma has olarak Anadolu'nun hemen tüm topraklarında rastlanabilen dede-baba kültürünün temelini ata kültürünün oluşturduğu (Peker, 2015:181) belirtilmektedir.

Dede, M. Kaşkarî'nin "Divan-ı Lügat-it Türk"ünde Oğuzca olduğu söylenen "cet-ata" anlamını karşılamaktadır. Manevî-ruhanî bir yapıya sahip olan dede, eski inanışlara bağlıdır. Ayrıca dede unvanı, millî-dinî efsane kahramanlarına, evliyalık makamına yükselenlere ve din büyüklerine de verilmektedir. Bunun en güzel örnekleri Selçuklu zamanında Anadolu'da İslamlaşmış Türkmen boyların içindeki din büyüklerine "Baba" ve "Dede" denilmekteydi. Yine Türklerin Evliya Korkut Ata'sı da bir dede idi. Adı, Dede Korkut Kitabı'nda bazı yerlerde Korkut Ata, bazı yerlerde Dede(m) Korkut şeklinde geçmektedir (Beydili, 2015:149-150). Bir başka kaynakta dede: "Peygamber soyundan gelen seyit olduğuna inanılan ve bir Alevî ocağının başında bulunan kişilere verilen isimdir. Mevlevîlikte "muhip, dede, şeyh ve halife" şeklinde sıralanan tarikat mensupları arasındaki ikinci mertebeye sahibi; çilesini doldurmuş her Mevlevî dervişi de dede unvanına sahip olur. Yine Bektaşîlerde de "baba" yerine mürşide "dede" unvanı verilirdi" (Albayrak, 2010:124) şeklinde ifade edilir. Dede sadece hayatta iken saygı duyulan ve hürmet edilen bir şahsiyet değildir. Öldükten sonra da rûhâniyetlerinden ve manevî güçlerinden faydalanmak için ziyaret edilen ve çevresinde mum yakılan yatırlar olarak da hürmet görmektedir (Artun, 2014:100-101). Halk bu kişileri birer evliya olarak ifade etmektedir. Allah dostu olarak sayılan bu kişilere yapılan duaların, edilen niyetlerin Allah katında kabul göreceği inancı yaygındır.

Anadolu sahasında dede adının gelişmesi ve yaygınlaşması birkaç sebebe bağlanmaktadır. Bunlardan ilki Alevîlikteki dede müessesesi ile ilişkilidir. Alevî inancında dede toplumda sosyal düzeni sağlayan önemli bir şahsiyettir. Küsleri barıştırır, sıkıntıları çözüme kavuşturur, ibadetleri yaptırır. Alevî toplumunda yaptığı bu işler ve önderliği saygıdeğer bir konumdadır. Alevîlerin bulunduğu bölgelerde dede unvanın taşıyan mezarlar bulunmaktadır (Peker, 2015:182). Lakin bu sadece Alevî toplumunda bulunacağına kanaat değildir. Anadolu'nun her ülcrasında olabileceği gibi Zonguldak'ta Alevî inancının olmadığı yerlerde de dede

unvanını taşıyan yatırlar, türbeler bulunmaktadır. Yörede bulunan bu türbe ve yatırlar:

Alaplı ilçesi: Sinanlı Mahallesi - Dede Türbesi (Dede Yatırı), Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Fındıklı köyü), Dede Türbesi (Belen köyü), Dede Türbesi (Kıran köyü).

Beycuma ilçesi: Hasan Dede, Top Dede

Çaycuma ilçesi: Mercimek Dede Türbesi, Demirci Dede

Devrek ilçesi: Çoban Dede

Ereğli ilçesi: Dede Türbesi (İmranlar köyü), Fındıklı Dede Türbesi, Mersin Dede²¹, Dede Mezarı (Göktepe Mahallesi), Dede Mezarı (Ahmetçikler Mahallesi), Erdeş Dede Türbesi, Dede Türbesi (Zaramzorlu Köyü) dir²².

İslamiyet sonrası velî kültürünün etkisi ile dindarlık ön plana çıkmış, toplum önderlerinin adlarından esinlenmenin olduğu belirtilir. Ata kültürünün etkisi ile oluşan dede kültüründe, insanlar dede hakkında menkabeler, kerametler olduğunu belirterek buldukları mezar ve makamları, “dede mezarı, dede türbesi, dede yatırı” şeklinde andıkları görülmektedir. Bu şekilde anma ile mezarda yatan kişi; akrabalık hissi uyandırma, bölgenin koruyucusu, Allah dostu gibi vasıflarda bilinerek kerametleri ile geçmişi çok eskilere götürülmektedir. Anadolu’da gerek Sünnî gerek Alevî toplumlarda dede adının çeşitli sebeplerle benimsenmesi, dede adını taşıyan çok sayıda mezar, yatır, türbe gibi makamlarla karşılaşılmasını göstermiştir (Peker, 2015:182). Nitekim Zonguldak’ta hem saha hem kaynak tarama çalışmalarında yaptığımız araştırmada:

Alaplı ilçesinde (10): Dede Türbesi (Dede Yatırı) – Sinanlı Mahallesi, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Fındıklı köyü), Dede Türbesi (Fındıklı köyü-Merkez Mahallesi), Dede Türbesi (Belen köyü), Dede Türbesi (Kıran köyü), Dede

²¹ Mersin Dede ve Fındıklı Dede hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.23-24.

²² Dede Mezarı (Göktepe Mahallesi), Dede Mezarı (Ahmetçikler Mahallesi), Erdeş Dede Türbesi, Dede Türbesi (Zaramzorlu Köyü) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

Türbesi (Onurlu köyü) Dede Türbesi (Ortacı köyü), Abdal (Ebdal) Dede, Dede Türbesi (Gökhasan köyü),

Beycuma ilçesinde (2): Hasan Dede, Top Dede,

Çaycuma ilçesinde (2): Mercimek Dede, Demirci Dede,

Devrek ilçesinde (1): Çoban Dede,

Ereğli ilçesinde (9): Fındıklı Dede Türbesi, Mersin Dede Türbesi Havlucu Dede Türbesi (Demirci Dede)²³, Dede Türbesi (İmranlar köyü), Dede Mezarı (Göktepe Mahallesi), Erdeş Dede Türbesi, Dede Türbesi (Zaramzorlu köyü), Dede Mezarı (Ahmetçikler Mahallesi), Dede Türbesi (Akarca Mahallesi)²⁴ ilçelerinde olmak üzere toplamda yirmi dört tane dede unvanını taşıyan yatır ve mezar bulunmaktadır.

Anadolu’da atalar kültürünün etrafında şekillenmiş bir diğer kült unsurunu oluşturan yapı, baba kültürü olarak bilinmektedir. Genellikle dede-baba olarak bir kullanılan baba, Türk halklarının geleneksel dünya görüşünde, mânâ âlemi dediğimiz ruh hayatı ile bağlı olan evliya, koruyucu ruh ve benzer varlıkların adlarında işlenen bir tamamlayıcı şekilde belirtilmektedir (Beydili, 2015:87). Başka bir kaynakta baba, kelime anlamı olarak ata anlamında olduğu Türkçenin dışında Fars, Berberî, Rus, Rumen dillerinde de kullanıldığı ifade edilir. Baba saygı duyulması gereken kişiler için kullanılmaktadır. Türkistan sahasında evliya, aziz, sultan, ata kelimelerinde karşılanarak yaygın olarak “evliya” anlamında kullanıldığı belirtilmektedir (Çetin, 2007:70).

Baba sıfatına, Burkut Baba, Baba Kamber, Çiftçi Baba ve Rüzgar Baba gibi koruyucu ruhların ve mitolojik varlıkların isimlerinde karşılaşmaktayız. Eski Türkçe’de, “Babay” şeklinde de kullanılmış olan kutsal içerikli bu sözcük, çeşitli

²³ Fındıklı Dede Türbesi, Mersin Dede Türbesi Havlucu Dede Türbesi (Demirci Dede) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.23-26.

²⁴ Dede Mezarı (Göktepe Mahallesi), Erdeş Dede Türbesi, Dede Türbesi (Zaramzorlu köyü), Dede Mezarı (Ahmetçikler Mahallesi), Dede Türbesi (Akarca Mahallesi) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

Türk dillerinde, Ulu Ata anlamını koruyarak, ata ruhu ile bağı bir anlam ifade etmektedir (Beydili, 2015:88). Baba ayrıca tarikat büyüklerine, manevi mertebe sahibi kişilere verilen bir unvandır. Bektaşî şeyhi gibi tasavvufta şeyh, müridin hakiki babası sayılır (Albayrak, 2010:65).

İslamiyet öncesi devirden İslamiyet'in kabulü ve bugüne değin Türklerin dinî ve sosyal yaşamında güvendiği ve yardım istediği koruyucu bir ruh, ata, baba olmuştur. Bu durum İsmet Çetin'in çalışmasında şöyle ifade edilmektedir:

Gök-Tanrı inancından Budist inanca: Gök-Tanrı inancı ile Budist inancın birlikte yaşandığı Ak Burkan veya Ak Caî (Altay Türklerinde Ak Din)'ye kadar; daha sonra İslamiyet'in Türk toplumunda yaygınlaşması ve kabul görme sürecinde olduğu gibi ata-baba-evliya adlandırılması bütün fonksiyonları ile varlığını sürdürmüşlerdir. İslamiyet'ten önceki dönemde adları ister kam, ister baksı, ister bahşi, ister oyun, ister baba veya ata olsun, İslamiyet'ten sonraki dönemde zaman zaman da yeni tanışılan kültür çevresinden alınan ödünçleme kavramlar ile (şaman, evliya, aziz, şeyh, derviş vb.) adlandırılmıştır (Çetin, 2007:70).

Ata, baba, dede, şeyh, derviş, şaman, kam, baksı veya evliya şeklinde adlarla anılan bu manevî güce sahip kişiler hem hayatta iken hem ölümlerinden sonra çevresinde şekillenen anlatımlarla hayatlarını zenginleştirmişlerdir. Haklarında anlatılan menkıbeler, onların ölümlerinden sonra da anılıp yaşatılmasına olanak sağlamıştır. Hayatta iken kullandıkları mekân veya eşyalar, ölümlerinden sonra da mezarları çevresinde çeşitli inançlar ve uygulamalar etrafında gelişerek yaygınlaşmıştır (Çetin, 2007:71). Nitekim İslamiyet'ten önce Altaylılarca, Yayık adı verilen ruh kutsal sayılmaktadır. Yayık, yerde insanlar arasında yaşayan bir ruhtur. Tanrı Ülgen, onu insanları fenalıklardan korumak ve onlara hayat vermek için göndermiştir. Bundan ötürü dualarda Kuday adı ile anıldığı belirtilir (İnan, 1998:415). Türkler, İslamiyet'i kabul ettikten sonra da koruyucu ruhları baba-dede olarak Anadolu'da yaşatmaktadır. Öldükten sonra mezarları yatır, evliya-dede-baba mezarı yahut türbesi olarak bilinen bu yerlerden medet umma burada yatan şahısların yüzü suyu hürmetine Allah'a yakarma niyetlerinde bulunmaktadır. Zonguldak yöresinde de baba olarak bilinen kutsal yerler bulunmaktadır. Ereğli ilçesinde: Demirci Baba Türbesi, Hacı Baba Türbesi, Çaycuma ilçesinde: Şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Merkez ilçede: Tekke Baba, Kilimli ilçesinde: Hacı Halil Baba Türbesi yer almaktadır. Bu türbelere gelen kişiler yağmur duası, kısmet açmak, çocuk dilemek, hastalıktan kurtulmak için dualar edip dilek dilemektedir. Halkın burada gerçekleştirdiği dua ve uygulamalar

hem İslam dininin içeriğini hem eski Türk inancı olan atalar kültürünün ritüellerinin bir arada şekillendiğini göstermektedir. Çaput bağlama, taş yapıştırma, havlu adama, tespih bırakma, bozuk para atma, mum dikme, ip bağlama, yüzük asma, su bırakma gibi kansız kurban ritüeli ile dana, koç, at gibi hayvanlar kesilerek kanlı kurban ritüeli yapıldığı görülmektedir.

5. ZONGULDAK'TA BULUNAN TÜRBE, YATIR VE ZİYARET YERLERİNİN İŞLEVLERİ

İnsanoğlu en eski yaşamdan itibaren bazı şahıslara üstün vasıflar, kerametler yükleyerek bu kişilerde birtakım kutsal özelliklerin ve güçlerin olduğunu benimsemiştir. Bu güce ve kerametlere sahip olan kişilere karşı gösterilecek olan saygının ve onları yüceltici davranışlarda bulunmanın insanlara fayda sağlayacağına, gerek bu dünyada gerek öldükten sonra onların şefâati ile bazı mükâfatlara erişilebileceklerine inanılmıştır (Peker, 1999:447).

Türbeler, yatırlar, mezarlar gibi toplumun inanç ve âdetlerini devam ettiren kültürel yapıların aslında amaçları, insanların maddî veya manevî ihtiyaçlarını karşılayan yerler olarak görüldüğü düşünülmektedir. Uygarlığın ulaştığı bu bilim-teknoloji devrinin hızlı yaşamı içinde sosyal ve psikolojik buhrana kapılan insan, ihtiyaçlarına karşılık bulamadığı vakitlerde maddî veya manevî isteklerine çare aramak ve dinî inançlarını yerine getirmek için kutsal mekânlara ziyarette bulunmaktadır. Hemen her yede birbirine benzeyen insan toplulukları eski kavimlerden bu yana dek fertlerin şahsî görüşlerine göre güzel görünen yapıları, dinî-sihri büyüleri âdet edinmiştir (Toprak, 1999:340). Eski Türk toplumunun inancı olan Şamanizm'in bazı ritüelleri Türklerin İslamiyet'e girmesi ile de yeni dinin içerisinde kendisine yer bulmuştur. Bu ritüeller ata düşüncesi içerisinde bir ecdat sünneti gibi düşünülerek dinî bir veçhe bürünmüştür.

Türk dünyası içerisinde yer alan kutsal ziyaret yerleri, kendilerinden kerâmet, feyz ve bereket fışkıran ve insanları kendilerine çeken cazibe kaynakları olarak görülmektedir (Günay, 2003:17). Buralarda yatan velîlerin hem yaşamlarında hem öldükten sonra insanlara fayda sağlayacağı görüşü hâkimdir. Bunun yanında kendilerinden arta kalan eşyaların ve çevresinde bulunan ağaç, taş, kaya, su, orman, dağ ve tepenin de velînin kerametinin sirâyet ettiği düşüncesi ile insanların bereket ve fayda umduğu düşüncesi bir miras konumundadır.

Türkiye genelinde ve Zonguldak özelinde ise türbe, yatır, ziyaret yeri çerçevesinde gelişen inanış ve uygulamalarda çoğunlukla kendilerine velî, eren, pîr, dede, evliya vb. gibi isimler verilen kişilerin mekânları yer almaktadır. Bu kişilerin manevî güçlerine duyulan inanç çerçevesinde yattıkları yerlere belirli bir dileğin

gerçekleşmesi noktasında yapılan ziyaretler ve bu ziyaretler çerçevesinde pek çok işlevin uygulandığı görülmektedir. Yörede yapılan ziyaretlerin adak ve kült kavramlarıyla doğrudan ilişkili olduğu da unutulmamalıdır. Eski Türk inançlarına bakıldığında Gök Tanrı, atalar kültü ve tabiat güçlerine duyulan inançtan oluşan üçlü bir yapıyla karşılaşmaktadır (Kafesoğlu, 2002: 290-304). Bu yapı içerisinde eski Türkler ölen atalarıyla kendileri arasındaki bağın devam ettiğine inanıyorlardı. Günümüz toplumunda da bu düşünce kutsal yerler olarak bilinen yerlerde devam etmektedir.

Türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin pek çok işlevi bulunmaktadır. Doğum, çocuk, evlenme, halk hekimliği (şifa bulma), halk baytarlığı, sınavlardan başarılı olma, ev, iş, otomobil, bolluk-bereket sahibi olma, yağmur yağması gibi istekler için türbe, yatır ve ziyaret yerlerinde çeşitli pratik ve uygulamalar yapılır. Devlet adamları, âşıklar, meslek pîrleri, destan kahramanları için de ziyaret yerlerine rastlanmaktadır. Türbe, yatır ve ziyaret yerlerinde yapılan uygulamalarda eski Türk inançlarının da izlerini bulmak mümkündür. Türbe, yatır, ziyaret yerleriyle ilgili inanış ve uygulamalar, İslam otoriteleri tarafından her dönemde dine aykırı görülse de halk nezdinde bu inanış ve uygulamaların halen devam ediyor olması halkbilimi, sosyoloji ve dinler tarihi araştırmacılarını bu tür yerleri araştırmaya sevk etmektedir.

Zonguldak yöresinde yüz kırk iki adet türbe, yatır ve ziyaret yeri tespit edilmiştir. Günümüzde bu yerlerden yetmiş yedi tanesinin yeri, işlevi unutulmuş, mezar yerleri kaybolmaya yüz tutmuş ve ziyaretçisi de kalmamıştır. Ancak çok yaşlı kişilerin tarifleri ile gittiğimiz bu yerlerde bu mekânların türbe, yatır veya ziyaret yeri olduğunu gösteren işaretler de bulunmaktadır. Çalışmamızda tespit ettiğimiz altmış beş yerin ise yeri, işlevi bellidir ve halen ziyaret yeri olarak değer ve saygı görmektedir.

5.1 Ferdi Talepler

5.1.1 Hayatın Geçiş Dönemi İle İlgili Talepler

5.1.1.1 Doğumla İlgili Talepler

Zonguldak yöresinde türbe, yatır ve ziyaret yerleri etrafında doğum ile ilgili bazı taleplerde bulunmaktadır. Özellikle kadınların ziyaret ettiği bu yerlere

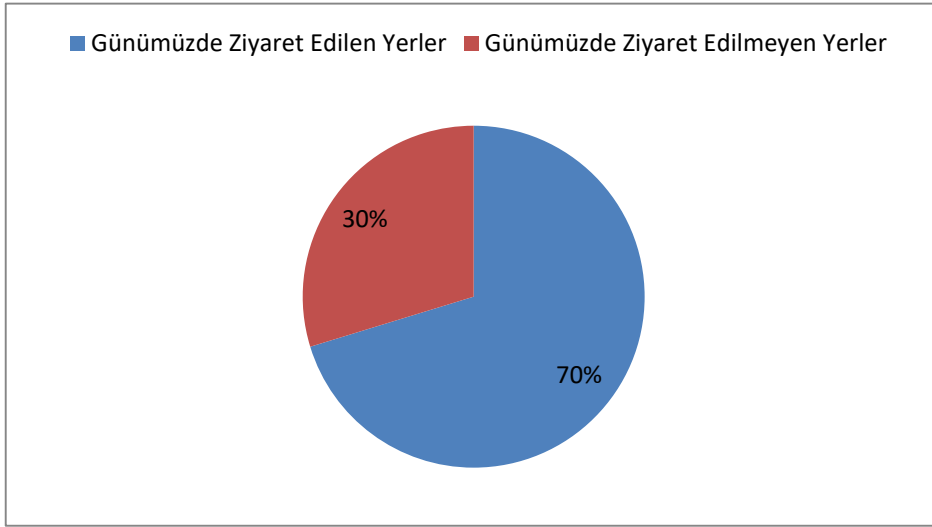
çocuk sahibi olmak, kolay doğum yapmak, düşük olmasını engellemek, sütü az olan lohusa kadınların ziyaret etmesi sebepleri üzerine gidildiği belirtilmektedir. Öncelikle Zonguldak yöresinde doğumla ilgili talepler için gidilen ziyaret yerleri şunlardır:

Tablo 5.1: Doğum Talebi İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri

Doğumla İlgili Talepler İçin Gidilen Yerler	Günümüzde Ziyaret Ediliyor	Günümüzde Ziyaret Edilmiyor
Tekke Baba Türbesi		
Türbe (Yeni Mahalle)		✓
Sinanlı Türbesi (Dede Yatırı)		✓
Şehit Türbesi	✓	
Erenler Türbesi (Büyüktekke köyü)		✓
Yukarı Konuç Türbesi	✓	
Dede Türbesi (Belen köyü)		✓
Dede Türbesi (Kıran köyü)		✓
Dede Türbesi (Onurlu köyü)	✓	
Dede Türbesi (Ortacı köyü)	✓	
Beyler Efendi Türbesi	✓	
Hasan Matı Türbesi	✓	
Şeyh Yabalı Baba Türbesi		✓
Veli Baba Türbesi	✓	
Yeşil Türbe	✓	
Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi Türbesi	✓	
Hızır Bey Türbesi	✓	
Evliya Mezarı		✓
Erenler Türbesi (Cırbinoğlu Mahallesi)	✓	
Hızır Beyin Kardeşinin Türbesi (Bakırcılar köyü)	✓	
Hacı Halil Baba Hazretleri	✓	
Havlucu Dede	✓	
Pir-i Hamza Hazretleri	✓	
Abdullah Yeşil Dede	✓	
Seyyid Molla Mustafa Türbesi	✓	
Köseler Türbesi		✓
Kara Örük Türbesi		✓
Kara Salih Türbesi		✓
Satı Türbesi	✓	
Şehitler Mezarlığı		✓
Yaraşlıyörük Türbesi	✓	
Eyiba Türbesi	✓	
Şehit Hafız Toplaoğlu ve Evliya Türbesi	✓	
Şeyh Yusuf Ziyaeddin ve Oğullarının Türbesi	✓	
Aktaş Türbesi	✓	
Çirazlı Türbesi	✓	
Varahlı Türbesi	✓	
Toplam Ziyaret Yeri: 37	Toplam: 26	Toplam: 11

(Havlucu Dede, Pir-i Hamza Hazretleri)²⁵ , (Aktaş Türbesi, Varahlı Türbesi, Çirazlı Türbesi)²⁶ . Yukarıda tablo içerisinde verilen yerlere, yöre halkının halen gitmekte oldukları ya da buraları terk ettikleri belirtilmektedir. Bu yerlerin günümüzde ziyaret edilmemesinin sebepleri genellikle bulunduğu yörede nüfusun azalması, gelişen sağlık alanlarından faydalanılma, inanç uygulamalarını yürüten kişilerin vefat etmeleri, define amaçlı fizikî yapıların tahrip edilmesine dayandırılmaktadır. Ziyaret edilen bu yerlerin yüzdeliğine bakıldığında %70'inin işlevliği devam ederken %30'un işlevliğini kaybettiği görülmektedir.

Şekil 5.1: Doğum Talebi İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzelik Dağılımı

Türbe ve yatırlara şifa bulmak amacıyla gelen yöre insanı burada yatan kişinin yüzü suyu hürmetine Allah'tan şifa dilemektedir. Türbe, yatır ve ziyaret yeri etrafında yapılan bir takım uygulamaların yanı sıra kanlı veya kansız adak adadıkları belirtilmektedir.

5.1.1.1.1 Çocuk Sahibi Olmak İsteyenler İçin Ziyaret Edilen Yerler

Zonguldak yöresinde yukarıda adı geçen ziyaret yerlerine daha çok kadınların çocuk sahibi olmak için gelip, dua ettikleri ifade edilir. Türbe, yatır ve

²⁵ Pir-i Hamza Hazretleri, Havlucu Dede hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), "Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.21-26.

²⁶ Aktaş Türbesi, Varahlı Türbesi ve Çirazlı Türbesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), "Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

ziyaret yerleri etrafında yöre insanının öncelikle bazı halk inanışları ile uygulamalar yaptığı daha sonra dua ederek, kurban kestiği belirtilmektedir.

Torlaklar köyünde bulunan Veli Baba Türbesi, yöre halkının günümüzde halen rağbet gösterdiği önemli yerlerden biridir. Buraya çocuğu olmayan insanların gelerek, belirli bir sıra ile yaptıkları uygulamaların olduğu bilinmektedir. Veli Baba'ya çocuk dileme için gelenler türbenin etrafında yedi defa dönerler ve ardında türbenin içinde iki rekât namaz kılarlar. Namazdan sonra sandukanın başındaki kavuğu üç kere öper, türbe içindeki taşı alarak dua eşliğinde yüzlerine sürerler. Bundan sonra türbenin olduğu yerdeki camiye giderler orada da namaz kılıp dua ederler. Duadan sonra türbenin arkasındaki çatallı ağacın olduğu yere giderler. Burada çocuk dileyen kişi ve türbedar birlikte bazı uygulamalar gerçekleştirirler. Türbedar bayan önde, şifa arayan kişi arkada iki ağacın arasından önce türbe yönüne yedi defa, sonra tam tersi yöne yedi defa dönerek bu işlemleri tamamlarlar (Noraşin, 2016:82). Bu uygulamalar, bölge halkının nazarında istenilen niyetin gerçekleşmesi açısından oldukça önemlidir.

Yörede çocuk sahibi olmayı isteyen kişilerin ziyaret ettiği yerlerden birisi de Hızır Bey Türbesidir. Buraya çocuk dilemenin dışında, doğum yapmakta güçlük çeken kadınların da ziyaret ettiği belirtilir. Türbe etrafında şifa arayan kişiler üç defa dönerler. Üç defa döndükten sonra türbenin içerisinde yer alan uzun taşta ellerini ve yüzlerini sürerler. Bu taşta ellerini ve yüzlerini sürerlerken bazı dualar ve sureler okunur. Daha sonra türbenin iç kısmından küçük bir toprak parçası alarak bu toprak parçasını yutarlar. Bu işlemin ardından türbenin önündeki ulu ağaca renkli bezler ve tülbentler bağlarlar. En sonunda bu kişiler, eğer ki çocukları olursa burada kurban keseceklerini belirtirler (K.Ş.65).

Devrek ilçesinin Bakırcılar köyünde Hızır Bey'in kardeşine ait olduğu söylenen kutsal mezara da yöre halkının çocuk dileme için gittikleri ifade edilir. Buraya gelen kişi, türbe ile ilgilenen kadınla birlikte türbede abdest alır. Daha sonra su dolu ibrikle türbenin başına geçerek hep birlikte yedi defa türbe etrafında dönerler. Dönme işlemi bittikten sonra iki rekât namaz kılınır, yanında getirilen yiyecekler türbe başında yenir, ulu meşe ağacına bez bağlanır ve en sonunda yanında getirdikleri ibrikle türbe taşının oyuğuna su dökülerek, bozuk para bırakılır (Tığ, 2019).

Yörede bulunan türbe, yatır ve ziyaret yerlerine çocuk dilemeye geldikleri zaman yapılan bu uygulamaların ve adakların dışında bir de satılma işleminin yapıldığı anlatılmaktadır. Bu işlemde bu yerlerde yapılan duanın sonucunda doğacak çocuğa sattıkları belirtilen özellikle satı, satılmış isimlerinin verdikleri söylenir.

Gaziler köyünde bulunan Satı Türbesi yukarıda belirttiğimiz bu uygulamaya bir örnektir. Anne karnında durmayan, düşük yapan kadınlar buraya getirilir. Türbe ile ilgilenen kişi, bu kadınları türbede kendi ile üç, beş, yedi defa gezdirerek dualar eder. Daha sonra türbenin olduğu yerden toprak alarak bu kadınları evde yıkar. Yıkanarak dua edilen bu kadınlar türbeye bez bağlar, ya da çamaşırlarından biri alınarak bu ağaca asılır. Türbenin başucundaki taşa bozuk para bırakırlar. Bu işlemlerden sonra sağ salim çocukları olursa türbenin önünde bir kurban kesilir, fakir fukaraya dağıtılır. En önemlisi burada yatan zatlara hürmeten erkek olan çocuklarına Satılmış, kız olan çocuklarına Satı adını verdikleri belirtilir. Bu işlem çocuklarının sağlıklı doğmasına karşılık bir satılma işlemi olduğu vurgulanır (K.Ş.104).

Pazarlıoğlu köyünde yaptığımız araştırmada kaynak kişimizin babasından önce babaannesinin dokuz tane çocuğuna düşük yaptığını belirtmektedir. Kaynak kişinin babasından evvel babaannesinin dokuz kardeşini düşük yapması üzerine Şehitler Mezarlığına getirilip burada dua edilerek birtakım uygulamaların yapıldığını ifade etmektedir. Babasının bu kutsal yerde yapılan dua hürmetine sağlıklı olarak dünyaya gelmesi neticesinde adına Satılmış konulduğu ve burada kurban kesilerek satılma işleminin yapıldığını belirtir (K.Ş.102).

Bu yerlerin dışında “Kara Salih Türbesi, Kara Örük Türbesi, Şehitler Türbesi” inde de satılma işleminin yapıldığı söylenir. Buralarda yapılan işlemler de yukarıda belirtilen yerlerdeki uygulamalar ile hemen aynı benzerliktedir. Bu üç türbenin yukarıda anlattığımız üç türbeden farkı artık işlevlerini kaybetmesidir. Buralar unutulmaya yüz tutmuştur. Sosyal değişim, teknoloji ve tıp alanının gelişmesi ile artık terk edildiği belirtilmektedir (K.Ş.105, K.Ş.107, K.Ş.102).

Cirbinoğlu Mahallesi, Erenler Mevkiinde bulunan yerde ve dışarıda çocuğu olmayan hastalar için birtakım uygulamalar yapılır. Türbeye duaya gelmeden önce

hasta kişiler çocuk dilemek için akşamdan hoca, türbe ve doktor adını verdikleri üç adet bıçağı suya bırakıp sabaha kadar beklerler. Sabahleyin hangisinin küflendiğine göre türbe, hoca ya da doktora giderler. Eğer türbe çıkarsa Erenler Mevkiine gelen hastalar türbe etrafında üç, beş, yedi defa dualar eşliğinde dönerler ve türbenin olduğu yere para bırakıp, bez bağlarlar (Köse, 2006:109).

Varahlı Türbesinde köyde bulunan bir kadının yıldıznameye bakarak çocuğu olmayan kadınlara dua etmektedir. Dileği gerçekleşen ve şifa bulan hastalar daha sonra türbede kurban kesmektedirler (Akkaya, 2015:27).

Aktaş Türbesine çocuğu olmayan anne ve babalar dua etmeye gelirler, burada edilen duadan sonra çocuğu olanlar gelip burada kurban kesiyorlar. Bir başka anlatmaya göre çocuğu olmayan kadınlar bir gece burada geceleyp, sonra hastaneye gittiği ve çocuklarının olduğudur (Atalan, 2000:23).

Çirazlı Türbesine gelen çocuğu olmayan kadınlar, türbeyi beş gün boyunca ziyaret edip, temizlerler. Yapılan bu işlemlerin ardından çocuk sahibi olacakları anlatılmaktadır (Akkaya, 2015: 24-25).

Doğum ile ilgili taleplere sütü az olan lohusa kadınların da uğradığı belirtilmektedir. Burada dua ettikten sonra adak adanmaktadır. Alaplı ilçesinin Büyüktekke köyündeki Erenler Türbesi buna örnektir. “Bu türbeye çocuğu olmayanlar, sütü az olan lohusa kadınlar ve çocuğu yaşamayıp da yaşamasını isteyenler gelir. Orada mum yakarlar, çaput bağlarlar (Atalan, 2000: 20).

Yukarıdaki ziyaret yerlerinde özellikle yapılan uygulamaların dışında, yörede çocuk dileme için gidilen “Tekke Baba, Sinanlı Türbesi, Şehit Türbesi, Seyyid Molla Mustafa, Erenler Türbesi (Büyüktekke köyü), Yukarı Konuç Türbesi, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Onurlu köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Beyler Efendi, Hasan Matı, Şeyh Yabalı Baba, Yeşil Türbe, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Köseler Türbesi, Evliya Mezarı, Hacı Abdullah Sabri Efendi, Şeyh Yusuf Ziyaeddin, Eyiba Türbesi, Şehit Hafız Topaloğlu, (Aktaş Türbesi, Varahlı Türbesi ve Çirazlı Türbesi)²⁷”nde halkın bez bağlama, mum

²⁷ Aktaş Türbesi, Varahlı Türbesi ve Çirazlı Türbesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

dikme, taş koyma, su, tespih, havlu bırakma, bozuk para atma, dua etme, namaz kılma, kurban kesme âdetlerinin kısmen de olsa yapılmaya devam ettiği belirtilir.

5.1.1.2 Evlilikle İlgili Talepler

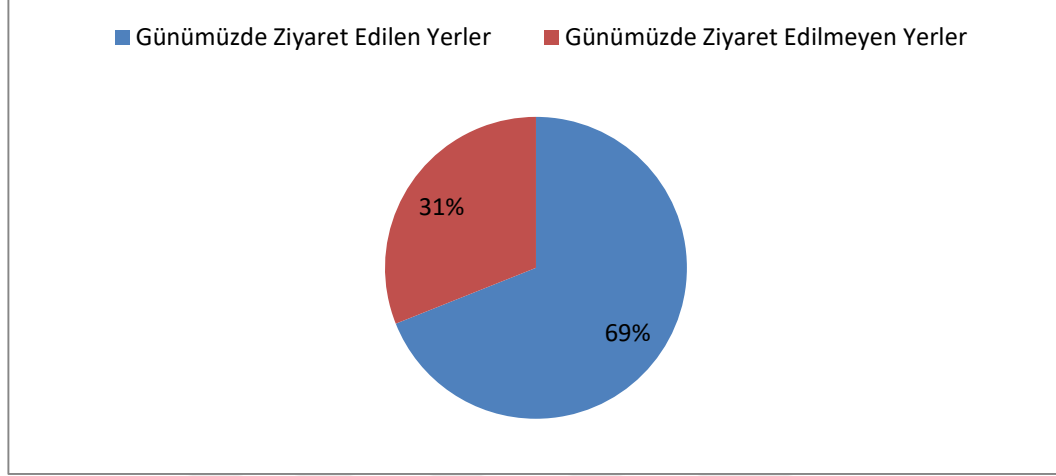
Zonguldak yöresinde halkın kısmet açmak, mutlu bir evliliğe sahip olmak, hayırlı bir eş bulmak için gittikleri bazı kutsal ziyaret yerleri bulunmaktadır. Bu ziyaret yerlerine giden insanlar buralarda yatan kişilerin hürmetine Allah'tan talep de buldukları belirtilmektedir. Evlilik için gidilen yerlere baktığımızda şu mekânlar görülmektedir:

Tablo 5.2: Evlilik Talepleri İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri

Evlilikle İlgili Talepler İçin Ziyaret Edilen Yerler	Günümüzde Ziyaret Ediliyor	Günümüzde Ziyaret Edilmiyor
Tekke Baba Türbesi	✓	
Sinanlı Türbesi		✓
Şehit Türbesi	✓	
Seyyid Molla Mustafa Türbesi	✓	
Yukarı Konuç Türbesi	✓	
Abdullah Yeşil Dede Türbesi	✓	
Dede Türbesi (Belen köyü)		✓
Dede Türbesi (Kıran köyü)	✓	
Dede Türbesi (Ortacı köyü)	✓	
Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi		✓
Muratlar Türbesi	✓	
Kız Türbesi		✓
Havlucu Dede	✓	
Şeyh Yabalı Baba Türbesi	✓	
Veli Baba	✓	
Yeşil Türbe	✓	
Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi	✓	
Hacı Abdullah Sabri Efendi	✓	
Türbe (Gümüşpınar Mahallesi)	✓	
Evliya Mezarı		✓
Hızır Beyin Kardeşinin Türbesi		✓
Şeyh Yusuf Ziyaeddin ve Oğulları Türbesi	✓	
Yaraşlı Yörük Türbesi	✓	
Köseler Türbesi		✓
Kız Mezarı	✓	
Aktaş Türbesi	✓	
Hacı Baba Türbesi	✓	
Erenler Türbesi (Demirciler köyü)		✓
Dede Türbesi (Onurlu köyü)		✓
Toplam Ziyaret Yeri: 29	Toplam: 20	Toplam: 9

“(Hacı Baba),²⁸ (Aktaş Türbesi, Kız Türbesi, Havlucu Dede)²⁹”. Evlilik talepleri için gidilen bu yirmi dokuz yerden yirmisi günümüzde halen ziyaret edilmektedir. Fakat dokuz yere yörede bulunan insanlar artık gitmemektedirler.

Şekil 5.2: Evlilik Talebi İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdeleri Dağılımı

Yukarıdaki şekilde Zonguldak yöresinde halkın evlilik talepleri için gittikleri yerin yüzdeliğine bakıldığında %69'ı halen ziyaret edilirken %31'i ziyaret edilmemektedir. Ziyaret edilen yerlerde dua edilip, namaz kılındığı ve çeşitli uygulamalar yapıldığı söylenir.

Yörede evlilik talebi için insanların yukarıda adı geçen kutsal ziyaret yerlerine gittiği bilinmektedir. Fakat bunların içinde özellikle Muratlar Türbesi ve Kız Mezarı işlevleri ile halen ziyaret edilmektedir. Genç kızların kendileri, annelerinin çocukları için hayırlı bir eş, mutlu bir yuva kurması ve kısmetinin açılması için gittikleri bu yerlerde, dua ederler, Kur'an okurlar, adak olarak kurdeleler bağlayıp, yüzük asmaktadırlar (K.Ş.48, K.Ş.112).

Muratlar Türbesi, türbenin adından da anlaşılacağı üzere buraya gelenlerin muradına ereceği yer olarak bilinmektedir. Evlilik çağındaki genç kızların evlenmek

²⁸ Hacı Baba Türbesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Akarsu, Vasfi (1957), “Köstepe Dede ve Mersin Dede Efsanesi”, *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 69, s.1455.

²⁹ Aktaş Türbesi, Kız Türbesi (Mezarı), Havlucu Dede hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.18-24.

için geldikleri bu yerde dua edip, türbenin başında bulunan meşe ağaçlarına niyetlerinin kabul olması için kırmızı kurdeleler asmaktadırlar. Bu gelenek günümüzde yaygın olarak devam etmektedir. Birçok gencin buraya gelerek burada kısmetlerinin açıldığı dile getirilir (K.Ş.48).

Köstepe Dede diğer adıyla Hacı Baba Türbesi, daha çok evlenmek isteyen kızların ziyaret ettiği kutsal bir mekândır. Köstepe Dedenin kerameti genç kızlara niyetlerini bildirmesidir. Niyetini anlamak isteyen kişiler türbenin önünde durur. Bir Fatıha okur, mum diker ve niyetini dilerler. Daha sonra yerden bir düz taş alırlar. Evliyanın başı ve ayağı kısmında bulunan şakuli taşlardan birine elindeki bu düz taşı sürerler. Eğer tuttuğu dilek olacaksa sürülen taş, şakuli taşa yapışır. Eğer olamayacaksa taş yere düşer. Bu işlem kızların sevdikleri erkeklerle evlenip, evlenemeyecekleri üzerine yapıldığı anlatılmaktadır (Akarsu, 1957:1455).

Bildiğimiz şey bu mezarın halen ziyaret edildiği özellikle kısmeti kapanan kızlar için, evlenmek isteyen gençlerin kısmetini açmak için uğranılan bir mezar olduğudur. Buraya gelen anne ve genç kızlar burada dua ederler, yandaki ağaçlara değişik renkte çaput bağlarlar. Eğer burada adak adayıp giderlerse ve adadıkları niyetleri gerçekleşirse, daha sonra burada kurban keserler ve oraya gelen insanlara dağıtırlar. Evlenecek genç çiftler düğün günü burayı ziyaret edip daha sonra düğünlerine devam ederler (Atalan, 2000: 19).

Muratlar Türbesi ve Kız Mezarı dışında yörede evlilik için ziyaret edilen yerler: “Tekke Baba, Şehit Türbesi, Seyyid Molla Mustafa, Yukarı Konuç, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Onurlu köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Yeşil Türbe, Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi, Hacı Abdullah Sabri Efendi, Şeyh Yusuf Ziyaeddin, Şehit Hafız Topaloğlu”. Yöre halkı gittikleri bu yerlerde dua eder, namaz kılar, istiâreye yatar, bez, tülbent, havlu bağlar, mum diker, bozuk para bırakır ve kurban keser.

Köseler Türbesi ve Erenler Türbesi (Demirciler köyü) eskiden evlilik için gidilen fakat daha sonra terk edilen iki kutsal ziyaret yeridir. Köseler Türbesine evlilik talebi için gelen insanların eskiden kırmızı renkli bezler bağladıkları ve mezar başına bozuk para bıraktıkları belirtilir (K.Ş.108). Eskiden Erenler Türbesine evlilik için gelen kişilerin türbe başında dua edip, bez bağladıkları ve mum diktikleri

belirtilir. Fakat günümüz yaşam tarzının değişmesinden ötürü artık bu türbeye evlilik talebi için gelinmediği ifade edilir (K.Ş.24).

5.1.1.3 Para, Refah, Bolluk-Bereket, Mutluluk İle İlgili Talepler

Zonguldak yöresinde türbe, yatır ve ziyaret yerlerine yapılan taleplerin en başında halkın bereket, refah ve mutluluk için gittikleri görülmektedir. Yörede bulunan bazı türbelerde özel taleplerin olduğu iş, ev, araba, askerden sağ salim dönme, başarı, mutluluk sahibi olmak için gidildiği görülürken bazı türbelerde ise topluluğun bir arada istediği yağmur duası, ekinlerin çoğalması gibi talepler için gidildikleri görülmektedir. Halkın gittiği bu yerlerde Kur'an okuma, dua etme, namaz kılma, mum yakma, bez bağlama, bozuk para atma, havlu koyma, kurban kesme gibi adaklar adadıkları belirtilmektedir.

5.1.1.3.1 Kişisel Talepler İçin Ziyaret Edilen Yerler

Kişisel olarak iş bulma, borçtan kurtulma, askerden sağlıcakla dönme, huzur, başarı, ev, araba sahibi olma, dirlik ve düzen için gidilen ziyaret yerleri şunlardır:

Tablo 5.3: Kişisel Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri

Kişisel Talepler İçin Ziyaret Edilen Yerler	Günümüzde Ziyaret Ediliyor	Günümüzde Ziyaret Edilmiyor
Tekke Baba Türbesi	✓	
Sinanlı Türbesi		✓
Şehit Türbesi	✓	
Seyyid Molla Mustafa Türbesi	✓	
Erenler Türbesi (Büyüktekke köyü)		✓
Yukarı Konuç Türbesi	✓	
Abdullah Yeşil Dede	✓	
Dede Türbesi (Belen köyü)		✓
Dede Türbesi (Kıran köyü)	✓	
Dede Türbesi (Onurlu köyü)	✓	
Dede Türbesi (Ortacı köyü)	✓	
Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi		✓
Taş Ağıl Türbesi	✓	
Top Dede		✓
Beyler Efendi Türbesi	✓	
Şeyh Yabalı Baba	✓	

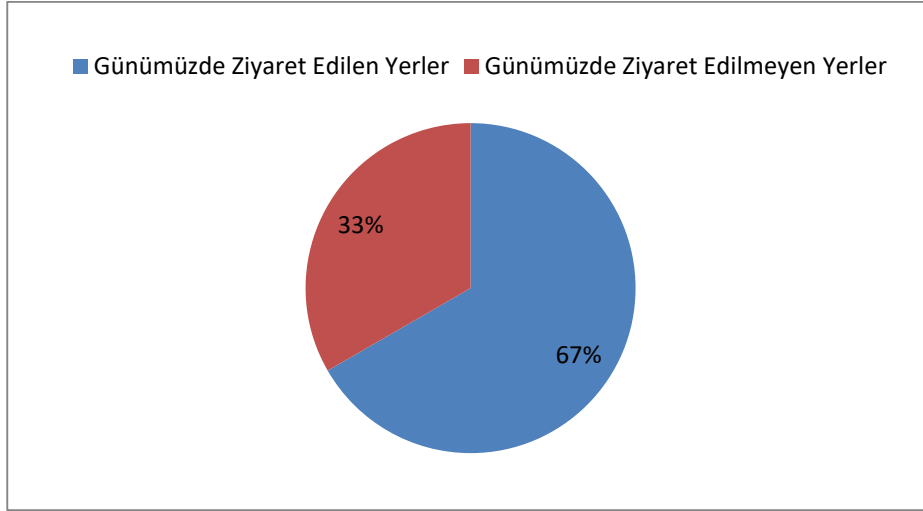
Veli Baba	✓	
Yeşil Türbe	✓	
Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi	✓	
Hacı Abdullah Sabri Efendi	✓	
Evliya Mezarı		✓
Gelincik Türbesi		✓
Türbe (Güzelyurt köyü)		✓
Eren Mezarı (Osmanşahlar Sokağı)		✓
Şeyh Yusuf Ziyaeddin ve Oğulları Türbesi	✓	
Şehit Hafız Topaloğlu ve Evliya Türbesi	✓	
Türbe Tepe (Akkaya köyü)		✓
Dede Türbesi (İmranlar köyü)	✓	
Türbe (Ortaköy)	✓	
Türbe (Yaraşlıyörük köyü)	✓	
Kara Örük Türbesi		✓
Kız Mezarı	✓	
Hacı Halil Baba	✓	
Pir-i Hamza Hazretleri	✓	
Aktaş Türbesi	✓	
Havlucu Dede	✓	
Mersin Dede		✓
Demirci Baba	✓	
Erenler Türbesi (Demirciler köyü)		✓
Toplam Ziyaret Yeri: 39	Toplam: 26	Toplam: 13

“(Aktaş Türbesi, Havlucu Dede, Mersin Dede)³⁰, (Demirci Baba)”³¹. Tablo içerisinde verilen otuz dokuz yerin yirmi altısına gidilmeye devam edilirken on üç yere gidilmemektedir. Bu yerlerde bugün kısmen de olsa dua etme, namaz kılma, çeşitli inançların işlevleri sürdürülmektedir.

³⁰ Aktaş Türbesi, Mersin Dede, Havlucu Dede hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.18-24.

³¹ Demirci Baba hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

Şekil 5.3: Kişisel Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdelerik Dağılımı

Günümüzde Zonguldak yöresinde ev, araba, iş, başarı gibi kişisel talepler için halen ziyaret edilen yerler %67 iken, %33'ünün ziyaret edilmeyerek işlevliğini yitirdiği görülmektedir.

Tekke Baba Türbesi, yöre halkının huzur, mutluluk, bereket için ziyaret ettiği bir yerdir. Buraya gelen insanlar burada dua eder, daha sonra dualarının gerçekleşmesi için türbenin kapısına, tespih, mezar taşına havlu astıkları ve mezar başına mum diktikleri belirtilir (K.Ş.8 – K.Ş.7).

Sinanlı Türbesinde, sıkıntılarından kurtulmak isteyen kişiler bu türbeye bazı gecelerde gelerek dua eder, mum diker ve arkalarına bakmadan dileklerinin gerçekleşeceği inancıyla türbeden ayrılırlar. Bir de eskiden türbeye bazı kişilerin gelerek dilekleri için akşamdan yemek bıraktıkları sabahına da bıraktıkları yemeklerin kaplarını gidip alarak bir dilek dilendiği anlatılır (K.Ş.10).

Abdullah Yeşil Dede Türbesine gelen insanlar türbenin arkasında bulunan dilek taşı ile dua etmektedirler. Özellikle ailede huzur ve bereket isteyen, başarı ve iş isteyenlerin dua ettiği bir yerdir. Dilek taşına gelenler sağ elinin avucunu dilek taşının üstüne koyarak içten dua eder, Allah'a yalvarır. Burada dilek taşının işlevini gerçekleştiren husus, duayı eden kişinin sağ elini kokladıkları vakit Kâbe kokusunu almalarıdır. Kâbe kokusunu alan kişilerin bundan kimseye bahsetmeden dileklerinin gerçekleşeceği günü beklemek olduğu ifade edilir (K.Ş.16).

Belen köyünde bulunan Dede Türbesine gelenlerin huzura ve refaha erişmek için türbede bulunan taşlardan alarak bu taşlara okuyup, dua ederek türbenin başucuna bıraktıkları belirtilir. Bu işlem bugün sosyal yaşamın değişmesi iletişim ve teknolojinin gelişmesi ile varlığını kaybetmeye yüz tuttuğu belirtilir (K.Ş.17).

Yeşil Türbe genellikle askere gidecek olan erkeklerin ve ailelerin ziyaret ettiği kutsal mekândır. Buraya gelenler burada dua eder, türbe toprağından toprak alır, askere gidecek olan kişi yanında bulundurur. Ayrıca askerden çocuğunun sağlıklı döndüğü zaman bir kurban keseceğini belirttikleri anlatılır. Bugün bu türbe işlevini sürdürmeye devam etmektedir (K.Ş.62).

Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi Türbesine genellikle işsiz, borçlu ve sıkıntılı insanlar uğramaktadır. Buraya insanlar özellikle Cuma günleri gelerek türbe içine bir ibrik dolu su, bozuk para ve havlu bırakırlar ve mum dikerler. Türbenin içinde dua edip, namaz kılarlar. Türbenin bu işlevi günümüzde canlılığını korumaktadır (K.Ş.64).

Akkaya köyünde bulunan Türbe Tepe'de bulunan mezarların kime ait oldukları bilinmiyor. Köy halkı buraya erenler, ermişler, evliyalar demektedir. Sıkıntıya düşen insanlar huzura ve mutluluğa ermek ya da gerçekleşmesini istedikleri bir dileği için türbenin yanında istiâreye yattıkları anlatılır (K.Ş.84).

Burada özellikle değindiğimiz türbe, yatır ve ziyaret yerlerin dışındaki huzur, mutluluk, bolluk, bereket için gidilen yerlerde insanlar dileklerinin gerçekleşmesi için dua edip, namaz kılar, bez bağlar, bozuk para bırakır, mum diker ya da kurban keserler.

5.1.1.3.2 Toplumun Talepleri İçin Ziyaret Edilen Yerler

Yukarıda şahsî olarak gidilen, bolluk, bereket, huzur ve mutluluk taleplerinin neler olduğunu aktardık. Ayrıca yörede bolluk ve bereket için toplu olarak istenilen talepler de yer almaktadır. Bu taleplerin en başını yağmur duası çekmektedir. Yörede bulunan seksen beş kutsal ziyaret yerinde yağmur duasının yapıldığı belirtilmektedir. Bu yerler şu an yağmurların yağması, suların bol olması ile işlevlerini kısmen kaybetmiş durumdadır. Fakat yapılan görüşmelerde havaların kurak gittiği, suların azaldığı vakitlerde bu yerler, tekrardan bir şifa

kapısı olarak ziyaret haline geldiği belirtilir. Zonguldak'ta yağmur duası için gidilen yerler:

“Türbeler Yanı, Şehit Türbesi, Sinanlı Türbesi, Seyyid Molla Mustafa Türbesi, Yukarı Konuç Türbesi, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Fındıklı köyü), Dede Türbesi (Fındıklı köyü, Aşağı Mahalle), Dede Türbesi (Kıran köyü), Dede Türbesi (Onurlu köyü), Erenler Türbesi (Demirciler köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi, Erenler Türbesi (Keller köyü), Taş Ağıl Türbesi, Top Dede, Hasan Dede, Beyler Efendi, Kız Türbesi, Hasan Matı Türbesi, Türbe Tepe (Esentepe köyü), Kavlan Ağacı, Şeyhoğlu Türbesi, Türbe (Yeşilköy), Veli Baba, Ulupınar Suyu, Yeşil Türbe, Hızır Bey, Türbe (Komşular köyü), Erenler Türbesi (Özyurt köyü), Evliya Mezarı, Bozlak Türbesi, Geriş Türbesi, Erenler Türbesi (Yağmurca köyü), Sivilce Erenler Türbesi, Çalca Türbesi, Erenler Türbesi (Adatepe köyü), Erenler Türbesi (Cirbinoğlu Mahallesi), Türbe (Güzelyurt köyü), Türbe (Sabunlar köyü), Türbe (Sabunlar köyü, Ömeroğlu Mevkii), Türbe (Akçasu köyü), Türbe (Alparslan köyü), Türbe (Çorak köyü), Türbe (Dağüstü köyü), Şehit Hafız Topaloğlu, Türbe Tepe (Akkaya köyü), Dede Türbesi (İmranlar köyü), İskenderli Türbesi, Melekler Pınarı, Türbe (Aşağı Kayalıdere köyü), Eyiba Türbesi, Türbe (Elmacı köyü), Türbe (Hasankahyalar köyü), Türbe (Serintepe köyü), Türbe (Sücüllü köyü), Türbe (Fındıklı köyü), Türbe (Yaraşlıyörük köyü), Örenden Meşe Türbesi, Evliya Türbesi, Şehitler Mezarlığı, Kara Salih Türbesi, Köseler Türbesi, Erenler Türbesi (Bakiler köyü), Türbe (Aktarla köyü), Türbe (Aliusta köyü), Türbe (Radar Tepe), Türbe (Türkali köyü), Türbe (Cuamayanı), Bir Allah Dostu Türbesi, Türbe Yanı, Fatma Ana – Havva Ana Türbesi, Kuyu (Etçioğlu Mahallesi), Ulu Meşe (Aşağıçukur köyü), Kuyu (Şeyhoğlu köyü), Mübarek Taş, Ulu Dere, (Dede Mezarı (Göktepe), Dede Türbesi (Zaramzorlu köyü), Köseler Türbesi (Çiğdemli köyü), Erenler Türbesi (Kızılcapınar köyü), Erdeş Dede (Zindancılar köyü)³²”.

³² Dede Mezarı (Göktepe), Dede Türbesi (Zaramzorlu köyü), Köseler Türbesi (Çiğdemli köyü), Erenler Türbesi (Kızılcapınar köyü), Erdeş Dede (Zindancılar köyü) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “*Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

Yörede yapılan yağmur duası uygulamalarında genellikle halkın türbe, yatır ve ziyaret yeri olarak kutsal saydıkları mekânlara giderek buralarda iki rekât namaz kılma, dua etme, kurban kesme ve yemek yedikleri belirtilmektedir. Zonguldak yöresinde bulunan bu yerlerin hemen hepsi bugün sadece yağmura ihtiyaç olduğu vakitlerde ziyaret edilmektedir. Bir kısmının fizikî varlığı kaybolmuşken bir kısmı ise varlığını korumaktadır.

Yukarı Konuç Türbesine yağmur duası için gelen köylü burada bir dana kurban eder. Türbe başında tüm köylü iki rekât namaz kılıp dua eder. Burada pişirilen et ve yemekler hep birlikte yenilirken yağmurun aniden bastırıldığı ifade edilir (K.Ş.15).

Kıran köyünde bulunan Dede Türbesi, yöre halkının susuz kaldığı vakitlerde ziyaret ettiği bir yerdir. Bu türbede halk önce bir kurban keser, daha sonra türbe başında namaz kılıp dua eder. Kaynak şahısların belirttiğine göre burada yapılan dualarda hiçbir vakit ellerinin boş dönemediğini söyledikleri görülmektedir. Fakat şu an yağmurların yağması ve yörenin su sıkıntısı içerisinde olmaması bu türbeye yapılan ziyaretin işlevini kaybetmiştir (K.Ş.19).

Cumayanı ve Kokurdan Mahalleri arasında bulunan türbe denilen kutsal yer, yöre insanın evliyalara, ermişlere ve erenlerin olduğu bir bölge olarak kabul ettiği mevkidir. Günümüzde işlevini kaybetmiş olan türbe eskiden insanların yağmur duası için gittikleri kutsal bir yerdir. Yağmur duasına çıkan insanlar türbeye giderken çocuklara “Yağ yağmur yağ. Allah’ım bize yağmur ver” şeklinde şarkılar söyledikleri ifade edilir. Türbe başında kurban kesilir, namaz kılınıp, dua edilir. Hemen ardından yağmurun yağdığına şahit olduğu anlatılır (K.Ş.118).

Yörede yağmur duası için gidilen yatır ve türbelerde yapılan bu işlemlerin dışında farklı uygulamaların da yapıldığı görülmektedir. Taş Ağıl Türbesinde yapılan yağmur duasında, eskiden molla olarak bilinen hocaların bazı uygulamalar yaptıkları anlatılmaktadır. Perşembe ya da Cuma günleri yağmur duası için gelinen bu yerde kurban kesilip, yemekler pişirilir. Köylüler namaz kılıp dua ettikten sonra mollalar, yatık olarak bulunan mezar taşlarını ellerini sürmeden okuyarak dik bir konuma getirdikleri belirtilir. Yatık halde bulunan bu taşların dik

bir konuma getirilmesi yağmurun gökten dik olarak yağması ile çağrıştırılmaktadır (K.Ş.36).

Özyurt köyünde bulunan Erenler Türbesinde, köy halkından Ali Hoca'nın çocuklarla birlikte yağmur duası yaptığı bir uygulama anlatılır. Ali Hoca, yağmurun yağmadığı vakitlerde çocuklarla birlikte Erenler Türbesine çıkarak bu türbedeki taşları yıkayıp dua eder. Yapılan bu uygulamaların ardından yağmur yağdığı ifade edilmektedir (K.Ş.71).

Adatepe köyündeki Erenler Türbesi, Sivilce Erenler Türbesi ve Çalca Türbesi etrafında yapılan yağmur duasında köy halkı ceketlerini ve şapkalarını ters giyerler. Hocalar ve köylüler elleri aşağıya doğru bir şekilde türbenin çevresinde yedi defa dönerek dua ederler. Yapılan bu duanın ve kesilen kurbanların akabinde yağmurun yağdığı belirtilmektedir (K.Ş.79).

Fındıklı köyünde kime ait olduğu bilinmeyen türbede yapılan yağmur duası eskiden faaliyette iken günümüzde işlevini kaybetmiştir. Yörede anlatılanlara göre yağmur duasına çıkanlar bellerine kaşıkları takarak türbenin yanında kurban kesip, dua ederler. Duadan sonra türbenin yakınındaki Ulu Dere adı verilen yere, türbe etrafında toplanan ve dualarla çuvala konulan çakıl taşlarını bırakarak bir uygulama yapıldığı belirtilir. Bu uygulama okunan taşların suya değerek yağmurun yağıp etrafı ıslandıracağı çağrıştırılmaktadır (K.Ş.97).

Köseler Türbesine yağmur duası için gelen köy halkının burada yöreye has bir uygulama yaptıkları belirtilir. Türbe etrafında bir koyun ve yavru kuzusu alınarak ikisini birbirini göremeyeceği şekilde ağaçların arkasına bağlanır. Koyunun ve kuzunun birbirlerinden ayrılması ve bağırması yağmurun yağması ile alakalı bir acındırma durumu ile ifade edilmektedir (K.Ş.108).

Zonguldak yöresinde türbe ve yatırların etrafında yağmur duası için gerçekleştirilen uygulamaların dışında kutsal olarak kabul edilen ağaç, dere, taş ve kuyunun çevresinde de birtakım işlemlerin yapıldığı anlatılmaktadır.

Kozlu ilçesinin Kızanlık adı verilen bölgesinde bulunduğu söylenen bir mübarek taş bulunmaktadır. Yöre halkının kutsal saydığı bu taş yağmurun yağmadığı vakitlerde dua işlemi için kullanılmaktadır. Bu taşın olduğu yere gelen

insanlar taşı üç, beş, yedi veya daha fazla çevirip, dua ederek yağmur duasında buldukları belirtilir. Yöre halkı, günümüzde su sıkıntısı olmadığı için bu taşın olan talebin ortadan kalktığını söylemektedir (K.Ş.36).

Ahmetbeyoğlu Mahallesiinde yaklaşık beş yüz yaşında olduğu söylenen Kavlan ağacı kutsal sayılmaktadır. Yöre halkı eskiden bu ağacın etrafında yağmur yağması için dualar edip, namaz kılar ve ardından kurban keser. Bu işlemlerin yapılmasının ardından yağmurun yağdığı ifade edilir (K.Ş.55).

Şeyhoğlu Türbesinin yakınında kutsal bir güce sahip olduğu belirtilen kuyu bulunmaktadır. Eskiden yöre halkından ağzı dualı kişilerin bu kuyu etrafında yağmur yağması için birtakım işlemler gerçekleştirildiği anlatılmaktadır. Yağmur duası için buraya gelen insanlar bir at kurban ederler. Daha sonra bu atın kafası kesilerek, ağzı dualı, yaşlı teyzeler tarafından dualar eşliğinde kefenlenip kuyudaki suyun içine bırakılmaktadır. Bu işlem gerçekleştirildikten sonra yağmurun yağdığı belirtilir. Ayrıca atın kafası kuyudan çıkarılmadığı zaman yağmurun hiç durmadan yağacağı da ifade edilir. Bu işlemin yapılması kurban edilen varlığın uzvunun kuyudaki kutsal saydıkları su ile buluşarak yağmurun yağmasını sağlamak istedikleridir (K.Ş.58). Bu işlem Zonguldak yöresinin Ereğli ilçesinde bulunan Melekler Pınarı ve Gökçebey ilçesinin Etçioğlu Mahallesiindeki kutsal görülen kuyu ve toprağın etrafında da yapıldığı belirtilmektedir.

Melekler Pınarı etrafında yağmur duası yapacak kişiler her zaman kurban kestikleri taşın olduğu yerde bir at kurban ederler. Kurban edilen bu atın kafası kesilip bir zincire bağlanarak, Melekler Pınarına bırakılır. Bu şekilde yapılan işlemin ardından yağmur yağmaktadır. Burada da eğer at kafası dereden çekilmezse günlerce yağmur yağıp bir felakete neden olabileceği belirtilir (K.Ş.88).

Etçioğlu Mahallesiinde bulunan bir köylünün bahçesine ve yakınındaki kuyuya yağmur duası için gelen insanlar bir bağ yaparak gömmektedirler. Bu bağın yapılarak birtakım dualar ve büyüsel işlemler yapılarak bu yerlere gömülmesi veya bırakılması yağmurun yağması ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Yukarıdaki yerlerde olduğu gibi eğer bu bağ yağmur yağdıktan sonra çıkarılmazsa yağmurun devam edeceği söylenmektedir (K.Ş.109).

Yörede bolluk ve bereket için gidilen Mercimek Dede Türbesi ve Fatma-Havva Ana Türbesi diğer yerlerden farklı bir konumdadır. Bu yerlerin bulunduğu bölge yöre insanların tarlalarını ekip biçtikleri yerlere yakın olması bakımından önem arz etmektedir. Mercimek Dede Türbesine gelen insanların orada bulunan mercimek tarlalarının bereketli geçmesi için dua ederler. Bu türbede yapılan duaların sonrasında ekinlerinin bolluk içinde büyüdüğü ifade edilir. Günümüzde insanların artık bu tarlaları ekip biçmemesi bu türbenin işlevini de kaybetmesine yol açmıştır (K.Ş.52). Fatma Ana-Havva Ana Türbesi de Futa köyünde eskiden ekinlerinin bol olması için köylülerin ziyaret ettiği önemli bir yeridir. Eskiden köy halkının tarlaya gittikleri ve döndükleri vakitlerde dua ettikleri bu yer, şu an fizikî yapısını kaybetmiştir. Türbenin olduğu yerde insanların birtakım yol, define gibi işlemler yapması buranın yıkılmasına sebep olmuştur. Fakat bu yer manevî gücünü kaybetmiş değildir. Köyde su sıkıntısı olduğu vakit yağmur duasının bu yerin etrafında yapıldığı belirtilir (K.Ş.122).

Mersin Dede Türbesi, özellikle balıkçıların ava çıkmadan önce bolluk, berekete erişmek ve denizdeki felaketlerden korunmak için ziyaret ettikleri yerdir. Balıkçıların pîri olarak görülen Mersin Dede, türbeye gelen kişilere denizde yardım edeceğine inanılmaktadır (Atalan, 2000:26).

Huzur, bolluk, bereket için yörede bulunan bu yerlere Hıdırellez, aşure, siret, pilav günü, çilek festivali ve anneler günü dolayısı ile de gidildiği belirtilmektedir. Bu özel günlerde insanların bu yerlere gelerek buralarda dua edip, kurban kestikleri ve yemekler yenilerek bir topluluk halinde buldukları belirtilir.

Hıdırellez gününde ziyaret edilen yerler: “Seyyid Molla Mustafa, Abdullah Yeşil Dede, Dede Türbesi (Onurlu köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Erenler Türbesi (Keller köyü), Taş Ağıl Türbesi, Top Dede, Hasan Matı, Mercimek Dede, Şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Yeşil Türbe, Sivilce Erenler Türbesi, Çalca Türbesi, Erenler Türbesi (Adatepe köyü), Şehit Hafız Topaloğlu, Türbe Tepe (Akkaya köyü), İskenderli Türbesi, Türbe (Yaraşlıyörük köyü), Kara Örük

Türbesi, Fatma Ana-Havva Ana Türbesi, (Fındıklı Dede)³³, (Dede Türbesi - Zaramzorlu köyü, Dede Mezarı - Ahmetçikler Mahallesi)³⁴”.

Aşure gününde ziyaret edilen yerler: “Seyyid Molla Mustafa, Dede Türbesi (Onurlu köyü), Dede Türbesi (Ortacı köyü), Yeşil Türbe, (Dede Türbesi – Zaramzorlu köyü)”.

Aşure günlerinde Zaramzorlu köyünde bulunan Dede Türbesine gelen halk burada dua eder. Daha sonra burada bir ziyafet verilir. Verilen bu ziyafette özellikle çocuklar yedirilmektedir (Akkaya, 2015:27).

Çilek festivali zamanında ziyaret edilen yer: “Türbe (Yaraşlıyörük köyü)”.

Yöreye has kutlanan pilav günü etkinliğinde ziyaret edilen yer: “Taş Ağıl Türbesi”.

Anneler gününde ziyaret edilen yer: “Türbe (Yaraşlıyörük köyü)”.

Dinî bayramların belirli günlerinde siret denilen ziyaret için gidilen yerler: “Sinanlı Türbesi, Türbe (Yeşilköy), Türbe (Serintepe köyü), Erenler Türbesi (Demirciler köyü).

Kadir gecesi ve diğer kandil gecelerinde ziyaret edilen yerler: “Eren Mezarı (Osmanşahlar Sokağı), (Demirci Baba, Dede Türbesi (Çelikel Camii)³⁵”.

Yöreye özel köy toplantılarının görüşüldüğü ve bolluk, bereket getireceğine inanılıp ziyaret edilen yer: “Tarihî Taş (Yeşilköy)”.

5.2 Halk Hekimliği İle İlgili Talepler

Halk Hekimliği, halkın imkânları olmadığı için ya da başka sebeplerden ötürü doktora gidemediği veya gitmek istemediği zamanlarda hastalıklarını

³³ Fındıklı Dede hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.23-24.

³⁴ Dede Türbesi (Zaramzorlu köyü), Dede Mezarı (Ahmetçikler Mahallesi) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

³⁵ Hacı Baba Türbesi, Dede Türbesi hakkında a.g.e., bk. s.20-21.

tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlevlerin tamamı olarak bilinmektedir (Boratav, 1973: 149). Anadolu'nun hemen her yerinde bulunan türbelerin çoğunluğu her türlü hastalığa şifa dağıttıkları ile bilinmektedir. Zonguldak yöresinde türbe, yatır ve kutsal ziyaret yerleri etrafında yaptığımız araştırmalarda da yöre insanının çeşitli hastalıkların tedavi edilmesinde bu yerleri birer şifa kapısı olarak gördükleri belirtilmektedir. Fakat yörede yapılan araştırmalarda bu yerlerinin çoğunluğu günümüz toplumunda teknolojinin gelişmesi, hastanelerin ve sağlık olanakların artması ile işlevini kaybetmiş duruma geldiği ifade edilir.

5.2.1 Çocuk Hastalıkları İle İlgili Talepler

Anadolu'da bulunan türbeler, özellikle çocuk hastalıkları için ziyaret edilen önemli şifahânelerdir. Konuşamayan, kekeme, yürüyemeyen, yürümekte güçlük çeken, zayıf, gelişemeyen, toprak yiyen, sarılık hastalığı, çocuk felci, kulağı ağrıyan, öksürüğu olan çocukların vb. hastalıklarını tıbbın ulaşmadığı ya da çaresiz kaldığı yerlerde tedavi etmek için türbelere yatırlara ya da kutsal sayılan yerlere götürdükleri bilinmektedir. Zonguldak yöresinde yapılan araştırma sonucunda doktorların olmadığı vakitlerde halkın kutsal saydıkları ziyaret yerlerine çocuklarını götürerek bu yerlerde birtakım dua ve büyüsel işlemler ile şifa bekledikleri belirtilmektedir. Zonguldak yöresinde çocuk hastalıkları için uğranılan türbe, yatır ve kutsal ziyaret yerler:

Tablo 5.4: Çocuk Hastalıkları İle İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri

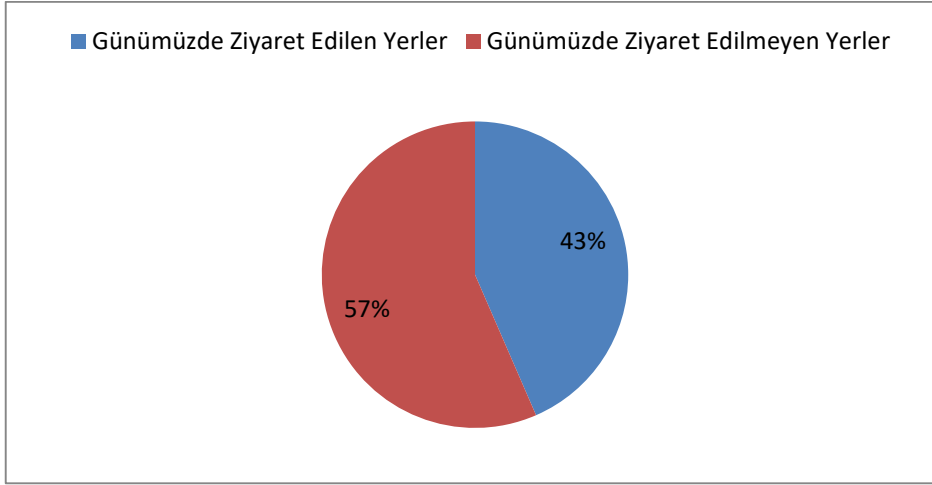
Çocuk Hastalıkları İle İlgili Talepler	Günümüzde Ziyaret Ediliyor	Günümüzde Ziyaret Edilmiyor
Türbe (Yeni Mahalle)		✓
Türbe (Marıkpınar Mahallesi)	✓	
Seyyid Molla Mustafa Türbesi	✓	
Yukarı Konuç Türbesi	✓	
Abdullah Yeşil Dede Türbesi	✓	
Dede Türbesi (Belen köyü)		✓
Dede Türbesi (Onurlu köyü)	✓	
Erenler Türbesi (Demirciler köyü)	✓	
Dede Türbesi (Ortacı köyü)	✓	
Erenler Türbesi (Keller köyü)	✓	
Taş Ağıl Türbesi		✓
Beyler Efendi	✓	
Kız Türbesi		✓

Hasan Matı Türbesi	✓	
Demirci Dede Türbesi	✓	
Şeyh Yabalı Baba		✓
Şeyhoğlu Türbesi		✓
Veli Baba	✓	
Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi	✓	
Hızır Bey	✓	
Hacı Abdullah Sabri Efendi	✓	
Ermış Türbesi		✓
Türbe (Komşular köyü)		✓
Türbe (Gümüşpınar Mahallesi)		✓
Evliya Mezarı		✓
Erenler Türbesi (Cirbinoğlu Mahallesi)		✓
Hızır Beyin Kardeşinin Türbesi	✓	
Şeyh Yusuf Ziyaeddin ve Oğulları	✓	
Evliya Türbesi ve Şehit Hafız Topaloğlu		✓
Türbe Tepe (Akkaya köyü)		✓
Türbe (Yarashıyörük köyü)	✓	
Gazi Hacı Muhammed Türbesi		✓
Satı Türbesi	✓	
Kara Salih Türbesi		✓
Kara Örük Türbesi		✓
Köseler Türbesi		✓
Hacı Halil Baba Türbesi	✓	
Pir-i Hamza Hazretleri Türbesi		✓
Gavur Evleri		✓
Ceviz Ağacı (Ortacı köyü)		✓
Sadaka Taşı (Çukurören köyü)		✓
Şifalı Su (Aşağı İhsaniye köyü)		✓
Kiren Ağacı (Şeyhoğlu köyü)		✓
Ulu Meşe (Yeşilköy)		✓
Ceviz Ağacı (Çayırli köyü)		✓
Kiren Ağacı (Keller köyü)		✓
Toplam Ziyaret Yeri: 46	Toplam: 20	Toplam: 26

(Ceviz Ağacı – Çayırli köyü)³⁶. Zonguldak yöresinde çocuk hastalıkları için gidilen kırk altı yerden yirmi altısını bugün yöre halkı ziyaret etmemektedir. Yirmi yere ise ziyaretler devam edilmekte olup halkın şifa için dua edip, namaz kıldıkları veya çeşitli halk inançları uyguladıkları bilinmektedir.

³⁶ Ceviz Ağacı (Çayırli köyü) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

Şekil 5.4: Çocuk Hastalıkları İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdalık Dağılımı

Zonguldak yöresinde çocuk hastalıkları ile ilgili talepler için gidilen türbe, yatır ve ziyaret yerlerine baktığımızda evlilik, kişisel ve doğumla ilgili taleplerin devam etme durumunda farklılık göstermektedir. Çocuk hastalıkları ile ilgili talepler için gidilen yerlerin %43'ü halen devam ederken, %57'si işlevliğini kaybetmiştir. Yörede yapılan görüşmelerde bu durumun sebebi günümüz yaşam koşullarında teknoloji ve sağlık alanında yapılan hizmetlerin bu talepleri karşıladığı belirtilmektedir. Bunun dışında sosyal ve düşünce sisteminin değişmesi, bu yerlerde birtakım işlevleri uygulayan kişilerin ölmesi ve kutsal mekânların fizikî varlığını kaybetmesi de yer almaktadır.

5.2.1.1 Gelişmemiş, Zayıf Olan Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

“Türbe (Yeni Mahalle), Türbe (Marıkpınar Mahallesi), Seyyid Molla Mustafa, Taş Ağıl Türbesi, Kız Türbesi, Demirci Dede, Ulu Meşe (Yeşilköy), Veli Baba, Evliya Mezarı, Şehit Hafız Topaloğlu ve Evliya Türbesi, Türbe Tepe (Akkaya köyü), Türbe (Yaraşlıyörük köyü), Gavur Evleri, Satı Türbesi, Kara Salih Türbesi, Kara Örük Türbesi, (Aktaş Türbesi)³⁷”.

Yeni Mahallede kime ait olduğu bilinmeyen türbede eskiden gelişmemiş, zayıf olan çocuklar türbenin toprağından toprak alınarak yıkanıldılar. Daha sonra

³⁷ Aktaş Türbesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.22-23.

türbenin olduğu yere bez bağlanıp, bozuk para bırakılırdı. Çocuklar yapılan dualar ve işlemlerden sonra iyileşirse tekrar türbeye gelinip adak kesilir, muhtaç olanlara dağıtılırdı (K.Ş.1).

Marıkpınar Mahallesinde bulunan türbede zayıf, güçsüz, gelişemeyen çocuklar getirilerek birtakım işlemler ve dualar yapılmaktadır. Türbenin yakınında oturan bir kişi, kaynanasından el aldığı işlemlerle buraya getirilen çocukları türbenin başında üç defa yuvarlayarak “al hastalığımı ver iyiliğimi” dedikten sonra türbeden aldığı toprağı, ulu ağaç dibinden aldığı defne dalını köpek başı ile yıkamaktadır. Daha sonra yıkadığı bu çocukların kıyafetlerini türbe başındaki ulu ağaca asmaktadır. Bu şekilde yapılan işlemler ve dualar sonucunda çocukların iyileştiği anlatılır (K.Ş.6).

Demirci Dede Türbesine getirilen gelişmemiş, zayıf çocuklar, köy halkından ağzı dualı olarak tabir edilen bir kadın tarafından dua edilip, şifa dilenilmektedir. Hasta çocukların kıyafetleri çıkarılarak türbenin olduğu yerdeki ağaçlara asılır. Dedenin mezar taşının olduğu yerde bulunan bir çukurda yapılan çamur ile bu çocuklar Fâtiha, İhlâs, Nas, Felâk gibi dualar eşliğinde okunarak yıkanır. Daha sonra türbenin etrafında gezdirilen çocukların iyileşmesine karşılık türbeye soğan, sarımsak, ekmek, yumurta kabukları sunulduğu belirtilir. Bu işlemlerin sonucunda çocukların iyileştikleri belirtilir. Bu işlem yörede bugün halen canlılığını korumaktadır (K.Ş.50).

Çayırılı köyünde kutsal bir yapıya sahip olduğu belirtilen ceviz ağacında hasta çocuklar için şifa aranmaktadır. Hasta olan çocuklar çıplak olarak yedi defa ağacın uzantısının altından geçirilir. Çocuklar buradan geçirilirken Fâtiha suresi bilinen sureler okunur ve dua sonunda çocuklar türbede soğuk su ile yıkanılır. Bu işlem yapılırken annenin çocuğunu görmemesine dikkat edilir (Akkaya, 2015: 23-24).

Gelişemeyen ve zayıf olan çocukların iyileşme talebi için getirildikleri yerlerden birisi de Şeyhoğlu Türbesidir. Bu türbenin fizikî yapısı ve yapılan işlemlerin canlılığı günümüz yaşamında yok olmaya yüz tutmuştur. Eskiden buraya gelen insanlar türbenin olduğu yerde dualar eşliğinde türbe toprağı ile

çocukları yıkarlar. Çocukların kıyafetlerini adak niyetine şifa aracı olarak görülen kiren ağacına asılırdı (K.Ş.58).

Gelişmemiş çocuklar Ereğli yöresinde bulunan Aktaş Türbesine getirilerek türbede dualar eşliğinde yıkanılır. Daha sonra iyileşen çocuklar için burada bir kurban kesilir (Atalan, 2000:23).

Şehit Hafız Topaloğlu Türbesine getirilen hasta çocukların burada şifa buldukları belirtilir. Kaynak şahısın belirttiğine göre bebekliğinde çok zayıf ve hasta olması üzerine ailesi kendisini buraya getirmiştir. Türbede Kur'an okuyup, dualar ederek bir koyun kurban ederler. Bu işlemlerin ardından kendisinin şifa bulunduğunu ifade eder (K.Ş.83).

Gavur Evleri, Gökçebey ilçesinde yörenin tarihî geçmişini simgeleyen ziyaret yerlerinden birini oluşturmaktadır. Yöre halkı bu evlerin halk inanç dünyasında önemli bir kutsal düşünceye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Mağaralardan oluşan bu evlerin içerisinde oyuk bölümler bulunmaktadır. Yöre halkının inançlarına göre eskiden zayıf, hasta olan çocukların bu oyuk olan yerlerden dualarla geçirilerek şifa bekledikleri belirtilir (K.Ş.100 - K.Ş.101).

Zayıf, gelişmemiş, halsiz olan çocukların iyileşme talebi için gidile yerlerden birisi de Satı Türbesidir. Şu an halen faaliyette olan bu türbeye gelişmemiş çocuklar getirilerek türbenin toprağından alınan toprak ile yıkanır. Daha sonra türbenin yanı başında bulunan taşa bozuk para bırakılır. Küçükbaş bir kurban kesilerek yoksullara dağıtılır. Satı Türbesinin en önemli uygulaması buraya getirilen çocukların hasta olmalarının sebebi sayılan isminin çocuğa yaramadığı düşüncesi ile adının değiştirilmesidir. Bu işlem satma, satı yapma olarak bilinir. Erkek çocuk için gelindiye dua edildikten sonra adına Satılmış, kız çocuk için gelindiye Satı adı verilir. Bu isimleri alan çocukların hastalığından kurtuldukları ifade edilir (K.Ş.104).

Satı Türbesine gelinen talebin ve burada gerçekleştirilen uygulamaların hemen aynısı Bodaç köyü sınırlarında yer alan Kara Salih Türbesi ve Örmeci köyü içinde yer alan Kara Örük Türbesinde de yapıldığı belirtilir. Buraya gelen insanlar, dua eder, çocuklarını yıkar ve kurban keserler. En sonunda da çocuklarının adlarını satma işlemi ile değiştirirler (K.Ş.104 – K.Ş.105).

5.2.1.2 Sıtma Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Sıtma hastalığı için ziyaret edilen tek yer Abdullah Yeşil Dede Türbesidir. Buraya getirilen çocuklar türbenin içerisinde birkaç saat bırakıldıktan sonra şifa buldukları belirtilir. Daha sonra türbenin olduğu yere bozuk para atılır, mum yakılır veya bez bağlanır (K.Ş.16).

5.2.1.3 Çocuk Felci İçin Ziyaret Edilen Yerler

Demirciler köyünde bulunan Erenler Türbesi eskiden çocuk felci için ziyaret edilen kutsal bir yerdir. Hasta olan çocuklar bu türbeye yedi gün getirilerek dua edilir. Yapılan bu duaların ve ziyaretlerin sonucunda şifa bulunduğu belirtilmektedir (K.Ş.23).

5.2.1.4 Bronşit, Nefes Darlığı ve Kalp Çarpıntısı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Yörede bu hastalıklar için gidilen yer Kıran köyünde bulunan Dede Türbesi ve ceviz ağacıdır. Bu türbeye eskiden köy halkından yaşlı bir kadının nefes darlığı, öksürük gibi hastalığı olan çocukları türbede dualar eşliğinde gezdirdiği söylenir. Dede türbesine getirilen çocuklar dedenin yanında dua ettirildikten sonra ceviz ağacının önce sağ tarafından sonra sol tarafından yedi defa döndürülür. Ceviz ağacının dibinden toprak alınarak bu toprak ile çocuklar yıkanır. Daha sonra türbenin olduğu yere bozuk para bırakılır, bez bağlanır. Yapılan bu işlemlerin ardında çocuklar şifa bulurlar (K.Ş.25).

5.2.1.5 Kulak Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Kulağı ağrıyan çocuklar için ziyaret edilen yerler Beyler Efendi Türbesi, Veli Baba ve Hasan Matı Türbesidir. Beyler Efendi Türbesine getirilen çocukların kulaklarına, türbenin içerisinde bulunan hayvan boynuzu sokularak on bir İhlas bir Fâtiha okunur, türbede namaz kılınır. Dua edilen çocuklar için türbeye bozuk para bırakılır, mum dikilir, bez bağlanır. Bu işlemler yapıldıktan sonra çocuklar şifa bulurlar (K.Ş.38).

Çocuklarda olan kulak ağrısı için ziyaret edilen yerlerden diğeri Hasan Matı Türbesidir. Bu türbe içerisinde bulunan bir hayvan boynuzu ile hasta çocuklara üç farklı işlem uygulanmaktadır. İlk olarak türbedeki boynuz, bazı surelerle okunarak

çocukların kulağına sokulur. İkinci işlemde boynuzun içine okunmuş su koyularak çocuklara içirilir. Son işlem de yine bu boynuzun içine su koyularak çocuklar yıkanır. Yıkama işleminden sonra türbeye bozuk para bırakılır. Yapılan bu işlemlerin ardından çocukların şifa bularak iyileştikleri ifade edilir (K.Ş.45).

5.2.1.6 Yürüyemeyen, Geç Yürüyen Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Demirci Dede, Türbe (Marıkpınar Mahallesi), Ermiş Türbesi, Evliya Mezarı, Türbe (Ortaköy), Şifalı Taş ve Su yürüyemeyen ya da geç yürüyen çocuklar için gidilen ziyaret yerlerindedir.

Marıkpınar Mahallesinde bulunan türbede çocuklar için dua edildikten sonra sınıır taşı denilen yerde çocuklar ellerinden tutulup Felâk, Nas, İhlâs sureleri okunarak yürütülür. Yapılan bu işlem ve duaların ardından çocuklar iyileşmektedirler (K.Ş.6).

Ermiş Türbesi eskiden özellikle yürüyemeyen veya geç yürüyen çocuklar için gidilen yerdir. Buraya getirilen hasta çocuklar üç İhlâs bir Fâtiha duaları okunarak türbede gezdirilir ve pür (ardıç) ağacına palalar bağlanır. Daha sonra çocuklar ağrılarından kurtulur (K.Ş.69).

Ortaköy'de bulunan türbe ve yanındaki şifalı taş ile su, yürüyemeyen çocuklar için ziyaret edilen yerdir. Hasta çocuklar buraya getirilerek şifa bulması için dua edilir ve şifalı taşın içindeki sudan elleri, yüzü yıkanarak içirilir. Yapılan bu uygulamaların ardından çocuklar düzelirler (K.Ş.88).

Yöredeki bir diğer yer Evliya Mezarında da çocuklar türbede yıkanarak dua edilir, türbenin ağacına bez bağlanır, türbeye bozuk para gömülür (K.Ş.76).

5.2.1.7 Ayaklarının Altı Buruşuk Olan Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Yeni doğan bebeklerin ayaklarının altındaki buruşukluğun giderilmesi için gidilen yer Aşağı İhsaniye köyünde bulunan Kız Türbesidir. Yeni doğum yapan ve birbirini görmeyen iki kadının çocuklarının ayaklarının altı buruşuk olur. Bu çocuklar ve anneler türbeye getirilir. Daha sonra çocuklar, anneleri değiştirilerek kadınların kucaklarına verilir. Türbenin içerisindeki yuvarlak taşa ayakları

bastırılan çocuklar, türbeden alınan toprak ile burada yıkanır ve baş aşağı çevrilir. Yapılan bu işlemler ve dualar sonucunda çocuklar iyileşir (K.Ş.40).

5.2.1.8 Diş Ağrısı, Baş Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Çolakpehlivan köyünde yer alan Ermiş Türbesi eskiden özellikle çocukların diş ve baş ağrısı için gittikleri yerdir. Buraya getirilen hasta çocuklar üç İhlâs bir Fâtiha duaları okunarak türbede gezdirilir ve pür (ardıç) ağacına palalar (bez) bağlanır. Daha sonra çocuklar ağrılarından kurtulur (K.Ş.69).

5.2.1.9 Konuşamayan, Geç Konuşan, Kekeme Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Konuşamayan ve geç konuşan çocuklar için gidilen yerler: “Ermiş Türbesi, Evliya Mezarı, Hızır Beyin Kardeşinin Türbesi, Türbe Tepe (Akkaya köyü), Türbe (Ortaköy), Şifalı Taş ve Su”.

Çolakpehlivan köyünde yer alan Ermiş Türbesi eskiden özellikle konuşamayan, geç konuşan çocuklar için gidilen yerdir. Buraya getirilen hasta çocuklar üç İhlâs bir Fâtiha duaları okunarak türbede gezdirilir ve pür (ardıç) ağacına palalar (bez) bağlanır. Daha sonra çocuklar ağrılarından kurtulur (K.Ş.69).

Evliya Mezarı ve Türbe Tepe’ye getirilen çocuklar, türbenin toprağından toprak alınarak yıkanır, dua edilir, türbenin toprağına bozuk para gömülür ve ağacına bez bağlanır. Daha sonra bu çocukların şifa buldukları belirtilir (K.Ş.76 – K.Ş.84).

Çayırılı köyünde kutsal bir yapıya sahip olduğu belirtilen ceviz ağacında konuşamayan hasta çocuklar için şifa aranmaktadır. Hasta olan çocuklar çıplak olarak yedi defa ağacın uzantısının altından geçirilir. Çocuklar buradan geçirilirken Fâtiha suresi ve bilinen sureler okunur ve dua sonunda çocuklar türbede soğuk su ile yıkanılır. Bu işlem yapılırken annenin çocuğunu görmemesine dikkat edilir (Akkaya, 2015: 23-24).

Hızır Beyin kardeşinin olduğu söylenen türbeye getirilen konuşamayan çocuklar, ailesi ile köye gelir ve türbeyle ilgilenen kadını bulur. Türbedar kadın, gelenlerle birlikte abdest alır ve su dolu bir ibrikle birlikte türbenin başına geçer. Sonra türbedar kadın önde, gelenler arkada dualar okuyarak yedi kez o türbenin

etrafında dönülür. Dönme işlemi bitince de orada iki rekât namaz kılınır. Daha sonra da asırlık meşe ağacının dalına kırmızı bir bez parçası (pala) bağlanır ve dilekte bulunulur. Oradan ayrılırken de türbe taşının oyuğuna su dökülür ve bir miktar para bırakılır. Bırakılan bu parayı oraya ilk giden kişi alır (Tığ, 2019).

Ortaköy'de bulunan türbe ve yanındaki şifalı taş ile su, konuşamayan, kekeme olan çocuklar için ziyaret edilen yerdir. Hasta çocuklar buraya getirilerek şifa bulması için dua edilir ve şifalı taşın içindeki sudan elleri, yüzü yıkanarak içirilir. Yapılan bu uygulamaların ardından çocuklar düzelirler (K.Ş.88).

5.2.1.10 Toprak Yiyen Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Yörede toprak yiyen çocukları tedavi etmek için Demirci Dede ve Bakırcılar köyünde bulunan türbeye gidilmektedir.

Demirci Dede Türbesine getirilen toprak yiyen çocuklar için köy halkından olan bir kadın öncülüğünde dua edilip, şifa dlenilmektedir. Hasta çocukların kıyafetleri çıkarılarak türbenin olduğu yerdeki ağaçlara asılır. Dedenin mezar taşının olduğu yerde bulunan bir çukurda yapılan çamur ile bu çocuklar Fâtiha, İhlâs, Nas, Felâk gibi dualar eşliğinde okunarak yıkanır. Daha sonra türbenin etrafında gezdirilen çocukların iyileşmesine karşılık türbeye soğan, sarımsak, ekmek, yumurta kabukları sunulduğu belirtilir. Bu işlemlerin sonucunda çocukların iyileştikleri belirtilir. Bu işlem yörede bugün halen canlılığını korumaktadır (K.Ş.50).

Bakırcılar köyündeki türbeye getirilen toprak yiyen çocuklar, türbeyle ilgilenen kadınla beraber türbede gezdirilir. Türbedar kadın, gelenlerle birlikte abdest alır ve su dolu bir ibrikle birlikte türbenin başına geçer. Sonra türbedar kadın önde, gelenler arkada dualar okuyarak yedi kez o türbenin etrafında dönülür. Dönme işlemi bitince de orada iki rekât namaz kılınır. Daha sonra da asırlık meşe ağacının dalına kırmızı bir bez parçası bağlanır ve dilekte bulunulur. Oradan ayrılırken de türbe taşının oyuğuna su dökülür ve bir miktar para bırakılır. Bırakılan bu parayı oraya ilk giden kişi alır (Tığ, 2019).

5.2.1.11 Yaramaz Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Yaramaz, huysuz, hiperaktif çocukların hastalıklarının düzelmesi için Havlucu Dede³⁸ ve Demirci Dede'ye getirilmektedir. Kalaycıoğlu köyünde yaşayan yaşlı bir kadın buraya getirilen bu çocukları türbe içerisinden aldığı toprak ve soğuk su ile yıkar. Çocukların üzerlerindeki kıyafetler oradaki ağaçlara asılarak şifa beklenir (Suratoğlu, 2006:81).

Havlucu Dedeye getirilen huysuz çocuklar bir süre türbede yalnız bırakıldıktan sonra iyileşeceğine inanılmaktadır (Atalan, 2000:26).

5.2.1.12 Kasık ve Ayak Yarası Olan Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Ortaköy'de bulunan türbe ve şifalı su yörede kasıklarında veya ayaklarında yaraları olan çocuklar için gidilen kutsal yerdir. Cumartesi günü öğleden önce türbeye gelenler burada dua ettikten sonra çocuklarının yaralarının olduğu bölgeleri buradaki şifalı su ile yıkarlar. Cumartesi sabah ve öğle arasında yapılan bu işlemin ardından hasta olan çocuklar iyileşirler (K.Ş.88).

5.2.1.13 Gece Uykusunda Ağlayan Çocuklar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Seyyid Molla Mustafa Türbesi gece uykusunda ağlayan ve korkan çocuklar için ziyaret edilen yerdir. Buraya şifa bulmaya gelenler isteklerinin kabulü için bir Fâtiha suresi okur ve ardından orada bulunan ağaçlara bez bağlarlar (Atalan, 2000:20).

5.2.2 Yetişkin Hastalıkları İle İlgili Talepler

Tablo 5.5: Yetişkin Hastalıkları İle İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri

Yetişkin Hastalıkları İle İlgili Talepler	Günümüzde Ziyaret Ediliyor	Günümüzde Ziyaret Edilmiyor
Türbe (Yeni Mahalle)		✓
Tekke Baba	✓	
Sinanlı Türbesi		✓
Gavur Pınarı		✓
Seyyid Molla Mustafa Türbesi	✓	

³⁸ Havlucu Dede, hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), "Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.24-26.

Erenler Türbesi (Büyüktekke köyü)		✓
Yukarı Konaç Türbesi	✓	
Abdullah Yeşil Dede	✓	
Dede Türbesi (Belen köyü)		✓
Dede Türbesi (Onurlu köyü)	✓	
Erenler Türbesi (Demirciler köyü)		✓
Dede Türbesi (Ortacı köyü)	✓	
Top Dede		✓
Beyler Efendi Türbesi	✓	
Şeyh Yabalı Baba		✓
Muharrem Hoca Türbesi	✓	
Kız Türbesi		✓
Veli Baba	✓	
Yeşil Türbe	✓	
Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi	✓	
Hızır Bey Türbesi	✓	
Hacı Abdullah Sabri Efendi	✓	
Türbe (Gümüşpınar Mahallesi)		✓
Evliya Mezarı		✓
Erenler Türbesi (Cibinoğlu Mahallesi)		✓
Şeyh Yusuf Ziyaeddin ve Oğulları	✓	
Şehit Hafız Topaloğlu ve Evliya Türbesi		✓
Türbe Tepe (Akkaya köyü)	✓	
Dede Türbesi (İmranlar köyü)	✓	
Türbe (Ortaköy)	✓	
Şifalı Taş ve Su	✓	
Türbe (Yaraşlıyörük köyü)	✓	
Gazi Hacı Muhammed Türbesi		✓
Köseler Türbesi		✓
Hacı Halil Baba Hazretleri	✓	
Pir-i Hamza Hazretleri	✓	
Kavlan Ağacı		✓
Havlucu Dede	✓	
Aktaş Türbesi	✓	
Varahlı Türbesi		✓
Erenler Türbesi (Gebedoğan köyü)	✓	
Toplam Ziyaret Yeri: 41	Toplam: 24	Toplam: 17

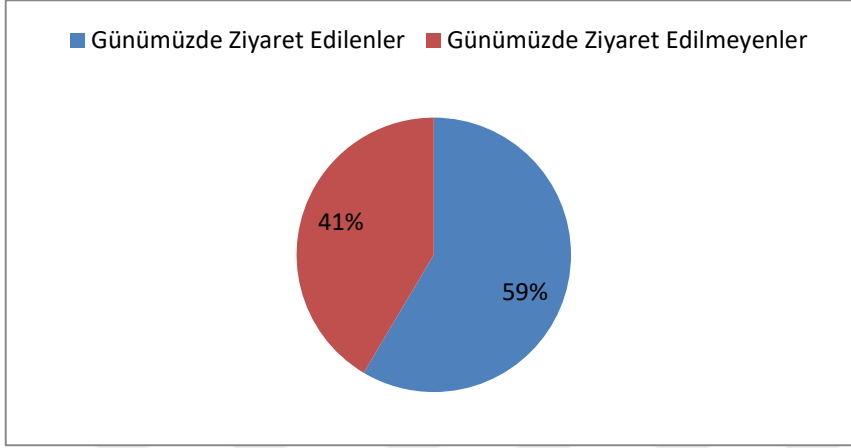
“(Havlucu Dede, Aktaş Türbesi)³⁹, Varahlı Türbesi, Erenler Türbesi (Gebedoğan köyü)⁴⁰”. Yörede yetişkin hastalıkları ile ilgili talepler için kırk bir

³⁹ Havlucu Dede, Aktaş Türbesi hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.22-26.

⁴⁰ Varahlı Türbesi, Erenler Türbesi (Gebedoğan köyü), hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, s.13-29.

yere gidilmektedir. Bu yerlerden yirmi dördüne bugün halen uğranıldığı belirtilirken on yedisinin artık ziyaret edilmediği söylenmektedir.

Şekil 5.5: Yetişkin Hastalıkları İlgili Talepler İçin Gidilen Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerinin Yüzdeler Dağılımı

Zonguldak yöresinde yetişkin hastalıkları ile ilgili talepler için ziyaret edilen yerlere baktığımızda bunların %59'u halen çok az kişiler tarafından bilinip ziyaret edilirken %41'inin artık işlevliğini kaybettiği bilinmektedir. Çocuk hastalıkları için gidilen bölümde belirttiğimiz gibi burada da terk edilen yerlerin en önemli sebepleri halkın refah düzeylerinin iyileşmesi ve düşünce sistemlerinin değişmesi olmalarıdır. Ayrıca yörede bulunan sağlık hizmetlerinin hemen her yere ulaşılabilir olması da bu yerlere olan talebin azalmasına etki ettiği belirtilmektedir.

5.2.2.1 Diş Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Diş ağrısı için ziyaret edilen yerler Muharrem Hoca Türbesi, Kavlan Ağacı ve Gazi Hacı Muhammed Türbesidir.

Muharrem Hoca Türbesine diş ağrısı için gelen hastalar türbede dua eder. Dua ettikten sonra türbenin toprağından bir parça toprak alan hastalar bu toprağı bir ekmek arasına koyarak yerler. Adak olarak türbenin olduğu yere bozuk para bırakırlar (K.Ş.55).

Muharrem Hoca Türbesinin bulunduğu köyde kutsal sayılan kavlan ağacı bulunmaktadır. Eskiden bu ağacın olduğu yerde de bir türbenin olduğu söylenir. Fakat şu an bu türbenin fizikî yapısı kaybolmuştur. Bu ağacın olduğu yere diş

ağrıyan hastalar gelerek dua ederler ve bir parça toprak alıp bu toprağı yutarlar. Daha sonra ağacın oraya ihtiyacı olanların alması için bozuk para atılır (K.Ş.56).

Eskiden doktor olmadığı vakitlerde Gazi Hacı Muhammed Türbesi dışı ağrıyanların ziyaret ettikleri bir yerdir. Dışı ağrıyan insanlar buraya gelerek türbe başında dua eder ve ağrıyan dişlerini mezar taşına sürerlerdi. Bu işlemlerden sonra ağrılarından kurtuldukları belirtilirdi (K.Ş.99).

5.2.2.2 Baş Ağrısı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Veli Baba Türbesi, Muharrem Hoca Türbesi, Kavlan Ağacı ve Dede Türbesi (İmranlar köyü), (Erenler Türbesi - Gebedoğan köyü)⁴¹ yörede özellikle baş ağrısı için ziyaret edilen yerlerdendir.

Muharrem Hoca Türbesi ve Kavlan Ağacı aynı yörede bulunmaktadır. Yöre halkından baş ağrısı çekenler bu yerlere gelerek burada dua ederler, türbeden ve kutsal ağacın toprağından bir parça toprak alarak bunları yutarlar. Ardından buralara bozuk para bırakıp şifa beklerler (K.Ş.55 – K.Ş.56).

Veli Baba Türbesine gelen hastalar türbe içinde dua ederler ve hastalıklarından kurtulmak için türbenin olduğu yerdeki ağaçlara bez bağlayıp türbeye bozuk para bırakırlar (K.Ş.60).

İmranlar köyünde bulunan türbeye gelen hastalar türbenin içinde dua edip namaz kılarlar. Daha sonra türbe içinde bir gece yatarlar. Ertesi günü baş ağrılarından kurtuldukları ifade edilir (K.Ş.86).

5.2.2.3 Sara Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Yörede sara hastalığı için ziyaret edilen tek yer Abaza Türbesidir. Şu an işlevliğini kaybetmiş olan bu türbede eskiden sara hastalığı olan kişiler türbe başında dua ederlerdi. Daha sonra türbenin olduğu taşa bozuk para bırakırlar ve türbenin kenarlarına çul (bez) bağlarlardı (K.Ş.43).

⁴¹ Erenler Türbesi (Gebedoğan köyü) hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Fatih Akkaya (2015), “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri,s.13-29

5.2.2.4 Gelincik Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Gümüşpınar Mahallesinde bulunan türbenin etrafına gelincik hastalığına yakalanan kişiler gelerek türbe etrafında yedi defa dönerler, döndükten sonra türbenin mezar taşlarının altına bozuk para atarlar ve ağaçlara renkli bezler bağlarlar. Bu işlemlerin ardından hastalar iyileşmektedirler (K.Ş.74).

5.2.2.5 Kızamık Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Köseler Türbesi yöre halkının birçok hastalık ve dilek için ziyaret ettiği kutsal yeridir. Özellikle kızamık hastası olanlar şifa bulmak için buraya gelirler. Türbeye getirilen hastalar burada dua eder, türbenin yanındaki ağaca kırmızı renkli bez bağlar. Bir süre sonra hastalıklarından kurtulurlar (K.Ş.108).

5.2.2.6 Hazımsızlık ve Şeker Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Hazımsızlık ve şeker hastası olan hastalar Sinanlı Türbesinde hastalıklarından kurtulmak için dua eder. Daha sonra türbe yakınında Çorak denilen yerde bulunan Gavur Pınarına giderek şifalı sudan içerler. Edilen dua ve içilen bu suyun ardından hastalar şifa bulmaktadırlar (K.Ş.11).

5.2.2.7 Vücut Ağrısı (Baş, Ayak, El, Kol, vb.) İçin Ziyaret Edilen Yerler

Vücudu ağrıyan hastalar yörede Havlucu Dede⁴² Kız Türbesini (Aşağı İhsaniye köyü) ziyaret ederler. Buraya gelen hastalar türbenin olduğu yerdeki şifalı su ile ağrıyan yerlerini yıkarlar. Daha sonra şifalı sudan abdest alıp, iki rekât namaz kılarak, dua eder. Buraya getirdikleri yemeklerini yedikten sonra türbeden ayrılırlar. Yapılan bu işlemlerin ardından hastalar iyileşmektedirler (K.Ş.40).

5.2.2.8 Egzama Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Ortaköy'de peygamber efendimizin din kardeşlerinden birine ait olduğu rivayet edilen türbe ile türbenin yanındaki şifalı taş ve suya, egzama hastalığı olan yetişkin insanlar gelmektedirler. Cumartesi günü sabah ve öğle arasında türbeyi

⁴² Havlucu Dede hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Şenay Atalan (2000), "Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, s.26.

ziyaret eden hastalar burada dua ederler. Vücutlarının hangi bölgesinde yaralar var ise bu yaralar, dua ile yıkandıktan kısa bir süre sonra iyileşirler (K.Ş.88).

5.2.2.9 Cin-Peri Hastalığına Yakalananlar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Ereğli ilçesinde bulunan Varahlı Türbesi ve Havlucu Dede cin-peri hastalığına yakalananlar diğer bir deyişle psikolojik sıkıntıları olanların ziyaret ettikleri yerlerdir. Buraya gelen hastalar, türbede dua edip, kurban keserek şifa bekledikleri belirtilir (Akkaya, 2015:27).

5.2.3 Halk Baytarlığı İle İlgili Talepler

Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Zonguldak köylerinde yaşayan insanların bir kısmı geçimini hayvancılık ile sürdürmektedir. Doğası itibari ile insan dışındaki canlılar da hastalanmakta ve birtakım tedavi yöntemleri ile iyileştirilmeye çalışılmaktadır. Baytarların olmadığı kesimlerde halkın inançları ve tecrübeleri üzerine bazı kutsal ziyaret yerlerini hayvanları için şifa kaynağı olarak görmektedir. Bu yerlerde hayvanlarını iyileştirmek için bazı işlemlerin uygulandıkları belirtilir. Zonguldak yöresinde halkın hayvanlarının hastalıklarını tedavi ettirmek için "Türbe (Bakırcılar köyü), Muharrem Hoca Türbesi, Çoban Dede, Türbe (Sabunlar köyü)" denilen yerlere gidilmektedir. Bu yerler özellikle günümüz yaşamında halen faaliyette olması bakımından önemlidir.

5.2.3.1 Her Çeşit Hayvan Hastalığı İçin Ziyaret Edilen Yerler

Sabunlar köyünün Dikilitaş mevkiinde bulunan taşların bulunduğu yere halk arasında türbe denilmektedir. Hasta olan hayvanlar türbe taşının etrafında çevrilir ve okunan tuz hayvanlara yalıtılarak bir sağaltma işlemi yapılmaktadır. Yapılan bu işlemin ardından hayvanların iyileştikleri belirtilir (Köse, 2006: 109).

5.2.3.2 Sütü Az Olan Veya Kendisini Sağdırmayan İnekler İçin Ziyaret Edilen Yerler

Muharrem Hoca Türbesi, ineklerin az süt verdiği ya da kendisini sağdırmadığı zamanlarda şifa olarak gidilen bir yer olarak bilinmektedir. İnsanlar türbeden toprak alarak ineğin suyuna ve yiyeceğine dua eşliğinde koyar ve ineğin

bu toprakla yiyeceğini yiyip, suyunu içtikten sonra süt vermekte ya da kendisini sağdırdığı söylenir (K.Ş.55).

5.2.3.3 Düşük Yapan Hayvanlar İçin Ziyaret Edilen Yerler

Çoban Dede, bulunduğu yörede hayvan hastalıklarında ziyaret edilen kutsal bir yerdir. Zamanında çoban bir evliyaya ait olduğu söylenen mezar hayvanların hastalıklarına şifa olmaktadır. Yörede gebe olan hayvanların buzağuları durmadıkları yani düşük yaptıkları zaman Çoban Dede'ye gelinmektedir. Çoban Dede'nin mezarına hasta hayvanlar, yörede ocaklı olarak bilinen yaşlı bir kadın tarafından gezdirilir. Besmele çekerek türbenin sağ ve sol tarafından hayvan yedi defa döndürülür. Her döndürmede türbenin toprağından toprak alınarak önce türbenin içindeki ulu ağaca sonra hayvanın boyunlarına, karnına ve alnına doğru sürülür. Bu işlem yapılırken her döndürme sırasında üç defa İhlâs bir defa Fâtiha sureleri okunur. Daha sonra oraya ekmek, yiyecek kırıntıları bırakılarak bir nevi kansız kurban adadıkları belirtilir. Bu şekilde yapılan işlemlerin ardından o hayvanın buzağuları sağlıklı olarak doğarlar (K.Ş.68).

5.2.2.4 Tavuk Hastalıkları İçin Ziyaret Edilen Yerler

Bakırcılar köyündeki türbeye hastalanıp ölen tavuklar için gidilmektedir. Türbeyle ilgilenen kadın hasta olan tavuğu türbede gezdirir. Türbedar kadın, önce türbede abdest alır ve su dolu bir ibrikle birlikte türbenin başına geçer. Sonra hasta olan hayvanı dualar okuyarak yedi kere türbenin etrafında döndürür. Dönme işlemi bitince de orada iki rekât namaz kılar. Daha sonra da asırlık meşe ağacının dalına kırmızı bir bez parçası (pala) bağlayıp, dilekte bulunur. Oradan ayrılırken de türbe taşının oyuğuna su döker ve bir miktar para bırakır. (Tığ, 2019).

Zonguldak ili, dağların ve ormanların bir arada olduğu coğrafi yapının içerisinde konumlanmıştır. Bu konum halkın inanç dünyasında önemli bir yer edinmektedir. “Her dağda bir evliya vardır” düşüncesi Zonguldak'ta özellikle hemen her dağlık bölgenin olduğu mevkilerde söylenmektedir. Lakin Zonguldak halkının özellikle köylerinde bulunan eren, ermiş, evliya, dede, baba gibi adlarla anıp bildikleri kutsal yerler, zamanla yok olmaya yüz tutmuştur. Yağmurların yağmadığı, sosyal ve ekonomi hayatın kötü olduğu, sağlık ihtiyacının karşılanamadığı zamanlarda bu yerler, köy ve kasaba halkı nezdinde birer şifa kaynağı olarak görülse de zamanla

çağın teknoloji ve sanayi ile buluşması sosyal ve kültürel yaşamı etkilemiş, bu yapıların çoğunluğu işlevliğini kaybetmiştir.

SONUÇ

Maden şehri ya da kömür kenti Zonguldak, sadece zengin maden kaynaklarına sahip bir yer olarak hafızalara kazınsa da kültürel kaynakları bakımından da oldukça önemli bir konumdadır. İlk çağlardan bu yana farklı medeniyetlere yurt olmuş bu topraklar, şehre kayda değer yapılar kazandırmıştır. Şehrin önemli kültürel değerleri arasında gösterilen türbe, yatır ve ziyaret yerleri bölge tarihinin geçmişini aydınlatan önemli bir yapısını oluşturmaktadır. Türbe, yatır ve ziyaret yeri üzerine yapılan bu çalışmada toplamda yüz kırk iki türbe, yatır ve çevresinde oluşan ziyaret yeri tespit edildi. Bu yerlerden yüz yirmi dördü yapılan saha çalışması ile aktarılırken, on sekiz yer ise belirli çalışmalardan alınarak ilgili bölümlerde çalışmaya dâhil edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyetinin 1 Nisan 1924 tarihi 491 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre ilk vilayeti olan Zonguldak, merkez bölge olarak yeni bir oluşuma sahip olsa da ilçelerinin köklü bir geçmişi barındırması türbe, yatır ve ziyaret yerlerinin oluşmasında önem arz etmektedir. Türbe, yatır ve çevresinde oluşan ziyaret yerlerinin tespitinde daha eski bir oluşuma sahip olan Çaycuma, Devrek, Ereğli, Beycuma ve Alaplı ilçelerinin belirleyici rol oynadığı görülmektedir.

Zonguldak ve ilçelerinde bulunan türbe ve yatırların bir kısmında yatanlarının Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasındaki öncüler yani Horasan Evliyalrı olarak bilinen veliler, erenlerdir. Bunun dışında bölgede yaşamış bazı tarikat liderlerinin, kurtuluş mücadelesi zamanın önderleri ve kişilikleri hakkında herhangi bir bilgisi bulunmayan dinî şahsiyetlerin kabirleri de yer almaktadır.

Türbe ve yatır olarak bildiğimiz bu mekânların bulunduğu yerler genellikle köylerin içinde olduğu gibi dağ yamaçlarında da konumlanmaktadır. Oluştugu yerlerde sade bir mezar yapısı şeklinde bulunabilirken kutsal olarak kabul edilen ağaç, taş, su, çeşme, kuyu, dağ, kaya gibi yapılar da görülmektedir. Bu yapıların kutsal bir güce sahip olduğuna inanan halk, buralarda çeşitli dilek ve istekleri için ritüellerde bulunurken kutsal ruhuna da koç, öküz, koyun, tavuk, horoz gibi kanlı veya çakıl taşı, ip, kurdele, çaput, bez, çamaşır, tülbent, mum, bozuk para, ibrik,

su, tespih, seccade, poşet, havlu gibi kansız adaklar sunmaktadır. Bu tabiat varlıkları en eski Türk inanışlarının yapısını devam ettiren tabiat kuvvetlerine inanma şeklinin yansımasıdır.

Çalışmada tespit edilen yüz kırk iki türbe, yatır ve ziyaret yeri yapısına bakıldığında oluştukları yerler, aldıkları unvan, kerametleri, menkıbeleri, mezarlarında adanan adakları arasında farklılıklar görülmektedir. Yeri belirli olan çevresi bazı yapılarla çevrilmiş haklarında bilgi sahibi, kerametleri ve menkıbeleri bilinen (45) türbe var iken etrafının çevrili veya olamadığı, zamanla kaybolan haklarında herhangi bir bilgi bulunmayan fakat evliya, ermiş olarak tabir edilen (97) yatır bulunmaktadır. Fakat yöre halkının düşünce yapısında bu yerlerin adlandırılmalarının iç içe geçtiği görülmektedir. Halk, türbe de olsa yatır da olsa bu mezarları ayırt etmeden çoğunlukla türbe olarak isimlendirmektedir. Bu yapılar; (45) evliya, (25) dede, (19) eren, (8) şeyh, (8) efendi, (6) baba, (4) ermiş, (3) şehit, (3) bey, (3) hacı, (2) kız, (2) molla, (2) hoca, (2) seyyid, (1) ana, (1) gazi, (1) hafız, (1) pîr unvanları ile bilinmektedirler.

Türbe, yatır ve ziyaret çevresinde oluşan kutsal yapılar, bölge halkının darda kaldığı anlarda ziyaret ettiği birer uğrak yerleri olmuştur. Zonguldak yöresinde tespit ettiğimiz bu kutsal yapıların konumu da önemlidir. (65) türbe, yatır ve ziyaret yerleri dağ yamaçlarında, (77) türbe, yatır ve ziyaret yerleri ise şehir ve köy içlerinde yer almaktadır.

Olağanüstü güce ve kuvvete sahip olduğu düşüncesiyle kutsallık atfedilen bu mekânların delili türbe ve yatırlarda yatan şahıslara ait menkıbeler ve kerametleridir. Daha çok velî, evliya, eren olarak bilinen bu şahsiyetlerin hayatta iken gösterdiği kerametlerinin öldükten sonra devam etmesi ve bunların bazı kişilere görünmesi insanlar üzerinde koruyucu aynı zamanda korkutucu bir yapıda olduğunu devam ettirmektedir. Yörede (42) türbe ve yatırdaki şahsiyetlerin kerametleri ve menkıbeleri anlatılmaktadır.

Zonguldak yöresi bazı türbe ve yatırlardaki şahsiyetlerin ortak özelliklerinden birisi de Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması yolunda can veren din uluların olduğu görülmektedir. Özellikle Alaplı'nın adını aldığı da söylenen Ali Alp gibi çevre köylerde başka isimlerin de söylendiği Türk

komutanlar, Ereğli ilçesinde Orhan Gazi'nin izlerinin görüldüğü yapılar, Devrek ilçesinde Orhan Gazi'nin uç beylerinden biri olduğu tescillenen Hızır Bey Türbesi, yine Ereğli'nin bazı köylerinde halkın anlattığına göre Orhan Gazi'nin bizzat yapılmasını emrettiği camiler ve onun uç beyi olduğu söylenen türbeler, Fatih Sultan Mehmet'in döneminde yaşadığı söylenen Demirci Baba ve İstanbul'un fethinden sonra Ereğli sahiline dikilmesini emrettiği Fetih Çınarları bu iskânlaşma yapısına örnek teşkil etmektedir. Alaplı ilçesinde: Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi, Abdullah Yeşil Dede, Kara İsmailoğlu; Ereğli ilçesinde: İskender Bey, Demirci Baba, Hacı Baba; Devrek ilçesinde: Hızır Bey, Şeyh Mustabaşoğlu Ahmed Efendi, Hacı Abdullah Sabri Efendi; Çaycuma ilçesinde: Şeyh Yabalı Baba, Veli Baba, Horasan Erenlerinden Zeynel Abidin; Çatalağzı Beldesinde: Horasan Erenlerinden Pîr-i Hamza Hazretleri yöre topraklarında birer savaşı, ulu bir zat olarak anılmaktadırlar. Yörede verilen bu zatların dışında tarikat uluları olarak da belirtilen kişilerin yaşadıkları bilinmektedir. Ereğli ilçesindeki Aktaş Türbesinde mezarları bulunan Halvetî tarikatına mensup Şeyh Mustafa Efendi, Şeyh İbrahim Efendi ve Kilimli ilçesinde Kadîri Tarikatına mensup Hacı Halil Baba buna örnektir. Bu zatların her biri manevî veya askerî bir görevlendirme ile gelerek buldukları bölgedeki halkı irşat etmişlerdir.

Türk milletinin İslamiyet'ten önceki inanış yapısı içerisindeki atalar kültü, İslamiyet'i kabul ettikten sonraki biçimi olan velî kültü ile ilişkilendirilmektedir. Bu zatlar, toplumun zor durumda kaldıkları vakitlerde aniden çıkarak yardım etmeleri ile bilinir. Çaycuma İlçesindeki Şeyh Yabalı Baba'nın savaş sırasında yabası ile savaşa katılması, Şeyh Mustabaşoğlu Ahmed Efendi'nin asası ile sel felaketini durdurması, Havlucu Dedenin aletleri bozulan halkın aletlerini zorda kaldıkları anda tamir etmesi velîlerin bu kerametlerini göstermektedir.

Yöre halkının sıkıntılı oldukları anlarda yahut olmasını istedikleri dilekleri için bölgede kutsal kabul ettikleri türbe ve yatırlara başvurduğu dile getirilir. Çalışmamız içerisinde halkın türbe ve yatırları ziyaret ettiği zamanlar çoğunlukla yağmur duasında bulunacakları vakittir. Zonguldak'ın Karadeniz'in bir kıyı şehri, yıllık en fazla yağış alan illerinden biri ve sık ormanlara sahip olması bu durum ile bir ters orantı olduğunu göstermektedir. Araştırma

kapsamında tespit edilen (142) türbe, yatır ve ziyaret yerlerinden (85)'inde yağmur duası gerçekleştirilmektedir. Bunun dışında (37) çocuk dileme, (61) hastalıklardan kurtulma, (48) herhangi bir niyet için türbeler ve yatırlar ziyaret edilmektedir.

Kurban, en eski Türk toplum yaşamından itibaren günümüze ulaşan bir Türk töresidir. Türkler İslamiyet'ten önce kutsal saydıkları atalarının ruhlarına ve yer-sub inancı olarak görülen tabiat kuvvetlerine kanlı-kansız kurbanlar sunmuşlardır. Türklerin İslam dinî ile tanışması ve farklı coğrafyalara göç etmesi ile özünde oluşturduğu kutsal varlıklara kanlı-kansız kurban sunma töresini sürdürdüğü görülmektedir. Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi Zonguldak yöresinde de bu gelenek devam etmektedir. Kutsal ziyaret yerleri üzerine yapılan araştırmada (71) kutsal mekânda kanlı kurban ritüeli uygulanırken yine (71) kutsal mekânda kansız kurban ritüeli uygulanmaktadır.

Araştırma konusunu oluşturan kutsal mekânlar içerisinde tespit edilen bir başka husus da mekânların belirli özel günlerde de ziyaret edilmesidir. 6 Mayıs baharın başlangıcı, "Hıdırellez" olarak da bilinen gün, anneler günü, çilek festivali günleri, aşure günü, kandil günleri, dinî bayramların arife ve akabindeki günler, Ramazan ayının her günü, ziyaret eden toplum tarafından mevlit okutmak, dua, sohbet etmek gibi çeşitli etkinlikler ve kanlı – kansız adaklar yapılmaktadır. Bu duruma bakıldığında kutsal ziyaret yerlerinin toplumu bir araya getirip millî ve dinî bütünlüğü sağladığı ifade edilebilmektedir.

Tarihî kimlikleri bilinmeyen, menkıbeleri sözlü kültür içinde dillerde dolaşan velîlerin kerametleri öldükten sonra da devam etmektedir. Zonguldak yöresinde bulunan bazı velîler, toplumdaki belirli kişilere ses, ışık, rüya vasıtası ile görünerek kabirlerinin nerede olduğunu dile getirdikleri belirtilmektedir. Yapılan çalışmada kendilerine görüldüğünü belirten kişiler ile bizzat görüştüğümüzde bu velînin türbesini yerine getirmeyi kendilerine bahşedilen manevî bir yükümlülük olduğu söylenmektedir. Bu velîlerin kabirlerini gün yüzüne çıkaran kişinin de maddî ve manevî ödüllendirildiği ifade edilmektedir.

Zonguldak ili türbe, yatır ve çevresinde oluşan kutsal ziyaret yerlerindeki inanış ve uygulamaların özünde, eski Türk inanışları olan atalar kültü, tabiat

kuvvetlerine inanma, İslam dinî uygulamaları ve Şamanizm inanç yapısındaki birtakım uygulamalar ve büyüler - sihirler yer almaktadır. Yörede bulunan kutsal bir yerin evliya, eren mezarı olarak belirtilirken çevresindeki ağaç, su, taş, kaya, dağ gibi tabiat unsurlarının kutsal güçle temasta olduğu ve onların da ulu bir varlık olarak benimsendiği görülmektedir. Bu manevî yapıların bir kısmı günümüze kadar korunsa da çoğunluğu türbe ve yatır etrafında altın, gümüş para, eşya gibi definelerin olduğu düşüncesi ile tahrip edilerek yok olmaya mahkûm bırakıldığı apaçık bir gerçektir.

Türk kültürünün tarihi ve sosyal yaşamına ışık tutan, tarihî geçmişini yönlendiren türbe, yatır ve çevresinde oluşan kutsal ziyaret yerleri üzerine yapılan bu çalışma yörenin keşfedilmeyen kültürel hazinelerini ortaya çıkarmak için yapılmıştır. Araştırma sahası üzerine yapılmış belli başlı kaynakların referans olması saha üzerinde yaptığımız derlemelere ışık tutmuştur. Çalışmanın ilerleyen süreçlerinde yeni kültür yerlerinin ortaya çıkması ile bu yapılar da tezimize eklenerek yörenin tarihi ve kültürel yekûnuna çeşitlilik kazandırmıştır.

KAYNAKÇA

- Acıpayamlı Orhan (1961); *Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Acıpayamlı, Orhan (1964); “Türkiye’de Yağmur Duası”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 3-4, s. 221-250.
- Aday, Erdal (2013); “Kütahya İli Türbe ve Yatırları Etrafında Oluşan İnanç ve Uygulamalar”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Akarsu, Vasfi (1954); “Demirci Dede Efsanesi”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt 3, Sayı 69, s.1096.
- Akarsu, Vasfi (1957); “Köstepe ve Mersin Dede Efsanesi”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt 4, Sayı 91, s.1455.
- Akın, Necmi (2008); “Hâkkari Folklorunda Yatırlar ve Yatırlara Bağlı Anlatılan Menkıbeler”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Akış, Ayhan, Baştürk Kaya ve Mesut Şimşek (2016); “Zonguldak’ın Coğrafi Özellikleri ve Yerleşme Üzerine Etkileri” *İnsan, Kimlik, Mekân Bağlamında Zonguldak Sempozyumu Bildirileri 16-18 Ekim 2014*, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, No:11, s. 481-514.
- Akkaya, Fatih (2015); “Ereğli Çevresindeki Ziyaret Yerleri –Zonguldak / Ereğli Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Akman, Eyüp (2002); “Türk ve Dünya Kültüründeki Su Kültü Üzerine Düşünceler”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 10, s. 1-10.
- Albayrak, Nurettin (2004); *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Leyla İle Mecnun Yayıncılık, İstanbul.
- Albayrak, Nurettin (2010); *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimler Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Algar, Hamid (2005); “Molla”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, Cilt 30, s. 238-239.
- Altan, Bayram (2007); *Türkiye’de Dini Ziyaret Yerleri*, FSF Printing House, İstanbul.
- Anadolu Ajansı (2011); “Eleşler’de Seyyit Mustafa Türbesi”, *Haber Alapli*, <http://www.haberalapli.com/haber/2969-eleslerde-seyyit-mustafa-turbesi.html>, (Erişim Tarihi: 11.01.2019).

- Arpaguş, Safi (2007); “Pîr”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt.34, İstanbul.
- Artun, Erman (2002); “Adana’da İnanç Merkezleri ve Bunlara Bağlı Kültür Değerleri”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Merkezleri Kongresi Bildirileri 23-27 Eylül 2002 Mersin*, s. 121-136.
- Artun, Erman (2014); *Ansiklopedik Halkbilimi / Halk Edebiyatı Sözlüğü Terimler-Motifler-Kavramlar*, Karahan Kitabevi, Adana.
- Arslan, Mustafa (2015); “Kutsal ve Seküler Arasında: Hıdırellez ve Türbe Kültürleri Çevresinde Gelişen Eğlence Kültürü”, *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, s. 91-104.
- Atalan, Şenay (2000); “Zonguldak İlinde Kutsal Mekan Anlayışı ve Yaygın Halk İnançları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Atalay, Besim (1985a); *Divanü- Lûgat-it Türk Tercümesi I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Atalay, Besim (1985b); *Divanü- Lûgat-it Türk Tercümesi III*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Atar, Fahrettin (2010); “Şehid”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, Cilt 38, s. 428-431.
- Atasağun, Galip (2004); “Ziyaret Fenomeni”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, Konya.
- Atik, Dilşad (2001); “Eski Türkler’de Kurban İnanışı ve Uygulamaları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Aytürk, Nihat ve Bayram Altan (1992); *Türkiye’de Dini Ziyaret Yerleri*, Altanoğlu İlim ve Kültür Hizmetleri, Ankara.
- Başar, Zeki (1972); *İçtimai Adetlerimiz-İnançlarımız ve Erzurum İlindeki Ziyaret Yerlerimiz*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Bayat, Fuzuli (2006); “Türk Mitolojisinde Dağ Kültü”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt 12, Sayı 46, s. 47-60.
- Bayat, Fuzuli (2007); *Türk Mitolojik Sistemi Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi I*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Bayrı, Mehmet, Halit (1939); *Halk Âdetleri ve İnanmaları*, Burhanettin Basımevi, İstanbul.
- Baysal, Adnan (2016); “Zonguldak ve Uzak Geçmiş” *İnsan, Kimlik, Mekân Bağlamında Zonguldak Sempozyumu Bildirileri 16-18 Ekim 2014*, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, No:11, 1.Baskı, s. 43-56.

- BEUN (2019); “Tarihçe”, *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi*, <http://w3.beun.edu.tr/hakkimizda/tarihce.html>, (Erişim Tarihi: 26.02.2019).
- Beydili, Celal (2015); *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*, Yurt Kitap Yayın, Ankara.
- Boratav, N. Pertev (1973); *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, Nebi (1997); “Hafız”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt15, İstanbul.
- Çağbayır, Yaşar (2007); *Ötüken Türkçe Sözlük*, Ötüken Yayınları Dizin 5, İstanbul.
- Çakıroğlu, Ramazan (2016); “Kara Salih Dağı Efsanesi”, *Zonguldak Folkloru '13 Bienali Bildiriler Kitabı, 9-12 Mayıs 2013 Kent Kültürü Bienali*, Zonguldak Kültür ve Eğitim Vakfı, Zonguldak.
- Çatma, Erol (2016); “Zonguldak Kent Tarihine Kısa Bir Yaklaşım”, *İnsan, Kimlik, Mekân Bağlamında Zonguldak Sempozyumu Bildirileri 16-18 Ekim 2014*, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, No:11, 1.Baskı, s. 385-416.
- Çelebi, İlyas (1998); “Hızır”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt.17, İstanbul.
- Çetin, İsmet (2007); “Türk Kültüründe Bab (Baba) Ata Geleneği”, *Milli Folklor*, Sayı 76, s.70-75.
- Çetin, Özer (2008); “*Kurban İle İlgili İnanç ve Tutumlar*”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Çetin, Recep (2014); *Orhan Gazi ve Bir Fetih*, Truva Yayınları, İstanbul.
- Çıblak, Nilgün (2005); “Mersin’de İnanç Merkezlerine Bağlı Kurban Törenleri”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 17, s. 155-176.
- Dakal, Tarık ve Sefer Köse (2009); *Devrek ve Köylerinde Sülaleler-Lakaplar ve Soyadları*, Kalkan Matbaacılık, Ankara.
- Devellioğlu, Ferit (2002); *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Devrek Belediyesi (2017); “Hızırbey İli Türbesi Tescillendi”, <http://www.devrek.bel.tr/guncel/haber/82-hizirbey-ili-turbesi-tescillendi.html>, (Erişim Tarihi: 01.02.2019).
- DİA (1998); “Hoca”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, Cilt 18, s. 186-187.
- Doğan, Mehmet (2011); *Büyük Türkçe Sözlük*, Yazar Yayınları, Ankara.

- Duymaz, Ali (2000); “Balıkesir ve Çevresindeki Yatırları Fonksiyonları Açısından Bir Değerlendirme”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, s. 337-354.
- Eliade, Mircea (1992); *İmgeler Simgeler*, (Çev.: M. A. Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara.
- Eliade, Mircea (2003); *Dinler Tarihine Giriş*, (Çev.: Lale Arslan), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Ekici, Metin (2007); *Halk Bilgisi Folklor Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara.
- El-Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail (1989); *Sahih-i Buhari ve Tercemesi (I-XVI)*, (Çev.: Mehmet Sofuoğlu), Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- En-Nisaburi, Ebu'l Husey Müslim b. El-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri (1980); *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi (I-XI)*, (Çev.: Ahmet Davudoğlu), Sönmez Neşriyat, İstanbul.
- Ercilasun, Ahmet Bican, Alaeddin Mehmedoğlu Aliyev, Almas Şayhulov, Erden Zadaulı Kajıbek, Kadirali Konkobay Uulu, Berdak Yusuf, Cebbarmehmet Göklenov, Valeriy Uyguroğlu Mahhpır ve Ali Çeçenov (1991); *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Erdem, Mustafa (1998); “Geleneksel Türk Dini ve İslâm”, *Dinî Araştırmalar*, Cilt 1, Sayı 2, s. 79-91.
- Ereglihaber (2017); “Geçmişten Bugüne Kadar Mirasımız”, <http://www.kdzereglihaber.com/haber/-Gecmisten-bugune-kadar-mirasimiz-/10884#h10884>, (Erişim Tarihi: 11.02.2019).
- Eren, M. Emin (1997); *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (2011); *Dede Korkut Kitabı I*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Erginer, Gürbüz (1997); *Kurban, Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ergun, Pervin (2004); *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.
- Eröz, Mehmet (1980); “Türk Boylarında Kansız Kurban Geleneği”, *Türk Kültürü*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Sayı 211-214, s. 195-258.
- Erşahin, İbrahim (2005); *Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

- Eser, Mithat (2014); *Abbasilerin İlk Döneminde Seyyidler ve Şerifler*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Esin, Emel (1978); *İslâmiyetten Önceki Türk Kültür Târîhi ve İslâma Giriş, Türk Kültürü El-Kitabı, III Cild I/b'Den Ayrı Basım*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Frazer, G. James (2004); *Altın Dal Dinin ve Folklorun Kökleri I*, (Çev., M.H. Doğan), Payel Yayınevi, İstanbul.
- Gökbel, Ahmet (2003); “İmranlı'nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri İle İlgili İnanç ve Uygulamalar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 7, s. 1-19.
- Gökbel, Ahmet (2000); “Türk Halk İnançlarında Din ve Din Anlayışı (Kurban Kültü Örneği)”, *Dimler Tarihi Araştırmaları II*, Dinler Tarihi Yayınları, 20-21 Kasım 1998 Konya Sempozyumu, Ankara, s. 179-197.
- Gökyay, Ş. Orhan (2013); *Dede Korkut Hikâyeleri*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Gömeç, Saadettin (2011); *Şamanizm ve Eski Türk Dini*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Gündem (2017); “Türbenin Eski ve Yeni Hali”, <http://www.gundem67.com/turbenin-eski-ve-yeni-hali-30624-haberler/>, (Erişim Tarihi: 11.01.2019).
- Güç, Ahmet (2002); “Kurban”, *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 26, s. 433-435.
- Gülensoy, Tuncer (2002); *Manas Destanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Günay, Ünver (2003); “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 1, Sayı 15, s. 5-36.
- Günay Ünver, Harun Güngör, Şaban Kuzgun, Huzeyfe Sayım ve Vahap Taştan (1996); *Kayseri ve Çevresinde Ziyaret ve Ziyaret Yerleri*, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınevi, Kayseri.
- Günay Ünver, Harun Güngör, Vahap Taştan ve Huzeyfe Sayın (2001); *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması –Kayseri Örneği-*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- Gündoğdu Raşit, Niyazi Adıgüzel ve Ebul Faruk Önal (2015); *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat – Kâmûs-ı Türkî Şemseddin Sami*, İdeal Kültür Yayıncılık, 4. Baskı, İstanbul.
- Güngör, Harun (2000); “Geleneksel Türk Dininde Din Anlayışı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları II*, 20-21 Kasım 1998 Konya Sempozyumu, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara, s.155-178.

- Güngör, Harun (2008); *Türk Bodun Bilimi Araştırmaları*, Kum Saati Yayınları, İstanbul.
- Güzel, Abdurrahman (2009); *Dini Tasavvufi Türk Edebiyatı El Kitabı*, Kültür Bakanlığı Yayıncılık, Ankara.
- Haberler (2009); “Osmanlı Akıncısı Hızır Bey’in Türbesi Turizme Kazandırılacak”, <https://www.haberler.com/osmanli-akincisi-hizirbey-in-turbesi-turizme-haberi/>, (Erişim Tarihi: 01.02.2019).
- Hançerlioğlu, Orhan (2000); *Felsefe Ansiklopedisi Kuramlar ve Akımlar Cilt 7 (U-Z)*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hançerlioğlu, Orhan (2007); *Türk Dili Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Işık, Ramazan (1994); “İslam Öncesi Türklerde Tabiatla İlgili İnanışlar”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İnan, Abdülkadir (1952); “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, *Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 4, s. 19-30.
- İnan, Abdülkadir (1976); *Eski Türk Dini Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- İnan, Abdülkadir (1986); *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İnan, Abdülkadir (1998); *Makaleler ve İncelemeler I. Cilt*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İnan, Abdülkadir (1991); *Makaleler ve İncelemeler II. Cilt*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İnan, Abdülkadir (1992); *Manas Destanı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- İnan, Abdülkadir (2015); *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İnce, Gül (2009); “Hatay’da Bulunan Ziyaret-Yatır Yerleri İle İlgili İnanışlar ve Bu Ziyaretler Etrafında Oluşan Efsaneler”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- İnternethaber, (2019); “Yağmur İçin Allah’a Yalvardılar” <http://www.internethaber.com/yagmur-icin-allah8217a-yalvardilar-1020090h.htm>, (Erişim Tarihi: 01.02.2019).
- Kafesoğlu, İbrahim (1980); *Eski Türk Dini*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kafesoğlu, İbrahim (1998); *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

- Kafesoğlu, İbrahim (2002); *Eski Türk Dini*, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Kalafat, Yaşar (2010); *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Kalafat, Yaşar (2012); *Azerbaycan-İran-Anadolu-İrak Halk İnançları Hattı*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Kalyoncu, Hamit (2005); *Kömürde Açan Çiçek*, Pervaz Yayınları, Ankara.
- Kalyoncu, Hamit (2013); “Zonguldak'ta Söylenceler”, *Zonguldak Folkloru '13 Bienali Bildiriler Kitabı 9-12 Mayıs 2013*, Zonguldak Kültür ve Eğitim Vakfı, Zonguldak.
- Kandemir, M. Yaşar (2013); “Ziyaret”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt.44, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet (2014); *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Karadeniz Ereğli Belediyesi (2019); “Fetih Çınarları”, <http://www.kdzeregli.bel.tr/index.php/k2/fetih-c-narlar>, (Erişim Tarihi: 04.02.2019).
- Karakök, Tunay (2012); “Zonguldak'ta Milli Mücadele Destekçisi Bir Müftü: Devrek Müftüsü Hacı Abdullah Sabri (Aytaç) Efendi”, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, BİLSAM, Bahar:2012, Cilt 2, Sayı 3, s.145-161.
- Karamalak, Batuhan (2017); “Ontemmuz'da Gizemli Olaylar ve Tekke Baba Türbesi”, *Yeni Adım Gazetesi*, <http://www.yeniadimgazetesi.com/diger/ontemmuzda-gizemli-olaylar-ve-tekke-baba-turbesi-h42723.html>, (Erişim Tarihi: 27.01.2019).
- Karauğuz, Güngör (2006); “Devrek Çevresinde Eskiçağ Yerleşmeleri ve Kalıntıları (2004 Yılı Çalışmaları)”, *Zonguldak Kent tarihi '05 Bienali Bildiriler Kitabı*, Ezgi Matbaası, İstanbul.
- Karauğuz, Güngör, Ayhan Akış ve Halil İbrahim Kunt (2010); *Zonguldak Bölgesi Arkeoloji Eskiçağ Tarihi ve Coğrafya Araştırmaları*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Karauğuz, Güngör ve Ali Özcan (2010); *Eskiçağda Zonguldak Bölgesi ve Çevresi*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Kaya, Doğan (2010); *Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kaya, Muharrem (2001); “Eski Türk İnanışlarının Türkiye'deki Halk Hekimliğinde İzleri”, *Folklor Edebiyat Dergisi*, Cilt 7 Sayı 25, s. 199-218.

- Kıyak, Abdulkadir (2011); “Eski Türk Kültüründe Taş-Kaya Kültürünün Elazığ’daki Yansımaları”, *Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt 5, Sayı 10, s.129-144.
- Koca, Hüseyin (1995); *Zonguldak Havzası ve Karaelmas Gerçeği*, Mikro Dizgi, Konya.
- Korkmaz, Zeynep (2003); “Eski Türklerdeki Ağaç Kültürünün İslâmi Devirlerdeki Devamı”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kozan, Serap (2009); “*Nevşehir Yöresindeki Ziyaret Yerleri*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Köksal, Hasan (1987); “İzmir ve Çevresindeki Yatırlar İle Bunlara Bağlı Olarak Yaşayan İnançlar”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, IV. Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar, Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara.
- Köse, Ali ve Ali Ayten (2010); *Türbeler Popüler Dindarlığın Durakları*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- Köse, Sefer (2006); *Devrek Çomu ve Başlar Kariyesi*, Birlik Yayınları, Zonguldak.
- Köse, Sefer (2005); *Geçmişten Günümüze Sabunlar Köyü*, Birlik Matbaası, Zonguldak.
- Kutsal Kitap (2019); <https://www.kutsalkitap.org/>, (Erişim Tarihi: 11.01. 2019).
- Küçük, Abdurrahman, Günay Tümer ve Mehmet Alparslan Küçük (2011); *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Mansel, Müfit A. (1938); *Trakya'nın Kültür ve Tarihi*, İstanbul.
- MEB (2009); *Dinî Terimler Sözlüğü*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- Murat, Mualla (2002); “*Zonguldak ve Bartın Çevrelerinde Halk Bilimi*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Noraşin, Sabahiye (2016); “Veli Baba Türbesi Çevresinde Şekillenen Halk İnançları ve Türbe Etrafında Uygulanan Pratikler”, *Zonguldak Folkloru '13 Bienali Bildiriler Kitabı, 9-12 Mayıs 2013 Kent Kültürü Bienali*, Zonguldak Kültür ve Eğitim Vakfı, Zonguldak.
- Ocak, Y. Ahmet (2002); *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.

- Ocak, Y. Ahmet (2007); *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ocak, Y. Ahmet (2010); *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Ocak, Y. Ahmet (2012); *İslam-Türk İnançlarında Hızır Yahut Hızır-İlyas Kültü*, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul.
- Oral, İbrahim (1995); *Alaplı ve Çevre İncelemeleri*, Oluşum Yayınları, Alaplı.
- Orman, İsmail (2010); “Türbe”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 41, s. 464-466.
- Oymak, İskender (2010); “Anadolu’da Su Kültünün İzleri”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 15-1, s. 35-55.
- Oymak, İskender (2013); *Malatya Ziyaret Kültürü ve Ziyaret Yerleri*, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, Malatya.
- Öngören, Reşat (2010); “Şeyh”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, Cilt 39, s. 50-52.
- Özcan, Hatice (2007); “*Halkın Çoban Dede’den Beklentilerinin Psikolojik Nedenleri*”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Özer, Hasan ve Aykut Günaydın (2017); “Zonguldak’ta Maden İşçilerinin Kömür Ocaklarında Kullandıkları Bazı Madencilik Terimleri Üzerine”, *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı 6/3, s. 1334-1352.
- Öztürk, Özhan (2009); “*Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*”, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Pala, İskender (2011); *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.
- Parlatır, İsmail (2011); *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara.
- Pehlivan, Gürol (2004); “*Manisa (Merkez)’de Velî Kültü*”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Peker, Hüseyin (1999); “Türbe Ziyaretlerindeki Dini ve Psiko-Sosyal Nedenler”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu 18-20 Aralık 1998 AKSM İstanbul*, Mezarlık Vakfı Yayınları, s. 447-452, İstanbul.
- Peker, Selçuk (2015); *Mezar ve Türbelere Kült Merkezli Bir Bakış (Aksaray Örneği)*, Kömen Yayınları, Konya.

- Pusula Gazetesi (2017); “Hızırbey Türbesi Tescillendi”, <http://www.pusulagazetesi.com.tr/hizir-bey-turbesi-tescillendi-84466-haberler.html>, (Erişim Tarihi: 09.01.2019).
- Püsküllü, Ali (2007); *Türkçe Sözlük*, Arkadaş Yayınevi, 1. Baskı, Ankara.
- Roux, P. Jean (1999); *Eskiçağ ve Ortaçağda Altay Türklerinde Ölüm*, (Çev., A. Kazancıgil), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Roux, P. Jean (1994); *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*, (Çev.: A. Kazancıgil), İşaret Yayınları, İstanbul.
- Sarıkoyuncu, Ali (2009); *Milli Mücadele’de Zonguldak Sancağı*, Grafiker, Ankara.
- Sarıkoyuncu, Ali (1992); “Zonguldak ve Çevresinde Müdafaa-i Hukuk Çalışmaları”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 3, Sayı 9, s. 27-51.
- Savaşkan, Bahri (1993); *Zonguldak Maden Kömürü Havzası Tarihçesi 1829-1989 Havzanın Tarihi-İdari-Hukukî-Teknik ve Sosyal Safhaları*, İlkadım Matbaası, Zonguldak.
- Selvi, Dilaver (2012); *Tefsirlerin Tasavvufa Bakışı Kur’ân ve Tasavvuf*, Hoşgörü Yayınları, İstanbul.
- Sepetçioğlu, N. Mustafa (2010); *Yaratılış ve Türeyiş Türk Destanı*, İrfan Yayıncılık, İstanbul.
- Sezgin, Abdülkadir (1998); “Eren ve Evliya Kavramının Dini Tarihi Folklorik İzahı ve Eren İnancı Üzerine Düşünceler”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi*, Ervak Yayınları, Ankara.
- Sümer, Faruk (1953); “Eski Türklerde Yağmur ve Kar Yağdırma Âdeti”, *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt 4, Sayı 44, s. 2497-2560.
- Şavran, M. (1958); *Karaelmas Diyarımız Zonguldak Vilayeti*, Teziş Matbaası, Zonguldak.
- Tan, Çağlar (2015); “20. Yüzyılın İlk Yarısında Zonguldak: Gündelik Yaşam ve Siyaset” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tanyu, Hikmet (1967); *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Tanyu, Hikmet (1968); *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Tanyu, Hikmet (1973); “Dinler Tarihi Araştırmaları”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

- Tatlılıoğlu, Durmuş (1995); “*Dini Cemaatlerin Yapısal-Fonksiyonel Analizi; Kayseri ve Ankara İlleri Rifai Cemaati Örneği*”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- TDK (1992); *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TDK (2011); *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- TDK (2019); http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5aa54f69a8f0e6.25043652, (Erişim Tarihi: 11.02.2019).
- Tekin, Talat (1988); *Orhon Yazıtları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Terzi, Âdem (2016); “Kömürün Dili: Zonguldak Yer Adlarının Oluşumunda Kömür Üretiminin Etkisi 1”, *Türk Dili Dergisi*, Cilt 10, Sayı 770, s. 89-94.
- Tezcan, Mahmut (1996); *Kültürel Antropoloji*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Tığ, İbrahim (2017); “Devrek’in Eski Adetleri-2”, *Bölge Haber*, <http://www.bolgehaber67.net/mobil/haber/3687/devrekin-eski-adetleri-2.html>, (Erişim Tarihi: 09.02.2019).
- Togan, A. Zeki Velidi (1982); “*Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*”, Enderun Kitabevi, İstanbul.
- Toprak, Süleyman (1999); “Kabir Ziyaretleriyle İlgili Yanlış Hareketler ve Sebepleri”, *Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu 18-20 Aralık 1998 AKSM İstanbul*, Mezarlık Vakfı Yayınları, s.327-342, İstanbul.
- Tuncer, Kadir (1998); *Tarihten Günümüze Zonguldak’ta İşçi Sınıfının Durumu*, Göçebe Yayınları, İstanbul.
- Tuncer, Kadir (2016); “Zonguldak’ta Eğitimin Kısa Tarihi”, *Zonguldak Folkloru’13 Bienali Bildiri Kitabı 9-12 Mayıs 2013 Kent Kültürü Bienali*, Zonguldak Kültür ve Eğitim Vakfı, Zonguldak.
- Turan, Osman (2003); *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Turan, Şerafettin (1994); *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi Yayınları, Ankara.
- Tutkun, Özer ve Tefvik Suratoğlu (2006); *Dünden Bugüne Çaycuma*, Milsan Basın, İstanbul.
- TÜİK (2010); *Bölgesel Göstergeler TR81 2010 Zonguldak, Karabük, Bartın*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara.
- Uludağ, Süleyman (1991); “Baba”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, , İstanbul, Cilt.4, s. 365-366.

- Uludağ, Süleyman (1994); “Dede”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt.09, İstanbul.
- Uludağ, Süleyman (2002); “Kerâmet”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt.25, s. 265-268.
- Uludağ, Süleyman (2003); “Makam”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, Cilt.27, s. 409-410.
- Uludağ, Süleyman (2013); “Velî”, *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt.43, İstanbul.
- Uludağ, Süleyman (2016); *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Uraz, Murat (1994); *Türk Mitolojisi*, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul.
- Ülkütaşır, M. Şakir (1937); *Türkiye Etnoğrafya ve Folklor Sözlüğü Üzerine Bir Kalem Tecrübesi*, Burhaneddin Basımevi, İstanbul.
- Ülkütaşır, M. Şakir (1938); “Türklerde Ağaç Kültü”, *Halk Bilgisi Haberleri*, Sayı 83, s. 245-249.
- Yalçınkaya, Fatoş (2008); “Muş'ta Yatırlar ve Yatırlarla İlgili Anlatılan Menkıbeler”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yazır, E. H. Muhammed (2006); *Hak Dini Kur'ân Dili Meâli*, (Sad., L. Cebeci ve S. Kılıç), Akçağ Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, Hayati (2019); “Catalagzi'nda Mezar Taşları ve Anlamları”, *Çatalagzi Wep Sayfası*, <http://catalagzi67.weebly.com/>, (Erişim Tarihi: 15.02.2019).
- Yörükkan, Z. Yusuf (2006); *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri Şamanizm*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Zaman, M. Ekrem (2012); *Zonguldak İnsan Mekan Zaman*, TMMOB Maden Mühendisleri Odası, Zonguldak.
- Zonguldak Belediyesi (2019); “Zonguldak Belediyesi Stratejik Plan 2015-2019”, *Zonguldak Belediyesi*, <http://zonguldak.bel.tr/stratejik-plan/>, (Erişim Tarihi: 27.03.2019).
- Zonguldak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2010); *Zonguldak Turizm Rehberi*, Hazar Reklam Matbaacılık, Ankara.
- Zonguldak İl Turizm Müdürlüğü (2002); *Zonguldak Turizm Envanteri 2002*, Zonguldak Valiliği İl Turizm Müdürlüğü, Zonguldak.

Zonguldak Nostalji Gurbu (2019); *Facebook*, <https://www.facebook.com/zonguldaknostalji/photos/a.260949610722472.1073741828.260852310732202/462498507234247/?type=1&theater>, (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

Zonguldak Valiliği (1973); *Cumhuriyetin 50. yılında Zonguldak*, Sulhi Garan Matbası, İstanbul.

Zonguldak Valiliği (2019b); “Eğitim Durumu”, <http://www.zonguldak.gov.tr/egitim13-11-2014>, (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

Zonguldak Valiliği (2019a); “Ekonomi Genel Bilgiler”, <http://www.zonguldak.gov.tr/ekonomi-genel-bilgiler>, (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

Zonguldak Valiliği (2002); *Zonguldak İl Yıllığı*, Zonguldak.

EKLER

Ek 1: Sözlü Kaynaklar Tablosu

KAYNAK ŞAHISIN ADI, SOYADI	YAŞI	EĞİTİM DURUMU	MESLEĞİ	İKAMETGÂH ADRESİ	
K.Ş.1	Şükran AYDIN	52	İlkokul	Ev Hanımı	Zonguldak
K.Ş.2	Sabriye KAYIKÇIOĞLU	79	Tahsili Yok	Ev Hanımı	Zonguldak
K.Ş.3	Cihat KARA	54	İlkokul	Esnaf	Zonguldak
K.Ş.4	Abdulkadir KILIÇ	67	İlkokul	Muhtar	Zonguldak
K.Ş.5	Kadir AYGÜN	58	İlkokul	Muhtar	Sarımsak köyü
K.Ş.6	Meryem ALKAN	79	Tahsili Yok	Ev Hanımı	Çağlı köyü
K.Ş.7	Nuran Nur BURBUT	67	Ortaokul	Emekli	Kozlu
K.Ş.8	Aliye AKÇAYIR	72	Tahsili Yok	Emekli	Zonguldak
K.Ş.9	Erdoğan LERMİ	27	Lisans	İşçi	Zonguldak
K.Ş.10	Ahmet GÜLSOY	67	İlkokul	Emekli	Alioğlu köyü
K.Ş.11	Muharrem KOÇAK	54	Ortaokul	Muhtar	Alaplı
K.Ş.12	Temel ŞENER	63	Ortaokul	Emekli	Alioğlu köyü
K.Ş.13	Rahmi YAPAR	49	İlkokul	Muhtar	Alaplı
K.Ş.14	Yaşar Selim TAŞDELEN	65	İlkokul	Muhtar	Aşağı Tekke köyü
K.Ş.15	İsa ERTÜRK	60	İlkokul	Muhtar	Bektaşlı köyü
K.Ş.16	Şenol DOĞDU	51	Ortaokul	Türbedar	Ereğli
K.Ş.17	İrfan SEZGİN	56	İlkokul	Esnaf	Fındıklı köyü
K.Ş.18	Mustafa SEZGİN	66	İlkokul	Emekli	Fındıklı köyü
K.Ş.19	Mehmet YAVUZ	79	Okur Yazar	Emekli	Kıran köyü
K.Ş.20	Mustafa AYDIN	56	Ortaokul	Muhtar	Kıran köyü
K.Ş.21	Ahmet AYDIN	51	İlkokul	Muhtar	Onurlu köyü
K.Ş.22	Haydar AKKAYA	55	İlkokul	Türbedar	Onurlu köyü
K.Ş.23	Asım YENER	65	İlkokul	Emekli	Demirciler köyü
K.Ş.24	Şeref YILMAZ	66	İlkokul	Muhtar	Demirciler köyü
K.Ş.25	Bayram KARAKAYA	64	İlkokul	Muhtar	Ortacı köyü
K.Ş.26	Recep TUFAN	67	Ortaokul	Muhtar	Hasanlı köyü
K.Ş.27	Bülent UÇAR	55	İlkokul	Muhtar	Gökhasan köyü
K.Ş.28	Rıza ÖZTÜRK	44	Ortaokul	Kamyon Şoförü	Zonguldak
K.Ş.29	Selim GÜNAYDIN	54	Ortaokul	Marangoz	İstanbul
K.Ş.30	Hüseyin GÜNAYDIN	43	İlkokul	İşçi	Devrek
K.Ş.31	Fikriye GÜNAYDIN	78	Okur Yazar	Emekli	Karadere köyü
K.Ş.32	İsmail GÜNAYDIN	72	İlkokul	Emekli	Karadere köyü
K.Ş.33	Şevket GÖKAY	65	İlkokul	Emekli	Keller köyü
K.Ş.34	Kazım ALDEMİR	56	İlkokul	Emekli	Keller köyü
K.Ş.35	Kamil GÖKDEMİR	53	İlkokul	Emekli	Keller köyü
K.Ş.36	Hüseyin UÇAR	64	İlkokul	Emekli	Karapınar köyü
K.Ş.37	Ferhat ERBAŞ	64	İlkokul	Emekli	Akçahatipler köyü
K.Ş.38	Selahattin GÖKDAL	53	İlkokul	Emekli	Akçahatipler köyü
K.Ş.39	Muammer ARSLAN	88	İlkokul	Emekli	Aşağı İhsaniye köyü
K.Ş.40	Sultan ERDOĞAN	93	Okur Yazar	Emekli	Aşağı İhsaniye köyü
K.Ş.41	Yılmaz ARMUTÇU	57	Ortaokul	Emekli	Aşağı İhsaniye köyü

K.Ş.42	Mehmet ÖZGÜR	67	İlkokul	Emekli	Aşağı İhsaniye köyü
K.Ş.43	Hasan KUZUCU	68	Lise	Muhtar	Basat köyü
K.Ş.44	İsa KAHVECİ	70	İlkokul	Emekli	Basat köyü
K.Ş.45	Ramazan PAT	57	İlkokul	Emekli	Dursunlar köyü
K.Ş.46	Şerafettin MEŞE	54	İlkokul	Muhtar	Dursunlar köyü
K.Ş.47	Dursun BOZACI	61	İlkokul	Çiftçi	Esentepe köyü
K.Ş.48	Alaattin AKTAŞ	60	İlkokul	Muhtar	Esenyurt köyü
K.Ş.49	Bünyamin KESKİN	70	İlkokul	Emekli	Kalaycıoğlu köyü
K.Ş.50	Nazmiye KALAYCIOĞLU	79	Tahsili Yok	Ev Hanımı	Kalaycıoğlu köyü
K.Ş.51	Yalçın KALAYCIOĞLU	48	Ortaokul	Muhtar	Kalaycıoğlu köyü
K.Ş.52	Hayrettin ÜNLÜTÜRK	60	Lise	Muhtar	Kışla köyü
K.Ş.53	Sefer ALİBABAĞLU	50	Ön Lisans	İmam	Koramanlar köyü
K.Ş.54	Nurettin HAMARAT	58	İlkokul	Muhtar	Koramanlar köyü
K.Ş.55	Şeref KARALIOĞLU	63	İlkokul	Emekli	Şeyhler köyü
K.Ş.56	Mevlut TOPALOĞLU	67	İlkokul	Emekli	Şeyler köyü
K.Ş.57	Fahri ALAGÖZ	58	Ortaokul	Muhtar	Şeyhler köyü
K.Ş.58	Muhittin DEMİRSOY	64	İlkokul	Muhtar	Şeyhoğlu köyü
K.Ş.59	Mustafa TUNCEL	63	İlkokul	Muhtar	Yeşilköy köyü
K.Ş.60	Şerafettin GEMİCİ	57	İlkokul	Muhtar	Torlaklar köyü
K.Ş.61	Süleyman BAYSAL	51	İlkokul	Muhtar	Kahvecioğlu köyü
K.Ş.62	Sait BALLI	51	İlkokul	Muhtar	Düz köyü
K.Ş.63	Hüseyin BURUŞ	58	İlkokul	Emekli	Düz köyü
K.Ş.64	Kemal DEDEMAN	44	Ön Lisans	Memur	Devrek
K.Ş.65	Mehmet Ali GÖZSÜZ	83	İlkokul	Emekli	Özbağı köyü
K.Ş.66	İdris HATIL	59	İlkokul	Marangoz	Özbağı köyü
K.Ş.67	Aydın TERZİOĞLU	53	Ön Lisans	İmam	Müfettişler köyü
K.Ş.68	Esmâ SUCU	74	Tahsili Yok	Ev Hanımı	İsabeyle köyü
K.Ş.69	İsmail BONCUKOĞLU	85	İlkokul	Emekli	Çolakpehlivan köyü
K.Ş.70	Mehmet KOMŞUCU	56	İlkokul	Muhtar	Komşular köyü
K.Ş.71	Ramazan OĞUZ	69	İlkokul	Muhtar	Purtuloğlu köyü
K.Ş.72	İşyar KUYRU	58	İlkokul	Muhtar	Özyurt köyü
K.Ş.73	Nail KALAFAT	59	İlkokul	Muhtar	Taşkesen köyü
K.Ş.74	Şaban CAMGÖZ	87	İlkokul	Emekli	Devrek
K.Ş.75	Raşit YÜKSEL	28	İlkokul	İşçi	Devrek
K.Ş.76	Lütfi ÖREN	54	Lise	Emekli	Çomaklar köyü
K.Ş.77	Ali Ziya DALKOZ	65	İlkokul	Emekli	Karakoçlu köyü
K.Ş.78	Yusuf AYAŞLI	69	İlkokul	Emekli	Yağmurca köyü
K.Ş.79	Dursun DORUKÖZ	56	İlkokul	Muhtar	Adatepe köyü
K.Ş.80	Mesut GEDİK	42	Lise	Muhtar	Bakırcılar köyü
K.Ş.81	Yüksel TOPAL	57	İlkokul	Emekli	Abdi köyü
K.Ş.82	Sefer YILDIRIM	65	İlkokul	Emekli	Abdi köyü
K.Ş.83	Mehmet ŞEN	55	İlkokul	Servis Şoförü	Esenler köyü
K.Ş.84	Mehmet ARSLAN	56	Lise	Muhtar	Akkaya köyü
K.Ş.85	Mustafa AKYÜZ	59	Lise	Emekli	Ereğli
K.Ş.86	Ahmet AKKUŞ	61	İlkokul	Emekli	Gebedoğan köyü
K.Ş.87	Fahrettin AKKAYA	57	İlkokul	Emekli	İskenderli köyü
K.Ş.88	Erol ÖZSOY	50	İlkokul	Emekli	Ortaköy köyü
K.Ş.89	Hüseyin TURAN	68	İlkokul	Emekli	Ortaköy köyü
K.Ş.90	Şevket AYDIN	64	İlkokul	Muhtar	Aşağı Kayalidere köyü
K.Ş.91	Durdu AÇAR	62	İlkokul	Muhtar	Dedeler köyü
K.Ş.92	Mustafa ÖZMEN	55	İlkokul	Muhtar	Elmacı köyü

K.Ş.93	Fahri DEMİRCAN	53	Lise	Muhtar	Hasankahyalar köyü
K.Ş.94	Ali ARSLAN	59	İlkokul	Muhtar	Serintepe köyü
K.Ş.95	Çetin ÖZDEMİR	48	İlkokul	İşçi	Ereğli
K.Ş.96	Hasan KURAL	57	Lise	Muhtar	Sücüllü köyü
K.Ş.97	İsmail GÖKMEN	42	Ortaokul	Muhtar	Ereğli
K.Ş.98	İbrahim ÇALIK	52	İlkokul	Muhtar	Yaraşlıyörük köyü
K.Ş.99	Ali YALÇIN	59	İlkokul	Muhtar	Ereğli
K.Ş.100	Ali PAZARLIKÇI	50	İlkokul	Çiftçi	Gökçebey
K.Ş.101	Siyami PAZARLIKÇI	45	İlkokul	Çiftçi	Gökçebey
K.Ş.102	Necmi PAZAR	59	İlkokul	Memur	Gökçebey
K.Ş.103	Zeki USLUOĞLU	60	Ortaokul	Muhtar	Gaziler köyü
K.Ş.104	Zeynep ADAŞBAY	88	Tahsili Yok	Emekli	Gaziler köyü
K.Ş.105	Ercan BİÇİCİ	49	İlkokul	Muhtar	Bodaç köyü
K.Ş.106	İlyas ÇERÇİ	53	İlkokul	İşçi	Gökçebey
K.Ş.107	Yakup BOSTANCI	46	Ortaokul	İşçi	Örmeci köyü
K.Ş.108	Bilal VERDİ	71	İlkokul	Çiftçi	Bakiler köyü
K.Ş.109	Şerafettin AKDEMİR	68	İlkokul	Muhtar	Dağdemirciler köyü
K.Ş.110	Halil İbrahim EKİCİ	66	Ortaokul	Muhtar	Kilimli
K.Ş.111	Yusuf BEYAZYÜZ	79	İlkokul	Emekli	Kilimli
K.Ş.112	Ali İMAMOĞLU	46	Lise	Esnaf	Kilimli
K.Ş.113	Cenk ÇELİKEL	34	Ön Lisans	Maden Teknikeri	Zonguldak
K.Ş.114	Hasan ÖZDEMİR	48	Lise	Özel Harekât Gazisi	Kilimli
K.Ş.115	Şerafettin USLU	58	Lise	Emekli	Kilimli
K.Ş.116	Dursun ARSLANKAYA	74	İlkokul	Emekli	Türkali köyü
K.Ş.117	Şahin KALÇA	61	Lisans	İnşaat Mühendisi	Zonguldak
K.Ş.118	Hüseyin GÖKCAN	67	İlkokul	Muhtar	Çatalağzı
K.Ş.119	İbrahim CİNOĞLU	39	Lise	Muhtar	Çatalağzı
K.Ş.120	İsmail ÜNLÜ	56	Ortaokul	Muhtar	Muslu
K.Ş.121	Emin ABASIZ	56	İlkokul	Muhtar	Yahma köyü
K.Ş.122	Satı AK	88	Tahsili Yok	Emekli	Futa köyü
K.Ş.123	Ramazan UÇAR	47	Ön Lisans	İmam	Kozlu
K.Ş.124	Nuran SEVİMLİ	47	İlkokul	Emekli	Kozlu
K.Ş.125	Mustafa TÜRKÜN	66	Okur Yazar	Madenci	Çurkurören köyü
K.Ş.126	Nuh KARAKIZ	60	İlkokul	Muhtar	Akköy köyü
K.Ş.127	Şerafettin GÜLEK	58	İlkokul	Muhtar	Aşağı Çukur köyü
K.Ş.128	Baki BASAN	40	İlkokul	Muhtar	Devrek

Ek 2: Sözlü Kaynaklara Yönlendirilen Sorular

Soru 1: Yörenizde türbe, yatır ve kutsal ziyaret yeri mevcut mudur?

Soru 2: Yörenizde bulunan türbe, yatır veya kutsal ziyaret yerlerinde yatanların kimlikleri bilinmekte midir?

Soru 3: Yörenizde bulunan türbe, yatır veya kutsal ziyaret yerlerinde yatanların bilinen menkıbeleri veya kerametleri var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

Soru 4: Yörenizde bulunan türbe, yatır veya kutsal ziyaret yerleri günümüzde ne sıklıkla ziyaret edilmektedir?

Soru 5: Yörenizde bulunan türbe, yatır veya kutsal ziyaret yerleri, bir talep için ziyaret edilmekte midir? Eğer ediliyorsa hangi tür talepler için ziyaret edilmektedir?

Soru 6: Yörenizde bulunan türbe, yatır veya kutsal ziyaret yerlerini ziyaret eden kişiler buralarda kanlı ya da kansız kurban adakları uygulamakta mıdır?

Soru 7: Yörenizde bulunan türbe, yatır veya kutsal ziyaret yerlerinde uygulanan çeşitli halk inanışları günümüzde halen devam etmekte midir? Devam ediyorsa bu inanışlar nelerdir ve nasıl uygulanmaktadır?

Soru 8: Yörenizdeki bu ziyaret yerlerinde halk hekimliği ve halk baytarlığı uygulamalarını icra eden kişiler günümüzde halen mevcut mudur?

Ek 3: Zonguldak Yöresinde Bulunan Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerlerine Ait Fotoğraflar

Fotoğraf 1: Türbe (Yeni Mahalle – Zonguldak)

Fotoğraf 2: Yeni Mahallede Bulunan Türbenin Yanındaki Ulu Meşe Ağacı

Fotoğraf 3: Türbe (Marıkpınar Mahallesi – Zonguldak)

Fotoğraf 4: Tekke Baba Türbesi (On Temmuz Mahallesi – Zonguldak)

Fotoğraf 5: Sinanlı Türbesi (Alioğlu köyü – Zonguldak)

Fotoğraf 6: Sinanlı Türbesi (Alioğlu köyü – Alaplı)

Fotoğraf 7: Seyyid Molla Mustafa Türbesi (Aşağı Tekke köyü – Büyük Tekke köyü – Alaplı)

Fotoğraf 8: Yukarı Konuç Türbesi (Bektaşlı köyü – Alaplı)

Fotoğraf 9: Abdullah Yeşil Dede Türbesi (Çay köy –Alaplı)

Fotoğraf 10: Dede Türbesi (Türbe Tepe, Fındıklı köyü – Alaplı)

Fotoğraf 11: Dede Türbesi (Fındıklı köyü içi – Alaplı)

Fotoğraf 12: Dede Türbesi (Kıran köyü – Alaplı)

Fotoğraf 13: Dede Türbesi (Onurlu köyü – Alaplı)

Fotoğraf 14: Erenler Türbesi (Demirciler köyü – Alaplı)

Fotoğraf 15: Dede Türbesi (Ortacı köyü – Alaplı)

Fotoğraf 16: Horasan Erenlerinden Muhittin Efendi (Hasanlı köyü – Alaplı)

Fotoğraf 17: Dede Mezarı (Gökhasan köyü – Alaplı)

Fotoğraf 18: Kara İsmailoğlu Türbesi (Hasanlı köyü – Alaplı)

Fotoğraf 19: Hasan Dede Türbesi (Karadere köyü – Beycuma)

Fotoğraf 20: Erenler Türbesi (Keller köyü – Beycuma)

Fotoğraf 21: Taş Ağıl Türbesi (Karapınar köyü – Beycuma)

Fotoğraf 22: Top Dede Türbesi (Çukurören köyü – Beycuma)

Fotoğraf 23: Beyler Efendi Türbesi (Akçahatipler köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 24: Kız Türbesi (Aşağı İhsaniye köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 25: Abaza Türbesi (Basat köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 26: Ermiş Hasan Matı Türbesi (Dursunlar köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 27: Türbe Tepe (Esentepe köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 28: Demirci Dede Türbesi (Kalaycıoğlu köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 29: Muratlar Türbesi (Esenyurt köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 30: Sarı Kız Türbesi (Kalaycıoğlu köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 31: Mercimek Dede Türbesi (Kışla köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 32: Şeyh Yabalı Baba Türbesi (Koramanlar köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 33: Muharrem Hoca Türbesi (Şeyhler köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 34: Kavlan Ağacı (Şeyhler köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 35: Şeyhoğlu Türbesi (Şeyhoğlu köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 36: Kutsal Kuyu (Şeyoğlu köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 37: Veli Baba Türbesi (Torlaklar köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 38: Ulupınar Suyu (Kahvecioğlu köyü – Çaycuma)

Fotoğraf 39: Türbe (Yeşilköy – Çaycuma)

Fotoğraf 40: Yeşil Türbe (Düz köy – Saltukova)

Fotoğraf 41: Mustabaşoğlu Şeyh Ahmed Efendi Türbesi (İsabeyli köyü – Devrek)

Fotoğraf 42: Hızır Bey Türbesi (Özbağı köyü – Devrek)

Fotoğraf 43: Çoban Dede Türbesi (İsabeyli köyü – Devrek)

Fotoğraf 44: Türbe (Gümüşpınar Mahallesi – Devrek)

Fotoğraf 45: Evliya Mezarı (Çomaklar köyü – Devrek)

Fotoğraf 46: Geriş Türbesi (Karakoçlu köyü – Devrek)

Fotoğraf 47: Erenler Türbesi (Yağmurca köyü – Devrek)

Fotoğraf 48: Sivilce Erenler Türbesi (Ada köyü – Devrek)

Fotoğraf 49: Çalça Türbesi (Ada köyü – Devrek)

Fotoğraf 50: Tekke Camii Banisi Şeyh Yusuf Ziyaeddin Türbesi (Merkez Mahalle – Devrek)

Fotoğraf 51: Tekke Camii Banisi Şeyh Yusuf Ziyaeddin Oğlu Mustafa Safi Türbesi (Merkez Mahalle – Devrek)

Fotoğraf 52: Tekke Camii Banisi Şeyh Yusuf Ziyaeddin Oğlu Mehmet Emin Türbesi (Merkez Mahalle – Devrek)

Fotoğraf 53: Şehit Hafız Topaloğlu Türbesi (Abdi köyü – Ereğli)

Fotoğraf 54: Evliya Türbesi (Abdi köyü – Ereğli)

Fotoğraf 55: Türbe Tepe (Akkaya köyü – Ereğli)

Fotoğraf 56: Dede Türbesi (İmranlar köyü – Ereğli)

Fotoğraf 57: İskenderli Türbesi (İskenderli köyü – Ereğli)

Fotoğraf 58: Türbe (Ortaköy – Ereğli)

Fotoğraf 59: Şifalı Taş ve Su (Ortaköy – Ereğli)

Fotoğraf 60: Türbe Yanı (Ortaköy – Ereğli)

Fotoğraf 61: Türbe (Yaraşlıyörük köyü – Ereğli)

Fotoğraf 62: Örenden Meşe Türbesi (Terzi köyü – Ereğli)

Fotoğraf 63: Gazi Hacı Muhammed Türbesi (Terzi köyü –Ereğli)

Fotoğraf 64: Gavur Evleri (Dağdemirciler köyü – Gökçebey)

Fotoğraf 65: Şehitler Mezarlığı (Dağdemirciler – Pazarlıoğlu köyü – Gökçebeý)

Fotoğraf 66: Satı Türbesi (Gaziler köyü – Gökçebeý)

Fotoğraf 67: Kara Örük Türbesi (Örmeci köyü – Gökçebey)

Fotoğraf 68: Köseler Türbesi (Bakiler köyü – Gökçebey)

Fotoğraf 69: Erenler Türbesi (Bakiler köyü – Gökçebey)

Fotoğraf 70: Türbe (Radar Tepe – Kilimli)

Fotoğraf 71: Kız Mezarı (Karadon Mahallesi – Kilimli)

Fotoğraf 72: Hacı Halil Baba Türbesi (Çamlık Mahallesi – Kilimli)

Fotoğraf 73: Türbe (Türkali köyü – Kilimli)

Fotoğraf 74: Pir-i Hamza Hazretleri Türbesi (Doğancılar Mahallesi – Çatalağzı)

Fotoğraf 75: Türbe (Kokurdan – Cumayarı Mahallesi – Çatalağzı)

Fotoğraf 76: Bir Allah Dostu Türbesi (Muslu Beldesi – Kilimli)

Fotoğraf 77: Hacı Baba Türbesi (Göztepe Mahallesi – Ereğli)

Fotoğraf 78: Aktaş Türbesi (Aktaş Tepesi – Ereğli)

Fotoğraf 79: Fındıklı Dede Türbesi (Göztepe Mahallesi – Ereğli)

Fotoğraf 80: Seyyid Molla Mustafa Türbesi (Büyük Tekke – Alaplı).

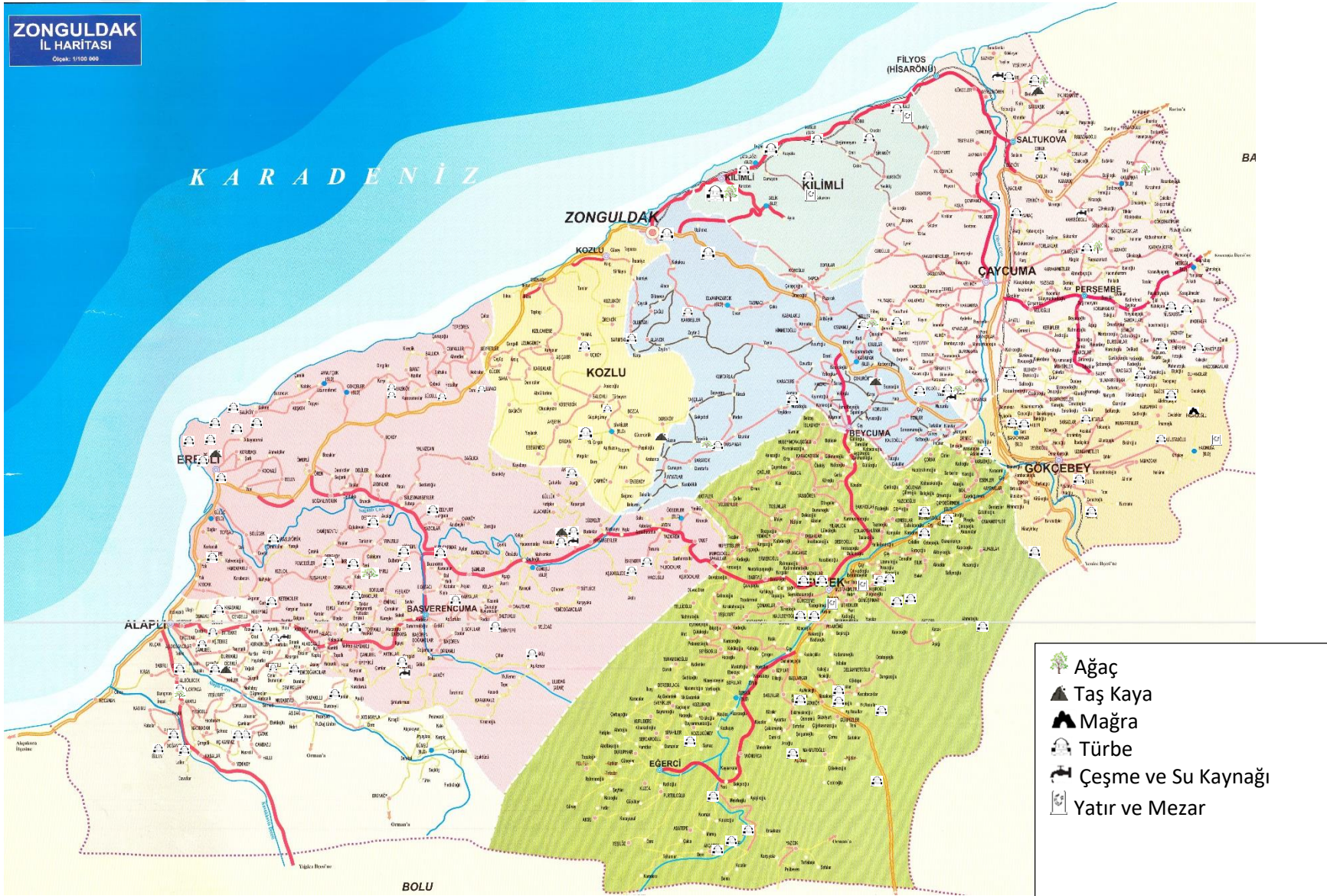
Fotoğraf 80'in alındığı kaynak: <http://www.gundem67.com/kdzeregli/turbenin-eski-ve-yeni-hali-h30624.html>, (Erişim Tarihi: 11.01.2019).

Fotoğraf 81: Pîr-i Hamaza Hazretleri Türbesi – Çatalazğı

Fotoğraf 81'in alındığı kaynak: <https://www.facebook.com/zonguldaknostalji/photos/a.260949610722472.1073741828.260852310732202/462498507234247/?type=1&theater>, (Erişim Tarihi: 06.02.2019).

EK 4: Zonguldak Yöresinin Haritası

ÖZ GEÇMİŞ

Aykut Günaydın 1991 yılında Bakırköy’de doğdu. İlk ve orta eğitimini İstanbul’un Bahçelievler semtindeki Ali Haydar Günver İlkokulunda, lise eğitimini adı geçen semtteki Şehit Cengiz Sarıbaş Lisesinde tamamladı. 2011 yılında Bülent Ecevit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde lisans eğitimine başladı ve 2016 yılının Şubat ayında mezun oldu. 2019 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Zonguldak Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezinde çalışma hayatına devam etmektedir.

